

## ION AGÂRBICEANU OPERE 12

TEXTUL DIN ACEST VOLUM S-A TIPĂRIT SUB  
SUPRAVEGHEREA LUI C. PIENESCU, CONFORM  
INDICAȚIILOR AUTORULUI ȘI NORMELOR  
ORTOGRAFICE STABILITE PENTRU SERIA OPERE

Toate drepturile rezervate Editurii Minerva

Coperta și supracoperta: *Cristea Müller*

ION AGÂRBICEANU

OPERE 12

ROMANE

\* \* \*

\*

Editura Minerva

STRIGOIUL

PARTEA ÎNTÂIA

I

Se însăra pe-ndelete; deși văzduhul era posomorât sub cerul îmbrăcat în ceață surie - cu vine, drumuri și pete mai întunecate pe-locuri - zăpada ce acoperea întinderile, satul, curtea, grădina, clăile de fân, șirele de paie, era atât de masivă, de o albeață atât de imaculată, tare, încât însărarea nu putea spori. Ninsese, pentru a treia oară în iarna aceea, trei zile și trei nopți în șir, când cu fulgi mari și grei, când deși și mărunți, și acópenzele clădirilor trosneau sub greutatea omătului. De două zile ninsoarea încetase, și încă nu era hotărât dacă va începe din nou, ori ceața aceea grea, din înălțimi, se va risipi, și se va pune gerul. Mai erau vreo trei săptămâni până la Crăciun.

În șura largă\* sub același acoperiș cu poiata vitelor și cu despărțământul mare, pătrat, plin până sub căpriori cu otavă - șura era în mijloc -, Irimie, sluga lui Ion Corbu, făcea mestecături din fân și paie, pentru vite. Cele două rânduri de iesle dinlăuntru răspundeau în șură prin două ușițe de brad, care își păstrau încă aroma de scândură nouă și culoarea arămie - cum nu le băteau nici

soarele, nici ploile. Pe podul poietii era trifoi uscat, cât încăpea subt acoperiș.

Mireasma nutrețului din dreapta și din stânga era copleșită acum de aroma finului cosit în floare, pe care Irimie îl lua cu furca de lemn din grămăjoara ce o adusese dintr-o claie și-l scutura peste stratul de paie aurii, care răspândeau mireasmă de holdă coaptă și abia simțite adieri din răsuflu! de ulei, de praf și de pleavă, păstrat de când trecuseră prin mașina de treierat. Un strat mai gros de paie, unul mai subțire de fin, și apoi amestecate bine cu furca, înainte de a merge mai departe cu lucrul.

Sluga făcea mestecături, la porunca stăpânului, de când ninsese întâia oară. Erau vreo opt clăi de fin în ograda mare de lângă șură, și două girezi de paie, dar semnele din bătrâni apucate prevesteau o iarnă grea, și nutrețul trebuia cruțat.

Irimie lucra de zor, cu inima veselă, fredonând, cu buzele strânse, o doină. Uneori îi venea câte-un îndemn mai cald, din adâncuri, vocea înfundată părea că o simte vibrând în dinți, și atunci deschidea gura și-i dădea drumul, dar numai pe-o clipă, întorcându-se iar la cântarea în surdină, care-i plăcea mai mult.

Din când în când se auzea din poiată sunet surd de lanț, sau izbituri trecătoare de corn în iesle. În fundul șurii grămada mestecăturilor creștea mereu.

De-o vreme se uita la lucrul lui, răzimat de-o ușiță a ieslelor, Ioniță, fiul cel mai mic al lui Ion Corbu, un băiețaș ca de opt ani. Era cu trăistuța de școală după grumaji, semn că nici nu intrase încă în casă. Era obiceiul lui de fiecare zi, de când sluga începuse mestecăturile.

Irimie se făcu a nu-l vedea și își continuă lucrul și cântecul murmurat. Lui Ioniță îi plăcea mireasma finului răscolit de furca lui Irimie, îi plăcea și să-l vadă cum lucrează, nu numai aici în șură, ci și în poiată, și la lemne, și, cât ce avea vreme, se ținea scai după el.

Era un băiat răsărit, voinic pentru vrâsta lui, bine îmbrăcat cu cioareci albi de pănură, cu pieptărel înfundat de oaie, cu clicin de pănură neagră, cu căciulă țuguiață de miel tărcat, și bine încălțat cu cizmulite scurte. De subt căciulă luminau ochii-i negri, neastâmpărați, iar obrazul, rotund și bucăiat, era îmbujorat de aerul tare de-afară, și de frăgezime.

Îi plăcea să se uite la Irimie, să-i urmărească toate mișcărilor. Îi plăcea cum stătea sluga înfipt pe picioarele lui puternice, cum își purta de ușor brațele mari, părând că se joacă numai, fie cu furca aici, fie cu securea la tăiat de lemne, fie la curățitul poietii. Își spunea că Irimie e un om care nu ostenește niciodată, și dorea să ajungă odată ca și el, să poarte și el căciula pe-o ureche și să răsucescă, din când în când, o mustață groasă și neagră, cum era a lui Irimie.

Acum, în postul Crăciunului, mai avea Ioniță și o altă socoteală cu Irimie: îl învăța colinde nouă, și sluga nu avea vreme decât sara, după cină, când școlarul adormea îndată, butuc. Așa că trebuia să-l învețe printre picături.

Când aproape isprăvisese cu mestecăturile, Irimie înălță capul.

— Ia te uită! Tu aici?!

— Vezi bine, am venit de la școală!"

— Și ce-ai mai învățat azi?

— Am cetit o poveste cu Pipăruș Pătru.

— Iar povești! Păi, măi Ioniță, pentru povești numa, nu se plătește să mergi la școală. Știu și eu destule, și eu n-am umblat la școală.

— Păi, am făcut și socoteli la tablă.

— Asta da, e altceva. Dar ungurește, până la câte ați învățat azi să numărați?

— N-am învățat mai departe!

— Ați rămas tot la trei?

— Tot, că domnu' ș-a uitat să ne mai învețe. \* Da, bădiță, cum vine aici mai departe:

Printre meri și printre peri.

Plimbă-mi-se mari boieri.

Mari boieri pe cai bălțați.

Cu călțuni împintenați.

— Era prin penultimul deceniu al veacului al nouăsprezecelea, când începuse să se introducă limba ungurească în școlile populare, spre marele haz al populației românești.

Cai cu frâne de argint.

Cu poclăzi până-n pământ.

Plimbă-se...

— Nu mai merge?

Copilul clatină din cap: Nu!

— Păi. cum? Ai și uitat de ieri?!

Ioniță plecă privirile.

— E greu, zise el.

Ducând cu furca cele din urmă pale de amestecături să le arunce pe grămadă, Irimie începu să reciteze ca pentru el:

— Plimbă-se, alintă-se.

I-ntre ei întreabă-se:

Unde-i ciuta ciutelor.

Frumoasa frumoaselor.

Rumeneala zorilor.

Podoaba Crăieselor?

— Stai, bădiță! mai încet, mai spune-o dată, și nu așa mult dintr-una!

— Bine, măi Ioniță, tu ești un copil deștept, nu te știam așa de greu la cap!

— Vezi că-i o colindă lungă, și încă n-am mai auzit-o.

— Acum mă duc să rânesc și să aștern la vite. Dacă vrei, te-oi mai învăța acolo. Ori ți-e foame? Văd că n-ai dat încă prin casă.

— Nu, da' nu mi-i foame!

Irimie își sfârși colinda mergând spre grajd, cu școlarul după el:

— Rumeneala zorilor.

Podoaba Crăieselor.

Cu arcul să o vânam.  
Cu cununi s-o-ncununăm.  
Cununii de cununie.  
Lui Vodă dalbă soție.

Se apucă de rânit, tot spunând câte-un vers, câte două, până ce Ioniță le învăță bine.

La cele două rânduri de iesle erau legate opt capete de vite mari; patru boi, două vaci, doi junei trecuți de

1 roi ani. Boii erau înalți, pietroși, largi în spate, cu coarne mari, puternice, lucioase. Cu dreapta întinsă de tot, Irimie, când îi țesela, abia le ajungea la mijlocul spinării. Fuiorul negru al cozilor atingea paiele de așternut. Vacile erau albe, cu grumaji vineții, cu coarne mici, iuți. Erau amândouă cu lapte. Vițelușii lor erau într-un țarc, într-un ungher al poieții, în fund. Juncii cei trecuți de trei ani – în iarna asta trebuiau să fie învățați la jug – erau lungi, cu trupul zvelt, înalți, cu coarneau în creștere, pe boturi cu o frăgezime de vițel încă.

Afară era frig, dar nu era ger, și Irimie lăsase ușa deschisă până făcu curățenie și așternu paie proaspete. Aburul, căldura dinlăuntru, năvăleau încă și acum pe sub pragul de deasupra.

Ioniță era bucuros că învățase colinda întreagă.

Acum poți merge în casă, se întunecă, zise sluga, îndată va veni Sora și ne apucăm de mulș”.

Copilul porni, dar în prag se opri și își întoarse fața fept t\* slugă. Părea că-i venise ceva în minte și se întristă.

— Bădiță, zise el, nu știi dumneata de ce plânge Nora noastră?

— Plânge?

— Da, însă când nu o vede nimeni.

— Tu cum ai văzut-o?

— De mine nu se-ascunde, numa de ceilalți. Oare de re plânge mereu de câteva zile?

1 Știu eu?! Poate o doare ceva, poate-i bolnavă.

— N-o doare nimic, am întrebat-o io!

— Și ce ți-a spus?

— Nimic! Numa clatină din cap că n-o doare nimic, se pleacă până la mine, mă îmbrățișează și mă pupă pe obraz.

— Păi, de-aceea ți-e soră, zise sluga, și un zâmbet cald i se răspândi pe obrajii mari, nerași de duminica trecută.

— Da, însă mai nainte mă pupa mai rar ca acum. Nu știi dumneata, bădiță, ce are?

— Nu poate fi nimica rău, Ioniță, fii liniștit! Tu n-o mai întreba de ce plânge, fă-te că nu o vezi. Se va liniști ea, n-avea nicio grijă!

Iramams a joul. mbnibsiib Biii Dmi

— Da' muma se uită câteodată lung după ea, și uneori îi zice: «Ce-i cu tine, tu fată?».

— Ei, așa vorbesc mumele cu fetele-mari, măi Ioniță. Tu vezi și învață bine colindele cele nouă, cu tovarășii tăi de colidant, să nu mă faci de rușine.

— Pătruț le învață ușor, dar Niculiță nu le ține minte deloc. El hornăie mai mult, după noi.

— De ce-l mai țineți tovarăș? Destul a fost doi ani.

— Vezi că el are glas bun și tare, bădiță Irimie; cântă mai frumos ca mine și Pătruț.

— Păi, zici că hornăie după voi!

— Adică nu prea spune vorbe, dar dă glas puternic, și asta ajută mult.

— Bine, Ioniță, numa să nu mă faceți pe mine de rușine, să zică oamenii: Ce neisprăvit i-o mai fi învățat și pe copiii ăștia să colinde!

Ioniță lise larg și i se luminează fața.

— N-ai nicio grijă, bădiță!

Sluga se opri o vreme în ușa poietii și privi după copilul care tăia de-a curmezișul zăpada mare din ogradă, pe cărarea făcută până la casă. Apoi se răsuci, trase c-un lemnus pe cioarec, aprinse opaițul cu petrol și-l puse la loc pe poliță. Ieși apoi și începu să-și frece mâinile cu zăpadă, până se înroșiră ca racul.

De la lelea Maria Corbu, stăpâna, primise înainte cu trei ani, când intrase în slujbă, porunca – trecută acum în obicei, într-un fel de ritual – să nu se apuce de muls niciodată înainte de a se spăla pe mână și a spăla ugerul și țâțele vacii. Pentru treaba din urmă aducea fie ea, fie Sora – care veneau la muls –, apă caldută în șistare, și când nu avea altă apă la îndemână, se spăla de-aici și pe mână. Dar acum, era zăpadă destulă, și încă destul de moale, căci n-o asprise gerul – și-i plăcea să se spele cu zăpadă.

La început, înainte cu trei ani, nu prea se însuflețise de porunca stăpânei, dar înțelese în grabă că cu lelea Maria nu-i de glumit: îi vărsa șistarul cu lapte, oricât ar fi muls în el, când era mânioasă, sau îl dădea vițelului să-l bea, când era în voie bună, îndată ce băga de seamă că nu-i destul de curat pe mână. Și băga de seamă de fiecare dată; iar în sara aceea, la cină, Irimie numai

'12

se uita la ceilalți cum mănâncă lapte cu mămăligă – el nu căpăta niciun strop. Cum îi plăcea tare mult laptele cu mămăligă caldă – căci cu el a crescut de mic copil –, s-a dat repede la brazdă și nu mai uita să țină porunca stăpânei. Băgase apoi de seamă că femeia era strașnic de curată în toate, și începu să se obișnuiască și el cu o virtute pe care nu o prea cunoscuse până atunci, cum de mic copil rămăsese orfan de mamă.

Irimie era de trei ani slugă la Ion Corbu, de când își făcuse armata, și avea obiceiul să spună celor ce-l întrebau, în preajma Crăciunului, dacă n-ar voi să mai schimbe stăpânul: «Io de la badea Ion nu mai plec până mă-nsor!». Apoi, continua pentru el singur: «De ce să-l schimb? Simbrie bună am, om de omenie stăpânul este, iar de lucru este pretutindenea.» Și se liniștea îndată de ușoara tulburare pe care tot i-o aducea întrebarea unuia sau altuia. Nici el nu știa de ce se tulbura – era ca un fel de spaimă ușoară. Poate pentru că se obișnuise de trei ani aici? Poate pentru că se temea de loc străin, de

stăpân străin?

Se șterse pe mână cu un șomoilog de paie curate, întoarse capul spre casă, să vadă dacă nu s-arată Sora cu șiștarele, și, intrând în poiata luminată de opaiț, trase ușa, lăsând-o puțin crăpată. Aruncă o privire peste vite, la așternutul curat, și-i păru bine, se simți mulțumit. Doi boi, cei mai bătrâni, se și culcaseră în așternutul proaspăt, și rumegau mijind din pleoape. Ceilalți doi rumegau din picioare, oprindu-se câteva clipe, până când le treceau alte valuri prin grumaji – se vedeau cum vin. Juncii cotrobăiau încă prin iesle, lovind lemnul cu coarnele. Vițelușii, în țarc, începură să fie neastâmpărați, iar cele două vaci întorceau, din când în când, capetele spre țarc.

«Trebuie să vie și Sora de-acum», își zise el, și se gândi deodată la ce-i spusese Ioniță: cum se pleca spre el și-l săruta pe obraz. «Frumos lucru, n-am ce zice», își spuse sluga, și trase mai jos fitilul opaițului, care începuse să fumege. Același zâmbet cald i se răspândi pe față, ca și-atunci când îi povestise copilul.

Sora asta era abia o fetișcană, înainte cu trei ani, când a intrat el slugă: nu avea decât cincisprezece ani, și iat-o acum de optsprezece, fată-mare! Era veșnica plăcută mirare a lui Irimie: cum s-a săltat, subț ochii lui, din copilă în fată-mare. Și fără să bage de seamă cum! Atâta-i toată deosebirea: atunci îi zicea «bădiță», ca și Ioniță, iar acum îi zice «bade»: bade Irimie așa, bade Irimie pe dincoala. «Va fi și creșterea asta pe nesimțite una din minunile lui Dumnezeu! își zise sluga. Și tot o minune a lui Dumnezeu va fi și frăgezimea aceea de floare, care se vestește din pielița obrazilor cu mireasmă de floare cu tot!»

Sluga Irimie – Irimie Hurubean cu numele întreg – începuse a se număra, după obiceiurile satului, între flăcăii tomnateci: în curând avea să-mplinească douăzeci și opt de ani. Rămas de mic fără mamă, crescuse singuratec, mereu în călcâiul lui tată-său, un om închis și



aspru la muncă, bărbat voinic, cu o mustață neagră, groasă, care nu-i încăpea subț nas și-i astupa și gura pe jumătate. După moartea nevestei, se făcuse și mai tăcut, și mai pornit pe lucru, și nu se uita la frăgezimea copilului: îl pune la toate trebile. Când Irimie împlinise șaptesprezece ani, muri și tată-său, iar el a adus în casă pe o mătușă bătrână, și-a intrat slugă. De-atunci a mâncat tot la masă străină.

Anii de armată i-au fost un canon. Visează și acum, de multe ori, întâmplări din anii aceia, și se deșteaptă înspăimântat și plin de sudoare. Oricât de trunchios și îndesat ar fi, e timid, mai ales cu femeile. Și, totuși, curios lucru, ceea ce simte el mai întâi în fața unei fete sau neveste frumoase e să o ia în apărare, să o ia subț scutul lui. Femeile îi fac impresia că-s niște ființe sfărâmicioase, ca și când ar fi din sticlă fină. Iar în al doilea rând, ceea ce simte el pentru ele, aceasta este: să le admire din depărtare, să se minuneze mereu de ele. Om crescut fără mamă, singur mereu, și apoi și printre străini! Dar poate să fie și o meteahnă din născare ceea ce-l oprise până acum să se însoare, deși nici prin gând nu-i trecuse să renunțe: «Nu ies de la badea Ion până nu m-oi însura!». De-o vreme, unii îl priveau cu coada ochiului și zâmbeau cu înțeles la vecin, când Irimie le răspundea așa.

Pe Sora o apucase copilă, și acum era fată-mare! «Trec anii? Ba-i minunea lui Dumnezeu!» -, își spunea Irimie. Dar el și acum, ca și înainte eu trei ani, când Sora nu era decât o fetișcană ce-i spunea «bădiță» -, o simțea subț aceeași protecție a sa. Și era pentru el aceeași încântare a ochilor. Nu s-a gândit niciodată că Sora ar putea săruta pe cineva, și când îi spuse Ioniță, ceva cald de tot îl gădilă la inimă și se revărsă în surâsul acela larg de pe față.

După armată, pe când era slugă la Ion Corbu, stătuse de vorbă cu trei-patru fete de sama lui. El avea casă și două iugăre de arătură. Nu era de lepădat. Dar

nu ştia cum se făcea că-l luau mereu alţii pe dinainte, şi el rămânea tot holtei. Poate pentru că nu avea muieri rubedenii de-aproape, care să-i umble în treabă, îşi zicea el amărât, de câte ori mai treceau nişte câşlegi...

După paşii energici subţ care scârţâia zăpada, Irimie înţelese că azi nu vine la muls Sora, ci mamă-sa. «Hm! Poate are dreptate copilul! Stăpâna nici de-o lună n-a mai venit la muls. Poate-i chiar bolnavă fata», se îngrijoră el.

Stăpâna intră grăbită, deschizând larg uşa, şi apoi izbind-o. Îi întinse un şistar lui Irimie, aruncând o privire repede la mâinile lui, apoi se apucară amândoi să spele ugerile vacilor cu apă caldută.

După ce o vreme laptele se auzi ţâşnind în şistare - viţei nu-i lăsau decât la urmă, câte-o ţaţă pentru fiecare -, stăpâna grăi, continuând să mulgă:

— Ai făcut destule mestecături, Irimie?

— Pe trei zile.

Iar se făcu linişte, şi nu se auzea în grajd decât târâitul laptelui în şistare, şi din când în când câte-un muget frânt, al viţeluşilor care se frământau în ţarc, cu botul umed în leăturile închizătorii. Nu se prea întindea la vorbă nici alte dăţi stăpâna cu sluga ei, dar azi prea tăcea, încât şi lui Irimie-i veni cu bănuială şi cam peste umăr. «Poate-i bolnavă fata - îşi zicea el -, dar totuşi azi e prea scumpă la vorbă!»

Spuma creştea în şistare, şi, cu cât creştea, vacile tot mai des scoteau câte-un muget gutural, întorcând capetele spre ţarc: câte-un început de muget, oprit în grumaji. Semn că-şi aşteptau de-acum viţei.

Irimie se opri din muls, înaintea stăpânei. Când văzu că ea nu are de gând să termine, zise - *J*

— Destul, stăpână, mai lasă şi la viţei. Sunt mărişori acum, şi otavă încă nu mănă. Dacă ar fi mohor, ca vara!...

Stăpâna se ridică de pe scăunel. Spuma albă era gata să se reverse din şistar.

— Ai dreptate, Irimie! N-am mai fost de mult la

muls.

Ar fi întrebat-o pentru ce n-a lăsat-o pe Sora, ca de obicei, dar aştepta: poate că-i va spune ea. Nu se cădea să-ntrebe el lucruri care-i priveau pe stăpâni şi familia lor. Dar Maria Corbu, în loc să-i dea vreo lămurire, zise:

— Desară, după cină, ne apucăm de cusut, Irimie. Sunt croiţi şi cioarecii, şi ţundrele, şi cămeşile – să le isprăvim până la sărbători.

— S-ajute Dumnezeu, stăpână! Ne-om apuca de cusut, cum nu! Şi încă-i bine că nu s-a pus gerul şi nu ne-a îngroşat degetele. Putem ţinea acul mai bine, se veseli el.

Stăpâna lăsa şi şistarul ei să-l ducă sluga, şi porni să iasă. Venise numai în pieptar; mânecile iei străluceau de albe, evidenţiind «strâmbuţul» negru – cusătura îngustă şi fină care cobora de la cusătura orizontală de pe umăr, în trei râuleţe de musculiţe, până la fodorii. Năframa neagră era dată puţin de pe frunte, în urma gestului ce-l făcuse apucându-se de mul, şi i se vedea o dungă de păr negru-vineţiu. «Fruntea ei nu-i prea luminoasă azi, dar totuşi nu poate avea un năcaz prea mare – îşi zicea Irimie –, fiindcă faţa i-i liniştită, şi nici ochii verzii nu-i scânteie.» Îşi ţinea, în uşa poiei, trupul drept ca un steag. Era cu un cap mai înaltă ca Irimie, şi amănuntul acesta ajutase, acum trei ani, ca sluga să se dea repede la brazdă în împlinirea poruncilor ei. «Hm! E încă o femeie frumoasă», îşi zicea Irimie, oprindu-şi privirile asupra obrazilor albi, uşor împurpuraţi, ai stăpânei.

— Ascultă, Irimie, tu umblat-ai în postul ăsta pe la şăzătorile din sat? Îl întreabă stăpâna, privindu-l drept în ochi.

Omul plecă fruntea, uşor ruşinat.

— Hm! Ar fi trebuit să umblu, răspunse cu silă. Mi-a sosit şi mie vremea de însurat 1

— Dar ce? Parcă numai de la şăzători se poate alege o mireasă?! Adică n-ai umblat? zise lelea Maria, îmbărbătându-l.

Irimie avea o slăbiciune din naștere: nu putea minți. Ce răspuns să dea, așadar? Căci a plecat el de câteva ori și la șezătoarea de pe ulița asta, a Câmpșorului, unde locuiesc stăpânii, și la altele mai îndepărtate, de pe alte ulițe ale satului. S-a apropiat chiar de casele în care erau șezătorile, de câteva ori pusese și mina pe clanța ușii, dar mereu și-a făcut calea înapoi. Curajul lui scădea la gândurile și închipuirile ce-l asaltau cu atât mai tare cu cât se apropia mai mult de casele cu șezători – erau vreo șase în sat. Se gândea că va intra, și acolo nu va mai afla niciun fecior de-o vârstă cu el, căci mai toți se însuraseră. Își închipuia cum se vor uita la el, ca la urs, flăcăiandrii și feciorii abia întorși din armată. Vedeau fetele și fetișcanele cotindu-se și râzând numai cu ochii. Cel mult poate femeia de gazdă, stăpâna casei – pe toate le cunoștea – i-ar fi zis cu glas prietenos: «Haida, numa, Irimie, fătul meu, haida! mai găsim noi un loc și pentru tine!» Dar de-un astfel de îndemn, de la o mătușă bătrână, foarte se mulțumea, în gând, Irimie! Ar fi însemnat să atragă anume atenția tuturor asupra lui, dezvinovățindu-l într-un fel că a venit și el la șezătoare.

Cum să răspundă pentru a nu minți? A umblat și totuși n-a umblat la șezători. Se hotărî să spună așa cum s-a întâmplat.

— Până pe-acolo am fost eu, dar n-am intrat.

— Și pentru ce?

Sluga începu să-și pocnească degetele.

— Păi, m-am gândit să nu râdă de mine. Vezi dumneata, lele Marie, io-s flăcău cam trecut acum. Cei de vrâsta mea sunt toți însurați.

— Se-nsoară de mucoși! La vrâsta ta ar trebui să se însoare, să se știe femeia cu bărbat lângă ea.

Pe subț țepele mari și dese, ca peria, ale bărbii, obrazii lui abia avură loc unde să se înroșească de plăcere.

— Dumneata ești o femeie cu minte și vrednică, stăpână, dar fetele sunt niște drăcoace, și în grabă râd

de om.

— Dacă n-ai fost pe la șazători, n-ai auzit vorbele de clacă ce pleacă de-acolo... Te-ai mai întâlni și tu cu lume... N-ai auzit că ficiorul lui Dulău și al lui Pinteau s-au bătut să se omoare?

— N-am auzit, stăpână, nici de asta nici de altele, că nu mă prea întâlnesc eu cu multă lume, de când am pus vitele la iese.

Maria Corbu pomeni de bătaia celor doi flăcăiandri numai pentru a se convinge dacă n-a ajuns până la Irimie alt zvon. Dar sluga nu bănuia nimic, și se plecă să ridice șiștarele. Cât vorbiră, spuma se mistuise pe jumătate; totuși el văzu că stăpâna mulsese prea mult, și aruncă o privire de compătimire la vițelul păgubit, care, cu spume ușoare de lapte pe marginea botului, izbea eu capul crud în ugerul vacii și trecea grăbit de la o țâță la alta.

Irimie duse șiștarele, după stăpână, în casă, și se înapoie să închidă vițelușii, să stingă opaițul, să închidă ușa cu rățezul de lemn, și să înceapă a căra brațe de lemne în șopronul de lângă casă, de la gireada din fundul curții.

«De, poate tot trebuie să intru și eu în vreo șazătoare», îi trecea lui Irimie, din când în când, prin cap.

## II

Înainte cu o săptămână, Sora Corbu, după cină, își pusese clicinul de pănură neagră, se îmbrobodise, peste năframa subțire, vișinie cu pui albi, cu una groasă, de lină cafenie, care-i acoperea și umerii și-i venea până jos pe spate, deși era înfășurată la grumaji, își luase furca de alun pârlită la foc și frumos chindisită de jur-împrejur, dăduse binețe părinților și pornise, ca de obicei, la șazătoare.

Șezătoarea nu era peste lume - a șasea casă de la ei, pe același rând. Totuși, mamă-sa ieșise după ea în pridvor, ca de obicei, și-i zisese:

— Vezi, tu fată, și fii cuminte!

Sora nu răspunsese, cum nu răspundea niciodată la îndemnul acesta al mamei sale. Știa că-s vorbe care trebuie spuse și auzite, un fel de colindeț, de care, de altfel, știa și ea, ca și. mamă-sa, că nu avea nicio nevoie.

Șezătoarea de pe ulița lor, a Câmpșorului - cea mai de vază șezătoare din sat, căci aici locuiau familiile cele mai fruntașe din comună, multe chiar înrudite de departe -, se ținea la văduva Nastasia, o femeie înaltă, uscată, bolnăvicioasă, care, neavând niciun copil, trăia singură-cuc într-o casă mare, de croială veche, din grădele bulgărite, dar bună casă. Odaia de către stradă, odaia de șezătoare, era foarte largă - ai fi putut face ușor din ea două camere ca acelea din casele mai nouă, de cărămidă arsă -, cu un mare cămin deschis, lângă perețele de lângă ușă, cu vatră; cu lăviți vechi, înflorate cu desene șterse, pe lângă pereți; în fund, la perețele de la miazănoapte, cu patul înalt, vârfuit cu perini puse una peste alta simetric, până în grindă, acoperit cu covoare țesute de Nastasia, în motive după care se luau multe femei din sat. Căci văduva Nastasia se trăgea dintr-un neam de țesătoare vestite, care păstrasera din mamă-nfiică și taina compunerii culorilor din buruieni culese de pe hotar. Perețele din frunte, spre uliță, era plin de icoane, unele vechi, pe sticlă, cu o coloratură variată și bine păstrată, care puneau în lumină chipuri ciudate, strâmbate în toate felurile, chipuri de sfinți exotici care azi nu se mai află, rămași încremeniți numai pe sticla veche, păstrând fiecare un gest, o privire, o atitudine neînțeleasă, misterioasă, de-o asprime care îngheață sau uimește pe muritori.

Erau și câteva icoane mai nouă, litografii încadrate sumar, care se scorjiseră pe-alocuri, reprezentând pe Maica Domnului foarte veselă și foarte grasă, cu pruncul dolofan, cu obrajii înroșiți tare, în brațe; sau pe Mântuitorul, care, colorat strident cum era, părea un personagiu dintr-o suită împărătească, foarte satisfăcut că era așa de bogat îmbrăcat; altele reprezentau

Nașterea, Răstignirea, Cine cea de Taină.

Sfinții din icoanele vechi stăteau la locurile de frunte, neamestecați cu icoanele nouă, și din privirile și atitudinile lor era limpede că nu-i cunosc pe intruși.

Păretele de către curte, la miazăzi, era tivit de două rânduri de mese de lemn, pe care abia se mai cunoșteau înfloriturile de vopsea, și de ele atârnavau, una lângă alta, pe rândul de sus, ulcele, cănuțe – lungulețe, strânse la mijloc, smălțuite cu înflorituri –, pe cel de jos, blide albe cu decorații ciudate și variate.

De la patul cel mare – pe lângă păretele de la miazănoapte, porneau două rânduri de «culmi»: pe ruzi lungi erau atârinate țesături mai mici, în felul ștergarelor sau al fețelor de perină, dar care nu aveau alt rost decât acela de a înfrumuseța camera. Toate acestea aveau o patină de mare vechime: pânza ajunsese surie, iar alesăturile în culori se liniștiseră, se încețoșaseră. Totuși erau de-ajuns de distincte pentru ca fetele și nevestele să poată lua model de pe ele.

De-o grindă groasă atârna lampa cu petrol, în mijlocul camerei. Aici bătuse gazda un cui, și atârna lampa în fiecare sară, luând-o de la locul ei, de deasupra mesei din fruntea odăii. Nu o aprindea însă decât după ce se adunau mai mulți. Până atunci camera era luminată numai de flăcările focului din cămin. Umbla taina că mătușa Nastasia era o femeie cruțătoare, ba chiar zgârcită: aduna și păstra petrolul pentru lunile de vară, când nu erau șezători, ori se țineau afară, la lumina lunii. Petrolul îl dădeau fetele, iar lemnele, tăiate gata, le aduceau feciorii. Altă plată nu-i dădeau mătușii, cum nu se dădea alta nici la celelalte șezători din sat. În camera asta se intră prin tindă, o încăpere mai mică, nici jumătate cât aceea a șezătorii, iar din tindă, spre cealaltă parte, se intră în cămară, pe care Nastasia o înclua cât ce cădea însășarea.

Să se tot fi adunat aici, sările, ca la douăzeci de fete și feciori. Nu veneau toți și toate în fiecare sară; uneori

erau mai mulți feciori, alteori mai multe fete. Dar era lege, fără nicio supărare, ca fiecare fată să-și păstreze tot anul locul luat în prima șezătoare. Feciorii nu aveau un loc anume pe laviță, ci se mutau mereu de ici-colo, stând de vorbă și glumind cu fetele. Când erau mai mulți, stăteau destui și în picioare, ori se perindau cu cei ce ședeau.

În unele clipe, când larma glasurilor tinere ce umplea camera scădea, sau se făcea liniște de tot, sfârâitul fuselor se ridica până-n grindă, umplând odaia cu sunetul sec, ce, pornind din atâtea părți în același ritm, reușea totuși să țese un cântec armonios în monotonia lui adormitoare, așa cum din țârâitul greierilor, noaptea, se înfiripă și se înalță în văzduh un cânt unitar. Erau însă rare clipele de liniște întreagă, când se auzeau «motanii mătușii Nastasia», cum spuneau feciorii. Larma glasurilor tinere și vesele umplea mereu odaia, alteori cântecele în cor ale fetelor, sau ale feciorilor – coruri pe-o singură voce, și unele și altele. Larma era continuă și așa de covârșitoare încât, ici și colo, părechile puteau să vorbească încet între ele, fără ca să le audă vecinii.

Căci, de la o vreme, tinerii care aveau gânduri serioase, se așezau lângă fete și povesteau părechi-părechi. Nimeni nu se sinchisea de aceste sfaturi în doi, la lumina lămpii și în vederea tuturor. Era un lucru firesc, obișnuit pentru ei. Nu se scandaliza nimeni nici când un fecior își lua drăguța pe genunchi, și o lăsa să toarcă mai departe de pe acest scaun, după ce sări de-a rândul povestiseră cuminte și cuviincios împreună. Numai la întâia luare pe genunchi erau în interesul celorlalți: era semn că cei doi tineri au ajuns să se înțeleagă destul de bine, și că au făcut al doilea pas spre căsătorie.

Vezi bine, rivali și rivale, uneori, erau, care nu vedeau cu ochi buni acest al doilea pas, și încercau, în sările următoare, prin diferite viclenii, să oprească repetarea aceluia gest, ținând de vorbă pe cei doi, sau-



ncercând să vâre intrigi între ei, dar dup-o vreme se linișteau, și unii se împăcau cu soarta, alții și altele în

”

L, cereau - în afară de șezătoare, peste zi - să zădărnicească o căsătorie în proiect.

Al treilea pas ce se făcea, în șezătoare, pe drumul spre cununie, și cel din urmă, era ieșirea feciorului cu fata «în tindă», unde rămâneau vreme mai îndelungată în întuneric, numai ei amândoi. Până nu se înapoiau la lumină, nici fată nici fecior nu-și lua îndrăzneala să iasă după ei, să-i stingherească. Era lege din bătrâni că nu se cuvine.

De la această «ieșire în tindă» atârna căsătoria. Ea nu avea, de asemenea, nimic dezonorant, dacă se făcea pentru întâia și ultima oară. Cei doi tineri continuau să vină la șezătoare, mai vorbeau un răstimp împreună, tot mai puțin, fără ca fata să mai șadă pe genunchii tânărului. Apoi, după câteva sări, după o săptămână două, fiecare din ei începea să vorbească cu altcineva, mai insistent, fără a se feri cu totul unul de altul, rămânând tot prieteni ca și cu ceilalți din șezătoare.

«Ieșiră în tindă» era tot un ritual străvechi, admis ca un lucru firesc, deși, afară de cei doi și de rândurile de tineri care trecuseră prin acel ritual, nimeni nu știa ce s-a petrecut în tindă. Cum însă, din când în când, se întâmpla ca din această «ieșire în tindă» fata să rămână însărcinată, ritualul acesta era considerat ca gingaș și neadmis când lipsea intenția serioasă de căsătorie. E adevărat că, dacă fata rămânea grea, de cele mai multe ori urma căsătoria, dacă nu de voie bună, apoi din constrângerea părinților și a rudeniilor fetei, care cunoșteau, în asemenea caz, pe vinovat, sau aveau tot dreptul să-l țină de vinovat, «ieșirea în tindă» făcându-se în văzul șezătorei întregi.

În sara aceea, Sora Corbu se nimeri să vină între cei din urmă. Lampa era aprinsă. Cât ce intră, văzu dintr-o ochire că Gheorghe Mărginean încă nu venise, și avu un

zâmbet de mulțumire. Nu i-ar fi plăcut să-l găsească stând de vorbă cu altă fată. Își scoase năframa de lână, se dezbracă de clicin, și după ce dădu bună-sara gazdei și la toată lumea, se duse la locul ei, își puse furca în brâu și începu să toarcă în rând cu celelalte fete.

De la o vreme, deși vorbea în dreapta și în stânga, începu să fie neliniștită. Trecea vremea, și Gheorghe Mărginean nu mai venea. Nu mai venea, și nici nu-i trimisese vorbă că va lipsi în sara asta de la șezătoare. Și doar ar fi putut să-i dea cu ușurință de veste, căci locuia aici, pe aceeași uliță a Câmpșorului, nici la două sute de pași.

Torcea cu hărnicie, cu înverșunare chiar, aruncând mereu ochii spre ușă și nemaiauzind ce-i spunea când un fecior când altul, care ședea pe laviță lângă ea, grăbindu-se să-i țină de urât în locul lui Gheorghe.

Între alții, veni de câteva ori să-i țină locul lui Gheorghe Mărginean un flăcău mai tomnatec, Dumitru Pruncu, la apropierea căruia, însă, Sora simțea că se zbârlește, nevăzut, ca pisica la apropierea cânelui. Își călca însă pe inimă, schimba cu el câteva vorbe de ochii lumii și pentru cuviință, apoi se întepenea în tăcere. Și întepenirea era așa de expresivă, de tare, încât Dumitru o simțea și se depărta, apropiindu-se zâmbind de altă fată, ca și când nimic nu s-ar fi întâmplat. Și tot ca și când nu s-ar fi întâmplat nimic, dup-o vreme iar se apropia de Sora și iar intră în vorbă cu ea, deși știa că rezultatul va fi același. Toți cunoșteau insistența stăruitoare a lui Dumitru Pruncu pe lângă fata fruntașului Ion Corbu, de când se săltase fată-mare, și nu numai în șezătoare, ci și la joc. Era și el dintr-o familie fruntașă din sat – nu de primul rang, ca Sora și Gheorghe, dar îndată după ei; mai era apoi, Dumitru, și singurul fecior la părinți, căci un frate și o soră îi muriseră de mici, și nu avea de împărțit cu nimenea averea părintească. În stăruința lui pe lângă Sora Corbului se întemeia și pe această împrejurare. Pe lângă

asta, nici nu era fecior urât, după gustul altor fete și femei; era cam ciolănos, nu-i vorbă, de statură mijlocie, cu bustul pătrat, prea îndesat și prea greoi, cu o frunte prea îngustă, cu ochii negri, mici, lipsiți de veselie. Pe deasupra, după părerea exagerată a Surorii, «putea să-i fie tată», adică părea cu mult mai în vârstă ca fata, deși nu avea decât optsprezece ani când fata era de unsprezece, și când își pusese în gând să nu se însoare decât cu iz!! I! Ulir. I! I!!! numimi] ailil-iiibiix Bi: iizuinm. iinriiimivim:

ILimMUB – imnn un

Sora Corbului, după care, pe atunci, copilandri și copile strigau încă «Sorico hăi!». Iiotărârea asta a ținut-o închisă în inima lui cât a junit, cât și-a făcut armata, și chiar și după ce s-a întors, deși repede înțelese că Gheorghe Mărginean i-o luase înainte.

După o vreme, Sora nu-și mai putu ascunde neliniștea; și-ngrijorarea părea că trecuse și-ntr-alte fete cu care Gheorghe Mărginean stătea mai des de vorbă. Și ici și colo, începură să se întrebe ce-i cu Gheorghe-a Mărgineanului de nu mai vine. Când auzi asemenea întrebări, Surorii începu să-i fie frică să nu fi pățit ceva.

Dumitru Pruncu, de la o vreme, se așeză pe vatra căminului, lângă gazda casei, mătușa Nastasia, care torcea și ea niște fuior, cu degetele-i lungi, uscate și pline de noduri la încheieturi. De-aici, de pe vatră, vedea pe Sora în față și, tot vorbind cu bătrâna, o mânca mereu din ochi pe fată.

Nu-i vorbă, avea cu ce-și înfrupta ochii! Sora Corbului nu avea păreche nu numai în șezătoarea din ulița Câmpșorului, ci în tot satul, deși satul acesta, Broștenii, era vestit, în tot jurul, de fete și femei frumoase, îi cunoscuse el, Dumitru, din copilărie, croiul și porneala, îi presimțise parcă de atunci frumusețea și gingășia viitoare.

Gazda-l simți ce iscodește, deși vorbea cu ea verzi și uscate.

— E mai frumoasă ca mamă-sa în fetia ei - spuse bătrâna, dându-i să înțeleagă că pricepe pentru ce-a venit pe vatră, lângă ea.

— Și încă nici nu-i înflorită de tot. Scumpă copilă! Cu un cap e mai înaltă decât mamă-sa, și ochii i-a mai mari, și verdele lor e mai deschis ca al maică-sii. Și cum se mai băteau ficiorii frunțașilor din sat pentru ea, Maică Preceastă!... afară de acela care-i era menit, afară de Ion Corbu, bărbatul ei de azi.

— Da, frumoasă fată, zise Dumitru, și trăgea cu coada ochiului spre Sora.

Neliniștea, îngrijorarea, îi dădeau Surorii un farmec, deosebit. Fruntea netedă, curată, era acum umbrită de sprâncenele dese, lungi, dulce încovoiate până la coada ochilor, dar încruntate. Obrajii, albi, ovali, cu pielița subțire, uneori păleau, alteori se împurpurau la gândurile ce treceau prin capul fetei; torcea cu pleoapele aplecate; genele, lungi, negre, nu se ridicau decât când își zmâncea capul către ușă. Ședea pe laviță, dreaptă ca o statuie - nu se pomenea, când ședea, să facă gheb în spate, ca altele -, tot așa de dreapta ca și când era în picioare, ca și când umbla. Și ținuta asta tot de la mamă-sa o moștenise.

— E un neam de femei frumoase, dar și mândre, semețe! Și bunica fetei a fost așa. Eu am apucat-o încă în putere, zise mătușa Nastasia, ieșind cu vorba în calea gândurilor lui Dumitru.

— De! Se vede că așa a fost să fie partea neamului lor. Avute n-au prea fost, după câte știu, zise Dumitru cu prefăcută indiferență.

— Nu. E adevărat, dar nici sărace. Mai bine spus, toate din neamul lor au avut copii mulți, și, așa, n-au putut lua zestre prea mare.

În clipa aceea ușă se deschise cu putere, și Gheorghe Mărginean, plecându-se bine din spate, intră în cameră. Pe-o clipă se auzi sforăitul tuturor fuselor, «motanii mătușii Nastasia», contopit într-unul singur.

Toate capetele se întoarseră spre el, și cel dintâi capul Surorii. Dar tot al ei se plecă mai întâi asupra lucrului. Un oftat de ușurare i se ridică din piept.

— Bună-sara! răsună în liniștea camerei vocea lui, dar nu cea limpede, cu vibrații tari, ci una înăsprită, care o făcu pe Sora să-și ridice numaidecât ochii spre el.

— Bună-sara, i se răspunse din mai multe părți. Ai cam întârziat în sara asta.

— Întârziat, da, răspunse el cu neplăcere, înaintând spre locul lui de lângă Sora.

— Te trezești că vei fi colidant pe la alte șazători, vorbi un fecior.

— Și dac-aș fi colidant, ce-ți pasă ție?

Fruntea-i era înnegurată, sprâncenele încruntate, obrații tineri plini de linii aspre.

Un fus începu să sfârâie singur, apoi altul și altul, și în grabă lucrul fu reluat, și larma glasurilor începu să umple iar odaia. Un flăcău începu să spună cimilituri, cele dintâi în legătură cu omul mânios, apoi alte ghicitori cu haz. Tineretul se înveseli, și ghicitorile plouau acum din toate părțile, spuse și de feciori și de fete. Erau însă destui și destule care, din când în când, trăgeau cu coada ochiului la Sora și la Gheorghe.

Gheorghe Mărginean era cam de-aceeași înălțime cu Sora, dar trupul lui era vânjos și puternic, deși parcă prea subțire pentru vrâsta lui. Umerii încă nu i se lărgiseră de-ajuns. Părea că-i rămăsese încă ceva de copil, de adolescent, în frăgezimea pielii obrazului, a grumazului, în sfârcul urechilor. Avea ochii negri lungureți, cu puține străluciri, mai mult de-un negru-mat, de cărbune. Gum făcuse și el armata, purta părul tuns, un păr negru creț, pe care nu-l mai lăsa să crească până la a-l putea pieptăna. Rămăsese cu obiceiul ăsta din armată, ca de altfel toți care trecuseră pe-acolo, deși, în sat, mulți bărbați purtau încă părul lung, după datina veche. Nasul flăcăului, parcă prea bine tăiat, era în contrast cu gura energică, cam mare.

Cât ce șezu lângă Sora, începu să-i vorbească, nemaiputându-se opri. Uneori vocea-i creștea prea tare, și Sora se uita îngrijorată la vecini. Nici nu-și dădu sama când își puse fusul, rotund și umflat de tort, în poală. îl asculta neclintită. Gând flăcăul înălța prea tare vocea, ea își punea palma pe mâna lui și o apăsa.

— Mai încet, omule, că te-aud vecinii, îi șoptea.

Dar, pe măsură ce povestea, flăcăul se înverșuna tot mai tare și înălța glasul. Ochiri curioase începură să se îndrepte spre ei. De pe vatră, mătușa Nastasia îi privea țintă.

Când Sora-l făcu din nou atent că prea vorbește tare – deși părea izbită greu de ceea ce-i spunea feciorul –, Gheorghe se sculă de pe laviță, o luă de mână și o trase după sine. Fata se înțepeni în picioare.

— Ce vrei?

— Trebuie să vorbim! Să mergem în tindă.

— Nu! se zmânci Sora.

Dar el nu o slăbi.

— Vino, îți spun. Trebui e! Cum să vorbim aici?

Și, fără să mai aștepte, o trase după el în tindă.

Mătușa Nastasia, gazda, se ridică de pe vatră, ca împinsă de un resort, cu ochii după ei, apoi șezu iar. Fusele se opriră, și câteva clipe se făcu liniște în șezătouro. Fotele și feciorii rămaseră o vreme cu ochii ațintiți la ușa pe care dispăruseră cei doi, apoi, când ici când rolo, vecinii începură a vorbi în șoaptă, fusele începură să se învâртеască și să cânte, și în curând toate fetele își reluară lucru. Dar gurile nu mai tăceau: vecinii, vecinele, își plecau mereu capetele și șopteau, și, cât șopteau, fusele înghețau iar, cu firul întins, apoi iar începeau să se învâртеască. Dar lucrul nu mai sporea ca înainte.

Afară, în întunericul tinzii, ce doi vorbeau cu aprindere.

— Nu-i alta de făcut, Soro, trebuie să-ți trimit pețitorii încă înainte de Crăciun.

— Ești nebun? Zău că ești nebun! Mama abia știe ceva, tata încă nu știe nimic. Cum vrei să trimiți pețitorii? Nu mai vorbi prostii! Trebuie să pregătim lucrurile altfel, și nu-i nicio grabă.

— Nu-i grabă? Se vede că tu nu-l cunoști pe tata! Nu ți-am spus cum a primit de bine în ia-sară pe Nastase?

De când se așezase pe laviță lângă Sora, Gheorghe începuse să-i spună, întărâtat și învăpăiat, pentru ce întârziase. Când își luase căciula să plece la șezătoare, tatăl său îi pusese mâna pe umăr și-i spusese: «Mai zăbovește puțin». Era cam neliniștit și se tot apropia de fereastră. Iată-l îndată pe Năstase Crețu că dă bună-sara, cu glas sărbătoresc și cu fața veselă. Tatăl aduse vin, mama puse pită și nuci pe masă și două păhărele.

Năstase a început de departe, de când a făcut Dumnezeu lumea, de se părea că nu va mai ajunge niciodată la vorba pentru care venise. Venise să le vorbească despre Safta Olarului, ca un prieten ce era al neamului Mărginenilor și oleacă de rubedenie cu fata, cu Safta. A descurcat toată vița și porodița Olăreștilor, dovedind că Safta se trage din neam vechi și fruntaș din Broșteni. Apoi a început să vorbească de averea Olarului, Safta fiind singurul copil la părinți. Înșiră cât e de mare și cât rodește fiecare loc de-a Olarului, și câte cară de fân și de otavă dă fiecare luncă și fânaț din moșia ce va moșteni-o fata. Nu a făcut nicio propunere, ci s-a mărginit numai la informații și laude, ca și când ar fi venit

Bâismffimiighi; i fjjffigg

Irtih UIHIIB WHIBAI - lim HtfUHIIM - aiifrl-B-WIMWI-MUMM

numai de povești și la un pahar de vin. Nu era nevoie, de altfel, de nicio informație: tot ce depănase Năstase, le cunoștea bine tatăl lui Gheorghe, Vasile Mărginean, și mai mult încă moșul flăcăului, Moise. În familia lor se vorbea adeseori despre aceste lucruri, când era Gheorghe acasă. Dar el s-a făcut mereu că nu-i

aude. Acum s-au pus la cale să le audă dintr-o gură străină, și încă de la o rudenie a Olarului! Ei! Era limpede ca ziua ce urmăreau! Dar el nu vrea să știe de Safta, el numai cu Sora se va căsători!...

Toate acestea i le spusese pe-nfundate Surorii în șezătoare, dar simțea că se înăbușe, trebuia să vorbească cu glas ridicat, să răsuflă. Și acum, în tindă, în colțul din fund, de lângă cămară, unde o dusesse pe Sora, își putea descărca povara și înverșunarea.

— Nu-l cunoști pe tata, dacă zici să nu ne grăbim. Lăcomește la averea Olarului, pentru că Safta e singură la părinți și nu trebuie să împartă cu nimeni. Îmi pare că moșul stăruie.

— Va fi singură, dar nu-i din neam, ca noi.

— Da, e adevărat! La neam fruntaș ține și tata, dar tot e mai pornit pentru avuție. Eu i-am cetit în ia-sară în ochi și în glas ce gânduri are.

— De la gând până la hotărâre mai este! Ascultă, Gheorghe, trebuie să ne gândim ce-i de făcut. Trebuie să vorbesc cu mama. Cum să vină pețitorii acum, în post? Ai văzut că nici Năstase n-a spus pe față pentru ce a venit la voi.

— Eu îl cunosc pe tata! De mult mi-o fierbe dumnealui cu Safta asta!

În vocea lui, Surorii îi păru că simte și teamă și înfrângere. Simți cum trupul i se îndreaptă ca o coardă, își aruncă capul pe spate și zise cu vocea înăsprită:

— Dar ce? Tu nu ești ficior? Tu nu ai niciun cuvânt de împotrivire? Nu ai voința ta? Parcă te poate însura cineva fără voia ta!

Obrazul flăcăului se împurpură de rușine. Glasul hotărât al Surorii vărsă curaj și în inima lui.

— Ai dreptate. Sunt stăpân pe mine și-i voi spune tatii să-mi dea odată pace cu Safta aceea.

Sora îi luă mâna și i-o strânse.

— Doamne, cum m-ai înspăimântat! Parcă ai venit din gura morții, așa ți-ai ieșit din fire! Ce vor fi gândit cei



din șazătoare?

Apoi, deodată, începu să plângă.

— Ce-ai făcut, Dumnezeule, ce-ai făcut? Abia acum îmi dau sama!

— Ce-am făcut?

— M-ai scos în tindă! M-ai scos în tindă înainte de vreme! Nu ți-am șazut încă nici pe genunchi, și tu m-ai scos în tindă! Acum, ce-i de făcut? Mâne va vorbi tot satul, și tata încă nici nu bănuiește că noi stăm de vorbă!

Flăcăul se simți înfrânt, fără putere. Da, făcuse o mare greșală! Trebuia să rămână în șezătoare, lângă Sora, pe laviță, și acolo să se înțeleagă. Dar nu mai putea vorbi în șoaptă, s-ar fi înăbușit! Nu-i trecuse prin minte ce urmări poate avea ieșirea cu Sora în tindă.

— Ce stai așa înțăpenit? Du-te și-mi adu furca, clicinul și năframa de lină. Eu nu mai pot intra în șazătoare.

Urmă o tăcere grea: amândoi aveau sentimentul că au stricat tot ce au pus la cale până acum, împreună, cu atâta precauțiune.

Căci între cele două familii mai fruntașe din sat, Corbu și Mărginean, nu erau legături de prietenie, ci numai de vecini care se cunosc, se întâlnesc și-și spun o vorbă în fiecare zi. Casa lui Mărginean era de ceealaltă parte a uliții Câmpșorului, la o zvârlitură de băț.

### III

Înstrăinarea și răceala dintre cele două familii nu erau de azi de ieri, ci de mai demult. Răceala fusese încă și mai mare înainte; acum parcă tot se mai risipise.

Întâia pricină de înstrăinare se cobora departe în trecut, înainte cu peste patruzeci de ani, în primii ani după revoluția din 1848, când succesorii latifundiarului din sat, ucis în revoluție, groful Kendeffy, porniseră un protura»

nu

ces monstru împotriva foștilor iobagi care, în răzmeriță, i-au spart pivnițele de la via din Coasta Morii

și i-au prădat cincizeci de buți de vin, dându-le, desfundate, pe coastă la vale, după ce au băut până s-au îmbătat. Cine-i mai știa pe cei ce luaseră parte la devastarea pivniței? Poate satul rămas la vetre, căci mulți bărbați și feciori erau între lăncierii lui Axente Severu. Se știa însă cu siguranță că instigatorii au fost Dinu Mărginean și Andrei Corbu, străbunicii lui Gheorghe și a Surorii. Pe vremea revoluției erau între bătrânii satului, fruntașii cei dintâi, bărbați recunoscuți de căpetenii de către toți sătenii.

Strânși la judecată, socotiți de răspunzători, amenințați cu plata pagubei, luați la întrebări câte unul, Andrei Corbu a mărturisit tot, recunoscând că a fost în fruntea făptuitorilor, dar că mi de la el a pornit gândul prădăciunii.

— De la cine?

— Nu putea ști, nu-și aducea aminte.

— Și cine a mai fost cu el?

— Mulți, poate toți bărbații care au rămas acasă.

— Dinu Mărginean fost-a?

— Cum să nu fie? Căci fără ei doi nimic nu se făcea nici în vreme de pace, nici în revoluție!

— Și cine a mai fost? Nu-i destul să sjiună «poate tot satul», ci trebuie spuse nume, căci legea nu poate lucra cu satul, ci cu nume.

— Ei, iată, să-l și împuște, el nu putea spune cu numele pe altcineva.

— I s-a spus că mărturisirea o face sub jurământ, și el nu putea jura pe anumite nume. A fost atunci beat și el, ca toată lumea, și nu-i adevărat că oamenii se îmbătaseră numai în pivnița grofului. Erau beți când au pornit din sat la pivnița săpată în Coasta Morii, în mijlocul viei. Ce credeau legea și domnii, că dacă erau treji s-ar fi apucat să facă o asemenea nelegiuire? Da, s-au îmbătat întâi cu vinul din pivnițele de la curtea grofului, și atunci a strigat cineva: – «Haidați la vie!». Ar fi scos și cepurile buților celor mari din pivnița de la vie

și le-ar fi dat de-a berbeleacul pe coastă în jos, să prădeze fără niciun folos bunătate de vin, dacă n-ar fi ajuns acolo beți? Măiculiță Doamne, cum mai săreau în copcii mari buțile cele pântecoase pe coastă la vale, și cum durduia, și cum împrôsca până-n cer vinul cel vechi, că se umpluse toată Coasta Morii, și jos în vale, și tot văzduhul, de mireasma busuioacei! Cine să săvârșească asemenea greu păcat, treaz fiind? Și ce lege mai poate fi și asta să tragă la răspundere pe niște oameni treji pentru ceea ce au făcut la beție! Și să pună la plată pe cei ce trăiesc, când mulți dintre părtași vor fi murit și vor fi de mult oale și ulcele?

Așa fu mărturisirea lui Andrei Corbu și fu găsit vinovat de măriții judecători. Dinu Mărginean, luat la întrebări după Andrei Gorbu, și fără să știe ce spusese acesta, recunoscuse și el că a fost cu oamenii în pivnițele de la curte, din sat, și că auzise și el pe cineva strigând în întunericul beciului: «Haidați la vie!», dar el la vie nu s-a dus. A mers cu mulțimea până pe deal, în capul satului, unde era biserica, dar mai departe, la via din Coasta Morii, nu s-a mai dus. Căci văzând casa Domnului, clopotnița, clopotele, s-a trezit deodată din beție, a văzut că-i păcat, și s-a rupt din mulțime.

— Andrei Gorbu mersese mai departe, cu ei?

— Da, s-a dus! își aduce aminte că s-a ascuns de el după clopotniță, de el și de alți oameni, care, altfel, l-ar fi silit să meargă cu ei, cum era și el, ca și Corbu, un fel de vataf al lor.

— Dacă-i așa, poate-și aduce aminte de cei de care s-a ascuns?

— Cum să nu, își aducea aminte!

— Și începuse să înșire, repede, vreo treizeci de oameni, încât judecătorul care scria abia prididea cu scrisul, și alt judecător îl tot înfrâna pe Dinu, să spună mai rar.

— Putea jura pe ce-a mărturisit?

— Putea, deși nu i-ar plăcea, căci n-a mai jurat

niciodată. Putea jura, căci acolo, lângă biserică, i se limpezise deodată mintea din beție. Da' nu era cu cale să fie pedepsiți oamenii acum, după atâția ani și pentru fapte săvârșite în beție. Mulți au și murit pe-atunci! apoi el nu-i mai putea ține minte pe toți care au năvălit la pivnița din Coasta Morii, și au fost, de bună seamă, mai mulți decât cei pe care i-a putut spune cu numele. Și dacă e vorbă de-o lege cu dreptate, apoi legea ar trebui să-i ajungă pe toți, nu numai pe unii. Altfel nu se poate da pedeapsă cu dreptate.

Cei doi frunțași au fost apoi înfățișați înaintea legii, și fiecare a cunoscut mărturisirea celuilalt. Andrei Corbu a clătinat din cap și a oftat, apoi a zis: «Măi frate Dinule, pentru ce ți-ai vândut tu sufletul diavolului, spunând subt jurământ că tu n-ai fost cu noi la pivnița de la vie? Nu împingeai și tu lângă mine, cu alți oameni, la butea cea dintâi pe care am scos-o din pivniță?» - «Nu, frate Andrei, ți s-a părut. Am rămas ascuns după clopotnița bisericii.» Atunci fața lui Andrei Corbu s-a întunecat și n-a mai putut zice decât atât: «Să fi fost eu atunci așa de beat, să nu-mi mai aduc aminte de nimic?». Apoi, n-a mai spus niciun cuvânt la toate întrebările legii, încât s-au mirat dregătorii foarte.

Urmarea a fost că legea i-a dat lui Dinu Mărginean o pedeapsă ușoară - a putut-o plăti cu doi viței pe care i-a vândut - iar grosul pedepsei a căzut pe ceilalți, descoperiți de el, și mai întâi pe capul lui Andrei Corbu, ca instigator recunoscut și mai ales ca unul de la care avea ce lua legea. Dintre ceilalți, mulți erau săraci lipiți, și nu avură ce le vinde moștenitorii grofului. Dar Andrei Corbu se curăți atunci de-o păreche de boi și de-o vacă de lapte.

Om cu frica lui Dumnezeu, el ar fi jurat și n-ar fi jurat că Dinu Mărginean a fost și el la pivniță și a împins de bute, dar în sinea lui rămase convins că așa a fost. Apoi erau și alții din sat care își aduceau aminte și asigurau că Dinu era printre ei și la via de pe Coasta

Morii.

De-atunci a intrat întâia oară răceala între cele două familii mai fruntașe din Broșteni...

Dar anii s-au scurs, vremea a trecut și a îngropat amintirile revoluției, cei doi făptași erau de mult subțilie și le creștea aceeași cucută – și celui ce jurase drept, și celui ce jurase strâmb. Legăturile dintre cele două familii erau cu mult mai vechi și mai trainice pentru a putea fi rupte cu desăvârșire pentru o faptă care nici nu fusese de tot limpezită, și care, cu cât treceau anii, părea tot mai puțin limpede în amintirea și părerea urmașilor. Bunicii Surorii și bunicii lui Gheorghe, lăncieri în cetele lui Axente, căsătoriți în vremea aceea, se burzuluiseră o vreme – mai ales fiind răi de pagubă, ca tot omul –, trebuind să vândă vitele din bățatură ca să plătească păcatele părinților, și se feriră unul de altul. Și mai ales cel cu paguba mai mare și în neamul căruia rămase convingerea că Dinu Mărginean jurase strâmb. Dar către sfârșitul vieții lor vorbeau iar prietenește, ca oricare vecini de pe ulița Câmpșorului. Moșu' lui Gheorghe Mărginean, Moise, mai trăia și acum.

Dar Moise ăsta reușise să tulbure iar legăturile dintre cele două familii, legături ce abia se înfiripaseră. N-a avut decât doi copii, pe Vasile, tatăl lui Gheorghe, și pe o fată, Floare, de care se îndrăgostise Ion Corbu, tatăl Surorii. Amândouă familiile erau bucuroase că se încuscesc, că au dat uitării trecutul. Se înțeleseseră și cu privire la zestrea ce o dă fiecare, se făcuseră și strigările în biserică, începuseră și târguielile de la oraș, când Moise ăsta trimisese veste lui Corbu că dacă nu mai pune pe deasupra și lunca de patru cară de fân din valea Secașului, nu-i dă fata lui Ion. Ai Sorbului rămaseră năuciți: Cum să nu-i dea fata? Acum, după ce s-au făcut și cele trei strigări în biserică? Da' ce, a înnebunit bătrânul? Nu s-au înțeles din toate? Gum să-i dea lunca? Nu mai are încă doi copii? Să nu se prostească acum, la târgul gata, și să facă de rușine amândouă familiile.

Stăruinți în dreapta, stăruinți în stânga, pune toate neamurile să-i bată capul lui Moise Mărginean, roagă-te și de popa să-l înfrunte și el – pace! N-au mai avut cu cine vorbi, și Moise și-a măritat fata, pe Moare, cu Stanu lui Bologoaie, om cu bunăstare și el, nu-i vorbă, dar de neam mai puțin ales.

Pe vremea aceea, înainte cu vreo douăzeci și șase de ani, zădărnicierea căsătoriei acesteia ridicase protestele satului întreg. Toată lumea îl condamna și se scandaliza de purtarea lui Moise Mărginean. Îl vorbiră de rău și satele vecine, o vreme. Tatăl lui Ion Corbu murise, dar mamă-sa zicea în fiecare zi, cel puțin o dată: «Din coadă de cine nu faci sită de mătase câtui vacul».

Dar această judecată nu-i ajuta nimic lui Ion Corbu, tatăl Surorii. Rușinat ca el, cine mai fusese? A rămas cu strigările! S-a încuiat în el și s-a jurat să nu se mai însoare. Și trei ani n-a mai umblat între feciori și fete; nici la joc, nici la șezători nu s-a mai dus, cât a pus-o pe maică-sa pe dunga morții.

Chiar în vremea aceea răsărise fată-mare Maria Stănilă, mama Surorii, despre care-i spunea mătușa Nastasia lui Dumitru Pruncu că se băteau feciorii să se omoare;

numai Ion Corbu nu o vedea. Dar, vorba mătușii Nastasia, minunea asta de fată era menită lui Ion Corbu. Fata se îndrăgosti de el de departe, și rudeniile îl hotărâră pe Ion să-și deschidă ochii, convingându-l că rușinea nu era a lui, ci a familiei Mărginean, și în primul rând a lui Moise. Toată lumea l-a judecat pe Moise, nu pe el.

— Dar jurământul? întrebă Ion Corbu după ce văzu fata, și după ce văzuse că în cei trei ani Floarea lui Moise se ofilise tare.

— Dar jurământul? M-am jurat să nu mă mai însor!

Rudeniile aflară leac grabnic la această piedecă: au vorbit cu popa. Îi dezlegă popa de jurământ. Căci zicea sfinția-sa că nimeni nu-i dator să țină un jurământ rău,

de-a face un lucru rău. Și a nu se însura un fecior frumos și voinic ca el, era un lucru rău și un păcat. Pe deasupra, era singurul fecior în familie. Dacă nu se va însura, se va pierde un neam fruntaș din sat, cu nume cu tot. Să vină feciorul vineri dimineața la biserică, și-i va citi dezlegarea de jurământ.

Așa s-a căsătorit Ion Corbu cu Maria Stănilă, după care se băteau feciorii cei mai fruntași ai satului. N-a trecut vreme multă și a început s-o iubească în așa fel, că dragostea pentru Floare nici nu-i mai păru că fusese dragoste. Obida și amărăciunea din partea asta îi trecu, se risipi în grabă. Trăia bine și mulțumit cu Maria Stănilă, Dar celălalt cui nu-i ieșea de la inimă: rușinea ce suferise. Cine-a mai pățit ca el, să rămână fără cununie după ce i se făcuseră cele trei strigări în biserică? Și nu avea ochi, nici după ani de zile, să-l vadă pe Moise Mărginean. Oriunde-l zărea, îl înconjura de departe, sau, dacă nu-l mai putea înconjura, își făcea calea întoarsă. Era acum prea convins că celălalt Mărginean, Dinu, jurase strâmb și-l făcuse pe moșu-său să-și vândă o păreche de boi și o vacă de lapte.

O vreme, câțiva ani, nu mai vorbi nici cu Vasile Mărginean, fratele Floarei, deși fuseseră buni prieteni și știa că Vasile stăruise pe lângă tatăl lui să nu strice căsătoria. Nu-l mai putu suferi multă vreme, fiindcă ieșea din aceeași casă, dormea sub același acoperiș, mânca la aceeași masă cu bătrânul, cu Moise, care l-a făcut de comédie la lume.

Prietenii comuni stăruiră pe lângă el să nu mai treacă pe lângă Vasile Mărginean ca pe lângă un străin, căci omul nu era vinovat, și era păcat. Totuși, numai după ani, după ce începură să vină copiii, și grijile și bucuriile familiei copleșiră amintirile, Ion Corbu începu să prindă vorbă cu Vasile Mărginean. Nu însă mai mult decât cu alți vecini, cu alți locuitori de pe ulița Câmpșorului.

Și adeseori, fără voia lui, când vorbea cu el, îl vedea

pe tată-său, pe Moise, la spate, și-l lăsa în drum după două-trei cuvinte. Iar acasă, în familie, pomenea adesea vorba mamei sale, că din coadă de câne nu faci sită de mătase câtu-i veacul.

Anii însă trec, și doctorul tuturor durerilor, vremea, vindecă multe, vindecă și ceea ce românul ține mai mult minte: jignirea, nedreptatea ce i se face.

De când Sora începuse să răsară fată mare, și mamă-sa o Simțise că-i umblă ochii după Gheorghe Mărginean, Maria, rar, când bărbatul i se mai burzuluia de amintirile trecutului, încerca să-l convingă că, dacă mai are ce mai are, să aibă cu bătrânul, cu Moise, nu cu feciorul, care nu purta nicio vină. Încerca, făcându-și silă, numai cu gândul la Sora și la viitorul ei, pentru că altfel suferea de câte ori Venea vorba despre trecut. Femeia, mândră și ea, ambițioasă, înțelegea înfruntarea ce o primise bărbatul ei în tinerețe, și înțelegea să nu o uite ușor. Dar cu toate mărturisirile lui că i se tulbură veninul când își aduce aminte de trecut numai pentru rușinea ce i se făcuse, și deși era mulțumită de mulți ani de dragostea lui, tot nu putea crede că o uitase de tot pe Floare, și îl necăjea că n-a scăpat încă de amintirea ei. Căci ea, Maria, nu-și pus ea explica altfel fuga de lume a lui Ion Corbu. Îi părea că jignirea aceea nu era de ajuns pentru o hotărâre așa de năstrușnică, de-a nu se mai căsători. Aici, își spunea ea, a (trebuit să fie și mâhnirea după dragostea lui dinții.

Maria Corbu începu să stăruie pentru legături mai bune cu Vasile Mărginean, de când crescuse Sora fată mare, nu numai pentru că voia să delătore piedecile ce ssar pune în calea fetei, într-un caz că semnele de-acum. nu erau simplie jocuri ale tinereții, ci și pentru a se convinge pe sine însăși e: a în sufletul bărbatului său numai ea cu adevărat nicio urmă din dragostea lui dintâi. **Don** 1 iiii 1 iiii Mirriiwiim. i 1

vadă aceasta, după părerea ei, ar avea-o când între cele două neamuri s-ar putea lega o înrudire. Pentru



viitorul Surorii, ea dorea mai mult chiar decât o prietenie. Gheorghe Mărginean, feciorul lui Vasile și nepotul acelui urgisit de Moise, care tot mai trăia, era un flăcău cu purtări bune, fecior frumos, deși părea că încă nu-i destul de copt, avea încă ceva crud, de adolescent, în făptura lui, și apoi era singur la părinți, iar ei mai aveau, pe lângă Sora, o fată de treisprezece ani, pe Stana, și un băiat de opt ani, pe Ioniță.

De aceea, Maria Corbu nu vedea cu ochi răi că Sora începuse să stea de vorbă pe la portită, în șezători, cu Gheorghe Mărginean, și că la joc joacă mai mult cu el, decât cu alții. De aceea stăruia pe lângă bărbat să-i dovedească netemeinicia înstrăinării lui de Vasile Mărginean. «În sfârșit, el n-a avut nicio vină! Ai vrea ca și după moartea bătrânului să vă dați numai bună-ziuă, să schimbați o vorbă și să treceți mai departe?»

Mai mult vremea și lupta vieții cu durerile și bucuriile din familie, decât îndemnurile ei, făcură să se îndulcească mult, în vremea din urmă, legăturile dintre cele două neamuri fruntașe. Apoi și inima bună a lui Ion Corbu, inima lui dreaptă, care înțelegea că Vasile Mărginean nu era vinovat de faptele lui tată-său.

Soțiile celor doi începură să meargă una la alta, încă din toamnă, de pe la Ziua Crucii.

De când crescuseră mari, Gheorghe și Sora începură să cunoască din vorbele din casă, din ce se povestea în sat, ceea ce înăsprise legăturile dintre neamurile lor; cunoșteau și povestea cu pivnița din Coasta Morii, povestea cu jurământul și paguba plătită, și pățania de mai curând, cu stricarea căsătoriei după ce se făcuseră vestirile.

La început, până a nu înmuguri dragostea între ei, dădură oarecare însemnătate acestor povești – și în adolescența lor fură destul de înstrăinați unul de altul, ca și părinții. Dar când se ivi și îmboboci iubirea între ei – fără să-și dea sama cum și de unde s-a ivit –, simțiră că trecutul nu mai poate fi o piedecă între ei. Și numai după

vreo jumătate de an de dragoste tăinuită, acest trecut începu să le pară o amenințare pentru viitorul lor și începură să chibzuiască cum să pregătească mai bine calea spre căsătoria lor.

Hotărâră să nu se mai ascundă fiecare înaintea mamei sale. Și văzând că ele nu se împotrivesc, căutară să fie dt mai des împreună, dar fără a trece peste marginile îngăduite la doi tineri care stau de vorbă, până ce mamele îi vor înștiința, până ce vor pregăti ele pe cei doi bărbați.

Situația aceasta era între ei de vreo jumătate de an, și nu aveau motive să o schimbe – erau foarte mulțumiți știindu-se deocamdată la adăpostul mamelor lor –, când veni acel Năstase Crețu cu laude pentru Safta Olarului, și-l scoase pe Gheorghe Mărginean din sărite, înspăimântându-l, iar el o făcu și pe Sora să-și piardă capul și să iasă după el în tindă.

#### IV

— Du-te și adu-mi furca și hainele, ce mai aștepți? zise Sora iar, văzând că Gheorghe nu se mișcă.

— N-ar fi mai bine să intrăm amândoi și să rămânem până se duc și ceilalți? întrebă el nehotărât.

Sora își șterse lacrimile pe care le mai simțea pe obraz, deși din ochi nu-i mai curgeau.

— Nu mai intru în șazătoare, și nici în tindă nu mai putem rămânea până-i lumea.

Flăcăul, în cumpănă încă, intră totuși și-i aduse lucrurile fetei. Ochii tuturor îl urmăriră, și la intrare și la ieșire, și o mare mirare și nedumerire se zugrăvi pe fețele tuturor. O vreme, numai câteva fuse mai sfârâiră, altele rămaseră cu firul întins, altele se odihneau în poalele fetelor. Nu se auzea însă nicio șoaptă.

Gazda, mătușa Nastasia, se frământă un răstimp nehotărât pe vatră, apoi se sculă și ieși în tindă. Dar cei doi tineri nu mai erau acolo, și bătrâna reveni cu un aer foarte încurcat; se duse la vatră și continuă să toarcă fără să se uite la cineva, fără să spună o vorbă.

De la o vreme, puține șoaapte începură a se auzi ici și colo. Dar cei mai mulți, feciori și fete, rămaseră cu mimă și nedumerirea întipărită pe fețe, în priviri, și păreau că se gândesc lung la ceva, ca și gazda casei.

Era o întâmplare neobișnuită în ritualul șezătorii și al dragostelor înfiripate aici, și era greu s-o deslușească. Se întâmpla ca vreo păreche să plece mai degrabă din șezătoare, dar atunci tinerii se ridicau deodată, se îmbrăcau, dădeau noapte-bună, uneori chiar spuneau pentru ce pleacă mai devreme; dar nu se făcea nicio vâlvă, era lucru firesc: câte treburi nu au acasă, în familie, doi tineri care se pregătesc de căsătorie? Dar să iasă mai întâi «în tindă», după ce fata n-a fost întâi ținută pe genunchi, să rămână în întuneric atâta vreme, și pe urmă să se înapoieze numai feciorul, pentru a duce lucrurile fetei, asta era o întâmplare nouă, care nu putea fi ușor lămurită. O singură explicație era cu putință: să i se fi făcut Surorii rău deodată și să trebuiască să o ajute Gheorghe pentru a merge acasă. Dar toți o văzuseră că ieșise sănătoasă tun, ba oleacă chiar îndârjită. Cum să i se fi făcut rău din bun senin? Totuși, presupunerea aceasta trecu și prin capul gazdei, și de aceea ieșise după fecior în tindă. Ea se mai gândi apoi la o posibilitate, pe care o alungă însă îndată: să nu fi adus Gheorghe vreo veste rea de la ai Corbului, să nu se fi întâmplat ceva la Sora acasă. Dar respinse gândul, spunându-și că, în asemenea caz, cei doi tineri s-ar fi sculat și ar fi plecat îndată ce Gheorghe se așezase lângă fată și începuse să-i vorbească cu aprindere.

Când își ridică ochii din poală, gazda văzu că multe părechi de ochi erau ațintite întrebătoare asupra ei. Înțelese că nedumerirea grea stăruia și că tineretul așteaptă o vorbă lămuritoare de la ea. Mai toarse până când mai adună de două ori firul pe fus, apoi se opri, tuși spre a-și drege glasul și zise:

— S-a întâmplat ceva. Ce anume, nu pot ști. Când

am ieșit în tindă, ei plecaseră. Vorba e că până nu cunoaștem adevărul, orice gând și orice vorbă poate rătăci. Lucrurile nu s-au petrecut după datină. Gheorghe și Sora sunt în vorbă de vreun an, și mai ales de vreo jumătate de an. Nici n-a ajuns încă s-o țină pe genunchi și a și ieșit cu ea în tindă. Aici nu poate fi lucrul obișnuit în șazătoare, ci altceva. Ce anume, nu știu, dar altceva. De-aceea nimeni nu se poate gândi că-i semn de căsătorie, și să-i umble gura, acasă sau prin vecini, că Gheorghe Mărginean și Sora Corbu au ieșit în tindă. Asta n-a fost o ieșire din care se poate vedea ce au de gând. Cred că ați înțeles cu toții!

— Înțeles, mătușă, răspunseră cu seriozitate câteva glasuri.

— Dac-ați înțeles e bine! Știți cu toții și cu toatele că nimic nu strică mai mult și nimic nu face mai multe încurcături decât vorbele fără temei, despre unul sau despre altul. I-ar părea cuiva bine să audă, ca mâne, vorbindu-se prin sat că cutare se însoară sau se mărită cu cutare, și să nu fie nimic adevărat?

— Vezi bine că nu, răspunseră acum mai multe glasuri.

— Ori să se spună: cutare cu cutare au ieșit în tindă, și nici vorbă să fi ieșit?

— Ar fi o mișelie, întăriră mai multe voci, și de feciori și de fete.

Era ciudat că nu le ardea nici unora de glumă. Ascultau pe gazdă și îi răspundeau cu toată seriozitatea.

— Apoi, vă spun eu, ca o femeie bătrână și pătită ce sunt, că Sora și Gheorghe îs ca și când nu ar fi ieșit în Undă. Altceva a trebuit să se întâmple.

— Vedem și noi, răspunseră mai mulți.

Și spuneau adevărul, căci mulți văzuseră cât de in cruntat și înverșunat îi vorbise Gheorghe fetei, și cum o trăsesese de mână să o scoată în tindă. Și toți știau că acest act se făcea cu voie bună, doar cu oleacă de roșată în obrajii fetei; în vreme ce Sora ieșise cu silă și cu

obrajii cu de ceară.

— Dacă vedeți și înțelegeți, să nu vă umble gura după șazătoare. Asta am vrut să v-o spun. Din casa mea să nu pornească vorbe strâmbe și minciuni. E la mine cea mai de frunte șazătoare din sat, nu suntem pe ulița Borșului, nici în țigănie. N-ați văzut și nu știți nimic. Căci deși (îm văzut cu toții, totuși nu știm niciunul nimic. Pe urmă, sunteți toți și toate prieteni cu Sora și cu Gheorghe, unii chiar rudenii. Nu se cade să le scoatem vorbe.

*mmmi*

— Fii liniștită, mătușă, doar nu suntem copii, vorbi cineva în numele tuturor.

— Nu sunteți, dar este un diavol mic și neastâmpărat care trage mereu pe om de limbă. Cine se va lăsa ispitit, să știe că-n șazătoarea de la mine nu mai intră!

— Amin! se auzi din mai multe părți, și acum mai luminat răsunară glasurile și mai vesele.

Numaidecât larma tinereții umplu iar camera, ca și când cu vorbele ei mătușa Nastasia ar fi risipit nedumerirea și curiozitatea tuturor. Dacă nu era «ieșire în tindă» obișnuită, dacă nu puteau lua ca sigură căsătoria și să o vestească prin sat de-a doua zi, întâmplarea asta păru de-ndată că nu-i mai interesează. Șezătoarea se dezgheță și mai ținu vreun ceas. Cel mai vesel se arătă Dumitru Pruncu, care îngălbenise când îi văzuse pe cei doi ieșind în tindă, și două fete cu care Gheorghe stătea mai mult de vorbă, după Sora, și trăgeau încă nedejde.

Când se împrăștie șezătoarea, gazda le-a mai dat o dată aminte să nu le umble gura...

Sora Corbu și Gheorghe Mărginean ieșiră repede din ograda Nastasiei, dar după ce o luară pe uliță în sus spre locuința Surorii, încetăniră pasul, și pe urmă se opriră înaintea porții.

Nu era pui de om pe uliță, luminile erau stinse în

toate casele, câinii dormeau prin girezile de paie sau pe ogrinji de subțvreun șopron, cerul era întunecat și frigul pișcă puțin.

Gheorghe atinse prin întuneric mâna Surorii și voi să i-o țină, dar fata și-o feri repede.

— Ai făcut o mare prostie, Gheorghe - vorbi ea cu voce înăbușită.

— N-aș fi crezut că ești așa de nesocotit.

— Văd și eu, răspunse feciorul supărat.

— Nu vorbesc de asta, că m-ai scos în tindă! Aici sunt și eu vinovată, căci nu trebuia să te ascult. Vorbesc de prostia că ai venit la șazătoare așa ieșit din fire cum erai. Trebuia să nu mai vii, să stai acasă, și mi-ai fi spus, dimineață, tot. Sau puteai să te plimbi pe uliță până ieșeam de la șazătoare și să mă aștepți la porțița noastră.

— Credeam că te vei supăra ori te vei îngrijora prea tare dacă nu voi veni.

— Cât te-am așteptat mi-a trecut toată supărarea, așa că nu trebuia să vii așa aprins, să nu te poți stăpâni, și să-mi vorbești așa încât toți vecinii trăgeau cu urechea.

— Dacă m-a scos din fire tata cu acel Năstase!

— Te-a scos din fire!

— Păi da! Două ceasuri a tot torăit omul acela!

— N-aveai decât să-l lași să torăie, să fi căutat ceva afară, și să nu te mai fi întors. Ce? Ai fost legat de masă?

Flăcăul se simți rușinat.

— Păi, nu puteam! Tata-mi făcuse sămn să nu mă mișc, cât ce-a văzut neastâmpărul meu.

— Parcă ai fi un copil, și nu ficior june - zise, întărâtată, Sora.

— Ori chiar ești încă cu zăbala la gură, ca puii cei golași de pasăre, care nu cutează să treacă de marginea cuibului. Poate ești încă prea crud, și eu n-am știut nimic, nu te-am cunoscut. Dacă-i așa, greu o să ne mai fie, fătul meu! Drumul nostru la căsătorie nu e neted, știi bine.

— Știu, răspunse cam jignit flăcăul.

— Ca să poți stăpâni pe alții e nevoie să te știi stăpâni întâi pe tine. Nu trebuia să-ți ieși din fire ascultându-l pe Năstase; și mai ales nu trebuia să vii la șazătoare așa tulburat cum erai. Dacă totuși trebuia să vii, eu în locul tău mi-aș fi cufundat întâi capul într-un ciubăr cu apă rece, și apoi aș fi venit.

— Haida de acum îți mai bați și joc de mine?

— Trebuie! Pentru că prostia ta ne-a tras unde suntem. Când îmi povesteai pe laviță, mereu te-ndemnam să te liniștești, să nu vorbești așa tare, și n-ai ascultat, nu te-ai stăpânit. Frământarea ta a trecut și în mine, și mai ales spaima de-a nu fi auzite de vecini prăpăstiile ce spuneai. Numai așa mi-am putut pierde și eu capul! Dar eu sunt femeie, iar tu ești bărbat. Un bărbat nu trebuie să-și piardă capul niciodată. Așa zice mama, și așa spun și eu.

— De! Tu nu știi de când bate tata șaua pentru Safta Olarului! Nu ți-am spus pân-acum, crezând că îmi dă dumnealui, așa, târcoale, să vadă ce zic.

*mammmmmmm hhhhhhi wmm b Smmm*

— N-ai decât să vorbești și tu cu el pe față, să nu mai bată șaua, nici singur, nici prin alții, zise cu un fel de dispreț Sora.

— M-am hotărât, și așa am să fac, și încă mâne.

— Da! E chiar potrivit! Mâne tot satul va vui că ai ieșit cu mine în tindă, și că, deci, ne vom căsători în curând. E chiar vremea să-i spui!

Sora era mereu întărâtată și-i vorbea cu răutate. Gheorghe nu știa ce să răspundă. Căută din nou mâna fetei, dar ea se feri.

— O să ieșim noi cumva din încurcătura asta, oftă el.

— Cum o să ieșim? Tu ai făcut-o - haida, spune: cum o să ieșim? Tu ești bărbat și trebuie să știi!

— O să mă gândesc, răspunse el cu voce scăzută.

— Teamă-mi e că nu ești bărbat, mai zise fata. Apoi, simțind că o ia din nou amețeala din tindă, când își dăduse sama ce au făcut, izbucni în plâns, deschise

repede porțița, puse rățezul de lemn și fugi spre casă.

Gheorghe așteaptă să audă deschizându-se ușa de la tindă, să știe să sora a intrat în casă. Dar ușa nu se auzi. În întunericul din pridvor, zadarnic încercă s-o deslușească pe fată, uitându-se peste uluca de scânduri. Nu se auzea însă nici plânsul ei, și aceasta îl mai liniști. Se lăsă pe lavița de la porțiță, hotărât să nu plece până nu va auzi ușa de la tindă. Se temea de o nenorocire: cine știe ce-i în stare să facă Sora, în supărarea ei! Îl apăsau greu greșeala săvârșită și toate cuvintele ce i le spusese fata, fiindcă le simțea adevărate. Da! încă nu era bărbat! Nu avea voința și hotărârea unui bărbat! De când ar fi putut să-i spună tatălui său că nu-i trebuie Safta! Avea tot dreptul să i-o spună. Și totuși a amânat mereu de pe-o zi pe alta. E un om cu voință slabă, asta e! A fost până acum, dar nu va mai fi! Dacă-i singurul copil la părinți, în cai să aibă dreptul să-și aleagă el pe cine va voi de soție. Iar el pe Sora și-a ales-o! Las să vorbească mâne satul! Va spune părinților săi că este adevărat, că asta e hotărârea lui nestrămutată. Îl va înfrunta pe tată-său și-i va spune hotărât. Mamei sale nici nu are ce să-i spună. Ea știe câte ceva și nu s-a arătat potrivnică. Își aduse aminte de când răsărise Sora din copilărie, de când începuse s-o iubească. Prin minte i se perindară amin tiri și întâmplări, și nu-și dădu sama cum trece vremea. Dar ușa tinzii nu se deschise, până când se auziră glasuri pe uliță. Atunci ușa scârțâi încet și se închise. Se ridică și el de pe laviță. Glasurile ce se apropiau arătau că s-a spart șezătoarea. O luă repede spre casă. N-ar fi voit să se întâlnească cu cineva dintre ei în noaptea asta.

Sora Corbului nu adormi decât spre dimineață, dar nu cuteză să se frământa în pat, nu cumva să o simtă mamă-sa că nu doarme. Mamă-sa se deșteptase când Sora deschisese ușa tinzii, și o întrebase, ca de obicei, cu vocea scăzută:

— Ai venit, tu fată?



— Venit!

Și apoi mamă-sa, în odaia din nainte, se învârtise în pat pe partea ceealaltă și adormise din nou, liniștită, după ce auzise pe uliță și glasul celor ce veneau din șezătoare.

Dimineață, cu cusătura în mână, Sora își dădu sama că întâmplarea' de-asăară era într-adevăr așa cum o simțise: plină de primejdii și foarte încurcată. Acum era cu capul limpede și putea judeca liniștit. În ce încurcătură intrase, împinsă de Gheorghe, înțelese numai acum, când își puse întrebarea: «Ce fac desară? Mă duc sau nu la șezătoare?»

Se încâlciseră ițele și nu le mai putea descâlci! Dacă nu se va duce azi, toată lumea va crede că cine știe ce s-a întâmplat în tindă între ea și Gheorghe. Dacă nu se va duce azi, nu se va mai duce nici mine, nici poimâine, căci din zi în zi i-ar fi mai greu. Dacă nu se duce, ce să-i spună maică-sii? Nu putea să-i spună că o doare capul, că nu se simte bine. Dar nici mâne, nici poimâine? Nici mai târziu? S-ar mulțumi ea ca fata ei, deodată, să nu mai meargă în șezătoare, să dea de vorbit și de scornit satului întreg? De bună seamă nu. Când o fată se rupe așa, fără pricină, din rânduiala veche, nu-i semn bun, și poate rămânea nemăritată toată viața.

Așadar, să se ducă? Dar dacă se duce, cum mai dă ea ochi cu fetele, cu feciorii, cu mătușa Nastasia? Și cum se va întoarce de unde a plecat, când a ieșit în tindă? Cum va mai sta sări și poate săptămâni de-a rândul de vorbă t mirwwiibtibiafmgmi WIF

cu Gheorghe, până-i va veni vremea să-i șadă pe genunchi, și alte săptămâni până va ieși mai întâi cu el în tindă? Cum va mai ieși, după ce ieșise înainte de vreme? «Omul ăsta, cu prostia lui, a stricat toată rânduiala!», se revoltă Sora, și o podidiră lacrimile.

Toată ziua se feri de mamă-sa și de ceilalți, și plânse prin unghere, cu cusătura în mână, trudindu-se să înțeleagă ce trebuie să facă.

Spaima nu se abătu asupra ei până nu încep să cadă însărarea. Oare nu. vorbește satul, de pe-acum, că a ieșit în tindă cu Gheorghe? N-a auzit mamă-sa? Dacă zvonul a pornit până acum, dacă l-a auzit mamă-sa, nu mai avea niciun înțeles să se chinuie cu întrebarea: să meargă sau nu desară la șezătoare? Atunci, toată frământarea aceasta era depășită, și trebuie să se gândească cu totul la alte lucruri... Dar mamă-sa nu putea ști nimic. Chiar dacă a început să vorbească satul, e sigur că mamă-sa nu auzise încă nimic. Altfel ar fi luat-o numaidecât de mână și ar fi întrebat-o: «E drept ce se vorbește?» «N-a auzit încă, dar îi poate spune cineva în tot ceasul», își zise Sora, și, cuprinsă de groază, odată cu începutul însărării, simți că trebuie să ceară sfat de la cineva.

Își împături cusătura, o luă subsuoară, subt clicin, și, când nu o văzu nimeni, ieși pe porțiță și porni sprintenă către casa unde se ținea șezătura. Se hotărî să ceară sfatul mătușii Nastasia, ca una care a văzut ce s-a întâmplat asară.

Bătrâna torcea la vatră, la lumina focului. Tresări când auzi ușa deschizându-se la vremea asta. Când văzu cine-i intră în casă, se lumină:

— Chiar la tine mă gândeam, dragă fată!

Sora izbucni în plâns, și gazda se necăji întâi s-o liniștească.

— Nu mai plânge, draga mea!

— Dar cum să nu plâng, mătușo? Ce fac eu acum?

— Cum ce te faci?! Ce întrebare e asta?!

— Să mai vin desară la șazătoare, ori să nu mai vin?

— Vezi bine că să vii! Chiar trebuie să vii. Și azi, și mine, și de-a rândul, până-ți va fi scris.

— Dar ce vor zice fetele, ficiorii? Cum să mă mai uit la ei?

— Cum? Cu ochii tăi, ca și până acum!

— Vai, mătușo! Mi-e așa de rușine, așa de greu, încât mai bine n-aș mai veni!

— Ei, înțeleg eu de-o parte, dar nu de toate părțile. Ai ieșit în tindă înainte de vreme, asta așa este. M-am mirat și eu și toți. Dar cred că n-ai ieșit de voie bună, nici cum se lasă, după rândul tânărilor ce pășesc spre căsătorie. Altă pricină trebuie că a fost!

— Alta, mătușă, și când m-a tras Gheorghe de mină nici nu mi-am dat sama ce fac.

— Am crezut eu! spuse bucuroasă gazda. Dar ce-a fost? Poți să-mi spui?

— Cum nu! Dumitale pot să-ți spun. Gheorghe a venit târziu, cum ai văzut, dar a venit frământat greu și a început să-mi spuie de ce a întârziat. Și era așa de aprins, că tot mereu înălța glasul, încât ne puteau auzi vecinii. Și când l-am îndemnat încă o dată să vorbească mai încet, m-a luat de mână și m-a dus după el. Asta a fost, mătușă.

— Și de ce era aprins omul? De ce te temei să nu audă vecinii ce vorbea?

Sora se opri o clipă.

— Dacă nu poți, nu-mi spune!

— Dumitale pot să-ți spun. E vorba să-l însoare cu Safta Olarului!

Bătrâna făcu ochii mici.

— Cu Safta Olarului?!

— Da. Au trimis ștafetă, ori a venit din capul lui Năstase Crețu, să le spuie din ce neam se trage Safta și cită avere are. Gheorghe crede că omul a venit cu știrea lui tată-său. Că l-a pus la omenie, cu vin și nuci, ca p-un pețitor.

— Adică, asta este! zise gazda, căzând pe gânduri.

— Asta, mătușă, și nimic alta.

Urmă un răstimp de tăcere.

— Deseară să vii la șazătoare, Sora. Trimite-i vorbă lui Gheorghe să vie și el.

— Dar... ce-o să fie, mătușă?

— Cum ce-o să fie?

— Ceilalți! Cum ne vor judeca? Cum se vor uita la

noi?

name Nu

— Dragă fată, să lași închipuirile, că ele înfrică pe om mai tare decât ceea ce este, asta să o știi de la mine. Nu-ți mai bate capul cu ce va fi, ce vor zice, cum se vor uita la voi. Fă ca și când nu s-ar fi întâmplat nimic. Căci așa mai ușor se vor risipi bănuielile tuturor. O primejdie nu e așa cum este, ci cum o vezi cu închipuirea.

Sora, pe cale de a se mai liniști, se zgudui deodată de-un gând:

— Nu știi, mătușă Nastasia, a început să se vorbească în sat?

— Mumă-ta aflat-a ceva?

— Fină acum nu, căci dacă ar fi aflat m-ar fi luat la întrebări. Doamne sfinte! Asta-i primejdia cea mai mare: să umble gura cuiva! Poate vor fi și vorbit pânaeum!

Gazda clătină capul a pagubă.

— Doamne, Doamne, cât de neliniștită e tinerețea! Pentru ce nu aștepți să auzi întâi satul vorbind, și atunci să te tângui și să te dai cu capul de păreți? zice la Evanghelie că-i destulă fiecare zi cu povara sa. Dar până să ajungă omul la înțelepciunea asta, trebuie să i se îngroașe și să i se tăbăcească simțurile.

Se opri o clipă, își împinse puțin cu mâna stângă năframa neagră de pe frunte, lăsând să se vadă o dungă a părului mai mult sur decât alb.

— Cred că nu vor vorbi, Soro!

Fata o privi mirată.

— Păi, totdeauna s-a vorbit când doi inși au ieșit mai întâi în tindă.

— Ascultă, Soro, știu ce vrei să spui și pentru ce ești neliniștită. Dar ieșirea voastră asară nu s-a făcut după lege și datină. Asta le-am spus-o eu asară, și-a înțeles toată lumea, căci doar au văzut cu ochii. A avut Gheorghe un năcaz și a trebuit să ți-l povestească numai ție, și de-aceea ai ieșit. Auzindu-i supărarea, te-ai năcăjit și tu, și de-aceea n-ai mai intrat în șazătoare, ci l-ai trimis

pe el după furcă și clicin. Dacă te vor întreba, așa să le spui. Așa ceva le-am spus și eu asară, și mă bucur că nu m-am înșălat. E chiar așa! A avut flăcăul un năcaz.

— Și crezi că nu vor vorbi în sat, mătușă? întrebă Sora, nedumerită încă și neîncrezătoare.

— Dacă ar vorbi ar minți, căci adevărul e acesta: pentru o supărare ați ieșit în tindă. Și dacă tot se va afla o gură goală să trăncănească, vor fi ceilalți care să adeverească cum a fost. Și mai întâi aș fi chiar eu. De altfel, le-am spus-o asară; și am mai adaos că, așa stând lucrurile, cine va purta vorbe, la șazătoarea de la mine nu va mai avea loc.

Sora o asculta întins, și era atâta ușurare în ce-i spunea bătrâna, încât nu-i venea să creadă. Înțelese apoi că o minte așezată putea vedea lucrurile așa cum au fost, și se minună de înțelepciunea mătușii.

— Foarte-ți mulțămesc, mătușă! Să știi că Dumnezeu m-a trimis la dumneata. Îmi pierdusem cu totul capul, și nu știam, să vin, ori nu, la șazătoare azi.

— Să vii, și vezi că-i vremea să-i trimiți de veste și lui Gheorghe, nu cumva să nu vie.

Fata ieși sprintenă de la Nastasia, cu cusătura ascunsă sub clicin, și din drum îi trimise vorbă lui Gheorghe să nu lipsească de la șezătoare.

Acum, că mătușa Nastasia o mai liniști cu privire la zvonuri și nu credea că tatăl lui Gheorghe ar fi putut auzi ceva, era sigură - și nu știa de ce - că Gheorghe, cu toată lauda de asară, nu i-a spus nimic tatălui său. Alta era dacă pornea gura lumii și într-o zi ajungea până la bătrânul. Atunci, de voie de nevoie, stl ins cu ușa, era sigură că feciorul i-ar fi mărturisit că hotărârea lui e luată, și că nu vrea să știe de nicio Saftă. Hei! așa era voinicul ăsta frumos, îl cunoștea ea! În fața primejdiei pune capul în piept, ca taurul împungaci, și se repezea, dar câtă vreme credea că se poate amâna primejdia, nu se putea hotărî! Dacă ar fi lăsat după el, în sara asta ar fi picat pețitorii în casa lui Ion Corbu! Bun băiat și cinstit,

dar prea lăsător dintr-ale lui, și-apoi când își cere dreptul, îl cere trecând marginile. Așa era și în dragoste, îl cunoștea ea bine: uneori nu cuteza să-i strângă nici mâna, deși ea aștepta, alteori o potopea cu sărutările, fără a i le mai cere. A avut destul năcaz cu el și în dragoste, și poate va mai avea! Totuși, firea aceasta a lui îi făcea plăcere. Îi părea că, într-un fel, nu-i încă destul de bărbat și de-aceea pare uneori molău, și-i plăcea să creadă că-l ia sub scutul și apărarea sa. Așa că-l trimise pe copilul ce-i ieși în drum, fără nicio sfială.

— Da' de nu-i acasă badea Gheorghe, cui să-i spun? întreabă băiatul.

— Lui lelea Ana.

Era acum un lucru firesc, nu era nimic de ascuns, să-i dea de veste să nu uite de șezătoare, după ce era sigură că Gheorghe nu aduse vorba despre căsătoria lor, cum se lăudase asară.

V

În ziua aceea numai frate-su mai mic, Ioniță, o văzu plângând **p** Inn colțuri. Mamă-sa a-ntors peste zi de câteva ori capul după ea, așa, în treacăt, dar nu i-a zis nimic.

După cină, când Sora plecă la șezătoare, mamă-sa ieși, ca de obicei, în pridvor, spunându-i:

— Griji, tu fată, fii cuminte!

Gheorghe o aștepta pe uliță, și merseră împreună, tot oprindu-se în drum: Sora îl puse la curent cu tot ce-i spusese mătușa Nastasia.

Flăcăul se simți scăpat de o grea povară, și-i duse brațul pe după mijloc. Dar fata se desfăcu repede de brațul lui. Nu-i plăcu că el se purta ca și când însuși ar fi biruit primejdia, ori ar fi dezlegat-o. De altfel, ea, după ce-l informă despre toate, se simți destul de îngrijată. Presimțea că lucrurile nu mai pot fi aduse la ogașa cea dintâi, cea de-adevărată, și că nici situația lor în șezătoare nu va fi așa de ușoară cum o vedea mătușa Nastasia. Se gândi apoi iar că tot ar fi cu puțință ca vreo

gură să vorbească.

Era așa de sigură că Gheorghe nu i-a spus nimic tatălui său despre hotărârea lui de-a o lua, încât nici gândul să-l întrebe dacă și-a ținut promisiunea nu se abătu prin capul ei.

În schimb, flăcăul tot de asta se temea, de când se ntâlniseră în drum. Acum simțea că ar fi datoria lui să vorbească, să-i spună că încă n-a vorbit cu tată-său, să afle vreo scuză, vreo explicație. Dar un fel de lașitate de care era conștient, și care îl rușina, îl opri să vorbească.

Intrară în șezătoare, unde era aproape toată lumea obișnuită adunată, cu oarecare silă și fereală, și cu sentimentul că ar veni între oameni necunoscuți. Dădură bună-sara în toate părțile, și, stingheriți, mai ales Sora, își luară locurile pe laviță.

Intrarea lor potoli pe-o vreme larma veselă de glasuri, dar niciun fus nu se opri din tors. Multe priviri îi urmăriră un răstimp curioase, întrebătoare, câteva chiar ironice; câteva capete se aplecară unul spre altul și șoptiră.

Cu ochii Sora nu putea vedea nimic, căci se uita stăruiitor la caietul de fuior, la firul ce sporea mereu, dar printr-un simț ascuns cunoștea că ei doi erau centrul curiozității tuturor. I-ar fi plăcut să se apropie, să se strângă mai tare lângă Gheorghe, dacă aici pe laviță ar mai fi ei doi cei de mai nainte. Dar un sentiment nou se ivise între ea și el, odată cu întâmplarea nenorocită din sara trecută. Ieșirea aceea din rânduiala lucrurilor și-a obiceiului îi stingherea mișcările libere și firești, toată purtarea față de Gheorghe. Stătea deci țeapănă și torcea cu înverșunare.

După ce veni toată lumea și după ce mătușa Nastasia supraveghe vreo două ceasuri atmosfera din șezătoare, văzând că valurile nu se mai alină, se ridică de la vatră și vorbi:

— Am să vă spun ceva în numele lui Gheorghe Mărginean și a Surorii Gorbu. Da, am să vă spun ceva,

adaose văzând mirarea tineretului. Am să vă spun ceva în legătură cu întâmplarea de-asăară, din încredințarea lor.

Ochii tinerilor treceau de la mătușa Nastasia la cei doi tineri, și iar înapoi.

— Asară, Gheorghe a avut un năcaz mare acasă, de-aceea a întârziat. Știe fiecare ce-i un năcaz în casă. A voit să i-l povestească și Surorii, și cum nu putea să vorbească tare între toată lumea, au ieșit în tindă. Asta a însemnat ieșirea lor în tindă, și nimic mai mult. V-am spus ca să știți, și să vă vedeți de treabă.

Bătrâna vorbi destul de întăritat, căci nu se aștepta ca valurile să se potolească așa de greu.

Curios lucru! După mărturisirea asta, în fața tuturor a, Sora nu se simți mai liniștită, numai Gheorghe cuteză să arunce întâia privire peste șezătoare. În schimb, toți cei de față aveau aerul că au rămas deziluzionați. Vorbele gazdei nu le puse nimeni la îndoială.

Sentimentul acela de stingherire față de Gheorghe îl simți Sora toată sara, și ce fu mai rău, mai neașteptat, și în sările următoare; ceva nu mai era între ei cum a fost, și fetei îi trebuiră câteva zile să înțeleagă de unde venea simțământul acesta care-o obosea și-o îmbătrânea.

Acestea fură zilele în care fratele său Ioniță o vedea plângând prin colțuri, și când soru-sa s-apleca asupra lui și îl săruta pe amândoi obraji. În vremea asta o auzi Ioniță pe mamă-sa întrebând-o de câteva ori: «Ce-i cu tine, tu, fată hăi?».

Cum nu ar fi plâns, când din pricina acelui sentiment de stingherire îi părea că dragostea ei pentru Gheorghe s-a stins? Și iubirea asta fusese viața ei de-o vreme încoace. Cum s-a stins? se întreba și nu-și putea răspunde. Poate pentru că a scos-o în tindă înainte de vreme; poate pentru că n-a avut curajul să-l repeedă pe acel Năstase Crețu; poate pentru că Gheorghe n-a avut curajul să-i spună tatălui său pe față hotărârea lui, și să rupă dintr-una cu șezătoarea și cu cei de-acolo, să-i



scape pe toți, cu o lovitură, de drumul migălos până la această căsătorie. Hm! Poate era mai bună hotărârea lui: să-l lase să-i trimită pețitorii atunci îndată!

Dar după o frământare de câteva zile, Sora înțelese că simțământul acela neplăcut izvora dintr-un singur lucru: ieșirea aceea în tindă răsturnase toate planurile ce și le făcuse în închipuire în legătură cu trecerea dragostei lor prin toate treptele până la logodnă și căsătorie. Cu câte emoții se gândise ea la vremea când va ședea pe genunchii lui Gheorghe, la sara când vor ieși mai întâi în tindă! Ce cântece se ridicau în sufletul ei când vedea cu închipuirea acești pași prin care se va apropia de nunta lor! Și acum, toate s-au răsturnat! A simțit asta deslușit la întâia șezătoare după întâmplarea aceea! Nu va mai putea să reia pe rând toate etapele plinirii dragostei lor în fața lumii, în planurile ei erau scrise încă săptămâni în care să stea numai de vorbă cu Gheorghe, altele, poate luni, în care să-i șadă pe genunchi, și apoi poate o toamnă întreagă de «ieșit în tindă».

Și iată că nebunia lui Gheorghe a stricat totul! Au ajuns ca neoamenii. Despre ei nu se mai poate vorbi nici că se vor căsători, nici că nu se vor căsători. Ieșirea în tindă, deși o singură dată, a avut alt înțeles; altă ieșire în tindă nu mai avea niciun rost, căci ar fi să fie după șederea ei pe genunchii feciorului, iar Sora știa că în șezătoare, în fața altora, nu va putea împlini acest ritual. Da! Acum a trecut și tot farmecul șezătorii! Acum nu mai are niciun rost ca ei doi să-și mai piardă vremea acolo! Acum un singur lucru rămâne firesc și potrivit: să se căsătorească, și cât mai în grabă. Trebuie să se căsătorească!

Poate că Gheorghe n-a greșit când i-a spus că-i trimite atunci îndată pețitorii. Poate că el a simțit de-atunci adevărul ce i se vădea acum și ei. Pețitorii! Dar cum să-i trimită pețitorii, când tată-său nu știa încă nimic?

Luată de sentimentele ei, Sora își și uitase sfatul mătușii Nastasia de a nu se frământa pentru lucruri văzute numai cu închipuirea, căci și răul și binele sunt mai mari când ne gândim la ele, decât sunt atunci când se întâmplă. Sora se simțea neîmpăcată cu ce s-a întâmplat, și nu numai pe Gheorghe nu-l putea ierta, dar nici pe sine.

Mama fetei, Maria Corbu, după ce-i puse în câteva zile întrebarea: «Ce-i cu tine, tu, fată hăi?» fără să capete niciun răspuns, văzând-o mereu cu fața plânsă, se hotărî să cerceteze ea ce are Sora. Într-o zi, cât ce prânziră, își luă furca în brâu să meargă după niște târguieli la prăvălie, și, în drum, se abătu pe la mătușa Nastasia.

Când intră în casă, mătușa, îmbrăcată în cojociță, își înfășură o năframă galbenă de lână groasă, în jurul capului. Când o văzu pe Maria Corbu, rămase cu nodul de la năframă nefăcut, și, surprinsă până la uimire, zise, la binețele femeii:

— Să mai spuie cineva că gândurile oamenilor nu se întâlnesc. Bună-dimineța, nepoată! De crezi ori ba, chiar la tine plecam acum. Uite, soro, ce întâmplare! Poftește și șăzi la noi! o îmbie dându-i un scaun ca la o față aleasă din sat. Apoi își puse năframa de lină pe laviță, se dezbracă de cojociță și șezu și ea pe laviță.

— Am de făcut niște târguieli la prăvălie și am intrat până la dumneata.

— Apoi, după o clipă de gândire: - Nu știu ce-i cu fata mea de câteva zile. O văd schimbată, și nu pot scoate o vorbă de la ea. I s-a întâmplat ceva aici, în șezătoare?

— Păi, chiar despre Sora veneam și cu să-ți vorbesc. Numai azi-noapte mi-a venit gândul că poate fata nu ți-a spus nimic.

— S-a întâmplat ceva? întrebă Maria, îngrijorată, mișcându-se pe scaun.

— Stai tu liniștită, nepoată - îi zicea așa ca la toate nevestele mai tinere -, că nu s-a întâmplat nimic rău. Stai

liniștită și ascultă, și vei vedea la urmă că eu nu pentru ce s-a întâmplat eram neliniștită și voiam să vorbesc cu tine, ci pentru ce s-ar putea întâmpla de-aici încolo.

Maria Corbu își luă fusul din caietul de fuior și începu să toarcă. Mătușa Nastasia începu a-i povesti, din firân-păr, toată întâmplarea. Cu cât înainta cu istorisirea, cu atât mai des se oprea fusul Mariei, până când, la urmă, îl puse în poală. Când sfârși, se făcu o liniște grea.

— Ieșitul în tindă, calea-valea, nu mai are acum însemnătate. Ceea ce-am vrut să-ți spun eu e că-i primejdie ca Vasile Mărginean să-și însoare ficiorul eu Safta Olarului.

— Însoare-l! - zise sec Maria, atinsă în mândria ei.

— N-o să ne rămâie fata nemăritată!

— Asta nu, ferească Dumnezeu! Dar tânării se iubesc, am văzut eu și văd. Și de când amenință primejdia asta, ei sunt mereu îngrijorați, abia schimbă câteva vorbe pe sară. Îi văd eu de câteva sări. Dar cu ce pot ajuta? Aici numai părinții pot ajuta.

— N-avem nicio grabă, mătușă Nastasie. Oricum, flăcăul a făcut o mare prostie, și eu îți sunt mulțămitoare că ai lămurit lucrurile cum s-au mai putut lămuri. Totuși mă tem că se va afla vreo gură goală să vorbească cine știe ce! N-ai auzit niciun zvon până acum?

— Nu, și nu cred să se isce ceva. Și chiar dacă ar vorbi cineva, nu suntem ceilalți care să spunem cum a fost?

— Eh! E lucru destul de încurcat! Cine are vreme să lămurească pe toată lumea? Și, apoi, ar putea să audă bărbatul meu.

— El nu știe încă nimic de cărările fetei?

— Nu, mătușă. Dumneata știi, cum știe tot satul, câte s-au mai petrecut între cele două neamuri, și cât de străine au fost unul de altul până-n toamna asta. Acum, mulțămită lui Dumnezeu, eu și cu mama lui Gheorghe vorbim și plănuim, dar băbații încă nu știu nimic.

— Ei, dar acum i-a mai lăsat și pe ei neaga, văd că

sfătuiesc împreună când se întâlnesc, și râd, nu mai trece unul pe lângă altul numai cu bună-ziua!

— Da, mulțămită lui Dumnezeu, acum e mai bine. Dar de căsătorie încă n-am cutezat să vorbesc cu bărbatul. Mă tem să nu stric toată apropierea de-acum. Doar știi pățania lui Ion cu Moisa Mărginean.

— Cu Moisa da, dar nu cu Vasile.

— Da, însă Moisa trăiește încă! Bărbatul meu nu-l poate vedea nici azi în ochi. Cum ar lăsa să trăiască Sora sub un acoperiș cu Moisa? Am eu destulă bătaie de cap și mă frământ cum să încep și cum să aduc vorba. Dar tot credeam că va aduna Dumnezeu mai degrabă pe Moisa întâi.

— Păi, zilele omului sunt în mâna Domnului. Care când îi vine rândul și i se taie ața, vorbi bătrâna, cam supărată.

— Asta așa-i, mătușă - adaose repede Maria, văzând că a greșit -, și să lungească Dumnezeu firul vieții tuturor bătrânilor de omenie. Dar tare mă tem că și căsătoria aceea cu Safta tot de la Moisa pornește. Că tatăl lui Gheorghe a stat mereu sub puterea bătrânului, știe tot satul. Ori nu-i așa?

— Așa este, încuviință Nastasia.

— Uite ce-i, mătușo. Cum ți-am spus, eu cu Ana, mama flăcăului, mai plănuim și mai tănuim. De la ea știu că bătrânul îi bate mereu capul lui Vasile cu Safta Olarului, pentru că-i singură la părinți. A rămas până la marginea mormântului lacom de avere.

*mm*

— Ei, câtu-i din partea asta, nici Vasile nu-i prea departe de bătrânul.

— Nu zic nu, dar cel puțin el nu-i un om pornit. În vreme ce bătrânul, cum îmi spune Ana, e pornit și azi împotriva neamului Corbu.

— Ce să mai fie pornit, că doar și-a măritat fata cu cine-a voit!

— Știu eu?! Se poate că-l roade fapta lui de-atunci,

când l-a judecat tot satul. Căci nu-i lucru de toate zilele să strici o căsătorie, după ce-s făcute vestirile, pentru un fânaț. Îi va fi fost și lui rușine și greu de ce-a fost. Și, vezi dumneata, mătușă, sunt oameni răi pe care o răutate săvârșită îi face și mai răi, și nu-și mai află hodină sufletului.

— Sunt, da, din nenorocire, oftă bătrâna, gândindu-se la fostul ei bărbat, care se prăpădise tânăr, de înveninat ce era.

— Acum, ce ne-am gândit noi, eu și mama flăcăului? Să lăsăm bărbatii în pace, până închide ochii bătrânul. N-o mai poate duce mult, poate nicio lună două, căci zace de la Sânmedru și-i numai pielea și osul.

— De! - clătină din cap mătușa Nastasia.

— Bine ar fi și așa. Dar se poate să iasă și rău. Dacă Moisă e așa pornit cum spune Ana, și dacă-și simte sfârșitul apropiat, poate că chiar el a pus, prin Vasile, la cale să vină cu vorbe de la ai Olarului, Năstase Crețu. Dacă ar fi așa, ar trebui să vorbești grabnic cu bărbatii, căci Vasile nu se va putea împotrivi bătrânului. Și bătrânul ar muri liniștit când și-ar vedea moșia mărită cu zestrea Saftei.

— Parc-ar duce-o cu el în lumea ceealaltă!

— Nu va duce-o, dar e om lacom. Nu și-a scris până azi moșia pe numele ficioru-său, pe Vasile. N-a voit s-o lase din mână cât mai trăiește. Poate de-aceea a stat Vasile toată viața sub puterea lui tată-său!

Mama Surorii își pleacă puțin capul. Da, așa era. Știa tot satul.

Mătușa continuă:

— De aceea am voit să vin la tine să-ți spun că trebuie grăbită căsătoria. Trebuie să spuneți bărbatilor că tănării sunt hotărâți să se ia.

— Hm! Mi se pare că ai dreptate, mătușă Nastasia, zise Maria scuturând capul și înălțându-l din nou. Apoi se ridică și, mulțămindu-i bătrânei de sfat, își luă ziua-bună și ieși.

Se duse la prăvălie, târgui ce avu de târguit, și la întoarcere trecu pe la Ana Mărginean. O află singură în curte, și afară de bătrânul care zăcea, acoperit de straie, în camera din nainte, nu mai era nimeni în toată casa. Ele rămaseră în tindă și se sfătuiră îndelungat. Din când în când se auzeau gemetele lui Moise, și răsuflarea lui grea.

— N-o mai duce mult - șopti Ana.

— Când a fost la noi Năstase Crețu, era încă în toată firea; a cerut și a băut și el un păhar de vin. De-atunci, afară de apă, nu mai ia nimic în gură. Geme mereu, și uneori aiurează.

— Cum va vrea Dumnezeu, dar eu vorbesc încă azi cu bărbatul meu.

— Voi vorbi și eu cu Vasile, nu cumva bătrânul să se trezească și să stăruie iar pentru logodna cu Safta. Căci asta o cere mereu când e treaz. Încalțe să știe Vasile că Gheorghe e hotărât într-alt fel.

Sosită acasă, îl află pe bărbat în camera din nainte. Pe masa cea mare era întinsă o pănură neagră. Cu foarfecele în mână, Ion Corbu croia tundra de simbrie a lui Irimie. Pe laviță erau așezate în rând, legate cu sfoară, materiale din pănură albă și sură, cu alte croiuri. Era o țintrică pentru copil, cioareci de pănură albă de diferite mărimi, și încă două clicine de pănură neagră.

La plecare, Maria îl lăsase pe bărbat croind. Îi plăcea ca la treaba asta să fie singur în cameră, să poată bine chibzui măsurile și forma. Avea, pentru fiecare soi de îmbrăcăminte de pănură, câte-o formă de hârtie tare, făcută tot de el după modele vechi de haine. În sat erau câțiva meșteri croitori, tot țărani, și multă lume își ducea pănură la ei pentru croi. Dar Ion Corbu croia singur. Moștenise meșteșugul de la tată-său, și acesta de la moș, și făcea și el croiuri și pentru alții.

Dintr-o privire, Maria înțelese că mai are de lucru, și ieși din odaie fără a zice un cuvânt. Nici bărbatul nu făcu nicio mișcare care ar fi vădit că a simțit-o intrând. Puțin

aplecat de spate asupra mesei, se uita întins, cu priviri sure, tari, la pănură, în mâna dreaptă cu foarfecele de tuns oile; apoi începu să taie cu mână sigură.

Era un bărbat voinic, lat în umeri, cu grumazul vânjos, cu părul castaniu netuns, numai retezat, dat pe spate, cu o frunte luminoasă – cam încruntată oleacă –, cu fața smeadă, fără culoare – palidă părea uneori, iar alteori bronzată –, cu o mustață groasă, castanie ca și părul, întunecată puțin, subț nasul energic, de fum de tutun.

Era un om de vreo patruzeci și șapte-patruzeci și opt de ani, fără niciun fir de păr cărunt. Cu o mână desfăcea din când în când valul de pănură neagră de pe laviță și trăgea stofă pe masă, măsura, chibzuia, reteza pe unde trebuia, și iar aduna pănură pe val, să nu-l încurce. Termină de croit ținuturile lui Irimie, apoi mai croi pentru sine o păreche de cioareci, ceea ce merse mult mai repede.

Pănură o adusesese piuarul, de vreo două săptămâni, dar numai azi s-a apucat de croit, iar pentru desară hotărâse să înceapă cusutul.

Țesăturile de lână din sat, ca și din satele din jur, erau adunate de oameni de la munte, care veneau cu caii legați unul de altul, încărcau țesăturile făcute suluri pe spinarea cailor și le duceau la piuale cu apă rece de la munte. Muntenii aceștia veneau după pănură din vremuri vechi, satele așa i-au pomenit, și se ajunsese de mult la un fel de lege: care piuar de la care săteni să încarce țesăturile de lână. Își moșteneau clientela din tată în fiu. Coborau din regiuni depărtate, din părțile Sibiului, de pe la Rășinari, Gura Râului și Orlat, încărcau marfa și porneau cu ea dășăgită pe căluții de munte. Nu aveau nicio scrisoare cu ei, vreo dovadă din ce comună sunt și cum îi cheamă, nicio împuternicire oficială de-a aduna atâta țesătură, și nu dădeau, nicio dovadă că au luat spre lucru atâta marfă de la cutare om, din cutare sat. Și totuși, de când își aduceau oamenii aminte, nu s-a

pomenit un singur caz în care cineva să fi fost păgubit, să capete stofă mai puțină, sau alta mai rea, ori să nu mai capete nimic. Când se împlinea sorocul pus de piuar, el se înfățișa cu valurile de pănură dășăgită pe cai, și o împărțea fără greș fiecărei gazde, după semnele ce-și făceau.

Neamul Corbeștilor dădea din bătrâni țesăturile de lină, pentru cioareci, țundre, clicine, glugi, straie de acoperit, la același neam de piuari de pe la Rășinari, ai cărui reprezentanți se numeau pe rând, din generație în generație, Ionu Foiții, Oprea Foiții, Oprița Foiții, și câți vor fi fost Foltești înaintea acestora până departe în veac. Veneau cu patru, cu cinci căluți, legați unul de oblâncul celuilalt înaintaș, dormeau totdeauna, cât rămâneau în sat, la familia Corbeștilor, până adunau marfa de piuă. Aici dormeau, aici erau ospătați, ca și când ar fi fost niște rudenii venite de departe. Și așa erau primiți toți piuarii, cu bucurie, cu cinste și cu omenie, de familiile fruntașe de pe sate, și cu aceeași cinste și omenie răspundeau și ei, aducându-le pănură bine lucrată, bine bătută, moale sau aspră, după cum era felul țesăturii.

Ion Corbu termină de croit, legă laolaltă bucățile din fiecare haină, le puse pe laviță, lângă celelalte, și se obli din trup. Își luă tabachera din fereastră, își răsuci o țigară și o aprinse. Putea fi mulțumit: nu greșise niciun croi, nu prădase pănura, cum se întâmpla uneori croitorilor mai slabi, și, pe deasupra, Ionu Foiții parcă făcuse anul acesta o pănură mai bună ca de obicei. Totuși, trăgând din țigară, o cută aspră îi rămăsese între sprâncene, și privirile lui sure erau tari și reci.

Nevastă-sa oblici că a isprăvit de croit și intră în odaie.

— Ai isprăvit? întrebă ea privind la pănura legată de pe laviță.

— Isprăvit.

— Toate?



— Toate.

Apoi, după o pauză:

— Da' tu ai fost la prăvălie?

— Fost.

— Nu cumva ai adus de prin sat ce am adus și eu?

Vorbea cu ea, dar se uita prin părete încolo. Femeia se neliniști. Când se uita așa, știa că-i supărat.

— Apoi știi că de dimineață am fost până la primărie.

— Știu, da.

— Și-am adus acasă o veste. Nu cumva ai adus-o și tu?

— Ce veste, omule?

— N-ai auzit nimic?

— Ce s-aud?

Întrebă dar îngălbeni, căci știa despre ce este vorba.

— Că Sora noastră a ieșit în tindă cu Gheorghe-a Mărgineanului.

Femeia tăcu o clipă, și-și plecă puțin capul.

— N-am auzit, dar am știut.

— Hm! Și mie nu mi-ai spus nimic...

— Acum am venit să-ți spun, că numai de-un ceas am aflat și eu.

— Hm! Lucru dracului, tu femeie! Nu știu să am fată de măritat cu Gheorghe-a Mărgineanului. Tu de la cine-ai aflat?

— N-am aflat de la nimeni. Am văzut fata schimbată de câteva zile - că numai voi bărbații nu vedeți nimic -, și fiindcă ea n-a voit să-mi spuie ce are, m-am dus la mătușa Nastasia, în drum spre prăvălie, și am aflat de la ea cum s-au petrecut lucrurile.

— Cum să se petreacă? Așa cum se petrec aceste lucruri de când e lumea!

— Stai, Ioane, și nu te pripi! Acum a fost altfel, cu Sora a fost altceva.

— Mumele totdeauna cred că a fost altfel, că e altceva cu fata lor!

— Ba aici a fost chiar așa. Ai puțină răbdare, să-ți spun cum s-au petrecut lucrurile.

— Nu trage în cumpănă cum s-au petrecut; trage că azi poate vuiște satul că-mi mărit fata cu Gheorghe-a Mărgineanului, și eu nici n-am visat așa ceva.

— Nu vuiște, n-avea grijă. Tu de la cine ai auzit?

— Chiar primarul m-a întrebat. Și el a trebuit să audă de la cineva, că doar știu că n-a fost în șazătoare, să știe ce s-a petrecut acolo.

— Dac-ar vui satul, cum lucrul s-a petrecut de cinci zile, ar fi venit până acum o sută de inse să știricească de la mine când e nunta.

Omul se mulcomi oleacă, trase adânc din țigară, și se uită pentru întâia oară în ochii nevestei.

— Ei, spune, dar, cum s-au petrecut lucrurile. Eu știam că avem o fată cuminte.

— Cuminte-i, săraca! Ea nu are nicio vină.

Și Maria începu să-i depene din fir-în-păr tot ce știa de la mătușa Nastasia.

Bărbatul o asculta încordat și sugea tot mai des din țigară, iar fumul îl sufla cu putere printre buzele strânse. Apoi își răsuci altă țigară și o dădu gata și pe aceea.

După ce isprăvi de povestit, Maria păru mai intimidată decât la-nceput. Pe fruntea bărbatului se adunaseră brazde-brazde. Ochii lui iar priveau prin părete, departe.

— Și de unde crezi tu că n-o să umble gura satului? Mie-mi pare că a și-nceput.

— Cine știe ce prăpădit de om i-o fi spus primarului!

— Niciun prăpădit... Parcă n-are și el fată în săpătoare...

— Dar n-avea ce spune, după cum ai văzut că s-au lămurit lucrurile, și cum le adeverește și mătușa Nastasia. Ea i-a și legat pe toți, să nu le umble gura de-a geaba, căci aici n-a fost nimic în mersul lucrurilor.

— Parcă poate lega cineva gura omului! Destul îmi este că satul poate vorbi de-o cununie la care eu nici nu

visez. Așadar, tu știai că tânării vorbesc împreună?

— Știam și eu și Ana, și ne-am frământat, și ne-am gândit destul cum să ne apropiem și de voi, bărbații.

Omul se ridică de pe scaun și începu să umble cu pași apăsăți de la masă la ușă.

— Dar eu nu vreau s-aud de-o astfel de căsătorie, muiere, nu mă înțelegi?

— Ba te înțeleg, și chiar de-aceea n-am știut cum să mă apropiu de tine.

Maria se opri o clipă, apoi înălță cu hotărâre și mândrie capul.

— Ascultă, Ioane, acum, dacă am început odată, trebuie să-ți spun tot ce am pe suflet.

Omul simți vocea schimbată a femeii, totuși nu-i scăzu îndârjirea.

— Te-am ascultat și ți-am urmat sfaturile. Vorbesc cu Vasile de câteva luni, tu și cu Ana sunteți acum chiar

§9

pretine. Mi-am zis: frate, așa e bine. Suntem vecini, suntem amândoi oameni frunțași în sat... Așa vrea și Dumnezeu, să nu purtăm mânie cu veacul. Dar, făcând așa, nu-i fi crezut că eu mă pot gândi la o încuscrire cu neamul Mărgineanului, după rușinea ce mi-a făcut-o mie? Mie gândul ăsta nu mi-a trecut prin cap o singură clipă, și nici nu-mi poate trece! S-o dau pe Sora după Gheorghe, să trăiască subț același acoperiș cu Moisă, cu bătrânul? auzi, tu, vorbă nemaiauzită!

— Știu, Ioane, știu. Tu cu bătrânul nu te poți împăca, și de aceea m-am înțeles eu cu Ana să nu, vă spunem vouă, bărbaților, nimic, până nu moare bătrânul. Mult n-o mai duce, poate o lună două, dar poate muri și-n orice ceas, că n-a mai rămas din el decât pielea și osul.

— De pe partea mea, moară... ori trăiască până s-or topi dealurile Broștenilor. Eu cu neamul lor nu mai am nimic. Ne cunoaștem, ne vorbim, putem și să ne cinstim, dar gând de încuscrire nu se mai poate apropia de mine.

Femeia oftă ușor.

— De tine nu, înțeleg, dar ce să le faci tinerețelor? Cum să te pui în calea lor? Cum să oprești inima? Chiar tu vorbești așa, care știi ce înseamnă asta?

N-ar fi voit să-i aducă aminte, dar la dârzenia lui se înverșună și ea, știind cât a avut de suferit pân' i-a putut scoate pe Floarea Mărginean din inimă. Și știe Dumnezeu dacă i-a scos-o de tot! Poate tocmai de-aceea e mai potrivit căsătoriei fetei lor cu Gheorghe.

Bărbatul se opri din mers și pe-o clipă își plecă fruntea.

— Da, știu, dar chiar pentru că știu nu voiesc ca un copil al meu să mai pățească ce am pățit eu. Îmi aduc aminte de vorba mumi: «Din coadă de câne nu faci sită de mătase, câtu-i lumea».

— Așa va fi, nu zic, dar Gheorghe nu samănă cu neamul lor. Tu nu vezi că-i leit mamă-sa? Alt neam de om și altă fire. Ascultă-aici, bărbate! Copiii sunt vecini, se cunosc de mici, eu cred că se plac de când au ieșit din copilărie. Ana e o femeie împotriva căreia cred că nu poți avea nimic de spus. Băiatul e singur la părinți. După noi, sunt cei mai de frunte din sat. Vasile Mărginean știi că nu ți-a fost dușman niciodată. Va da Dumnezeu și se va călători și Moisa. Iată ce voiam să-ți spun. Și nu e încă tot. Mai este ceva.

Din obișnuința de ani de a urmări cu băgare de seamă tot ce-i spunea femeia, de a cumpăni și a judeca – înțelegând că are minte bună –, Ion Corbu, deși încordat încă, o lăsă să vorbească.

— Să vedem ce mai este.

— Iată ce mai este! Bătrânul va ieși în curând din casă cu picioarele înainte, dar până atunci e primejdie ca Vasile, la porunca lui, să-și logodească ficiorul cu Safta Olarului.

— N-are decât să-l logodească! Ți-ar lua și ție apa de la moară.

— Dar i-ar lua-o și fetei. Gândește-te că nu-i în sat alt ficior după care să se mărite mai bine Sora... Stai să

moară bătrânul, și vei judeca și tu altfel lucrurile. Azi Ana va vorbi cu Vasile. Îi va spune că el, Gheorghe, și-a luat hotărârea să amâne cu Safta până după moartea lui Moisë.

— Și... pentru ce-mi spui mie asta?

— Pentru ca să te gândești și tu și să vezi dacă nu-i bine cum spunem noi femeile. Să nu te împotrivești. Să nu iai o hotărâre pripită. Nu știi ce-ar face Sora.

Plimbându-se cu pași mari prin odaie, Ion Corbu se gândea la toate, trăgând din țigară. Vestea asta cu moartea apropiată a bătrânului parcă puneă în lumină nouă toate lucrurile. La Sora ținea ca la ochii lui din cap. Gândindu-se, nu-i putea face nicio vină că a intrat în vorbă cu Gheorghe-a Mărgineanului... Dacă se călătorește bătrânul, dacă nu mai e vorba să trăiască subț același acoperiș cu el fata lui... însă neamul... neamul acela-i blăstămat! Apasă pe el jurământul strâmb al celui din revoluție, și blăstămele moșului și-ale părintelui său. Cum să te încuscrești c-un asemenea neam? N-a încercat el, și l-a făcut Moise de minunea lumii? Adevărat că Gheorghe semăna cu mumă-sa. Dar nici nu-l cunoaște mai de-aproape pe flăcău. Nu s-a interesat niciodată de el.

Se plimba cu pași mari prin casă și tăcea. Nevastă-sa își luă furca și începu să toarcă. Afară se însăra. Femeia aștepta neliniștită.

— După cină ne apucăm de cusut la hainele astea croite. Să-i spui și lui Irimie să fie gata... Iar cât privește treaba asta, deocamdată să-i spui Surorii că rămâne din ia-sară acasă. Nu mai merge la șazătoare. Ne va ajuta și ea la cusut, la cioareci, ori ție la cusutul cămășilor de pânză pentru Irimie. Câte i-ai croit?

— Trei - răspunse femeia.

— Dar mai avem de cusut și pentru noi. Trebuie să lăsăm furca deocamdată, să nu ne afle Crăciunul cu lucrurile neisprăvite.

— Da, așa cred și eu!

Maria își privi bărbatul și se simți mulțumită. Fruntea omului se descrețise. Totdeauna ajunsese până la urmă la o înțelegere cu el, chiar și în lucrurile cele mai grele. Așa-i dacă-i omul cu minte și judecă chibzuit. «Poate ajută Dumnezeu, și ieșim cu bine și din greutățile de-acum», își zise.

Ieși în tindă, trecu în cămară și o dibui pe Sora într-un unghet. I se păru că fata iar plânge, dar căzuse însărarea și nu se mai vedea...

— Unde ești, tu, fată hăi? Desară ne apucăm cu toții de cusut. Nu mai mergi în șazătoare. Dacă vrei, poți să-i trimiți vorbă și lui Gheorghe. Las șiștarele. În ia-sară mă duc eu la muls.

## VI

De-o săptămână mergea strună cusutul veșmintelor de Crăciun în casa lui Ion Corbu. Țundră și clicin slugii, o țundrică lui Ioniță, un clicin Stanei, sora mai mărișoară a lui Ioniță, două părechi de cioareci lui Irimie, și câte una stăpânului și copilului - nu era treabă în grabă de isprăvit. Stăpânul chibzuse să le dea gata în două săptămâni, să-i rămână o săptămână înainte de Crăciun pentru tăiatul porcilor și-a lemnelor pentru sărbători.

Lucrau numai sara, după cină. Se aprindea lampa cea mare cu petrol, atârnată deasupra mesei din fruntea camerei mari de către stradă, și pe lavițele din jurul ei ședeau meșteșugarii improvizați: gazda casei, sluga Irimie, un vecin, Nichifor, care le ajuta în fiecare an, apoi, mai ajoroape, mai în bătaia lămpii, subț ceasul de părete din colțul camerei unde era masa, Maria, Sora și adeseori și Stana. Femeile coseau cămeșile de pânză ale bărbaților; rar când mama sau Sora ajutau la hainele de pânură. Acesta era lucru pentru bărbați, lucru mai greu. Hainele de lână se coseau cu ață răsucită din păr, cu ață groasă, care abia intră în acurile mari - care păreau mai mult niște sule decât ace. Prin pânura bine bătută și încheimată, acoiul intră greu, ca și ața groasă de păr, pe care o trăgea în urma lui. Părul se alegea din vreme, la

pieptănatul lânii, și se torcea separat în tăiere; tortul se depăna pe gheme anume. Era folosit aproape numai la cusutul veșmintelor.

Când cei de pe ulița Câmpșorului vedeau sara fereștile odăii din nainte luminate, știau că ai Corbului s-au apucat de cusutul veșmintelor de Crăciun. Mulți nu aveau atâta de cusut, și începeau mai târziu. Nici ai Corbului nu aveau în fiecare an atâta, dar în anul acesta se adunase. Sluga, Irâmie, de-o pildă, când își prelungise, acum un an, la Anul Nou, angajamentul, ținuse morțiș să-i facă și o țindrș nouă, deși cea de-acum trei ani era încă bună. El îi dăduse lelei Maria să înțeleagă că poate se va însura și el în dulcele ăsta, și voia să aibă o țindră nouă. Ioniță nu avusese până acum țindrică, numai clicin, și se-nroșa tot de bucurie că în anul acesta va merge la colidant cu țindrică în spate, ca un fecioraș mărișor.

Luminau și în anul acesta toate fereștile de la camera din nainte a casei, dar lampa atârnată de grindă, slobozită până deasupra mesei, pentru a se vedea mai bine, nu se mai zărea prin geamurile fără obloane, din uliță. După ziua în care Irimie făcuse mestecături, mai trecură două, și cerul fumuriu se risipi, seninul se rotunji până-n zări pe umerii albi ai dealurilor, și se puse un ger strașnic, îngroșând geamurile cu flori de gheață. Prin ele nu se mai vedea, ci răspândeau numai o lumină potolită, în uliță.

Casa lui Ion Corbu era de zid de cărămidă arsă, acoperită cu țiglă. Luase - înainte de cincisprezece ani - locul casei bătrânești, care nu se deosebea prea mult de-a mătușii Nastasia, unde se ținea șezătoarea, doar atât că odaia din nainte fusese din cărămidă. Casa de-acum avea două odăi mari, o cămară și mai mare, și, lipită de ea, mai era o bucătărie de vară, în care se afla și cuptorul de copt pâne. Mai avea un pridvor destul de larg pe sub care se cobora în pivniță. Deasupra gârliciului, sub acoperișul pridvorului, era podeaua de

scânduri, unde dormea de obicei, vara, gazda casei, pe așternutul improvizat în fiecare sară.

Înspre curte, sub streșină acoperișului de țiglă, erau fixate scocuri de lemn - un lucru nou în sat acum cincisprezece ani. Tot între inovații se număra podeaua de scânduri din camera din nainte. Ceas de părete, afară de Ion Corbu, mai aveau vreo cinci fruntași de pe ulița Câmpșorului.

Înăuntru era aproape același aranjament și-același decor ca și în casa mătușii Nastasia, cu deosebirea că pe pereți nu se vedea nicio icoană de hârtie, ci numai icoane vechi, pe sticlă, și că nu era numai perețele dinspre curte împodobit cu rânduri de blide și de cănuțe înflorate, ci și cel din frunte, de către stradă, iar țesăturile cu alesături, covoarele de pe patul cel mare, culmile, nu erau numai lucruri vechi, cu culorile îndulcite, ci și multe nouă, în culori vii.

Cusutul mergea strună, și în răstimpurile de liniște se auzea cum şuieră ața de păr, groasă, trasă prin pănură. Dar liniște se făcea mai rar, căci cei din jurul mesei aveau de vorbit.

Vecinul Nichifor era un bătrânel adus de spate, uscățiv, cu ochii mici ascunși în fundul capului, cu pipa mereu în colțul gurii, de când începuse cusutul. Gazda îl ținea cu tabac de pipă, și Nichifor nu-l cruța; știa că pentru sărbători va căpăta câteva pachete deosebit, de la Ion Corbu. Îmbătrânise cu patima fumatului, și rar îi dădea feciorul căsătorit, care locuia cu el, bani pentru tutun. Și el nu avea pe ce să facă bani, căci îi dăduse Dumnezeu niște copii aspri, care îi împărțiseră toată averea când s-au căsătorit. Din pricina aceasta era mereu nemulțumit cu lumea și cu viața, devenise batjocoritor, sarcastic, și cel dintâi de care-și bătea joc era el însuși, ea și când i-ar fi făcut plăcere să-și simtă neputința lui și nimicnicia vieții. Cu deosebire când treceau două-trei zile fără să aibă ce pune în pipă, să nu te fi apropiat de el când ședea pe lavița de la portiță și



scuipa cu dezgust la dreapta și la stânga. Când nu avea țibac, ținea «higău» la măsca, adică resturi din fundul pipei, pe care le păstra pentru zile rele, dar cu care nu se împăca. Simțea că era sub demnitatea lui de fruntaș să țină higău, ca oamenii săraci și ca țiganii, și atunci se înverșuna și mai rău împotriva copiilor săi nerecunoscători, și oricine s-ar fi apropiat de el să-l întrebe ce mai face, îl împoșca cu vorbe batjocoritoare.

Acum era mulțumit și liniștit, și încrețiturile de pe obraz erau mai destinate. Cosea bine, temeinic, se pricepea și la croi, și-și dădea cu părerea că Ion încă se pricepe foarte bine, dar tot nu ca el.

Prezența lui la cusutul din postul Crăciunului era de astă dată mai binevenită, în familia lui Corbu, decât în alți ani. Cu el de față nu puteau aduce vorba despre întâmplările din urmă, care-o frământau pe Sora și-i nelinișteau pe părinții ei, și era bine așa – simțeau toți trei –, fiindcă gândurile și planurile pentru viitor nu se limpeziseră încă în capul nici unuia, și nu ar fi vorbit bucuroși despre asta. E adevărat că și prezența lui Irimie – a slugii, i-ar fi împiedicat, dar Irimie mai ieșea la grajd „să vadă de vite, să le pună mestecături în iesle, să aducă, lemne pentru cuptor, căci cu gerul de afară se răcea destul de repede în casă. Cum și părinții și Sora erau cu capul plin de năcazul în care se aflau, ușor ar fi putut arunca o vorbă, ori unui ori altul, în lipsa slugii, și cine știe ce neînțelegeri s-ar fi putut isca. Așa judecau: mai ales părinții, care simțeau că e nevoie să se coacă întâi gândurile, planurile, până să vorbească.

Sora era foarte bucuroasă că nici mamă-sa, nici tată-său nu-i spuseră un singur cuvânt despre cele întâmplare, deși era sigură că mamă-sa aflase și se temea că i-a spus și lui tată-său. De unde știa că mamă-sa aflase? Din privirile, din vocea ei, din felul cum îi spusese că de-acum nu se va mai duce la șezătoare, și că-i poate spune același lucru și lui Gheorghe.

Îi spusese încă în aceeași sară, și flăcăul nu păru

deloc surprins, ci-i zise j

— Poate e mai bine așa!

«Se-nțelege că e mai bine», își zicea Sora. Nu mai avea niciun rost să meargă la șezătoare, să stea ca mușii unul lângă altul. Era o fericire că tată-său a hotărât să-nceapă cusutul chiar din sara aceea. Poate a poruncit așa anume, ca să nu mai meargă la șezătoare, după ce-i va fi povestit mamă-sa. Da, era sigură că i-a spus, vedea din felul cum se uita uneori la ea, dar nu credea că mamă-sa i-ar fi povestit tot ce-a fost și cum s-a întâmplat.

Ferită deocamdată de privirile celor din șezătoare, scăpată de stinghereala ce o simțea acolo lângă Gheorghe, începu să se liniștească, ori cel puțin nu se mai ascundea prin colțuri și nu mai plângea.

Ioniță se și grăbi să-i ducă, în sură, lui Irimie, vestea cea bună.

— Nu mai plânge Sora noastră, bădiță!

— Nu mai plânge? Întrebă sluga răzimându-se în furca cu care făcea mestecăturile

— Nu, și muma nu-i mai are grija.

— Atunci e bine, Ioniță.

— Și-mi mai ajută și ea la colinde. Și Sora știe colinda din urmă, ce mi-ai spus-o.

— Dar cum? Iar ai uitat-o?

— Așa, câte-o vorbă...

Și Ioniță spunea adevărul. Nu numai peste zi, ci și sara, înainte de cină, când veneau tovarășii lui Ioniță, se auzea în tindă uneori și vocea Surorii, amestecându-se cu glasurile copiilor. Ba, uneori, la semnele ce i le făcea Ioniță din ușa tinzii, își lua cusătura, se ridica de la masa înconjurată de lucrători și trecea în tindă să-l mai corecteze pe copil, ori să-l învețe colinde nouă.

Cu cât treceau zilele, Surorii îi părea că e tot mai departe întâmplarea aceea. Se întâlnea zilnic cu Gheorghe, și el o asigura că mamă-sa i-a spus tatălui său hotărârea lui de-a se căsători cu Sora, și să-i dea pace Saftei aceleia.

— Și dumnealui ce-a răspuns?

— Mama zice că n-a răspuns nimic, și s-a uitat numai spre odaia din nainte, unde boalește bătrânul. Acum cel puțin știe ce hotărâre mi-am luat eu.

Sora simți o descurajare, ca o moleșeală, în mădulare, dar nu-l mai înfruntă că nu-i bărbat și că nu spune ce trebuie spus. Acum, că nu mai era nicio stinghereală între ea și el, se bucura că-i aproape, că putea vorbi cu el.

Așa că ea era mai puțin muncită de gânduri în sările acestea de lucru, decât părinții ei. Își spunea, cu optimismul tinereții și al dragostei, că toate o să fie bune până la urmă.

Ea făcea, deci, mai mare haz de vorbele vecinului Nichifor, ea și soră-sa Stana, când nu-i mai tăcea gura, decât numai pentru a-și scoate, din când în când, pipa și a se uita la ea, ca și când acum ar vedea-o întâia oară, sau când o îndopa din nou cu tabac negricios, tăiat mare. Mai ales când tatăl aducea și-o oală cu vin din pivniță, și se omenea cu vecinul și cu sluga, lui Nichifor i se ascuțea tare limba.

— Mă gândesc io că ficiorii mei drept în Rai o să ajungă, în lumea ceealaltă.

— Să dea Dumnezeu - zicea Irimie.

— Dar acolo nu cred că pot ajunge oameni plini de păcate ca noi.

— Ba ajung, că nu-l lasă pe un ticălos de bătrân să cadă în păcate. N-am mai gustat vinul de la Paști...

— Ei, vorbești și dumneata să nu taci, se supăra mama.

— Și nu mă lasă să mă afum cu tămâia dracului. Nu-i asta o faptă creștinească?

— Pipi și dumneata prea mult, zicea sluga.

— Pip când am, când n-am rabd. Și răbdarea iarăși e o virtute creștinească la care mă învăță bunii mei ficiori. Păcat că-s bătrân și nu știu carte!

— De ce, uncheșule? întreba Stana.

— M-aș face popă, să predic oamenilor ce virtute frumoasă este răbdarea. Știu că l-aș întrece pe părintele! Și i-aș mai învăța și pe părinți să-și deie, până trăiesc, toată averea copiilor când se căsătoresc. Nu mai ești legat cu nimic de cele pământești și trecătoare, și te poți îngriji de cele nemuritoare, ale sufletului. N-aș fi bun de popă, Irimie?

Sluga deschise gura și un zâmbet larg i se răspândi pe obraz.

— Poate că ai fi!

— Dar păcat că nu știu carte, ca Onu Mitului!

Râseră cu toții. Onu Mitului era un bărbat de vreo patruzeci de ani, care se punea în strană lângă diacul și cânta și el, ori citea din Cazanie. Silabisea, citea greu, stârnea ilaritatea credincioșilor, dar nici mort n-ar fi ieșit din strană. Ținea morțiș să citească și să cânte, deși cântarea lui era mai mult o mormăială pe nas, căci din cuvinte nu spunea decât o parte, încât nu înțelegea nimeni nimic.

— Zău că ar trebui să-l oprească popa să mai intre în strană, zicea mama.

— Când oi fi io popă, că părintele nostru nu îndrăznește.

Alteori Nichifor avea de lucru cu Irimie.

— Dacă s-o-nvechi și țundra asta în zadar, o poți pune de mămăligă, frate Irimie! Da' știu că nu s-o învechi în zadar!

Sluga se mișca pe scaun, stingherit.

— De unde știi, vecine? Întrebă gazda.

— Am eu sămnele mele.

— Să deie Dumnezeu să nu fie mincinoase - zicea Maria.

— I-a sosit și lui vremea!

— Cum să-i sosească? Mie mi se pare că abia de-acum îi vine. Că vremea nu vine până nu s-arată fata menită. Și fata asta cred eu că de-acum a început a se ivi.

Irimie se roșea la obraz ca racul, și înțepa cu acul cu înverșunare.

— Auzi aici, asta-i o noutate! - zicea Ion Corbu zâmbind.

— N-ai putea să ne spui și nouă? glumea el.

— Nu-i din sat. E o lăturance.

Irimie tresărea și roșeața din față îi dispărea. Începea să tragă mai bine cu urechea.

\* «Lăturenii» se spuneau la oamenii din satele vecine.

— E o lăturance, oameni buni, una oacheșă și voinică. Nu l-a văzut pe Irimie decât de trei ori, și când l-a văzut a patra oară s-a oprit din drum și a venit să mă întrebe cine-i flăcăul ăsta voinic. «Irimie, răspund eu, Trimite Hurubean.» - «Ăsta-i Irimie? zice ea.

— Am auzit de el. Frumos ficior!» - Iată sămnele mele! Și când sămnul se-arată în chip de fată mare, nu mai poate fi mincinos.

De astă dată, Irimie slăbi de împuns cu acul și aruncă o privire neajutorată lelei Maria.

— Zadarnic glumești dumneata, uncheșule - zise ea.

— Irimie o să aibă parte de o căsătorie bună. Vei vedea dumneata ce gospodărie o să întemeieze el.

— Poate cucuta mea?

— Ce cucută?

— Care mi-a crește pe mormânt, căci știu că copiii mei nu-mi vor răsădi flori. Tu nu crezi, nepoată, cum văd eu, dar lăturancea aceea chiar este, numai că-i prea crudă încă, deși-i voinică, și trebuie să mai crească.

Lui Irimie nu-i sărea ușor țandăra, și apoi era și obișnuit cu cicăliturile lui Nichifor. Se bucură că stăpâna i-a luat apărarea, și-și văzu cu hărnicie de lucru. Avea dreptate stăpâna: ce mai gospodărie o să întemeieze el! Numai femeia era mai greu de aflat.

Alteori Nichifor se lega de alți oameni și de femei din sat.

— Irimie dragă, ți-a trimis Ionu Dobașului vorbă?

— Ce vorbă?

— Să te bagi de la Anul Nou slugă la el. Spunea că-ți dă simbrie mare: doi juncani, șase oi și un cal de călărie.

Ionu Dobașului n-avea decât casa și o coadă de vacă; își băuse tot, de când i-au murit părinții și-a rămas numai el cu nevasta. Spunea la toată lumea că bea de inimă rea și supărare.

— Încă nu mi-a trimis, uncheșule Nichifor.

— Apoi să te-aștepți, că-ți trimite, că nu mai poate răzbi singur cu vitele, cu ogoarele, cu oile. Să nu se supere gazda ta de azi, da' fiecare trage la mai bine, și prost e cine taie ața norocului. Ori te-ai băga mai bucuros slugă la Dumitru Popii? Și ăla-i bucuros să te aibă în ograda lui, că a îmbătrânit și nu mai poate să-și vadă de avere.

Dumitru Popii se judecase cu un vecin până rămăsese și fără pământ și fără casă, și acum zăcea bolnav și înveninat de supărare într-un ungher din casa unei rudenii îndepărtate.

— Lasă, uncheșule, că bine-mi este mie aici, la badea Ion și la lelea Maria.

— Bine, pentru că nu știi ce-i mai binele. Iată, de-o pildă, m-am întâlnit mai alaltăieri cu sluga lui Niculae Nandu, și găfâia, abia mai ținându-se pe picioare. «Ce-i cu tine, măi Vasile, fătul meu? Parcă-ți dai sufletul. Cum îl rabdă Dumnezeu pe stăpânul tău să trimită cu plugul un om beteag ca tine?» – «Da' nu-s beteag, uncheșule Nichifor, lasă-mă la păcatele mele! Numa mi s-a aplecat, cum mi se-ableacă de multe ori, că mi-a pus stăpâna la masă nește tocană cât pentru cinci, și nu m-a lăsat până nu am mâncat-o toată.»

La Niculae Banciu, se știa, nu stăteau slugile decât o lună două, căci și el, și mai ales nevastă-sa, Vuța, erau vestiți că-și flămânzesc slugile de zgârciți ce erau.

Alte dăți vecinul Nichifor se lega de întâmplări și oameni din trecut, de povești care rămăseseră în sat din vremi bătrâne, și care mai puteau avea vreo legătură cu viețuitorii de azi.

— Ce să facă un ticălos de bătrân ca mine: când am, pip, când nu, rabd, dacă-s un prost și nu m-apuc și eu să descânt de grumăzare, ori să împung de splină, ca fieiertatul Cojoc, tatăl lui Visa, că m-aș pricepe și eu la atâta lucru.

Cojoc, la bătrânețe, își cam uitase descântecurile, și mâna în care ținea sula îi tremura rău. Multe vite bolnave le-a dat ospăț ȝiganilor în anii din urmă ai vieții, oamenii tot crezând că ce-au pățit alții ei nu vor păți.

— Da, însă în tinerețe se spune că era un om priceput la boalele vitelor, zise Ion Corbu.

— Și Pătru Natului spunea că se miră de nevasta lui de-a doua că s-a învățat să strecheze, pe când cea dintâi nu s-a întâmplat să-i sară gardul.

Omul de care vorbea se însurase la căruntețe cu o vădană tânără, care, cu purtările ei, rămăsese de poveste în sat.

— Hei, blăstăm eu în gând adeseori pe moșu-meu de ce nu și-a umplut și el desagii cu taleri în răzmeriță, ca moșu' lui Precup! Banu-l poți ascunde, nu ca vița sau pământul, și aș fi putut pune și eu ceva deoparte de la fața copiilor mei.

Umbla până azi povestea că avuția lui Precup Surdu se trăgea din banii jefuiți în revoluție, dintr-un castel boieresc.

Așa și într-alt chip umbla melița bătrână și răutăcioasă a vecinului Nichifor, sară de sară, încât ceilalți puteau toarce gândurile lor, iar adeseori le încă și uitau și se veseleau în rînd cu bătrînul.

Într-o sară, în prima săptămână de șezătoare la cusut, bătrînul întârzie, și când veni părea foarte întunecat.

— Ce-i uncheșule? Ce s-a întâmplat?

Bătrînelul clătină din cap, și arată cu degetul la fruntea care continua într-o chelie palidă până în creștetul capului.

— Am slăbit la minte, dragii mei! De-acum nu-s mai

vrednic nici să colbăiesc din pipă. Vorba ceea: «Omul dacă îmbătrânește, pune-i paie și-l pârlește».

— Da' ce s-a întâmplat, vecine? întrebă Maria îngrijorată.

Bătrânul părea, de data asta, a nu glumi deloc.

— Ce să se întâmple? M-am gândit că la Crăciunul ăsta trebuie să plec și eu la colidant, să-mi adun bucățele de dulce pentru sărbători. Și mi-am luat tovarăș pe vecinul Andrei, și ne-am apucat să colindăm. Când colo, de la «florile dalbe.» mai departe, bătă. Nici el, nici io. Încercăm noi altă colindă, și-apoi alta și alta... Afară de-un rând ori două, uitasem tot, și eu și el. Am început să ne învinuim unul pe altul, că ne-am prostit, dar vorbele tot nu veneau. Ne-am frământat, ne-am mâniat, ne-am suduit, și mai era să ne și batem. Și așa, n-o să pot aduna bucățele de dulce pentru sărbători.

— Doamne, vecine, ai noroc că aici nu-i om străin, și noi îți cunoaștem felul. Dar e cu păcat să vorbești așa. Copiii dumitale n-au ajuns până acolo să mergi la colidant pentru a avea cu ce te îndulci la Crăciun! se supără lelea Maria.

— Ei nu, dar io-s pe urma asta, oftă bătrânul.

Mai târziu auzi lelea Maria, de la nora vecinului, pentru ce a întârziat și s-a supărat Nichifor: L-a aflat feciorul său cu cuțitul la slănină. Și nu era numai postul Crăciunului, ci și o zi de vineri. Și s-au certat rău.

Tot în sara aceea Sora nu spunea un singur cuvânt, și se frământa cu ochii la cusătură.

Se întâlneau după-amiază cu Gheorghe la fântâna din uliță, unde veniseră amândoi după apă. Flăcăul era întunecat și scurt la vorbă.

— Ce-i cu tine? îl întrebă Sora îngrijorată.

— Nu știu! Mi se pare că am să bat pe câțiva.

— Doamne sfinte! Ce te-a apucat?

— Păi, au început să vorbească prin sat de ieșirea noastră în tindă. Lumea a-nceput să mă-ntrebe și pe mine și pe muma când începe popa strigările.



— Nu mai spune! Pe noi nu ne-a întrebat încă nimeni.

— Cum să vă întrebe dacă nu mai ieșiți niciunul prin sat? Parcă v-a pus cineva subt rătez.

— Avem de lucru, Gheorghe.

— Știu eu că aveți! Cine nu are în preajma Crăciunului!

— Și... lelea Nastasia i-a mai lăsat în șazătoare pe cei ce și-au bătut gura?

— Ce șazătoare? S-a spart acum înaintea sărbătorilor, până după Crăciun nu se mai ține.

— Și cine nu și-a putut ține gura'?

— Am căutat, și pe doi i-am și aflat.

— Cine sunt?

— Nu ți-i spun. Vei auzi tu.

— Ce s-aud?

— Când voi pune mâna pe ei.

— Să-i lași în plata lui Dumnezeu, Gheorghe. Nu ne mai pot strica nimic, nici ajuta.

— Ba nu-i las, că-s nește oameni de nimica. După ce au știut lămurit pentru ce-am ieșit în tindă, pentru ce-și mai bat gura? Umplu satul că ne cununăm în dulcele ce vine. Și dacă nu ne-om putea cununa, cine va rămânea de rușine?

— I iar dacă ne putem cununa? Cred că tata nu ar mai avea nimic împotrivă, dacă moare moșu-tău. Mi-a spus muma chiar azi-dimineață.

— Dar dacă nu moare bătrânul?

— Apoi... nu știu. Cred că tata nu m-ar lăsa să trăiesc subt un acoperiș cu el.

— Tot mumă-ta ți-a spus?

— Nu mi-a spus pe față, dar am înțeles din câte mi-a spus. Zice însă că moșu-tău n-o mai poate duce mult: o lună două.

Flăcăul tăcu, căzut pe gânduri.

— Oricum ar fi, eu nu voi mai suferi să-și bată cineva gura. Și la cei doi, cât ce-i prind, o să le mult fâlcile.

Fata se îngrijoră. Credea că-l cunoaște destul de bine pe Gheorghe: se hotăra încet, cu greu, părea timid, necutezător, dar când cineva îl scotea rău din sărite, hotărârea lui era fulgerătoare. Cât i se părea lui că mtii poate aștepta, părea molâu, fără voință, și chiar așa era în lucrurile de toată ziua. Mai avea ceva de adolescent în el, o lipsă de independență de acțiune, și era condus încă mai mult de instinct? Sau era și avea să rămână un om fără voință, menit să nu poată acționa decât prin izbucniri care nu cunosc nicio margine? Încă nu se putea ști, sau cel puțin Sora încă nu se putuse lămuri. Destul că felul acesta de-a fi al lui nu-i plăcea. Ei îi plăcea omul chibzuit și așezat, stăpân totdeauna pe voința lui. Spera că va ajunge așa, ca tatăl său, Ion Corbu, bunăoară, pe care Sora îl socotea adevărat bărbat în casă.

În sara aceea Sora se gând. ea că Gheorghe ar putea să-i bată pe feciorii aceia. Mai bătuse și pe alții, încă de când era flăcăuaș. Căci băieții, înșelați de firea lui molâie, de tăcerea și răbdarea lui, îl năcăjeau uneori în fel și chip. Și când nici nu gândeau, se trezeau la pământ, subț genunchele lui Gheorghe. Pentru ea, pentru Sora, de când e fată-mare, a pus subț genunche pe vreo trei până acum. Pe cât era de înalt, pe atât era și de vânjos.

În sara aceea cel mai vesel a fost sluga Irimie. Vecinul Nichifor, deși sosit mai târziu, îi isprăvi de cusut țundra, și acum o putu îmbrăca în fața tuturor. Vecinul ținuse să o coasă el, pentru că Irimie îi promisese cinci pachete de tutun dacă o scoate bine din clinuri și dacă-i face o cheutoare de piele cu nasture mare. De altfel, dacă nu o cosea Nichifor, i-o cosea stăpânul, căci era lucru mai gingaș, și nu l-ar fi dat pe mâna slugii. Bun era el la cusutul cioarecilor și chiar a clinilor, unde toate cusăturile veneau pe dos, în vreme ce țundra avea și cusături de podoabă, nu mare lucru, dar tot avea.

Țundra nouă îi stătea foarte bine lui Irimie, și toată lumea o lăudă. Obrajii nerași i se-aprinsesă de plăcere, și

ochii-i jucau vioi și întineriți de la unul la altul.

— Dacă n-o fi asta ținură de cununie, să nu-mi mai ziceți mie Nichifor – zise vecinul, mândru și el de lucrul ce ieșise din mâna lui.

— Numai de-un lucru îmi pare rău, că mi-a murit baba și nu-i putem fi noi nănași.

— Lac să fie, că broaștele s-adună, răsă Ion Corbu.

Sora tresări și se uită la tată-său. Era întâiul lui răs plin, puternic, așa cum i-l cunoștea. Și de pe răsul acesta cunoscuse că supărarea și gândurile ce-i împresuraseră fruntea în sările acestea de cusut, se risipiseră. Simți o căldură bună răspândindu-i-se în întreaga ființă. Îi părea că de-acum n-are să se mai teamă de ce va face Gheorghe. De pe partea ei, poate să-i și bată pe cei ce nu și-au ținut gura!

— Iar oamenii buni s-adună lângă o ulcică de vin – se strâmbă vecinul.

— Nu crezi, nepoate, că ținura asta e vrednică să fie botezată?

— Ba iacă, mă și slobod în pivniță dup-o oală, răspunse Corbu vesel, și ieși s-aducă vinul.

În ziua următoare, două noutăți umplură satul: înainte de amiază se auzi că Ionu Rafilii și Niculae a lui Opriș au fost găsiți bătuți lați, aprbape înghețați, unul lângă crâșma lui Vintilă, altul sub podul de pe păraul cel mare. Iar după-amiază, clopotele vesteau moartea lui Moise Mărginean. Tot satul vuia. Nu se știa cine i-a bătut, iar ei, după ce se dezghețară și începură a-și simți oasele, se sculară din așternut și nu voiră să spună nimănui ce-au pățit.

Când auzi mai întâi vestea, Sora îngheță de frică, dar către amiază se auzi că cei doi s-au sculat și umblă, și alunei se liniști. Ascuns adânc în ființa ei, lumină un sâmbure de bucurie: Gheorghe s-a răzbunat și pentru ea. Avea pe cineva, afară de părinți, care îi apăra numele bun.

Din privirile mamei sale înțelese că ea bănuiește

cine i-a bătut, și nu se mai putu stăpâni: îi povesti ce i-a spus ieri Gheorghe. La rândul ei, mamă-sa i-a spus bărbatului. Omul o ascultă întins, o cută i se adânci între sprâncene și zise.

— Îmi place! Bine le-a făcut.

De altfel, către amiază, cum-necum, se știa în sat că bătaușul a fost Gheorghe Mărginean.

## VII

În sâmbăta aceea însă, la Gheorghe acasă nimeni nu avu vreme să audă ce se vorbește prin sat.

Încă de vineri sara, bătrânul Moise Mărginean începu să râsufle greu, să se înece într-un horcăit de tușă care nu se mai rupea. Din vreme-n vreme, își arăta albul tulpure al ochilor. Se încorda din toate măduarele, dar nu se mai putea întoarce de pe-o parte pe alta. Capul, cu ochii închiși, i se ridica mereu, și mereu îi cădea pe perină. Îi curgeau sudori pe față, pe frunte.

Vasile, feciorul lui, se zbătea neputincios pe lângă pat, îl acoperea mereu cu țolul, pe care zvârcolirile bătrânului îl dădeau la o parte, lăsând să i se vadă picioarele slabe, subțiri ca rășchitoarele. Rar, când bolnavul deschidea ochii, îl întreba îngrozit: «Tată! Ți-e mai rău? Să-ți dau ceva?» Dar bătrânul nu spunea o vorbă, și pleoapele-i cădeau iar.

Abia *cinaseră*. Mevastă-sa, Ana, spăla vasele în tindă. Vasile veni să vadă cum îi mai e bătrânului, și-l întrebă ca totdeauna:

— Tată! Ți-e mai rău? Să-ți dau ceva?

Văzând că nu-i răspunde, crezu că nu-l aude și se aplecă la urechea lui, strigând mai tare:

— Tată! Îți trebuie ceva? Ți-e mai rău?

Dar oricât încercă, nu putu scoate un cuvânt din gura lui.

Ana, isprăvind cu vasele, veni și ea lângă bătrân. De câteva nopți pusese o luminare de ceară, adunată într-un rotocol galben, cu feștila lipită de roțița de ceară, pe o poliță la căpătâiul bolnavului. Când se apropie de pat,

bătrânul nălbi din ochi, deschise gura, părând că se îneacă. Femeia aprinse repede lumânărica, apoi pipăi tălpile și gleznele bolnavului. Erau ca gheața.

— Trimite repede pe Gheorghe după popa! strigă ea îngrozită.

— Gum? Crezi că moare? întrebă uluit bărbatul.

— Păi tu nu vezi? Trimite repede după popa! De când îți tot bat capul să-l aduci pe sfinția-sa.

— Dacă n-a vrut tata!

— Nici nu se mai întreabă de vrutul lui. Trimite repede pe Gheorghe.

Bărbatul ieși și începu să-și strige feciorul. Nu-i răspunse nimeni. îl căută în grajd. Nu era acolo. Dar nu era nici sluga acolo.

— Nu se mai satură de uliță, bată-i... dar își opri blăstăm, dând cu ochii de bolnav.

— Nu-i nici sluga acasă?

— Nu-i! Ce să fac acum?

— Parcă ți-ai pierdut mințile! Ce să faci? Fugi tu repede după popa. Doar nu-i vrea să-ți moară părintele ca un păgân! De trei ani nu-l știu să se fi spovedit și cuminecat!

Bărbatul se îmbracă în grabă, își luă căciula și ieși. Nu făcu douăzeci de pași și-i îngheță mustața, strângându-i subț nas. Pașii lui grăbiți se auzeau departe în liniștea înghețată. Zăpada cânta subț încălțările lui mari și grele, strident și crud.

Părintele Andrei nu se culcase, dar nu fu prea bucuros oă-l cheamă la vremea asta. Bătrânul căzuse la pat de săptămâni, și de săptămâni preotul aștepta, în fiecare zi, să-l cheme în bolnav.

— Acum ți-ai găsit și tu să mă chemi, căci n-ai avut destulă vreme până acum... Ce face badea Moisă?

— Moare, părinte, nici nu mai aude, nici nu mai vede 1 răspunse omul îngrozit.

Părintele Andrei se îmbracă la repezeală, murmurând:

— Mă miram eu! Altfel nu veneai nici acum! Dar să știi că dacă nu se mai poate griji, îți rămâne pe suflet. De ce nu m-ai chemat până acum? Îl întrebă din nou, cu mânie, ieșind pe ușă înaintea lui Vasile, cu molitvelnicul și patrafirul subsuoară.

— Nu m-a lăsat dumnealui, părinte, căci eu am voit și i-am spus de mai multe ori de când a căzut la pat. Zicea că mai este vreme.

Așa spun toți care nu se mai grijesc cu anii. Pune diavolul stăpânire pe ei și nu-i mai lasă să se împace cu Dumnezeu.

Vasile simți un fior de gheață, de-a lungul spinării.

Subt pașii lor apăsăți și grăbiți, omătul scârțâia de răsunat toată ulița. Nu mai vorbiră nimic până ajunseră la porțiță.

— De când te-am așteptat să mă chemi! Parcă aș locui în pădure, nu aici, la câteva zvârlituri de bătă.

Omul nu mai răspunse, ci apucă înaintea preotului, nu cumva să fie vreun cine în pridvor. Dar câinii se înfundaseră, de ger, în gireada de paie.

Cât ce se apropie de patul bolnavului și aruncă o privire, părintele Andrei își puse patrafirul și zise:

— E gata cu el! Ieșiți afară!

Moise Mărginean sufla greu, cu gura căscată, icnea, se îneca, și când își ridica pleoapele, nu i se vedea decât albul tulpure al ochilor.

Părintele crezu că poate și-a mai păstrat totuși auzul. Se aplecă și începu să-l strige pe nume, la ureche.

Înțelese îndată că-și pierduse cunoștința. Putea muri din clipă în clipă. Se gândi că nu avea ce face decât să urmeze povața canoanelor *în asemenea împrejurări*. De spovedit și de cuminecat nu mai putea fi vorbă. I-a dat dezlegarea rânduită în asemenea cazuri. Apoi chemă pe gazde. Ei intrară cu privirile înspăimântate, ținând la preot.

— Prea târziu - zise el, și lăsă să-i cadă neputincios brațul ridicat.

— Nu i-am putut da sfintele taine. Nu mai este la sine.

— Nu, căci nici nu mai aude, vorbi omul.

— Mare păcat că l-ați lăsat până acum negrijât.

— Eu am zis destul să cheme pe sfinția-ta, vorbi femeia, frângându-și cu deznădejde mâinile.

— Parcă eu n-am voit? Dar dumnealui n-a vrut, spunea că mai este vreme și mă temeam că l-oi aduce pe părintele și nu va voi să se spovedească.

— Acum i-am dat dezlegare. Tot ce mai pot face e să-i slujesc și maslu. Aveți niște untdelemn în casă?

— Avem, cum să nu, răspunse repede Ana, mai înviorată.

— Adă repede un blid cu făină de grâu și untdelemn într-un păhărel.

Se mai dezmoști din înlemnirea lui și bărbatul. Aduseră în grabă cele trebuincioase, și părintele Andrei începu slujba pe scurt, cum e rânduiala în primejdie de moarte.

Când începu să-l ungă cu untdelemn pe frunte, pe barbă, pe urechi, pe piept, pe mini, pe picioare, tot spunând rugăciunile rânduite, de șapte ori, bolnavul păru că se mai liniștește. Dar ce groază intră în părintele, care mai văzuse destule! în pat, sub țol, nu mai era decât un schelet de copil. Așa scăzuse în zilele din urmă. Se uitau înfricați și cei doi soți, care nu-l priviseră niciodată mai de aproape pe bolnav. Totuși rugăciunile, liniștea bătrânului, parcă le dădu un strop de putere.

Dar nu isprăvi bine preotul, și Moise reîncepu să se zvârcolească și să horcăie, respirând din ce în ce mai greu.

— Să-l privegheați - zise părintele, gata de plecare.

— Să nu-l lăsați singur. Dacă s-ar întâmpla să mai trăiască până dimineață și să-și revină la cunoștință, să mă chemați îndată. Poate se milostivește Dumnezeu de el, și-i face parte de spovedanie și de sfânta cuminecare.

— Ar putea să-și mai vină la sine? întrebă, oarecum

înfiorat, Vasile.

— Se mai întâmplă! Poate-i ajută Dumnezeu. Noapte-bună!

— Noapte-bună, părinte, și iertați, zise femeia.

Vasile ieși cu preotul până la porțiță și voi să-l însoțească până-acasă.

— Nu, dragul meu, nu-i de lipsă. Întoarce-te în casă. În toată clipa-i poate zbura sufletul, și se cade ca fiul său să fie lângă el.

Până în crepatul zorilor, bolnavul se zbatu între viață și moarte. Când începură a se lumina măiestritele frunze de gheață de la ferești, Moise deschise ochii, privi în jur, oftă din adânc și șopti:

— Stingeți lampa!

Abia atunci își luară sama că uitaseră lampa aprinsă toată noaptea.

— Stingeți lampa, că-mi cade lumina pe ochi și nu pot dormi, se auzi aceeași șoptă.

Vasile trase feștila și suflă în flacăra. Nu peste mult se auzi respirația regulată a bolnavului.

Bărbatul și femeia priviră tuiul la altul și își făcură cruce.

— Doamne, mulțămescu-ți! răsuflă omul.

Rămase să vegheze singur, lângă luminița de ceară aprinsă. Ana trecu în tindă să închidă un ochi. Stând pe laviță, Vasile începu să moțăie, apoi adormi și el, cu capul răzimat de căpătâiul de la patul lui tată-său.

Când se trezi era ziua albă. Bolnavul dormea adânc, respirând regulat. Auzi pe slugă mânând vitele la adăpat. «Va trebui să fie către nouă ceasuri» —, își zise Vasile. Buimăcit, ieși în curte, și, în gerul tare, se trezi numaidecât. Se duse la grămada de lemne și începu să crape niște butuci.

Ana se trezi și ea și ieși, în mână cu o trocuță plină de cucuruz auriu; se duse la coteț și o vărsă în troaca porcilor, care, de când se pusese gerul, mâncau de stingeau. Când se întoarse în casă, în tindă, i se păru că



aude pe cineva vorbind în odaia din nainte. Când deschise ușa, auzi lămurit:

— Vasile, tu ești?

Vocea era mai deslușită, mai puternică decât azi-noapte.

— Nu-i Vasile, sunt eu, Ana, tată. Ți-i mai bine?

— Să vie Vasile!

Ana ieși în ușa tinzii și-și chemă bărbatul.

— Vino repede că s-a trezit și te cheamă.

Omul lăsa securea împlântată în trupina pe care se năcăjise s-o spargă, intră în casă și se apropie de lavița pe care zăcea bătrânul.

— Mulțumită lui Dumnezeu, văd că ești mai bine, tată!

— A venit Floare? întrebă bolnavul cu ochii împăienjeniți.

— Nu, n-a venit. N-am chemat-o. A fost alaltăieri aici.

— Trimite să vie acum îndată.

Când ieși în curte, sluga se întorcea cu vitele de la adăpat. În aceeași clipă îl văzu și pe Gheorghe ieșind din poiată.

— Ascultă, Gheorghe, du-te repede după Floare. O cheamă tata. Azi-noapte i-a fost tare rău. Credeam că moare. Am adus și pe popa. Și, când te înapoiezi, intră și pe la părintele și roagă-l să mai ostenească o dată până la noi. Așa mi-a spus, că dacă tata se trezește din leșin, să-l chem iar. Asară nu l-a putut cumineca.

Flăcăul închise portița, fără să pară mișcat de boala bătrânului. Și cum, până la mătușă-sa, trecea pe la poarta preotului, se gândi că ar fi mai bine să-i spună acum. Așa că părintele ajunsese la bolnav înaintea lui și a Floarei.

Vasile intră iarăși la bolnav și-i spuse că a venit părintele. Vorbea din ușa deschisă spre tindă, unde aștepta preotul.

Din odaia din nainte se auzi o tușă uscată, apoi

răspunsul sec al lui Moise:

— N-am chemat pe popa, ci pe fata mea, pe Floare. Să vie Floare.

— S-a dus Gheorghe după ea, dar încă n-au sosit.

— Atunci aștept până vine.

— Dar părintele?

— Să aștepte și dumnealui, că mai am încă de rânduit cu oamenii.

«E curată minune! se ciudi Vasile: vorbește cu glasul lui obișnuit, de dinainte de boală... De unde i-au mai venit puterile? Poate din maslul de-asăară...»

Din prag, omul se întoarse, zăpăcit și rușinat, cu fața spre preot.

— Nu-i nimic, o să aștept... răspunse preotul, liniștit. Dar pe frunte i se puse un nor greu de îngrijorare.

Lelea Ana îl pofti lângă cuptor, îi puse un scaun și oftă.

— Mai are încă de rânduit cu oamenii! Doamne sfinte! Un om în gura morții!...

— De! Ce să facem? Sunt tot soiul de oameni în lumea asta! răspunse părintele:

Nu peste mult sosiră Gheorghe și Floare. Vasile intră cu soru-sa în odaia din nainte.

Floare era o femeie ca la patruzeci și șase-patruzeci și șapte de ani, dar după înfățișare i-ai fi dat șaizeci. Dădu bună-dimineța, se duse la părintele Andrei și-i sărută mâna.

— Sfinția-voastră ați isprăvit? întrebă femeia, cu vocea scăzută.

— Încă nu!

— Să poftiți să intrați dumneavoastră întâi, să-l grijați. Mi-a spus Gheorghe că azi-noapte nu era la sine și nu l-ați putut spovedi și cumineca.

— Așa este, dar bătrânul te poștește pe tine întâi.

— Nu! Vă rog să între sfinția-voastră, nu cumva să-i vie iar leșin și să nu se poată griji nici acum. Mie nu poate avea nu știu ce să-mi mai spuie.

— Să nu-l supărăm. E la marginea mormântului. Voia din urmă a celor ce mor trebuie împlinită.

Floare se uită la frate-său. Vasile insistă și el pe lângă preot, dar numai cu jumătate gura.

— Bine. Întreabă-l pe bolnav, spuse preotul.

Vasile crăpă ușa camerei din față.

— Tată, a sosit Floare, dar și ea zice că-i mai bine să te grijești mai întâi, să nu-l facem pe părintele să aștepte.

— Să între Floare singură, se auzi vocea aspră a bătrânului, glasul lui de dinainte de boală, încât se mirară cei de față.

— Poate i-a folosit maslul, părinte, zise Vasile.

— Să deie Dumnezeu!

Preotul privi la trupul uscat, la fața cenușie a Floarei, care porni spre camera din nainte. «E prea trecută pentru vrâsta ei și pentru un trai îndestulat de oameni frunțași», își zise părintele. O resemnare atotcotropitoare se desprindea nu numai din ochii-i spălăciți, din obrazu-i cenușiu, plin de crețuri, ci și din vocea-i blândă. Resemnarea întipărită pe fața Floarei nu era de azi de ieri, ci de mulți ani, și încremenise în ființa ei după ce Floare intrase - întâi cu disperare, apoi cu puterea obișnuinței - în rândul femeilor măritate, purtându-și cu vitejie crucea vieții. Născuse vreo cinci copii, îngrijise cu hărnicie de trebile gospodărești ale casei, ajutase la sporirea averii, își păstrase neștirbită cinstea, își crescuse bine copiii, se purtase cu supunere față de bărbat, își ținuse locul cu vrednicie între femeile fruntașe ale satului. Totuși, părintele Andrei privi trist în urma ei, și tristețea îi rămase multă vreme în ochi, și mila, compătimirea - în inimă. Da, Moise, bătrânul care murea acum, săvârșise un greu păcat împotriva fiicei sale, când o despărțise așa, pe neașteptate și brutal, de Ion Corbu! Floare se ofilise încă din primii ani ai căsătoriei, și de-atunci îmbătrânise fără vreme sub pecetea acelei resemnări. Dintr-o lungă experiență

pastorală și duhovnicească, știa cu câte jertfe se păstrează și sporesc adeseori averile familiilor fruntașe din sat.

Stăteau și părinții și Gheorghe în tindă, în jurul părintelui Andrei, abia schimbând câte-o vorbă și așteptând să iasă Floare de la bolnav. Dar vremea trecea, și femeia nu mai ieșea.

Ea intrase aproape indiferentă în odaia din nainte. În cameră era căldură mare și aer greu, îmbibat de sudoare. Îi veni întâi un înec, dar se stăpâni și se apropie de pat. Abia acum avu o tresărire, când îl văzu cât era de pierit.

— Sunt aicea, tată, am venit.

Bolnavul ridică pleoapele, și ochii stinși, mici și tulburi, se ațintiră asupra ei.

— Ți-a fost rău azi-noapte, tată?

El mișcă capul pe perină.

— Rău. Era să mor, da' n-am putut muri. Nu i - Nu-și lua ochii de la fată.

— N-am putut muri, pentru că avram ceva pe suflet. Trebuia să-ți spun ceva mai de mult, dar am căzut în leșin fără să-ți spun.

Spune-mi dar, acum.

Da, o să-ți spun. Uite ce este, Floare. Când te-ai măritat, eu am fost cam zgârcit cu tine. Nu ți-am dat zestre destulă, câtă puteam să-ți dau. Mă gândeam să-i rămâie lui Gheorghe, să rămâie în neam. Ş-apoi, îmi ziceam că bărbatul tău avea o avere frumoasă.

Vocea-i obosi puțin, și pleoapele i se coborâră.

— Doamne, tată, la ce te gândești dumneata acum! Toate acestea au fost foarte demult, și viața ne-a obișnuit cu toate. Nu-ți mai face dumneata gânduri pentru asta! Am avut ce ne-a trebuit și am mai și sporit averea.

— Ba-mi fac gânduri, spuse bătrânul, ridicând din nou pleoapele. Trebuia să-ți mai dau două locuri, pe cel din Ilăstoci și pe cel din Capul Dealului. Mă și hotărâsem întâi să ți le dau, dar pe urmă iar m-am răzgândit. Sunt

patru iugăre laolaltă.

— L, asă-le la pustia locuri, nu te mai gândi. Am trăit și fără ele, am avut unde să lucrăm.

— Ați avut, nu zic ba, dar ce nu ți-am dat atunci, îți dau acum. Pentru asta te-am chemat.

Femeia avu o mișcare de ferire, de îndepărtare de patul bătrânului.

— Nu, tată, nu! Nu-mi mai trebuie niciun loc! S-ar supăra Vasile, și nu vreau pentru nimic în lume să ne vină ceartă pentru locurile acelea. E mai bine să-i rămână tot ce mai ai lui Vasile. Pentru mine, de-acuma...

Și ea făcu cu dreapta un gest care spunea: «Pentru mine de-acuma nu mai au nicio importanță locurile acelea, căci mie nu-mi mai trebuie nimic!»

Bolnavul parcă prinse ceva din semnificația gestului.

— Ba da, ți le dau! Trebuie să ți le dau! Poate vei avea și tu o mângâiere... Ai trecut și tu prin destule năcazuri.

Floare făcu același gest.

— Mie nu-mi mai trebuie nimic. Nu vreau să mă cert cu frate-meu, acum, la bătrânețe, pentru avere. Lasă-i lui tot.

Bolnavul încercă să-și ridice capul de pe perină, dar nu reuși. Răsuflă din greu și zise:

— Ți le dau! Și așa averea neamului nostru va crește mult. Nepotul, Gheorghe, se va însura cu Safta Olarului. Ți le dau.

Floare venea rar, de două-trei ori pe an, la casa părintească. Ea nu auzise niciun zvon în legătură cu Safta Olarului. Dimpotrivă, știa ce știa tot satul: că Gheorghe se are bine cu Sora Corbului, de mai multă vreme. Și vedea cu simpatie, cu un fel de mulțumire și chiar cu recunoștință față de soartă, apropierea celor doi tineri. De aceea fata fu foarte mirată:

— Cu Safta Olarului?! Nu mi-a spus nimeni nimic, n-am auzit nimic.

— Se va însura cu ea. Safta e singură la părinți, și

are avere bună.

Floare simți un junghi ascuțit în inima ei veștejită, și un îngheț îi năvăli în mădulare.

— Vai, tată, oftă ea revoltată, nu te mai schimbi nici acum! Tot dumneata ai rămas!

Bolnavul păru a nu o auzi și continuă:

— Cu Vasile suntem înțeleși demult. A și fost pe la noi, de câteva zile – nu mai știu câte –, Năstase Crețu, cu vorbe de la ai Olarului. Așa că averea neamului nostru va crește, și tu-ți iei, din primăvară, locurile în stăpânire.

Revolta ei creștea involuntar, și privirile cenușii, stinse, începură să se aprindă.

— Stai pe loc, tată, și nu mai lua nicio hotărâre nouă. Cine-a hotărât căsătoria asta?

— Eu cu Vasile, cu tată-său!

— Dar nu fratele meu se însoară, ci ficiorul lui! El ce zice? El vrea?

— Trebuie să vrea! răspunse întărâtat bătrânul.

— Dar după cât știu eu, și știu bine, Gheorghe vrea să ia pe Sora Corbului.

Fruntea galbenă a bătrânului se încreți și se umplu de sudoare, ochii mici se ascunseră, răi, în fundul capului.

— N-o va lua pe Sora! Acum cheamă-l pe fratele tău.

— Să nu vie părintele mai îsitâi?

«4

— Nu, nu! Să vie Vasile, și rămâi și tu aici. Vreau să-i spun de locuri!

— Dacă pomenești de ele, eu plec.

Bolnavul îi aruncă însă o privire în care era și umilință și implorare, încât Floare rămase lângă el și după ce intră fratele ei.

— Uite ce-i, Vasile – începu grăbit bolnavul, căci răsuflarea i se îngreua și nădușeala îl copleșea tot mai mult.

— Azi-noapte a venit moartea să mă ducă, dar n-a putut. A stat holbată lângă pat, mi-a făcut sămn cu

gheara, m-a luat de mână, dar eu m-am prins de marginile patului și nu m-am lăsat să mă ducă.

Vasile își aminti că, într-adevăr, într-un rând, în vreme ce horcăia adânc azi-noapte, se încleștase cu mânilor-i slabe așa de tare de marginile patului, încât nu i le putuse descleșta până ce nu se muieră ele de bunăvoie. Îl zgudui un fior, și privi pe furiș la soru-sa.

— N-am putu muri, că aveam pe suflet două lucruri neîmplinite. Unul i l-am spus Floarei, și ți-l spun și ție în fața ei. Îi mai dau ca zestre locul din Răstoci și cel din Capul Dealului. Mă hotărâsem încă atunci, la cununie, să i le dau, dar apoi m-am răzgândit. Acum i le dau ei pe vecie. Să le ia în folosință. Ai înțeles?

— Înțeles, tată, și așa o să fac, răspunse omul, cam răgușit.

— Nu le vreau, Vasile! - țipă Floare.

— Nu vreau să ne certăm pentru avere, acum, la bătrânețe. I-am spus tatii, și-ți spun și ție. Las să rămână aici toată averea! Ce folos mai am eu de locurile acelea acum?

— Nu! Rămâne cum am hotărât - vorbi bătrânul, văzând că Vasile tace.

— Tu, fiul meu, îți însori ficiorul cu Safta Olarului, și averea neamului va crește destul. Va fi cel dintâi neam din Broșteni. Și acum vin la lucrul de-al doilea. Tu, Floare, poți ieși acum!

Vasile aruncă o privire rugătoare la Floare, ca și când i-ar fi spus să nu-l lase singur cu bătrânul. Privirile îi erau tulburi.

— I-am spus tatii să nu se amestece și în căsătoria asta - oftă Floare.

— I-am spus că Gheorghe stă bine cu Sora Corbului. Ochii bătrânului se ațintiră asupra lui.

ss

— E chiar așa, tată - își luă curaj Vasile.

— Mi-a spus și mic nevasta.

— Păi, ăsta-i lucrul de-al doilea pentru care nu pot

muri. Dacă ar fi cununați, aş muri liniștit. Și tu, fătul meu, trebuie să-mi ajuți să pot muri liniștit.

Vorbi cu glas rece, scârțâitor. În ochii lui, pe față, începură a se arăta semnele de azi-noapte. Horcăitul din piept începu din nou, și răsuflarea i se făcea tot mai aspră.

Își ridică cu greu o mână și făcu semn fetei sale să iasă.

— Să nu-ți faci păcate, Vasile! țipă Floare, uitând unde se află.

— Ieși acum! Cu tine am isprăvit! şuieră bolnavul.

Femeia ieși îngrozită în tindă.

— Jură-mi că faci nunta lui Gheorghe cu Safta Olarului, zise bătrânul cu ochii holbați, gâfâind.

— Gum să jur, tată?! Gheorghe e ficior, nu-i fată. El e singurul moștenitor.

Bolnavul făcu o supremă efortare să-și deschidă pleoapele. O privire îngrozitoare căzu asupra lui Vasile.

— Jură, ori te blăstăm cu limbă de moarte! Iar a venit, e lângă mine, adaose el, încercând să se întepenească iar cu degetele uscate și noduroase de marginile patului.

Feciorul îngheță și limba i se mișcă cu greu în gură, ca și când i-ar fi fost de lemn.

— Iată jur, dacă-mi ceri dumneata.

Apoi dădu năvală să-l cheme pe popa, uitând să se repeadă și să aprindă luminița de ceară de pe poliță.

Se auzi și din tindă, prin ușa deschisă, un horcăit prelung; femeile țipară, și toată lumea năvăli în camera din nainte. Straiul de lână mai tresăltă o clipă deasupra picioarelor zgârcite, apoi se întinse liniștea peste scheletul lui Moise Mărginean.

— Tulai, maică! Nici luminița nu-i aprinsă! țipă Floare, apoi se repezi să-i dea flacără cu chibritul de pe cutia ce păzea pe poliță, la căpătâiul mortului, lângă colăcelul de ceară galbenă.

O vreme priviră cu toții, înlemniți, la mort. Întru



târziu, preotul zise:

— Dumnezeu să-l ierte și să-l hodinească.

Itidică mâna dreaptă și făcu o cruce peste mort.

— Să-l ierte Dumnezeu, răspunseră cei din odaie, cu vocile schimbate.

Și iar se făcu liniște grea și lungă. Apoi, deodată, izbucni plânsul și tânguital Floarei:

— Nu trebuia să-l ascultăm! Trebuia să intre întâi părintele, să-l grijască.

— Nu poți împărtăși pe nimeni fără voia lui, nevastă! Și apoi, nu poți trece peste voința din urmă a muribundului.

Vocea părintelui era grea de supărare.

— Și acum... acum ce va fi cu dumnealui? hohotea fata.

— Toți suntem în mâna lui Dumnezeu! El ne știe și ne va judeca pe toți. Apoi, eu am făcut încă azi-noapte C o s-a putut. I-am dat dezlegare și i-am slujit maslul. Să ne încredem în milostivirea lui Dumnezeu. Ce pare cu neputință la oameni, e cu putință la el!

Floare se mai liniști, auzind că i s-a făcut maslu.

Apoi, toți începură a spune câte o vorbă. Numai Vasile Mărginean privea mut la florile de gheață de pe geam, cu fața întoarsă de la patul tatălui său.

## VIII

Sâmbătă, de vecernie, începură să sune clopotele de la biserica din Broștoni. La vecernia de sâmbătă nu venea câecât; preotul, diacul, crâșnicul și vreo douăzeci-treizeci de bătrâno. Clopotarul, de obicei, cât ce isprăvea de tras, cobora din turn și pleca în drumul lui, care sâmbătă sara era de obicei la crâșmă. Acum venise și el în biserică, și prin rândurile bătrânelor se făcu o mișcare: cap se apleca spre cap, niște capete mari cât ciubărașele, căci toate erau îmbrobodite în mari și groase năfrâmi de lână neagră, date adânc pe față, încât la unele nu se mai vedeau decât ochii și nasul – și șopotul se înfiripă de la una la alta, după ce porni de la două sau

trei care auziseră, înainte de-a veni la biserică, despre moartea lui Moise Mărginean.

Clopotarul Ilarie trecu cu un aer important printre ele, și intra în scaunul primului-epitrop, din fața altarului, la dreapta. Își pusese o mască misterioasă, căci el nu bănuia că bătrânele știu pentru ce a rămas și el la vecernie. Din ținuta lui, din privirile pe care le arunca uneori asupra credincioaselor din tinda bisericii, se vedea bine că azi se considera o persoană însemnată, având să vestească, îndată după vecernie, nu o moarte oarecare, ci moartea unui fruntaș al satului. Se părea că pe umerii lui apăsau de pe acum toate cinstirile de care va avea parte cu prilejul acestei înmormântări: rachiul de trei ori la zi, colaci tot așa de mari ca ai diacului, traistă nouă cu baieră frumos chindesită, merindare mare în care va fi luminarea cât o făclie, și pomana – în fruntea mesei îndată lângă crâșnicul. Pe deasupra, când, în dulcele Crăciunului, își va aduna simbria din sat, în loc de un cap de grăunți de cucuruz, de la Mărgineanu va lua câte-o ferdelă. Avu o tresărire a capului și privi peste umăr la bătrâne: era să uite priveghiul de două nopți, cu sticlele cu rachiul pe masă.

Cât ce preotul și diacul isprăviră cu vecernia, clopotarul își luă căciula, trecu printre femeile din tindă fără să se uite la careva, și se urcă în turn.

Întâi bocăni clopotul cel mare, singur, trimițând peste sat valurile grele de armonie ale aramei în care era topit mult argint – cum spunea Ilarie. Valurile curgeau parcă mai repede și mai sonor prin văzduhul înghețat. În câteva clipe tot satul putu ști că a murit un om bătrân.

— Când se trăgea întâi clopotul mijlociu, era semn că a murit un bărbat sau o muiere, un fecior sau o fatămare, iar de se auzea întâi singur tingilingul clopotului celui de-al treilea, se știa că mortul era un copil sau o copilă.

— Cum bing-bangul clopotului mare pornea me

— Litrul vechi.

**\*\* Măsură de douăzeci litri.**

ren din turn și nu se mai isprăvea, și cum, isprăvindu-se târziu, începu din nou, după o pauză, și după alta, totuși de depărtată, melodia lui umplu văzduhul și a treia oi fi, se putu ști că a murit un bătrân dintre fruntașii «fitului».

Hă I rinele, cu tot gerul, se opriră înaintea bisericii, îmbrăcate în cojocițe, cu mâneci lungi, cu mâinile unantr-alta, cu nasurile vinete, cu ochi iscoditori.

Vorbiră despre mort, până coborî Ilarie din turn și Vruî între ele. Prea puțin știau încă despre felul cum a murit Moise-a Mărgineanului și voiau să mai afle câte Ceva de la clopotar. Dar ele, știind felul clopotarului, se ficurfî a nu ști nimic, pentru a mai putea afla câte ceva dîi la el.

lacală că a mai plecat unul după bureți, zise el vesel, nprindu-se în mijlocul lor.

Da' cine-a murit, clopotarule? întrebă, cu gurantr-o parte, o babă știrbă.

N-ați auzit nimic?

I'ai, când să auzim?

Moisă, Mois-a Mărgineanului.

Auzi, soro I Bietul Moisă! lira bătrân, nu-i vorbă. Dumnezeu să-l ierte!

— Sft-l ierte Dumnezeul! răspunseră glasurile în cor.

I'al, a fost bolnav? N-am auzit până acum, vorbi alia.

— Cum să auzi, că bătrânii se trag iarna lângă vatră ea viezurele-n vizunie, și dacă n-ar mai trebui să-i îngropăm, n-ar afla nimeni c-au murit. Bolnav? A fost de mult, vai de capul lui, că ajunsese numai un schelet. De când eram eu gata să-i vestesc opustul \*!

— Și, când a murit?

Gând să moară? Oamenii isprăviseră cu adăpatul de dimineață a vitelor, și ar fi trebuit să trag încă la amiazi clopotele. Da, vezi dumneata, la cei bogați toate merg mai pe-ncetul, ei nu se grăbesc. Până să încălzească apa, jună să-l spele și să-l îmbrace, până să-l așeze pe

— Sfințitul, după numele ce se dă poruncii de încheiere a ultijix lor.

laviță, s-a făcut ojina cea bună. Și așa, am rămas să trag întâia oară după vecernie.

— O fi chinuit? O fi murit ușor?

— Păi, dac-a bolit atâta, vezi bine că nu se va fi stins ușor! zise altă bătrână.

Clopotarul privi peste grămadă, cu un aer de superioritate. În loc să răspundă, porni, și tot grupul se mișcă împreună cu el. Omățul, strivit de cizme grele, cânta crud, pe felurite glasuri.

— N-aș putea spune - vorbi clopotarul.

— Știu că popa a fost de două ori la el. O dată azi-noapte, și a doua oară azi înainte de adăpatul vitelor. Cine moare ușor nu-l pune pe popa de două ori pe drum.

În larma zăpezii strivite, bătrânele care erau mai departe nu auziră.

— Ce-a spus? Ce-a spus? întrebare una de la alta.

În aerul tare, înghețat, privesc grupul era ciudată: părea că fiecare trage din țigări nevăzute și sloboade fumul pe nări sau pe gură.

— Auzi-auzi! De două ori!

— Da, i-a făcut și maslu!

— Poate-a chinuit, săracul de el.

— Va fi chinuit, răspunse clopotarul, căci o dată pentru tot omul vine sura la măsură!

— De, Ilarie, să nu vorbim! Toți suntem păcătoși în fața lui Dumnezeu.

— Toți, nu zic nu! Da' și la Evanghelie spune că greu va intra bogatul într-o împărăție de cenuri. Că mai ușor va intra funia corăbiei prin urechile acului, decât cel avut într-o viață veșnică. Asta-i așa! Asta n-o spun eu, ci a spus-o Domnul nostru Iisus Hristos.

Se făcu liniște, și numai cântecul ce se ridica din scrâșnirea zăpezii se auzea.

— Ce-i cu neputință la om, e cu putință la Dumnezeu, zise într-o târziu o bătrână.

— Asta-i așa! Dar dacă a fost popa de două ori la el, nu-i sămn bun.

— De unde știi dumneata?

— Mi-a spus sluga lor, Culița. Dimineața l-a înfruntat stăpânul său că nu l-a aflat acasă nici pe el, nici pe ficior, pe Gheorghe, azi-noapte, și-a trebuit să-l lase pe bătrân numai cu lelea Ana, și să meargă el după popa.

Mai multe părechi de ochi clipiră și se priviră. Toate bătrânele aflaseră până la vremea asta de cei doi feciori bătuți noaptea trecută, iar la unele ajunseseră și zvonul că Gheorghe-a Mărgineanului era bătaușul. Acum, în ce spunea clopotarul, văzură adevărarea zvonului. Dacă a fost și sluga cu el, se înțelegea mai ușor cum a putut bate pe doi inși.

— Nu-i lucru curat, începu iar clopotarul, ca în noaptea în care moșul trage să moară, nepotul să slujească în bătaie pe alții.

— Ai auzit și dumneata?

— Păi cum să nu aud? Tot satul vuieste.

— Da, însă nu se știe de bună seamă cine i-a bătut, vorbi alta. Cei bătuți n-au vrut să spuie nume.

— Ba se știe, și se știe și din ce pricină. Cei doi zvoniră în sat că Gheorghe și Sora Corbului se cunună în dulce, fiindcă la șazătoarea de la văduva Nastasia au ieșit în tindă. Însă ei ieșiseră pentru altceva. Avea Gheorghe un năcaz pe care trebuia să-l spuie.

Bătrâna care vorbi era oleacă de rudenie cu neamul Mărgineanului.

— De, își putea alege altă vreme să-i bată, nu când moșu-său își trăgea sufletul.

— Poate n-o fi știut ficiorul... Bătrânul bolește de mult. Și ce-ai vrea dumneata? Ca tânării să păzească cu săptămânile și lunile când își dau duhul cei bătrâni? Păi, e lege de cându-i lumea, că viața nu stă pe loc, ci curge mereu. Tineretul își vede de cărările lui, filosofă aceeași bătrână.

— Dar ascultă, Ilarie, întrebă alta, dacă a fost și sluga

cu el, i-a ajutat și el, nu-i așa?

— La ce să-i ajute?

— Să-i bată pe cei doi. Oricum, nu-i lucru ușor. E voinic Gheorghe, dar nici cei bătuți nu-s de lepădat!

— L-am întrebat pe Culița și eu. Dar el s-a mirat, nici nu auzise încă nimic de bătaie.

— Ei, parcă cineva intră de bunăvoie în încurcături de-acestea? Cum să-ți spuie?

Clopotarul tăcu o vreme, ai uncând o privire disprețuitoare asupra femeilor. Apoi, ridicându-și un deget la căciula mare, rotată, cam roasă:

— Am și eu glagorie aici, ce crezi dumneata? Dar l-am strâns cu ușa până s-a jurat că nu știe nimic de bătaie. Cum să știe, când el azi-noapte a fost la văduva Anica Surdului?

Bătrânele strâmbară din nas scandalizate.

— Acum, în postul Crăciunului?! se miră una.

— Păi ce-i dacă-i în post? Culița n-a mers la văduva pentru ce gândești dumneata, ci pentru că în dulcele ce vine se vor cununa. Au oamenii multe de pus la cale, și destule griji, că nu-i îmbulzesc boii în poiată, nici oile în curte.

Grupul se mișca încet, coborând de pe dealul de la marginea satului, unde era biserica. Ajunsesse în sat, și cum bătrânele cele mai multe erau de pe ulițele de-aici, începură să-și zică bună-sara și să se împrăștie.

Vreo zece, care locuiau mai departe, însoțiră încă o vreme pe clopotar, care mergea pe ulița Câmpșorului, la casa mortului.

— Se poate și să fi murit greu, cum zici dumneata, clopotarule. Când îmi aduc aminte cum a stricat căsătoria Floarei, și pentru ce, și azi mă furnică prin spate. Avuția ca avuția, dar lăcomia este ceea ce-i mai urât în fața lui Dumnezeu.

— De! Și a lăcomit și pe patul de boală. Mi-a spus sluga, Culița, că numai cu câteva zile înainte a fost la ei cu vorbe de la ai Olarului, pentru Safta lor, Năstase

Crețu, și că moșul atunci a gustat cel din urmă păhar de vin în viața lui. Păharul de vin lui i l-a dat Vasile să i-l ducă. Apoi știe tot satul că Gheorghe și-a pus ochii pe Sora Corbului, nu pe Safta.

Vestea produse o mișcare între femei. Încă nu auziseră de pețitul lui Mă = tase. Nici nu fusese, de altfel, pețit în toată legea, ci numai o pipăire a terenului.

— Safta! D-apoi Safta stă să-l întreacă cu anii pe Gheorghe! zise o bătrână, iar alta adaose în grabă:

— Și nu-i nici nu știu ce chip de fată!

— A fost ea, la vremea ei, pe la optsprezece - nouăsprezece ani. Dar a ales mereu, parcă ar fi așteptat pe ficiorul grofului, vorbi a treia.

— Ba eu cred că a așteptat să vie Gheorghe din armată, zise clopotarul. Căci tare le mai arde și Olăreștilor să se încuscreze cu neamurile cele mai de frunte.

Când ici, când colo, se desprindea din grup câte-o femeie, până C C clopotarul liarie rămase singur în drumul către casa mortului.

De la bătrânele care au fost la vecernie și au vorbit eu clopotarul, ca și dintr-alte izvoare, porniră în sat știri în legătură cu moartea lui Moise Mărginean, cu drumul lui Năstase Crețu în legătură cu Safta Olarului, cu bătaia celor doi feciori. Ba se auzise și despre cele două locuri pe care Moise i le-a mai dat fetei, lui Floare, ca zestre.

Ca de obicei, știrile treceau sporite de la o casă la alta, și, până sara târziu, prin casele gospodarilor se putură auzi vești și păreri ca acestea:

— A murit greu. Că-l apăsau pe suflet păcate mari. Nu s-a mai spovedit de zece ani!

— Ba io cred că nici de douăzeci.

— Și nici pe la biserică nu-l prea vedeai. Avea strana lui, dar tot intră mai de multe ori în ea Vasile, feciorul.

— Și ce gură spurcată avea! Sudalme ca din gura lui nu se auzeau decât de la spânul grofului.

— Da' zice că pop-a a apucat să-i facă maslu.

— Maslu-i puțin lucru când cineva nu și-a spovedit întâi păcatele și nu a căpătat iertare.

— Fiecare are parte de ceea ce-l face viața vrednic. Cine știe ce fapte rele n-o mai fi avut afară de cele cunoscute. Căci mulți îngroapă în ei, ca într-un mormânt, fărădelegi ascunse, neștiute decât de ei, și pe urmă, în prag de moarte, vine ghiavolul și le pecetluiește gura!

— Ce fărădelegi? D-apoi în tinerețe n-a fost și el amestecat cu hoții de cai care au păgubit atâta lume? N-a putut fi dovedit, dar cu ce a cumpărat el, peste vreo zece ani, pământul de la Marinca și de la Ionu Boldii?

— Și pâra acea cu Saveta Dinului cât a ținut? Șase ani!

— A ținut, dar aici el a avut dreptate, și vinovată că nu s-a lăsat de judecată a fost Saveta.

— Va fi fost, dar ea era un cap de femeie, iar el bărbat. Dacă i-a văzut pornirea și slăbiciunea, trebuia să-i ierte cei zece zloți și s-o lase în plata Domnului, să n-o aducă până acolo să plătească, cu cheltuielile, șaizeci „încât a trebuit, vai de ea, să-și vândă vaca, lăsându-și copiii fără un strop de lapte.

— Dar bine, soro, aici de vină a fost Saveta! Ea nu a voit să se lase de pâra.

— Se lăsa dacă-i ierta Moisa datoria. Făcea un bine și femeii, și o faptă bună pentru sufletul lui, căci nici dreptatea nu-i totdeauna dreaptă. Cei zece zloți i-a băut pe rând bărbatul Savetei, ea n-a avut niciun folos după ei, ci numai pagubă. Dar n-a voit bătrânul lacom să-i ierte niciun bănuț din datorie.

— Măi, tot este un Dumnezeu și-o judecată! Dacă niciun om ca Moisa n-a putut muri până nu a dat încă două locuri Floarei...

— Nu două, ci patru!

— Am auzit că pe cel din Răstoci și pe cel din Capul Dealului.

— Da, și unul în Vâlcele, și încă unul în Aluniș. Spun că Vasile, la început, nici nu a voit să audă, dar bătrânul



l-a amenințat cu blăstăm, de pe marginea gropii.

— Săraca Floare! Tot își capătă odată și ea zestrea toată!

— Dar ce folos mai are de ea acum? Să i-o fi dat când a silit-o să se mărite. Baremi atâta bucurie să fi avut!

— Dar și lui Vasile-i va fi greu să-i dea acum locurile. De-atâția ani le-a socotit moșia lui.

— Dacă-și însoară ficiorul cu Safta Olarului, va avea avere destulă.

— Cine știe dacă-l însoară! Gheorghe parcă e în vorbă cu Sora Corbului.

— Îl însoară, de bună seamă. Îndată după sărbători încep strigările.

— Cum să înceapă, când Gheorghe a bătut pe cei doi pentru Sora, căci ei stârniseră vestea că au ieșit în tindă?!

— Om pornit și firetic și Gheorghe ăsta! Pe cât pare de molâu, pe-atât de ușor îi sare țandăra.

Pentru asta o să aibă el încă de furcă cu cei bătuți. O să puie mâna pe el la o strâmtoare.

Păi, ce să mai vorbim de mort? Nu-l putem face nici mai bun, nici mai rău. Să zicem mai bine Dumnezeu să-l ierte și să-l hodiească. A fost și el un om ca toți oamenii, cu slăbiciuni și cu patimi.

— Să-l ierte Dumnezeu! A avut și părțile lui bune. N-a prădat, n-a împrăștiat ce-a moștenit, ci a sporit. A fost mereu, ca și tată-său, între cei dintâi frunțași ai satului.

— De, i-or face o înmormântare de frunțas, nici nu se poate altfel.

— Zice că-l îngroapă cu trei popi.

— L-or îngropa, că au cu ce.

Așa și într-alte chipuri vorbeau femeile și bărbații în casele lor, în sara aceea de sâmbătă. A doua zi, duminică, se perindă multă lume să vadă mortul, și poveștile se înmulțiră. Pe unele le porniră ce-i care fuseseră la priveghi.

Numai despre jurământul lui Vasile că-și va însura feciorul cu Safta Olarului nu se auzise nimic, nu umbla niciun zvon. Cum-necum, se știa acum că Floare n-a vrut să primească cele două locuri, pentru a nu-l supăra pe frate-său, dar despre ceea ce (se petrecuse între fiu și părinte, după ce bolnavul scosese pe Floare din cameră, nu se putu afla nimic. Vasile închisese în el ca într-un mormânt pecetluit promisiunea făcută cu jurământ, la amenințarea cu blăstăm a părintelui său.

Numai soru-sa, Floare, bănuia ceva, dar nădăjduia că Vasile i-a urmat sfatul când i-a strigat să nu-și încarce sufletul cu păcat.

Nedumerită și neliniștită, ea cuteză să-l întrebe, duminică, ce s-a mai petrecut între el și bătrân după ce-au rămas singuri. Frate-său o privi pieziș și răspunse îndârjit:

— Ce să se mai întâmple? N-ai văzut că am ieșit îndată după tine să chem pe popa? Îl apucaseră iar chinurile morții.

Era adevărat, că abia ajunsese ea în fundul tinzii și izbucnise și Vasile pe ușă. Totuși, nu se putu liniști. Bătrânul luase ca sigură căsătoria lui Gheoi ghe cu Safta 1 Cum o putea socoti sigură? Și totuși, altfel, credea Floare „tată-său nu i-ar fi dat cele două locuri.

Ea nu spuse nimănui, afară de bărbatu-său, de sporirea zestrei. Ori pe el, ori pe Vasile, îl va fi scăpat gura să spună ce a rânduit bătrânul cu limbă de moarte. Dar vestea se auzi și în familia Corbu.

Moartea lui Moise Mărginean produse o mare ușurare în familia Corbu. Sora văzu că se limpezește deodată cărarea viitorului. Acum nu se mai frământa cu gândul ce vor face, ea și Gheorghe, după Crăciun, când iar se vor pune șezătorile. Nu vor mai merge la șezătoare, și astfel va scăpa de înfundătura în care intraseră amândoi. Căci îi părea cu neputință ca ei doi, după ce făcuseră pasul acela nesocotit, și după ce vorbise satul atâtea verzi-uscate despre ei, ea și

Gheorghe să se mai înfățișeze în șezătoare ca doi tineri care nu erau încă decât la primul pas, când stăteau de vorbă în fața lumii, și să mai poată trece prin treptele obișnuite. O durea inima că nu mai putea să meargă pe drumul bătut de toți, căci se gândise mult la fericirea ei când va face pe îndelete acest drum. Dacă n-ar fi murit bătrânul.

Ceea ce avea de făcut după sărbători, era o problemă grea și încurcată. Cum își va petrece sările dacă nu putea merge la șezătoare? Unde se va întâlni cu Gheorghe? Cum va lămuri satul de situația nefirească în care a ajuns? Cum să mai știe cineva ce va fi cu ei: se mai căsătoresc, ori nu?

Acum, cu moartea lui Moise Mărginean, pentru Sora se limpezise drumul: se vor căsători încă în dulcele ce vine, și așa vor închide gura satului, și se vor ști și ei deoparte. Da, era adevărat! Ea nu se gândise la o căsătorie atât de grabnică. Nici nu o dorise. Se gândea la toamna viitoare, să mai aibă vreme să se bucure de viața tic fală: și nu de una cu drăguț, cu care schimbi o sărutare pe furiș, ci cu unul care-i era ca și logodnic, de vreme ce se va mărita cu el.

O ușoară undă de melancolie i se strecura în suflet când se gândea la asta, dar se risipea grabnic, aducându-și aminte din ce înfundătură a ieșit prin moartea bătrânului.

De când îl văzuse pe tată-său bucurându-se că Gheorghe a bătut pe cei doi feciori pentru că le umbla gura, Sora nu mai stătea la îndoială: taică-său, dacă moare bătrânul, n-o să-i mai pună nicio piedecă la căsătoria cu Gheorghe.

Nu tot așa de limpede era drumul viitorului pentru infimă – să la început, și ei i se însenină, și, în ușurarea ce n Ningi, când nora mortului, Ana, trecu pe la ea s-o mame să stăruit pe lângă bărbat să meargă și el la priveghi, lelea Maria, uitându-și tactul de până acum, se duse ață în Ion Corbu, care crăpa lemne la tăietor.

— Mai lasn-le, că tu ai crepat destule, ori vrei să nu hml albă de lucru Irimie? zise ea, oprindu-se, cu cojorl (a jir umeri, Ntrluguidu i aripile lângă trup.

Omul lucra mal departe.

— Veid că în a însămi! mai lasă-le la pustiii lemne!

Bărbatul se obli și o privi.

Ai să-mi spui ceva, văd eu! Dă-i drumu'.

— A trecut mai nainte pe la noi nora mortului, și le roagă să mergi și tu la priveghi, în ia-sară și mâne sară.

Ion Corbu o privi un răstimp, apoi se-apucă să crape lemne nifii departe. Femeia așteptă o vreme.

— Ce vorbă să-i trimit? Tu știi obiceiul: la priveghi merg de obieei vecinii, cei de pe-o uliță și cei care sunt mai de-o seamă cu mortul.

— Cred că glumești, răspunse el, neoprindu-se din lumi.

IVii, socoteam că ar fi bine. Să vadă lumea că neamurile noastre se apropie după moartea bătrânului.

Omul lăsă securea împlântată într-o trupină, și se uliii

— Să mă duc să-l văd întins pe laviță? Pe Moisă Mărginean? Să stau o noapte cu el subt un acoperiș? Ce vorbă-i asta? Te credeam mai cu minte, tu femeie!

— Știam eu că ți-i greu, dar îmi ziceam: acum e mort. La moarte se iartă toate.

— Ai fi gândit așa și dacă între Sora și Gheorghe n-ar fi nimic?

— De, mă gândeam că-i bine să afle lumea că...

— Dar ce să afle, când încă nu-i hotărât nimic? îi tăie vorba, când nici nu se știe ce va fi? Cine ți-a spus că eu îmi voi da învoirea la o asemenea căsătorie? Alta-i să ierți, alta-i să vorbești cu cineva ca și c-un vecin, și alta-i să te înrudești. Alta e, tu muiere, să-ți amesteci sângele. Aici trebuie să chibzuiești și să te gândești bine la neam. Lasă-mă să lucrez, și du-te în casă, că te-ai învinețit toată!

Dar femeia se gândi: «Tot am început, încaltea s-o

duc până la capăt. Să nu mai încep o dată mâne ori poimâine.»

— Tu ești bărbat și știi mai bine decât mine ce-i de făcut și ce nu. Să zicem că ți-i greu să mergi la priveghi. Însă trimite vorbă Anei.

— Și cum de vine Ana să facă chemările, și nu bărbatu-său, fiul mortului? Lui i se cade.

— Păi, ea a venit la noi în numele lui. Se temea să vină el. Se temea că dacă te cheamă el, nu te vei duce. De-aceea a trimis pe Ana, căci eu și ea mai umblăm una cu alta.

— Știu că umblați, și rău destul ai făcut.

— Așadar îi trimit vorbă că la priveghi nu poți merge, că mai ai încă de lucrat la cioareci.

— Mai avem, da, răspunse mai îmblânzit bărbatul.

— Acum, la priveghi, rămâne așa cum ai spus. Dar mâne, că-i duminică, și va merge tot satul să vadă mortul și să zică un «Dumnezeu să-l ierte», crezi că poți merge și tu?

— Nu! Nu am ce căuta acolo. L-a ierta Dumnezeu dacă va vrea. Știu că n-are să mă asculte pe mine.

Femeia plecă puțin capul.

— Bine, Ioane, fie cum zici tu. Eu nu am să-ți spun ce-i bine și ce-i rău.

— Apoi, înălțând iar capul, semn că de data asta nu se va lăsa bătută, zise, cu vocea energică, hotărâtă: Nu pot crede însă că nu vei veni nici la înmormântare, poimâine, luni.

— La înmormântare?

— Da, la înmormântare. Dacă mergeai la priveghi, și mine, să spui și tu un «Dumnezeu să-l ierte», n-ai fi făcut-o pentru bătrân, ci pentru cei vii. Ar fi ținut toți trei să le faci cinstea asta. Căci cu ei n-ai avut nimic. Daila înmormântare se duce omul și la ucigaș, și la un tilliar. Mergem aducându-ne aminte că și noi suntem murdari.

— Asta o știu eu și îmi aduc aminte și fără să-l văd pe Moisa Mărginean!

— De, va fi tot satul acolo, ca la un om fruntaș. Se vii vorbi, dacă numai tu vei lipsi. Se va spune: «Iată CP imii creștin e și Ionu Corbului! Nu-l iartă pe omnteii după moarte 1.

Lmb hA spuiiA I răspunse bărbatul, cu vocea mai coborâtă, și plerliidu-se să t „ale mai departe lemne pe butuc.

— Va fi o înmormântaro cu trei popi. Vine și părintele din Cuzla, și cel din Bogatu. Tu-i cunoști bine. Ce Vor zice ei când vor vedea la înmormântare pe toți fruntașii satului, și numai tu vei lipsi?

— Cim> ți-a spus că vin și dumnealor?

— Ana. Fac îngropăciune mare, cu sărăcuste.

Omul nu răspunse în grabă. Cum continua să retezze lemne eu securea, ridică de două ori capul spre ea, și iar! 1 plecă spre butuc. Când îl ridică a treia oară, zise:

Iâine, la înmormântare am să vin. Dar nu cumva că le treacă prin gând să mă oprească și la pomană! Să-i spui Anii din vreme!

Femeia simți din vocea lui că aceasta era hotărârea lui din urmă, și nu mai insistă.

Bine, Ioane 1 îi voi trimite vorbă.

Se întoarse în casă cu fața vântată de ger. Sus, în seninul înalt, începură să joace câteva stele.

Puse cojocița pe laviță și se grăbi în jurul mâncării de la foc. Reușise, dar numai în parte, și nu se simțea mulțumită. Dacă reușea de tot, drumul căsătoriei fetei s-ar fi văzut mai limpede. N-ar fi crezut că Ion să se împotrivească cu atâta strășnicie! Dacă mâne s-ar fi vorbit prin sat: «Și Ionu Corbului a fost la priveghi», dacă duminică mulțimea l-ar fi văzut intrând în casa mortului, dacă l-ar fi auzind spunând «Dumnezeu să-l ierte», ar fi fost o mare veste pentru sat. Căci toată lumea știa că Ion Corbu nu și-a mai pus piciorul în ograda lui Mărginean de la stricarea căsătoriei cu Floare... Lumea ar fi zis: – «Iată, nu numai mumele doresc căsătoria tânărilor, ci și tătânii! Iată că, cu toate

că n-au mai mers la șazătoare după ieșitul acela în tindă, tot se însoară!» Și s-ar fi pus dintr-una capăt tuturor zvonurilor! «Da, adevărat, va fi de ajutor și mergerea lui la înmormântare, în lămurirea situației! Își spunea lelea Maria. Și acolo, la sărutatul crucii de pe pieptul mortului, va trebui să spună înaintea satului întreg și a celor trei preoți: „Dumnezeu să-l ierte!”. Dar tot nu va fi ca și când va fi fost la priveghi, și s-ar fi dus și mâne la mort acasă! În sfârșit, bine că l-am putut îndupleca și la atât!»

Tot învărtind prin cratiță, simți deodată un val de amărăciune: împotrivirea aceasta amarnică nu putea fi numai pentru rușinea suferită în tinerețe de la bătrân! Trebuie că-l doare încă și acum că o pierduse pe Floare! Și ce n-a făcut ea, o viață de om, s-o uite de tot?

O vreme se simți amărâtă, apoi iar se întoarse cu gândul, aducându-și aminte de traiul lor împreună, atâția ani, că dârzenia lui nu putea fi decât din vătămarea grea pe care o suferise de la bătrân. Feciorul celui dintâi fruntaș al satului!...

Moartea lui Moise Mărginean avea totuși urmări și pentru starea sufletească a lui Ion Corbu. Mai întâi, simți o ușurare, știind că în curând îl va acoperi pământul, și nu-l va mai ști în casa aceea de care i se legaseră, prin Floare, atâtea dulci amintiri. Căci zadarnic nu-i mai avea grija după ce se însurase cu Maria și o iubise pe aceasta. Întâia lui iubire înmugurise și crescuse în jurul Floarei.

De câte ori se plimbase nopțile, așteptând-o până târziu, să iasă la porțiță!... De câte ori n-a stat de vorbă cu ea, nu numai la porțiță, ci și în grădină, lângă nucul cel mare, când el venea prin fundul grădinii, sărind gardul!... Și amintirile legate de casa asta rămăseseră stăruitoare în ființa lui, până târziu, și uneori se mai deșteptau și acum, fără să se mai gândească la Floare! Prezența băii în ului acolo era pentru Ion Corbu ca prezența unui strigoi, pe lângă care trebuia să treacă repede, cât se putea de repede.

Acum strigoiul va fi dus în cimitir. Era o mare

ușurare pentru Ion Corbu.

În al doilea rând, de când îi spusese nevasta noutățile în legătură cu Sora, el s-a gândit mult la combinația aceasta de căsătorie. Inima o respingea mereu, dar rațiunea lui lucra. Gheorghe, de data asta, era cea mai bună jxij 1 ic la din sat, nu mai încăpea nicio îndoială. Un frate și (/ soră îi muriseră de mici, în vărsat-negru. Era singur la părinți, în vreme ce Sora mai avea un frate și o Miră... Apoi, avea dreptate nevastă-sa: feciorul era leit mamă mu la făptură. Era, la înfățișare, alt neam de om. Dar dacă va semăna la fire? Maria-i spunea că nici la fire nu seamănă, că nu-i lacom la avere, că nu e tăcut și Inclus ca tată-său, ori ca bătrânul Moise, ci e un flăcău văraieci, ca mamă-sa. Poate e violent uneori, dar numai când o scos din sărite...

«Toate bune – își zicea el de când se apucaseră de cusut –, numai să vedem și noi dacă muiera nu greșește, Să ne uităm puțin după el.» Când auzise că pentru Sora lui a bătut pe doi inși, fața i s-a luminat. Cine știe, poate să aibă într-adevăr altă fire, să nu fie răsad de-al Mărginenilor.

Toate frământările aceste se mai potoliră la vestea morții lui Moise. Acum își dădea sama că piedeca principală în drumul acestei căsătorii se delăturase. Însă de-aici până la căsătorie mai este. El nu are niciun motiv să arate lumii că vrea să grăbească această căsătorie. «Mai este vreme!» își spunea tatăl Surorii. Dar lot. ei n-cunoștea, în cele din urmă, că și nevastă-sa are dreptate. Satul știa ce relații fuseseră între el și bătrân, între el și Vasile chiar, până de curând, știa că nu-și mai pusese piciorul în ograda Mărgineanului din junie, și era bine să dea un semn de apropiere. Vor vedea și alții că-i cu puțință o căsătorie a Surorii cu Gheorghe, și gura satului nu va mai avea ce iscodi pe sama celor doi tineri, și se va opri.

De-aceea se hotărâse să meargă la înmormântare. Mai bătu în cumpănă și greutatea venirii celor doi preoți



străini, care îl cunoșteau fruntaș al satului și bun-creștin.

## IX

Sâmbătă sara rămaseră la cusut numai membrii familiei. De obicei, după ce trăgea clopotul pentru vecernia de duminică, nu se mai lucra, dar cusutul hainelor de sărbători nu era socotit drept lucru obișnuit, ci mai mult ca de clacă, iar claca – muncă în comun, fără plată – era îngăduită și în unele zile de sărbătoare.

Vecinul Nichifor le vorbi ca de-o piedecă firească ce i se ridica în drum: trebuia să meargă la priveghi și în iasară și mâne sară, dar luni se va înfățișa și își va lua locul de pe laviță în jurul mesei. Sluga Irimie fu poftit și el la priveghi, să aibă un om de sama lui și Culița, sluga lui Vasile Mărginean, care nu putea lipsi. Irimie stătu o vreme la cumpănă: să meargă, să nu meargă? Nu-i prea plăcea să umble la înmormântări, nici la priveghiuri. Nu știa juca în cărți, nu se îmbulzea la rachiu... Ce să facă până-n zori, până cântau cocoșii și se împrăștia priveghiul? Iacă, prilej să mai iasă și el între oameni, să mai audă și el ce povestesc. Dar pentru asta nu se făcea gaură-n cer dacă nu mergea! Nu-i prea plăcea să audă verzi și uscate.

— Vai de mine, Irimie, dacă te-au poftit, trebuie să te duci, cum nu! Îi zise stăpâna, când el o întrebă, cu gura jumătate, ce să facă.

— D-apoi, mai avem de cusut, răspunse el, încercând să scape.

— Nu mai avem mult. Două-trei sări, și gata.

— Ce-a zice stăpânul? se mai codi Irimie.

— N-a să zică nimic, mergi liniștit.

Maria Corbu se împăcase, în sfârșit, cu faptul că bărbatul ei va merge la înmormântare. Tot era un pas făcut, tot era mai mult decât nimica. În schimb, se hotărâse să dea ea semne de mai mare apropiere și-i promisese Anei să vină luni de-cu-noapte să-i ajute la colaci și la fierturile pentru pomană, în vreme ce-i arăta că bărbatul ei nu va putea veni decât la înmormântare.

Ana rămase supărată oleacă; luase asupra ei poftirea lui Ion Corbu, în numele bărbatului, deși el nu credea că vine, și fusese de părere că-i mai bine să nu-l cheme. Anei îi veni greu acum să-l înștiințeze pe Vasile, și se mai îmbună numai când Maria-i promise că-i va ajuta la cuptor și la oale. Era și aceasta o cinste și un semn di> api o pierde mai mare între două familii fruntașe.

— Of! S-a nimerit rău – se tânguia Ana.

— Azi cm prea târziu să ne mai apucăm de copt! De-ar fi murit uzi-noapte, era altceva. Iar mâne-i duminică, și, pe lângă aula, țoală ziua va fi aici un du-te-vino... să vadă mortul. Așa că rămân toate pe duminică după miezul nopții și pentru luni dimineața. Îți mulțănesc că vii și în Vine, vezi bine, și Floare și câteva mătuși, dar lucru va fi (lestul, că-i grabă mare. Ou zilele acestea scurte va trebui să se înceapă prohodul cel mai târziu la amiazi – spune părintele –, pentru a nu ajunge noaptea cu mortul la groapă. Da, îți mulțănesc și-mi pare bine. Nu-i vorbă, era și mai bine dacă venea și bărbatul tău...

Și Ana porni pe vorbă să nu se mai oprească. Adevărul era că-i era frică cu mortul în casă, îndată ce rămânea singură. Și rămânea destul de des, pentru că Vasile și liheorghe erau prin sat, să vorbească cu cine-i de vorbit în asemenea împrejurări: cu popa; cu diacul, căruia trebuia să-i comande un «viers» pentru bătrânul; cu măsarul, căruia-i duseră măsurile pentru sicriu; cu groparii, cu care trebuiau să aleagă locul în progadie; CU crâșmarul, pentru rachiul de la pomană și înmormântare. Vasile și Gheorghe erau deci prin sat, iar sluga, Oullța, avea mereu de lucru cu vitele, cu lemnele. Trebuiau tăiate multe, căci nu se mai stingea focul două nopți de priveghi.

De altă parte, afară de vecinii și vecinele de mai aproape, încă nu începuseră să vină alții să vadă mortul și să-l ierte, așa că Ana rămânea adeseori singură. Și cât ce rămânea singură, închidea ușa de la odaia din nainte,

unde era mortul.

Acum, după ce plecă Maria Corbu, și oamenii ei încă nu se întorseseră de prin sat, fu foarte bucuroasă când îl văzu pe vecinul Nichifor că se ai înfățișează la priveghi... încă nici nu aprinsese lampa în camera cu mortul, fie pentru că nu se întunecase încă de tot, fie pentru că se temuse să intre singură acolo. Dar luminița de ceară ardea necurmat la căpătâi.

— Dumnezeu să-l ierte, zise moș Nichifor, privind la mort.

— Să-l ierte Dumnezeu!

Apoi, ridicând ochii la gazdă:

— Ce să-i faci!

— N-ai ce-i face! răspunse gazda.

Vecinul Nichifor se întoarse cu indiferență de la mort.

— Dă-mi un lemnuș, Ano, să aprindem lampa.

Femeia se grăbi să-i aducă din tindă cutia cu lemnușe. Bătrânul luă un fir, îl trase cu îndemânare pe cioarec, pe același loc unde mai erau urme de pucioasă, îl aprinse, îl ținu în pumni până învie flacăra, și o apropie de feștila lămpii.

— Bărbații sunt încă prin sat?

— Trebuie să pice îndată, că-s duși de mult.

— Ce să-i faci! Până apucăm subt glie, fiecare om dăm de lucru celor din jurul nostru. Morți, și tot mai avem nevoie de multe! Eu am venit mai devreme, că mi-a cam slăbit vederea, adaose bătrânul, uitând că sări de-a rândul a cusut, în casa lui Ion Corbu, la lumina lămpii.

— Bine-ai făcut, uncheșule - răspunse cu sinceritate Ana.

— De altfel, nu e prea devreme, căci acuși se vor aduna și ceilalți la priveghi. Și-apoi, drept să-ți spun, mi-e cam frică să stau singură cu mortul în casă.

Ieșiră în tindă. În odaie era întinsă masa lungă, adusă din șopron, la care mâncau zilerii vara. Erau lavițe de pe laturi. La mijloc era o ploscă cu rachiu și păhărele.

Lângă ea, o păreche de cărți de joc slinoase, vechi.

— Cum văd, Vasile a mai dat azi după-amiază pe-acasă, vorbi bătrânul, părând că numai acum vede ce-i pe masă.

— Cum nu! Rachiul l-au adus de mult, cu ficiorul, rachiul și nește pachete cu tăbac, și de pipă și de țigări.

— Om cuminte, Vasile, ș-apoi așa-i legea la omul bogat: pe lângă rachiul, și tăbac, că noaptea e lungă, mai ales acum iarna.

Căută cu priviri sfredelitoare, dar nu află ce căuta.

— Pe gerul ăsta poate-i închina un păhărel de rachiul, moș Nichifore.

— Parcă ți-a ieșit un sfânt din gură, Ano! Știi ce ger! Să-nghete vițelul în vacă, nu alta.

Femeia-i umplu păhărelul, și Nichifor închină, făcând cu capul semn spre mort:

— Dumnezeu să-l ierte!

— Să-l ierte Dumnezeu.

Dădu peste cap păhărelul, apoi iar începu să caute cu ochii.

— Poate-ai vrea nește tăbac, uncheșule?

— N-ar fi rău, căci al meu chiar acum mi s-a isprăvit.

Ana-i aduse un pachet, și Nichifor își înfundă pipa și o aprinse din cutia de lemnuse pe care o uitase în buzunarul clicinului.

Focul duduia în cuptor, dar ușa nu se închidea bine la pragul dedesubt, și trăgea.

— După câte bag de seamă, nu s-au prea reparat multe pe-aici de când n-am mai fost eu pe la voi.

— După ce-or veni toți, o să astup cu un sac. Cam așa e, moșule, dar nu noi suntem de vină, răspunse Ana cam rușinată.

— Știu, știu. Țla de dincolo a fost de vină - și Nichifor iar făcu din cap către camera din nainte.

— Toată viața i-a fost frică să nu sărăcească.

— Fără voia lui, Vasile nu putea face nimic.

— Știu, știu! De-acum să vedem cui va mai porunci!

Ce ți-i și omul în lumea asta: crede că nu va muri niciodată! Hm! Mi se pare că de-acum va mai asculta și el de altul.

— A fost un om amarnic, Dumnezeu să-l ierte, și-a avut noroc că Vasile nu i-a ieșit din voie. Am răbdat și au trecut toate.

Ana-i mai puse un păhărel. Nichifor îl gustă întâi, apoi îl răsturnă dintr-o zmâncitură pe gât.

— E bine că l-a lăsat mai tare. Pe-un frig ca ăsta... Bun rachiul! Da, am auzit că a murit greu, și n-ar fi mirare. Greu i-or săpa și groparii mormântul, că-i pământul înghețat cremene! Dă-i adevărat că i-a mai dat lui Floare pământ?

— Da, adevărat.

— Acum i-a fost ușor: n-a mai dat dintr-al lui. Dumnezeu să-l ierte, dar cât era de lacom și zgârcit, să fi putut, și-ar fi luat moșia în spate și ar fi dus-o cu el.

Nu peste mult sosiră Vasile și Gheorghe, și îndată aproape toți cei poftiți la priveghi. Omățul din curte răsuna strident subț pașii grei, și cu fiecare intră pe ușă un val de frig.

Ana se duse lângă mortul care era încă întins pe laviță, îmbrăcat de sărbătoare, și fiecare nou-venit trecea întâi pe la mort.

— Dumnezeu să-l ierte!

— Să-l ierte Dumnezeu.

— Ce să-i faci?

— N-ai ce-i face.

Foarte puțini se opreau să-l privească. Lucrul de căpetenie era obiceiul, nu mortul. Și se părea iarăși că fiecare era bucuros că nu el era întins pe laviță, ci Moise, Moise Mărginean. Cei ce sosiră la priveghi se strecurară pe rând din camera din nainte, cu căciulile în mână. Erau mai mult oameni în vrâstă; cele două slugi, Culița și Irimie, erau cei mai tineri între ei.

Începură cu toții să vorbească tare, învârtindu-și căciulile în mână, apoi, luându-se după cel dintâi, a le

face vânt pe patul de lângă vatră. Tropoteau prin colțuri și își frecau palmele, deși nu veniseră de prea departe. Dar afară era un ger cumplit, și stelele, puzderie pe cerul înalt, săreau mereu din locul lor. Se pornise, de la miazănoapte, și o ață subțire de vânt, care n-avea puiere să miște nicio crenguță, niciun fir de pai din streășină gardului, și totuși tăia ca briciul, ardea în obraz, te făcea să-ți simți ochii reci, și pișcă vârful urechilor ca și când ar fi înțepat cu ace dese.

— Ce ți-e și cu meșterul ăsta Ilie! Mi-a făgăduit că în ia-sară avem sicriul gata, am așteptat pân-acum să-l aducem, când colo...

— Toți meșterii-s mincinoși, se grăbi să spună unclieșul Nichifor, bătând cenușa pipei în palmă și începând să o umple din nou, din pachetul dat de Ana, și pe care-l uitase la el în buzunar.

— Mincinoși ca mincinoși, dar Ilie ăsta nici nu-i prea priceput - vorbi, mai expert, gazda.

— I-am dus la vreme măsurile cuvenite, dar se vede că nu știe croi după măsură. A tăiat scândurile, le-a încheiat, a început să bată cuiele, când colo, o latură mai lungă ca cealaltă. Nu putea s-o răteze, că ieșea sicriul prea scurt, și așa a trebuit să desfacă tot, să taie altă latură. N-am mai putut, aștepta, așa că nu-l vom putea pune pe bătrân în sicriu ileeât dimineață.

E de mirare c-a greșit - spuse un bătrân nalt și UNcut, care încă nu-și aruncase căciula pe pat.

— La multe nu s-o pricepe el meșterul Ilie, dar la sicrie nu-l întrece nimeni. De treizeci de ani el a făcut toate sicriele aici în sat.

— Llm! Omul sucit mai face năcaz altora și după moarte I O fi vrut să cruțe Moisa scândura, și-a mișcat de in măsură mâna lui Ilie, când să răteze cu firezul, și-a flPolt o latură mai scurtă.

Vorbi așa vecinul l'avpl Cătană, un gospodar bine le

Ști 01 10 t» ni-eel de ani. Vnsile nu-l mai auzi, căci

se

UINE la cuptor, nă mai pună lemne. Când se înapoie, luA vorba uncheșul Nichifor:

— Apoi, se mai întâmplă, nepoate, să nu fie gata sicriul în sura întâi a morții, și nu trebuie să-ți faci inimă rea pentru atâta lucru. Socot că lui Moisa îi și mai place neol o pe laviță. Lasă-l săracu', să mai creadă că-i acasă încă, și că a adormit greu pe locul unde s-a hodinit de-atâtea ori. Când l-om pune în cutia de lemn, va ști numaidecât că-i în luntrea care-l va duce pe apa Sâmbetei. N-ați văzut cum zace el de liniștit pe spate? I se pare că tot el e stăpânul aici.

Dar lui Vasile nu-i ardea de glumă acum. Se desprinsese de grupul în care era Nichifor, și trecu în camera din nainte să vadă: nu s-a isprăvit luminița de ceară? – și să o mai desfacă de pe colăcelul galben. Nevastă-sa părăsise mortul, cât ce ieșise ultimul om. Lumânărica mai ardea, dar se apropia de colăcel, și el o lungi, desfășurând-o, fără a se uita la mort. Văzu apoi că lampa atârnată de grindă fumega; se apropie, întinse brațul și coborî feștila. Mișcă lampa să vadă cât petrol mai era, căci nu se zărea bine prin sticla verzie. Era aproape plină.

Vasile Mărginean se apropie de geamul înghețat, cu spatele la mort, și privi întins la frunzele de ferigă albe, zugrăvite pe ochii de fereastră. Un oftat îi scăpă din piept. Iată, a ajuns și ziua asta, să adune pe oameni la priveghiul tatălui său, să se îngrijească de sicriul și groapa bătrânului! De câte ori, în scurgerea' anilor, nu s-a gândit că va scăpa odată de bătrân, care era tot mai sucit cu cât îmbătrânea, și uneori îl punea la grea răbdare și încercare! Și-acum – o senzație amară, de pustiu, îi umplea sufletul. Tată-său plecase de la ei pentru vecie! Cum vine asta? Cum se poate?

Apoi îi veni în minte greșeala măsarului Ilie, cu sicriul, și simți, aici, cu mortul în casă, o înfiorare. Vasile era, de felul lui, un om superstițios ca o femeie. De felul

lui, dar și din truda vieții cu un stăpân așa de nărăvaș, când tu însuți aștepti să fii stăpân în casa ta, în moșia ta, când uneori căuta semne, ori se lua după semne „să vadă: nu se mai limpezesc zărilor traiului său? Se-nțelege, numai în ceasuri grele, când bătrânul pornea certe aprinse, îndată ce ieșea oleacă din voia lui.

Acum, privind la ferigele albe de gheață din fereastră, aducându-și aminte de greșeala lui Ilie, îi păru deodată că-i un semn rău, și în aceeași clipă se gândi și cum n-a avut parte de spovedire și cuminecare. Semn rău a fost și acesta, de bună seamă, că popa venise de două ori în zadar. Cine știe, va fi murit neîmpăcat cu Dumnezeu!

Dar se legă de împrejurarea că popa i-a făcut maslu și, după cum a spus, i-a dat și dezlegarea din urmă. Ț Dumnezeu e prea-bun și se va fi milostivit de tatăl său! A avut el scăderi, dar a avut și însușiri bune: a fost harnic și strângător, n-a știut ce-i risipa.

Toată ziua a alergat prin sat după trebile înmormântării, a răspuns de nenumărate ori la aceleași întrebări, a spus mai la fiecare pas: «Să-l ierte Dumnezeu!», când îl întâlneau, în capul gol, trecătorii – așa că aproape nu avusese vreme să se gândească la taică-său. Acum avea, în sfârșit, vreme să-și dea seama că a murit. «Ce minune și moartea asta!»

Vasile Mărginean era un om de statură mijlocie, cu umerii căzuți, avea o față și o mustață de om bălan, și cel în lui erau albaștri. La înfățișare nu semăna cu tatăr-au, nici cu mamă-sa, ci cu bunica dinspre mamă, așa spuneau luate rubedeniile. Dar nici în cele sufle < („111 nu prea semăna, afară doar de pofta de avere și de.111111111 cruțării, dar aceste însușiri puteau să nu fie mușiciille, ci infiltrate zi cu zi de atitudinea bătrânului «t tic aspra lui stăpiiire.

Cum Mfili U și. e gimlea în l'ăța ferestrei măiestru înflorată, începu să râcăie cu unghia, desenul de gheață, ca și cinil ar fi voit să limpezească un ochi prin care să



poată privi în ogradă. Deodată i se păru că geamul e atins de o suflare grea, din afară, și auzi un vâjâit prelung în streășină de paie. Se întoarse palid de la fereastră, și când dădu cu ochii de mort, îi păru că-și ridicase puțin pleoapa fără gene de pe ochiul stâng. Sper l-ai, dădu năvală spre ușă, cu răsuflarea oprită. Apoi, la ghidul că abia va deschide ușa și va fi între oameni, îi mai veni inima la loc, și ieși stăpân pe sine în tindă, între oameni. Chiar atunci intra Culița, sluga, c-un braț de lemne, și cu el o undă de vânt înghețat. Afară fluiera și șuiera.

— A pornit crivățul, oameni buni, vorbi sluga, puii ind brațul de lemne lângă cuptor.

N-ai răspunse nimeni. În liniștea ce se făcu pe-o clipă, se auzea șuieratul și vâjâitul cu împletituri a vântului. (oamenii rămaseră gânditori o vreme.

Vasile Mărginean începu să se încălzească: nu umblase nimeni pe la fereastră, era vântul care a-nceput să bată! Poate i s-a părut numai și cu pleoapa aceea: cum s-o mai ridice dacă-i mort?

Oamenii ședeau acum înșiruiți pe lavițele puse de-a lungul mesei.

— Numai crivățul ne-a mai lipsit, vorbi cineva.

— Iarnă tare, iarnă grea, toate sămnele au prevestit-o, de altfel, zise altul.

— Lăsați-o, oameni buni, să-și facă mendrele ei acum când i-i vremea, se amestecă uncheșul Nichifor, umplând cu rachiu păhărelele din apropiere, din plosca de pe masă.

Jucătorii își continuară jocul cu cărțile acelea ferfeniță, slinoase. Alții stăteau cu coatele pe masă și trăgeau rar din pipe. Alții, din țigări groase, cu hârtie cafenie, și povesteau.

Lelea Ana luă un sac și-l vârî subt ușa tinzii, pe subt care se strecura și mai tare ca înainte frigul.

Vasile Mărginean vorbi cu unul și cu altul, închină cu toți un păhărel de rachiu de sufletul mortului, șezu pe-

un scaun lângă cei ce jucau cărți, până ce se trezi că iar vedea pleoapa stângă a mortului mai ridicată. Înflorat, privi spre ușă, și cu el deodată și alți ochi se întoarseră într-acolo.

— Cine-a închis ușa? - întrebă bătrânul cel înalt și uscat.

— Ușa de la odaia în care zace mortul trebuie lăsată puțin crepată.

Totți dădură din cap și încuviințară.

Feciorul, Gheorghe, se duse și crăpă ușa.

— Vezi, Gheoi ghe, dacă mai arde luminarea, zise tatăl.

Gheorghe vârî capul prin deschizătură.

— Arde, da!

— Ar mai trebui pus și acolo pe foc. Vântul ăsta pătrunde prin ferești, adaose Vasile.

— Păi, lui Moisa nu-i mai pasă de-acum de ger și de crivăț, spuse un bătrân cu părul lung și sur, izbind de masă o carte de joc.

— De, el de-acum a intrat în împărăția iernii, vorbi altul.

Aici, între oameni, lui Vasile i se mai risipi pustiul din suflet. Porunci slugii să mai aducă un braț de lemne pentru cuptorul din odaia mortului, și să pună pe foc. Apoi șezu iar, să urmărească jocul și să asculte poveștile oamenilor care făceau larmă destulă. Dar nu prea înțelegea ce spun vecinii, nici cum câștiga unul sau altul, căci gândul lui făcea ce făcea, și iar pornea la mort și la moarte. «Iată cum s-a dus, ca și când niciodată n-ar fi trăit în lumea asta!»

Apoi, din adâncul ființei sale începu să se ridice un alt fel de amărăciune. Cele două locuri pe care bătrânul i le-a lăsat, cu limbă de moarte, soru-sii, lui Floare! Sucit om mai era și tată-său! Dacă a avut de gând să i le dea, pentru ce nu i le-a dat de când s-a măritat?! își lua și el de-atunci de-un gând! Acum se va obișnui mai greu fără ele. De dat însă trebuie să i le dea, ce să facă?

Sluga aduse lemnele, umplu cuptorul din odaia mortului, și când se întoarse vorbi încurcat:

Mi se pare că badea Moisa se uită oleacă cu ochiul fdlug.

Unii auziră, alții nu.

— Ponto-a vrut să vadă dacă-i duci lemne uscate sau verzi, zise cineva.

Unii riserfl.

— Da' nu glumesc defel, zise sluga.

— Poate se uită să vadă pe ce vreme-i, să te trimită să dai de mâncare la vite.

— Știu eu când să le dau, mai este un ceas de vreme.

Apoi, șezând pe laviță, lângă Irimie: – Tu te duci să dai mestecături la vite?

— Nu, în noaptea asta le dă stăpânul.

Vorba aruncată de Culița deșteptă curiozitatea unora dintre cei care nici nu jucau cărți, nici nu fumau, ci povesteau. Se duseră vreo trei, unul după altul, să vadă, și toți întăriră că-i așa cum spusese sluga.

— De, se mai întâmplă, când mortului nu i-au fost închiși bine ochii, zise cineva.

— Ba sunt și morți care, până nu li se pune coperișul, tot ar vrea să vadă ce se întâmplă în jurul lor. Le mai trece și lor vremea, glumi altul.

Dar pe Vasile Mărginean nu-l mai lăsa junghiul ce i se puse la vorbele slugii: atunci văzu deodată nu numai pleoapa puțin deschisă, ci îi înviară în minte iarăși privirile groaznice ale bătrânului când l-a amenințat cu blăstăm dacă nu jură pe ce i-a cerut. Avu senzația că a purtat mereu privirea asta adânc în el, și că acum a izbucnit la suprafață.

— Morții care se mulțănesc cu atâta cât spui tu, sunt ușor de suferit; mai greu de suferit sunt aceia care și după ce-i astupi subț glie, tot mai vreau să știe ce se petrece pe la ei pe-acasă, se auzi altă glumă, dintr-altă parte.

Vasile auzi gluma, și deși știa că-s vorbe goale, totuși fiorul lui crescuse: De ce se legase el cu jurământ? Nu putea să-l mai amâne o clipă, căci peste-o clipă bătrânul și-a pierdut cunoștința.

— Ai văzut bine, măi Dumitre? întrebă într-o clipă uncheșul Nichifor pe unul din cei trei care intraseră la mort.

— Ce să văd?

— Pleoapa aceea.

— Văzut, cum nu! Da' ce-i într-asta?

— Nu-i nimic, vezi bine, dar trebuie închisă. Altfel se poate ridica și mai sus. Nu te duci să i-o închizi?

Omul se făcu a nu-l auzi și intră în vorbă cu vecinul.

Uncheșul Nichifor își turnă un păhărel de rachiu, se ridică cu pipa fumegândă în colțul lui și făcu semn lui Vasile să vină și el, și se strecură pe deschizătura ușii în camera din nainte, cu gazda după el.

— E chiar așa, zise uncheșul, apropiindu-se de mort.

Foaia de pânză îi alunecase de pe frunte - foaia tăiată dintr-un val nou și care-i acoperea trupul; se vede că o mișcase cineva din cei care veniseră la priveghi și-l iertaseră, iar Ana nu băgase de seamă.

Lui Vasile îi păru că trupul e mai lung decât când boala în pat, și se miră că n-a băgat de seamă până-acuma.

Vecinul Nichifor încercă să-i tragă mortului pleoapa la loc, dar se năcăji în zadar: pielea înțepenise, nu se mai mișca.

— Se vede că i s-a deschis până i-a fost încă trupul cald. L-au acoperit prea repede cu pânza muierile. Acum nu se mai poate face nimic, văd eu. Și el trase pânza și-acoperi până peste frunte.

— Nu se poate trage la loc?

— Nu se mai poate, așa că, și după ce-l veți pune în sicriu, să spui muierilor să-i lase coperit și capul. Nu-i bine ca mortul să-și vadă înmormântarea și pe cei ce vin. fă-i dea iertăciuni.

Se întoarseră amândoi în tindă, la oameni, și nu se mai vorbi despre asta.

Lelea Ana puse acum pe masă blide cu fasole frecată, varză acră, ceapă, sare și pine. Mai puse și o sită plină cu cartofi copti, și o sticlă cu ulei de sâmburi de bostan, și furculițe.

Cei de la priveghi se sculară în picioare și ziseră Tatăl Nostru. Apoi șezură pe lavițe, și păhărelele cu raclau se perindară în trei rânduri pe la fiecare. Oamenii mușcau din feliile de pine și dădeau băutura peste cap, ștergându-și mustățile cu podul mâinii.

— Dumnezeu să-l ierte și să-l hodinească!

Și Vasile, care umbla cu sticla de la unul la altul, răspundea pe rând:

— Să-l ierte Dumnezeu.

Apoi se apucară de mâncat.

Gheorghe aduse urcioare cu vin, pe care le trăsese din bute încă peste zi, și începu să umple paharele de vin. Erau pahare mari, din sticlă groasă, dar la număr nu erau clocit șase, și oamenii mai mulți de douăzeci. Le turna pe rând. Uncheșul Nichifor și încă trei bătrâni rămaseră la rachiu, nevrând să schimbe băutura.

Vorbeau mulți deodată, cu gura plină, și închinau din pahare, rostind formula rituală. O larmă groasă se înălța în tindă, sfâșiată din când în când de șuierul vântului în streșini, în merii dinaintea fereștilor, în streășină lată, de paie, a casei vechi. Mireasmă plăcută, de cartofi copti, plutea calduță în cameră, și miros pișcător de ceapă usturoaie. Băutura, care se închina din belșug, ridica tot mai mare larma, așa că ce povestea unul într-un colț de masă, nu se mai auzea în celălalt.

Lelea Ana păru că învie: se afla acum în treabă, aducând blide nouă pline, îmbiind, tăind felii mari de pâine.

— Ce să facem? S-a nimerit să moară în sfântul post! ofta ea ușor, tot punând mâncările în fața oamenilor.

— Post ca ista, cu ulei și cu varză acră lângă fasole, să tot dea Dumnezeu. Las că-i bine, nepoată, și-i bună pomană, spuse un bătrân înalt și uscat, care mânca cu multă poftă.

— Ba ne-ar fi plăcut să fie în dulce, da' ce să facem? Cum rânduiește Dumnezeu la fiecare! Ne-ar fi plăcut să mai ajungă și dumnealui Crăciunul o dată!

— Nu-l văicăra, nepoată, că de-aici încolo are el Crăciun mai bun, vorbi alt om. A trecut de la deșertăciune la viață veșnică, unde nu mai este nici întristare, nici suspinare.

— Să-l hodinească Dumnezeu, căci zilele din urmă numai de chin i-au fost.

Când isprăviră de mâncat și își aprinseră pipele și țigările, lelea Ana strânse de pe masă și mătură fărâmurile.

Băutura rămase mai departe pe masă, și priveghiul continuă.

Culița, sluga, ieși să dea de mâncare mestecături vitelor, și merse și Irimie cu el, să vadă ce mestecături știe face Culița. Vântul se înțepeni în ușa deschisă, încât sluga o trase cu greutate după sine.

Până la grajd, care era destul de departe, în fundul ogrăzii mari, le îngheță mustața subț nas.

— Măi, dar amarnic trage, vorbi Culița, lăsându-se în dungă împotriva vântului ce sufla din față.

Crivățul mătura zăpada, care, de ger, se făcuse ușoară și prăfoasă, cum înghețase înainte de a se așeza destul, și uneori volbura de zăpadă stătea să-i înece.

— De-o ținea și mâne și poimâine, știu că are badea Moisa înmormântare! zise Irimie, răzbind prin nămeți.

Sus, stelele erau nespus de albe și de strălucitoare, și mai dese, mai multe ca de obicei, și clipeau repede. Vântul ridica uneori volbura de zăpadă sus de tot, și-atunci văzduhul se împânzea, apoi iar se limpezea.

Lui Irimie îi plăcură mestecăturile lui Culița: aveau cam aceleași proporții de fin și de paie ca și cele făcute

de el.

După ce-i ajută lui Culița să umple cele două rânduri de iesle, porniră spre casă, cu vântul în spate.

— Dine că l-a adunat Dumnezeu - vorbi Culița.

— De când a început a slăbi rău, era tot în urmele mele. Nimic ini-i mai plăcea ce lucram, încât mă și hotărâsem să nu mai rămân. Dar de când a căzut la pat, am avut pace.

— Și așa n-o să mai rămâi, îndrăzni Irimie dup-o clipă de îndoială. Am auzit că te însori. Ce bine-i de tine că ți-ai aflat o văduvă, femeie detreabă!

— Ai auzit și tu?

— Da, mi-a spus stăpâna. Mă tot îndeamnă să-mi găsesc și eu o femeie.

— Dacă vrei, îți găsești, căci sunt destule.

— Dac-aș afla una așa ca a ta!

— Ce să-ți spun? E detreabă, femeie așezată și învățată cu năcazul. Da' acum, că a murit bătrânul, poate nu ne luăm în dulcele ăsta, că ne mai trebuie încă multe lucruri. Dar se poate și să ne cununăm. Încă n-am vorbit cu ea, de când a murit bătrânul.

Intrară în tindă și își luară locurile, unul lângă altul, pe laviță.

Uncheșul Nichifor, care povestea în auzul tuturor a când intrară ei, se opri până se așezară și continuă:

— Cum v-am spus, s-au rămășiț pe-o ferie de vin că se duce singur în cimitir și aduce o fâșie din năframa acățată la bradul celui spânzurat înainte cu o săptămână.

— Cine s-a rămășiț, uncheșule Nichifor, și cine s-a spânzurat? întrebă, frământându-se pe locul lui, sluga Culița.

— E o întâmplare de demult, măi băiete. Cel ce a făcut rămășagul a fost unu' Dinu Bârsan, un mare bețivan, și s-a rămășiț cu însuși crășmarul, care nu mai voia să-i doic de băut. Iar cel îngropat la marginea cimitirului, fără popă și fără cruce, numai cu o prăjină de brad la cap, cum li se pune la ficiorii neînsurați, a fost

unu’

de-i ziceau Visa lui Filileș. Un fecior cam prostănac, de care și-a bătut joc o fată.

— Apoi, dacă de el e vorba, e adevărat, vorbi dintr-un colț un bătrân cu gura știrbă, care-și tot ținea palma după ureche.

— Așa că, puțin înainte de miezul nopții, pleacă el la cimitir și cu doi rumâni, aflați în crâșmă, trimiși de crâșmar să adeverească. Dacă aducea fâșia de năfrămuță nouă, era ușor de dovedit, căci nu mai murise în sat niciun ficior june, de trei ani. Merg ei, merg, și, cu cât se apropiau de cimitir, cei doi însoțitori tot mai mult încercau să-l dezbare pe nebun de hotărârea lui. Da’ Dinu Bârsan cu atât se înverșuna mai tare - era și cu capul plin, dar tot satul știa câtu-i de corajos.

Când să sară pârleazul în progadie - era întuneric beznă -, se împiedică și se dă peste cap de ceea parte, zuluind îngrozitor. Cei doi îl mai rugară o dată să nu se ducă, dar pe Dinu îl și înghiți întunericul.

Așteaptă ei, așteaptă, așteaptă. Nu se clintea nicio frunză, nu adia nicio boare. Împietrise liniștea din cerul înnourat până-n pământul adurmit. De când așteptau, omul lor putea ajunge de trei ori în capul cimitirului de pe deal și să se întoarcă.

Așteaptă ei cu urechea întinsă și cu răsuflarea oprită.

Deodată răsună în liniștea grea un behăit de țăp, o dată, de două ori, de trei ori, și pe urmă se auzi o izbitură tare, care răsună săc. Ca și când ai fi izbit cu maiul de lemn într-o muchie de săcure. Și un groaznic tipăt de om trecu prin văzduh.

Cei doi au stat ce-au stat, apoi s-au întors la crâșmă și au luat și pe alții cu ei, și un lămpaș dat de crâșmar, și au pornit cu toții la cimitir, cel cu lămpașul înainte, ceilalți dună el. Vorbeau tare, făceau larmă mare, și din când în când câte unul striga: «Măi Dinule, măi!». Glasul se risipea în noapte, dar niciun răspuns. Se duc ei de-a



una la marginea unde știa mormântul celui spânzurat, află groapa acoperită cu pământ proaspăt, află bradul smuls de la căpătâiul mortului, și văd că din năframa nouă din vârf e ruptă o fâșie. Dar Dinu Bârsan nu era nicăieri. Caută cel cu lămpașul în stânga, caută în dreapta, merge înainte, vine înapoi – pace bună, omul nu-i nicăieri. Ce era să mai aștepte? «Poate a ieșit pe altă parte, și acum va fi la crăsmă și va râde de noi», zice unul din cei nou-veniți. Ceilalți doi începură să se jure și să se blăstăine că ei au auzit behăitul țăpului de trei ori și răcnetul de spaimă al omului.

Își fac ei cruce și pornesc la vale. Caută să iasă din drumul de printre morminte, căci, cu tot lămpașul, se împiedicau mereu de mormintele înțelenite ori de crucile răsturnate. Nu fac zece pași pe cale, la vale, și iată pe cineva culcat de-a curmezișul. Se apropie încet, tot crucindu-se, până când îl văd întins pe spate pe Dinu Bârsan. Fruntea-i era încă vânăată, și din mijlocul vinețelii se prelingea o șuviță de sânge.

Fac ei tărăboi în jurul lui, strigă, îl trag de mână și de picioare – pace! Omul leșinase. Trebuie să-l ridice pe sus șase inși, căci era trup voinic, să-l ducă la crăsmă. Căzuse cu capul lângă groapa diacului celui bătrân. Două ceasuri s-au trudit până l-au trezit, și numai așa, că i-au turnat spirt pe beregată. În jurul degetelor de la mâna stângă îi era încă înfășurată fâșia ruptă din năfrămuța cea nouă. Îi trecuse de tot beția, era limpede la cap ca un prunc nou-născut.

Se uită el pe rând la oameni, și, în loc să le vorbească, începe să-și facă la cruci, închinându-se în toate cele patru vânturi.

Ce pățise?

— Ca să nu mai lungesc vorba. După ce și-a ținut rămășagul, a ieșit în drum și a pornit la vale, cu gândul la feria de vin, când, la câțiva pași, i s-a arătat, ieșind din noapte, un țăp bălțat, un țăp puternic, care se ridică pe picioarele dinapoi și zbiară de trei ori. Apoi s-a înieptat,

așa, pe două labe, cu capul în piept „și l-a izbit cu rădăcina coarnelor, cu țuguilul din cap, drept; în frunte. Așa, în două picioare, era mai înalt ca Dinu. Atunci a dat răcnetul acela și a leșinat. Urma loviturii i-u rămas până la moarte.

Vecinul Nichifor isprăvind, goli păhărelul de rachiu și privi peste oameni. Înaintea lui, mai povestiseră doi câte-o întâmplare ciudată, mai scurtă. Oamenii tăceau încă, numai cei ce jucau cărți le izbeau înainte, nepăsându-le de poveste.

11?

— Asta-i drept! Asta chiar așa a fost. O povestea și moșul meu de multe ori, zise același moșneag cu gura știrbă.

În liniștea care ținea încă, se auzi un glas:

— Dec! Și-acum mai stă crucea de piatră la căpătâiul diacului celui bătrân. Dac-a căzut omul acolo, e semn că se va fi împiedicat și se va fi izbit cu fruntea de cruce.

Cei de la masă începură a vorbi. Unii mai auziseră povestea asta, ca și pe celelalte două de mai nainte, pe la alte priveghiuri.

— Păi, se știe de cându-i lumea că pe cei ce se spânzură, ori se ucid într-alt chip, cu mâna lor, îi duce diavolul. N-ar fi de necrezut întâmplarea - vorbi un bărbat cam de cincizeci de ani, cu fața întunecată, cu priviri crunte...

— Și nu o duc prea bine nici cei ce mor nespovediți și necuminecați. Așa spunea tata că-i povestea moșu-său despre unu Vintilă a Chirii.

Și la masă începu altă istorisire.

— Acel Vintilă era în dușmănie cu popa, pentru o iapă, despre care popa întărea că i-a furat-o Vintilă, deși nu avea probe. Omul a luat ură mare pe părintele, nu i-a mai călcat în biserică, nu l-a mai lăsat să-i vină la Bobotează cu Iordanul, și, bolnav de moarte, nu l-a suferit pe popa în casă. A murit ca un păgân. Dar avut-a

pace în mormânt? L-a scos diavolul douăzeci de ani în fiecare noapte, și-l schimba când în câne, când într-un motan, când într-un cocoș negru, care treceau ca o nălucă printre picioarele oamenilor întârziați noaptea pe ulițele satului, încât umplu satul de spaimă. După douăzeci de ani de canon, le-a venit neamurilor în minte să-i facă șapte rânduri de pomeni peste groapă, și numai așa a scăpat de puterea celui Necurat, și au avut oamenii liniște, nemaiarătându-se dihăniile acelea.

Istorisirile ciudate fu mai greu până se porniră, căci acum abia înceta unul și începea altul, tot închinând cu păhărelele și colbăind din pipe și țigări, încât puteai tăia fumul acru cu cuțitul. Tot întâmplări de demult auzite, de la bătrâni, cum și ei la rândul lor le vor fi auzit de la alți bătrâni. Despre strigoi care nu și-au aflat pacea în mormânt, până n-au fost dezgropați și nu li s-a înfipt un par ascuțit în inimă; despre strigoaice care umblau noaptea în pielea goală pe câmp și luau mana semănăturilor; sau se strecurau în grajduri și sugeau vacile; despre babe vrăjitoare care puteau să lege și să dezlege căsătorii; despre un diac pascălier, care deschidea cartea Cea mare de-i zice Pascălie, și spunea cine ți-a furat vita, ce leac îți trebuie să scapi de boala cutare.

Și în fiecare povestire erau date nume de bărbați și de femei, și toate întâmplările se petrecuseră aici în sat.

Cei veniți la priveghiul lui Moise Mărginean povesteau bucuros, ca la orice priveghiu, dar nu mai credea nimeni în minunățiile de altă dată. Dacă ar fi adevărate, pentru ce nu se mai întâmplă și acum? Nu! Sunt povești din lumea poveștilor! Dar le istorisesc frumos, și pentru a-și arăta meșteșugul și știința, și, mai ales, pentru a trece mai ușor noaptea de priveghi, pentru a uita de mort și-a alunga departe gândurile morții, care parcă tot se strecurau prin ușa întredeschisă, unde era cel țeapăn, cu toate că nu-i dădeau nicio importanță. Misterul ce plutea în jur, și care stăruia să pătrundă în

suflete, parcă nu putea fi mai bine speriat decât tot prin povestiri cu întâmplări misterioase.

Dar se mai putea întâmplă pe la priveghiuri câte-un povestitor care credea în ce spunea și câte-un ascultător care se înfricoșa.

Vasile Mărginean se întâmplă să fie din aceștia din urmă. El ascultă, înfiorat, toate poveștile legănate de povestași, iar când se povesti despre cel care murise nespovidit și necuminecat, în dușmănie cu popa, simți o sfârșeală, un fel de leșin, înăuntrul, încât lăsă sticla cu vin, își umplu paharul cu rachiu și-l dădu peste cap. Adevărat că Moise, tată-său, nu fusese în nicio dușmănie cu popa, atât că nu se spovedise de zece ani și mergea mai rar la biserică. Rugăciunile însă și le spunea în toată sara și dimineața.

Ghoorghe nu mai era de mult în tindă, dar nimeni nu' păru că-i încreștează lipsa.

Lelea Ana adormi, de la o vreme, în colțul vetrei, și tresărea uneori, când vântul cobora furios în horn, să-l măture, vâjâind.

Tot văzându-și de pahare, de cărți și de povești, cei de la priveghi se treziră cu florile de gheață din ferești albind, și cu cocoșii cântând.

Începură să se ridice unul câte unul, să-și destepenească oasele, întinzând brațele, să caște. Apoi își luară căciulile, ținuturile, cojoacele – care cu ce venise –, și mai spuse fiecare o dată «Dumnezeu să-l ierte», la care Vasile dădu răspunsul ritual.

— Să-l ierte Dumnezeu! – răspundea Vasile și adăuga, aducându-le aminte: – Apoi să nu, uitați să veniți și desară.

— Haida-hai! Nu uităm noi.

Care cum ieșea pe ușa tinzii, era prins de viscolul de-afară, și fiecare se lupta cum putea, mai slobozind câte-o înjurătură. Numai clopotarul Ilarie rămase la urmă, mai având ceva de vorbit cu Vasile.

X

Gheorghe Mărginean se strecurase din bunăvreme de la priveghi. Încă nici nu ajunsese viscolul în toi, când ieși în uliță și porni spre casa lui Ion Corbu. Trebuia să vorbească cu Sora încă în săra asta. Era frământat de gânduri și de neliniște.

La al treilea fluierat al lui, Sora ieși din casă, îmboldoi ită într-o cojociță, și veni la porțiță.

— Groaznic ger - zise ea -, și acum parcă s-ar pregăti și de viscolit. Nu credeam că mai vii pe-o vreme ca asta și când la voi e priveghi.

— Trebuie să vorbesc numaidecât cu tine, Sora.

Fata-l privi îngrijorată, strângându-și cojociță pe ea.

— Ce este?

— Mi-a spus mama că tatăl tău nu vine nici la priveghi, nici mâne la iertăciuni.

— Dar va veni la înmormântare.

— Credeam că, murind bătrânul, i-a trecut mânia și supărarea.

120

— Păi, îi va trece lui! Dacă vine la înmormântare, e sămă că a și început să-i treacă. Așa spune și mama.

— Cine știe câtă vreme s-a mai scurge până-i va trece. Și noi trebuie să ne căsătorim în dulcele ăsta.

— În dulcele ăsta?

— Vezi bine! Pentru ce-am mai aștepta? La șezătoare nu mai mergem. Pentru ce să mai lăsăm gura satului slobodă?

— Dar de-acum mie nu-mi mai pasă de gura satului.

— Ție poate nu, dar mie da! N-aș vrea să mai am de bătut și pe alții. Și-apoi mai este ceva!

— Ce mai este?

— Mi-ai ajuns deodată prea dragă pentru a mai putea aștepta.

Sora-și plecă fruntea. Ce spunea Gheorghe era adevărat și pentru ea. Frământarea din vremea din urmă, perspectiva de a nu mai putea urma calea tradițională la căsătorie, sfârșiseră prin a aprinde și în ea

o flacăra mare și dorința de-a se cununa cât mai curând. Dar ceea ce-i descoperise mamă-sa despre dârzenia tatălui ei o mai potolise. Își zicea că nu ar fi bine să încerce a-l grăbi pe tată-său.

— Totuși, Gheorghe, va trebui să mai așteptăm, până se obișnuiește cu gândul și tata, și tată-tău.

— Tata, dacă nu-i mai bătrânul în cale, repede se va obișnui.

— Poate și tata, poate către sfârșitul dulcelui să ne putem cununa. Dar ceea ce zic eu e să nu te grăbești, să nu trimiteți pețitori înainte de Crăciun. Nici nu se cade în post, și-apoi nu mai e nu știu cât până la sărbători. Și, vezi tu - moartea bătrânului -, nu se cade ca îndată după moarte să fie o cununie!

— Parcă-l jelește cineva! Eu de bună seamă nu, nici mama. Cred că însuși tata e bucuros că a scăpat de el. Totuși ai dreptate și tu. Să așteptăm să treacă sărbătorile. Dar să știi că dulcele nu-l mai las să treacă, orice-ar fi.

El o îmbrățișă peste cojociță și o sărută năvalnic.

— Acum, du-te, că-i prea frig. Mi-a spus mama că la colaci și la pomană va veni și mamă-ta să-i ajute. N-ar fi oare bine să vii și tu? Va veni, vezi bine, și Floare.

— Am întrebato pe mama; ea zice că nu-i bine, că s-ar supăra tata, până nu-i îngropat încă bătrânul.

Gheorghe, întorcându-se, nu mai intră la priveghi, ci se duse în grajd și se culcă în patul lui Culița. Viscolul sufla acum cu furie, vâjâia și fluiera în coperișul mare de paie, năvălea în șura deschisă, ridica și învăluia mestecăturile, se spărgea de pereții din cele trei laturi și zguduia ușițele ieslelor. Răsufletul lui pătrundea și în grajd în fuioare subțiri.

flăcăul ascultă o vreme cântecul nemaiauzit din iarna trecută, apoi adormi în căldura grajdului, care, plin de vite, nu se răcorea la pătrunderea șuvițelor de vânt.

Crivățul ținu și toată ziua de duminică, și puțină lume îndrăzni să iasă din casă să vină la iertăciunile lui

Moise.

După ce se luminează bine, Vasile și Gheorghe se duseră, după sicriu. Patru vecini îl așezară pe mort în raclă, în fruntea camerei de din nainte, pe un catafalc improvizat.

Pleoapa de pe ochiul stâng al mortului era tot ridicată puțin, și femeile îl acoperiră cu pânza până pe cap. Falca-i fusese bine legată îndată după ce-l spălaseră, cu obasma neagră, și buzele vinete ale bătrânului erau bine strânse. Era îmbrăcat cu cămașă și cioareci noi, cu pieptarul, iar în picioare îi pusese rășinari. Încăpea bine în sicriul care nu mai avea acum nicio greșală, și care răspândi în odăile aerisite mireasmă de scândură nouă și de rășină.

Abia închisese Ana fereștile înghețate, când sosiră preotul și crâșnicul. În drum spre biserică, preotul se abătu să-i facă slujba obișnuită, iar crâșnicul veni cu cădelnița și cu tămâia.

Luminița de ceară ardea lipită de marginea de la căpătâiul sicriului, iar în jurul lui, de patru părți, la cap și la picioare, ardeau, în patru sfeșnice înalte de lemn, aduse de la biserică, făclii mari, albe.

Crâșnicul puse jar nou, tare, în cădelniță, presăra tămâie, și preotul începu a cădelnița în jurul sicriului. Când își dădu sama că pânza-i acoperă capul, făcu semn slujitorului său, și acesta o trase de pe fruntea și obrazul lui

Moise, rămânând cu privirea zgâită la ochiul lui stâng. Văzu abia acum și preotul că ochiul nu-i era bine închis, dar citi rugăciunile, și numai după ce isprăvi slujba scurtă, zise:

— Poate tot ar fi bine să-i rămână fața acoperită.

Mortul mija prin dunga de-un alb-tulbure de sub pleoapă, părând că ar vrea să-nchidă ochiul de tot.

— Păi, așa i-a spus lui Vasile și uncheșul Nichifor, și de-aceia l-am acoperit în sicriu, vorbi Floare, și se apropie să așeze pânza.

— Să-l lăsați așa și când vor veni la iertăciuni - zise preotul, și adaose: - Lele Ană, să vă grăbiți mine cu toate, căci la amiazi trebuie să facem prohodul. E ziua mică, și-apoi viscolul ăsta!... Poate dă Dumnezeu și se oprește până mâne.

— Dacă se oprește, să trimită Vasile oameni să rază troienele de la poarta cimitirului, c-au ajuns până la piept, se amestecă fătul bisericii.

— Troienele trebuie oricum rupte, căci altfel nu se poate deschide poarta, adaose părintele.

Apoi, gata de plecare, cele două fețe bisericesti spuseră deodată:

— Dumnezeu să-l ierte!

— Să-l ierte Dumnezeu!

Și crâșnicul adaose:

— Ce să-i faci?

— N-ai ce-i face! răspunseră vreo două femei.

Preotul sluji liturghia cu biserica aproape goală. Cine să se ducă pe-așa viscol?

Și, tot astfel, puțină lume veni, peste zi, să vadă mortul și să-i dea iertăciuni. Cei din familie se perindară totuși, după obicei, la picioarele mortului, ca să fie totdeauna unul acolo, când venea cineva.

Femeile, și mai ales bătrânele care se încumetară să înoate prin viscol, erau curioase să vadă fața mortului, și unele, apropiindu-se de căpătâi, trăgeau pânza de pe fața lui Moise. Repede însă, înfiorate, își făceau cruce și-l acopereau din nou.

— Doamne sfinte! Un ochi nu i s-a închis bine!

Și se întorceau înfricoșate la picioarele mortului.

Venind lume puțină la iertăciuni, ziua trecu greu pentru cei din familie. Bărbații mai ieșeau prin curte, prin șură, pe la grajd. Dar lelea Ana și Floare nu se puteau apuca de nimic, nici de colaci, nici de fiertura și mîncă-X de pentru pomană. Rar, când venea câte-o babă și se silea să plângă și să se bocească lângă mort, se mai ușurau și ele. De plâns era mai ușor, căci babele intrau



cu părăiele de lacrimi pe obraz, stoarse de ger și de crivăț, dar era mai greu să înseileze vorbe pentru bocet și să scoată glas. Le venea, rar, câte-o vorbă două în minte, dar glasurile cârâiau numai din vârful grumazului, semn că nu simțeau nicio durere, ci voiau numai să țină obiceiul. Ce mai puteau avea ele cu Moise Mărginean? Șterse amintiri din tinerețe, poate, care însă nu mai puteau coborî în simțirea lor tăbăcită de ani și de năcazurile vieții. Numai câte una, când se întâmpla să fi avut o moarte de curând în familie, căpăta glas de bocet adevărat, dar se bocea cu gândul la mortul ei, nu la Moise. Cum s-ar fi putut boci niște străine, când însăși Floare făcea încercări zadarnice» căci, pe lângă jale și supărare, i se împietrise parcă ceva în suflet, ori era împietrit de mai demult, și nu o lăsa.

Mai greu se păru totuși că-i trece ziua lui Vasile Mărginean, care n-avu deloc astâmpăr, nici nu-și puse capul pe perină, deși nu închisese ochii de două nopți. Intra mereu în tindă, ieșea, se întorcea un răstimp, și de câte ori intră se apropia de plosca cu rachiu și trăgea câte-o înghițitură.

De câte ori îl îndemnau, și Ana și Floare, să se culce oleacă, el clătina din cap:

— Nu mi-e somn, și n-aș putea dormi!

Abia aștepta să se însăreze, să vină iar oamenii la priveghi.

Lelea Ana, într-un rând, după ce Vasile bău din ploscă poate a zecea oară și ieși în curte, nu se mai putu stăpâni și-i zise Floarei:

— Nu știi ce-i cu el. Niciodată n-a băut atâta rachiu. Și nu se vede nimic pe el!

— Iasă mereu afară în frig, și băutura nu i se suie la cap. Dar ai dreptate. E tare amărât și îngrijorat.

Apoi, după un răstimp de tăcere, întrebă cu îndoială:

— Nu ți-a spus ce-a vorbit cu tata, când m-a trimis pe mine afară și au rămas amândoi?

— Nu! - răspunse mirată Ana.

— Nici n-am știut că bătrânul te-a trimis afară.

— Păi da, s-a petrecut totul repede, cine să bage de seamă? Uite ce-i, cumnată. Eu mă tem de-un lucru.

— De ce lucru?

— Știi că întâi am intrat singură la bolnav, după dorința lui. Mi-a spus că mi-a făcut o nedreptate la cununie, căci trebuia să-mi mai dea două locuri de zestre, pe care mi le dă acum.

— Asta o știu.

— A chemat apoi și pe Vasile, să mai spuie o dată și în fața lui.

— Și asta o știu, mi-a povestit bărbatul.

— Apoi pe mine m-a trimis afară și a rămas numai cu frate-meu.

— Floare se opri nehotărâtă. Apoi, cu gura jumătate:  
- Mă tem să nu-și fi luat Vasile în fața lui o îndatorire pentru viitor.

— Ce îndatorire?

— Mie mi-a spus tata că-mi dă locurile cele două pentru că și așa Gheorghe va avea avere destulă, căci se va căsători cu Safta Olarului.

— De, asta mi-a spus-o și mie și lui Vasile, de câte ori! Era planul lui! Cât ne-a mai bătut capul cu el! Așa, bolnav greu cum era, nu s-a lăsat până nu ne-a adus în casă pe Năstase Crețu, cu vorbe de la ai Olarului. Dar ce-i cu asta? Acum a plecat cu planul lui cu tot!

Floare mai stătu puțin pe gânduri.

— Mă tem să nu-i fi vorbit lui Vasile, când au rămas singuri, iarăși despre planul lui. Eu am cam bănuț și atunci de ce mă trimite pe mine din odaie, și i-am spus lui Vasile să nu-și încarce sufletul cu păcate.

— Ce păcate, cumnată?! Nu te mai înțeleg, zise Ana, cu glasul ridicat. Dar chiar iritarea asta o arăta că pare a înțelege.

— Mă tem să nu-i fi făgăduit frate-meu că-l va însura po Gheorghe cu Safta Olarului.

— Hm! Poate să-i fi făgăduit pentru a-l liniști.

— Știu eu ce să mai zic? Dar dacă-l va fi pus să jure?

— Cine-i nebun să jure pe-asămenea lucru? întrebă Ana, zguduită de un fior.

— Nici eu nu cred, dar știu că tata era neînduplecat în voința lui, iar V'asile i s-a supus toată viața.

— Pentru pacea casei, pentru a înconjora certele cu bătrânul, căci era groaznic la ceartă. Dar acum nu s-a mai putut teme de-o sfadă cu cineva care pleca în lumea ceealaltă.

— Așa m-am gândit și eu. Să dea Dumnezeu să fie așa, cumnată.

Convorbirea aceasta-i răsună Anei în cap toată noaptea a doua de priveghi, și nu i se risipi decât în zori, când se împrăștie priveghiul și sosiră Maria Corbu, Floare și încă patru femei, meștere la fiert, și se apucară de frământat colacii și colăceii, de tăiat verzele, de curățit cartofii și alte legume, de ales fasolea, și de alte treburi în legătură cu pomana. Din clipa aceea uită și de mort și de toate, și un singur gând o stăpânea: să iasă colacii și fierturile cât mai bune și destule, ca pentru o pomană de om fruntaș.

Pentru cei trei preoți, pentru dieci, crâșnic și clopotar, pentru ceilalți, care aveau să ducă prapuri, crucea și pe mort, trebuiau să fiarbă, deosebit, tot mâncări de post, dar mai alese. Grija mare o avea pentru arsul cuptorului: se temea că din cauza crivățului nu-l va putea arde bine și nu se vor coace colacii frumos. Și pentru cei trei preoți trebuiau parastase mari, care nu se coceau cu una cu două.

Dar îngrijorarea el fu zadarnică: până dospi aluatul, se opri și viscolul, așa dintr-odată, ca și când l-ar fi supt cu lăcomie depărtările de la miazănoapte, și văzduhul rămase limpede, iar nămeții grei scânteiau în soarele cu dinți. Fu nevoie de grabă multă, căci cuptorul trebui ars de trei ori. Nu-i nimic! Vor fi colacii calzi încă, în mâinile creștinilor, și vor ajunge pentru toată lumea. Iar oalele pântecoase, cu fiertură, nu lărmuiau numai la cuptorul

din tindă, ci și în jarul tras din cuptor, în trei rânduri, pe vatra largă.

Cele patru femei meștere, rămaseră, la început, mirate când văzură în rând cu ele și pe Maria Corbului, deși știau că cei doi tineri din cele două neamuri stau de vorbă, ba încă ieșiseră și – în tindă. Totuși mai știau că între cele două familii fruntașe nu erau prea multe legături, iar u ajuta la colacii și fierturile de la pomană era un semn de intimitate, de rudenie și de pregătirea unei înrudiri, luată ca sigură. Pe urmă însă nu se mai mirară, ci își văzură de lucru, satisfăcute chiar că o femeie de mare fruntaș lucra și ajuta în rând cu ele, care erau, toate patru, din pătura mai săracă a satului. Nu spuseră nici Anei nici Mariei vreun cuvânt, căci nu se cădea să se amestece în planurile unor neamuri fruntașe, dar înțeleseră că nu-i departe căsătoria lui Gheorghe cu Sora...

Se muiase gerul, odată cu încetarea viscolului, ori se ținea ca și până sâmbătă sara, și numai arsura crivățului trecuse? Oamenii își dădeau cu părerea că și gerul s-a mai muiat și se adunau bucuroși la înmormântare, cât ce auziră, către amiazi, toate clopotele vuind în turnul bisericii. Unii veniră pentru că se cădea să fie de față la înmormântarea unui fruntaș de căpetenie, alții pentru că erau rudenii mai apropiate sau mai depărtate, alții pentru că nu putuseră merge să-i dea iertăciuni cu o zi înainte, dar cei mai mulți, atât bărbați cât și mai cu seamă femei, veniră din curiozitate. Săracii și țiganii veniră pentru pomană.

Curtea cea mare și largă se umplu în grabă. Nu se vedea, apropiindu-te, decât o turmă de căciuli rotate, cele mai multe roșcate cum e codrul toamna, și de capete îmbrobodite în năfrâmi negre, groase, de lână, sau, mai rar, în vălitoarele albe, din ștergare, aduse în colțuri, pe care le purtau bătrânele.

Clopotarul Ilarie, cu cei doi ajutători obișnuiți ai lui, ieșiseră din vreme, bine ghiftuiți cu mâncare și băutură,

din casă și se urcaseră în turn. Se încălziseră bine cu rachiu fiert cu piper și scorțișoară, căci sus, în clopotniță, trăgea un curent tare prin ferestrele goale, și ei trebuiau, după adunare și după prohod, să clopoțească toată vremea cât ținea drumul din urmă al mortului de la locul prohodului până intră pe poarta cimitirului. Cei trei, după ce striviră sub tălpi mucurile de țigară și-și frecară palmele, la un semn al lui Ilarie, începură să tragă de adunare.

Clopotarul era totdeauna mulțumit și oarecum mândru când vedea pe fereastra turnului cum răscolește el satul cu slujba lui. Acum, că și băuse bine, era și mai mulțumit, și trăgând clopotul cel mare, striga din când în când celor două ajutoare – doi oameni mai săraci, de vrâstă mijlocie:

— Vin, mă, vin mulți!

— Vin, mă, vin puzderie!

— Măiculiță, acuși nu mai încap în curte!

— A copt lelea Ana de trei ori, dar să se țină! Nu știu dacă i-or ajunge.

— Uite c-au sosit și cu prapurii, cu toți șase!

— Iată că sosesc și popii cu diecii și cu crâșnicul.

Om mai trage până intră popii-n curte, apoi gata!

Biserica era destul de departe de ulița Câmpșorului. pe-un deal, dar clopotarul se lăudase totdeauna că din turn vede ce se petrece pe toate ulițele satului...

«Ce-i și firea asta omenească!», își spunea cu năcaz Ion Corbu, silindu-se pe drum spre curtea mortului. Clopotele încetaseră, și rar se mai vedea grăbind vreun om întârziat. Ar fi voit și el să ajungă devreme, să fie în vreun grup mai mare, să nu bată la ochi, și iată că sosea singur, între cei din urmă întârziați.

De! Când și-a luat hotărârea să meargă la înmormântare și i-a spus-o soției sale, a crezut că trecuse peste toate greutățile. Și așa a crezut până au început să sune clopotele. Abia atunci i-a venit ca din senin întrebarea: «Să mă duc, ori să nu mă duc?» – «Cum că

nu te duci, omule, după ce ai făgăduit odată?» întrebările acestea două și le-a pus cu ușurință, dar i-au răscolit o frământare grea, și el a trebuit să lupte din răsputeri pentru a-și ține promisiunea. Și nu s-a hotărât decât după ce tăcură clopotele. Dacă ar mai fi tras, poate n-ar mai fi plecat!

S-ar fi căzut să plece odată cu nevastă-sa, care către amiazi se repezise acasă să se schimbe. Dar a lăsat-o să meargă singură, asigurând-o că va veni și el îndată. Plecase și Ioniță și sluga Irimie, numai Stana mai rămăsese acasă, dar așa era hotărât, că ea nu merge la înmormântare: nu puteau lăsa casa pustie de tot. Și fetița nu prea se supăraseră, căci era rea de frig. Din când în când îi aducea aminte:

— Nu pleci, tată? O să întârzii.

— Îndată, îndată! răspundea el, și tot mai găsea câte ceva de făcut.

Acum, că era în drum, că se apropia de curtea în care nu mai intrase din junia lui, înainta cu greu, ca și cum i s-ar împotrivi aerul, din față, ori l-ar ținea un vânt tare.

«Ce-i și firea asta omenească! - își spunea el cu silă și cu un fel de părere de rău.

— Vrei un lucru, și-ți vine mereu să faci altceva!»

Intrând în curte, fu chiar așa cum se temuse el. Cum sosi singur, toate capetele se întoarseră când scârțâi portița. Preoții se apucaseră de slujbă, îi făceau lui Moise începutul prohodului, după obicei, în casă, și lumea încă nu era atentă la nimic. De aceea sosirea lui porni o mare mișcare de capete. Cei mai mulți se mirară tare.

— Uite-l, frate, și pe Ionu Corbului! N-aș fi crezut! Nu și-a mai pus piciorul în curtea asta, de la stricarea căsătoriei.

— Păi, ce vrei! La moarte toate se iartă.

— Iacă, soro, și pe Ionu Corbului! Nevastă-sa a ajutat la colaci și la verze, el vine la înmormântare, fata încă e aici - am văzut-o mai nainte.

— Unde? întinse gâtul bătrâna vecină.

— Stai puțin! Uite-o colea, lângă fata primarului. Să știi că se face nuntă.

— Păi, nici nu-i bine să țină dușmăniile cât vacul, doar creștini suntem.

Mai ales broboadele se aplecau una spre alta și șopoteau, dar și căciuli destule. Și, în toată adunarea nu fu un singur ins care să nu fi luat știre de sosirea lui Ion Corbii și să nu-l fi privit cercetător.

La început se simți cam rău, și nu știa unde să se uite, dar apoi își înălță capul și nu-i mai pășă de nimeni. «Ce prostie! Doar sunt bărbat, nu muiere! Lasă-i să se mire și să gândească ce vor voi. Mi-am luat hotărârea să vin, am venit și gata!»

Chiar în clipa aceea ieșeau cu mortul din casă, și Ionu Corbului scăpă de privirile oamenilor. Sicriul, descoperii, îl aduceau pe un pat anume făcut pentru treaba asta, și care se ținea într-un unghet din tinda bisericii. Era un fel de pat de campanie, cu picioarele însă cu mult mai înalte, cu cele de la căpătâi cu puțin mai lungi decât cele de la picioare. Îl purtau patru inși. Dar când mortul era greu, se treceau ștergare legate unul de altul pe sub mijlocul patului, și de capetele lor mai țineau alți doi.

Până când veniră cu mortul și-l așezară înaintea mesei frumos așternute, plină de colaci și de trei parastase, până ce ieșiră toți din casă, până ce membrii familiei se orânduiră lângă sicriu – tot în cântecele diecilor, care veniseră înaintea preoților și apoi se așezaseră la spatele lor –, marea de capete se mișcă mereu, cât ținea curtea. Dar cât ce fură toate la locul lor, se liniști și rămase nemișcate.

Ion Corbu se simți ușurat: nimeni nu-i mai avea grija. Căută din ochi și o văzu pe Sora mai la coadă, între fete, iar pe nevastă-sa între femeile fruntașe din sat, îndată la spatele bărbaților.

Preoții din Cozla și Bogatu – satele cele mai aproape

de Broșteni - veniseră cu diecii lor, mari cântăreți amândoi, ca și cel din Broșteni, și cântăreții se întreceau acum, arătându-și virtutea înaintea oamenilor. Locul unde era masa și stăteau preoții era acoperit cu un strat gros de paie, să nu răzbească prea tare frigul zăpezii înghețate. Se înțelesesem cu cântăreții, la casa parohială, unde trăsese și de unde plecaseră, să nu prea lungească slujba. Tăiară unele cântări care nu erau de căpetenie. Totuși, cântăreții greșeau mereu, neținând sama de instrucțiile date. Greșeau cu voie, căci nu puteau trece peste niște cântări scumpe ca acelea, și ale căror melodii se potriveau de minune cu glasurile lor. Părintele Andrei întorcea mereu capul spre ei, dar diecii se făceau că nu înțeleg.

Aveau voce frumoasă și cei doi preoți străini, amândoi mai tineri ca părintele Andrei. Mulțimea asculta cu nesaț dulcele și pătrunzătoarele cântări pline de melancolie și înțelepciune străveche, cu care totuși muritorii nu se împacă și nu o primesc niciodată.

«Cu adevărat deșertăciune sunt toate, și viața aceasta este umbră și vis. Că în zadar se tulbură tot pământeanul; cum zice Scriptura: când dobândim lumea, în groapă ne așezăm, unde împreună sunt împărații și săracii.»

«Cu sfinții odihnește, Hristoase, sufletul robului tău, unde nu este durere, nici suspinare, ci viață fără de «sfârșit.»

«Plâng, plâng, plâng și mă tânguiesc când mă gândesc la moarte și văd în morminte zăcând frumusețea noastră, cea după chipul lui Dumnezeu! O, minune! Ce taină e aceasta care s-a făcut pentru noi? Cum ne-am dat stricăciunii? Cum ne-am înjugat cu moartea? După cuvântul lui Dumnezeu, cum este scris.»

«Veniți, fraților, să dăm mortului sărutarea cea mai de pe urmă, că iată ne despărțim...»

«Care desfătare luminează rămâne nempreunată cu grija? Care mărire stă pe pământ neschimbată? Toate nu



sunt decât umbre mai neputincioase decât toate visurile mai înșălătoare; într-o clipeală pe toate acestea moartea le apucă. Ci întru lumina feții tale, Hristoase, și întru îndulcirea frumuseții tale, pe cel ce l-ai ales, odihnește-l, ca un iubitor de oameni.»

«Adusu-mi-am aminte de prorocul ce strigă: Eu sunt. pământ și cenușă! Și iarăși m-am uitat în morminte și am văzut oase goale și am zis: Oare care este împăratul sau ostașul, sau bogatul sau săracul, sau dreptul sau păcătosul?

— Ci odihnește, Doamne, cu dreptii pe robul tău.»

«Veniți, fraților, să dăm mortului sărutarea cea mai de pe urmă, mulțămind lui Dumnezeu; că acesta a ieșit din rudenia sa și de mormânt se apropie, nemaigrijându-se de cele deșarte, nici de timpul cel mult pătimitor. Unde stnt acum rudele și prietenii? Căci iată, ne despărțim; (LIA - mili nA 1 Iacă odihnă, Domnului să ne rugăm.»

Mulțimea nu prea luase mortul în seamă. Deîndată ce fu așezat în curte, nimeni nu-i mai avu grija, ci toată lumea se îndulcea de cântările cele pătrunzătoare. Aveau glas bun dleeil aceia din vecini, dar nici cel localnic nu se lăsa I

Preoții chitară, când le veni rândul, fiecare, ectenia morților, cu rugăciunea pentru odihna sufletului celui răposat: «unde nu este durere, nici suspinare, nici întristare, ci viață fără de sfârșit». Caldă și adâncă voce aveau și preoții din vecini...

Și slujba curgea înainte, după rânduiala ei, în vreme ce Moise Mărginean, subț pânză, stătea întins țeapăn ca și pământul înghețat, fără să-i aibă nimeni grija, uitat de toată lumea-Numai fată-sa, Floare, cu năfrămuța la ochi scâncea din când în când, dar nici în casă, nici când îl scoaseră în curte, nici aici, nu-l boci nimeni în lege.

Cine să mai plângă după o buturugă bătrână cum a fost el?

Ana ținea de-asemenea năfrămuța în mână, dar o

ținea în zadar, căci nu avea ce să șteargă la ochi. De altfel, și rudeniile fură luate de cântările și slujba cea frumoasă.

Chiar împrejurarea că pânza acoperea și fața mortului, împotriva obiceiului, nu fu luată în seamă, decât într-o târziu de o babă, care șopti vecinei, și aceasta alteia. Se produse oleacă de mișcare, dar care se stinse repede, ca un val slab care nu are putere să alunece mai departe.

Când, după Evanghelie, părintele Andrei începu predica, porni să se ridice tot mai des tropotul încălțămintelor pe zăpada-tun. Cuvântările lui, mai ales cele de la morți, erau ascultate de enoriași cu mare plăcere, căci le aducea potrivit după starea fiecărui mort și le înflorea cu vorbe și asemănări care rămâneau în mintea creștinilor. Dar acum, în gând, fiecare dorea să spună o predică scurtă, căci frigul începuse să-i pătrundă.

De părerea aceasta era însuși părintele Andrei, nu numai pentru că gerul îl împungea și pe el, ci și pentru că își simțea inima uscată, știind cum a trăit și cum a murit Moise Mărginean. Nu putea să înșire fapte creștinești din viața lui, nu făcuse nicio danie bisericii, și chiar când se făcea repartiție pe toți credincioșii pentru repararea bisericii sau a școlii, nu putea scoate de la el mai mult decât era aruncul hotărât de epitropie, cum se întâmpla să dea alți frunțași din sat. De aceea se mulțumi să vorbească despre zădărnicia vieții trecătoare, despre bătrânețe și viața viitoare.

La început, Ion Corbu se temu să nu amintească cumva despre ceea ce făcuse mortul cu el, căci uneori popa avea obiceiul să înfiereze la înmormântări păcatele cunoscute de tot satul, ale mortului, dar când văzu că părintele rămâne la propovăduirea Evangheliei, se liniști și începu să se uite la una la alta din gospodăria pe care n-o mai văzuse pe dinlăuntru de atâția ani.

Nu prea era ținută în rânduială gospodăria asta!

Gardul de nuiele făcea bolfe mari, sprijinite de stâlpi, în multe locuri. În acoperișul șopronului era o spărtură mare prin care ninsese peste pluguri, peste car. Păreții poieții, sub streșinile pleoștite, erau coșcoviți. Cotețul găinilor era aplecat într-o dungă... «De, n-a mai pus nimeni mina pe nimic pe-aici, de ani», își zicea Ion Corbu. Toate se dărăpănasera de când nu le mai văzuse el. Și asta, credea el, numai din zgârcenia bătrânului, deși adevărul era că și Vasile era lăsător de pe-o zi pe alta, și nu cuteza să-l înfrunte pe bătrân.

Ion Corbu își aminti cum erau acareturile mai demult, și cum le văzuse, mai ales, pătruns de farmecul Floarei, și-i păru că nu mai regretă deloc că nu i-a fost dat să se înrudească cu neamul acesta.

Purtându-și ochii de la un lucru la altul, întâlni și privirile soției, și ale fetei sale, ațintite asupra lui. Păreau mulțumite, deși începuseră și ele a se învineți de ger.

Spre mulțumirea tuturor, predica fu foarte scurtă. Erumoasă-frumoasă, dar slujba se prea lungise. Lumea Incc puse să miște și să tropote, fețele femeilor și mai ales ale babelor deveniseră vineții. Părintele Andrei, când veni rândul iertăciunilor, în care vreme diacul cânta «viersul», 11 porunci cu asprime să nu-l lungească peste vremea de lipsă luării iertăciunilor.

După obiceiul din Broșteni, la iertăciuni se puneă o cruce pe sloriti, peste pân'/. a mortului, creștinii veneau pe ritul, sărutau crucea spunând «Dumnezeu să-l ierte!», capul familiei răspundea «Să-l ierte Dumnezeu», și fiecăruia 1 se dădea, peste sicriu, colacul, de o femeie anume pusă pentru treaba asta. Într-alte sate se dădea peste mort și un păhărel de rachiu. La iertăciunile de înmormântare nu se mai puneă adaosul: «Ce să-i faci?» – «N-ai ce-i face» «Viersul» putea fi scurtat, dar în niciun caz nu putea lipsi de la înmormântare – intrase și el în ritual –, deși nu era prescris în niciun molitvelnic. Era un fel de cronică rimată asupra vieții mortului, cu forme și alocuțiuni stereotipe pentru fiecare vrâstă, mai ales de

când le compunea diacul cel nou, care nu avea nici oleacă de talent poetic. Alta era când trăia diacul cel bătrân, care făcea niște cuvinte potrivite, și le cânta cu simțire mare, încât mergeau drept la inima omului. «Viersurile» lui nu le moștenise diacul cel nou, fiindcă nu erau scrise, ci improvizate de fiecare dată, și fiecare era proaspăt, și era și potrivit cu viața mortului, încât pornea un plânset și-un bocet între femei, de răsuna curtea.

Oamenii însă se mulțumeau și cu «viersul» diacului de-acum. Avea glas frumos, și asta acoperea sărăcia textului.

El primi bucuros porunca părintelui Andrei, mai ales că începuse să-i fie și lui frig la picioare. Pornind să se miște, să se înșiruie, lumea se grăbi să treacă peste iertăciuni, și unii, după ce-și făceau datoria, se și grăbeau să plece acasă, neavând de gând să însoțească pe mort până la cimitir și pentru că nu erau poftiți la pomană.

Ion Corbu, când îi veni rândul să se apropie de sicriu, simți din nou repulsia aceea instinctivă, însă o birui, sărută crucea, dădu iertăciunea mortului, luă colacul, dar când se întoarse la locul lui, nu știu ce să facă cu el. Bucuros l-ar fi dat orișicui, dar se temu să nu scandalizeze lumea.

Îl văzură cu toții, și pe el și pe nevastă și pe fată, sărutând crucea de pe pieptul mortului; îi văzură și membrii familiei, și părea că prin aceasta s-a pus cruce peste un trecut. Și ai Corbului și ai Mărgineanului simțiră o ușurare, iar sătenii încă fură mulțumiți, căci așa se cădea: urile și dușmăniile să se stingă prin moarte. Și, mai ales, să nu se pună în calea celor tineri, se gândeau mulți, văzând pe Gheorghe stând de vorbă cu Soră, după ce se terminară iertăciunile și până acoperiră sicriul și-l ridicară cei patru oameni.

Și Ana și Gheorghe fură foarte mulțumiți de prezența lui Ion Corbu, și avură sentimentul că de-acum drumul căsătoriei e neted. Fu măgulit și Vasile

Mărginean, dar el tot întunecat rămase toată vremea, și nu se însenină nici când, pornind cu sicriul, lumea înghețată scăpă un suspin de ușurare.

Maria Corbu nu merse după mort, ci intră în casă cu Ana și cu cele patru femei ajutoare, să aștearnă și să pregătească masa pentru pomană. Floare, cu fratele și bărbatul ei, mergeau cei dintâi în urma sicriului.

Clopotele începură să vuiască iar toate trei în turn, și răspândeau peste sat valurile lor amestecate, care uneori păreau că se sfădesc și se întrec care să apuce înainte, sau să se înalțe mai sus, să nu-l ajungă celelalte; alteori se armonizau și umpleau văzduhul clar, încremenit între bolta înaltă senină, și între marea de zăpadă.

Încă de la poartă, după cea dintâi «stare», după cea dintâi Evanghelie din cele douăsprezece rânduite la sărăcustă până la cimitir, mulți bărbați și multe femei se rupseră din mulțime, pornind spre casă. Când ajunse în dreptul casei sale, se desfăcu și Ion Corbu din grămadă și intră pe portiță. Nu avusese de gând să meargă până la cimitir; i se părea destul că venise la înmormântare.

Pe Ioniță îl află lângă cuptor, ținându-și degetele înroșite înaintea flăcării de pe vatră. Ochii-i erau plini de lacrimi, iar obrajii-i erau aprinși ca jarul.

— De ce te-ai mai dus și tu pe frigul ăsta? Doar ești numa un copil, îl muștră tată-său.

Ioniță nu răspunse nimic, ci, strâmbându-și grumazul, privi la colăcelul rumenit frumos de pe vatră. Se înapoiase și sluga Irimie. Pe Maria o văzuse Ion că intrase în casa mortului și știa că va ajuta și la pomană. «Numa Sora vrea să înghețe de tot», își zise el, ieșind să vadă ce mai e pe la grajd.

La fiecare oprire încetau și clopotele, până se citea Evanghelia, și se vedeau iar clătinându-se cei șase prapuri din fruntea convoiului, purtați de șase bătrâni. Dar, după fiecare stare, cu cât se șteau din drumul principal mul multe ulițe, se desprindeau tot mai mulți

din mulțime, și, cu colacul în mână, porneau spre casele lor. Preoții citeau pe rând Evangheliile, dar numai câte-un sfert, căci soarele coborâse bine spre asfințit.

Când ajunseră la ultima «stare» și ultima Evanghelie, în poarta cimitirului, nu mai însoțeau pe mort decât cei poftiți la pomană și câțiva din săracii și ȝiganii veniți anume pentru pomană. Cei mai mulți din aceștia intraseră să se încălzească prin casele din vecini, până se vor înapoia preoții cu groparii.

Nămeții înalți de la poarta cimitirului fuseseră ruți din vreme, și poarta era deschisă.

Când intrară cu mortul, amuțiră și clopotele din turn. Numai vaietul lor argintiu stăruia încă o vreme în aer, tot mai stins, până ce se topi cu totul în văzduhul limpede și înghețat.

La marginea gropii, părintele Andrei citi dezlegarea, și groparii puseră funiile lungi pe sub cele două capete ale sicriului, și-l ridicară. Fata mortului, Floare, se boci scurt, cu năframuța la ochi, Ana, nora, nici atât, iar Vasile se apropie și privi în fundul gropii. Era destul de adâncă. Pământul fusese înghețat, sub vâlul gros de zăpadă, numai de câteva palme.

Începură a slobozi sicriul, în vreme ce diecii cântau «Veșnica pomenire». Dar nu-l coborâră nici de-un metru și se înțepeni într-un părete. Zadarnic încercară groparii să-l miște, să-l potrivească mai bine! Trebui să-l scoată afară și să mai taie din păretele acela. Apoi îl sloboziră din nou, dar sicriul se priponi de ceva, tot pe la mijlocul gropii. Pentru a putea tăia acolo cu târnăcopul și cu hârlețul, fură siliți să mai scoată o dată sicriul, și unul dintre gropari să se coboare în groapă.

Încă de la prima oprire a sicriului, printre oameni se făcu o mișcare; la a doua, una și mai mare. Dar sicriul, lăsat din nou, se mai înțepeni o dată: cu capul ajunse la fund, dar de la picioare nu slobozea. Trebui să fie scos pentru a treia oară, un gropar să se coboare cu târnăcopul în groapă, și atunci, câți încăpură se

îmbulziră la marginea morminții lui să vadă care-i piedeca. Și toți aveau Un simțământ greu, apropiat de spaimă. Nu era semn bun când sicriul nu putea coborî dintr-una în casa lui neagră. Ce era? Trebuia săpat încă în perețele de la picioare. Nu era de vină decât graba cu care groparii lucraseră, și gerul care-i făcuse să uite să măsoare adeseori cu nuiaua lungimea și lățimea gropii, cu cât coborau mai în jos.

Noroc că de fiecare dată nu fu mult de săpat, și în cele din urmă sicriul se așază bine pe fundul gropii. Părintele din Bogatu luă un hârleț, închipui semnul crucii în cei patru pereți, spunând formula de pecetluire a gropii.

Toată lumea răsuflă ușurată când începură să se prăvaie și să răsune peste sicriu cei dintâi bulgări. Groparii, întărâtați de rușinea ce pățiseră, și de năcazul de-a scoate de trei ori sicriul din groapă, lucrau încruntați, aruncând cu un fel de furie pământul cu lopețile.

Soarele asfințea chiar acum, coborând însângerat după Măgura Mare. Rotund, cețos, enorm, pe umărul Măgurii Mari, nu știai dacă asfințește el sau răsare luna plină.

Și deodată gerul păru și mai cumplit...

Sora Corbului stătu până coborâră a treia oară sicriul, apoi, înghețată, cu cizmele ca osul, porni repede spre poarta cimitirului. Numai vreo trei fete, rudenii mai depărtate cu mortul, îl însoțiseră până aici. Dar ele rămăseseră să vie cu familia mortului, căci erau poftite la pomană.

Sora grăbea, dar din gând nu-i ieșea întâmplarea de la groapă. Avea și ea simțământul acela greu ce-i cuprinsese pe toți, se simțea oarecum stingherită, rușinată chiar, de cele petrecute. Știa că tot satul va vorbi despre asta, deși vina nu era decât a groparilor.

Cum măcina repede din picioare, să se încălzească, și zăpada cânta crud, și cum era îngândurată, se trezi cu

Gheorghe alături de ea, fără să-l fi simțit când s-a apropiat.

Kiieflui cin înnourat, și, cât ce i se alătură, începu furios:

— Și grupmli ăștia, nu-i buni de nimic! Ar trebui trași în țupă. Nu-s buni decât să bea rachiu și să mănce cât încape în el.

— De, le-o fi fost frig și lor, pe gerul ăsta, și se vor fi grăbit. A fost și pământul înghețat tun, vorbi Sora pentru a-l mulcomi pe Gheorghe.

— Ba, de nimic nu-s buni, de altfel, ca și măsarul Ilie.

— Măsarul? se miră fata.

— D-apoi cum! S-au pus cu toții să ne facă de îninune la lume.

— Da' ce-i cu măsarul?

— Tu n-ai auzit?

— Ce s-aud?

— Așa-i, dacă n-ai auzit până acum, vei auzi, că asămenea lucruri le aude satul. Măsarul Ilie nu ne-a putut da sicriul gata sâmbătă sara, cum am fost înțeleși și cum ne-a făgăduit. Nu i-a putut pune fundul de la picioare, căci tăiasse o latură mai scurtă decât alta. A trebuit să scoată cuiele, să taie altă scândură, lungă ca cea bună. Și așa, pe bătrân nu l-am putut așeza în sicriu până duminică dimineață!

Sora simți o înfiorare, totuși încerca să-l mulcomească joc fecior.

— Și ce-i într-asta? Nu-i nimic. Doar se mai întâmplă.

— Va vorbi lumea - ce să fie? Se va spune că au fost sămne rele.

— De! Las să vorbească, cine crede în sămne și prostii. Iaca, o întâmplare și asta cu măsarul.

Apoi merseră cu pași grăbiți o vreme, fără să-și mai vorbească. Omățul cânta ascuțit sub tălpile lor. Peste sat se cobora încet, ușor, o ceață abia înfiripată, prin care



trecea fumul ce se înălța din coșuri drept în sus, ca niște suluri alburii.

Ulițele erau de pe acum pustii. Oamenii isprăviseră de mult cu adăpatul de sara al vitelor, și numai rar se vedea câte un trecător grăbit. Cei ce rămăseseră lângă mormânt nici nu ieșiseră din cimitir: așteptau să se ridice movila deasupra gropii.

Sora privea din când în când la casele strivite sub acoperișul greu, nătăvălos, de omăt, și-i părură foarte schimbate, cum se uitau în drum, de o parte și de alta, cu ochii ferestrelor opaci, căptușiți cu flori de gheață. Avu o senzație ciudată: îi păru că o privesc niște ochi plini de albeață, ceea ce-i mai crescuse simțământul acela greu cu care se întorcea de la cimitir, ațâțat și mai mult de povestea cu sicriul.

— Aveți lume multă la pomană, rupse ea, într-un târziu, tăcerea.

— Da. Mamă-ta ne va ajuta. Ai putea veni și tu.

— Ți-am spus că nu vin. De altfel, ce fată mai vine, afară de cele două-trei rudenii cu voi?

— Parcă ne vom înrudi și noi, vorbi flăcăul cu vocea mai îndulcită.

— Așteaptă întâi să ne înrudim, zâmbi Sora, și atinse cu mâna dreapta flăcăului. Gheorghe îi luă în palmă mâna rece, și fata nu și-o retrase. Merseră așa o vreme mână în mână. Făceau aceasta pentru întâia oară ziua, pe ulița mare, unde i-ar fi putut vedea oricine.

— Ai putea veni și tu la pomană, stăruia Gheorghe, și oftă ușor.

— Nu. Las, că e mai bine așa. E destul că-i acolo mama.

Ajunseră în fața casei lui Corbu, și fata își trase mâna.

— Să știi, Soro, că în dulcele ăsta trebuie să ne luăm! La începutul lui, la mijloc, ori către sfârșit, nu-mi pasă, dar postul Paștilor nu ne va mai afla așa.

— Adică, tot grăbit ești și acum? zâmbi fata.

— N-are niciun rost să mai așteptăm. Uite, n-am înțeles niciodată ce înșămnează aceea «om neașăzat» –, cum îmi spune mama, dar acum simt și înțeleg. Da, mă simt un om neașăzat, care parcă n-ar mai avea liniște, căci nu are niciun rost.

— Să treacă odată sărbătorile, Gheorghe, și vom vedea noi!

Sora deschise porțița și intră. Feciorul se mai uită o vreme la porțița închisă, ascultând cum se depărtează pașii fetei, stârnind cântecul rece al zăpezii, apoi își continuă drumul spre casă. Când ajunsese lângă porțița lor, se întoarse și privi pe lunga uliță – care acum, troienită de omăt, părea și mai lungă și mai largă. În capătul ei începu a se ivi lumea care venea la pomană.

## XI

În camera din nainte, spre stradă, unde zăcuse mortul, femeile deschiseseră fereștile îndată ce sicriul fusese scos în curte. Tecăruiră cuptorul cu lemne uscate, cu despicături câte putură încăpea, și lăsară să se aerisească până ce ieșiseră cu mortul din curte. Apoi, fereștile fură închise, cuptorul încărcat iar, și se apucară să așeze mesele improvizate din scânduri nouă, pe două laturi ale păreților, pe lângă lavițe. În frunte, de-a lungul păretelui, puseră patru mese una lângă alta; venea o masă mai înaltă ca celelalte două, cum se și cuvenea pentru preoți și celelalte fețe bisericești ce aveau să șadă aici.

Blidele fuseseră luate de mult din cuiere. Spălate, zăceau în vrafuri mari. Acum, femeile începură a lua câte le încăpeau sub braț și le așezau, destul de dese, pe mesele acoperite cu mășari curate, simple, tăiate numai de linii albastre și roșii.

Pentru cei trei preoți, chiar în fruntea mesei principale, puseră trei rânduri de blide, pentru fiecare fel de mâncare unul. Lingurile, furculițele și cuțitele pentru cele trei fețe le adusesese Maria Corbu de la ei, pentru că ai Mărgineanului nu aveau tacâmuri mai bune, de

sărbători. Încolo, la masa din frunte și la cele două laterale, cu mult mai lungi, câte-un blid și tacâmuri de ale casei și luate cu împrumut de la vecine, și, către coadă, chiar și numai linguri de lemn.

Lumea poftită la pomană nu primea colaci la luarea iertăciunilor în curte, ci și-i afla, fiecare, pe masă, în fața farfuriei lui. Fiind invitați mulți, și blidele unul lângă altul, colacii nu mai încăpeau înaintea blidelor, și de aceea femeile nu-i puseră pe masă, ci, după obicei, rămase să-i împartă după ce se va așeza fiecare la locul lui. Oamenii, cunoscând rânduiala, rupeau din el o bucată, cât aveau nevoie la masă, iar restul îl puneau unde găseau loc, pe laviță, în fereastră, lângă ei.

După ce fu așternută masa în camera din nainte, o așternură și pe cea din tindă. Deși tinda era mare aproape cât și prima odaie, nu putea fi vorba să încapă toată lumea deodată. Vor trebui să împartă mâncare de două ori. Ușor era vara, la pomenile mari: pentru lumea săracă - la o masă, pentru țigani - la altă masă, se așternea în curte sau în șură. Acum n-aveau ce face, trebuiau să se perândeze.

De altfel, părea că cei din a doua categorie știau când le va veni rândul, căci poftiții începură să intre în tindă tropotind din încălțămintele înghețate, dar printre ei nu se arată niciunul din săracii satului sau din țigani.

Mirosul fierturilor din oalele pântecoase îl prindea de nas pe fiecare, cum intră în căldura dinlăuntru, și-i deștepta pofta de mâncare.

Trecură întâi la locul lor preoții, diecii și celelalte fețe bisericești, apoi se înșiruiră, la mesele din amândouă camerele, bărbați, femei, bătrâni și bătrâne mai ales, mai în frunte rudeniile, după grad, apoi ceilalți, după poziția socială și bătrânețe. Afară de Ion Corbu, erau aici cei mai gazde oameni din sat, cu nevestele lor și cu bătrânii din neam.

Afară era încă lumină; însărarea nu biruia de albimea pământului, dar în cele două camere se

aprinseră lămpile cu petrol, atârinate în grindă. Înaintea preoților ardeau două luminări groase de ceară, făcute în casă, în sfeșnice scurte de aramă, de-o parte și de alta a celor trei parastase cât rotilele plugului, și a blidului mare cu apă, de care era răzimat mătăuzul de busuioc uscat, cu coada bine ferecată în ață groasă. Tot de blid era răzimată crucea de lemn veche, cu desenele în culori șterse, luată din cuiul de subt icoana principală. O cruce de metal, cu care fusese la înmormântare, puse pe masă părintele Andrei.

Larma potolită a glasurilor din cele, două camere, între care ușa rămase larg deschisă, se potoli și apoi încetă, îndată ce preoții se sculară în picioare și-și puseră patrafirele. Toată lumea se ridică, și în liniștea în care nu se mai auzea decât clocotul înfundat al unei oale. Întârziate la foc, începu slujba sfințirii apei, sfeștania, care, după obiceiul satului, se făcea după fiecare mort. Fu o slujbă frumoasă, cu atâți buni cântăreți. Și preoții și diecii cântau pe rând, și părea că fiecare întrece pe celălalt, în întorsăturile măiestre și în dulceața cântărilor.

După ce fu gata sfeștania, părintele Andrei stropi toată casa, boteză pe cei din familie, iar diacul ieși să stropască și grajdul și toate acareturile de prin curte, în vreme ce casa răsună de cântarea «Miluiește, Doamne, poporul tău și binecuvântează moștenirea ta; învingere împăratului nostru asupra dușmanilor lui dăruiește-i, și cu crucea ta păzește pe poporul tău». O cântau împreună cu cei trei dieci, începând când unul, când celălalt.

Apoi se trecu îndată la slujba parastasului pentru sufletul mortului. Oamenii ascultau unii cu capetele în piept, alții cu ochii ținți la preoți sau dieci, iar la sfârșit, la ridicarea parastasului întreit, cei din familie și rudeniile câte ajunseră puseră mâna pe parastas, care nu, puneă mâna unul pe umărul celui alt vecin, și așa se făcu un lanț între toți cei prezenți și parastasul ridicat și coborât în cadență molcomă de cei trei preoți, în vreme

ce diecii mișcau în mână câte-o sticlă cu băutură, cântând: «Unde umbrește darul tău, Mihaile arhanghele, de-acolo se alungă puterea diavolului, că nu poate să sufere lumina, la Luceafărul cel ce a căzut. Pentru aceea rugămu-ne ție, săgețile lui cele de foc purtătoare, cele pornite asupra noastră, alungă-le cu suflarea ta, vrednice de laudă, Mihaile arhanghele.» Apoi, când parastasele fură puse pe masă, un suspin de ușurare trecu prin toate rândurile acelea de bărbați și de femei, și șezură doborâți de oboseală și de căldura moleșitoare din casă, pătrunsă de mireasma fierturilor.

Păhărelele de rachiu nu se ajunseră decât la masa din frunte, la care ședeau fețele bisericești, rudeniile și câțiva fruntași. Aici erau două sticle cu rachiu vechi de drojdie – moartea clopotarului Ilarie! încolo, oamenii și femeile beau din sticle întregi sau din ploște, rachiu de bucate, fiert cu cuișoare și scorțișoară. Sticlele treceau din mână în mână, de la un cap la altul, și iar înapoi. Fiecare dădea din cap către vecin și închina:

— Dumnezeu să-l ierte și să-l hodiească!

— Să-l ierte Dumnezeu!

Și gâlgâiau din sticlă, fiecare după plăcere, osteneală și putere.

La masa de căpetenie, preoții închinărilor întâi cu Vasile, cu lelea Ana, cu Gheorghe, cu Floare și cu bărbatul ei.

— Care pentru acest lucru își lăsară locurile și se aplecară peste capetele celor ce le ședeau înaintea, să poată ciocni cu preoții.

— Dumnezeu să-l ierte și să-l hodiească! spuseră preoții.

— Să-l ierte Dumnezeu! răspunseră ei.

Apoi se duse fiecare la treaba lui, femeile la oale, bărbații la îmbierea cu rachiu, umplând sticlele când se goleau, la mesele din cele două camere. Ei nu aveau să stea la masă decât după ce toată lumea era ospătată și pleca acasă.

Vasile Mărginean, după sfeștanie, după ce fu stropită casa cu apă sfințită, după ce sărută crucea la botez, se mai deschise la față și la priviri. Se simțea mai ușor și începu să se liniștească: întâmplarea aceea cu sicriul scos de trei ori din groapă, îi pusese parcă plumb în toate mădularele.

Acuma, că se făcuse sfințirea casei, se simți mai în virtute, și gândurile negre i se împrăștiară. Se învioră, încetul pe încetul, și mai bine, înghițind și el câte-o dușcă, din când în când, la închinările de sufletul răposatului.

Maria Corbului se arătă de mare folos în servirea fețelor bisericești, căci se pricepea mai mult ca altele la servirea fețelor alese, și știa și cum să vorbească cu ele, nu numai cum să le pună bucatele înainte și să adune blidele folosite.

O cunoșteau și preoții cei străini, și părintele din Bogatu o întrebă:

— Cum de n-a venit badea Ion la pomană? În curte, la înmormântare, l-am văzut.

— Avea o treabă grabnică, răspunse femeia, înroșindu-se, și se depărtă repede cu farfuriile goale, în vreme ce părintele Andrei șopti ceva celui din Bogatu și celui din Cozla, care ședeau unul de-a dreapta, altul de-a stânga lui.

La masa din frunte erau la al doilea rând de mâncare și la vin; numai clopotarul Ilarie rămăsese tot la colac gol și la rachiu. Nu se îndura să atingă ciorba de cartofi bine prăjiți cu ulei de sămburi de bostan, căci atunci însemna să nu mai aibă drojdia gustul acela minunat. Îmbuca din bucata moale ruptă din colac, și sorbea mereu din păhărelul de rachiu.

Pe la mesele celelalte, deși isprăviseră cu zama de cartofi și acum mâncau varză călită cu ulei, cu sarmale de mei, sticlele cu rachiu se plimbau mereu de la vecin la vecin.

Dup-o vreme, se ridică larma omenească, peste

zgomotul lingurilor, al furculițelor, al sorbiturilor. Toată lumea începu să vorbească, fiecare cu vecinul de alături sau din față. Obrajii se rumeniră de căldura mâncării, de băutură și de aerul tot mai greu din camere, limbile se ascuțiră, și poveștile începură.

Între cei trei preoți începu o convorbire în legătură cu niște taxe nouă, aruncate de episcopie asupra lor, pentru fondul diecezan de pensie. Era o dispoziție nouă, pe care o combăteau toți trei, deși știau că ar trebui să i se supună.

— Am făcut socoteala, zicea părintele din Bogatu, un om în vârstă mijlocie, cu o barbă neagră tăiată scurt, cu fața palidă, am făcut socoteala ce pensie ar primi un preot după taxele acestea urcate.

— Păi, e calculat și în circularul primit de la episcopie, zise preotul din Cozla, care să fi tot avut treizeci de ani, dar purta un bărbui blond-roșcat care-i bătea pieptul.

— E calculat, dar numai pentru anumite vrâste și cazuri. Nu-i mare scofală, vom plăti de-a geaba. Căci ce ajutor pot fi cincisprezece – douăzeci de zloți la an? Nu se vine mai mult.

— Și de unde să mai facem rost de taxe urcate? Parcă pe noi ne îmbulzesc banii! vorbi părintele Andrei, netezindu-și barba albă. Pe noi ar trebui să ne lase în pace cu fondurile de pensie. Câți se pensionează? Cei mai mulți slujim până murim. Asta e soarta noastră, și e bine așa. Te pensionează și te scoate din casa parohială în care intră noul preot, și tu rămâi pe drumuri.

— Fondul nu s-a înființat, și nu vor să-l crească pentru noi, ci pentru preutesele văduve și pentru orfani, mai cu seamă, vorbi preotul cel tânăr. Și mie-mi vine greu să plătesc, spunând adevărul, și mai ales nu cred că-i ales bine momentul. Am avut, dupolaltă, trei ani răi economic. Dar e adevărat că soartă mai amară nu are nimeni decât preuteasa rămasă văduvă cu copii mici.

— Parcă cu pensia ce capătă pot trăi? zise părintele

Andrei. E o mare greșeală ce o fac de-o vreme încoace preoții mai tînări: le trebuie domnișoare purtate prin toate școlile, dar sărace lipite. Nu era mai bine înainte, cînd ne însuram cu fete cu stare bună, chiar și mai puțin învățate? De, ce să vă spun? După socoteala mea, cel mai sigur fond de pensie pentru un preot e să aibă un fiu ori o fată bine căsătorită, la care să te poți adăposti la bătrînețe, cînd n-ai mai putea sluji. Până ești în stare, e păcat să te pensioneze din oficiu, căci în popor preoții bătrîni au fost totdeauna cei mai respectați. Iar pentru văduve și orfani, dezlegarea e una singură: o căsătorie bună, cu o fată cu avere, nu o amărâtă de pensie.

— Așa cred și eu, aprobă părintele din Bogatu.

— Totuși mi se pare că nu-i fără rost ce face vlădicia, interveni părintele din Cozla, numai cît să mai fi amînat urcarea taxelor. Căci se-ntîmplă ca unii preoți, și cînd îs bătrîni de le tremură mâinile, încît nu mai pot purta cu siguranță sfîntul potir, tot nu vor să se lase de altar. Apoi, cîte nenorociri nu i se pot întîmpla și unui preot, Doamne ferește, ori o boală care-l face neom pe toată viața.

— Cu pensia ce ar primi, tot muritor de foame ar rămînea, dacă n-are averea lui, hotărî părintele Andrei.

Încuviințară și cei doi, și începură să vorbească despre doi colegi de-ai lor, din același protopopiat, unul suspendat pentru beție, altul cu cercetare de la vlădicie pe cap. Cu privire la cel dintîi, fură toți trei de aceeași părere, căci popa Vintilă Mogoș, de care era vorba, bea de cădea în gropi, și nu așa, o dată, de două ori la an, la Bobotează, cînd umblă cu crucea, la vreo pomană sau cununie, ci aproape în fiecare zi, și parcă nu era lucru curat: duminicile și sărbătorile nu lipseau niciuna. Era un preot cu școală puțină, cea din sat și pe deasupra două clase gimnaziale, și rămas apoi acasă, fără gînd de preoție, ci trăind în rînd cu feciorii satului, iar după ce se însurase, în rînd cu bărbații: cu feciorii - la joc și la șezători, cu bărbații - la crîsmă. Preot ajunsese n



când trecuse de treizeci de ani și avea doi copii, din motivul că nu s-a putut afla, cinci ani popă pentru acel sat, încât locuitorii începuseră să amenințe vlădicia. În șase săptămâni învățase, pe lângă seminarul teologic, slujbele. Peste ce era mai greu trecuse încă din școala din sat: știa citi bine cu chirilice și cunoștea și cele opt glasuri, avea și voce bună și cânta de pe la cincisprezece ani în strană. Însă de obiceiul de a bea sâmbăta sara, duminica și în zile de praznic cu țăranii din sat, nu se putuse dezbăra, și, cu anii, patima îl luase tot mai mult în stăpânire.

— Bine că l-a suspendat vlădica, prea ne făcea tagma de rușine!

— Apoi, are ficii căsătoriți, fete măritate, are casa lui. Nu rămâne pe drumuri.

— Dar năcaz în sat poate face încă! Oamenii cu care a băut ani de-a rândul se pregătesc să meargă în delegație la vlădicie. Vezi bine, numai el i-a pus la cale.

— Nu se știe! Oamenii sunt ciudați. Sunt destui cărora le mai place preotul ce bea prin crâșme în rând cu ei, decât cel ce nu pune piciorul în crâșmă.

— E într-adevăr de mirare cum obștea credincioșilor peste tot nu se scandalizează de preotul beat. Spun că și el e om.

— De, lipsa de preoți calificați din trecutul nostru obidit!

Vorbind, închinau tot mai des din paharele de vin, pe care se îngrijeau să li le umple din vreme diecii ce ședeau alături.

Mai multă deosebire de păreri se ivi între ei numai când începură a vorbi de al doilea coleg, cel pus sub cercetare disciplinară.

— Asta numai fratele Ilarie Banciu i-a făcut-o moșneagului. De bună seamă el l-a pârât la vlădicie.

— Poate să fi cerut și protopopul, căci l-a amenințat de multe ori.

— Dacă în treizeci de ani, de când e protopop, nu s-a

scandalizat, nu cred să-i fi sărit chiar acum țandăra. De bună seamă Ilarie e vinovatul.

14 C

r

Ilarie Banciu era un preot tânăr, venit abia de trei ani în protopopiat. Era un om scrupulos, foarte strict, care lua parcă asupra lui și greșelile colegilor.

— Dacă-i el, rău a făcut, căci bătrânul nu strică nimănui.

— Chiar așa nu s-ar putea spune. Nu vedeți cum curge lumea la el și din sate depărtate? Cât venit de-al meu și de-al dumitale nu intră în punga lui?

— Dacă n-ar fi el, s-ar afla altul, ori dacă n-ar mai fi niciun preot care să deschidă pravila să spună leac la toate, să descopere pe răufăptuitori, să arate viitorul, s-ar găsi un diac ori altcineva. Pe creștinii noștri nime nu-i poate face să nu mai creadă în supranatural și în minuni!

— Ferească Dumnezeu, nici n-ar fi de dorit să nu mai creadă! Ce ne-am mai face noi cu propovăduirea noastră?

— Dar nu înțeleg să nu mai creadă în Dumnezeu și în minunile Mântuitorului! Ci lor le trebuie minuni la tot pasul, în toate năcazurile. Și nu-i bine să-i lăsăm să creadă că un om pământean, fie și preot, e în stare să facă minuni, să descopere pe un răufăcător, să vindece o boală. Asta mi se pare mie că e șarlatanie.

— Ce rău face părintele Nicodim din Boz? Prescrie rugăciuni, slujbe, sfinte liturghii, post și ajun. Ce rău e într-asta? Le-arată oamenilor puterea cea mare a mijloacelor mântuirii, pe care le propovăduiește și Biserica. Dacă uneori se vindecă cineva, ori se descoperă hoțul, ori se întâmplă cununia, ce putem spune împotriva lui? Nu recomandăm și noi aceleași mijloace?

— Da, însă noi o facem fără niciun hocus-pocus, fără atitudini și ceremonial misterios, fără să legăm efectul rugăciunii sau al postului, de anumite forme.

— Creștinilor le place însă chiar acel hocus-pocus,

deschiderea pravilei și celelalte, și pe asta pun prețul cel mai mare pentru a crede în rezultat. Să nu ne grăbim cu osânda! Mi se pare că bătrânii noștri cunoșteau unele adevăruri pe care noi nu le cunoaștem. Se pare că e nevoie de-o sugestie puternică, de-un fel de hipnotizare, pentru ca omul simplu să poată crede tare, și credința să-l mântuie.

I 147

Vorbeau din ce în ce mai cu înflăcărare, ridicând și ei tonul la diapazonul ce stăpânea în cele două camere pline de oameni, care acum toți erau în voie bună, ca și când ar fi fost la ospăț, nu la pomană.

Fură servite toate trei rândurile de bucate: ciorba de cartofi, varza călită cu sarmale de mei, fasolea frecată prăjită în ulei. Lumea se săturase, și acum numai băutura mai avea trecere, și poveștile. Larma se ridica până-n grindă, focul duduia în cele două cuptoare și, cu tot gerul întetît de-afară, geamurile începură să-și subțieze gheața, și pe alocuri apărură luminișuri, rotocoale de sticlă limpede, prin care se putea zări în curte.

Dacă femeile de serviciu, care mai îmbiau încă la mâncare, dacă bărbații din familie, care mai aduceau pe mese sticle pline, ar fi tras cu urechea – și mai trăgeau uneori –, ar fi putut auzi multe de toate, ca la orice pomană mai mare și mai îmbelșugată.

Clopotarul Ilarie, șezând către mijlocul mesei lungi, de către curte, asigura pe bătrânul vecin cu el, un om cu fața blândă, palidă

— Îți spun eu, care umblu la toate pomenile și priveghiurile! Priveghi ca aici și pomană ca aici n-a mai fost de când a murit Dumitru Breazului, ierte-l Dumnezeu. Trei feluri de mâncări, și rachiu fiert îndulcit, nu s-au mai pomenit de-atunci.

— Păi, au avut de unde, Ilarie, că Moisă, Dumnezeu să-l ierte, a strâns destul, a strâns mereu. Bine-au făcut că nu s-au scumpit la pomană!

— Bine, da, că lelea Ana nu s-a lăsat. Vasile poate ar mai fi strâns punga la beutură, dar ea nu s-a învoit odată cu capul. Buni creștini! A știut ea ce trebuie la pomana unui om zgârcit, căci, Dumnezeu să-i ierte, Moaisă numai din «Dar a» nu era!

— A fost un om cruțător.

— Ba a fost un zgârie-brânză! Nu vezi casa, nu vezi poiata, nu vezi acareturile din curte? N-a scos banul nici pentru reparaturile de lipsă. N-ar fi putut face și el o casă nouă de zid? Gare fruntaș din sat mai locuiește în casă acoperită cu paie?

— De, asta e adevărat, dar casa se ține încă destul de bine. Acum poate că o să facă și ei alta, după ce se va însura Gheorghe. Am auzit că se însoară cu Sora Corbului.

— De, așa se povestește, dar cine știe, până la urmă. Toate-s în mâna lui Dumnezeu! Moartea asta o să mai tragă și altele după ea.

— Ei, ce stai să mai vorbești și tu, Ilarie!

— Vorbesc, că eu am sămnele mele. Când trec săptămâni și nu moare nime, și când, apoi, la mortul cel dintâi, trag clopotele, și ele au un țiuit anumit, pe care numai eu îl cunosc, mai urmează la repezeală și alte morți. Numai de-ar da Dumnezeu să se mai rupă gerul ăsta!

— Sămne! Parcă cineva se poate lua după sămne!

— Trebuie să știi dumneata că pe mine sămnul meu din clopote nu m-a înșălat niciodată. Când nu aud vuietul acela anumit, știu că moartea nu se abate în curând peste sat, dar când îl aud, mă țin pe-acasă, să fiu la îndemână cu slujba. Și, de când a murit Moaisă, clopotele au dat mereu vuietul acela.

— De, toți suntem muritori, răspunse bătrânul cel palid, cu neplăcere, și își întoarse capul bucuros spre vecina din stânga, care-l întreba ceva.

Uncheșul Nichifor ținea să-i convingă pe cei din vecini că întâmplarea de la groapă era în legătură cu

desfacerea sicriului de meșterul Ilie, să-i pună o scândură mai lungă, și cu pleoapa lui Moise, care nu s-a închis bine. Și că toate trei sunt în legătură cu împrejurarea că Moise a murit nespovedit și necuminecat.

Gheorghe avusese dreptate când îi spusese Surorii, la întoarcerea de la cimitir, că lumea va vorbi. Și într-adevăr, cât ținu prohodul, drumul până la cimitir, întoarcerea, și masa, toate aceste întâmplări se aflară și trecură de mai multe ori din gură în gură. Mai greu era de știut cum de aflaseră că murise nespovedit și necuminecat, când popa fusese de două ori la el. Totuși, se știa și asta, și cu amănunte. Cât ținu pomana, n-au fost vecine și vecini – afară de cei de la masa din frunte, **n** preoților –, care să nu fi vorbit de întâmplările acestea cu un fel în îngrijorare, chiar cu un fel de frică.

Vecinul Nichifor povesti cum chiar el a încercat să-i închidă pleoapa și nu a putut, și cu toate că atunci nu

14!)

dăduse nicio importanță întâmplării, acum își luă un aer misterios, și întărea înaintea vecinilor, suflându-le fum gros subț nas, că toate au fost «sămne» și că toate erau «în legătură».

— Ce legătură? Ce sămne? Parcă sămnele spun ceva? Tâlharul de-a stânga nu era răstignit împreună cu Mântuitorul, și n-a ajuns în Rai? Știu eu ce vrei să spui dumneata! Dar Dumnezeu nu judecă cum judecăm noi, păcătoșii, și va fi primit și sufletul lui Moisa, dacă a primit pe tâlhar! Răposatul n-a ucis și n-a jefuit pe nimeni.

— Hm! N-a ucis cu săcurea, e adevărat – se învei sună uncheșul Nichifor, aprins de băătură –, dar sunt multe feluri de ucideri! Crezi că ai mei mă pălesc la mir ca să se scape de mine? Și totuși mă apropie de mormânt cu fiecare zi.

— Mai las-o și tu, Nichifore – vorbi vecinul de ceealaltă parte, bătrân de-o seamă cu uncheșul. – îți faci

păcate în zadar!

— Ce știi tu, că nu tu trăiești cu ei! De altfel, așa-mi trebuie dacă le-am dat toată averea. Dar îți spun: eu mor în fiecare zi, că sunt multe feluri de ucidere.

— Apoi, întorcându-se spre celălalt vecin: - Moisa nu și-a pus fata, pe Floare, la fum? N-a măritat-o fără voia ei, și nu a-mbătrânit și nu s-a ofilit, sărmana fată, într-un an ea-n zece? Asta nu-i ucidere? Sunt multe feluri de ucidere, nu numa cu săcurea la drumul mare!

Mai încolo, două bătrâne, cu capetele unul într-altul, șopotcau:

— Nu mai spune!

— Ce să nu spun! A bătut-o s-o omoare! A tras-o de plete, din curte în tindă, și-a călcat-o în picioare. Vai de maica ei! Au sărit vecinii s-o scape.

— Da' și Vironica e de vină! De ce dracu' nu se lasă odată de ibovnic? Dacă o prinde, cum s-o lase nescărmănată bărbatu-său? Ar fi vremea să se-astâmpere, că are copii mărișori, să nu-și mai facă casa de rușine. De câte ori n-a bătut-o pân-acum, și ea nu să mi cumințește!

— Dar acum n-a prins-o, draga mea! Ionu Bivolarului nici nu apucase să sară pârlazul.

— Să-i fie și lui rușine, că-i om însurat, cu nevastă și copii.

— D-apoi s-au ținut în tinerețe, și părinții nu i-au lăsat să se ia!

— Ei, și ce-i într-asta? Parcă numa cu ei s-a întâmplat așa? Parcă nu se-ntâmplă destule ori? Dar dacă omul e de omenie și cu frica lui Dumnezeu, uită de toate și-și vede de casă și de năcazuri. Pe Floare cum au, măritat-o? Ionu Corbului cum a rămas? Totuși, după cununia Floarei, s-a auzit vreodată ceva? A mai încercat. Ion să se apropie de ea? Dacă au fost amândoi oameni cu frica lui Dumnezeu, n-au făcut nicio rușine în sat.

— Da' vezi că între Vironica și-a Bivolarului mai este ceva!

— Ce să mai fie?  
— Se zice că sunt farmece!  
— Prostii! Nu-i niciun farmec, e numai patima oarbă pe care nu o țin în frâu. Bine face bărbatul că-i moaie oasele! Odată tot trebuie să-i vie mintea la cap!

În altă parte, șopoteau alte două femei:

— Când a venit? N-am văzut-o până acum.  
— De trei zile numa.  
— Și cât stă acasă 3  
— Păi cred că nu se mai întoarce la oraș, la stăpân.  
— Doar s-a lăudat, de câte ori a venit de sărbători acasă, că e mai bine la oraș.

— Da, însă acum a dat de dracu'!

— Cum așa?

— A venit îngreunată.

— Nu mai spune 1

— Ce să nu spun, că se vede bine. Trebuie să fie în luna a șaptea.

— Vai de ea și de maică-sa!

— Vai și vai! Să vezi ce jale și ce plânsete sunt la ele-n casă!

— Așa-i dacă a lăsat-o slujnică la oraș. Credea că o să ajungă și fata-sa doamnă, ca Maria Natului! Pe vremea noastră nu s-a pomenit fată din Broșteni slujnică la oraș. Cine vrea să lucreze, are ce lucra și acasă. Dar acum au început să meargă. Sunt vreo patru, mi se pare... Când se vor întoarce și ele ca Salomia Nuțulesei? A avut

151J

noroc una, și-au crezut că vor avea și ele. Dar Maria Natului era o mândrețe de fată și dezghețată lucru mare.

— Păi, ce mare noroc și-al ei? Că-i îmbrăcată cu rochie și vinde în prăvălie alături de bărbatu-său? Ferească Dumnezeu să nu fie un jidov!

Mulți vecini și vecine vorbeau despre preoții și diecii străini, aruncând din când în când ochii la ei.

— Frumos mai slujește popa din Cozla! Ce mai glas!

Așa să avem și noi unul, când se va călători părintele Andrei.

— Mie-mi mai place cum cântă cel din Bogatu. Are glas mai puternic.

— Dar nu așa de dulce.

— Păi, e mai în vrâstă, și dulceața glasului se stinge odată cu tinerețea.

— Dacă am avea noi mereu pe toți trei diecii să ne cânte în biserică, cred că ar fi în fiecare duminică Paștile!

— Mari cântăreți cei doi!

— Mari! Da' nici al nostru nu se lasă.

Vreme de-o jumătate de ceas, cât mai țină rândul întâi de pomană, după terminarea mâncării, se vânturară toate noutățile din sat; se vorbi de bine și mai ales de rău despre toți oamenii; trecură de la unul la altul toate veștile, căsătoriile posibile din dulcele viitor; se vorbi mult despre căsătoria lui Gheorghe cu Sora, chiar despre zestrea ce va primi-o fata; se depănară întâmplări din trecut, de la alte morți și pomeni; se spuseră răutăți și bârfeli despre unul și despre altul; comentară întâmplările de la moartea lui Moise. Numai mortul însuși fu uitat cu desăvârșire de la o vreme, rămânându-i amintirea doar în formula rituală spusă când beau din nou, din pahare sau din sticlă: «Dumnezeu să-l ierte!» – «Să-l ierte Dumnezeu!»

Femeile de ajutor nu rămaseră nici ele în urmă cu flecăreala. Ele criticau cum mânca unul sau altul, cum erau îmbrăcate femeile, și trăgeau cu urechea la ce se vorbea.

Fără să caute anume, Maria Corbu auzi și ea, în mai multe rânduri, vorbindu-se de Gheorghe și Sora, că ar fi păreche potrivită, că-s amândoi din neamuri fruntașe, că în dulce poate se vor cununa. Dar nu se mai supără că gura lumii începuse să umble. Dacă ajută Dumnezeu, așa va și îi.

Numai Vasile Mărginean se întunecă din nou când,



după uncheșul Nichifor, mai prinse și de la alții vorbe în legătură cu semnele acelea.

Într-o clipă când nimeni nu se aștepta, cei trei preoți se sculară deodată, și diecii cu ei, și mai cântară o dată «Cil sufletele dreptilor». Apoi părintele Andrei spuse Tatăl Nostru, cu creștinii, în taină, după el, și ridică masa, cu ultima iertăciune:

— Dumnezeu să-l ierte și să-l hodiească!

Și toți răspunseră deodată 5

— I-Să-l ierte Dumnezeu!

În curte, părintele Andrei mai stăruie o dată pe lângă cei doi colegi:

— Rămâneți la mine până dimineață.

Dar sania cu care veniseră, chiar atunci se opri la poartă, într-o ploaie de clopoței.

— Mulțămim. Nu se poate. Iată, avem și un strop de lună.

Pe cer înflorește, albă, transparentă, securea lunii nouă.

Până să-și pună parastasele și colacii în sanie și până să-și ia gazdele sara-bună de la preoți și să le mulțumească, strecurându-le, badea Vasile, în palmă, câte doi zloți de argint, cele două camere se și umplură cu al doilea rând de oameni: în odaia din nainte - săracii din sat, în tindă - țiganii.

Și se porni aceeași alergare a femeilor de ajutor, afară de Maria Corbu, care plecă acasă deodată cu părintele Andrei. Deosebirea era că bucatele se serviră acum amestecate, nu pe rând, și fiecare mânca și se sătura din care voia, iar ca băutură nu era decât rachiu.

Noul val de oameni avu vreme, așteptând, să-și spună poveștile. Le era și foame rău, apoi nici nu: prea îndrăzneau să vorbească, în casă de om fruntaș, cu glas mare. Așa că nu se ridica acum decât larma lingurilor și a furculițelor, și lepăitul acela de om flămând, care așteaptă de mulți

Fie că nu se aerisise destul după întâiul rând de

oameni, îl e că, în căldura din casă, miroseau hainele vechi ale oamenilor și rupturile ȝiganilor și-ale ȝigăncilor, l'le că Floare, care nu șezuse o clipă era prea ostenită – când veni, mai pe urmă, c-un blid de fasole frecată, se clătină, scăpă blidul, și, dacă nu sărea îndată Gheorghe, ar fi căzut. Ochii i se împăienjeniseră, și fața-i era ca ceara. Noroc că fu numai un început de leșin, și că, stropindu-i obrazul cu apă rece, își reveni îndată, pe colțul de laviță unde o dusesese Gheorghe.

Totuși, o vie frământare trecu printre oameni, și toți se ridicară în picioare. Se opriră o clipă și lingurile ȝiganilor din tindă.

Apoi, văzând-o umblând îndată, lumea se liniști, și urmă să ospăteze.

Masa de-a doua se isprăvi cu mult mai repede decât cea dintâi, căci oamenii se grăbiră cu mâncatul, și pentru că le era mai foame, și pentru a nu întârzia prea mult, căci vremea se făcuse târzie, se apropia de ceasurile șapte.

Se ridicară de la mese, își luară colacii întregi – căci lor li se dăduse pâne pentru masă – și, tot iertând păcatele celui mort, se strecurară unul după altul pe ușa tinzii, în gerul de afară.

ȝiganii rămaseră la urmă. ȝigăncile scoteau de prin bulendre oale și ulcici, și Ana cu cele patru ajutoare le umpleau din oalele de la foc, care cum se nimerea: fasole, varză călită, sau ciorbă de cartofi.

— Bogdaproste dumatle, și să-i fie de pomană, lele Ană, ziceau ȝigăncile, despăturind buze vinete și arătându-și dinții albi sau colții galbeni din gură, după cum erau, tinere sau bătrâne.

— Bogdaproste!

Era o formulă străveche de mulțumit, folosită de săraci, dar mai ales de ȝiganci, și în Broșteni și în satele din jur.

Mai la urmă rămase un ȝigan bătrân, îmbrăcat cu un cojocel unsuros, numai petece și spărturi, încovoiat, cu

părul sur, lung și rar, dat pe spate. Începu a-și căuta căciula și fluiera a pagubă. Nu era nicăieri. O căutară pretutindenea și femeile ajutoare. Nu-i și nu-i.

— Va fi luat-o careva, moșule, zise Vasile. Aici vezi și dumneata că nu-i.

— Cine s-o ia? Am pus-o aici lângă mine. E o ruptură care nu-i trebuie nimănui.

În sfârșit, o femeie o scoase de sub lavița pe care șezuse bătrânul.

— Uite-o frate, unde s-a ascuns! Parcă Necuratul își bate joc de mine, vorbi țiganul cu bucurie, și rânji din doi colți galbeni.

Când deschise ușa tinzii, țiganul se clătină și dădu un țipăt. O miță mare neagră, de-a casei, țâșni înăuntru printre picioarele crăcănate ale moșneagului.

— Piei, drace! făcu el scuipându-și în sân.

Se pare că mâța, alungată din casă de mulțimea oamenilor străini, dând cu socoteală că au plecat toți, venise să-și ia locul în colțul vetrei, și aștepta lângă ușa clipa când se va deschide mai întâi.

Dar țiganul rămase cu mâna pe clanța ușii.

— Prii, drace! - și-și făcu cruce.

— Nu-i nimic, moșule, e mâța noastră, îi zise Ana.

— A dumneavoastră?!

Și el își întoarse cu neîncredere capul peste umăr, cu privirile tulburi încă.

— D-apoi ce vrei să fie?

Bătrânul tăcu puțin, apoi ieși bombănind:

— Uneori diavolul se arată și sub formă de mâța neagră!

Vorba fu spusă și zbură pe-aci-ncolo. Numai Vasile Mărginean simți o înfiorare, și umerii i se zguduiră ușor.

## XII

În ultimele două sări, în casa lui Ion Corbu toată lumea fu cu inima ușoară. Însmormântarea lui Moise Mărginean fusese luni, iar vineri sară isprăviră de cusut ultimele părechi de cioareci - bărbații, iar femeile -

ultimele cămeși de pânză și izmene.

Ai Corbului erau cu inima ușoară pentru că puținele zile de când Sora nu mai mergea la șezătoare, limpezi seră aproape de tot viitorul ei. Așa-l vedea nu numai ea și mamă-sa, ci și Ion Corbu, după moartea și înmormântarea lui Moise. Trecuse și el peste ce fusese mai greu: prohodul și iertăciunile. La pomană și în zilele de după ea, tot satul s-a obișnuit cu gândul căsătoriei lui Gheorghe-a Mărgineanului cu Sora Corbului. Se vorbea acum pe față, ca despre un lucru firesc. Unii și începură să-l întrebe pe Ion, s-o descoase pe Ana, cam pe când gândesc să fie nunta, și părinții nu mai erau surprinși, dar se mulțumeau să răspundă: - «Când va ajuta Dumnezeu». Ion Corbu scăpase de simțământul acela greu, de ură împotriva Mărginenilor, pe care i-l hrănea bătrânul. Acum se gândea că Gheorghe e un băiat voinic și frumos, și mai e și singur la părinți. Cu el nu avusese tatăl Surorii nimic; feciorul îi dădea respectuos binețe când îl întâlnea. Vezi bine, mai înainte nu știuse că între el și Sora se țese ceva. Adevărat că nici acum nu-l cunoștea mai de aproape ce plătește. Dar vedea și el că seamănă cu Ana, cu mamă-sa, nu cu vița Mărginenilor. «De altfel, chiar tată-său, Vasile, își zicea Ion Corbu, numai în unele lucruri semăna cu taică-său, Moise.» De, pentru bătaia aceea nu-l judeca. Așa se cade unui tânăr din neam fruntaș, să nu lase nepedepsite vorbele rele despre o fată ca Sora. De celelalte bătaii de mai nainte, Ion Corbu nu auzise nimic nici până acum. Apoi, se va uita de-aici încolo după Gheorghe, să-i vadă purtările. Un păcat știa că nu-l are: nu era pornit spre băutură. Iar la Sora se vedea că ține.

Acum, că Moise bătrânul era subt glie, inima lui Ion Corbu se îmbunase. Din fire era înclinat să creadă mai mult binele decât răul, și poate din acest motiv nu-l putuse ierta atâta vreme pe Moise Mărginean, ca pe unul care-i făcuse un mare rău cu voință, cu calcul. Dar mai. fusese la mijloc și mândria lui rănită, de fecior din

familie fruntașă, rușinea ce-o pățise înaintea satului întreg.

Ioniță era vesel foc pentru că-i stătea foarte bine prima ținută, și pentru că învățase bine, cu cei doi tovarăși ai lui, cinci colinde nouă, și nu numai de l-ai sluga Irimie, ci și de la soru-sa cea mare, care, de câteva sări, în amurgit, înainte de-a merge la muls, colindai înainte, iar cei trei copii după ea. Sau mai bine, cu doi după ea, căci unul dintre băieții vecini nu putea ține minte deloc versurile întregi, ci numai frânturi, însă el avea altă calitate: prindea melodia cu urechea, încât ar fi putut-o începe la orice ceas din zi și din noapte, și avea voce melodioasă și puternică.

Stana, sora lui, era plină de veselie, fiindcă-i ieșise foarte bine clicinul de pânură neagră - stătea pe ea ca scris - și mai ales pentru cizmulile nouă ce așteptau în ladă Crăciunul. Le cumpărase tată-său înainte de lăsarea postului, la un târg de țară, dar nu avea voie să le încalțe până la sărbători.

Stana semăna cu tată-său, era brunețică, cu ochii negri. Era în vrâsta când se face trecerea din zburdălnicia copilăriei în adolescență, o stare neprecisă, care o cam tulbura și o făcea mai mult să tacă și să pară îmbufnată. Frate-său, Ioniță, poate găsisese ceva când spusese odată, supărat pe ea: «Stana noastră-i tare și amară ca o prună verde».

Dar cel mai mulțumit dintre toți era sluga Irimie. Când îi așază lelea Maria cămeșile frumos împăturate, în fața lui, într-un colț al unei lăviți, cu două părechi de tălpi pentru opinci nouă deasupra, și cu căciula nouă peste toate, iar ținuta cea nouă - simbria lui, în afară de plata în bani - o acăță în cuierul de după ușă, alături de-a stăpânului, mai veche, și de ținuta lui Ioniță, avu un zâmbet larg pe toată fața, și-i zise stăpânei:

— Mi se pare, lele Marie, că anul acesta te voi mai pune la o cheltuială. Mi se pare că va trebui să-mi dai și colacul cu pomul.

Era obiceiul ca sluga, când pleca de la stăpân, la Anul Nou, să capete și un colac mare, cu un «pom» împlântat în mijlocul lui, adică o ramură de măr împodobită cu mere, pere, nuci, prune uscate.

— Ți-l dau, bucuros, Irimie. Adică ți-ai pus gând hotărât și tu?

— Păi, mă gândesc că straiе ca astea nouă nu voi mai avea decât peste trei ani, și până atunci voi îmbătrâni prea tare.

Lelea Maria îl privi mișcată, cu duioșie de mamă. Erau numai amândoi în odaie.

— Ascultă, Irimie - zise ea -, aș vrea să vorbesc cu tine cinstit. Bine-ai face dacă te-ai însura. Nu-i vorbă, nouă rău ne va părea după tine, căci ai fost un ficior harnic și de omenie. Dar nu te putem lega de noi. Ai și tu drept, ca tot omul, la viața ta, la familia ta.

— Da, m-am gândit și eu, vorbi sluga emoționat.

— Dacă ești hotărât să te însori, iată, noi suntem gata să mai facem și altă cheltuială decât colacul cu pomul: te-om cununa noi!

— Mi-ați fi dumneavoastră nănași?

— Pe fața lui se zugrăvi o mare și plăcută surprindere.

— Da, te-om cununa noi, și ți-om da și o vițelușă. Am vorbit eu cu bărbatul mai demult despre asta.

În ochii lui Irimie se îndesară lacrimi. Apoi oftă.

— Mulțămim, lele Marie, da' unde-i femeia?

— Dacă mă lași pe mine și te încrezi în mine, o să-ți găsesc eu și femeie.

— Dumneata?

— Eu, da, căci tu nu te prea pricepi, deși vei fi un bărbat bun gospodăru. Cunosc eu fetele și văduvele. Cred că mi-am și pus ochii pe una.

— Glumești, stăpână? se zăpăci sluga.

— Nu glumesc deloc.

— Și... cine-i?

— Nu ți-o spun încă. Mai trebuie să vorbesc cu ea...

Dar ascultă, Irimie, vorba să fie vorbă: să nu dai pe urmă îndărăpt. Nici eu nu-ți voi pune înaintea o ciură ori pe Muma-Pădurii, ori o cerșitoare. Ci o femeie curățică, nici prea tânără, cu care să poți trăi. Ei, ce spui? Cuvântul tău din urmă? Îmi dai înputernicire?

— Îți dau, stăpână!

— Bine, Irimie, cred că-n dulcele ăsta facem două. nunți.

— Două?! se miră sluga.

— Păi da! Tu n-ai auzit nimic de Sora și de Gheorghe Mărginean?

O undă de lumină trecu peste obrazul țepos al slugii.

— Ba am auzit noi câte ceva!

— Apoi, vezi! Viața nu stă pe loc, Irimie, ea curge și tot curge, și cine i se ferește din cale, rămâne ca buturuga scoasă pe prundiș, la marginea râului.

Vesel fu în sările din urmă și uncheșul Nichifor, vecinul. De la priveghi și de la pomana lui Moise se alesese cu cinci pachete de tutun, pe care i le-a strecurat în buzunare chiar lelea Ana, iar de la Ion Corbu, primise încă cinci, pentru ajutorul ce i l-a dat la cusutul hainelor. Pe deasupra, luna viitoare - o săptămână înainte de Crăciun -, Ion Corbu va tăia porcii și, ca în fiecare an, va fi și el de ajutor. Asta însemna alte două pachete de tutun și, ceea ce era acum mai mult: va mânca friptură de carne proaspătă, căci pentru o zi ca aceea era dezlegare de la post, dată nu de canoane, ci de tradiție.

Sfârșitul lucrului fu cinstit cu un pahar de vin. Ion Corbu era în voie bună, și-l îmbia mereu pe vecin și pe sluga Irimie.

După al treilea pahar, uncheșul Nichifor se înnegură.

— Mă gândesc că ce frumoasă ar fi lumea asta, dacă ar fi tot omul om de omenie. Să nu fie zgârie-brânză și să știe cinsti pe bătrâni. Mulți nu știu că bătrânețele noastre sunt o încercare pentru copii și pentru cei tînări.

— O încercare?! se miră lelea Maria. În ce fel?

— D-apoi pe care argintul și aurul se lămurește în foc, așa se lămurește omenia copiilor în felul cum se poartă cu bătrânii lor. Dumnezeu îi lasă pe bătrâni să trăiască și când nu mai sunt buni de nimic, când nu mai pot da o mână de ajutor. De ce le lungește zilele? Numai pentru a pune la probă pe copiii lor, să vadă dacă sunt vrednici de câte-au adunat și le lasă bătrânii, sau nu sunt vrednici.

— Asta se prea poate, zise Ion Corbu.

— Ba-i chiar așa, să știți de la mine! Și să știie mai ales copiii ăștia. Și cât de frumoasă ar fi viața când cei tănări ar cinsti în toată vremea pe bătrânii lor.

— De, asta-i între cele zece porunci, vecine.

— Ce folos că-i pe tablele legii, dacă sunt copii care nici nu se gândesc la ea, nepoată Marie. Uite-ai mei! Nu le ajut și lor când la una, când la alta? Și-n postul ăsta, vin din pivnița mea n-am gustat. Și mă gândesc eu ce va fi când nu le voi mai putea ajuta la nimic, ci voi zăcări toată vremea pe vatră, lângă foc. Nu doresc de la Dumnezeu să mă țină până atunci.

Cât vorbi își tremură voit glasul și-l făcu plângăreț, și, cum necum, își stoarse și o lacrămă în gene.

— Îți faci și dumneata păcate, uncheșule - îi zise cu asprime lelea Maria -, și nu-i bine, acum, în preajma sărbătorilor. Alți bătrâni să se plângă de copiii lor, nu dumneata.

Când simți că înduioșarea lui nu prinse, lacrăma din gene se mistui nu se știe cum.

— Păcate ne facem cu toții, nepoată, căci nu pășim un pas fără să păcătuim, până facem umbră pământului. Dar eu tot am zis, și-oi zice până m-or întinde pe laviță, că cine face ca mine, ca mine să pățască! N-a fost mai bine de Moaisă, că n-a dat, cât a trăit, averea ficiorului și a poruncit el în casă? Dacă n-ar fi avut nicio altă mulțămire în viață, a avut la moarte: căci o pomană ca asta nu se vede decât la zece ani o dată, ori și mai mult. Copilul dă de bucurie că moștenește în sfârșit. Câtă



vreme, dac-ai dat tot, în viață fiind, când mori te îngroapă ca pe-un cerșitor, căci nu mai moștenesc nimic după tine.

— Dumneata n-ai să te temi de una ca asta, vecine, zise gazda, umplându-i din nou paharul.

— Nu se știe, nepoate! Dar ceea ce se știe e că un priveghi și o pomană îmbelșugată sunt de mare folos pentru sufletul celui ce s-a călătorit. Iată, sufletul lui Moisa, se hodinește împotriva tuturor sămnelor de la moartea lui.

— Ce sămne? întrebă sluga Irimie.

— Parcă tu nu le-ai ști? Sămnele cu ochiul neînchis, cu sicriul ce-a trebuit desfăcut, cu sicriul scos de trei ori din groapă. Ba, pe lângă că a murit neîmpărtaşit, și celelalte trei, s-ar mai putea pune și mâța care l-a speriat pe ȣigan.

— Ce ȣigan? Ce mâță? întrebare cu toȣii.

Nu auzise niciunul de întâmplare. Uncheșul, Dumnezeu știe cum aflase, căci vestea n-o putuse răspândi decât ȣiganul. Trebui să le povestească cum s-a întâmplat cu mâța, și cei de față râseră înveseliȣi. Bătrânelul se făcu a

1 G0

nu auzi și-a nu vedea nimic, și își curmă firul gândurilor lui:

— Nu-nchide nimeni, negrijât, ochii, fără păcate. Și totuși, azi ce-i? Vineri! Și de luni nu s-a arătat nimic.

— Ce să se-arate? se grăbi Irimie să întrebe.

— Niciun sămn rău, după mort. Dovadă că priveghiul de două nopȣi și pomana din belșug i-au câștigat iertare de la Dumnezeu. Pe mine însă să mă ferească Domnul din cenuri să mor negrijât!

— Vai, uncheșule, eu în locul dumitale m-aș duce la popa să mă spovedesc, să nu apuc Crăciunul cu-asămenea păcate pe suflet. Dacă mai îndrugi de-acestea, să știi că mă supăr, vorbi lelea Maria și ieși năcăȣită în tindă. Ce slăbiciune urâtă avea acest vecin, mai ales

dacă bea un pahar de băutură!

Pomenirea acelor semne de la moartea lui Moise Mărginean trecu o undă de întristare prin sufletul Surorii, nu pentru că ar fi pus vreun preț pe ele, ci pentru că se împlinea vorba lui Gheorghe: satul vorbea despre olo, și cine știe câtă vreme va vorbi. Și, de bună seamă, lucrul nu era plăcut pentru familia Mărginean.

Dar după alt pahar de vin, uncheșul își schimbă glasul, scutură masca și ieși la iveală iar fața lui veselă din sara aceea, și-l luă în primire pe sluga Irimie, care ședea pe laviță, cu paharul pe jumătate în mână.

— Iar a venit lăturancea aceea, măi Irimie, și iar m-a întrebat de tine.

— Să fie sănătoasă, răspunse omul, cu bărbăție. Apucase a vorbi cu lelea Maria.

— Așteaptă vorbă hotărâtă: da ori nu.

— Nu, răspunse sluga cu o hotărâre care-l făcu pe bătrân să înalțe capul, cuprins de mirare.

— Spui nu?

— Da, spun. Nu mă-nsor în sat străin.

— Auzi, auzi!

— Chiar așa, nu-mi iau o străină.

— Dar o aduci aici, la casa ta, și nu va mai fi străină.

— Mai bine iau una din sat.

— Ce?! Poate este una?!

— Este, da, se încurajă sluga.

Vecinul rămase o vreme zăpăcit: ce-a pățit Irimie de vorbește cu atâta încredere?

— Dacă este, e bine să știm și noi.

— Nu se spune!

— Dacă nu se spune, nu este. Ce-mi tot vorbești verzi și uscate?! Iată, unde este este și se și spune. Cine nu știe că Sora se va mărita cu Gheorghe-a Mărgineanului?

Și el se uită cu ochii lui mici la fată, la tată-său, și chiar la Ioniță, care intră c-un braț de lemne.

Niciunul nu-i dădu niciun răspuns.

— De unde nu-i foc nu iasă fum - se încăpățână vecinul -, iar din ce spui tu încă nu am văzut un fir de fum. Dovadă că nici foc nu este. Și-i pagubă!

— Ce pagubă, uncheșule? întrebă Sora.

— Pagubă că nădăjduiam să nănășesc și eu la o nuntă în dulcele ce vine.

Sluga se însufleți. Era întâia oară când bătrânul rău de gură nu putea ajunge deasupra lui.

— Am și nănași, uncheșule! zise Irimie biruitor.

Vecinul se uită întins la el. Îi păru că aici nu mai poate fi glumă, trebuia să se fi întâmplat ceva. Și începu să-l iscodească în fel și chip pe Irimie, dar omul se ținea bine. Îi tot venea pe limbă să-i spună, și i-ar fi spus cu mândrie că nănași îi vor fi chiar stăpânii, dar se birui și-l întărită rău pe bătrân.

Sora și Stana, care împăturau pe masă niște albituri, râdeau să se prăpădească. Ioniță, după ce umplu cuptorul cu lemne, se opri și el să asculte. Când sluga ieși să vadă de vite, copilul fu în călcâiul lui. Cât ce ajunse în curte, Ioniță, mergând alături, îl întrebă îngrijorat:

— Te chiar însori, bădiță Irimie?

— Dac-ajută Dumnezeu și oamenii buni, mă chiar însor odată.

— Și... te duci apoi de la noi, nu-i așa?

— Păi, ce să fac! Trebuie să mă duc la casa și la nevasta mea.

Ioniță se blegoși, dar tot se ținea de slugă.

— Și Sora noastră se mărită!

— Da, am auzit, Dumnezeu să-i ajute!

— Dar spune Stana că Sora se duce și ea de la noi, dacă se mărită.

— Ce vrei, măi Ioniță, așa e legea lumii.

După-o vreme în care nu se auzi decât cântecul zăpezii, copilul întrebă:

— Dacă te-nsori, mă vei mai învăța colinde nouă?

— Cum să nu 1

— Știu unde-i casa dumitale. Să vin acolo.

— De, măi băiete, doar nu mă voi însura în post. Stai să treacă sărbătorile, să vie dulcele. În dulce se fac ospețele.

Ioniță se învioră și se întoarce în casă.

Toma Băcilă, care le tăia în fiecare an porcii de Crăciun, fu înștiințat cu o săptămână înainte să fie slobod pentru ziua de luni. Toma era chemat de mulți gospodari, pentru că puțini mai erau în sat care să se priceapă ca el la treaba asta.

Duminică după-amiază, Maria Corbu tot dădea târcoale în jurul bărbatului său. Voia să-i spună ceva, dar părea că nu e cu totul hotărâtă, ori că nu îndrăznește. Bărbatul îi cunoștea purtarea asta, și, după o vreme, o întrebă:

— Ei, ce-i povestea?

— Păi, nici eu nu prea știu dacă ar fi bine sau nu.

— Ce anume?

— Mă gândesc eu la Sora noastră. Așa cum au început a se descurca lucrurile, n-ar fi cu neputință să nuntim în dulcele ce vine.

— Hm! Pentru ce o grabă așa de mare?

— Cred că nu mai ai nici tu nimic împotrivă.

Omul ridică din umeri.

— Pentru ce aş minți? După moartea bătrânului, nu mai văd nici eu cu neputință căsătoria. Totuși, când mă gândesc la neamul lor, parcă tot mă oprește ceva.

— Dar tu vezi bine că Gheorghe nu aduce cu neamul lor.

— Văd, e drept, dar un fel de silă tot mai simt. Nu aflu însă pentru ce ar trebui să ne grăbim așa de tare.

— Este pentru ce. Satul întreg vorbește acum despre căsătoria lor, și când am amâna-o până la vară, ori până la toamnă, s-ar vorbi prea multe.

— Las gura lumii să vorbească!

— Nu e chiar așa. Vor iscodi cine știe ce piedici că s-ar fi ridicat între ei. Apoi, Gheorghe nici nu vrea să audă

de-o amânare peste dulcele ăsta.

— Nu-i va strica dacă va fi mai stăpân pe firea lui și va învăța să rabde.

— E un ficior bun ca pâinea caldă, se hotărăște încet, dar când își pune ceva în cap, nu se mai abate din drum. Și dacă i se pune piedecă, nu știi ce poate face. Se aprinde ușor și poate face lucruri nesocotite.

— Dacă-i așa, are o fire destul de rea.

— Păi, nu-i om fără slăbiciuni!

— Și ce lucruri nesocotite ar putea face?

— Ai Olarului au început să se miște mai hotărât. Ei ar face bucuros nunta în dulcele ăsta!

— Ei, dacă crezi că Gheorghe ține numai atâta la fata noastră și la neamul nostru, n-are decât să se însoare cu Safta Olarului. Cel puțin ar face pe voia mortului.

— Asta nu va face-o, de bună seamă. Dar destul e că se poate începe o ceartă la ei acasă, cu tată-său. Ana îmi spune că de la moartea bătrânului n-a mai putut vorbi cu bărbatu-său despre căsătorie. E tot înnegurat și încruntat. Ea crede că pentru cele două locuri pe care Moisa i le-a dat, cu limbă de moarte, Floarei. Ține și el la avere, ca tot omul. N-ar fi lucru greu să voiască a se despăgubi de cele două locuri cu zestrea mai mare a Saftei, și, dacă amânăm până după Paști, ori și mai mult, să ajungă în ceartă cu ficiorul. Acum locurile cele două – mari și bune, tu le știi – stau subț zăpadă, arate din toamnă. Acum n-au niciun preț. Dar pierderea va simți-o la primăvară, la semănat.

Ion Corbu nu răspunse îndată. Se gândi și află că în ce spunea nevastă-sa era o parte de adevăr. Poate căsătoria ar fi mai ușoară acum în dulce, n-ar mai rămânea vreme pentru uneltirile Olăreștilor, nici pentru o neînțelegere – cu puțință – între tată și fiu. Nu i-ar fi plăcut să se facă întâia căsătorie, și nici ultima, în familia lui, cu neînțelegeri despre care să vorbească satul. Nu i-ar plăcea să se spună că ei fac o nuntă numai cu preț de

ceartă în familia mirelui.

— De, poate ai dreptate și tu, zise el într-un târziu.

— Da, și mai este ceva.

— Ce mai este?

— Poate trebuia să-ți spun asta mai întâi. Pe tânări cine-i mai poate despărți acum? Vor fi mereu laolaltă. Va veni primăvara, vara și cine mai poate fi cu ochii tot după ei? Gheorghe o iubește de mult pe fată, iar Sora noastră încă nu-i de lemn. Mă gândesc, Doamne ferește, că tinerețele sunt zburdalnice, și ar putea cădea în ispită, dacă amânăm mai mult. N-aș vrea să se-ntâtriple așa ceva pentru nimic în lume, chiar dacă satul n-ar afla nimic. Între neamuri ca ale noastre așa ceva nu este îngăduit.

— Vezi bine că nu! Căsătoria nu se poate face după pat spurcat, la asta nici nu vreau să mă gândesc. Când s-a mai pomenit între neamuri frunțașe una ca asta?

— Păi da, nu s-a pomenit pentru că e datoria părinților să potrivească nunta la vremea ei.

Lelea Maria începu să-și înalțe capul după felul ei. Semn că se simțea biruitoare. Privea întins la bărbat.

— D-apoi suntem noi pregătiți, tu femeie, de nuntit în dulcele ăsta? Sora are lada plină?

— Din partea asta să nu te doară pe tine capul. E plină, că n-am stat noi cu mâinile în sân. Și ce mai trebuie, isprăvim în două-trei săptămâni.

— Bine, dar nu-i lada totul.

— Vezi bine că nu. Dar o păreche de boi pentru ce-i ținem de doi ani? Pentru ce am crescut juncii în locul lor?

Ion Corbu zâmbi. Cum le știe potrivea nevasta lui pe toate! Era adevărat că ei țineau o păreche de boi mari pentru zestrea Surorii. Vorbiseră adeseori despre asta. El continua să zâmbească.

— Uite ce este, Ioane - și acum lelea Maria își zmânci de tot capul sus -, ce am vrut eu să-ți spun. Mine tăiem porcii.

— Ți tăiem, vezi bine, și ce-i într-asta?

— Eu aş zice să nu tăiem numai doi, ca-ntr-alți ani, ci să tăiem trei. Dacă facem nunta, e de lipsă carne multă. Apoi, nici pe Sora n-o puteam trimite de la casă fără oleacă de dulce.

Acum bărbatul începu să râdă înveselit. Râsul lui era plin, răsunător, sincer.

— Adică asta voiai să-mi spui! Mă miram eu pentru ce te tot învârți în jurul meu ca mâța în jurul slăninii din cui!

— Avem patru la îngrășat, așa că tot putem vinde unul pentru ce mai trebuie să cumpărăm de la oraș pentru fată și pentru cheltuielile de nuntă.

— Pe cât te-am știut de strângătoare, pe-atât ai ajuns acum de risipitoare. Ei bine, vom tăia trei.

— Va trebui să-i dăm ceva și lui Irimie, nu-l putem lăsa să plece ca de la o casă pustie.

— Dar ce, nu mai rămâne la noi? Încă nu mi-a spus nimic până acum.

Și bărbatul se supără puțin.

— Nu se duce, dar se însoară și el în dulcele ăsta. Oleacă de carne de porc afumată, i-o prinde bine și lui.

— Ce?! Se-nsoară?! Adică n-a vorbit în glumă cu vecinul Nichifor.

— Nu. I-am găsit eu pe cineva.

— Nu mai spune!

— Și el va face cum voi hotărî eu. Mi-a făgăduit. Spun drept că mi-a fost și milă de el, văzându-l așa de neajutorat. De capul lui nu se mai însura câtu-i vacul. Este el puțin nebleznic, dar e om harnic, și, cu o femeie cuminte alături, va putea trăi și el în lumea asta.

— Și pe cine i-ai aflat?

— Încă nu pot spune. Trebuie să mai vorbesc cu ea. Mai stă oleacă la îndoială.

— Hm! N-ar fi rău pentru el! Pentru noi însă va fi destul de greu. Nu vom mai afla curând un slugă așa de harnic și credincios ca el.

— Până la nuntă rămâne la noi.

— Asta nu ajută la nimic. Trebuie să ne tocmim slugă la Anul Nou. Căci peste an nu mai afli decât ciurucuri.

— Vom afla noi om în loc, n-avea grijă.

Se însăra, și stăpânul ieși în ușa tinzii și începu să strige după slugă. La vremea asta trebuia să fie în șură, la mestecături.

— Aude, aude! răspunse îndată glasul lui, și îndată veni înăuntru.

— Ai isprăvit cu mestecăturile?

— Puțin mai am.

— Vezi și te grăbește și te răpede până la Toma Băcilă, nu cumva să uite ca mine tăiem porcii.

— Cum să uite?! Când i-am spus, a și făcut o creștătură pe răboj.

— Cred eu c-a făcut, dar azi e duminică, și omu' se îmbată în toată duminica.

— Parcă numa duminica se-mbată! se luminează la față Irimie.

— Asta-i treaba lui. Dar eu vreau să-i aduci încă o dată aminte, să nu uite. Să vie cât ce mijeste de zi, și să-i spui că are de tăiat trei porci, nu doi.

— Trei?! se miră sluga.

— De-aceea să vie dis-de-dimineată.

— Păi, dacă tăiem trei, n-o fi de-ajuns cu uncheșul Nichifor. Să mai chemăm pe cineva.

— Mai cheamă!

Irimie porni spre ușă, apoi se opri deodată și întoarse capul.

— Să nu-l chem pe Gheorghe-a Mărgineanului? E nici aproape, și-apoi e un ficior tare. La biruirea a trei porci ne trebuie om tare.

Stăpânul privi cercetător la capul întors al slugii, stătu o clipă la îndoială, apoi zise:

— Cheamă-l, dacă-i mai la îndemână ca altul.

Maria Corbu întâlni la biserică pe Ana Mărginean, și, din una din alta, îi spuse că mâne taie porcii.



— Dacă vrei, vin și eu bucuros să-ți ajut. Și tu mi-ai ajutat la pomană.

— Vino, dacă ai vreme! De ajutor vom avea lipsă, că tăiem trei porci.

— Am vreme. Noi nu tăiem până joi.

Crăciunul cădea, în anul acela, duminică.

— Nu-i prea târziu?

multă greutate. Cât ce puseră mâna pe el, grohotitul porcului se schimbă în țipete ascuțite, deznădăjduite.

Dar, trântit pe zăpadă și ținut de cei patru bărbați – când îl văzu la pământ se apropie în fugă și vecinul Nichifor –, porcul nu avu vreme să țipe mult. Meșterul își scoase liniștit cuțitul din tureac, puse genunchiul pe grăsun și se aplecă asupra grumazului lui. Un țipăt groaznic se mai auzi o clipă, apoi numai grohăitul clocotitor al celor rămași în coteț și alergatul lor în strâmtoarea închisorii se mai auzi o vreme.

— Haide, lele Marie, hai! porunci Toma, scoțând încet cuțitul lung, însângerat, înfipt până-n plăsele, din grumazul porcului.

Femeia se apropie cu o oală cu gura largă și o ținu ia gaura ce nu se vedea prin păr și grăsime, din care începu să gâlgâie sângele, îndată ce meșterul scoase cuțitul întreg.

Animalele din coteț începură a se liniști, dar pufneau mereu pe nări și așteptau cu urechile întinse, mirosind cu riturile.

— Trageți-l mai la o parte, și haideti la al doilea, zise meșterul.

Vecinul Nichifor, după ce-l târără pe zăpada înghețată pe cel dintâi, se făcu a nu-l auzi pe Toma, și rămase lângă porc. Stătea lângă el, părand că-l păzește să nu fugă. Apoi se aplecă, începu să-l pipăie prin părul aspru și rar, și să clatine admirativ din cap. Se uită apoi la dâra ce-o făcuse animalul prin zăpada tare, și iar clătină din cap. Părea că-și caută anume de lucru, să nu se apropie de coteț.

Pe al doilea îl prinseră cu mult mai greu, în vreme ce cocina clocotea de grohăiturile și pufniturile fioroase, ale celor trei porci în viață.

Gheorghe voi să intre în cocină și să pună mâna pe el.

Meșterul și gazda strigară deodată:

— Stai pe loc!

— Stai! făcu îngrozit și uncheșul Nichifor, văzând ce vrea să facă feciorul.

— D-apoi, morții lui de porc! răsuflă Gheorghe, doar n-om sta până mâne după el. Stați la o parte și lăsați-mă să intru.

Toma puse însă hotărât rătezul.

— Ce vrei, voinice? Porcul acum e ca fiara turbată, te-ar sfâșia într-o clipă. Crezi că n-a mirosit sângele?

— Ei, cât ce-am intrat îl și prind de picioare și-l trântesc.

— Vezi-ți de treabă! Dă-mi mai bine jăruitorul acela.

Pe zăpadă era aruncat jăruitorul de la cuptorul de copt pine.

Toma crăpă cu grijă ușița și începu să miște lemnul, încercând să-l înghioldească. Îl nimeri ori nu, dar mascurul se împiedică de lemnul ținut pieziș înăuntru, și îmbrânci pe labele de dinainte. Numai la a treia piedecă îi veni bine lui Toma și-l înhăță de-un picior dinapoi.

— Săriți repede! porunci el.

Același zbierăt îngrozit, când îl traseră din coteț și-l trântiră jos, sub genunchele lui Toma, același țipăt ascuțit, scurt, terminat în horcăituri, sub cuțitul liniștit al meșterului.

— Gata și cu ăsta, oftă vecinul Nichifor, care se grăbi, după ce porcul fu răsturnat și ținut sub genunchii celorlalți, să-l apuce de-un picior.

Și mai greu fu cu al treilea. Unul dintre cei doi din despărțitul «a doua avea două pete negre pe coaste. Cel fără pete trebuia tăiat, așa se înțeleseseră stăpânii.

Dar nu era încă lumină destulă, și nu se vedeau

decât cu greu petele, iar de mari, de groși și de înalți erau aproape la fel. Pe deasupra, porcii erau furioși rău, clănțăneau din colți și făceau spume la gură.

După ce o vreme se năcăjiră în zadar să-i deosebească, fiindcă ei se învăluiau mereu, alergând și frământându-se grohotind, stăpânul zise:

— Pe care punem mai întâi mâna, pe acela-l tăiem, nu-i așa, femeie?

Lelea Maria, care păzea oala cu sânge, să ia și de la al treilea, aprobă:

— Bine-a fi și așa, pe care va cădea soarta; nu-i mare deosebire între ei.

Dar nu fu ușor nici acum. Nu se împiedica mei unul de jăruit.

— Eu zic să deschidem ușa, să-l lăsăm, pe care-o da aici mai întâi, să sară afară; ne-om azvârli aici asupra lui, fu de părere Irimie.

— Nu se știe dacă vom putea sări asupra lui și nu va sări el mai repede, vorbi meșterul.

— Păi, l-om fugări prin curte; cât e de gros, n-a putea fugi așa de repede, și punem mâna pe el.

— Ce, vrei să sângereze de tot? Destul sunt ei de însângerați și de frământarea asta dinlăuntru.

Le veni în ajutor întâmplarea: piciorul unuia alurihă printre blanele podului și scobâlți. Meșterul și fu cu mâna pe Ei.: „»

— Săriți acum și prindeți!

Când se stinse și horcăitul celui de al treilea sub Cuțitul lui Toma, văzură că era cel fără pete, cel merit morții.

„.

— Soartea ca moartea! striga vesel uncheșul Nichifor, tropăind pe lângă porc. Era bucuros că trecuse peste ce-a fost mai greu. Nici când era tânăr nu avea curajul să pună mina pe porcul de Crăciun, până nu era prins și dobofât de alții.

Toma Băcilă își șterse cuțitul trecându-i lama

însângerață printre două degete, și-l vârî în tureacul călțunului.

— Aduceți săniuța, porunci el.

Mijlocul curții, unde erau paiele de pârjolit, era departe, și porcii, mai ales unul, erau mari și grei.

— Ce ne mai trebuie sanie, că lunecă ei și pe zăpadă, zise sluga.

— Adă sania, Irimie, și nu pierde vremea.

— I-ai nimerit bine cu cuțitul, Tomo - îl laudă gazda.

— Au murit răpede toți trei, nu s-au chinuit.

— Păi, cuțitul lui Toma nu-i cuțitul lui Precup, că acela îl vâră și-l scoate și iar îl vâră, de două-trei ori până nimereste unde trebuie - vorbi vesel vecinul.

— Cuțit ca Toma nu mai are nimeni în sat.

— Cuțite bune mai pot fi, vecine, dar mână sigură ca a lui Toma nu mai este.

Meșterul păru că nu aude laudele, cum stătea crăcănat, cu mustața aspră peste gură, uitându-se țintă la porci.

— La cât îi prețuiești? Întrebă el pe stăpân.

— Știu eu! Au mâncat bine și s-au îngrășat.

— Peste două sute, cei doi, iar cel mare bate două cincizeci. Buni porci.

Apoi, ca și când și-ar fi adus aminte, întoarse capul spre Nichifor.

— Și cuțitul și mina sigură fac ceva! Dar lucrul de căpetenie e să știi unde să-l împlânți dintr-odată!

În vreme ce-i urcară, câte unul, pe săniuță și-i duseră lângă foc, prinseră a povesti întâmplări de la tăiatul porcilor.

— Mai știi, bade Ioane, când am înconjorat cu unul de trei ori curtea asta cât este ea de mare? A dracului porc! Ne-a scăpat la trei de subt genunche. Da' pe-atunoi venea la tăiatul porcului Visalon, Dumnezeu să-l ierte.

— Da' când l-a mușcat vierul cel jugănit pe Onu Chivii? Întrebă sluga.

— Cum să nu-mi aduc aminte, Irimie?! răspunse

vecinul. Doar era să și moară omul din mușcătura aceea.

— Când nu-i înjunghiat bine, se-ntâmplă să-și vină porcul în fire numai când e cu paiele aprinse în spate și-l frige la piele. Mi s-a întâmplat odată și mie, de mult, când eram la începutul meseriei. A fost mai mare comédie! Dar rușinea mea! Abia o începusem și era să mă și las de meserie.

În toată vremea asta, de când îi intrase în curte, Ion Gorbu îl urmărise de-aproape pe Gheorghe, în toate mișcărilor. Văzu că-i îndemânatec la toate și dezghețat, că prinde repede orice semn a lui Toma, văzu că unde pune el mâna, e pusă, și se bucură văzând cât e de tare. Nu-i plăcu numai când voi să intre în coteț, să prindă porcul. L-a auzit cum sufla de greu în fața hotărârii luate, și era sigur că nu glumise. «Oleacă prea pornit, prea-și iasă repede din sărite» își zise Ion Corbu.

Cei trei grăsuți erau așezați la o depărtare bunișoară unul de altul, pe pânțele, pe un strat de paie. După ce-i potrive pe toți trei, Toma se înalță și se spală pe mână cu apa caldută adusă de Sora, și le șterse pe prosopul de pânză pe care fata îl ținea în mână. Se spălară și ceilalți, și îndată se ivi lelea Maria c-o jumătate de pită, cu sticla de rachiu fiert și îndulcit, și cu trei păhărele.

Își tăiară felii, îmbucară, înghițiră câteva păhărele cu toții, într-un fel de liniște solemnă.

Sus mai luminau încă vreo câteva stele, și văzduhul era nelămurit. O jelniță de vânt, iscată dintr-odată, începu să tragă subțire și tăioasă ca un brici. Rar, cucurigau cocoșii din vecini. De prin sat începură să se audă, de ici și de colo, țipetele stridente ale grăsunilor înjunghiați.

— Le-am apucat înainte! vorbi meșterul Toma, mai cu voie. Acum, la lucru, băieți!

— Îi pârlim pe toți trei deodată? întrebă stăpmui.

— Pe toți trei. Suntem oameni destui. Uncheșul Precup abia de-aici încolo își va plăti rachiul pe care l-a

băut.

— Să vezi că mă pricep și eu la ceva, Tomo! răspunse vecinul, și supărat și înveselit, și luă furca de fier să aducă paie să acopere porcii, dimpreună cu ceilalți, afară de meșter.

În curând se lumineă curtea, casa, poiata, șoproanele: flăcările trecură pârâind prin paiele uscate ce acopereau porcii, și se înălțară în pale pâlpâitoare, unele arămii, altele roșii, iar cele de pe laturi albe ca argintul. Steaguri sfâșiate, limbi ascuțite, se înălțau în văzduh, plecate oleacă de jelnița ce trăgea. Dar când izbucneau din paie mai multe, flăcările se înălțau drept în sus, biruind adierea aceea ușoară.

Umbra fumului ce se înălța se mișca pe zăpadă, speria cădea ca o ploaie domoală și fină și presăra albul omătului, miros de paie arse și de păr pârlit se răspândi pretutindenea. Porcii aveau părul curat și uscat, ceea ce-i făcea o mare plăcere meșterului.

— Cu pârlitul lor ne vom juca! O să iasă un șoricrumen minune mare! vorbi el îndată ce începu a răzui cu coarnele fui cu de fier speria de pe spatele unui porc.

Ioniță ieși îmbufnat din casă: nu-l trezise Sora mai devreme, deși o rugase de-o săptămână în fiecare sară. Toți ai casei erau în lumina bobotăii, și el abia acum se ivi!

Dar supărarea-i trecu repede. Roiul de scânteii se vedea încă bine, căci nu se luminase de tot, și îndată începu să aducă și el, harnic, paie c-o furcă de lemn, și să le pună lângă porci, la îndemâna lui Toma, a tatălui său și a uncheșului Nichifor, căci numai ei trei lucrau la pârjolit, cu furcile de fier în mână. Meșterul, din vreme în vreme, trecea și pe la ceilalți porci, răzuia cu furca lui și arăta unde mai trebuie pârlit.

— Numai cu socoteală; și nu prea multe paie dintr-odată! Ușurel, ușurel! zicea Toma, trecând de la un porc la altul, atâta vreme numai cât știa că poate lipsi de

lângă cel îngrijit de el.

Îți răstimpuri, flăcările erau lăsate să se stingă în spinarea porcilor, și mai ardeau numai câteva șuvițe pe la margini, la picioare. Animalele păreau acum trei dihănii acoperite cu sperlă, cu riturile alungite, cu urechile pârlite și ascuțite. Cu furcile răzuiau speria, și un miros de fum, de păr ars, se răspândea acru. Din trupurile tot mai bine pârlolite se înălțau aburi și o mireasmă crudă, dar plăcută, ce aducea oamenilor aminte de tăiatul porcilor din anul trecut.

După ce-i curățeau bine de sperlă cu furcile de fier, și, de la o vreme, foarte ușurel și cu cuțitele, cei trei bărbați luau pale de paie în furci, le țineau deasupra micilor flăcări, care mai pâlpâiau pe de laturi, și îndată bobotaia se înălța din nou, luminând toate dimprejur.

Joniță nu era mulțumit când se potoleau flăcările, și, la o margine, își aduse paie, le aprinse, și alimenta mereu. focul, privind încântat flacăra și scânteile ce țâșneau, schimbându-se în grabă în scame de sperlă neagră, «de țigani care mergeau la târg», cum spuneau copiii. Întețea mereu flacăra de paie proaspete, închipuindu-și că pârla și ol un porc mai mic, un mascurenci, și era fericit cu munca lui.

Răzuitul din urmă îl făcu Toma, la toți trei porcii, întâi pe uscat, apoi cu apă călduță, vărsată de Sora și de Stana.

Vecinul Nichifor așteptă ce așteptă, apoi, luându-și cuțitul, începu să răzuiască și el, în vreme ce fetele turnau apă.

— Numai cu socoteală, numai ușurel, uncheșule, zise Toma ridicând capul și trăgând eu ochiul.

— Doar nu-i întâia oară, măi Tomo! Ne pricepem și noi, căci nu suntem de ieri de-alaltăieri. Ia, vecine, și tu cuțitul, ce mai aștepți? Să pârljolești și să cureți trei porci mari ca ăștia, nu-i glumă! Ne-apucă ziua albă.

Îi și apucase. Nicio stea nu mai scânteia pe cer, și văzduhul începu să se lumineze. Ioniță băgă de seamă

mai întâi schimbarea. Căci roiul de scânteii de la focul lui era tot mai palid.

Se apucă de lucru și gazda.

— Numai tot ușurel și cu grijă, să nu încrestați șoricul, ori să-l despuiați în vreo parte. E fraged și bine fript, și cum sunt porcii grași, se rupe ușor.

Lelea Maria, de când intrase în casă cu pâinea și rachiul rămase, nu mai ieșise. Făcuse foc mare în tindă, în oale și în căldare se încălzea apa, și fetele veneau mereu să ducă.

În răstimpuri le amorteau mâinile, când unuia când altuia, și se apropiau cu ele întinse de bobotaia lui Ioniță. Băiatul era mândru de foc și aducea mereu paie la mascurul lui.

— Spuneți lelii Maria să deie foc mai mare oalelor, să fiarbă apa. În gerul ăsta, până spălăm și răzuim, se și răcește, porunci meșterul celor două fete.

Gheorghe ajuta și el la apă, și schimba câte-o vorbă cu Sora, și din când în când cu Stana.

Oamenii lucrau povestind mereu de una, de alta. Vecinul Nichifor începu, după felul lui, să batjocorească oamenii din sat. Dar, mai mult, poveștile se învârtteau în jurul tăiatului porcilor: Toma știa o mulțime de îi întâmplări, și nici vecinul Nichifor nu se lăsa mai prejos.

— Nu numai în anii din urmă, dar de când m-am apucat de meserie, n-am văzut porc ca acum trei ani la primarul. Fusesse un vier cât un vițel de mare, pe care-l jugăniseră și-l puseseră la îngrășat. Când l-au băgat în coteț, a mai intrat cum a intrat, dar când să-l taie, nu l-am mai putut scoate pe ușă. Am trebuit să scoatem blanele dintr-un părete. Da' ăla nici n-a fost porc, ci dihanie! Și-a avut o carne roșie și tare, ca de mistreț!

— Ba, cel mai greu porc a fost al părintelui Andrei, din anul trecut. Șase oameni nu-l puteau ridica.

— Șase ca dumneata, ori fără dumneata? întrebă meșterul.

Bătrânul se supără și, răzuind mai apăsător cu cuțitul,



despoie un petec de șoric cu slănină cu tot.

— Vezi c-ai spus o minciună! se supără Toma.

Așternură paie nouă și trăvăliră acum porcii cu picioarele în sus. Nu trebuiră răzimați cu bucăți de lemne pe laturi, pentru a nu se răsturna, căci porcii erau așa de lați în spate, încât se așezară bine.

Și bobotaia începu din nou. Gheorghe și Ioniță începură să aducă iar paie.

Dar flăcărilor acum nu mai erau așa de frumoase ca; înainte, în semiîntunec, și Ioniță se dădu în vorbă cu flăcăul. Mai vorbise cu dânsul de multe ori, pe uliță. Apoi, de câte ori n-a fost el ștafeta care-o vestea pe Sora că Gheorghe-i la porțiță?

— Dumneavoastră ați tăiat porcii? întrebă copilul „aducând furca de paie.

— Încă nu, Ioniță.

— Și când îi tăiați?

— Joi.

— Știi ce, bădiță Gheorghe, aș veni și eu să văd bobotaia.

— Să vii, cum nu, zâmbi feciorul.

— Da, însă chiar de la început, când se pune lemnușul mai întâi. Iaca, Sora n-a voit să mă scoale la vreme, deși am rugat-o și asară.

— Își va fi uitat, măi Ioniță!

— Cum să-și uite, că nu-i uitucă! Toate le ține minte. Da' i-a fost frică să nu deger! Păi, mie nu mi-e irig.

— Atunci, ce-i de făcut, Ioniță! Să vin eu să tescol?

— Nu, să-i spui dumneata Surorii, că pe dumneata te-ascultă, nu ca pe mine.

Un zâmbet larg trecu peste obrazul flăcăului.

— Așa crezi tu?

— Ba-i chiar așa! Și trebuie să te asculte.

— Trebuie? Pentru ce?

— Păi, dac-a fi nevasta dumitale, cum să nu te-asculte?

Gheorghe simți un val de căldură.

— Bine, Ioniță, o să-i spun.

— Să-i spui și să-i poruncești, că altfel nu mă trezește la vreme.

177”.

Tot făceau împreună drumul de la căpițele de paie până la cele trei bobotăi, și vorbeau. Copilul – cu mare încredere și însuflețire, Gheorghe – cu glasul tot. mai înduioșat.

Sluga Irimie se duse la grajd să vadă de vite.

— Se duce de la noi și bădița Irimie, vorbi cu vocea mai scăzută Ioniță.

— Nu mai rămâne slugă aici?

— Cum să mai rămâie dacă se însoară și el?!

Nu mai spune!

— Se-nsoară și se duce, și tata va trebui să bage un slugă străin.

Apoi, dup-o vreme de gândire:

— Oare pentru ce se însoară ficiorii și se mărită fetele, bădiță Gheorghe?

Luat la repezeală, Gheorghe nu știu ce să-i răspundă.

— Am întrebat-o și pe Sora noastră, și ea zice că așa-i legea.

— Da, așa-i legea, măi Ioniță.

— Și cine-a făcut legea asta? Popa?

— Nu, băiete, Dumnezeu!

— Păi, atunci e altceva – zise Ioniță cam supărat.

— Ce lasă Dumnezeu trebuie să faci. Așa zice și mama... Da’ să nu uiți să-i poruncești Surorii, bădiță Gheorghe!

— N-ai frică!

Gheorghe se simți deodată într-alt suflet, aici, în curtea Corbului, cum nu mai fusese niciodată. I se dezlegă limba și începu să vorbească vesel cu toată lumea. Vorbea și glumea cu Sora și cu Stana, aici, în văzul și auzul tuturor a, și se simțea foarte mulțumit.

Când porcii fură pârliti, răzuiți și spălați și pe burtă,

Toma Băcilă se obli de șale, își dădu c-o zmâncitură căciula pe ceafă, își scoase bășica de țăbac și răsuci o țigară groasă. Începu numaidecât și uncheșul Nichifor să-și îndese pipa. În clipa asta ieși și lelea Maria din casă cu o covată și o trocuță, și cu ștergare de pânză.

— Mergeți, fetelor, și aduceți vasele celelalte, zise ea, punând pe-un așternut de paie proaspete lucrurile aduse.

— Numai să trag țigara asta și ne apucăm, lele Marie. Este vreme, nu-i așa? Am început de dimineață.

— Harnic ca totdeauna, bade Toma - zise gazda\* veselă.

— Dar ce spui? Au slănină bună?

În loc de răspuns, meșterul își rășchiră degetele de la mână până unde ajunseră.

— Mai mult de-o palmă! Nu le-ați dat în zadar hrana cea bună.

Portița curții scârțâi strident, și intră lelea Ana, aducând și ea subsuoară niște trocuțe, puse una într-alta.

Oblici bine când începea lucrul muierilor: îndată ce crăpau porcul, treaba cea mai multă era a lor. Să ia dinmâna lui Toma tot ce scotea, prin aburul cald și crud, din porcul despicat: măruntaiele de tot felul, fiecare puse în vas deschilinit, intestinele care trebuiau spălate și curățite cu sare numaidecât, fiertul în oale a ficatului „inimii și a tot ce alegea meșterul pentru caltaboși, sângereți, tobe.

Ana Mărginean dădu binețe și începu îndată să se mire de așa porci buni. Toma Băcilă își isprăvi țigara „scoase alt cuțit din traistă, și se aplecă la lucrul cel nou, croind și despicând. Era o treabă în care nu mai intră nimeni afară de el.

Gheorghe se pregăti de plecare - căci nu mai avea ce face - și le dori lucru bun.

— Să fii sănătos și-ți mulțămim de ajutor, zise bucuros Ion Gorbu.

— Da' la prânz, la o zamă cu moare de varză și

proaspăt, să vii și tu, Gheorghe, vorbi lelea Maria.

— Să vie, da, întări bărbatul.

— Așa, către unsprezece! Pân-atunci suntem cu carnea în casă, nu-i așa, bade Toma?

— Suntem și mai în grabă. Și carnea pentru caltaboși va fi fiartă, și cu săratul vom fi gata, lele Marie.

— Du-l, tu fată, în casă și dă-i un păhărel de rachiu, mai zise lelea Maria, văzând că Gheorghe apucă spreporțiță.

Sora îi luă de mâneca clicinului și-l duse în casă, îi dădu pâinea și cuțitul, și-i umplu păhărelul.

— Ce bine-mi pare c-ai venit să ne ajuți!

— Cum să nu vin, dacă m-ați chemat?

— El îi puse mâna pe umăr: - E așa de bine aici la voi, cu toții laolaltă, zise el cu duioșie. Știi că am să-ți dau o poruncă?

179

— Nu te-i prea grăbi?

— M-a legat Ioniță.

— Ioniță?!

El începu să râdă.

r-Da, Ioniță. Nu l-ai sculat azi la vreme și n-a văzut fcobotaia de la început. Acum, vrea s-o vadă la noi. De aceea mi-a spus să-ți porun «esc să-l scoli la vreme joi, de-cu-noapte.

Fata se înveseli. El o cuprinse ușor peste mijloc.

— Îmi vei împlini porunca? El zice că pe mine trebuie să mă ascuți.

— Trebuie?

Așa spune copilul. Zice că și așa vei fi nevasta mea, și nevasta trebuie să asculte de bărbat.

— Doamne, și copiii ăștia! își vâră nasul în toate cele - râse Sora.

— Vezi bine, acum vorbește toată lumea.

Flăcăul se uită în ochii ei verzui, care râdeau, își simți brațul din jurul mijlocului ei încordându-se, o strânse 3 a piept și o sărută cu violență.

— Haida să ieșim! – zise ea cu un oftat adânc.  
— Ori.nu te mai grăbești la vite?  
— Ba mă grăbesc, căci sluga e încă pe pat.  
— Să nu uiți să vii la prânz!  
— Trimite pe Ioniță după mine, să nu nimeresc prea devreme ori prea târziu.

Voia să vină copilul după el, părându-i că așa va păstra mai mult în el simțământul acela de intimitate, de «acasă», pe care i-l deșteptase Ioniță cu vorbăria lui.

Când ieșiră, vecinul Nichifor clipi spre cele două mame.

— Frumoasă păreche, n-am ce zice! Așa păreche n-a mai fost în Broșteni de când s-a însurat primarul. Să le dea Dumnezeu noroc și sănătate!

— Să te-audă Dumnezeu, răspunseră cele două mame.

Ion Corbu întoarse capul, privi după cei doi tineri care mergeau spre porțiță. Feciorul era cu un cap mai înalt decât fata. Se uită apoi îndelung la cele două femei care puneau în coveți și în oale ce le dădea Toma. Nu zise nimic, dar gândul îi spunea: «Dac-așa va fi voia lui Dumnezeu!...» I se părea că s-a făcut un pas hotărâtor prin această mică scenă în fața străinilor. Adieri de bucurie și de întristare îi treceau prin suflet, ca în fața viitorului...

Numai după ce duseră carnea în casă, și Toma își scoase din traistă toate uneltele, părea că intrase meșterul în toate apele lui. Se dezbracă de clicin, își suflucă mânecile, lelea Maria îi prinse un șorț alb dinainte, îl puse pe laviță să răsuflă un pic, îl omeni cu pâne și rachiu, din care gustară și ceilalți bărbați și Ana.

Avea Toma Băcilă o bardă mai mare și mai grea, și una' mai mică, cu limba albă, ascuțită ca briciul; scosese vreo trei feluri de cuțite și o mașină de metal sur, frumos lustruită, pentru făcut cârnați și caltaboși, avea vreo patru feluri de tuburi scurte, de diferite grosimi, care se potriveau la țeava mașinii, pe unde ieșea carnea tocată,

împinsă în tubul acela larg cu un sul de lemn; avea un amnar mare pe care ascutea cuțitele și bardele.

Ioniță le admiră de-aproape pe toate, tot rozând la o bucată tăiată din coada porcului; sfârcul de ureche îl rosesese mult mai ușor.

— Spun că popa are o mașină de tocat carnea, ceva lucru mare, zise lelea Ana, când Toma luă barda și începu să toace bucățile de ficat fiert pe o scândură groasă, dată la rindea.

— Am văzut-o și eu - zise meșterul Toma -, dar nu iasă cârnațul și caltaboșul până-i lumea ca din carnea tocată cu barda. O macină prea tare, o schimbă într-un fel de aluat. Eu unul n-aș sfătui pe nimeni să umble cu asemenea mașină!

Și el continuă să toace carnea, întâi cu o bardă, apoi cu amândouă.

Pe Ioniță și pe Stana îi prindeau de nas toate miresmele ce se ridicau din carnea fiartă, și ciupeau și de ici și de colo câte ceva. În tindă aburea mereu, și când se deschidea ușa, valuri albe de neguri năvăleau afară pe sub pragul de deasupra, și altă negură se grăbea în tindă peste pragul de jos...

La prânz, Sora-l trimise pe Ioniță după Gheorghe.

Când porni cu el, nu cuteză să-l întrebe până nu ieșiră în uliță. Aici îl prinse de mâneca clicinului, și își ridică capul să-i vadă ochii.

— I-ai poruncit Surorii, bădiță Gheorghe?

— Poruncit!;!

— Pe joi?

— Joi, da!

XIII

Cu două sări înainte de Ajunul Crăciunului, Ioniță cu tovarășii lui de colidant - Pătruț și Niculiță - ajunseră la grea neînțelegere. După ce repetară pe vatra din tindă toate colindele și erau mulțumiți de cum le știau, Niculiță întrebă deodată:

— Ce facem noi poimăine dimineată?

— Ce să facem? i răspunseră mirați cei doi.  
— Mai mergem cu Moș Ajunul, ori nu mai mergem?  
— Cum să nu mergem?! se rățoi Pătruț la el.  
— Muma zice că-i destul dacă mergem la colidant!  
— Dar acumu-i anul și-acum doi ani n-am fost și cu Moș Ajunul și la colidant?! întrebă Ioniță.

— Am fost, da' muma zice că atunci am fost mai mici, iar acum suntem copii mari, și nu se cade să ne mai amestecăm cu cei mici, oftă Niculiță cu părere de rău.

— Ce mari, mă?! Da' n-au umblat cu Moș Ajunul și copii mai mari decât noi? Ilia Răului nu-i mai mare? Visa Mateieșii nu-i mai mare? Mitruțu Podarului nu-i mai mare? se oțărî Pătruț. Mergem, cum să nu mergem, hotărî el.

— Păi, muma zice că nu se mai cade, că Moș Ajunul e pentru copii mai mici.

— Da' tu ești mare, mă? Nu vezi că ești numa cât un poeiumb? Nu veni, dacă nu te lasă mumă-ta! Io și cu Ioniță mergem. Nu-i așa, Ioniță?

— Păi, să întreb și eu pe mama.

— Întrebați pe cine vreți! Eu mă duc și singur. Am și vorbit cu copiii din ceata noastră. Ne adunăm în capul uliții, la Ionu uncheșului.

— Tu ce zici, Ioniță? întrebă Niculiță, cel care nu ținea minte vorbele din colindă.

— Păi, știi io? Dacă-i vorba de mers, va trebui să mergem toți trei, ca și la colidant. Stați s-o întreb pe mama.

Mamă-sa și surorile lui cerneau făină de grâu în cămară, fiecare într-o covată. În cămara mare și largă era frig. O lampă cu petrol lumina slab, atârnată de-o grindă. Pulberea fină, de făină, se presăra în vâluri ușoare deasupra coveților, și mirosea frumos, a moară. Slăninile sărate, mari cât niște țințre, atârnav de grinzi. Untările înfășurate și legate cu fâșii de pânură albă erau acățate toate trei mai la părete. Pe ruzi lungi, sprijinite de grinzi, atârnav rânduri întregi de cârnați și caltaboși.

Părechi de costițe dășăgite atârnavu de alte ruzi. Spinările erau încă la sare, într-un ciubăr curat, cu șuncile. În pod, la fum, era carnea pentru varză și friptură, și câțiva cârnați și caltaboși. Afară de untură, toate câte erau în cămară și în ciubăr, urmau să fie puse la fum, după ce se vor fi zvântat bine.

Cele trei femei cerneau îmbrăcate cu clicinele, și praful fin de făină se așezase în strat subțire pe mâneci și mai cu seamă pe năfrâmi și pe obraz. Covețile erau aproape pline, și, din când în când, împrăstiau cu mâinile făina de subt site, să ajungă la nivel egal. Era o plăcere să umbli cu mâna în făina rece, albă și moale. Stana cernea într-o albie mai mică, cu o sită mai deasă. Din făina asta vor face colacii și «lipiile» aromate cu cuișoare și unse cu ou, după ce mai întâi se vor pune câțiva pumni deoparte, într-o covățică, pentru prescuri, pe care le va frământa însăși Stana, ca o fetiță nevinovată ce era.

Ioniță se opri o vreme, fără să fie văzut, în ușa pe care o deschisese încet, admiră bunătățile afumate de grinzi și de ruzi, văzu cu plăcere negura albă ce juca în jurul capului femeilor, apoi tuși să-l audă mamă-sa.

— Ce-i, Ioniță? Ce vrei? închide ușa că se răcește în tindă.

— Mamă, dumneata ce zici, să mai mergem cu Moș Ajunul, ori să nu mai mergem? Niculiță zice că mumă-sa spune să nu mai mergem.

— De ce nu, Ioniță?

— Zice că suntem prea mari pentru mersul cu Moș Ajunul.

— Păi, de știu eu ce să zic? în anul ăsta parcă tot ați mai putea merge. Nu sunteți încă chiar așa de mari.

— Apoi, să mergem dar?

— Să mai mergeți acum o dată.

Gând se întoarse Ioniță în tindă, Pătruț sărea într-un picior, la vatră, în fața lui Niculiță, făcându-i în ciudă.

— Vezi că mergem? Vezi că mergem?

El nu avusese astâmpăr la vatră, și se dusesse după



Toniță și ascultase cu urechea lipită de ușă.

— Muma zice că să mergem - spuse triumfător Ioniță.

— Zice că-n anul ăsta mai putem merge, căci nu suntem așa de mari.

Tinda nu era luminată decât de flăcările din cuptor. La pâlpâitul lor, obrații celor trei copii se arăneau ușor. Se văzu că Niculiță rămăsese supărat.

— Mergeți voi, da' pe mine nu mă lasă muma, zise el.

— Cum să nu te lase?! Venim noi pe la tine și te luăm.

— Zice că acum e vremea lui Onu să meargă cu Moș Ajunul, căci nu putem merge toată casa, să creadă oamenii că nu avem ce mânca acasă.

Onu era fratele mai mic al lui Niculiță; să fi tot avut cinci ani.

— R, Bine „mă, da' noi mergem la cerșit? Nu mergem cu Moș Ajunul? întrebă revoltat Pătruț.

— Dacă ar fi așa, n-am mai putea umbla nici la colidant, spuse Ioniță.

— Și mumă-ta aia! Parcă nu vin și doi și trei rdintr-o casă, și nu mai zice nimeni că umblă la cerșit.

Se înțeleseseră, în sfârșit, să treacă pe la Niculiță în dimineața de Ajun: dacă va voi mumă-sa să-l lase, bine, clacă nu, ei doi tot se vor duce.

Vezi numa și fii gata de-cu-vreme, să nu așteptăm după tine, căci nici ceata nu așteaptă după noi, zise Ioniță.

I-ar fi părut rău și lui și lui Pătruț să rămână acasă tovarășul lor, căci el ura mai tare dintre toți urătorii cu Moș Ajunul de pe ulița Câmpșorului. Mai tare și mai prelung.

Cei doi tovarăși, după ce mai repetară câteva colinde, plecară acasă, iar Ioniță o luă spre grajd. Geamurile mici ale poieții luminau somnoroase, și știa că Irimie e înăuntru și așternea la vite. Voia să-l întrebe și

pe el, căci, oricum, era bărbat și cunoștea mai bine ca o femeie rânduielele bărbaților. Nu i-ar fi plăcut să-l arate femeile, cu sita plină de covrigi în mână, cu degetul și să zică: «Da' teleleul ăla ce mai caută între copii?», cum auzise pe o femeie, la un Moș Ajun, vorbind despre unul mai mare – între ei, ca măgarul între oi.

Sluga fluiera încet, așternând paiele proaspete.

— Bădiță Irimie, te-aș întreba ceva, vorbi copilul după ce privi o vreme la lucrul slugii

— Uite, frate, iar ești aici?! în loc să colidanți mereu, să nu vă întoarceți poimăine sara cu rușinea în traistă în loc de colăcei.

— Colindele le știm acum bine, pe toate. Dar mai este și alta acum.

— Ce mai este?

— Să mai mergem cu Moș Ajunul, ori nu?

— Adică, voi trei?

— Da.

— Păi ce, vă temeți că veți degera? Dacă nu veți îngheța, sara, la colidant, nu veți păți nimic nici dimineața, cu Moș Ajunul.

— Nu pentru frig!

— De ce dar?

— Muma lui Niculiță zice că suntem prea mari și nu se mai cade.

— Haida de! Mari, voi?

— Așadar putem? se înveseli copilul.

— Eu am umblat cu Moș Ajunul până am fost de zece ani.

— Așa?

— Vezi bine!

Ioniță se întoarse bucuros în casă. Mamă-sa și surorile isprăviseră cu cernutul și erau în tindă, și lampa aprinsă la locul ei.

— Și bădița Irimie spune că putem merge.

— L-ai întrebat și pe el?

— Da. Zice că el a umblat până a fost de zece ani.

— Bine, măi băiete, bine, răspunse luminată mamăsa, care-i păru lui Ioniță oarecum străină, ninsă cum era pe

I

obraji și pe năframă de pulberea de făină. Căci nu apucaseră încă să se scuture. Surorii i se îmburaseră fin și câteva șuvițe de păr ce-i scăpau de sub năframă, și copilului îi părea că-i șade foarte bine așa. Numai Stana își scuturase năframa, și dăduse cu ștergarul pe obraz și pe frunte.

Mama și Sora aduseră o covățică cu făină în casă, și în cele două capete ale ei plămădiră două rânduri de aluătel: unul pentru colaci și lipie și prescură, altul pentru pâne și colăcei și colaci, pe sama colindătorilor.

Mâne, vineri, îi vor coace în cuptor, iar sâmbătă, în ziua de Ajun, va trebui tăiat curechiul pentru verzei găina - pentru tăieței, și rața cea îndopată - pentru friptură.

Lelea Maria se pricepea - lucru mare! - la mâncări gustoase, ba mai învățase și pe altele, iar Sora știa acum aproape tot așa de bine rânduiala și la oale, și la frământat, și la cuptorul de copt pâne. Începuse să prindă câte ceva chiar și Stana.

În Broșteni nu erau douăzeci de familii, în tot satul T afară de țiganii din țigănie, care să nu taie porc de Crăciun, care putea și câte doi, care nu, cel puțin un burliuc de câteva luni, iar găini, cine nu avea în curte? Tăieței cu supă de găină erau pe toate mesele la praznicele mari. Chiar între țigani erau trei-patru familii care tăiau porc.

Frigul se mai domolise în dimineața de Ajun. Cerul era încetoșat ușor, și omătul nu mai scrâșnea așa de aspru și sfărâmicios sub picioare. Mai rămăseseră unele femei care coceau în cuptor numai în dimineața de Ajun, și aerul era aromat, deși cu mult mai puțin ca ieri, de mireasma pinii coapte, de fum de paie, de cuptor ars.

Copiii nu începeau să umble cu Moș Ajunul decât

după adăparea vitelor, pe la zece ceasuri înainte de amiazi. Fiecare uliță își avea echipa ei, cele mai lungi și câte două, care porneau una dintr-o margine de uliță, alta din cealaltă. După obiceiul străvechi, echipele porneau aproape toate deodată, și în câteva clipe tot satul ardea de urările argintii ale copiilor și de lătratul cinilor, de izbitul porțițelor când vreun câne se lua după ei.

İcnită și Pătruț trecură pe la Niculiță. Îi aflară gata, cu t-raista după cap, cu bâta în mină. Mamă-sa nu-l lăsase să iasă din casă.

— Gândeam că minte – zise ea celor doi copii.

— Nu credeam că pe voi vă lasă părinții.

— Ba ne-au lăsat! răspunse cu ciudă Pătruț.

— Și bădița İrimie zice că nu suntem încă prea mari, întări İoniță.

— Ba, mari! Mi-i frică să nu fiți ca măgarii între oi!

Dintr-un colț se mișcă un poșândoc cu căciula mare peste ochi – de-abia i se mai vedeau –, cu traista, prea lungă, după cap, cu bâta în mână.

Era Onu, fratele lui Niculiță. Părea îngrijorat, aprobându-se de cei trei.

— Acum o dată mai mergeți – zise femeia –, dar e pentru cea din urmă oară pentru Niculiță. Aveți grijă de copil.

Porniră tuspătru spre casa din capul uliței, unde se aduna ceata lor.

Onu scânci de câteva ori. Cei trei vorbeau înflăcărat și uitau de el, și copilul rămânea în urmă.

— Haida, Onule, ține-te de noi! îi striga când unul, când altul.

Se adună în grabă o ceată de douăzeci și cinci-treizeci de copii, îmbrăcați toți gros ca niște eschimoși, cu traistele după cap, cu bâtele-n mână. O vreme, larma lor umplu tinda, apoi, când crezură că nu mai au pe cine aștepta, dădură buluc în curtea gazdei, înaintea pridvorului, și începură urarea, răcnind fiecare cât putea

mai tare:

— Bună-dimineăța  
La Moș Ajun!  
Bună-dimineăța  
La Moș Crăciun!  
Dați-ne colăcelu'  
Că ne strânge geru';  
Dați-ne-un covrig  
că murim de frig.  
Bună-dimineăța  
La Moș Ajun!  
Bună-dimineăța  
La Moș Crăciun!: = >

Și iar repetară versurile de mai înainte. Când începură a ura a treia oară, gazda ieși în pridvor, cu ciurul plin de covrigi și începu să-i împrăstie peste urători.

Se produse o învălmășeală... până ce apucă fiecare câte-un covrig și-l vârî în traistă. Apoi trecură, gălăgioșipeste drum, la prima casă, și de la porțiță începură să ureze, iar cu aceleași versuri.

Când începu să răsunе ulița Câmpșorului, răsunară toate ulițele din sat de aceleași urări, așa că o larmă, argintie se împânzea mereu deasupra caselor potopite de greutatea zăpezii, care trimiteau însă prin coșuri sulurile de fum, ca o solie că nu dorm.

Uneori câte-o echipă de copii pierduți în căciuli și haine groase se oprea înaintea porțiței: câinii lătrau, înăuntru, furioși de zbierătele lor. Deși erau înarmați cu bâte, nu cutezau să intre până ce nu ieșea gazda și chema câinii. Erau numai copii între cinci și nouă-zece ani, în unele echipe se iveau și mai mici, care nu puteau ține pașii cu ceilalți, și rămâneau plângând în urmă, până venea vreunul mai mare și-i lua de mână.

De la porțiță la porțiță, tot țesând drumul, cu grijă să nu uite vreo casă, ceata urătorilor de pe ulița Câmpșorului înainta mereu, umplând văzduhul cu urările

lor argintii. Pe la mijlocul uliții, glasul lui Niculiță se ridica deasupra tuturor. Pe mulți, care strigaseră prea tare sau prea ascuțit, începu să-i usture în grumaji, alții erau pe cale de-a răguși. Dar vocea lui Niculiță se întărea parcă, de la o casă la alta.

Mergeau mereu, uneori chiar alergau, mai ales până treceau drumul, cu lătrat de câni înainte, cu lătrat de câni în urma lor, căci se treziseră și se înverșunaseră toate potăile de larma asta neobișnuită. Obrajii copiilor se roșiseră de ger, ochii li se aprinseseră de plăcere; alergând, strigând mereu, se încălziseră; păreau niște picături de primăvară pe nesfârșitul covor alb de zăpadă.

Când ajunseră la ai Mărgineanului, lelea Ana, după colăcei, le zvârli și o poală de nuci, și, într-o clipă, ca și când i-ar fi cosit cineva, fură cu toții la pământ. După ce

He adunară, le aruncă un ciur cu prune uscate, și se zugrăvi același tablou.

Lelea Ana, văzând pe Ioniță, îi făcu semn cu degetul. Îl duse în căldura din casă și îi turnă în traistă câțiva pumni de nuci și de prune uscate.

— Înghețat-ai, Ioniță?

— Nu! Mi-i chiar cald!

Își împinse căciula de pe frunte, și fruntea-i era asudații.

— Sunteți harnici și o să isprăviți până la amiazi.

— Isprăvim, da!

El puse mâna pe clanță;

— Mă duc, că rămân de ceată. Iasă acum pe porțiță.

— N-ar fi mai bine să te mai încălzești oleacă? Îi ajungi tu pe urmă.

Copilul își îndesă căciula.

— Nu se poate, că avem treabă.

Mulțumi de nuci și de prune și ieși în frig. Copiii treceau ulița la casa din față.

Unele gospodine, fie că erau chiar atunci cuprinse cu lucrul, fie că le plăcea să-i audă din casă cum urează, întârziiau să iasă cu covrigii. Ceata repeta urarea,

uitându-se de la o vreme unii la alții. Când întârzierea era prea lungă, ei încetau, șopoteau, și apoi, cu priviri dezamăgite, se grămădeau spre porțiță. Gazda ieșea atunci și se făcea că se miră:

— Vai de mine! Ați și isprăvit? Pentru atâta ispravă să vă dau eu colăcei?

Fețele aprinse se întorceau și începeau să ureze din nou, până li se aruncau covrigii.

Pe ulițele satului, numai cetele copiilor cu Moș Ajunul erau stăpâne în ceasurile acestea din nainte de amiazi. Mireasma de cuptor și de pâine caldă pătrundea din câte-o curte, se ridica în firișoare și din traistele urătorilor, tot mai pline de colăcei. Uneori femeile care ieșeau cu sita plină erau cu năframa-ntr-o ureche, burată de făină, semn că mai aveau încă de lucru pe la cuptor.

În ușa poietii, lângă grămada de lemne, în unele curți, se arăta stăpânul sau sluga, își puneau mâna în șold și stăteau nemișcați până isprăveau copiii urarea. Uneori privirile celor mari se înduioșau, aducându-și aminte de când umblau și ei cu Moș Ajunul și gândindu-se cum trece vremea.

Cei mai mici din cete se osteneau de la o vreme, rămâneau în urmă, frații sau alți copii mai mari, în sama cărora fuseseră dați începătorii, îi trăgeau de mână să vină mai repede; dup-o trecere de vreme, și dintr-un grup și dintr-altul se auzeau scâncetele celor mici, degerați de frig sau ruși de oboseală. Dar să nu fi încercat careva să-i ducă acasă, să se scape de ei: abia atunci începeau să plângă cu adevărat, să țipe ca din gură de șarpe, priponindu-se în picioare și nevoind să-i urmeze.

Din multe case primeau, pe lângă covrigi și nuci, și poame uscate, mai ales în anii în care se făceau fructe multe. Unii se lăcomeau și mai luau din traistă câte-o prună, dar repede se opreau: nu puteau ura cu gura plină sau cu sâmburele în gură.

Ceata de pe ulița Câmpșorului sporea mereu, de ia o

casă la alta, și traistele se făceau tot mai grele. Locuiau aici multe familii fruntașe, și li se aruncau colăcei destui, să ajungă și doi-trei la unul.

Când isprăviră, către amiazi, Ioniță se duse mai întâi la grajd, unde Irimie țesăla vitele. Țesăla și cânta cu gura închisă.

— Uite, bădiță Irimie!

Și-i arată traista doldora.

— Mulți! zise scurt sluga, și-și văzu de lucru.

— Da' nu-s numai colăcei, ci și nuci și prune uscate.

— Păi, s-au făcut destule astă-vară.

Băiatul simți că sluga nu-i în toate apele lui și nu mai stăruie, ci simți o întristare, o dezamăgire. Aștepta să-l vadă pe Irimie mirându-se, nu numai așa! Nu mai stăruie, ci întoarse vorba.

— Ziceai că nu te duci de la noi la Anul Nou.

— Păi, mă duc?

— Vezi bine că nu mai stai.

— De unde știi tu?

— Păi, muma ți-a făcut colacul.

Sluga se opri din țesălat și întoarse capul. Stăpâna nu-i mai vorbise în zilele din urmă nimic despre căsătoria lui, și era tare îngrijorat.

— De unde știi tu că-i colacul meu?

— Mi-a spus și muma și Sora, când le-am întrebat al cui este.

Dacă i-au făcut colacul, era semn că stăpâna era sigură de căsătoria lui, că alt Crăciun nu-l va mai apuca aici. Ba putea să fie cununia chiar în grabă.

— Vom vedea noi ce va mai fi, măi Ioniță! vorbi el mai vesel, și se apucă iar de țesălat. Acum du-te și-ți golește traista, să se vadă că n-ai umblat în zadar cu Moș Ajunul.

Pe la amiazi, ulițele erau pustii, câinii se liniștiseră, și tot mai tare pătrundea în curți miresma verzilor care fierbeau în oale pântecoase pe vatră, la gura cuptoarelor, împrejmuite cu jar care se spuza pe deasupra.



Bărbații, în unele curți, mai aveau de lucru la grămada de lemne, la tăietor. Unii mai tăiau încă, alții duceau lemne tăiate și le așezau în pridvoare. Lemne uscate, blane, erau mai puține, cele mai multe erau verzi, aduse din pădure în toamna asta. Și aerul de zăpadă era pătruns de mireasma crengilor cu coajă tânără, aducând prin curți aerul pădurii.

Abia începu a se însăra, și tovarășii lui Ioniță se și arătară. În tinda plină de mirosul verzilor – două oale pântecoase cântau pe vatră –, ei mai repetară o dată colindele, hotărâră la care gazdă ce colindă anume să cânte, și care a doua oară, dacă i-ar pofti să mai colinde, și se ridicară neliniștiți, gata de plecare. Nu aveau să meargă decât la șasesprezece case de pe ulița Câmpșorului, unde au colidant și anii trecuți. Acest program era hotărât de părinții lor: numai la familiile cele mai avute tuni înrudite. Într-un ceas isprăveau cu toate.

Lelea Maria, văzându-i gata de drum, îi opri.

— Luați-vă căciulile și mai așteptați. Doar nu-ți porni, că nici găinile nu s-au culcat. Nu mai sunteți copii mici, «A vă fie frică cât ce se întunecă.

Mai așteptară, dar ca pe spini. Tot mereu ieșea câte unul în curte, să vadă câtu-i de întuneric și să tragă cu urechea: nu cumva alții au început?

J'e urmă ajunseră atât de nerăbdători, încât lelea Marja îi dezlegă.

— Vedeți să nu luați de rând casele, numai pe unde ați fost și anul trecut.

— Nu, nu!

Și cei trei se îmbulziră pe ușa tinzii. Cum văzduhul se înnegurase, însărarea coborî repede. Gerul mai slăbise, dar tot mai stăpânea un frig strașnic, și zăpada cânta iar strident, ca și când ai fi pășit pe sfărâmături de sticlă.

Abia ieșiră copiii și dispărură pe uliță, când la portița lui Ion Corbu se auzi un nechezat de cal.

Sluga Irimie ieși în ușa grajdului și trase cu urechea. Calul mai necheză o dată.

— A sosit badea Pavel, stăpâne, vorbi el, întorcândi capul spre vite.

Ion Corbu isprăvea de țesălat un junic.

— Da, cred că-i calul lui. Du-te de-l adă în poiată.

Pavel, fratele mai mare al lui Ion Corbu, descăleca, deschise portița, și acum venea, cu calul de căpăstru, spre grajd.

— Bună-sara, bade Pavele! Am cunoscut că nechează calul dumitale, zise sluga, luând din mâna cu mânășă de pănură albă, cu un singur deget, căpăstrul.

— Să fii sănătos, Irimie! Toate-s bune pe-aici? Totul e în regulă?

Pavel Corbu era îmbrăcat cu cioareci noi, cu călțunii și cojocița de praznic, cu căciula cât o rotilă de plug. Era ras proaspăt, cu mustața răsucită, cu ochii care păreau ai fratelui său, așa semănau, aprinși de aerul rece. Nu era așa de înalt ca Ion, dar era ceva mai vârtos la trup, și glasul lui răsuna puternic.

— Toate-s bune, bade Pavele.

— Sănătoși cu toții?

— Sănătoși tun!

— Să-i iai șaua și să-l freci cu un șomoiog de paie; e cam asudat. A avut de furcă cu nămeții.

— S-au pus mulți nămeți, bade Pavele?

— Mulți și mari. Și-acum, că a mai slăbit gerul, pe la feții nu mai ține calul. S-a cufundat de câteva ori pân' la burtă.

Vocea lui răsuna în toată curtea. Lelea Maria ieși din tindă, bărbatul se ivi din grajd.

— Bună-sara!

— Sara-bună! Ai sosit în pace?

Ieșiră din tindă și fetele:

— Bună-sara, uncheșule!

— Să trăiți și să-nfloriți, ca merii, ca perii în mijlocul primăverii, rujile uncheșului.

— Tu le colinzi întâia oară, zise stăpânul, sosind lângă el și strângându-i mâna cu bucurie, pornind împreună spre casă.

În pridvor dădu mâna cu femeile, și le strânse așa de tare, încât Stana se strâmbă de durere.

Intrară cu toții în tindă, prin aburul ce năvăli pe ușă.

— Hm! Văd că verzele, după miros, nu mai au mult de fiert – zise el, adulmecând cu nărilor.

— Pace, măi oameni buni, pace și frăție și voie bună-n casa asta!

Și el își desfăcu brațele în laturi, și îndată începu să-și dezbrace cojocița. Frate-său se grăbi să aprindă lampa în camera din nainte.

— Adă-ți cojocița aici, zise el, ivindu-se în prag.

Trecură cu toții în odaia de frunte.

— Ce face cumnata? E bine, sănătoasă?

— Tare și mare, dar, ca de obicei, s-a îmbufnat oleacă, dacă m-a văzut călare.

— Și fetele?

— Bine și ele. Așteaptă de-acum să le vină pețitorii!

— Pe Vasile nu l-au lăsat de Crăciun acasă?

— Nu l-au lăsat! Cică se gată de bătaie.

— Ce spui?!

— Păi așa-i mint pe ficiori, când nu-i lasă de sărbători acasă. Zice că l-au lăsat la Paști și nu-i pot slobozi de câte ori au românii sărbători, căci au prea multe, (pune căpitanul.

— Ei, parcă ei n-ar avea Crăciun!

Nu mai au, că l-au avut înainte cu două săptămâni.

— De, asta așa este, vorbi Ion Corbu. Nemții au alt calendar.

— Au un calendar stricat – zise Pavel.

— La Crăci umil lor uneori nici zăpadă nu-i.

— Dar v-a trimis cel puțin carte? stăruie lelea Maria.

Trimis. E bine și sănătos, mulțămim lui Dumnezeu.

Mai are și el până la toamnă, la Ziua Crucii.

Tot vorbind, își dezbracă cojocița, rămânând numai

într-un pieptar înfundat, aproape nou, cu frumoase cusături în mătase neagră pe piept, la buzunări și la gura pieptarului, care era încheiată cu nasturi mici, negri. După ce-și scoase căciula din cap, își netezi părul, care abia arăta – unde și unde – fire arginții. Purta părul lung, pieptănat pe spate. Șuvițele răscolite de scoaterea căciulii grele se așezară la loc. Păru-i sclipea în lumina lămpii – se vedea că-l unsese, de sărbători, cu unt.

— La liturghie vine și cumnata, cu fetele, de bună seamă, vorbi lelea Maria, luând de pe laviță traista – frumos vărgată – cu prescuri, pe care o adusese Pavel.

— Vin, cum nu, cu sania. Numai sluga rămâne acasă. El va veni la biserică a doua sau a treia zi. Da' se poate să și întârzie oleacă, și de aceea am adus cu, ca de obicei, prescurile.

Maria luă traista cu prescuri și o duse în cămară. Era plină. Erau prescuri pentru trei liturghii, pentru toate zilele de Crăciun.

Pavel Corbu era numai cu trei ani mai mare ca Ion. După înfățișare îl puteai socoti chiar mai tânăr decât el. Avea o față mai plină de viață, cu pielea arsă de soarele și vânturile câmpului deschis. Locuia, de la căsătorie, la o depărtare de vi-eo șase-șapte kilometri de sat. Se însurase «pe curte», adică cu o fată singură la părinți, și se mutase acolo, la părinții ei, cum era obiceiul. Era un neam bun și gazdă mare acela al Dăneștilor, în care intrase. Trăia, din moși-străinoși, tot acolo, după Măgura Mare.

Neamul Corbeștilor se pomenise însă în cuprinsul satului, și trăise în toate obiceiurile lui, așa că Pavel nici acum nu se putea împăca să petreacă sara de Ajun în casele izolate în pustiul zăpezii, să nu-l colinde nimeni decât copiii lui și sluga, cum se obișnuiseră înaintașii nevestei sale. De aceea, în fiecare sară de Ajun, venea în sat la fratele său, cu toată supărarea nevestei și a copiilor. Îi mai plăcea, apoi, în zilele de praznic mare, să intre în biserică odată cu diacul, să asculte slujba de la

început până la sfârșit - era și dornic de slujbă bisericească, pentru că peste an venea mai rar în sat, din depărtarea la care se afla. Apoi știa că cu muierile nu poate decât să întârzie, căci ele, și când crezi că-s dichisite de tot, tot mai află câte ceva de dres sau de adaos. Așa că venea din Ajunul Crăciunului, să-și tihnească praznicul. Mai avea badea Pavel și o mare slăbiciune pentru dulceața colindelor, și pentru altă dulceață: a vinului fiert pipărat și îndulcit, care însă nu era plăcut de gustat decât ascultând, cu cotul răzimat de masa așternută, colindele la fereastră. Toate acestea însă nu le putea avea în casa lui din mijlocul pustiului. Și apoi, așa crescuse, așa se obișnuise din copilărie.

Lelea Maria se grăbi să pună pe masă o pâine proaspătă și o sticlă de rachiu.

— Știu c-ai ajunat, cumnate, dar acum, dacă n-ar fi înnorat, ar ieși stelele, zise ea, îmbiindu-l.

Ajunaseră, de altfel, și ai casei, afară de Ioniță, până dup-amiază, după obicei.

Pavel Corbu se uită la pâine și la sticla de rachiu și clătină din cap.

— Mai rabd oleacă, cumnată, dacă am răbdat până acum. Doar un păhărel de rachiu, să-mi clătesc măselele de rugină.

Își puse un păhărel, care nici nu era de rachiu, ci unul de vin, mai mic, și, sorbind, plimbă băutura prin gură, apoi o înghiți.

— Aveți tescovină bună anul ăsta!

— A ieșit cam tare, zise frate-său.

— Ba-i numai potrivită.

Apoi, după ce aruncă ochii prin casă:

— Nu vă văd ficiorul pe nicăiri, doar nu se va fi și culcat.

Stana râse și-și arată dinții albi și regulați, înșirați ca măgelele.

— E la colidant, uncheșule!

— Măi, măi! Harnic ficior! A plecat cu noaptea-n

cap. Da' pe tine, tu fată, când încep să te colinde ficiorii?

— Acum e Sora la rând. O să-i vie și ei vremea, răspunse mama.

Sedeau cu toții pe laviță în odaia din nainte. Ușa ce da în tindă era întredeschisă. Se auzea cum fierb oalele la foc, și mirosul verzelor pătrundea și aici, după cum se și cuvenea să amiroase toată casa omului de sărbători.

Focul duduia în cuptor, lampa lumina, și lumina ei se reflecta strălucind în geamurile asudate. Căldura din ajun nu mai lăsa să se așeze flori de gheață pe ele, dar era semn că și afară nu mai era așa de frig.

— Păi, dacă-i după rând, o să-i vie rândul cât de curând, căci am auzit că nuntiți în dulcele ăsta.

— S-a auzit până la dumneavoastră?! - întrebă lelea Maria mirată. Tresări și Sora, iar tată-său ridică fruntea.

— N-ați mai fost în sat de la prinderea postului.

— Dacă n-am fost noi, a venit satul la noi - râse Pavel, și-și răsuci o țigară groasă. - S-au grăbit alții s-aducă vestea, dacă nu v-ați grăbit voi. Deși voi erați cei chemați. Ori v-ați răzgândit și nu mai vreți s-o cununăm noi pe fată?

— Vorbești și tu! - zise fratele său.

— Cum să ne răzgândim? Dar nănașii trebuie să aibă întâi pe cine cununa.

— Ce? Cum? Păi nu avem?!

Pavel trase adânc din țigară și slobozi pe nări două șuvițe lungi de fum.

— Avem și nu avem. De la vorbe, de la gânduri și voință, până la faptă, mai este. Nănașii sunt înștiințați și rugați când totul e gata.

— Haida-hai! O să mai vorbim noi în sara asta! Da' tu, nepoată, poți fi liniștită: când va fi să fie, ce ți-am făgăduit va intra în grajd. Și vițelușa ta, Stano, am pus-o deoparte.

Fetele se înveseliră, căci cunoșteau glumele uncheșului, și porniră după trebi în tindă, prin cămară. Cu ajutorul lor Maria făcea rânduiala în cămară: puneau

la îndemână colăcei de toate mărimile, după felul și vrâsta colindătorilor, și câte-o bucatură de dulce pentru țigani.

Isprăvise și Irimie mai devreme cu vitele, și veni și el în casă. Își aprinse țigara, săltând în palmă un jar de pe vatră, de la oale, și începu să colbăiască și să tușească.

— Vino înăuntru, Irimie, se auzi glasul gazdei.

— Bună-sara și în casă - zise el intrând.

— De-acum încep să vină colindătorii, se și aud prin sat.

— Ai legat câinii în șură?

— Legat, pe amândoi.

— Le-ai pus paie?

— Pus, cu toate că s-a slobozit frigul de tot. A început să ningă iar.

— Ninge?

— Da! Acum a început. Ninge rar, cu fulgi mari.

— Numai de nu s-ar mai porni un viscol ca cel dinainte de două săptămâni! zise badea Pavel.

— Nu suflă nimic, întări Irimie.

— Voi nu știți ce-i un viscol în mijlocul hotarului. Ne-a fluierat și ne-a şuierat pin ne-a asurzit, și era gata-gata să ne acopere casa și grajdurile. A troienit până deasupra fereștilor, încât am avut ce arunca cu lopețile, eu și sluga. Două nopți a urlat.

— Și în sat a fost vânt și ger mare, cât ne luasem de-o groază.

— Dacă mai viscolește la noapte, nu știu cum vor veni dimineața muierile cu sania.

— N-o să viscolească! Dacă s-a muiat vremea, e sărhn că de la miazăzi vine ce vine, vorbi sentențios Irimie, șezând pe laviță, subț icoane, ca pe-un tron, și povestind de la egal la egal cu cei doi fruntași ai satului. De Pavel avea încă și mai mare respect ca de stăpânul său, pentru că avea aproape de două ori atât pământ ca el.

Luară câte-un păhărel de rachiu și închinare toți trei.

— Sfântul Ajun la mulți ani cu pace și cu sănătate! zise Irimie.

— Să te-audă Dumnezeu și să fii sănătos! răspunse gazda, iar Pavel adaose:

— Și celălalt Ajun să te găsească cu un prunc în leagăn, Irimie.

Dac-o vrea Dumnezeu, răspunse sluga, cu o față luminoasă.

— De câțiva ani tot așa-mi răspunzi, dar aici mai e lipsă și de voința bărbatului, nu numai de-a lui Dumnezeu. Că el, sfântul, ce-i din partea lui, a spus cu poruncă, de la facerea lumii: «Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul!».

Irimie își luă curaj.

— Apoi cred că în dulcele ce vine o să împlinim și noi porunca asta a lui Dumnezeu, bade Pavele.

— Așa-mi mai vii de-acasă, fătul meu. Să te vedem la treabă, căci anii trec și nu așteaptă. Ți-ai chiar aflat pe cineva?

Sluga înclină capul.

— Știe stăpâna, zise el cu glas pe jumătate.

— Acum cred și eu că se însoară, căci a luat lucrul în mână nevastă-mea - zise Ion Corbu.

— Nouă rău destul ne va părea, că ne-am obișnuit cu Irimie și a fost om cu credință pe lângă casa noastră.

— De, ce să-i faci! Veți afla altul! Dar ia ascultă-ncoace, măi Ioane, e adevărat că Dinu Morarului își vinde locul din Priloage?

— Adevărat. E strâns cu ușa de lege, căci a pierdut pâra cu Ionu Diacului și trebuie să plătească la avocat cheltuielile.

— Nu știi, a stat de vorbă cu cineva? N-ai auzit cât ar cere?

— N-am auzit. Dar ce? Ai vrea să mai cumperi pământ? E un loc bun și mare. E de vreo patru iugăre.



— Îl cunosc bine, și l-aș cumpăra. Mâne, după biserică, trebuie să vorbesc cu el.

— Dar e departe de tine, de moșia ta.

— Păi, n-avem fete de măritat?

— De, asta așa este. Și ai bani gata?

— Bani și țiganii au! Vorba e să ai pe ce face bani. Ce se mai vorbește? Cum mai umblă târgurile?

— Spun că s-au mai slobozit oleacă prețurile vitelor. Oamenii se tem de iarnă lungă.

— Poate să fie o astfel de iarnă. Sămne au fost și sunt.

Mai închinară câte-un rând de păhărele, și când le puseră pe masă, la fereastra dinspre curte se și porni întâia: colindă, după ce mai întâi se auzi întrebarea rituală: «Slobodu-i să colindăm?», după care, de auzeau ori nu auzeau răspunsul, cei de-afară începeau îndată.

Pavel uită de târg și se răzică cu spatele de perete, trăgând cu urechea. Colindau doi copii de sama lui Ioniță, și glasurile lor argintii răsunau la fereastră.

— Doi oameni bogați.

Domnului nostru.

Doi oameni bogați.

Precum s-au rugat.

Dumnezeu le-a dat Masă, ceasta masă în mijloc de casă.

Și-n mijloc de masă Măru-i înflorit cu mere de-argint.

Doi îngeri Din ceri Jos se cobora.

Mere culegea.

Și-n Rai le ducea și le împărțea.

Melodia se ridica fragedă, crudă, în noaptea de Ajun, și badea Pavel închise pleoapele de plăcere. Și era numai începutul. Gândindu-se că până-n zori colindele se vor ținea lanț, o înseninare caldă i se întipări pe față.

— Frumos! Frumos, măi copii! Ai cui sunteți voi? Întrebă el când colindătorii fură poftiți să-și ia colăceii.

— Lo-s a lui Ilie Mândruț, zise cel mai mărișor, un

copil cu ochii vineți și cu părul blond, creț.

A lui Ilie care șade peste podul cel mare?

— A lui!

— Măi, d-apoi de departe veniți voi! Ați pornit de mult?

Copilul înclină din cap.

— Și tu a cui ești? Întrebă pe celălalt.

— Lo-s a Sandii Mărunțelului.

— Uite, frate! Are Sanda ficior mare! Acumu-i anul, nu-mi aduc aminte să fi colidant voi prin partea asta de sat.

— N-am mai ajuns! De-aceea am plecat acum mai devreme.

Badea Pavel se obli și își vârî mâna în șerpar. Băgase acolo, de-acasă, un pumn de crețari de aramă. Scoase elțe două monede și le dădu copiilor, care chiar atunci își puneau colăceii, aduși de Stana, în traistă.

— Doi oameni bogați.

Domnului nostru.

Doi oameni bogați.

Precum s-au rugat.

Dumnezeu le-a dat Masă, ceasta masă în mijloc de casă.

Și-n mijloc de masă Măru-i înflorit cu mere de-argint.

Doi îngeri Din ceri Jos se cobora.

Mere culegea.

Și-n Rai le ducea și le împărțea.

Melodia se ridica fragedă, crudă, în noaptea de Ajun, și badea Pavel închise pleoapele de plăcere. Și era numai începutul. Gândindu-se că până-n zori colindele se vor ținea lanț, o înseninare caldă i se întipări pe față.

— Frumos! Frumos, măi copii! Ai cui sunteți voi? Întrebă el când colindătorii fură poftiți să-și ia colăceii.

— Io-s a lui Ilie Mândruț, zise cel mai mărișor, un copil cu ochii vineți și cu părul blond, creț.

— A lui Ilie care șade peste podul cel mare?

— A lui!

— Măi, d-apoi de departe veniți voi! Ați pornit de mult?

Copilul înclină din cap.

— Și tu a cui ești? Întrebă pe celălalt.

— Io-s a Sandii Mărunțelului.

Uite, frate! Are Sanda ficior mare! Acumu-i anul, nu-mi aduc aminte să fi colidant voi prin partea asta de sat.

N-am mai ajuns! De-aceea am plecat acum mai devreme.

Badea Pavel se obli și își vârî mâna în serpar. Băgase acolo, de-acasă, un pumn de creițari de aramă. Scoase câte două monede și le dădu copiilor, care chiar atunci își puneau colăceii, aduși de Stana, în traistă.

Nu apucară să iasă pe ușă, și la fereastră se auzi:

— Slobodu-i să colindăm?

— Slobod! răspunse gazda.

Și porni altă colindă. Erau tot copii.

— De când Domnul s-a născut.

Domn din ceriu.

Și pământul l-a făcut.

Domn din ceriu.

El bine l-a priponit De patru stâlpi de argint.

Și cerul l-a-mpodobit.

Domn din ceriu.

Tot cu stele mărunțele și cu luna printre ele;

Cu soarele strălucind Tot pământul luminând.

Domn din ceriu.

Pe oameni înveselind.

Fire-ai gazdă sănătoasă.

Sănătoasă, veseloasă.

Cumu-i colinda frumoasă.

Fură poftiți și ei în casă, dăruiți cu colăcei și cu creițari, de amândoi frații, căci și Ion Corbu făcuse rost de bănuți mărunți pentru copii.

Badea Pavel îi întrebă și pe aceștia ai cui sunt, cum făcu și cu ceilalți toți câți mai veniră. Când se nimereau

copii de oameni mai cunoscuți, sau de-ai rudeniilor, le dădea până la cinci bani de căciulă, și-i întreba ce mai fac ai lor, de una, de alta. Uneori, când îi plăcea mai tare de vreo colindă, râcăia și Irimie câte-un creițar în șerparului său lat, ca de om însurat, nu îngust cum purtau feciorii.

Când fu pe la al șaselea-șaptelea rând de colindători copii - erau tot mai mărișori, cu cât se însăra -, lelea Maria, cu hainele schimbate, curate, așternu masa și aduse mâncări de post lângă pâinea proaspătă, care rămăsese neînceptută. Era ciorbă de cartofi prăjiți cu ulei de sâmburi de bostan, fasole frecată, rece, varză călită, toate prăjite în același fel. Mai aduse un blid mare plin cu nuci, și altul cu mere. Vinul fiert, îndulcit și pipărat, fu adus în căni de pământ. În sticle aduse vin nedires, din pivniță.

Când masa fu așternută - în cântecul continuu al părechilor de colindători care se perindau și-și primeau darurile -, răsăriră și Sora și Stana, schimbate și ele, cu haine de sărbătoare, și se apropiară de masă. Se ridicară toți, și Ion Corbu spuse tare Tatăl Nostru. Apoi se așezară și începură să cineze, când povestind de una de alta, când cu urechea întinsă la colinde.

Lelei Maria îi păru că nu-i lumină destulă, mai aprinse două luminări, le puse în sfeșnice scurte de aramă și le așeză pe masă.

Afară, satul întreg răsuna tot mai tare de melodiile străvechi ale colindelor, melodii care se cântau numai o dată pe an, și totuși nu se uitau. Toate fereștile dinspre stradă și curte erau luminate pretutindenea, și, cum ochiurile de sticlă erau neînghețate, în dărele de lumină ce trimiteau în uliță, se puteau vedea fulgi mari și grei, tot mai deși, care cădeau liniștiți, ca într-o toropeală. Rar se auzeau câinii lătrând, căci mai pretutindenea fuseseră legați în adăposturi, în locuri ferite, nu cumva să muște pe cineva.

De câte ori se isprăvea o colindă, și colindătorii erau

poftiți în casă, de mama, de Sora sau de Stana, pe rând, fiecare aducea și colăceii și li-i puneau în traistele de după cap, iar cei doi bărbați scoteau bănuții din șerpăre.

Nu trecu mult de când se puseră la masă, și, după câteva rânduri de colindători, se auzi la fereastră o voce cunoscută de copil:

— Slobodu-i să colindăm?

— Slobod, slobod, răspunse zâmbind lelea Maria.

Afară de badea Pavel, toți cei de la masă zâmbeau.

— Cine-i? întrebă el și din ochi.

— E Ionuț-a nost cu tovarășii lui - se grăbi să răspundă Stana.

— Dar a răgușit puțin.

Melodia și începu, și, în grabă, o voce melodioasă, puternică, le copleși pe celelalte două mai subțirele, ntai răgușite. Era o voce în care nu se legănau prea multe cuvinte din textul colindei, dar care dădea farmecul întregii cântări.

2 (11

Sluga Irimie ciuli urechea. Era una dintre colindele nouă, învățate de Ioniță de la el, și voia să se convingă cât o știe de bine.

— Printre meri și printre peri Plimbă-mi-se mari boieri.

Mari boieri cu cai bâlțați.

Cu călțuni împintenați.

Cai cu frâne de argint.

Cu poclăzi până-n pământ.

Plimbă-se, alintă-se.

Între ei întreabă-se:

Unde-i ciuta ciutelor.

Frumoasa frumoaselor.

Rumeneala zorilor.

Podoaba crăieselor?

Cu arcul să o vânam.

Cu cununi s-o-ncununăm.

Cununii de cununie Lui Vodă dalbă soție.

Irimie urmărea fiecare vers, căci se auzea bine din odaie, și după fiecare păreche de versuri dădea din cap în semn de aprobare. Rămase însă surprins când văzu că cei trei copii nu termină colinda unde știa el, ci merg mai departe, punând o încheiere de la altă colindă:

Boierii s-au bucurat.

Fată dalbă și-au aflat.

Tot pe Sora, fată-mare.

Cum se plimbă pe cărare.

Cumu-i dalbă și frumoasă.

Să rămâie sănătoasă.

Sănătoasă, veseloasă.

Cumu-i colinda frumoasă.

Sora râse îmbujorată, sări la fereastră și bătu amenințător cu degetul în geam. Cei trei copii intrară îndată în casă, nemaiasteptând să fie poftiți.

— Nu v-am spus io că trebuie să fi sosit și uncheșul Pavel? șopti înveselit Ioniță la urechea celor doi, care se uitau țintă la străin, Îi uitaseră din anul trecut.

— Iacătă-i și pe cei trei crăișori! – zise badea Pavel, după ce mama răspunse la «bună-sara» copiilor.

— Ați cam întârziat, mă Ioniță, nu ți-a mai rămas nimic de mâncare. Poate va mai afla mumă-ta ceva, dacă ne mai colidanți una și în casă. Tare frumoasă colindă cea de la fereastră!

— Bădița Irimie m-a învățat, uncheșule, zise Ioniță cu mândrie, uitându-se la slugă, ai cărei obraji se roșiră de plăcere.

— Păi, da, Irimie știe multe, că-i de când s-au prăsit colindele. Ia să ne mai cântați una, tot de-a lui Irimie.

Cele trei fețe, îmbujorate să țâșnească sângele din ele, se întoarseră una spre alta, ochii se întâlniră și se înțeleseră, deși Ioniță nu șopti decât un singur cuvânt:

— Asta-i.

Numaidecât își tocmiră trupșoarele pe picioare, oblindu-se. Numai Niculiță rămase cu un picior înainte, ca pentru sprijin mai bun, și el porni melodia fără greș,

știind și cuvintele din versul întâi:

— Asta-i sară, mândră sară.

De la versul al doilea el purta mai mult cântecul, iar ceilalți doi depăneau fără greș și cuvintele:

— Ieși, tu gazdă, pân-afară De-l vezi pe Domnul Hristos Cum coboară de frumos.

Tot pe scară, lemn de ceară.

Tot arzând și luminând

Și pământul strălucind.

Pe oameni înveselind.

Lumea toată mântuind.

Pe diavoli în Iad gonind.

C-asta-i sară de Ajun.

De Ajun și Moș Crăciun!

Noi umblăm și colindăm și pe Domnul lăudăm.

1 - Frumos, măi copii! oftă badea Pavel cu ochii umezi.

Colindase și el odată aceleași colinzi pe care le cântau acum nepotul său Ioniță cu tovarășii lui. Le învățase și el de la sluga lor de-atunci, unul Precup.

Lelea Maria puse câte-un colăcel în toate trei traistele. Sora aduse câte-un măr și câte patru nuci pentru fiecare și le vâri în traistă, drept răsplată că o colindaseră pe ea. Uncheșul Pavel scociorî multă vreme în șerpar, până simți între degete monedă mai subțire. Scoase trei piese de argint, de câte zece bani una, și chemă copiii să se apropie. Puse bănuțul de argint în palma fiecăruia, și, la mulțumirile lor, zise:

— Să trăiți, măi crăișori, să mai cântați și la anul tot așa de frumos!

Ion Corbu avea puși deoparte, în buzunarul pieptarului, aceleași «băncuțe» subțiri de argint, și le dădu copiilor. Se obli și Irimie pe laviță și scoase din șerpar câte doi bănuți de aramă pentru fiecare.

— Bravo, Ioniță, le-ați spus bine, nu le-ați uitat. Dar la cea dintâi i-ați mai pus o codiță.

Copilul zâmbi cu toată fața.

— Păi cum era altfel s-o colindăm pe Sora noastră? răspunse el numai pentru Irimie.

— Ei, cu asta ați isprăvit? întrebă tata.

— Isprăvit! răspunseră toți trei.

Iar Pătruț adaose:

— În tot anul isprăvim la dumneavoastră.

— Dacă-i așa, puteți bea și voi câte-un păhărel de vin.

Și Sora se grăbi să umple păhărelele cu vin cald, îndulcit.

— Sfântul Ajun și sfintele sărbători cu pace și la mulți ani! ură Pătruț ieșind din rând c-o jumătate de pas.

— Să trăiți! Să creșteți mari! li se răspunse din toate părțile.

Pătruț și Niculiță își luară bună-sara, și Ioniță îi petrecu până la portiță. Apoi se întoarse în casă, se dezbracă de ținuturile cele nouă și de clicin, și rămase numai în pieptărelul înfundat. Cămașa era ca o floare, căci o îmbrăcase numai azi dimineață. Trebui să meargă la cină; deși mai bucuros și-ar fi numărat mai întâi bănuții

204

câștigați la colidant. Ținuse el socoteala în cap până la o vreme, apoi s-a încurcat.

Veniră nouă rânduri de colindători subț fereastra din curte, și cina se isprăvi în melodia colindelor. De la masă se ridica tot mai mult mama decât fetele, să cinstească pe colindători, și tot mai des îi cinstea gazda cu câte un pahar de vin; veneau acum copilandrii mai răsăriți, feciorași, și chiar feciori, care însă nu Intraseră încă în rândul celor de însurat. Trebuiau aleși acum și colaci mai marișori, și lelea Maria știa mai bine cum să-i împartă.

Pe masă nu mai rămăseseră decât blidele cu nuci și cu mere, și băutura. Mama și fetele strânseseră tot și făcură rânduială. Ioniță se strecură în tindă, și, în colțul vetrei, începu să-și numere câștigul, înșirând bănuții de aramă unul după altul, iar «băncuțele» de argint le puse



deoparte. Erau numai patru, două primite acasă, una de la părintele Andrei, și alta de la învățătorul. Făcu socoteala de trei ori, apoi își scoase din sân năfrămuța decorată cu rândunele cu aripile întinse, legă într-un colț bănuții de aramă, într-altul pe cei de argint și vârî iar năfrămuța în sân. Trebuia să păstreze banii la el până a treia zi de Crăciun, pentru a-i putea arăta copiilor care n-ar crede cât a adunat el la colidant. Apoi îi va da în păstrare mumă-sii, ca și în anii trecuți.

Oalele cu varză nu mai forfoteau la foc. Eelea Maria le trăsese de mai de mult la o parte. Numai mireasma loi îl lua de nas pe Ioniță, cum stătea în apropiere.

Cele două mâțe, una mare, neagră, alta cafenie, mai mică, se îndesară pe după cuptor, după ce se țesuseră destul printre picioarele colindătorilor, speriate când intrau tropotind și dădeau bună-sara. Dacă răstimpul de la un rând de colindători până la altul era mai lung, ele începeau să toarcă, ațipite de căldura moleșitoare, dar deschideau ochii și ridicau capul a pândă, cât ce se auzea larmă și glas străin în casă.

Acum erau iarăși toți membrii familiei în jurul mesei. Sluga Irimie ieși să dea mestecături vitelor, apoi veni iar și șezu la locul lui.

Părechile de colindători se țeseau mereu. Începură a sosi și țișanii, doi câte doi, și țișăncile, două câte două.

Dintre români, oamenii căsătoriți nu umblau la colidant, nici cei mai săraci. Dar din țișănia de la capul satului roiau, în sara de Ajun, toți bărbații și toate femeile, până și harăncile cele bătrâne, deși ele colindau și peste zi în Ajun și cu două-trei zile înainte, pe la cei mai avuți din sat, după câte-o bucatură de dulce, după varză acră. În schimb, puradeii și feciorii de țișan nu era obiceiul, în Broșteni, să umble la colidant.

Uncheșul Pavel murea după colindele cântate de țișani și țișănci. Textul lor era același pe care-l colindau și românii, dar afla ei în glasul lor – și chiar era – un timbru deosebit, profund, care îmbrăca melodia în nu

știu ce melancolie și-i împrumuta un aer de mister ce se scurgea în suflet și predispunea la visare. Se părea că vocea lor era mai potrivită cu melodiile ce veneau din așa de mari depărtări - răsăritene, poate, ca și țiganii - și că aerul de praznic se înfiripă mai dens din cântecele lor. Poate vibrau în vocile lor - inconștient - dureri și suferințe străvechi. Ei nu veneau cu traista, ci cu desagi vechi, murdari, cârpiți, cu petece de diferite materii și culori. Toate părechile aveau o înfățișare de solemnitate tristă, pătrunsă, și colindau cu ochii lor negri prinși în neguri, uitându-se prin părete încolo, ca în nemărginire, niciodată la cei din casă. Se părea că nu colindă pentru gazde, ci într-un pustiu ale cărui margini le scrutau în zadar.

La dorința lui badea Pavel, pe țigani nu-i lăsau să colinde la fereastră, ci-i aduceau în tindă, pentru a-i auzi mai bine.

Erau mai ales două părechi de țigani bătrâni, care trebuiau să-i colinde lui Pavel, în fiecare Ajun, două colinde străvechi, una cu alungarea lui Iuda din Rai, alta cu o vânătoare de cerb.

— Astea-i plăceau și tatii, îți mai aduci aminte? întreba el pe frate-său, întorcând ochii umezi spre el.

— Da, îmi aduc aminte. Frumoase colinde!

Pe fiecare păreche de țigani gazda o omenea cu rachiu, iar lelea Maria le aducea din cămară, pe lângă colaci, și câte o bucatură de dulce, din porcii tăiați pentru Crăciun.

— Bogdaproste dumneavoastră, și sfintele sărbători la mulți ani cu pace și cu sănătate!

— Să fie pomană de sufletul celor răposați!

— Lele Marie, să ai parte de copii!

— Noroc să deie Dumnezeu, bade Ioane!

— Să te ție Dumnezeu, bade Pavele!

Dacă Ion Corbu îi omenea cu rachiu, Pavel nu-i lăsa pe niciunul fără câțiva bani de aramă.

— Să-ți cumperi și tu un pachet de țăbac de

sărbători.

Părechile de ȝigani, cu fețele negre, tăbăcite parcă de vechime, își strângeau rupturile pe trup. și ieșeau, mulțumind, în curte.

Către miezul nopții veniră, din vecini, rudenii mai îndepărtate cu familia Corbu. Veniră la un pahar de vin, căci badea Pavel avea mare bucurie să aibă tovarăși la băutură toată noaptea de Crăciun.

Începură poveștile, și paharele de vin se goleau acum tot mai des.

Ioniță adormi cu capul pe masă, și mamă-sa îl duse la culcare. Fetele ședeau pe laviță, în jurul mesei, mai la coadă, și din când în când, la îndemnul uncheșului Pavel, duceau și ele păhărelele de vin la gură și-și muiau buzele.

În cele două camere era cald și bine, fereștile asudau mereu și curgeau, porțița scârțâia neîntrerupt, și rândurile de colindători veneau, veneau.

Afară, ninsoarea, cu fulgi mari, lănoși, nu mai contenea. Se pusese un strat nou, moale, scămos, peste zăpada înghețată, așa că de la o vreme pașii colindătorilor nu mai cântau răsunător pe omăt. Cerul părea că se coborâse adânc. Când se deschideau ușile caselor mai larg, și lumina țâșnea afară, se zărea că ninge numai de la înălțimea coperișelor, încolo - beznă sură!

Satul era plin de răsunetul colindelor, iar de pe ulițele mai depărtate se ridica în văzduh ca un hăuit necurmat. Ferestrele de către uliță luminau, și toată lumea veghea și se bucura în noaptea asta.

Având mai mulți cu cine să închine, badea Pavel, tot mai roșu-sângeriu și tot mai vesel, vorbea tare, râdea, spunea glume, și tot mereu i se ridicau niște cântece lumești până în vârful grumazului, dar le înghițea cu stăruință, căci nu se cădea să facă în noaptea asta petrecanie cu cântec. Cât era de fruntaș, era vestit ca unul care, venind rar în sat, și scăpând uneori pe la

crâșmă, îi plăcea petrecerea cu cântec mult: cânta el, și mai ales cântau alții, pe care îi aducea la masa lui și le plătea băutură anume pentru asta.

Acum, cu cât trecea vremea, era tot mai amețit și se simțea foarte înduioșat cu toată lumea.

Îi veni somnul și Stanei, totuși, ea nu se putea culca încă: nu veniseră încă feciorii juni cu colinda cea mare, și nu se putea să-i iasă veste în sat – cu toate că era numai o fetișcană – că au aflat-o dormind. Își întorcea capul către părete, părând că se uită la icoane, și căsca tot mai des.

Era tot mai neliniștită și Sora. Se uita mereu la ceas: într-alți ani, până la vremea asta, erau aici feciorii cu colinda cea mare. Îi aștepta și Irimie, să vadă cine mai era în anul ăsta între ei.

Sora era înțeleasă cu mamă-sa ca, după colindă, să-l rețină pe Gheorghe aici, să-l poată cunoaște mai de aproape și uncheșul Pavel, viitorul naș. Și iată că ei întârziiau, iar Pavel se cherchelea tot mai tare...

În sfârșit, se auziră în curte glasuri multe, tropote dese în pridvor – căci neaua moale se acăța de călțuni – și ușa tinzii se deschise. Rând pe rând feciorii intrară – fără nicio altă poftire – în odaia de frunte, dând pe rând bună-sara, și înșiruindu-se pe două laturi.

Se așezară, își dreseră glasurile, gata să înceapă, dar lelea Maria și Sora erau cu ochii încă la ușă: pesemne că n-au putut intra toți, de vreme ce Gheorghe Mărginean nu era printre cei din casă.

Dar vătaful întoarse capul întâi spre – un rând, apoi spre altul, și dădu din cap, semnul de începere, dovadă că nu mai așteptau să mai intre cineva.

Privirile mamei și ale fetei se întâlneau mirate și întrebătoare. Colinda mare începu: un text cu forme arhaice, cântat alternativ, câte două versuri de-un rând, câte două de celălalt rând, cu o melodie simplă și profundă:

— D-întreabă și dă-ntreabă-și

Sfinți pe Dumnezeu.

O, dai, corindea.

Sfinți pe Dumnezeu.

Din ce s-a făcutu grâu.

Sfinți pe Dumnezeu.

O, dai, corindea.

Sfinți pe Dumnezeu.

Poetul anonim întreabă prin sfinți pe Dumnezeu din  
ce s-a făcut griul, și mirul, și vinul.

— Din ce s-a făcutu Vinul și cu miru’

Și rumenu’ grâu?

Domnul le grăia și îi lumina:

— Sfinți nepricepuți.

Vreți să m-ispitiți.

Că voi bine știți

Din ce s-a făcutu Vinul și cu miru’

Și rumenu’ grâu!

Când ei m-au cotate \*

Și m-au alungat Tot din casă-n casă și din masă-n  
masă ia să mă găsească să mă răstignească.

Și ei m-au găsit și m-au răstignit Pe cruce de brad.

Ei că mi-au bătut Prin talpe, prin palme.

Tot cuie de fier.

Ținte de oțel.

Și unde bătea Sânge că curgea:

Tot vin se făcea.

Și ei mă-mbrăca

— Căutat.

Cu cămașă verde.

Verde de urzică.

Rău trupul beșică;

Și unde mă-ncingea cu brâul de măceșiu.

Sudoarea-mi curgea:

Tot mir se făcea.

Da-n cap ce-mi puneau?

Ce îmi îndesa?

Cunună de spini.

Spini și mărăcini.  
Cum o așezau Lacrimi ciuruiau.  
Se rostogoleau.  
Tot grâu se făceau.  
De-atuncea s-a dat  
Și s-a așezat:  
Vinul la bătrâni.  
Tot la oameni buni I Grâul la români.  
Mirul la preoți.  
Că-s mai sfinți ca toți.  
Să ne miruiască.  
Să ne-ncreștinească.  
Rar, la zile mari.  
Ziua de Crăciun și de Bobotează.  
Când preoți botează.  
Lumea creștinează.  
După ce isprăviră, vătaful ieși un pas înainte, către masă, și ură:

— Acest paznic luminat Noi cu drag l-am așteptat.

S-auzim îngerii cântând.

Craii cu steaua călătorind.

Nașterea lui Hristos să vă fie de folos!

Urarea avea un text de origine cu mult mai recentă decât colinda cea mare, și Pavel își mai amintea că taică-su-i spusese că mai demult alta era urarea.

După urare se ridicară toți din jurul mesei, și feciorii, pe rând, strânsură mâna fiecăruia, urând sărbători fericite. Apoi Ion Corbu ieși din fruntea mesei, luă cana cu vin și păhărele și-i îmbie pe rând pe toți. Îi poftiră apoi să șadă pe lavițe, și-i îmbiară din nou cu vin.

Erau cincisprezece feciori cu mustăcioară bună de răsucit, unii subțirei și înalți, alții mai scunzi și mai trunchioși, toți cu obrajii înfloriți de căldură, de aerul proaspăt de-afară, dar și de vinul cu care-i omeniseră gospodarii pe la care cântaseră. Căci ei nu cântau decât pe la țărani mai cu stare, iar la ceilalți numai când aveau și fete-mari de măritat.

Se porni o larmă de glasuri în odaie, în vreme ce sticla cu vin și păhărelele treceau mereu de la unul la altul.

Apoi vătaful dădu semnalul de plecare, căci mai aveau încă de colidant. Ion Corbu și frate-său puseră în mina vătafului câte-un zlot de-argint. În vremea asta feciorul primarului luă la o parte pe Sora și-i spuse ceva. Dădură apoi bună-sara cu toți.

Sora se aplecă apoi la urechea mamei sale și-i șopti vestea ce i-o dăduse feciorul primarului: Abia au colidant la părintele și la învățătorul, și lelea Ana a venit după Gheorghe, fiindcă sluga lor Culița începuse a trage de moarte. Gheorghe l-a rugat să-i spună, când vor sosi aici, pentru ce lipsește el, pentru ca să nu se neliniștească.

Și fata și mama se mai liniștiră la vestea asta, pentru că, văzând că flăcăul lipsește, cât a ținut colinda își făcură fel de fel de gânduri, neputând înțelege ce l-a făcut să nu vină cu ceilalți în casa lor. Dar neliniștea - care la Sora avusese și înfiorări de teamă -, nu se stinse detoh Lelea Maria își spunea că, chiar fiind sluga așa de bolnav, erau de ajuns Vasile și Ana lângă el. De ce au trebuit să-l mai cheme și pe fecior, într-o zi ca asta? Tot satul se va mira cum de-a lipsit Gheorghe-a Mărgineanului dintre feciorii juni cu colinda cea mare, căci doar nu vor fi stat să-i lămurească pe toți, în fiecare casă, pentru ce lipsea flăcăul.

Stana se duse numaidecât la culcare. Uncheșul Pavel, numai după ce mai bău câteva păhărele de vin cu frate-său - cei doi vecini plecaseră după colinda flăcăilor -, părea că se deșteaptă, și întrebă:

— Dar bine, oameni buni, nici nu mi-ați arătat pe finul? Se poate una ca asta?

Femeile nu apucaseră să-i spună și lui Ion Corbu de ce lipsise Gheorghe. Privirile lui rămaseră mirate când nu-l văzuse intrând. Dar nu părea prea îngrijorat.

— N-a venit cu ficiorii, cumnate - răspunse lelea Maria - cum să ți-l fi arătat! Dar îl cunoști dumneata și

aşa.

— Cunosc, cunosc, că nu-s chiar ursul din pădure, dar tot aş fi voit să stăm oleacă de vorbă, la un păhar de vin.

— Am fi vrut şi noi, dar n-a putut veni, explică lelea Maria, în vreme ce Sora ieşi în tindă.

— De ce? întrebare amândoi bărbaţii.

— L-a chemat mumă-sa, abia colindaseră la popa şi la dascăl, că-i bolnav de moarte sluga lor cel mare, Culiţa. I-a lăsat vorbă ficiorului primarului să-i spuie Surorii.

— Păi, dacă-i pe moarte, ce-i mai poate el ajuta mai mult ca stăpânii lui, care erau acasă? întrebă Pavel.

— Aşa mi-am zis şi eu!

— Doctor n-are de unde să-i aducă, nici leacuri, că de pe partea asta putem muri sănătoşi! mai ales la noi, în mijlocul hotarului! Trebuia să meargă Ana după popa, nu după ficior.

— Părintele l-a grijât alaltăieri, zise lelea Maria.

— Omul s-a îmbolnăvit la câteva zile după înmormântarea bătrânului. Se vede c-a răcit de-atâta alergătură pe gerul şi viscolul acela.

— Ei, pagubă! - zise badea Pavel. Am fi închinat un păhar de vin şi am mai fi stat de vorbă.

Nu mult după asta, el începu să moţăie. Când dădea cu bărbia-n piept, tresărea, deschidea pe-o clipă ochii, ridicând capul, mai sorbea o gură de vin, şi iar aţipea.

Lelea Maria - cum nu mai veneau colindători - se strecură şi ea în tindă şi se culcă, după ce mai puse o dată lemne pe foc. La masă mai rămaseră numai cei doi fraţi.

Într-un rând, se păru că somnul lui Pavel se risipise. Căscă încât îi trosniră fălcile, îşi duse mâna prin părul lung, netezindu-l, mai bău un păhărel de vin, şi întorcând capul spre frate-său, care şedea lângă el, în fruntea mesei, îngândurat, zise:

— Ascultă-ncoace, mă Ioane, aş vrea să ştiu ce-i cu



căsătoria asta.

— Omul înălță din umeri.

— Păi, ce să fie? Tinerii, așa se pare, se au bine de mai demult, și m-am trezit deodată că muieroa-mi tot dă să înțeleg că ar fi bine să avem alte legături cu ai Mărgineanului.

— Ei, de la muieri multe pornesc!

— Spunând adevărul, eu cu bătrânul aveam ce-aveam; cu Vasile, iac-așa, pentru că trăia subț același acoperiș cu bătrânul.

— Cu strigoiul!

— Strigoi, nestrigoi, eu nu-l mai puteam suferi, mă feream de el ca de Ucigă-l crucea.

— Parcă n-ai fi avut de ce!

— Muierile au început să meargă una la alta, și cine știe câte-or fi ȳesut împreună.

— ȳesătură din năvădeală încâlcită!

— Destul că în vremea din urmă lucrurile s-au grăbit. Tânării au ieșit în tindă înainte de vreme, gura satului, a început să umble că se iau, și într-asta moare și bătrânul.

— Strigoiul!

— Ce să-ți mai spun? Piedeca cea grea a fos (t delăturată, iar ficiorul tot pare a nu semăna cu neamul lor, ci cu mumă-sa.

Pavel păru că aȳipește iar o clipă, dar se deșteptă îndată.

— Și cum spui, că tânării au ieșit în tindă înainte de vreme?

— Păi, în fața lumii, cum mi-a spus nevasta, tânării abia erau în vorbe. Fata încă nu-i șăzuse nici pe genunchi, în șăzătoare. Și, într-o sară, se scoală și o trage după el în tindă.

— Hm!

— Venise târziu la șăzătoare, în sara aceea, căci ai Olarului l-au trimis pe Năstase Crețu cu vorbe pentru Sufla lor. Bătrânul umbla după această căsătorie, iar

Vasile, ca totdeauna, nu prea cuteza să-i facă ceva împotrivă.

— Hm! făcu iar Pavel, și se deșteptă de tot.

— Ficiorul venise cătrănit rău de-acasă, și fiindcă nu putea vorbi încet, să nu-l audă și alții, într-o învolburare a scos-o pe Sora în tindă să-i spuie că el îi trimite pețitori acum în post, să taie apa de la moara bătrânului, care, și așa, boala de mai multă vreme.

— Hm! făcu iar Pavel, și se mișcă pe laviță.

— Ce să-ți mai spun? Bătrânul a murit, cum știi, și la stăruința nevestei am fost și eu la înmormântare.

— Știu. Am auzit. Și cumnata, a ajutat la cuptor și ia oale, pentru pomană.

— De, nici ea, nici fata n-ar grăbi lucrurile, dar flăcăul e grăbit. În dulcele ăsta vrea cu orice preț să se cunune. Pe cât pare de domol de cele mai multe ori, pe-atât e de iute și aprins uneori.

— Hm! Într-asta nu samănă cu Mărginenii. Aceia au fost toți socotiți și răci ca sloiul.

— Ficiorul a fost pe la noi și la tăiatul porcilor, ca ajutor. Satul vorbește, ia ca sigură căsătoria, o doresc și femeile. Eu... eu cred să nu stau împotrivă. Dar de aici până la cununie mai este! Nu ne-am vorbit cu Vasile, nu știu ce zestre cere, nu-l încă nimic hotărât.

Badea Pavel luă un păhărel, îl bău pe jumătate, îl puse pe masă, dar rămase cu mâna pe el și cu ochii țintă la vin. Tăcu o vreme, și între sprâncene i se adânci tot mai mult o dungă.

— Ascultă-ncoace, Ioane! în locul tău nu m-aș fi dus la înmormântare. În locul tău n-aș fi suferit ca nevasta să se împrietenească cu Ana Mărgineanului. În locul tău, cât ce-aș fi aflat, aș fi tăiat repede ața fetei. Eu unul nu m-aș încuscri cu neamul acesta în vecii vecilor! Trăiască, despre mine, cât măgurile Broștenilor, dar rudenie, cumetrie cu ei, odată cu capul.

— De! M-am frământat și eu destul.

— Tu te-ai frământat, căci ai fost totdeauna un om

mai bun la inimă decât mine. Eu, în locul tău, nu mă frământam: eu aveam hotărârea gata! Nu se poate trece, într-un neam de om, peste rușinea ce ne-a făcut-o strigoiul acela bătrân.

21.4

21.4

Ion Corbu își înclină puțin capul.

— Parcă nu mi-am spus și eu tot așa? Dar sunt și alte socoteli ale vieții: vinzi calul când ți se plătește bine. Ar fi o căsătorie bună. Gheorghe e singur la părinți, io mai am o fată și un ficior. Pe lângă asta, flăcăul n-aduce cu neamul lor, iar tânării țin morțiș unul la altul.

— Toate astea ți le-a tocat nevasta?

— Și ea, nu zic, dar m-am gândit și eu»

— Nu orice neam bogat și fruntaș e bun de-a ne încuscri cu el. Și aici trebuie alegere. Asta e, cel puțin, legea mea. Voi faceți cum veți crede că-i mai bine. De la nănășit nu mă voi da în laturi. Spun numai că în locul tău... în locul tău...

Dar el ațipi acum de tot și adormi cu capul în piept.

De mult nu mai veneau colindători. Ceasul arăta patru după miezul nopții.

Ion îl trezi pe Pavel și-i arată patul așternut pe lada cea mare. Stinse lampa și se culcară.

XIV

Sluga Culița se îmbolnăvise la trei zile după înmormântarea lui Moise Mărginean. îl luă întâi cu dureri de cap, cu fiori și junghiuri în spate, nu mai avea poftă de mâncare. Era însă un om voinic și purtă boala pe picioare până sâmbătă sara, când se întinse pe patul lui din poiată și se acoperi cu cojocul păcurăresc pe care-l moștenise de la tată-său. Numele întreg îi era Niculae Man, dar din Niculiță ajunsese Culița, după obiceiul satului. Tată-său fusese păcurar, dar feciorului nu-i plăcuse să stea toată ziua de cap la coada oilor și să nu facă nimic, decât să se țină după ele, să le întoarcă uneori, și câtu-i ziulica să stea trântit pe spate și să

privească cerul. Lui îi plăcea să lucreze, și așa, încă fecioraș, se despărțise de tată-său și intrase slugă.

Nu ținea minte să mai fi fost vreodată bolnav și socotea că năcazul de-acum i se trage din împrejurarea că, de la moartea lui Moise până la îngroparea lui, a umblat și el prin ger și viscol în capul gol, ca și stăpânul său Vasile și feciorul acestuia, după datina rămasă din bătrâni.

Când începu să-l doară capul, să simtă Mori de frig, și greața îi alungă pofta de mâncare, îi păru rău că n-a ascultat de stăpână-sa și de alți oameni care i-au spus că el nu trebuie să umble cu capul gol, fiindcă nu era nici feciorul, nici fratele, nici nepotul mortului. Dar el se încăpățânase. Se simțea și el om al casei. Cum să poarte căciula, când stăpânul și Gheorghe umblau cu capul gol?

Se gândea așa câtă vreme a purtat boala pe picioare. După ce s-a urcat în păcelul lui din grajd și s-a acoperit cu cojocul, nu s-a mai putut gândi la nimic: începu să-l copleșească febra. Patul lui era lângă țarcul vițeilor, era prins și înțepenit de părete și de grinzi la o înălțime destul de mare de la podele. Când se urca în el, trebuia să-și ia avânt. De altfel, toate paturile din grajduri erau făcute la fel, și nu aveau niciun așternut, decât un strat gros de fin, mai gros și mai înălțat la cap. În poiata Mărgineanului era bine așa, sus așezat; căci nici ușa grajdului, nici ușile ieszlelor nu se închideau bine și prin crăpăturile largi intră frigul, iar când viscolea, bătea vântul. Sus, tot se mai păstra căldura de la vite. Moise nu mai reparase nimic la grajd, de mulți ani, și nu-l lăsa nici pe Vasile. Totuși, spărturile din pereții de nuiele bulgăriți le mai astupa gazda și sluga. Ușile, toate trei, trebuiau însă înlocuite cu altele nouă. Când era ger mare sau viscol, vitele erau dimineața cu părul îmburzoiat. Poate că răcise aici în poiată, noaptea, cât a ținut viscolul.

Stăpânul nu fu bucuros când îl văzu întins în pat, sub cojoc, chiar acum, în preajma sărbătorilor.

— Scoală, măi Culițo, și rânește la vite. Doar nu ești copil să te pui în pat pentru o durere de cap, îi zicea uneori.

Când îl auzea, sluga se ridica într-un cot și privea aiurit prin poiată.

— Da, o să mă scol! zicea el.

Însă în clipa următoare iar se lăsa pe așternutul de fin și își trăgea cojocul, uitând ce a spus.

Nu era mare lucru să facă stăpânul ori Gheorghe treaba slugii și să-l lase în pace. Dar Vasile nu avea poftă de nimic, nu-i venea să pună mâna pe nimic, după moartea bătrânului. Tot trecea din casă în curte, din curte în șură, din șură în grajd, de-acolo la grămada de lemne; dar abia punea mâna pe ceva, și se și lăsa. Mai mult stătea în tindă, cu ochii țintă la jarul de pe vatră.

— Bagă de seamă să nu te mai îmbolnăvești și tu, îi zicea nevastă-sa.

Așa că treaba slugii o făcea mai mult Gheorghe, și ar fi făcut-o bucuros dacă ar fi fost și el liniștit. Dar nu era. Aștepta să poată vorbi cu tată-său despre căsătorie, dar vedea că nici lui nu-i sunt boii acasă. Amâna de pe-o zi pe alta, și iritarea lui creștea mocnită.

Lelea Ana intră de multe ori peste zi în poiată, ducându-i câte ceva de mâncare lui Culița. Abia îmbuca de două-trei ori. Uneori nici nu-l putea deștepta. Sau, când îl putea trezi, omul nu înțelegea ce voia de la dânsul.

— Nu-i bine cu sluga - zicea ea către bărbat -, când se întorcea cu mâncarea în casă. Asta nu-i o răceală ca oricare. Trebuie să aibă altceva. Arde tot și asudă mereu. Ar trebui să facem ceva cu el.

— Păi, ce să facem? Nu-s doctor!

Și Vasile Mărginean privea rătăcit la jarul din vatră.

Se simțea el însuși rău, deși nu-l durea nimic. Noaptea se întorcea mereu de pe-o coastă pe alta și nu putea adormi până târziu.

Moartea și îngroparea bătrânului îi părea că

umpluseră toată lumea cu un aer cenușiu, care intrase nu numai în capul lui, făcându-i-l greu, ci în toată ființa sa. Era pustiul rămas în urma bătrânului, era durerea vagă pentru pierderea lui, era un simțământ al nimicniciei și zădărnicii tuturor celor omenești? Era îngrijorarea rece, simțământul acela penibil ce se închegase din întâmplările de la moartea tatălui său? Semnele acelea cu pleoapa, cu desfacerea sicriului, cu oprirea lui în groapă? Faptul că deși aduse de două ori pe preot, bătrânul a murit totuși neîmpărtășit? Poate toate acestea laolaltă îl umpluseră cu apa aceea leșioasă care-i îngreua trupul și făcea să se simtă rău, des), nu-l durea nimic anume.

Apoi, într-o noapte, i se desluși lămurit pentru ce boalește și el pe picioare: în neliniștea înfrigurată a insomniei, văzu privirile groaznice ale tatălui său când, în ceasul morții, îl silise să jure că-i va împlini voința, că-și va însura feciorul cu Safta Olarului, sub amenințarea blăstămului părintesc cu limbă de moarte.

El rămase o vreme înlemnit în pat, cu privirile țintă în ochii amarnici ai bătrânului. Apoi cărbunii aceia aprinși dispărură. Nu mai avu nicio îndoială: și pustiul ce lasă în casă unul plecat de curând în cimitir, și semnele acelea i-au stricat inima. Dar simți hotărât că n-ar da pe ele nimic, că nu i-ar păsa nici de pustiul din casă și de pretutindenea, dacă el n-ar fi făcut jurământul acela. Iată, când să scape și el din lanțuri, să poată face ce vrea, să poată trăi după placul său, s-a legat din nou, și cu jurământ dat unuia care murea, pentru a-l stăpâni tată-său și dincolo de mormânt.

Conștiința ce i se limpezi într-o clipă îl revoltă atât de adânc, încât sări din pat, își luă țundra pe umeri, și ieși în curte să se răcorească, începând să umble de la portiță până la grajd și - înapoi, strivind cu deznădejde zăpada subțirile grele. De când căzuse sluga la pat, se culca încălțat, căci peste noapte ieșea de mai multe ori să vadă de vite, neîncercându-se în fecior, care-și

făcea mereu drum pe la casa lui Ion Corbu.

Nu se gândea acum dacă el ar fi împotriva căsătoriei lui Gheorghe cu Sora, dacă ar dori-o cu adevărat, de noră, pe Safta Olarului; gândul gol, că s-a legat cu jurământ, că bătrânul îl stăpânește și după moarte, îl înfură și-l turtea, în aceeași vreme, ca o piatră de moară. Cum a putut face asemenea greșală, asemenea nebunie? Pentru ce nu s-a gândit la înțelesul vorbelor soru-sii, când i-a strigat să nu-și încarce sufletul cu păcat? O clipă să fi amuțit atunci, și bătrânul ar fi pornit în drumul lui fără întoarcere, și ar fi scăpat de el pentru totdeauna. Să fi amuțit?! Dar cum să amuțească subțivirile acelea de groază ale muribundului și subțiv amenințarea că altfel îl blastămă cu limbă de moarte?

Își duse mâna în păr, subțiv căciulă, gata să și-l smulgă. Ce pusti, ce semne? Asta era povara lui care i s-a cu fundat până în fundul vieții, și asta-l făcea să bolească pe picioare! Semnele rele? Fleacuri! Și, în sfârșit, chiar semne rele să fie, mortul va trage scurta în lumea ceealaltă, nu el! Dar jurământul!

Într-un târziu ochii i se opriră pe ferestua numai cât palma, slab luminată de o zare gălbuie, a grajdului, și porni într-acolo. De când boala sluga în pat, lelea Ana îi puna în toată sara petrol în lampa mică de pe poliță, și i-o aprindea.

Vasile Mărginean deschise ușa poieiții și intră, dar se opri îndată înspăimântat. Vorbea cineva, bolborosea mai mult. Trăgând cu urechea, înțelese că șopotul acela venea de la patul lui Culița. Se apropie și se uită la bolnav. Ochii-i erau închiși, fruntea plină de sudoare, dar buzele i se mișcau. Stăpânul își ascuți urechea să prindă vreun cuvânt. «Visează, de bună seamă», își spuse el, simțind cum îi zvâcnește inima în piept. Începu să prindă unele cuvinte:

— Nu, nu!... N-au fost vitele noastre! Pagubă!... Pagubă!... Să plătească cel vinovat... Bade Moisa, bade Moisa... să nu!...

«Vorbește-ntr-aiurea», își zise înfiorat stăpânul. Și își aduse aminte că, într-un rând, paznicii de câmp duseseră toate vitele lor la primărie, fiindcă ar fi mâncat o postată bună din cucuruzul unui român. Nu le-au prins pe loc, ci s-au luat după pâările unor oameni. Pe urmă a fost descoperit adevăratul vinovat, și vitele lor fuseseră slobozite. Dar până s-a lămurit, bătrânul s-a pus amarnic cu gura pe Culița, și s-a repezit și după un retevei, să-l lovească... «De, are fierbințeală mare, își zise el, nu visează, ci vorbește într-aiurea.»

O vreme nu se mai înțelese nimic din ce bolborosea bolnavul. Parcă vorbea cu mamă-sa, parcă îi venea să plângă. Apoi răsuflă adânc, și o vreme păru că nu mai i: es. pâără. Stăpânul simți cum i se încrâncenează carnea pe trup. «Doar nu va muri și ăsta în fața mea!» Dar spaima-i trecu, sluga începu să răsuflă iar, des și greu. Bui zele nu i se mai deschiseră. Vasile Mărginean trecu prin poiată, se uită la vite, se apropie de iesle să vadă ce mai au de mâncare.

Când se întoarse cu fața spre patul slugii, îl văzu cu capul ridicat de pe fân, sprijinit într-un cot, privind fix într-un colț al grajdului. Ochii-i erau tulburi ca apa din baltă, priveau holbați de spaimă, dar omul era liniștit, ca împietrit.

— Ce-i, Culițo? Ți-e mai bine?

În zarea slabă a lămpii încă nu-i văzuse privirile.

Sluga ridică un deget și-l duse la buze:

— Psst! făcu el abia auzit, și privind întins la colțul acela, unde era legată la iesle o vacă bătrână, stearpă, pe care totuși bătrânul nu se îndura s-o vândă.

— Ce este? întrebă înfiorat stăpânul, apropiindu-se mai tare de pat.

Culița stătea mereu răzimat într-un cot, cu căciula în cap, cu fruntea plină de sudoare, cu fața palidă ca de mort și privirea țință.

— Psst! Nu mișca! făcu sluga.

— Dar ce-i cu tine, frate? Visezi? Parcă ai fi treaz!



Atunci îi văzu privirile holbate și se cutremură.

— Uite-l! Uite-l! A ieșit de tot din părete – șopti el cu înfrigurare.

— Uite-l, e lângă Joiana.

Stăpânul își luă îndrăzneala și se uită în direcția privirilor lui Culița.

— Nu-i nimic! Ce ți se năzare, măi Culițo? Poate tot visezi.

— Nu-l vezi? Uite-l că șade pe paie, lângă vacă!

— Cine, măi omule? Întrebă tot mai iritat Vasile, și privi iar în unghetul acela.

Nu era decât vaca cea bătrână; zăcea pe așternutul de paie și rumega încă, ostenită ori plictisită de cât rumegase în viață. Era cu pleoapele lăsate, abia mizea prin genele lungi. Se auzeau și alte vite rumegând în liniștea din poiată.

— Badea Moisa! Nu-l vezi? șopti bolnavul, și ochii începură să i se înroșească.

Un sloi de gheață trecu prin inima lui Vasile. Umerii i se strânseseră, și capul îi scobâlți, ca și când i-ar fi dat cineva un pumn puternic în ceafă.

Își adună toate puterile pentru a putea îngâna:

— Nu-i nimic, ți se năzare ție, căci ești bolnav greu!

Dar nu mai cuteză să se uite în colțul acela.

220

Sluga clătină acum din cap, și zise și mai încet:

— Nu mi se năzare, stăpâne! Am toată noaptea vise; se desface încet din părete și șade pe paie lângă Joiana. Nu mi se năzare!

Vorba asta de om în toată firea îl răci pe Vasile Mărginean. Îi înlemni și limba în gură și nu și-o mai putea mișca.

— Vine în toată noaptea și stă lângă vacă. Până se hodinește. Apoi se scoală, și iar trece prin părete. Uite-l, că se și ridică acum! Vine și se duce „dar nu face nimic vitelor. Nu se atinge de ele.

Deodată, cotul în care se sprijinea îi alunecă, și

capul îi căzu pe fin. Ochii, de-o roșeață tulbure, i se închiseră, începu a se zvârcoli subt cojoc, și nu avu pace până nu ajunse pe spate. Apoi începu să ofteze și să suiere, respirând greu.

Vasile rămase înlemnit lângă pat.! veni să fugă, dar nu se putea mișca. Poate va fi rămas mult așa, căci bolnavul începu să aiureze din nou. Cuvintele erau acum mai cu șir. Vorbea și se sfătuia cu văduva Anica Surdului, cu care avea să se însoare în dulcele ăsta. Spunea - cu toate că ea părea a se împotrivi - că tot o să-și cumpere peană de mire din târg. Două băncuțe mai mult ori mai puțin nit mai numără, când și așa va fi destulă cheltuială. Poate fi ea văduvă, dar el ei fecior june și i se rade... Da! Vin va fi destul, dacă vor cumpăra două ferii. Și rachiul...

Vasile Mărginean se desprinsese, în sfârșit, din înlemnirea lui: «Vorbește-nt-aiurea, de bună seamă! Are vedenii din pricina căldurii lui prea mari. I-a fiert creierii I»

Totuși ieși fără să se mai uite spre vaca cea bătrână. far în gerul de afară îi păru cald pe lângă înghețul din poiată. Aproape fugi până în casă.

— Tu femeie - zise el dimineată -, trebuie să-l aduci în pe slugă în casă. E bolnav greu și vorbește într-a-l ti ren.

— Să-l aducem, săracul. Poate trebuia să-l aducem mai devreme. Numai cât, cu bolnav greu în casă, chiar acum de sărbători...

1 221

— Ce să facem? Unde să meargă? N-ai e pe nimeni mai de-aproape.

— Să-l aducem, că-i suflet de om și de creștin și el. Dă-i mare năcaz! Azi e miercuri, și mine tăiem porcii. Cine să aibă grijă de el?

— Ei, parcă în poiată-i avea cineva grija!

— Vezi bine! Mergeam mereu să văd de el, și încă nu-i era așa de rău. Acum ar trebui să fie cineva mereu lângă el. Când am fost la muls azi de dimineată, de două

ori era să se scoboare din pat și să plece. Îi tot vine să se ducă. Azi, aici sunt eu, dar mâne, cu duruiala aceea, cine va mai sta lângă el?

— Păi, azi suntem toți, ne vom mai uita după el.

— Tu zici că nu ești doctor, dar trebuie să mergi îndată după mătușa Oana, ea se pricepe destul de bine la boli. Nu-l mai putem lăsa așa, căci răul nu-i scade, cum am crezut, ci-i tot crește.

— Iaca, mă duc acum!

— Și treci și pe la Anica Surdului, să vie și ea mâne. Nici nu știe că lui Culița i-e așa de rău! Doamne, cine-ar fi crezut...

În tindă nu-i puteau face patul. Mâne, la tăierea porcilor, va fi mult de lucru, va fi lipsă de loc, ușa se va deschide mereu. Iar sâmbătă era Ajunul Crăciunului; toată sara și noaptea până târziu va fi un du-te-vino... Trebuiră să-i facă un așternut pe lavița cea mare, după ușă.

Când sosi mătușa Oana, sluga era în casă. Venise cu ajutorul lui Gheorghe. Schimbarea de loc se păru că-l miră nespus, și lot se ridica de pe perină și se uita prin casă, ca și când ar fi voit să înțeleagă unde se afla. Toată vremea nu putură scoate o vorbă din gura lui, dar bău puțin lapte dintr-o ulcică adusă de Ana

Mătușa Oana era o bătrânică cu obrazii zbârșiți și - căzuți înăuntru, căci nu mai avea urmă de măsea și dinte în gură - 1 cu nasul lung, încovoiat, gros la vârf și vânat ca o pătlăgică vânată. Bărbia-i ieșise înainte, gura cu buzele albastre îi căzuse înăuntru, ca o groapă. În obrazul stâng, sus, sub ochi, avea un neg mare cu pielea veche, tăbăcită, din care creșteau câteva fire de păr sur, aspru și lung, ca de mustață. Brațele ei păreau enorm de lungi, față de trupul mic, gârbovit: părea că poate aduna găteje de pe jos fără să se mai aplece.

Cât ce intră în odaia din nainte, se dezbracă de cojocița unsuroasă, smolită, își suflecă mânecile și se apropie de pat, cu Ana la spatele ei.

Culița se uita la ele cu ochii lui glodoși, și se părea că nu le cunoaște, pe niciuna. Dar auzea ce-l întreabă mătușa Oana:

— Ce te doare, dragu' mătușii?

— Nimic, răspunse sluga.

— E ușor de zis nimic, când tu arzi ca jarul, vorbi mătușa, luând mina bolnavului și punându-i alta pe frunte.

— De când te-ai pus la pat?

— La ce pat? întrebă sluga, privind aiurit în jur.

Îi răspunse lelea Ana în locul lui. Bătrâna trase încet pătura de pe el, își plecă Urechea la pieptul lui și ascultă o vreme.

— Tușești?

— Nu tușesc, răspunse bolnavul - și la privirea întrebătoare a bătrânei, întări și lelea Ana:

— Nu tușește.

— Mirare, răci înăuntru-i aprins tot. Se vede că se coace greu.

— Ce, mătușă? întrebă Ana.

Boala, aprinderea. I-a aprins amândoi plămânii, cred eu.

Sluga plimba de la una la alta privirile goale de înțeleș.

— Ce să-i facem, mătușo? Ce i-ar ajuta?

— Vin fiert și pipărat, să bea cât poate! Și să-l înveliți în ștergare stoarse în apă rece, tot mereu, iar peste ștergare să înfășurați o năframă de lână. - Îți place vinul, Culiță? și bătrâna se întoarse cu fața către el.

— Place!

— El avu un surâs ciudat pe buzele arse.

— Da-mi place și de tine, Vuțo!

Cele două femei se cruciră. Vuța fusese o fată de care-i plăcuse lui Culița înainte cu ani, dar era moartă de mult.

— Păi, io credeam că vorbesc c-un om treaz, când colo el vorbește într-aiurea, vorbi bătrâna, întorcându-se spre Ana.

— Da, mai vorbește și într-aiurea, spuse gazda.

— Te trezești că nici nu va fi aprindere, ci lingoare\*, să îngândură mătușa Oana, și iar se plecă asupra bolnavului și începu să-l cerceteze.

În sfârșit, bătrâna îl coperi până sus cu pătura de lână, și se depărtă de pat.

— Tot aprindere de plămâni trebuie să fie. Să-i puneți apă răce, cum ți-am spus, și să-i dați vin fiert cu piper, vin calduț, cât va putea bea. Astăzi ce-i? Miercuri! Până sâmbătă trebuie să se aleagă într-un fel.

Apoi, în vreme ce Ana o omenea în tindă cu pâne moale și cu rachiu, mătușa Oana o puse la curent cu bolnavii și boalele din sat. Numai de uns are să ungă azi pe vreo cinci". Ieri a fost chemată la Lina Coșteanului și la Anița Crețului să le descânte de urmă; la Pavel Săracu', să-l ungă pe pânțece; la Ionu Craiului, care-i și el cu aprindere; la Visalon Negru, de care-i mai rău, căci a căzut în aprindere de creieri.

Tot molfăia, cu gura căzută înăuntru, din pita moale, dădea peste cap câte-un păhărel, și îndruga mereu ce boli umblă-n sat. Cum molfăia cu gura fără dinți, fără măsele, i se mișca toată fața încrețită, părând că o trage după sine gura cu buzele vinete ce se împăturau înăuntru. Se părea că fața ei era însăși o vietate deosebită, care s-ar putea desprinde de trupul mătușii și să plece singură prin casă, dacă i-ai pune două piciorușe de lemușe.

— Așa-i, cruceo, așa-i. Gerul și viscolul ăsta au îmbolnăvit multă lume! – șoșotea ea – Pe câți a mai pus popa în pământ de la moartea lui Moisă? Pe trei, pe Marina lui Ciubăr, pe Pătru Albului și pe copilul lui Ciurel.

— Febră tifoidă.

\*\* Unsul era un fel de masaj pe tot trupul, de-a

lungul vinelor, la încheieturi mai ales, când pe om îl durea în tot trupul și-l lua cu greutate; un masaj pe pânțele, când durerile porneau de-aici; la ceafă, pe frunte și pe grumaji, când înțepenea grumazul cumu-i țeapăn grumazul lupului.

— Chiar așa - răspunse Ana.

— Are de lucru clopotarul Ilarie, pe gerul ăsta.

— Ce mai lucru! Lasă-l încolo! Zdrânga-zdrânga, de două-trei ori, și dă fuga la crâșmă să se încălzească. Asta-i tras de clopot la mort? Va da el seamă la judecata înaintea lui Dumnezeu. Că pentru cei săraci abia se urcă în turn, și se și coboară.

— Oameni suntem cu toții, mătușo! Cine-i fără păcat în lumea asta?

— Apoi, lumea-i plină de păcătoși. Dar dacă ai o slujbă, e mai grea răspunderea decât dacă n-ai niciuna. Iote, pe mine crezi că mă lasă inima să ung altfel pe un sărac și altfel pe un bogat? Ori să descânt mai în grabă pe unul decât pe altul? Mă omenesc cu un păhar de boul ură, ori nu mă omenesc; îmi dau un bruş de brânză, ori o creștătură de slănină, să duc acasă, ca o femeie bătrână, singură și săracă ce sunt, ori nu-mi dau - pentru mine e tot atât. Eu fac cum știu și cum pot mai bine, fie că-mi dau ceva, fie că nu. Da' clopotarul iute găta cu cei săraci. Las, că va răspunde el odată, de-i va fi acru sufletul!... De, poate să mai moară și alții, că sunt vreo trei bolnavi greu. Între ei - și Vida, bătrânul. Să vedem, la moartea lui - Doamne apără, de altfel!

— Iar va trage clopotul numa de mântuială?

Se temea el, de la moartea socru-meu, că o să vie mai multe morți una după alta. Zicea că are el un sămn în felul cum vuiesc clopotele prelung.

Minte! N-are niciun sămn, dă-l încolo de bețiv - se oțărî bătrâna, cu nasul tot mai vânat.

— Eu nu văd destule? Și n-aș putea spune că am vreun sămn dacă moare vreun bolnav sau nu. Că și zilele omului sunt în mâinile Domnului, nu în sunetul

clopotelor.

Lelea Ana trecu în cămară, și dup-o vreme, se întoarse cu o legăturică pentru bătrână.

Mătușa o văzu cu coada ochiului, dar se făcu a nu o vede. Trecu în odaia din față, să vadă ce mai face bolnavul. Culița era cu ochii închiși, cu fruntea asudată. Se aprinsese din nou.

Bătrâna ceru ștergare, apă rece, năframă de lână, și-i puse ea lui Culița întâia legătură cu apă rece peste piept și peste spate.

I – Să i-o schimbați tot cam la un ceas, și ziua și noaptea, nepoată, și să pui vin la încălzit.

— După vin trebuie să trimit la crâsmă... Nu ar fi bun și rachiul? Rachiul avem destul, căci mine tăiem porcii.

— Nu! Trimiteți după vin. E mai bun vinul încălzit. Nu-l tulbură prea tare pe beteag. Tăiați mâne porcii? Hm! Păi așa, nu prea veți avea vreme de Culița.

— Am spus bărbatului să o cheme pe văduva, pe Anica Surdului, pentru mâne. Și așa, de-l va scula Dumnezeu, se cunună cu ea în dulcele ăsta.

— Știu, știu! Am auzit. Da' ce vorbești, tu nepoată? Se scoală, cum să nu se scoale! Da' mâne tot mai trec și eu pe-aici, să văd cumu-i mai este.

— Să treci, mătușo, să treci, și Dumnezeu să-ți dea sănătate, zise Ana, întinzându-i legăturica.

Anica Surdului veni încă pe la amiazi, și-i schimbă legăturile bolnavului toată după-amiaza. Era o femeie de vreo treizeci și ceva de ani, cu fața pământie, cu năcazurile văduviei zugrăvite pe ea ca o încordată și continuă îngrijorare. Părea că boala lui Culița nu mai putea adăuga nicio linie nouă de supărare, numai vocea i se mai aspri, când izbucni în plâns și suspină:

— Credeam că de-acum o să am și eu un strop de noroc, lele Ană!

— Dar vei și avea, căci omul se va vindeca. A fost aici mătușa Oana, și ea spune că mai ține câteva zile

greul, și-apoi se ușurează.

— Să v-audă Dumnezeu! Da' văd că nu mai am cu cine vorbi!

Vinu-l aduse Gheorghe, de la crâșmă. Cumpără mai mult, cum i-a spus tată-său, să aibă și de sărbători. Ana puse din el la fiert, cu piper și cu miere de stup. Dar fu un mare chin să-l facă pe bolnav să bea, și greutatea se repetă de fiecare dată când voiau să-i dea.

A doua zi, ai casei, cuprinși cu tăiatul porcilor – tăiară și ei doi în anul acesta, căci până trăise bătrânul nu lăsa să se taie mai mult de unul –, își uitară, aproape, de bolnav. Noroc cu Anica Surdului și cu mătușa Oana, care veni și ea, atât pentru slugă, cât mai ales pentru a se înfrupta și ea cu proaspătă. Anița-i aduse, după-amiază, pe preot, ca să-l grijască.

Vineri îi fu ceva mai bine bolnavului, dar de sâmbătă după-amiază, din Ajunul Crăciunului, nu-și mai veni în sine și aiura mereu.

Mătușa Oana zicea că acum se alege, în noaptea asta, dar că fiind noaptea Nașterii Fiului lui Dumnezeu, va birui moartea și se va scula. Las să vorbească-n pustiu. Nu-i nimic. Cine s-asculte aiurelile unui bolnav greu? Vede câte minuni trebuie! Să-i pună patul după cuptor, în tindă, să nu mai dea cu ochii de el toți colindătorii! Și să-și vadă fiecare de treaba lui! Anica să se ducă acasă, căci nu-și putea încuia ușa în Ajunul Crăciunului. Gheorghe? Gheorghe poate merge în toată liniștea la colidant cu feciorii juni. Răspunde ea, că n-are să moară, și că în noaptea asta va birui boala! Băuse cam mulțișoare păhărele de rachiu, tot închinând cu sfântul Ajun și sfintele sărbători, și se însuflețise, uitând ce-i spusese Anei, când îl spălase pe clopotar, că ea, și n-are semne de scapă ori se prăpădește cineva, dar încă un bețiv ca Ilarle cum ar putea să cunoască moartea din sunetul clopotelor?!

Dar abia se întunecă și începură să vină mai des colind Alnrl, când amândoi soții săriră de la masă din



camera din față și alergară în tindă, la țipătul de groază ce se auzi acolo.

— Tjlt-to-l 1 Uite-l iar a venit! Iar iasă din părete și se așază lângă Joiana, bolborosea Culița, cu ochii închiși, dar ridicat într-un cot în așternut.

Vasile Mărginean se făcu alb ca păretele.

— Oare vede pe cineva? întrebă femeia, înspăimântatfl.

Omul dădu din cap.

În clipa aceea sluga se ridică, luat parcă de o putere nevăzută, ca împins de un resort, și sări din așternut.

Stai că vin! Stai că vin!

Și porni. Dar se împletici repede, și, dacă nu-l prindea stăpânul, ar fi căzut. îl puse în pat, și bolnavul închise iar ochii și începu să respire greu.

Sângele îngheță acum și în Ana.

Oare pe cine vede? Poate moartea?

— Poate, șuierea bărbatului, cu fața descompusă.

Apoi, după ce se mai liniști, zise:

— Du-te după Gheorghe și spune-i să lase colidantul și să vină acasă.

— Da' cum să iasă din rândul ficiorilor? Păi nu-i destul că suntem amândoi aici? Să-i stricăm și lui sara de Ajun?

«Nu-i destul!» voi să spună bărbatul, dar nu putu vorbi. Simțea un fel de leșin. Nu mai zise nimic. Dar abia trecură în camera dinainte, și, când întoarseră capetele, îl văzură pe slugă în prag, clătinându-se, gata să cadă.

Vasile îl luă să-l culce iar, dar Culița se împotrivea.

— Lasă-mă, vreau să merg! Vreau să merg!

— Unde să mergi? Vai de capul tău, sărace! Nu vezi cât ești de bolnav?

— Îmi face sămn și mă cheamă 1 Lasă-mă să merg!

Și el începu să se zbată mai tare în brațele stăpânului.

— Cine te cheamă? se cruci femeia.

— Badea Moisă, nu-l vedeți? Uite-l colo, lângă ușa

tinzii.

Bărbatul avu de furcă cu el până-l așeză iar în așternut. Apoi întoarse capul către nevastă.

— Da! Dau fuga acum după Gheorghe, zise ea.

Își luă ceva pe dânsa și țâșni în noapte.

Noroc că în vremea asta nu se nimeri niciun rând de colindători. De altfel, la casa Mărgineanului veneau mai puțini decât la a Corbului. Zgârcenia cunoscută a lui Moise răsufla și în darurile ce se dădeau colindătorilor.

Feciorul, la început, nici nu voi să audă. Cum să nu meargă la colidant? Ce vor crede ai Corbului? Iar să dea de vorbit satului? Nu-i destul că-i tată-său acasă? Parcă dacă-i va fi bătut lui Culița ceasul, îl poate el scăpa de la moarte...

— Nu mai răzbește tată-tău cu el.

— Cum asta? Doar nu se va lua la bătaie cu tata, așa bolnav cum e! se miră feciorul.

— Îi tot vine să plece. Sare din pat, și mai pe urmă tată-tău abia a putut să-l mai puie în pat. Se vede că-l

228

cheamă moartea, săracul. El zice că-l vede pe bătrân, și el. îl chemă. De bună seamă e moartea ce i se arată.

— Care bătrân?

— Moisa, moșu-tău.

Gheorghe tresări. Nu se mai împotrivi, ci ieși în tindă și-i șopti ceva feciorului primarului. Apoi porni cu mamă-sa. Se închise ca pământul, și nu mai spuse nicio vorbă până acasă.

Trecu un ceas bun de când sosiră: veniră rânduri de colindători, și sluga nu se mai mișcă de pe așternutul lui. Gheorghe începu să se mânie că i-au stricat în zadar sora de Ajun. Dar nu isprăvi bine vorba, și în tindă se auzi larmă. Culița coborâse din nou din așternut, se împiedică de-un scaun și căzu cât de lung, cu scaunul peste el.

Gheorghe îl ridică și-l puse, fără nicio rezistență, în pat. Dar sluga deschise îndată ochii tulburi și aprinși, și

începu să pipăie cu mâna.

— Unde ești? Unde ești? întreba el căutând mereu.

— De cine întrebi, Culița?

Bolnavul nu-l auzi.

— Unde ești, mumă? Stai, așteaptă că vin și eu! strigă sluga cu putere.

Și se în puteri să se scoale din pat. Dar Gheorghe îl ținu eu putere până se liniști și închise iar ochii.

— Vai de capul lui - spuse feciorul.

— Arde tot, eu flacăra, și hainele de pe el parcă le-ai scos din ciubăr.

— De! Acum a chemat-o pe mamă-sa, spuse mai liniștit Vasile Mărginean. Oare de câți ani e moartă?

Vor fi vreo cincisprezece, răspunse nevastă-sa.

Până după miezul nopții, accesele acestea de ducă se repetară mereu. Mai adeseori îl chema mamă-sa, uneori îl vedea iar pe Moise, de cele mai multe ori scena era însă mută: ceva ca un resort îl ridica din pat, și el se silea să și facă loc, să pornească. Dar Gheorghe era tare și îl biruia mereu, acoperindu-l apoi cu straiul de lână.

— Poate l-o fi tulburat și vinul ăsta fiert cu piper. Ieri și azi a băut vreo trei litre - zise lelea Ana, într-un răstimp mai lung de liniște.

— E mirare mare: lapte nu l-a mai putut face să bea Anica Surdului, nici ieri ulei azi. Dar vinul îl bea.

Trecu o vreme, apoi se mai scurse ca un ceas, mai veniră rânduri rare de colindători, și Culița nu se mai trezea.

— Poate dă Dumnezeu și se liniștește - zise lelea Ana, care mergea mereu în tindă să vadă de el.

— Parcă ar răsufla mai rar și mai regulat.

— Poate a trecut peste primejdie - zise bărbatul.

— Știi ce spunea tușa Oana, că în noaptea asta se alege. Poate i-a făcut bine vinul acela pipărat.

În curând sosiră și feciorii cu colinda cea mare.

Cei doi soți se dezghețară acum de tot și îi omeniră cât putură mai bine. Vreo câțiva feciori se apropiară de

așternutul lui Culița.

— Doarme bine. Răsuflă rar.

— Mulțămită lui Dumnezeu, s-a mai liniștit. Dar ce-a fost pe capul lui toată sara! vorbi lelea Ana, îmbiindu-i mereu cu păhărelul plin.

— Mai aveți mult? Întrebă gazda.

— Mai avem vreo șapte gazde, răspunse vătaful.

— Nu mai aveți mult. Pofțiți și mai rămâneți la noi.

— Acum ar putea veni și Gheorghe cu noi - zise vătaful.

— Văd că doarme liniștit bolnavul vostru.

— Ce zici, mamă? Să mai merg? Întrebă feciorul, cu gura pe jumătate. Nu mai avea nicio plăcere să se ducă. Sara de Ajun fusese stricată.

— Eu zic să mergi. Ai fost la început, vei fi la sfârșit, așa că tot ești în rând cu junii.

Gheorghe își îmbracă clicinul, își luă țundra în spate și ieși cu ceilalți, după ce se mai uită o dată la bolnav și-i ascultă răsuflarea.

Mătușa Oana nimerise să aibă dreptate. În noaptea de Ajun, sluga Culița - Niculae Man, cum avea să-l strige popa la vestirile de căsătorie în biserică - biruise boala. A treia zi de Crăciun se sculă din pat, iar într-o săptămână se făcu bine de tot. Nu prea avea astâmpăr în casă; se dorea mereu la vite, în grajd. Dar stăpânii nu-l lăsară să doarmă acolo până peste o săptămână.

Într-o zi, stăpânul îl iscodi, mai în glumă, mai într-adins, mânat de neliniștea lui:

— Multe-ai mai vorbit tu în boală, Culița! îți mai aduci aminte de ceva?

Omul clătină din cap.

— Nu. Dar ce-am vorbit?

— Aveai vedenii și vorbeai cu ele.

— Nu știu nimic.

— Și te tot sculai din pat să te duci cu ele.

— Nu știu nimic! Cu cine să mă duc?

— Păi, o dată ți se părea că vezi pe mamă-ta și că te

cheamă, altă dată pe fata aceea de care ți-a plăcut ție până-ai fost mai tânăr...

Sluga scutură tare din cap.

— Nu știu nimic! Se vede că vorbeam într-aiurea.

De bătrânul, de Moise, nu-i pomeni nimic.

— Bine că ți-a ajutat Dumnezeu și te-ai sculat. În dulcele ăsta faceți nunta, nu-i așa?

— O facem, dac-ajută Dumnezeu.

— Săraca, Anica Surdului! Cum s-a mai temut ea! Și cum te-a îngrijit de bine!

— Vezi, nici de asta nu-mi aduc aminte.

— Tot lângă tine a stat peste zi. Și ți-a dat mereu vin fiert și pipărat.

— Am băut eu vin fiert? se miră sluga.

— Mătușa Oana ne-a spus să-ți dăm.

Slugii părea că i-a rămas ceva în minte de mai înainte, și că-i stă ca un cui în cap.

— Nu-mi mai aduc aminte de nimic, stăpâne, decât că, până nu m-am pus în pat, până nu mă durea capul, într-o sară mi s-a împărut ceva...

— Ce ți s-a împărut?

— De asta-mi aduc aminte, se vede că eram treaz atunci. A treia zi, după ce l-am îngropat pe badea Moisë, sara târziu, după ce-am aprins lămpașul în poiată și chiar voiam să mă urc în păcel, mi s-a rupărut că-l văd pe badea Moisë umblând printre vite. Știi, după obiceiul dumnealui, când venea sara să vadă dacă n-am așternut prea multe paie. Abia mi s-a năzărit, și nu l-am mai văzut. Iaca, de asta îmi aduc aminte, dar de altceva nu!

Vasile Mărginean simți frigul cunoscut între spete, și umerii i se aduseră puțin.

— Nu v-am pomenit de asta nimic. Ce să mai pomenesc? De bună seamă mi s-a năzărit mie, cum eram obișnuit cu bătrânul, să facă treaba asta în toată sara. Mult s-a mai temut, Dumnezeu să-l ierte, să nu prădez paiele cu așternutul la vite! Și nu o dată lua furca și ridica - unde i se părea că-i mai gros așternutul - câte-o

pală și făcea din ele o grămăjoară în colț, lângă ușă.

— De! - oftă Vasile - așa a fost dumnealui, prea cruțător, toată viața.

— Dumnezeu să-i dea hodină, căci pe morți nu-i mai putem judeca noi, cei vii. Numai Tatăl din cenuri știe ce-i în sufletul fiecăruia, și numai el are dreptul să judece viii și morții. Dumnezeu să-l ierte!

— Să-l ierte și să-l hodinească.

## XV

Sărbătorile Crăciunului trecură cu pace și cu voie bună. Continuă să ningă și întâia și a doua zi de sărbători. Frigul slăbise de tot. Cutezară să meargă la biserică și bătrânii și bătrânele cele mai vechi în zile din sat, care de la lăsatul postului de Crăciun nu mai fuseseră la sfânta liturghie. Și o sumedenie de copii, de toate vrăstele, până la pociumbașii de patru ani.

În cele trei zile de praznic, cât ce începeau să tragă clopotele, ulițele albe ale satului începeau să se miște în zarea cenușie a fulgilor mari de zăpadă. Și dintr-o portiță, și dintr-alta, de pe amândouă părțile uliții, ieșeau creștinii în port de sărbătoare. Cei mai harnici, mai grăbiți, înotau prin zăpada mare de peste noapte, neumblată încă, clătînându-se la dreapta și la stânga, până ajungeau în mijlocul uliții, unde tot mai erau urme. Se sileau cu toții spre pârtia abia zărită, dar care în curând se schimba în cărare săpată, căci ajunși aici, oamenii mergeau unul după altul, și uneori - mai ales când se apropia să toace de liturghie - se făcea un șir lung, neîntrerupt, care se clătina mereu, în vreme ce ninsoarea le albea în scurtă vreme căciulile, ținurile, clicinele, cojocițele.

Se grăbeau să ajungă la biserică, să-și afle un loc, pentru că la praznice mari nici jumătate din credincioși nu mai încăpeau în sfântul și vechiul locaș clădit din lăturoaie groase de stejar - și ascultau slujba grămădiți pe lângă pereți.

Badea Pavel Corbu nici nu-și mai așteptă nevasta și

fetele, când văzu că nu sosesc până la tragerea clopotului întâia oară, și porni la biserică cu frate-său. Bine că n-a viscolit, știe el că vor sosi și femeile cu sania. Nevastă-sa se pricepe doar la mânat caii ca și un bărbat, și cunoaște pe unde să înconjure troienele vechi.

Ele și sosiră pe la toacă, și, cu lelea Maria și Sora, se grăbiră la biserică, azi fiind rândul Stanei să grijească de casă. Ioniță era prin vecini, pe la copiii de sama lui, să raporteze fiecare ce câștig a avut la colidant și să meargă împreună la biserică.

Badea Pavel Corbu – și nu numai el, ci tot satul, dar el mai mult ca toți – avu o mare bucurie. Învățătorul înjgheabă, pentru întâia oară în anul acesta, o echipă de Crai-băieți între patrusprezece – șaisprezece ani – în costumele lor, cu chivere strălucitoare de hârtie colorată, pline de panglici, cu cămăși largi peste clicine, împodobite fantastic cu năfrâmi și legături colorate, încinși cu săbii de lemn vopsite verde, cu Popa, care aproape nu se vedea din barba de câlți, cu Păcurarul, care se pierdea în cojocul mișos ce se târa după el, deși Păcurarul era cel mai înalt dintre feciorași.

Craii, după rânduiala învățătorului, se iviră numai la sfârșitul slujbei, în vreme ce părintele Andrei își isprăvea cuvântarea de praznic. Învățătorul – domnul Dumitru Albu – veni devreme la biserică, să cânte în strană. Avea Crăciunul câteva tropare și condace pe care el le cânta cu nespūsă dulceață, și nu voia să le scape. De altfel, n-a fost sară în post, când îi învăța și făcea repetiții cu ei, să nu le spună: «Așa să știți: eu vă învăț și vă dau drumul. Să nu credeți cumva că voi veni cu voi să vă suflu la ureche! Așa să învățați!»

Când se iviră Craii în preajma bisericii, toată lumea de-afară uită de slujbă și năvăli prin zăpadă în jurul lor, ca la urs. Strigăte de mirare ieșeau din gura copiilor, care nu aveau destui ochi să se uite la ei. Surprinderea mare mișca toată îmbulzeala de oameni. Înghesuiala creștea în fiecare clipă; grumajii se lungeau, șoaptele,

întrebările se ridicau din toate părțile. Examinau costumele, se sileau să descopere subțele pe feciorașii din sat despre care auziseră că - «se fac Crai».

— Țala-i Dumitru Nastasiei!

— Țala-i Ioniță-a Mielului!

— Țala-i Dinu Pescărelului!

Unii afirmau, alții contestau și spuneau alte nume. Dar niciunul nu putu bănuți cine-i Popa și cine-i Păcurarul. Căci și Păcurarul avea barbă și mustați de călți.

Craii se îmbulzeau să-și facă loc să intre în biserică. Pe niciunul nu-l umfla râsul, deși acum zburau și de ici și de colo glumele pe socoteala lor.

— Sabie verde, cine-a mai văzut?

— Păi, asta-i sabie de trestie, ca a lui Papură Vodă. Când te-o cârpi cu ea, stele verzi vei vedea!

— De mai rămân mult în ninsoare, să vezi cum li se moaie chiverile de argint.

— La Popa ăsta i-aș da' io să-mi facă o slujbă! Trebuie că-i tare bun la Dumnezeu!

— Popă? Da' nu vezi că-i călugăr de la mănăstire, rupt de bătrân?! Ce n-aș da' io să am anii lui! vorbi un moșulică alb ca oaia.

Cei care făceau observații tare, erau bărbații. Femeile erau pline de admirație și-i mâncau din ochi pe Craișori. Ele vorbeau încet.

— Oare de unde-o fi adunat dascălul atâtea zorzoane, tu hăi?

— Știe el de unde!

Cum-necum, o seamă de copii pătrunseră prin mulțime, se iviră drept în fața Crailor și se uitau la ei ca la minune, măsurându-i din creștet până-n tălpi.

— Faceți loc, oameni buni, că întârziem, strigă cel cu chivără mai împopoțonată pe cap, care se adeveri pe urmă că era însuși Irod împărat.

Își dăduseră consemnul să fie muți până la începutul reprezentației, să nu-i poată cunoaște nimeni, ni, ci de pe



glas, dar Irod nu avu încotro, căci toată ceata rămase zătonită în ușa bisericii.

Părintele tocmai isprăvisese cu predica, și învățătorul Albu începu să poruncească din strună, cu capul întors, peste creștini:

— Faceți loc să intre Craii! Faceți loc, ce mai așteptați!

Începură șopote, toate capetele se întoarseră spre ușă, rândurile de oameni și de femei începură a se clătina cu toții deodată, ca perețele, într-o parte, și totuși abia câte un crai, unul după altul, reușea să se strecoare, cu cartoanele cam ciufulite, până în fața icoanelor de pe iconostas.

Dar, cu chiu cu vai, se scurseră cu toții. Își aranjară costumele. Mai greu fu de Păcurar, pe care îmbulzeala aproape îl dezbrăcase de cojoc, și de Popa, care pe-aci pe-aci era să-și lase o mustață între creștini.

Părintele Andrei ieși în ușile împărătești și zise:

— Liniște, oameni buni! Liniște, vă spun! Anul ăsta avem bucurie mare. Domnul învățător a făcut și la noi Crai, cum au mai fost în unele sate fruntașe. Ei vor arăta acum ce-au învățat. Să ascultați în liniște, că-s cântări și lucruri sfinte, de la Nașterea Domnului. Și, la sfârșit, cine vrea poate să-i cinstească cu ceva. Apoi, azi și mâine și poimâine, ei vor umbla prin sat, pe la creștini, pe la cei ce vor să-i primească. Au fost și unele cheltuieli cu îmbrăcăminte de Crai, și, cine poate, să-i cinstească cu câte ceva.

În biserică se făcu liniște, și scenele începură să se desfășoare după rânduiala lor, în uimirea, plăcerea și bucuria generală. Păcat că, deși erau chiar în fața iconostasului, cu o treaptă mai sus, multă lume nu-i putea vedea cumsecade. Grumajii se întinseră, cine putea se mai îmbulzea înainte, dar mulți, mai ales multe femei, din tinda lor, se resemnară să audă numai cuvintele și cântările, și sunetul sec al săbiilor de lemn ce se încrucișau neconținut.

Se aşternu o mare linişte între oameni: toţi ascultau eu încordare.

Badea Pavel Corbu, la spatele stranei cantonale, alături de frate-său, asculta şi privea cu răsufierea oprită.

Aşa minunăţie, ba să mai vezi! Unele din cântări le cunoştea el de mai demult, de la nişte păcurari mărgineni „care veneau cu oile la iernat în părţile acelea. Şi aveau nişte cărţulii pe care le scoteau din şerpar, şi citeau de-acolo. De când era feeioraş, ştia frânturi ca aceste:

«Eu Melhior mă numesc.

Cu aur îl dăruiesc.»

«Numele meu e Gaspâr.

Tămâie-i aduc în dar.»

«Eu Baltazar mă numesc.

Cu smirnă îl dăruiesc.»

Sau frânturi mai mari, ca de pildă:

«O, Iroade Împărate.

Te-ai umplut de răutate.

Căci cu poruncile tale Ai umplut ţara de jale.

Nicio casă nu-i scutită.

Nicio mamă nu-i ferită.

Ci toate-s înlăcrămate.

Şi de sabie tăiate.»

Dar ce auzea şi vedea acum era cu totul altceva. Era o istorie întreagă, pe care o vedea cu ochii. Şi ce cântece frumoase! Şi toate acestea arătate şi spuse de nişte copilandri din satul lor!

— Mare dascăl dascălul nost! zicea el din când în când, cotindu-l pe frate-său de-alături.

— Aşa dascăl, să-l cântăreşti cu argint!

— Când i-a putut învăţa toate minunăţiile astea? Uneori, la melodiile cunoscute, îi venea să bornăie şi el după Crai.

— Şi spun ca pe apă! Niciunul nu se împiedică!

El asculta întins şi privea neclintit, ca şi ceilalţi, să

nu-i scape nimic, dar tot nu se putea răbda să nu-i dea, din când în când, cu cotul lui Ion și să-și spună destul de tare observațiile.

La sfârșit, crâșnicul purtă, pe unde putu pătrunde, un blid de cositor și adună creștarii. Pavel nu se lăsă până nu scociorî din șerpar două băncuțe de argint de câte douăzeci de creștari și le aruncă pe disc.

— Să mai cânte o dată și afară, se auzi un glas din tinda femeilor. Noi de-aici n-am prea văzut.

— Să mai cânte, da, căci afară-s mai mulți decât în biserică.

Învățătorul vesti din strană că li se va împlini dorința, iar acum să iasă în liniște și să aștepte.

Afară se repetară scenele Irozilor. Fu cu mult mai potrivit decât în biserică. Sfântul locaș era pe-o coastă, și lumea se desfășura pe covorul de zăpadă ce acoperea mormintele, încât numai vârfurile crucilor se mai vedeau; Craii rămaseră sus, sub streșină largă a bisericii, pe podmolul unde se puneau uneori pomenile, la șase săptămâni, la o jumătate de an sau la un an. Acolo erau văzuți de toți, și erau scutiți, cel puțin unii, și de ninsoare, căci Păcurarul și Popa puteau sta, cumu-i și legea lor, și în zăpadă.

Ningea mereu, dar cu fulgi mai rari. Prunii de printre morminte, cu crengile pline de zăpadă, începură să și-o scuture: copii și copilandri se urcau în ei, să vadă mai bine. Văzduhul era, tot, sur și fără zare, și fluturii mari de nea coborau mereu de sus, într-o cernere liniștită. Ei cădeau moi și se topeau pe obrajii creștinilor cu ochii, țintă la jocul Crailor.

Sora era cu Gheorghe alături. Se țineau de mână, în îmbulzeala oamenilor, și urmăreau și ei jocul minunat ai Crailor, zâmbind când feciorașii ridicau săbiile să se taie. Erau liniștiți și luminoși la față și la priviri. Sora își lăsa moale mâna în mâna lui, care ardea, și uneori i-o strângea tare. Din când în când ochii lor se întâlneau și se vorbeau. Nu mai era nicio urmă de teamă sau de sfială

în ei. Nu le mai păsa că cineva i-ar putea vedea.

Se adunară și aici bănuți pentru Crai, și lumea începu să se împrăștie mulțumită și veselă.

În drum spre casă, Gheorghe cu Sora merseră împreună, dar nu se mai ținură de mână.

Se întâlniră și mamele, care o duseră tot într-o poveste, până li se despărțiră cărările.

Pavel și Ion Corbu rămaseră mai în urmă, căci Pavel dăduse de creștinul despre care se vorbea că voiește să vândă un loc, și se oprise la târg cu el, pentru o rămășiță de câțiva zloți:

Când ajunseră în ulița Câmpșorului, se desprinseseră dintr-un grup mai mare de bărbați Vasile Mărginean, și Pavel stătu îndată pe loc să-i ajungă.

Își dădură binețe, își strânseseră mâinile și porniră tustrei pe uliță la deal, pe pârția destul de largă și bătucită acum.

Vorbiră de iarna asta care se puneă cu putere, de fânul care nu se făcuse prea mult în vară, de boala lui Culița. Numai de moartea lui Moise nu pomeni niciunul.

Vasile Mărginean era mai deschis la priviri și la față, dar vorba lui era încă destul de tulbure.

Când să se despartă - casa lui Vasile era mai în sus pe uliță -, badea Pavel îi întinse mâna.

— Prânz bun! zise el.

— Mulțămesc, asămenea - și dădu mâna cu ei.

— De-acum vei putea răsufla și tu mai ușor, Vasile.

— Păi, cum o da Dumnezeu.

— Așa-i, așa-i! în mâna lui Dumnezeu sunt toate. Dar vreau să știi un lucru: pe Sora eu o cunun! Să nu mai vorbești pentru alt nănaș.

— Așa? făcu Vasile, și ochii-i fugiră într-altă parte. Bine, bine! adaose apoi depărtându-se.

— Asta nu se va hotărî curând, cum îl văd eu, vorbi Pavel, intrând pe porțiță.

— N-o să-l grăbesc eu, bădică.

Ion îi zicea fratelui său, după obiceiul vechi al

satului, bade și bădică, deși era numai cu trei ani mai în vârstă.

— Vezi, asta-i o vorbă care-mi place. Nu știu cum îmi pare mie Vasile ăsta. L-am așteptat anume, căci nu am mai vorbit de mult cu el. Om înnegurat a fost el totdeauna, și nu-i mirare, cu viața ce-a avut-o cu bătrânul în casă. Dar acum îmi pare că ceva străin s-a legat de el. Îmi pare omul schimbat, frate Ioane.

— Dup-o moarte-n casă, nu-i mirare. Și acum era pe-aci pe-aci să-i moară și sluga.

— Este ceva schimbat în el, simt eu, dar nu știu ce este.

Ei intrară în casă, unde-i aștepta masa așternută.

Și-n scurt timp ulițele Broștenilor rămaseră pustii: nicio porțiță nu mai scârțâi, niciun câne nu se mai auzi lătrând, căci în toate casele oamenii erau adunați în jurul meselor așternute, cu mâncări de praznic, cu sticle cu rachiu sau cu vin.

Ai Corbului isprăviseră cu prânzul și stăteau încă la masă, la un pahar de vin, și povesteau multe – căci cumnatele și fetele nu se mai întâlniseră de as toamnă, de la Ziua Crucii – când intră în casă vecinul Pascu Precup.

Amărăciunea i se vedea pe față.

— Bade Ioane – zise el –, după ce ură de sărbători, să faci bine să vii până la noi.

— Dar ce-i povestea?

— Te dorește tata să te vadă.

— Cum așa?

— De-un ceas îmi bate capul să te chem.

— Doar n-o fi bolnav?

— Dumnealui spune că este, și vrea să-ți spună ceva.

— Adevărat, că la biserică nu l-am văzut.

Vecinul ridică un braț, apoi îl lăasă să-i cadă de-a lungul trupului.

— La biserică! spuse el c-un ușor oftat. Dar nu vorbi mai mult.

— Și-i rău bătrânului?

— Păi, o să vezi și dumneata, făcu omul, încurcat.

Îi veni cu silă să se ridice îndată de la masă. Ca toată lumea, mâncase și el zdravăn, dar totuși, după ce închină un pahar de vin cu Precup, zise, ridicându-se:

— Ei, să mergem dar, nu-i peste lume.

Uncheșul Nichifor gemea pe așternutul lui obișnuit, într-un colț al vetrei. Gemea, se ținea de pânțele, zgârcit, și-și dădea ochii peste cap.

— Bine c-ai venit, vecine! Bine c-ai venit, creștinul lui Dumnezeu!

— Dar ce-i, uncheșule, ce-i cu dumneata?

— E gata cu mine, vecine! - oftă bătrânul zvârcolindu-se.

— Mă taie ici, mă taie cu cuțitele! Prinde ca eu ghearele.

— Ei, zâmbi Ion Corbu, se mai întâmplă, când trece omul deodată de la post săc la mâncări de dulce.

23S

Nichifor clătină din cap.

— Nu! Nu-i asta! Că simt că mi se apropie ceasul. Și iată ce te rog pe dumneata - că pe copiii mei i-am rugat în zadar! Te rog să-l chemi acum îndată pe popa să mă grijască. Nu vreau să mor ca Mois-a Mărgineanului, să nu mi se închidă nici mie ochii și să mă opresc cu sicriul în groapă.

— Uite, așa ne fierbe de când am venit de la biserică, oftă feciorul său Precup.

— Nu cred că-s beteag, că-s c-un picior în groapă! Așa-i dacă nu mai ai nimic. Nu mai dau copiii pe tine nici cât pe-o ceapă degerată. Li-e greu să meargă până la popa. Of și-amar de bătrânețele mele! Valeo, valeo!

Și el se încârligă, apăsând cu mâinile pe stomac.

Nora bătrânului, Vuța, intră din tindă și se uită urât la bătrân.

— Așa-ți trebuie, dacă ești așa de lacom, îi aruncă ca vorbele spre pat.

— Lacom! Lacom un bătrân neputincios ca mine! Vai de bătrânețele mele! Aleo, aleo! Dă, vecine, fuga la popa, că nu mai pot!

— Apoi, dacă-i așa, stai să-ți spun, bade Ioane, ce-a făcut dumnealui! zice că nu-i lacom! Da' n-are păreche! Azi-noapte, abia am ațipit, și mă trezesc că umblă cineva prin pod. Doamne ferește, cine să fie? Dau să aprind opaițul, opaițul nicăiri. Aprind o lumânare, ies în cămară și urc scara - că pe ușa podului deschisă se vedea zariște. Când colo, cine-i în pod, la caltaboșii pe care i-am pus la afumat? Dumnealui! Opaițul era jos, și dumnealui îmbuca să se înece dintr-un caltaboș. îl înfulecase pe jumătate.

— Abia l-am gustat, gemu bătrânul văitându-se în așternut.

— «Ce faci aici, tată? Nu ți-e păcat că încă-i noapte și post?» - «Nu-i mai post, c-a trecut de miezul nopții», zice dumnealui, și înfulecă la caltaboș. Gol! Pe inima goală!

— A fost dornic, se vede, vecinul, zâmbi Ion Corbu.

— Numai l-am gustat! Numai l-am gustat, să văd de-i potrivit din fiert și afumat. Da' așa-i dacă-ți dai averea la copii. Nu mai ai dreptul nici să guști din agoniseala ta... Aio, aici! Dă fuga, vecine, după popa, și nu mai asculta gura muierii!

— Dar asta încă n-ar fi nimic - continuă cu ciudă și scârbită femeia.

— Am fript într-o cratiță mare, de-asăară, carne de porc, afumată și neafumată, laolaltă cu cârnați. Gândeam ca azi să nu mai am de lucru cu ea, ci s-o încălzesc numai, ca și verzele. Am făcut și mămăliga și am pus-o să stea caldă pe cuptor.

— Și tocana ți-a mâncat-o mâța, se trezi Nichifor din gemetele lui.

— Mâța, da! Motanul cel bătrân! Că n-ai vrut să vii la biserică în ziua de Crăciun, ca tot creștinul, ci ai rămas acasă, să te-ndopi.

— Când iau cratița s-o pun la încălzit, mai rămăseseră vreo patru bucăți de carne, niciunul din cârnați! Fusesse grăsimă, curătură bună, de trei degete, și-acum cratița era linsă. Și din mămăligă se dusesse a treia parte. Păi cum, să nu se bolnăvească, vecine, spune și dumneata!

— Aleo, aleo! Rău mi-i! Tare rău! Fugi după popa, vecine, să nu mor nespovedit ca Mois-a Mărgineanului. Pentru asta te-am rugat să vii.

— Nu ți-am spus că l-aș aduce în zadar pe părintele? Cum să te cuminece după ce te-ai înfundat cu atâta mâncare? Nu te poate cumineca! Ar însămna să-l chem în zadar, să-i stric în zadar ziua de Crăciun sfinției-sale! Nu-i destul că ne-ai stricat-o dumneata nouă?

— Auzi, păgânul! auzi, vecine! Dacă-i bătrân și nu mai are avere, însămnează că s-a înfundat cu mâncare, dacă gustă ceva și el de dulce în ziua de Crăciun!

— Oricum, are dreptate, uncheșule. Eu mă duc după popa, dacă vrei, da' știu că l-aș aduce în zadar. Nu te poate cumineca, să fi înghițit chiar numai o lingură de apă.

Durerile, cârceii îl strânseseră tare ca într-o opintire supremă, încât bătrânul nu mai putu zice nimic o vreme, mimai cât asuda, asuda și gemea.

Apoi cârceii se destinseseră, durerile se alinară, ca și când atâta le-ar fi fost puterea. Uncheșul se mai uită o vreme ținând la pânțele, păru că pândește, apoi ridică capul.

— Spui și tu că nu se poate, pentru că am pus ceva pe limbă. Ții și tu cu ăștia.

— Nu țin cu nimeni, dar tot creștinul știe că nu se poate.

— Nici în gură de moarte?

— Ei, ce stai să vorbești și dumneata! Îți faci păcate în ziua de Crăciun. Ai mâncat gras, după atâta post, și ți s-a aplecat. Asta e! Cum să-l aduci pe popa pentru atâta lucru? Mai bine-ai lua o gură de rachiu tare.



— Rachiu tare... M-am gândit eu! Da' de unde să iei? Nici de cel liurcă de slab nu mai este, că l-au dat asară tot la colindătorii țigani.

— O să-ți trimit eu îndată, într-o glajă, rachiu tare, câtran. Să bei câteva înghițituri, și mă leg că n-o să mai ai nimic.

Uncheșul se sili să scâncească a plâns subțire de copil, dar nu reuși.

— Tot cu străinii să ai noroc! oftă el, că de pe partea alor tăi... sapa și lopata. Fă bine și trimite-mi!

— Iată, vine Vuța cu mine și-ți aduce!

Pe drum, femeia se jelui amărâtă:

— Iată cum ne-a stricat ziua de Crăciun, că nu-l mai adună odată Dumnezeu.

— Nu-i mai luați și voi toate în seamă! Unii bătrâni, doar se știe, ajung de la o vreme în mințile copiilor.

După ce-i dădu rachiu din cămară, Ion Corbu intră în casă, se așază la masă în rând cu ceilalți, și povesti pățania din vecini, în mijlocul veseliei tuturor.

— Ticălos bătrân! zise Pavel.

Dar nu apucă să mai spună ceva, căci în curte intrară Craii. Îi poftiseră de la biserică. Badea Pavel trebuia să plece, până-n sară, acasă, de-ndată ce încheia târgul pentru bucata aceea de pământ. Și voise să-i mai vadă și să-i mai audă o dată.

În ziua întâia de Crăciun, cârciuma fu închisă, și nu se ținu nici jocul tineretului. Toată lumea rămase acasă, și nici măcar vizite între rudenii, între nași și fini, nu se făcură.

După liturghia de-a doua zi, se dezlegară toate opreliștile impuse de obiceiuri străvechi. Crâșma se umplu, petrecerea tineretului începu să vuiască, îndată ce prânziră, iar mai târziu se porniră a se țese vizitele.

Lelea Maria lipsi în după-amiaza aceea vreo două ceasuri. Când se înapoie, chemă pe slugă, pe Irimie, care nu se putuse hotărî să meargă la horă, nici așa, la priveală. Sora era la joc, o însoțise și Stana, nu pentru a

intră în horă, căci nu avea încă anii, ci pentru a se uita și ea ca alte fete de sama ei. Ioniță se dusesse la săniat cu alți copii, iar bărbatul dormea încă, în camera din nainte.

Irimie se înfățișă numaidecât. Era în graid și aștepta plin de nerăbdare, căci o văzuse pe stăpână plecând de-acasă, și ea-i spusese că a doua zi de Crăciun îi va aduce răspuns hotărât.

— Bucură-te, Irimie, în această zi de praznic luminat. Vin cu veste bună.

Omul pâli întâi ca ceara, apoi o roșeață bruscă îi năvăli în obraz.

— Chiar veste bună, stăpână?

— Fata se învoiește, și părinții ei.

Sluga rămase cu gura căscată.

— Păi... e fată?

— Fată, da! Pusesem eu ochii și pe-o văduvioară, dacă nu ar fi mers lucrurile cu Chiva Berbecarului, ori cu părinții ei. Dar, mulțămită lui Dumnezeu, treaba s-a făcut!

Sluga privi neîncrezător la stăpână.

— Chiva Berbecarului? Nu glumești, stăpână?

Pentru întâia oară îi spusese numele fetei.

— De ce-aș glumi? Ori nu-ți place?

— De plăcut!... și Irimie se uită, iluminat, țintă în ochii ei.

— Știam eu că-ți place! Ce mai colo!

— Numa să vină după mine, făcu el, neîncrezător încă.

— Păi nu ți-am spus că treaba-i făcută?

Sluga nu mai știa ce să facă cu mâinile. Bucuros le-ar fi băgat într-o traistă undeva.

— Fata-i cuminte și harnică, și chiar cu vino-ncoace. Nu-i mai bătrână ca tine. Poate, cel mult, cu vreun an. Dar asta nu numără nimic. E o fată de omenie. Ai auzit vreodată vreo vorbă legănată despre ea?

— Nu! N-am auzit!

— A ajuns vreodată pe gura ficiorilor când iasă la

hodăițat la prinderea postului Paștilor?

— Nu, n-a ajuns!

— Apoi așa-i, dacă n-a putut spune nime nicio vorbă rea, nici despre hărnicia, nici despre omenia ei. Căci să știi de la mine, Irime, că oamenii sunt răi și vorbesc chiar mai mult decât e adevărul.

— O știu eu de mult pe Chiva, am și stat de vorbă cu ea câteodată, dar nu credeam că ar veni după mine!

— Asta să n-o mai spui, Irime! De ce să nu crezi? Tu nu ești un ficior de lepădat. Ai casa ta, ai oleacă de pământ, ești harnic, nu ești beutor. Ce mai vrei?

— De, asta e adevărat, lele Marie.

— Oamenii sunt năcăjiți, căci au datorie la bancă, de când li s-a prăpădit o vacă și au trebuit să-și cumpere alta în jug, de-acum trei ani. Ar vrea să scape de datoria asta, că le stă ca o piatră de moară în spate. Le-am spus că tu ai la noi nește bani din simbria ta de pe trei ani. «Câtă e datoria?» întreb eu pe tatăl fetei. — «Patruzeci de zloți buni», zice el. — «Atâția bani n-are ficiorul. Poate să mai aibă la noi cam jumătate.»

— Numai optsprezece zloți mai am nescoși, stăpână.

— Bine-bine. Asta a fost înainte de Crăciun, când i-am lăsat să se mai gândească. Azi, când m-am dus la ei, Berbecaru, nu și nu, că lui îi trebuie patruzeci de zloți, să plătească datoria pentru vacă. Împrumut, vezi bine! Atunci i-am spus că-i vei da împrumut patruzeci, și s-a făcut treaba. Banii o să ți-i înapoieze pe rând, că-i om de omenie. Spunea numa că-i bolnav în toată legea, știindu-se cu datoria aceea pe cap.

Sluga se înfrică oleacă.

— Da' de unde să-i dau patruzeci, stăpână, când nu mai am decât optsprezece?!

— Ne-am gândit azi - io cu bărbatul - și la asta. Ce-ți lipsește îți dăm noi împrumut, și ni-i vei plăti și tu pe rând, când vei putea. Cu legea știu că nu te-om strânge.

Sluga rămase mut de uimire. Apoise-ncurcă în niște vorbe amestecate tot încercând să-i mulțumească

stăpâne-sii.

— Nouă n-ai pentru ce ne mulțămi. Nouă ne-ai fost de folos, om harnic și de omenie ești, se cădea să punem și noi mina. Dar, stai, frate, că mai este ceva! Îți dă și un loc de două ferdele și luncuța de trei cară de fin, din Priloage.

— Mi le dă?

— Lucru-i gata. Sunt ca și date. Și peste un ceas să fii gata să mergem până la ei.

Cu vorba asta îi făcu slugii o bucurie și-o ușurare, de parcă l-ar fi prins pe Dumnezeu de picior. Căci pasul ăsta, cel dintâi, simțea că nu-l putea face singur.

— Când le-am spus că noi vă cununăm, s-au bucurat tare, și Chiva s-a luminat la față și s-a făcut frumoasă de tot. Mă gândesc că dacă le dădeam vestea asta înainte, poate n-ar mai fi vorbit de împrumut. Da' m-am grăbit și eu!

— Nu-i nimic, stăpână, bine-ai făcut! Tot mi-ar fi spus badea Toader mai târziu ce greutate are, și i-aș fi dat banii. Cu cât nu s-ajungea, ar fi fost mai greu. Mai bine că s-au dezlegat lucrurile de pe-acum.

Sluga voi să iasă, dar stăpâna îl opri.

— Acum va fi mai greu de noi, Irimie. Tu te duci și ne trebuie altă slugă.

— Păi, mai stau până la cununie.

— Am vorbit cu bărbatul, și el zice că trebuie să ne luăm slugă de la Anul Nou, căci mai târziu nu mai afli om harnic. Toți cei buni intră la stăpân de la Anul Nou.

— De, asta-i așa, n-am ce zice! făcu sluga, luat de-un val de întristare.

— Apoi trebuie să-ți mai pui și tu casa în rând. Va trebui să te mai sfătuiești cu Chiva de una de alta, cu părinții ei. Așa că la Anul Nou îți vom da colacul. Rău ne pare pe de-o parte, că ne-ai fost om de credință și nădejde; dar de altă parte ne pare bine că mai intră o păreche de oameni de omenie în rândul lumii. Ce-i de făcut? Așa-i viața, Irimie.

— Și veți rămânea și fără Sora, zise omul cu duioșie.

— Fiecare cum i-i scris și rânduit de la Dumnezeu. Când îi vine norocul ei, și o fată trebuie să plece!

Gheorghe stăruia să facă logodna, să înceapă strigările, încă de a doua zi de Bobotează. Nu mai aveau ce aștepta, tot satul vorbea că-n dulcele ăsta se cunună. Maria Corbu și Ana Mărginean se înțeleseseră în toate; de pe partea lor, se puteau începe strigările și de la Anul Nou. Dar cum să-i urnească pe bărbați? Lelea Maria aduse vorba de mai multe ori, în zilele de praznic, despre căsătorie, dar bărbatu-său, de când vorbise cu Pavel, părea mai rezervat. La sfârșit, el îi zise, drept ultim răspuns:

— Ascultă, Mario, eu n-o să le pun piedeci, ți-am mai spus, deși inima nu mă prea îndeamnă, ci mai mult capul. Dar n-am să umblu eu după ei, asta nu! Se cuvine și-i legea ca ficiorul și părinții lui să facă începutul. Doar n-om trimite noi pețitori! Eu de îmbulzit nu mă îmbulzesc, căci fata e încă tânără, și Gheorghe nu-i singurul ficior în sat. Că țin unul la altul, bine! Eu n-o să-i depărtez. Dar nici să nu așteptați să umblu eu după ai Mărgineanului!

— Nu așteptăm, dar voiam să am odată o vorbă rupt aleasă din gura ta. Ana se tot teme că până la urmă tu nu te vei învoi. Acum, încai mă știu de-o parte. Se-nțelege că nu vom alerga noi după ei! Asta ar mai trebui!

Încă a doua zi de Crăciun, după-amiază, când Gheorghe era la joc, Ana voi să-l tragă de limbă pe bărbatul ei, să vorbească odată și el dezghețat, nu așa, cu gura de jumătate și cu înconjur, ca până-acum, de câte ori îi pomenise despre căsătorie, de la moartea bătrânului.

Dar lui Vasile Mărginean numai despre căsătorie nu-i venea să vorbească. Sufletul lui rămăsese tulbure de la moartea tatălui său, iar întâmplările din urmă, cu boala lui Culița! îl înnegurară și mai mult. I se părea că în trup îi curge leșie în loc de sânge, vedea toată lumea cenușie, așa cum îi arătau și fața și privirea. Era încă atât de

tulburat de sărbători, încât, și în biserică, mereu îi fugea gândul la vedeniile slugii, și-l auzea spunând: «Uite-l! Uite-l!» Zadarnic își spunea că au fost închipuiri de om greu bolnav. Văzuse și el în noaptea aceea ochii însângerați ai bătrânului. Se ținea pe-aproape, de bună seamă să privegheze cum își ținea el jurământul. Nu sub formă de strigoi – Doamne ferește, în asemenea prostii el nu voia să creadă odată cu capul! Dar îl priveghea cu sufletul, din lumea ceealaltă, și-i vorbea din conștiința lui, pe care i-o legase cu jurământ. Dumnezeu e deasupra! Vede și știe toate! O, da! Un jurământ e un jurământ, și nu poate fi călcat fără pedeapsă!

Din câte auzise povestindu-se în casa lor, rămăsese, de mic, cu impresia că moșu-său jurase strâmb în procesul acela de după revoluție, pentru buțile de vin, ca să scape de plata pagubei, lăsând-o, partea cea mai grea, în sarcina bătrânului Corbu. Cum se vorbea în casă, cu mare fereală, de întâmplările acelea de demult, el bănuia că parcă toți s-ar fi temut de ceva. Ajuns om mare, auzise de pe la unii și alții, de multe ori, povestea aceea cu buțile și că Mărgineanu cel bătrân jurase strâmb. Își mai aducea aminte că de câte ori se întâmpla să le bată gheața semănăturile, să le moară un porc, toți ai casei pomeneau în treacăt de «păcat» și de «blăstăm».

«Da, jurământul trebuie ținut – își zicea el.

— Nu-l pot uita, spunându-mi că a fost din silă, ori că nici n-a fost un jurământ în toată legea, pentru că am spus atunci: „Iată, jur, dacă vrei dumneata”. Nu!»

Dar iarăși se-ntorcea cu gândul, zicându-și că de ce s-ar împotrivi căsătoriei lui Gheorghe cu Sora? Iată, el nu avusese, cu Ion Corbu, nicio dușmănie. Ba chiar dorise ca soră-sa, Floare, să se mărite cu Ion. Chiar el le înlesnise de multe ori întâlnirile. Greșeala lui, pe care multă vreme nu și-a putut-o ierta, este că nu a ținut mai cu putere parte maică-sii, care nici nu voia să audă de zădărnicierea căsătoriei, după ce se făcuseră cele trei strigări în biserică. Dacă ar fi pus și el. mai cu temei

piciorul în prag, ar fi ieșit, poate, biruitoare mamă-sa, și n-ar fi sfârșit bătută ca o slujnică, de bătrân... Dar ce-a fost, a fost! Și de-atunci a trecut o viață de om... Greu i-a fost lui că multă vreme Ion trecea pe lângă el ca pe lângă un străin. Bine i-a părut că de-o vreme-ncoace puteau sta iar de vorbă când se întâlneau! i surâdea și-l chiar incinta gândul încuscriii cu el, și numai de sila bătrânului a lăsat să-i intre în casă Năstase Crețu cu vorbe de la ai Olarului, dar era hotărât de-atunci să amâne mereu, până va muri tată-său, și să-l lase pe fecior să hotărască singur.

Zbuciumul acesta îl făcuse apatic atât față de o căsătorie pe care o dorea, cât și față de căsătoria cu Safta Olarului. Îl învăluisese nehotărârea, lipsa de voință și teama, și din aceste sentimente un singur drum părea că se înfiripează: amânarea. Să amâne totul! Nu era nicio grabă! În felul acesta conștiința lui se mai liniștea. Da, să nu se mai gândească la căsătoria lui Gheorghe!

Ana căuta însă prilej să vorbească. Mama Surorii îi spusese ultimul cuvânt al lui Ion Corbu, și Ana îi dăduse dreptate. Ei trebuiau să trimită pețitori, el, Vasile, tatăl și capul familiei, trebuia să se înțeleagă cu ai Corbului despre zestrea Surorii. Așa că a doua zi de Crăciun, spre însărat, Ana aduse iar vorba despre căsătorie.

— Zilele de praznic - începu ea -, sunt lăsate de Dumnezeu și pentru ca părinții cu copii de căsătorit să se sfătuiască, să puie toate lucrurile la cale. Numai noi doi tăcem ca mușii. Cu tine nime nu mai poate sta de vorbă de când a murit bătrânul. Păi, de ți-a fost tată, și moartea în casă lasă urme, nu zic nu, dar și tânării au drept la viața lor.

— De, cine zice că nu au?

— Dar ei au lipsă de ajutorul părinților pentru întemeierea unei noi căsnicii. Sunt lucruri pe care părinții trebuie să le facă. E dreptul și datoria lor. Și aceste lucruri sunt tocmai cele ce vin mai întâi la rând. Știi tu bine ce vreau să spun.

— Dar nu-s decât două săptămâni de când l-am pus pe bătrânul în pământ, tu, muiere.

— Știu bine, dar nu-i vorba să te însori tu, ci ficiorul tău.

— Păi bine, el nu-i nepotul?

— Lasă-mă cu asta, că nu vom fi noi cei dintâi, s-a mai întâmplat destule ori. Unde mai pui că dulcele e scurt în anul ăsta, că trebuie trei duminici pentru strigări.

Vasile zise, cu ochii împăienjeniți:

— Cred că șase săptămâni tot trebuie să treacă, până punem parastasul pentru bătrân. Doar nu suntem păgâni să nu mai păstrăm nicio lege!

— Nu-i nicio lege. Am vorbit cu popa și spune că nu-i nicio piedecă.

Bărbatul se-nfioră.

— Ar fi bine să nu vorbești cu popa despre asemenea lucruri fără știrea mea.

Femeia se oțărî:

— De ce să nu vorbesc? Mi-ai spus odată că nu ai nimic împotriva acestei căsătorii. Mi-ai spus încă înainte de moartea bătrânului.

— Înainte, da! vorbi Vasile, tot mai întunecat la față.

— Mi-ai spus că bătrânul nu vrea, că el a iscodit pe Safta Olarului. Dar acum bătrânul nu mai este. Ori, doar ți-ai schimbat gândul și hotărârea?

El înconjură răspunsul.

— Nu e nevoie de nicio grabă. Dacă-i scurt dulcele, nu se isprăvesc zilele. Mai este vreme și după Paști.

— Olio! Săraca de mine! Poate mai este vreme și la vară, și la toamnă! vorbi nevasta disprețuitor.

— Dar nu înțeleg eu pentru ce graba asta! Doar nu dau tătarii! Lasă să se cunoască și ei mai bine!

— Tu multe nu înțelegi, ori te faci a nu înțelege! Se cunosc ei destul de bine. Ți-am spus cum a fost cu ieșirea lor în tindă. Ei nu mai pot începe să treacă prin toate obiceiurile. Apoi, tot satul știe că se cunună în dulcele



ăsta. Și nime nu se gândește că nu s-ar cuveni, pentru moartea bătrânului.

— Ce-i doare capul pe alții? Ce le pasă lor? Vorba e că eu socot să treacă șase săptămâni, să punem întâi parastasul după bătrân.

— Hm! – făcu Ana privindu-l cercetător, dar nu putu descoperi nimic pe fața lui cenușie, nici în privirile ui absente. Apoi adaose: – Te-ai răzgândit, pesămne! Cine știe dacă nu ți-au împuiat alții capul...

— Cu ce?

— Cu alte planuri. Parcă nu sunt destule familii cu fete de măritat, care le-ar da bucuros după Gheorghe...

— Nu mă iau eu după sfatul nimănui.

— Atunci, ce? Am auzit că ai vorbit ieri, în drum, cu cei doi frați. Poate s-a întâmplat atunci ceva?

— Ce să se întâmple? Pavel mi-a spus că-i cunună el cu nevastă-sa, să nu ne îngrijim de alți nănași.

— Nu mai pricep nimic! Dacă-ați vorbit și de asta, ce te oprește să trimiți pețitori la ai Corbului?

— Nu vreau să ne grăbim, tu muiere, și nu-mi mai bate capul, făcu el ostenit și plictisit.

— Ascultă, Vasile – începu femeia după o pauză –, să știi că nu atârnă de la noi graba ori amânarea.

— Dar de la cine? se trezi, mai înviorat, bărbatul.

— De la Gheorghe! El e hotărât să grăbească lucrurile. Și el e mare acum, și nu va mai asculta de noi. De aceea îți bat eu ție capul să mergem pe drumul obișnuit. Părinții să facă ce-i de făcut, nu copiii. Tu știi firea lui Gheorghe: o vreme e îndelung răbdător, copilul cel mai ascultător, dar când își iasă din fire, să nu stai în calea lui.

— Apoi, să nu-și iasă din fire! Să aștepte!

— Și dacă nu va vrea? Cum îl poți opri? Nu mai are lipsă de învoirea părinților, căci e ficior june. Se va însura în dulcele ăsta și fără voia ta.

— Așa? Acum mai și amenințați? La atâta am ajuns? vorbi bărbatul, simțind cum se înveninează.

— Nu-i amenințare. Îți spun ce se va întâmpla, pentru că îl cunosc pe Gheorghe mai bine decât tine. Și dacă-i așa, pentru ce să ne mai facem de vorbă lumii? Mai ales când nici tu nu vezi nicio piedecă, decât vremea de jale după bătrân.

— Cum să se însoare fără voia mea? Unde se va duce cu nevasta?

Femeia îl privi cu frică.

— Unde să se ducă? Aici, vezi bine! Nu e singurul nostru copil?

— Dar aici io-s stăpân acum! Trebuie să aștepte, trebuie să mai aștepte! strigă el.

Se sculă de la masă, își luă căciula și ieși în curte.

Ana rămase multă vreme pe gânduri. Apoi se îmbracă și se duse la ai Corbului. Pe drum se hotărî să-i spună Mariei numai atât: că bărbatul ei ar vrea să amâne tot, până după ce vor pune parastasul de șase săptămâni pentru bătrân. Se vor mai sfătui împreună ce-i de făcut. Nu-i venea să creadă că Vasile nu-i ascunde ceva. Nu-i vorbă, nu se prea cădea ca, la câteva săptămâni după prohod și pomană, să cânte ceterașii și să chiuie nuntașii în casă. Dar asemenea lucruri s-au mai petrecut, când mortul era bunicul sau bunica și când dulcele Crăciunului era scurt. Totuși, nu putea fi numai asta. Dar ce mai putea fi? Nu știa. Decât doar atât, că vedea și ea cu ochii ei că bărbatu-său nu era gata de nuntit. Era tot supărat și îngrijorat, de la moartea bătrânului. Să fi ținut totuși la el? Nu știa ce să mai zică. Știa că-i fusese ascultător toată viața, dar n-ar fi luat venin că-l iubise până-ntr-atâta. Avea el ceva pe suflet! Nu se frământa nopțile? Poate i se stricase inima pentru cele două locuri pe care bătrânul le-a dat, cu limbă de moarte, Floarei? Da, asta era cu puțință! Locurile erau mari și bune.

## XVI

Ninsoarea mai ținu până-n a treia zi de Crăciun, către sară. Se așternu un strat nou, de două palme, și rămase pufos până-n ajunul Anului Nou, când se puse iar

gerul, înseninându-se. Cerul, de-un albastru vioriu, se înălța sus, deasupra dealurilor și măgurilor ce împrejmuiău satul. Subt soarele cu dinți, zăpada strălucea de-ți lua vederile; ulițele satului, curțile, începură să cânte iar subt pașii oamenilor.

Cei mai mulți își adăpau vitele la fântânile cu cumpănă din uliți. Mai puțini aveau fântână acasă, în curte sau în grădină. Ruzile cumpenelor, gălețile, pietrele până mai la jumătatea fântânilor, îngrăditurile de blane de stejar de deasupra lor, troacele lungi, din care beau vitele, se îmbrăcaseră cu gheață groasă și strălucitoare. Adeseori gheața din troace trebuia tăiată cu securea și scoasă, pentru că nu mai încăpea în ele decât o pânză subțire de apă, din care se ridicau neguri ușoare. În jurul fântânilor, a troacelor, peste zăpada bătucită, se făcu un ghețuș primejdios. Oamenii se apropiau cu mare grijă de fântână, iar vitele lunecau când se apropiau la adăpat. Adeseori trebuia tăiată și aici gheața groasă și lucie, ca să nu-și rupă vitele picioarele.

În sara de ajunul Anului Nou, după cină, Irimie Hurubean își luă rămas bun de la stăpâni. Era îmbrăcat cu haine nouă, de la căciulă până la opinci, cu tundra cea nouă în spate. Într-o legătură mare, umflată, își adunase celelalte haine. Colacul era pe masă, mare cât o rotilă de plug.

Sluga cel nou, Nicodim – Nicodim Băncilă –, venise de trei zile pentru a-l putea introduce Irimie în toate treburile ce avea să facă, să-i arate unde se ține fiecare unealtă și cum să facă treburile așa cum îi plăcea stăpânului: cum să taie de scurte sau de lungi lemnele, cât să lase butucii de mari, cum să facă mestecăturile, cât de gros să aștearnă la vite, unde să adune ogrinții din iesle – și câte alte lucruri nu sunt la o gospodărie cuprinsă ca a lui Ion Corbul îi arată trei zile în șir, deși Nicodim mai fusese slugă, știa șartul lucrurilor, și era și iute la minte ca șarpele: dintr-o ochire vedea cum să facă fiecare treabă. Era un fecior tânăr, nici de douăzeci de

ani, vânjos și spătos. Ceru simbrie mai mare ca Irimie, și fiindcă Ion Corbu nu voia să-l scape din mână, îi dădu.

Acum, la despărțire, Irimie era foarte mișcat, și tot amâna să pună o mână pe legătura cu haine, iar alta pe colac.

Ioniță se înghesui într-un colț, după ușă, aprins la obraji și cu ochii umezi.

— Apoi, să mai rămâneți sănătoși – zise în cele din urmă sluga –, și iertați dacă v-am greșit cu ceva, ori v-am supărat vreodată.

— Să umbli în pace, Irimie, și Dumnezeu să te aibă în paza sa pe toate cărările vieții – zise stăpânul, strângându-i mâna. N-avem ce ierta, căci ne-ai fost om cu credință.

— Să rămâneți cu bine, lele Marie, și vă mulțămesc de toate.

— Să ai noroc pe noul drum, Irimie, răspunse ea dând mâna cu sluga.

— Să rămâi cu bine, Soro, să rămâi cu bine, Stano, mai zise el abia, căci ochii i se împăienjeniră și glasul începu să-i tremure.

— Să fii sănătos, bădiță, se grăbi Stana să răspundă.

— Și plin de noroc! adaose Sora.

— Mulțămim! Mulțămim! Mulțămim la toți și de toate, vorbi el foarte mișcat, și nu nimeri dintr-una cu mâinile colacul și legătura de pe masă.

În clipa aceea se auzi un țipăt lângă ușă, apoi plânsul reținut de-atâta vreme izbucni din pieptul lui Ioniță. Toate capetele se întoarseră spre el. Îl și uitaseră.

Irimie puse iar colacul și legătura pe masă și se apropie de copil, începând să-l netezească cu o mână pe păr. Ioniță se alipi de ținuta lui plângând.

— De, am fost prieteni buni, noi amândoi, nu-i așa, Ioniță?

Copilul începu să zbiere și mai tare.

— Nu plânge, voinice, căci nu mă duc la capătul lumii. Mai vin eu pe-aici!

— Când mai vii? izbuti să întrebe copilul.

— Păi și mâne poate, și-ntr-alte zile. Ne mai întâlnim noi! Mă cunună doar badea Ion și lelea Marie. Voi fi finul dumneavoastră, așa că voi veni mai des pe-aici, să le mai ajut la câte ceva.

Copilul încetă din plâns. Lacrămi mari i se prelingeau din gene și i se rostogoleau pe obraji, cum își ridicase capul și privea țință în ochii slugii.

— Păi, ziceai că nu te duci până la nuntă!

— Așa am zis. Dar vezi tu, aveți acum slugă nou. Ce să mai fac eu aici? apoi tu știi câtu-i de mic păcelul din grajd, nici n-am încape, cu Nicodim, să dormim amândoi.

Argumentul îi păru hotărâtor și, dezlipindu-se de țintra lui Irimie, începu să-și șteargă ochii, aruncând priviri furișe la Nicodim. Ce om străin a mai stat să aducă și tată-său în casă!

Dădu și el mâna cu Irimie, și omul își înșfăcă deodată colacul și hainele și ieși repede, poftindu-le noaptea bună.

Noul argat adusese de-cu-vreme brațe de despicături în casă. Focul trebuia să ardă, în noaptea asta spre Anul Nou, până dimineața. Mai demult era obiceiul să ardă și o luminare la icoane, toată noaptea, să ungă cu usturoi pragurile ușilor, la casă și la grajd. Dar obiceiul acesta se stinsese. Ca și altele, despre care povesteau bătrânii. De-o pildă, nimeni nu mai ieșea în noaptea de Anul Nou să vadă arzând comorile sau deschizându-se cenurile. Numai «ursitul» sau «vrăjitul», la care se adunau fetele de măritat, în sara asta, rămăsese încă în putere. Se adunau și acum, ca și cu veacuri, ori poate cu milenii înainte, fetele-mari în cutare sau cutare casă cu fată de măritat – mai multe, de pe toate ulițele, căci de obicei se adunau vecinele –, și o babă sau o femeie mai în vârstă proceda la slujba ritualului străvechi. Astupau fereștile casei, puneau pe masă cuțit, pieptene, sare, pâne, apă neînceptută, cute, grâu, cărbune și alte lucruri de gospodărie, apoi oale și

cratițe cu gura în jos. Se cerca viitorul asupra alor două lucruri: dacă fata se va mărita în anul ce începe, și cum va fi mirele ei: frumos sau urât, bogat sau sărac, bun sau rău, harnic sau leneș. Fetele ieșeau pe rând în tindă, câte una, și în vremea cât lipsea, femeia ursitoare ascundea subț oale și cratițe lucrurile de pe masă, apoi fata era chemată și avea să pună mâna pe care oală sau cratiță voia. Ursitoarea scotea obiectul ascuns și începea să-i tălmăcească viitorul: cum va fi mirele ei? – «Ai pus mâna pe cuțit – mirele tău va fi tăios ca cuțitul, dar folositor ca și el, căci fără cuțit nu poți face nimic.» – «Ai scos pieptenele – ursitul tău e colțuros la fire și te-o mai pieptăna câteodată. Da' veți trăi bine, că pieptenul descâlcește părul și-l netezește.» – «Cutea ți-ai ales – de unul sărac și gol ca cutea vei avea parte.» – «Cărbune ți-a ieșit – negricios ți-o fi mirele și bun, numai să-l nu-l aprinzi spre mânie, c-atunci din cărbune se face jar.» – «Grâu ai nimerit – de bărbat bogat vei avea parte.»

La ursitul acesta veneau numai fetele-mari care nu știau încă de viitorul soț. Cele care și-l aveau asigurat, de obicei nu veneau, ori dacă veneau și ele, din curiozitate și pentru petrecere, nu ridicau nimic, ci, cel mult, făceau altă vrajă, să vadă dacă se vor căsători în curând. Cele mai multe vraja aceasta o făceau la ele acasă. Dădeau la o parte jarul din gura cuptorului, suflau bine vatra și puneau două fire de păr de porc, sau două frunze de șaschiu pe vatra fierbinte, numind un fir cu numele fetei și pe celălalt cu al feciorului. Dacă firele de păr sau frunzele, pârlindu-se și încovrigându-se, se apropiau una de alta și se împreunau, era semn că nunta va fi în grabă; dacă se îndepărtau, nunta se amâna și putea fi teamă să nu mai fie niciodată.

Sora nu se duse la ursit – deși pe ulița Câmpșorului se adunaseră fetele de măritat în trei case, și una era chiar aproape de ei –, cum nu se duseră nici alte două-trei de pe aceeași uliță, care, ca și Sora, își știau viitorii soți și nu așteptau decât să treacă întâia zi de Bobotează,

pentru a se începe strigările.

Sora, toate sărbătorile și toată săptămâna după Crăciun, fusese mereu cu Gheorghe, și nu avea pentru ce să meargă la ursit. Fusese anul trecut, și-i ieșise griul.

Totuși, fără să știe una de alta, și Sora și mamă-sa ursiră cu firele de păr de porc. Și firele se ncârligară pe vatra fierbinte, și se îndepărtară unul de altul.

Înfiorate și una și alta, deși nu dădeau prea mult pe asemenea vrăji, repetară de mai multe ori vraja, și de fiecare dată firele se zbârliră și se îndepărtară unul de altul.

Fata, deși se înfioră, nu se neliniște prea mult: era sigură de căsătoria ei grabnică, în dulcele ăsta, cu Gheorghe. Mumă-sa însă, cu gândul la ce-i spusese viitoarea cuscră - amânarea de care vorbise Vasile Mărginean -, se umplu de neliniște.

Slugă nouă aveau, de la Anul Nou, și ai Mărgineanului, pe unul Iosif Fătu, om de vreo patruzeci de ani, văduv, dintr-un sat vecin. Nu avusese niciun copil cu nevastă-sa, fată săracă, dar singură la părinți. Bătrânii, la vreo două săptămâni după moartea fetei, îi dăduseră drumul. De rușine, omul plecă din sat și intră slugă la ai Mărgineanului.

— O plantă cu frunza verde și iarna.

Nu intră în slujbă decât în sara zilei de Anul Nou. Trebui întâi să meargă acasă, să-și aducă hainele și câteva hârtii rămase de la părinți, în care era scris dreptul lui la puținul pământ moștenit.

Vasile Mărginean se mai dezghețase de la plecarea lui Culița, care, fiind încă slăbit și având nevoie de îngrijire, se mută la văduva Anica Surdului, scandalizând câteva femei din sat. I se părea că se mișcă mai slobod prin ogradă, prin poiată, pe la fin și pretutindenea. Într-un fel oarecare, cu el plecase un crâmpei din viața obișnuită de ascultare robită, trăită pe vremea bătrânului. I se părea oarecum că toate lucrurile sunt nouă, proaspete, că e pe cale să înceapă o altă viață.

Parcă se mai luminase lumea. Nemaivăzându-l la tot pasul pe Culița, își amintea tot mai rar de bătrân.

Fu bucuros de noul argat, de Iosif Fătu, și pentru că era priceput, dar mai cu seamă pentru că era om mai copt: nu-i mai stătea capul la prostii, ca unui fecior tânăr, și putea avea razim bun în cuprinsul gospodăriei.

Iosif Fătu era un om de statură mijlocie, îndesat, trunchios, cu brațele prea lungi, cu o mustață neagră, cam rară și cotoroasă, care i se lăsa peste gură, cu fața fără culoare, cu ochii suri. Părea un om cam încruntat, era scump la vorbă și mereu cu pipa în colțul gurii. Lucra pe-ndelete dar temeinic, cu liniile feței înăsprite, pălind că se gândește mereu la ceva.

În ajunul Bobotezei ajună și el în rând cu stăpânii până se însără, căci numai pe vremea asta sosea în tot anul părintele Andrei cu crucea pe ulița Câmpșorului. Începea din cealaltă margine de sat, pe unde erau locurile mai rele de umblat, și, după datină, creștinii așteptau ajunând, cu bucatele pe masă, și nu mâncau decât după ce erau sfințite cu apă din căldărușa de aramă. Mai erau apoi pe ulița Câmpșorului mulți fruntași ai satului la masa căroră trebuia să întârzie mai mult părintele, cântăreții, fătul și clopotarul, care erau în ceata celor cu Iordanul. Și din acest motiv lăsau la urmă ulița Câmpșorului: pe la gazdele de aici puteau bea în tihnă însoțitorii părintelui și chiar sfinția-sa.

În anul acesta parcă sosiră și mai târziu decât de obicei la casa Mărgineanului; totuși nu se atinse nimeni de mâncare și băutură până nu veniră ei.

Fetele bisericești șezură bucuroase la masă împreună cu ai casei și cu sluga cel nou. Închinară întâi cu rachiu, înainte de gustare, vinul rămânând pentru după mâncare – bucate reci, puse în blide pe masă, toate de post, cum era obiceiul în această mare zi de ajun.

Sluga se codi multă vreme să guste din rachiu, dar gazda îl îmbie mereu, până ce, rușinat parcă, luă un păhărel și-l goli cu atâta îndemânare, încât atrase atenția



tuturora. Ochii-i sticliră când puse păhărelul pe masă. Numai întâiul pahar fu greu să-l ia, de-aici încolo nu se mai lăsă îmbiat, și chiar când ceilalți trecură la vin, el rămase la rachiu. Cu cât bea, i se destindeau liniile de pe obraz și i se dezlega limba, începând să povestească întâmplări de Bobotează din satul lui. Între altele, istorisi cum, la un Ajun, spre sară, diacul lor uitase unde se află și ce face, și, intrând la un creștin, în loc de «în Iordan botezându-te», începuse să cânte:

«M-aș însura.

M-aș însura.

Urâtă nu mi-aș lua!

Nici frumoasă nu-mi prea place.

Că prea mulți pretini îmi face!»

«Taci, diece, pentru numele lui Dumnezeu! îi strigase îngrozit părintele, cât ce văzuse că greșise. Taci, că ne facem de minune!» Dar diacul dă-i înainte, și nu s-a lăsat, cât oamenilor din casă le crăpa obrazul de rușine. Dor încă popii! După ce-și vărsă el focul, cântă însuși părintele Iordanul, ajutat de crâșnie și clopotar, stropi casa și pe oameni, apoi se-ntoarse spre diac și-l înfruntă: «De când sunt, așa rușine n-am pățit! Dacă ești beat de-ți uiți ce cântare trebuie, de ce nu-ți ții gura? Iertați, oameni buni și cinstiți creștini.» - «N-am uitat nimic, dar m-am săturat toată ziua de Iordan! Am crezut să mai schimb cântarea», răspunse diacul, și limba i se împletecea în gură. Oamenii se înveseliră și râseră, dar popa s-a întors furios spre diac: «Să nu te mai aud, porc bătrân ce ești!». Și-atunci diacul a început să plângă cu sughițuri. Era turtă beat!

Povestirea lui Iosif Fătu plăcu ascultătorilor, și se mai spuseră și altele, în vreme se închinau cu vin, iar Iosif cu rachiu. Apoi fețele bisericesti plecară, punând în sac colacii și fuiorul.

Odată cu fețele bisericesti ieși și sluga cel nou. Dăduse vitelor de cină, totuși intră în poiată și se învârti pe-acolo o vreme, ca vițelul mai mărișor în țarc, când i se

apropie vremea să fie slobozit la vacă. Apoi își luă ținuturile din cui, o aruncă în spate, ieși în curte, din curte pe uliță și nu se opri până la crăsmă. Pe la crăsmă trecuseră de mult cu Iordanul, și era deschis, căci multă lume își lua acum oleacă de băutură pentru praznicul de-a doua zi. Vreo câțiva bărbați ședea la mesele lungi de lemn, răsfirați, și beau, în tăcere, vin sau rachiu.

Iosif Fătu ceru rachiu, așezându-se singur într-un colț, lângă perete, și bău până nu mai rămase nimeni în crăsmă. Crâșmarul îl pofti și pe el să plece, căci trebuia să-nchidă. Era târziu, trecuse de miezul nopții. Dar el nu voi să se miște din colțul lui.

Nici crâșmarul, nici ceilalți oameni care băuseră în crăsmă sau cumpăraseră pentru casă, nu-l cunoșteau. Vedeau că-i străin, dar nu știau că-i slugă la ai Mărgineanului.

— Păi, unde să mă duc? în gerul de-afară, să-nghet într-un șanț? răspunse el în cele din urmă, la stăruințele birtașului.

— Dacă ești străin, de ce nu te-ai grăbit să ajungi acasă pe zi. nu să vii aici cu noaptea în cap. După cât vâd și cunosc, încă nu ești de tot beat. Ascultă ce-ți spun. Plătește și pleacă!

— De plătit plătesc, dar de mișcat nu mă mișc de-aici. Așa e legea mea! Când merg la crăsmă, nu mă mișc până dimineața. Asta e lege la mine!

— La tine poate-a fi, dar nu la mine!

După ce luă banii, crâșmarul îi puse mâna pe umăr și încercă să-l clatine.

— Mișcă-te când îți spun!

Dar ca și când ar fi pus mâna pe un bolovan greu de piatră, nu-l putu mișca.

Sluga zâmbi. pe sub mustață.

— Ascultă ce-ți spun eu. Pune-mi pe masă încă un litru de rachiu, pe care, iată, ți-l plătesc acum, în cuie ușile și du-te și te culcă. Eu de-aici nu ies până-n zori de zi.

Crășmarul începu să se înfurie.

— Măi, d-apoi așa ceva nu mi s-a mai întâmplat de când sunt! Ia să te scoli îndată și s-o ștergi!

Puse din nou mâna pe el. Era om tânăr și voinic crășmarul, dar ca și când ar fi împins de-o stâncă.

— Uite banii! Pune-mi rachiul pe masă, încuie-ți ușile și du-te și te culcă. Poți stinge și lampa, că n-am lipsă de lumină.

Dacă l-ar fi simțit beat, crășmarul nu s-ar fi lăsat. Dar străinul îi păru al dracului de treaz, cu tot rachiul băut pân-atunci. Și se gândi, când acela zâmbi, cât era de tare, să nu-și facă de lucru cu cine știe cine. Poate era un om primejdios.

Luă banii, îi puse încă un litru de rachiu pe masă, încuie ușa ce răspundea în stradă, apoi ușa de talețe, de la cotineața din colț, unde-și ținea sticlele și paharele, stinse lampa și ieși pe ușa ce răspundea în locuința familiei. Din prag se mai întoarse și-i strigă în întuneric:

— Da' să nu te pună dracu' să cânți, că-mi scoli copiii și nevasta!

— Parcă de cântat îmi arde mie! răspunse omul.

— Ori să te-apuci, dacă te-i îmbăta de tot, să-mi spargi sticlăria! Să știi că orice spargi trebuie să plătești!

— Parcă eu am ceva cu sticlele și păhărele dumitale!

Se auzi cheia răsucindu-se în broasca ușii, pe dinafară, și apoi se făcu liniște.

Ai Mărgineanului nu băgară de seamă când a ieșit sluga pe portiță. Cum de cinat nu mai cinau în sara aceea - abia se sculasera de la masa cu fețele bisericesti -, nici nu se mai gândiră la el, zicându-și că se va fi dus să se culce în poiată, căci se culca tare devreme, îndată după cină.

Ciheorghe schimbă câteva vorbe cu mamă-sa, își luă ȕndra și se duse la Sora.

Ana nu știa cum să înceapă vorba cu bărbatu-său, și trebuia să-i vorbească. Gheorghe o anunțase că dacă mâne, în ziua de Bobotează, nu merge tată-său să stea de

vorbă cu Ion Corbu, să se înțeleagă, ca doi frunțași ai satului, cu privire la zestre; înainte de a trimite pețitorii, îi va trimite el, a doua zi de Bobotează, peste capul tatălui său. Nu mai putea aștepta, căci primele vestiri de cununii vor începe încă a doua zi de praznic. Trebuia deci să-i vorbească!

— Ascultă, Vasile - îndrăznia în sfârșit -, de poimaine încep strigările la biserică. Sunt patru părechi până acum. Oamenii se grăbesc, că-i scurt dulcele în iest an.

— Mi-ai mai spus asta! răspunse el cu răutate.

— Ți-am spus și-ți voi mai spune. Doar de-aceea suntem părinți, să ne îngrijim și noi de copiii noștri. După Dumnezeu, noi suntem puși să vedem de viitorul lor. Mâne dup-amiază ar trebui să te duci la Ionu Corbului să vorbești. Nu putem trimite pețitorii până nu sunteți mai întâi înțeleși voi doi. Să vezi ce zestre îi vor da Surorii, să vă înțelegeți ca doi gospodari frunțași ce sunteți.

— Hm! Zestre!

— Vezi bine, și despre zestre trebuie să vă înțelegeți. Ion mai are o fată și un ficioraș. Să vezi ce are de gând să-i dea fetei, și să stăruie să-i dea cât mai mult, că se mărită la avere bună, care nu se mai împarte la nimeni.

— Vorbești ca și când totul ar fi hotărât. Nu ți-am mai spus că nu-i nicio grabă? Că trebuie să mai amânăm, să punem întâi parastasul?

— Iar parastasul? Tot cu gândul la bătrân, ca și când n-ai fi avut destulă parte de el până a trăit! Ca și când nu te-ar fi chinuit destul! Lasă-l să se hodiească și, când se vor plini zilele, i-om pune parastasul, i-om pune și pomana la patruzeci de zile. Dar acum să vorbim despre vii, nu despre morți!

Bărbatul scăpă un oftat, își îngropă capul în palme, și rămase multă vreme așa.

Apoi, fără nicio vorbă, se sculă, își luă căciula și ieși în curte. Femeia rămase neputincioasă, frângându-și

mâinile.

Vasile Mărginean tăie curtea de-a lungul, lunecând pe alocuri, fiindcă se făcuse ghețuș pe unde era umblare mai multă. Văzu că în grajd nu era aprins opaițul ca de obicei, căci opaițul ardea toată noaptea, de când bolise

Culița - așa lăsase stăpânul poruncă -, și se apropie de ușă, dar rămase o vreme înaintea ei. Apoi aprinse un lemnuș și intră. Aprinse opaițul de pe poliță. În păcel, sus, nu era nimeni. Începu să-l strige pe slugă, dar nu-i răspunse de nicăiri. Luă lămpașul, se uită prin iesle, ieși în șură, strigă după el, se urcă în podul grajdului, deși își spunea că-i o prostie să creadă că pe gerul acesta se va fi culcat afară. Nu era nicăiri.

Se întoarse și puse opaițul pe poliță, în poiată, și așteptă. Credea că are să vină de undeva, poate din vecini, deși până acum nu intrase în nicio casă.

Așteptă o vreme, apoi începu să-l ia cu fiori, în liniștea poicții, unde nu se auzea decât rumegatul molcom al vitelor, și din când în când răsuflul lor greu. Își îndesă căciula în cap, lăsă lămpașul aprins și se duse în casă.

— Nu-i sluga nicăiri, zise el, bucuros că poate începe altă vorbă.

Ana ședea la vatră, așa cum a lăsat-o.

— Va fi mers și el la vreun vecin, cu povești, ori va fi ieșit prin sat.

— Trebuia să spuie, să nu plece așa, ca de la casă pustie, să n-ai de unde-l lua când ai lipsă de el.

— Ce lipsă mai ai acum? Știe și el rânduielile. Va veni când va trebui să dea de mâncare vitelor.

— Ba o să-i poruncesc să-mi spună totdeauna când pleacă de-acasă, răspunse omul, înfuriat deodată, începând să suduie de cele sfinte.

Ana îl privi mirată și înfricată. Pentru ce și-a ieșit așa din fire?

— O să-i arăt eu lui ce înseamnă să fii la stăpân!

Femeia se ridică. Înțelegea că în ia-sară nu mai

poate vorbi cu el despre ce a început. Își făcu de lucru prin tindă, oftând mereu. Apoi se culcă.

După ceasurile unsprezece, Vasile Mărginean se sculă din pat, unde se trântise îmbrăcat, și merse iar la grajd. Nu venise niciun slugă! Se duse în șură și începu să bage cu furca mestecături în iesle.

Avea un simțământ de ușurare. Își zicea că dimineață are să-i dea drumul slugii, să-și tocmească altul. Se ușura de povara lui, bucuros că a aflat pe cine să se descarce.

Întors în casă, adormi îndată. Ana nu adormise, căci Gheorghe nu se întorsese încă. Sforăiturile puternice ale bărbatului îi alungară somnul de tot.

Stăpânul se sculă de dimineață și intră în grajd. Sluga, întins pe spate în păcel, descoperit, horcăia de zbârnâia micul ochi de fereastră. Începu să-l miște și să strige la el. Dar sluga nu dădu niciun semn, și nici nu încetă de horcăit. Cum dormea cu gura căscată, răsufla o duhoare de rachiu de-ți venea amețală.

Oricât l-a ghiontit, și l-a tras de mână și de picioare, nu fu chip să-l trezească. «Îl voi da drumul încă azi!» își zise Vasile Mărginean, și iar își umplu gura cu sudalme.

Nu-l putu trezi nici Gheorghe, mai târziu. Curăți el în grajd și dădu de mâncare vitelor. Sosi vremea adăpatului, și le adăpă tot el, căci pe slugă nu fu chip să-l trezească.

Tată-său și mamă-sa se duseră la biserică și se întoarseră acasă numai către ceasurile unu după-amiază. Sluga se trezise doar cu puțin înainte, cu capul greu și mare cât un ciubăr, cu ochii tulburi. Aștepta în ușa grajdului, cu o mare descurajare întipărită pe față, să se întoarcă stăpânii, și când îi văzu intrând pe porțiță, se întoarse în poiată, luă desagii în care-și adusese hainele și intră după stăpâni în casă.

— Apoi, eu vă zic sănătate bună stăpâne și stăpână. Nu mai pot rămânea slugă la dumneavoastră, și nu vă cer nimic pentru zilele slujite. Să rămâneți cu Dumnezeu.

Și Iosif Fătu se întoarse spre ușă și puse mâna pe clanță.

Stăpânul, care se hotărâse el însuși să-i dea drumul, luat pe neașteptate, nu știu ce să spună. I-o luă pe dinainte nevastă-sa:

— Ia stai, omu' lui Dumnezeu, ia stai să ne înțelegem! Ar trebui să fim noi supărați, când colo tot tu de către pădure!

— Chiar așa! zise bărbatul, care, văzând hotărârea slugii, simți că i se topește năcazul împotriva lui.

— Tot io de cătră pădure, pentru că dumneavoastră sunteți de vină pentru cele ce s-au întâmplat.

— Noi?! se mirară, cei doi soți.

— Dumneavoastră, da! Asară, când au venit cu Iordanul, nu m-ați lăsat până nu am luat un păhărel de rachiu. Ați văzut cât m-am împotrivit, și tot ați stăruit! Dar pe mine nirile nu trebuie să mă îmbie cu rachiu. Io, dacă gust rachiul, nu mai mă pot opri. Rachiul mă înghite el pe mine, nu eu pe el. Cât ce-l pun pe limbă, cât ce-l simt pe cerul gurii și în gâtleej, s-a isprăvit. E pentru mine cumu-i nada cu cârligul pentru pește: dat a-l înghit, mă trage unde vrea el.

— Păi, cine-a știut că ești așa de nă răvaș? Trebuia să nu bei, dacă îți cunoșteai năravul.

— M-ați tot îmbiat, și de la o vreme mi-a fost rușine de cei cu Iordanul. Îmi ziceam: cine știe ce vor crede despre mine, că am cine știe ce boală. Se uitau toți nedumeriți de ce nu închin și eu.

— Trebuia să ne spui. Ori să ne fi spus năravul tău din ziua de Anul Nou, când ai venit. Să știe omul cu cine are de lucru.

— De, asta-i așa! Ar fi trebuit. Aici e greșeala mea. Și acum, mai rămâneți sănătoși.

Și iar puse mâna pe clanță.

— Stai, omule, stai, rumâne, să ne înțelegem - vorbi Vasile, căruia începu să-i pară rău după el.

— Nu se judecă omul pentru o greșeală.

— Înțelesu-i gata și e unu' singur: cât voi sta la dumneavoastră să nu mă îmbie nime cu rachiu, nici la praznic, nici la coasă, nici la alte lucruri, când vor bea alții în jurul meu. Că pe urmă slujesc în zadar.

— Cum în zadar?! se miră stăpâna.

— Slujesc de cinste, căci dacă iau un păhărel, nu mă mai opresc, și într-o noapte îmi beau jumătate din simbrie, răspunse el amărât.

Sărac de tine, omule! vorbi Ana, cuprinsă de milă.

— Nu puteți crede, și mă tot mir și eu, cum poate Intra în mine atâta rachiu și nu mă. aprinde, nici nu mă îmbată, ci-mi pune numai plumb în toate măduarele. Nu sudui, nu mă mâniu, nu mă bat cu nime, nu sparg nimic, ca alții la beție, nici nu cânt și nu fac larmă. Ci stau așa, pe lavită, și beau de sting; până răsar zorile, nu mă mișc din crâșmă.

— La crâșmă ai fost și azi-noapte?

— D-apoi unde?! Și coșmarul nu mi-a cunoscut năravul, și a venit să mă scoată din crâșmă când a închis. Da' n-a putut! Că io, când beau, mă fac așa de greu, ca o piatră de moară. Apoi nu pot adurmi până răsare soarele. Și când am adurmit odată, nu mai este putere pe lume să mă trezească. Vă las cu sănătate!

— Stai, omule! Acum, știindu-ți năravul, poți rămânea la noi. Nu te va mai îmbia nimeni cu rachiu câtu-i lumea - zise stăpânul.

— Cum să mă lași acum fără slugă? Rămâi, și ce s-a întâmplat nu se va mai întâmpla!

— Hm! Numai cât dumneavoastră nu veți mai avea încredere în mine, și eu, așa, nu pot rămânea pe lângă casa omului.

— Vom avea încredere, Iosife, căci câteva zile au fost de-ajuns să vedem ce plătești. Acuma, asta cu rachiul e altă socoteală! Nu te va mai îmbia nimeni! Numai să nu mergi tu la crâșmă, zise lelea Ana.

— Eu în crâșmă nu-mi pun piciorul, dacă nu am gustat de-afară rachiul. Dar dacă mă îmbie cineva și l-oi



gusta, la plug ori la coasă de-aș fi, las totul baltă și plec la crăsmă. Și asta să o cunoașteți dumneavoastră.

Mai stăruiră amândoi stăpânii și reușiră să-l oprească.

Oftă, își săltă desagii în spate, ieși în curte și se îndreptă spre grajd.

— Ce canon pe capul omului! îl compătimi lelea Ana. Cine știe ce blăstăm.

— Păi, lumea-i plină de oameni nă răvași - zise bărbatul.

— Așa-i dacă bagi slugă om dintr-alt sat, și nu-l cunoști mai dinainte, Tot era mai bine să fi găsit unul de la noi.

— Mai bine, da! Dar dacă n-am aflat unul potrivit, ce să facem? Cu un târâie-brâu ca al Savului, ce să faci? Ori cu un copilandru ca Ilie-a Nastasiei? Noi avem lipsă de slugă mare și de om harnic.

## XVII

Prânziră în tăcere toți trei. Erau și flămânzi, căci veniseră târziu de la biserică, dar erau și frământați de gândurile lor fiecare. Sluga nu era la masă. După asemenea beție de plumb, nu mai avea poftă de mâncare.

Lelea Ana apucase să-i spună feciorului de sfatul ei cu taică-su. Gheorghe o ascultase fără cuvânt, numai cât abia-și putea sugruma tulburarea. Lelea Ana se temu, văzându-l cum a rămas mut și cum fierbea în el. Povestea cu sluga le mai risipi pentru o vreme gândurile și prânziră în liniște. Dar după ce isprăviră, Gheorghe tuși și începu:

— Azi dup-amiază era vorba să te duci la ai Corbului, tată. Ce ai de gând? Te duci, ori nu?

— Pentru ce întrebi? răspunse în silă Vasile.

— Pentru că a sosit vremea să dezlegăm calul de la gard. Să vorbim o dată și noi deschis și limpede despre căsătoria mea.

— Abia a început dulcele, și a și sosit vremea?

încercă tatăl să înconjure răspunsul.

— Mine încep vestirile al or trei părechi. Trebuia să fiu și eu cu Sora printre ei. Dumneata știi că nu mai ai nimic împotriva căsătoriei noastre. Sau, ai ceva? Ți-ai schimbat gândurile de când a murit moșu'? Vorbește o dată pe față și dumneata, ce Dumnezeu!

Tatăl se răsuci pe laviță și răspunse în silă:

— I-am spus și mumă-ta... Abia l-am îngropat pe bătrân. Nu i-am pus încă nici parastasul și pomana la patruzeci de zile.

— Și dacă ne înțelegem să facem logodna și strigările, dacă ne cununăm, nu mai putem împlini cele rânduite pentru moșu'? Ce ne oprește?

— Nu ne oprește nimic, dar nu se cade să - nuntim până nu trec baremi cele șase săptămâni.

— Așadar rămâi la hotărârea asta?

Vasile nu răspunse, ci numai înclină capul.

— Dacă-i așa, nu mai ajungem să facem nunta în dulce, intrăm în postul Paștilor. Poate ai vrea să amânăm până după Paști?

— De ce nu? Ce grabă mare este?

Ana asculta cu răsuflarea oprită. Îl simțea pe fecior cum se stăpânește, și-l vedea pe bărbat că se face tot mai cenușiu.

— Te mai gândești la Safta Olarului?

— Ce să mă gândesc! I-am făcut și eu voia bătrânului și l-am lăsat să ne vină în casă Năstase Crețu. Doar știi bine că nici n-a fost un pețit în toată legea!

— Bine, răsuflă ușurat feciorul. Dacă-i așa, poate nu vrei s-o iau pe Sora? Nu vrei să te încuscrești cu ai Corbului?

Bărbatul ridică neputincios din umeri, și iar înconjură răspunsul.

— Ți-am spus că vreau să mai amânăm!

Gheorghe izbi cu pumnul în masă, încât săriră toate blidele și lingurile. Ana sări de pe laviță, apoi iar se așeză.

— Dar io nu mai vreau nicio amânare, înțeles-ai odată? Nicio amânare! Dacă nu mergi dumneata azi la Ion Corbu, mă duc io, și isprăvesc toate fără dumneata. Te duci, ori nu? Dumneata nu te gândești la mine și la fericirea mea, îți stă gândul tot la mort.

Vasile, cum stătea cu coatele pe masă, cu fața îngropată în palme, se sperie de izbitura lui Gheorghe, și coatele-i lunecară în două părți.

— Nu mă gândesc la fericirea ta? D-apoi la a cui? Căci numai pe tine te avem! vorbi el, privind prin părete. Vocea-i scăzuse, abia se auzea.

— Nu mai pot umbla ca mâța în jurul șoarecului! Te duci azi, ori nu te duci? strigă feciorul, tot mai ieșit din sărite.

Mamă-sa se apropie de el și-i puse mâna pe umăr.

— Nu! Azi nu mă duc! șopti tată-său.

Gheorghe sări de pe laviță.

— Bine. Atunci merg eu! Dar pe urmă să nu-mi bagi în vină că intru în drepturile dumitale.

Ana se liniști pentru o clipă. Îi fusese teamă că Gheorghe va sări la Vasile.

— Păi, dacă faci asta, chiar întri în drepturile mele! Iată, ți-o spun de pe-acum.

— Nu-mi pasă! Sunt om mare și am dreptul să-mi hotărâsc soarta.

Feciorul începu să se îmbrace.

— Stai, Gheorghe, nu fi nici tu pripit. Dacă nu merge azi, dacă nu poate merge azi, va merge sâmbăta viitoare, sara. Dacă încep strigările duminica viitoare, nu-i târziu. Am făcut eu socoteala, zise Ana.

Dar Gheorghe se smulse din mâna maică-sii, își îndesă căciula în cap, își aruncă tundra pe umăr și ieși în tindă.

Vasile privi speriat după el. Dar nu se mișcă. Părea paralizat. Abia putu șopti **r**

— Nu te duce, Gheorghe! Nu te duce! mai așteaptă până sâmbătă.

— Nu mai pot da nimic pe cuvântul dumitale! Nu știu ce-i cu dumneata, nu te pot înțelege deloc. Dacă sâmbătă, de ce nu azi? răspunse el cu înverșunare, ivindu-se în colțul odăii din nainte, căci coborâse în tindă. Mă duc să-mi văd de treburile mele, căci sunt numai ale mele, nu ale dumitale, la urma urmelor.

Mamă-sa ieși după el în curte, și-l apucă de mânecă.

— Dragul meu, nu te duce azi, nu-i târziu nici sâmbăta viitoare. Lasă strigările, și noi avem încă destulă vreme să facem pregătirile de lipsă pentru nuntă. Nu te duce azi, lasă încă o săptămână. Ce ar crede ai Corbului și ce va spune satul? Că se mai întâmplă o dată ce s-a întâmplat cu Ion Corbu și cu Floare. Și știu bine că lui Corbu nu i-ar plăcea să se vorbească prin sat că tată-tău nu-i bucuros de căsătoria asta. Dacă nu se fac toate după obicei, și tocmeala și logodna, poate că s-ar răzgândi chiar părinții fetei. Căci sunt nește oameni mândri, asta ți-o pot spune.

Gheorghe nu răspunse o vreme. Se gândi. Avea dreptate și mamă-sa. Iar ar vorbi satul că nunta se face fără învoirea socrului-mare. Și poate s-ar simți loviți în mândriu lor și părinții fetei, poate chiar și Sora, căci și ea orii nvândră. Și, apoi, nu o pregătise deloc pentru asta, ca mă meargă el la tocmeală. Nu s-au mai gândit la nicio piedecă, ei amândoi. Pe de altă parte, socoti el, nu era, într-adevăr, prea târziu, dacă tată-său se va duce sâmbăta viitoare.

— Dumneata crezi că se va duce sâmbătă, cum a spus?

— Dacă nu se hotărăște nici atunci, vom merge amândoi. Nu mai putem amina!

— Bine mamă!

— Și despre ce s-a vorbit acum la noi în casă, nu-i mai spune nimic Surorii. Pentru ce să o neliniștești în zadar? Îi voi spune eu Mariei, că sâmbătă merge tată-tău pentru tocmeală.

— Bine, mamă, fie și așa. Dar tare mă tem că tata nu

se va duce nici sâmbătă.

— Atunci facem ce ți-am spus. Ești, la urma urmelor, ficior, nu fată, om mare, și nu mai ai lipsă de învoirea părinților pentru cununie.

— Bine, mamă!

În curând se auzi izbindu-se porțița în urma lui.

— S-a dus? Întrebă cu fața înverzită, cu privirile speriate, Vasile, când intră Ana.

— Nu! A plecat prin sat. S-a învoit să amâne până sâmbătă. Atunci punem cruce: dacă nu te duci tu, mergem noi, și țin eu locul bărbatului din casă. Da' ce-i cu tine? Ce te-ai înverzit așa?

— Nu știu! Nu-mi mai pot mișca picioarele!

— Vai de mine! Dar asta ce va mai fi? se sperie femeia și se apropie de el, începând să-l pipăie.

— Cum? Ți-au amorțit de tot?

— Parcă ar începe să-mi furnice acum. Ia stai. Parcă pe cel drept îl pot mișca oleacă, răspunse el, gâfâind încă de spaimă.

Încetul cu încetul își reveni.

— Credeam că m-a lovit guta, zise, scoțând un greu oftat de ușurare.

— Doamne ferește! Ce stai să spui! Prăpăstii! Cine știe cum ai șazut și ți-au amorțit. Ascultă, dragul meu, o întoarce femeia, liniștită acum. Poate să fie și un sămn de Sus pentru că pui piedeci neînțelese la cununie. Asta se prea poate. Căci e mare păcat să-ți amărăști singurul copil ce-l ai! Mare păcat! Și așa, fără niciun rost! Să amânăm pentru parastasul și pomana bătrânului! Dar asta n-are niciun înțeles! Cel puțin acum ai spus și tu o vorbă ca oamenii.

— Ce vorbă?

— Să mai amânăm până sâmbătă.

— Da, am spus, zise Vasile, fără a se gândi la urmări, bucuros că scăpase de înțepenirea aceea, care-i coborâse în mădulare, de spaimă că Gheorghe se va duce la ai Corbului să facă el tocmeala.

Lelea Ana rămase, totuși, mai neliniștită ca niciodată. Deși nu voia să-și mărturisească, ceva îi spunea că Vasile nu va face nici sâmbătă nimic. Era ceva străin, înghețat și misterios în el, de la moartea bătrânului. «Altă piedecă trebuie că-l ține pe loc, își zicea Ana, și nu povestea asta cu parastasul și pomana la patruzeci de zile!»

Deodată îi veni în minte Floare. Ea bănuise ceva de mai demult. Și dacă era ceva, numai ea ar fi putut afla de la Vasile.

Se îmbracă și porni la cumnată-sa.

— Numai tu poți afla ce-i cu el – îi zise ea, după ce-i povesti cele întâmplate.

— Tu ai spus mai demult că te temi de ceva.

Vorbeau șopotind, în tindă. În odaia din nainte era bărbatu-său cu niște fini, și stăteau de vorbă lângă un pahar de vin. Veniseră două părechi de fini, cu colac, cum era datina să se omenească, la Crăciun, Anul Nou sau Bobotează, finii cu nănașii. Ana o scosese pe cumnatfl-sa de la masă.

— Uite, a spus să mai amânăm până sâmbătă. N-ar fi prea târziu încă. Dar eu simt că Vasile nici atunci nu se va duce la tocmeală. Trebuie să aflăm ce ține ascuns în el, altfel tare mă tem de o nenorocire, cătu-i de pornit ficiorul. Am venit să te rog să ostenești până la noi, să vorbești tu cu el, între patru ochi. Poate afli ce ascunde în el. Că de ascuns ascunde ceva, de bună seamă. Eu îl cunosc cum se uită când ar vrea să facă ceva și nu poate. Cunosc de pe când trăia bătrânul. Hei! De câte ori nu putea face el ce voia!

— Bine, cumnată, să vin. Va fi acasă?

— Acasă, căci de la moartea bătrânului nu mai iasă nicăiri. La biserică, și atât.

— Bine, o să plece nu peste mult finii și voi veni.

— Vă las să fiți numai amândoi. Io mă duc până la mătușa, că tot n-am fost încă la ea de sărbători. Când mă întorc, pe-aici mi-e drumul. Voi intra să văd, ai putut

scoate ceva din el?

— Bine, cumnată.

Ele se despărțiră. Ana își luă ziua-bună de la cei din casă.

— Și pleci, Ana? Întrebă bărbatul.

— Plec, că-s tare grăbită. Sara-bună!

— Să fii sănătoasă.

Floare îl află pe frate-său singur, în odaia din nainte. Stătea cu coatele pe masă, cu fața îngropată în palme. Gândurile i se amestecau în cap. În răstimpuri îi veneau în minte părți din slujba Bobotezii. Simți pe frunte izbitura mătauzului popii, plin ciucur cu mărgelile de sticlă, căci apa sfințită înghețase pe el, și părintele Andrei avea obiceiul să dea tare cu mătauzul în frunte, când boteza pe credincioși. Apoi se gândi la sluga cel nou și la năravul lui. Dar acestea toate erau numai crâmpene de la suprafața zbuciumului, care răsufla mereu în cuvintele ce și le spunea tare: «Ce să mă fac, Doamne? Ce să mă știu face?» Uneori era gata să treacă peste jurământ, să pornească chiar acum la ai Corbului, dar în clipa următoare se îngrozea. Cum să-și calce un jurământ făcut tatălui său în gura morții?... încerca, iarăși, să-și spună că jurământul l-a făcut silit, l-a făcut pentru a putea muri liniști bătrânul, l-a făcut pentru a nu cădea sub un blăstăm rostit cu limbă de moarte - și iar se hotăra să se îmbrace și să se ducă la casa Corbului. Dar spaima îi țintuia pe loc. Știa acum limpede de ce se teme: de păcatul greu. Și păcatele grele se răzbună totdeauna... Moșu-său, despre care se vorbea că a jurat strâmb, n-a stat înainte de moarte doi ani ologit în pat? Cum să-și calce jurământul? Și cum să-l oprească pe fecior să lucreze peste voia lui?

Tresări tare când îi dete Floare bună-sara, intrând în odaia din nainte. Însărarea începea să cadă, totuși se vedea încă binișor în odaie.

— Sara-bună! - răspunse el, luându-și coatele de pe masă.

— Ai mai venit la noi?

— Iaca, mi-am rupt oleacă de vreme și am mai venit.

— Ana se vede că s-a dus undeva.

— Și noi am avut nește fini, căci altfel aș fi venit mai devreme. Ce mai faceți?

— De! Ce să facem?! Nu prea bine!

Soru-sa se așează în fața lui pe laviță.

— Se vede, într-adevăr, că nu ți-e bine.

— Știi, azi după-amiază mi-au înțăpenit într-un rând picioarele, încât nu le-am mai putut mișca o vreme.

Floare știa de la Ana, dar se făcu a nu ști.

— Vei fi șăzut rău la masă și ți-au amorțit, zise ea.

— Așa mi-a spus și Ana! - oftă bărbatul. Apoi deodată se răzică cu spatele de pereții din dosul laviței și oftă.

— Pe la noi e rău, soro dragă, e tare rău! Nu mai știu ce să fac!

— Cum așa?

— Nu mai știu ce să fac cu căsătoria lui Gheorghe! El nu mai are răbdare.

— Ce să faci? Dați-i drumul, căci doar e pusă de mult pe roate. Ce mai așteptați? Gheorghe are tot dreptul să se grăbească. E dulcele scurt, și câte pregătiri nu mai trebuie pentru o nuntă de neamuri fruntașe!...

— Asta așa este. Știu și eu.

— Dacă știi, ce mai animați? Nu vă mai înțelege nimeni. Și lelea Maria a ajuns nerăbdătoare. Și nu-i mirare. Trebuie cumpărate din vreme multe lucruri, și de la târg.

Vasile Mărginean își răzică iar coatele pe masă și își îngropă fața în palme.

— Poate nu vrei tu căsătoria asta?

Vasile clătină din cap.

— Cum să n-o vreau?! Crezi că aș dori să mă pun în calea fericirii lor, căci copiii țin unul la altul. Mi se pare că în neamul nostru ai plătit tu partea asta pentru toți! Și azi îmi pare rău că nu m-am împotrivit mai tare



bătrânului.

Floare ridică brațul drept și-l lăasă să-i cadă neputincios alătura.

— Să nu mai vorbim de asta. Lucruri trecute de mult. Viața numai o dată o poți trăi, și trebuie să o trăiești așa cum îți este bine rânduit. Zici că vrei căsătoria?

— O vreau, dar... dar nu pot s-o las - gemu Vasile.

— Sunt legat, Floare! Sunt legat și blăstămat, draga mea soră.

El își acoperi și mai tare fața cu mâinile. Umerii, aduși spre masă, se zguduiau.

Soru-sa păli. Rămase o vreme cu ochii zgâiți la el.

— Așadar, de ce m-am temut eu! - oftă ea cu voce schimbată.

— Te-a pus tata să juri, când m-a scos pe mine din casă?

El dădu de mai multe ori din cap.

— M-a pus! spuse el cu vocea stinsă.

— M-am temut io de asta de-atunci! Nu ți-am strigat să grijăști să nu-ți încarci sufletul cu păcat?

— Mi-ai strigat.

— Și de ce nu m-ai ascultat?

— Tata mi putea muri altfel.

— Să-l fi lăsat în gura morții să-și facă el socotelile. Să se zbată în chinuri pân-ar fi crăpat! - strigă deodată femeia, ieșită din fire. Sări de pe laviță și începu să umble furioasă prin casă. Pe urmă, parcă-și dădu sama ce vorbe îi ieșiră din gură, își făcu cruce și șopti: - Dumnezeu sfinte, iartă-mă!

— N-ar fi murit înainte de a mă blăstăma cu limbă de moarte. Mi-a spus-o! Și se uita la mine cu nește ochi roșii, de parcă țâșneau din ei flăcările Iadului. Mi-am zis că tot mai puțin va fi un jurământ pe capul meu, decât blăstămul!

— Da, blăstămul te privea pe tine, iar jurământul pe ficior, să-l nenorocești pe el, zise cu neîndurare soru-sa.

Apoi multă vreme umblă prin casă, de la masă la ușă și înapoi. În odaie intrase mai tare însărarea, dar se zărea încă.

Întru târziu, înghețată toată, șezu la locul ei oftând:

— Așadar ă, de ce m-am temut eu!... Aici am ajuns 1  
Ți-ai luat păcatul de moarte pe suflet! N-ai ascultat de-o  
femeie nenorocită! Așadar, aici am ajuns! Să mai poarte  
unul din neamul nostru crucea pe care-am purtat-o eu 1  
Așadar, aici suntem! Și-acum, ce ai de gând?

r

— Nu știu nici eu! răspunse pe-un glas plângător  
fratele său.

— Atunci să-ți spun eu, dacă tu nu știi! Calcă-ți  
jurământul și nu te pune în calea fericirii copilului, vorbi  
cu furie femeia.

— Să-mi calc jurământul?! Ți-ai uitat că moșul a  
zăcut doi ani olog în pat?

— Nu mi-am uitat! Dar nu-i nimic dacă vei zăcea și  
tu. Mai bine să-ți iai pedeapsa în lumea asta, decât să o  
arunci asupra copilului. Tu ți-ai trăit viața, las să și-o  
trăiască și Gheorghe! zise Floare, cu aceeași neîndurare  
în voce, în față și în priviri; Era vocea unei femei suptă  
până în rărunchi de-o suferință veche.

— Zici tu?!... zici tu?!... îngăimă frate-său. Spui tu  
asta?!

— Da, ți-o spun! N-ai alt drum de ales, dacă te-ai  
speriat de ochii unuia din gura morții, și care nu mai  
avea niciun drept să se amestece în treburile celor vii! O!  
îmi stau pe suflet și cele două locuri. Țineți-le! Nu-mi mai  
trebuie! Nu mi-au trebuit nici atunci când mi le-a dat!  
Ține-ți-le ție! Ce mai bunătate și dreptate, din gura  
morții și după ce ți-a pus pe cruce viața!

Vasile Mărginean o asculta și se cutremura tot în  
însărarea ce stăpânea acum odaia. Niciodată nu i-a părut  
Floare așa de ieșită din fire, așa de nenorocită.

— Nu ți le voi lua, acum sunt ale tale, cuteză el să  
zică.

Floare țâșni iar de pe laviță.

— Dar nu înțelegi odată, omule, că nu vreau, nu pot să pun preț pe ce a rânduit bătrânul de pe marginea mormântului? Nu mai avea niciun drept să se amestece în trebile celor rămași în viață. A avut destulă vreme până a trăit. Nu vreau să știu de cele două locuri, cum nu vreau să știu nici de jurământul tău. Le-a hotărât un om cu piciorul în groapă. Și nu vreau să mă simt datorare cu nimic morților, înțeles-ai odată? Nu vreau! Viii cu viii, morții cu morții! vorbi ea ieșită de tot din fire. Apoi, în clipa următoare, căzu grămadă pe laviță, zdrobită de un plâns sfâșietor.

Frate-său, mereu înghețat, nu-i putu da nicio mângâiere. O lăsă să plângă în voie; capul lui era gol, ca un ciubăr din care ai vărsat apa, și prin golul acela hăulea parcă vântul. Voi să se scoale să aprindă lampa, dar se răzgândi. «Nu-i nicio nevoie de lumină - își zise el -, e mai bine așa, pe întuneric. E frig și întuneric pretutindenea...»

Ca și când i s-ar fi împlântat un cuțit drept în inimă, plânsul Floarei conținea dintr-una, și ea rămase încremenită. Un gând, ca un cerc de foc, îi trecu fulgerător prin cap: «L-am sfătuit să-și calce jurământul!».

O cuprinse deodată o groază de moarte, și rămase multă vreme înlemnită. Din adâncul ființei se tot ridica un glas care-i spunea: «Nu! Nu poți să rămâi cu păcatul acesta de moarte pe suflet!» - «Nu pot, vezi bine, dar m-au cuprins toate suferințele unei vieți nenorocite și n-am știut ce spun. Mi-am ieșit din fire... Jurământ făcut lui taică-meu în clipa morții... Fără el nici nu putea muri bătrânul...»

— Ascultă, Vasile - începu ea într-o târziu, cu vocea pierită, cu glasul ei obișnuit -, m-am gândit eu la altceva.

— La ce te-ai gândit?

— Să vorbim cu popa, să vedem, el ce zice de jurământ, are tărie sau nu are, fiind făcut sub

amenințare de blăstăm.

Omul păru că nu o aude, dar nu peste mult începu să se ridice încet-încet de pe laviță și se obli cât era de mare, aplecându-se peste masă, spre soru-sa.

— S-ar putea una ca asta?

— Ce? Să judece el?

— Asta e! Să spuie popa dacă are tărie ori nu are.

— Păi, sfinția-sa e sluga lui Dumnezeu, trebuie să știe mai bine decât noi. Cunoaște legile sfinte și pravila.

— Și... dacă jurământul n-are putere, să mă dezlege de el?

În întuneric nu i se vedeau ochii, Floare nu putea citi în ei. Dar ochii lui erau aproape ieșiți din orbite, nu de spaimă însă: în ei se grămadise o mare ardoare, ca o așteptare extremă, solemnă, înaintea unei bucurii care putea veni.

— Să te dezlege, asta e! Să te dezlege, căci e o legătură pe care n-ai făcut-o cu voie.

— Dacă-i așa, vii să mergem la popă?

— Acum?

— Chiar acum!

— Vin, cum să nu! Îmbracă-te!

Când se întoarse Ana de la mătușă-sa, n-o găsi pe Floare acasă.

— Încă nu s-a întors! Mi se pare că spunea că la voi se duce, se miră bărbatul.

Acasă, de asemenea, nu găsi pe nimeni. Numai sluga, Iosif, aducea un braț de lemne.

— Nu știi unde-i dumnealui, Iosife? îl întrebă Ana în tindă.

— Nu-i în odaia din nainte?

— Nu. A fost cineva pe-aici?

— Da, a venit o femeie.

Sluga nu o cunoștea pe Floare.

— A rămas mai multă vreme?

— Nu știu, stăpână, c-am avut de lucru în poiată. Am țesălat vitele, le-am așternut...

Omul ieși să mai aducă lemne, iar femeia intră în odaia din nainte și începu să se dezbrace de cojociță, să-și ia de pe cap năframa cea groasă de lână și s-o împătureze.

Frecă apoi un lemnus de părete, într-un colț după ușa, unde mai erau și alte linii de catran, și aprinse lampa.

«Poate s-au dus amândoi undeva. Dar unde? Nu cumva...» Dar gândul ei se opri îndată. «Nu! N-au putut merge împreună la ai Corbului! Cum l-ar fi putut hotărî soru-sa atât de în grabă?! Nu! Floare nu a pus piciorul niciodată, de la stricarea căsătoriei cu Ion Oorbu, în curtea și casa lor. Și-apoi, ce-ar fi căutat și ea la tocmeală?... Ori, poate, n-au plecat amândoi. Floare, văzând că nu poate scoate nimic de la el, se va fi dus la vreo rubedenie, înainte de a se întoarce acasă. Dar Vasile unde s-a putut duce? De la moartea lui Moisa n-a mai ieșit prin sat, decât la biserică.»

Lelea Ana se frământa să ghicească ce-au putut vorbi împreună, și unde se va fi dus bărbatu-său. O neliniște nouă se coborâse în ea: se gândise la cumnată-sa ca la ultima încercare de-a afla ce se ascundea în Vasile. Dacă nu-i va fi reușit nici ei să afle, și bărbatul nu va voi să meargă nici sâmbăta viitoare pentru tocmeală, ce va fi? Presimțiri rele o luau cu frig. Făcu focurile în cele două camere și se apucă să vadă de cină.

Vasile și Floare înaintau tăcuți pe ulița pustie, luminată doar din loc în loc de zarea vreunei ferestre, căci oamenii stăteau de vorbă și se odihneau numai la lumina flăcărilor de pe vatră, până venea vremea cinei. Femeia tot mereu apuca înaintea bărbatului, care mergea mai mult în urma ei decât alătura. Gerul era tare, și zăpada scrâșnea sub tălpile încălțărilor.

La casa parohială erau luminate toate fereștile – două spre stradă, patru spre curte –, dar nu se vedea înăuntru din cauza perdeluțelor.

Înaintea porțiței, Floare se opri și zise:

— Să mă lași pe mine să vorbesc întâi.

— Bine! răsuflă el mai ușurat, căci tot drumul se gândise cum să aducă vorba, cum să înceapă, și intrară în curte.

Părintele Andrei tocmai completa câteva contracte de căsătorie, cu anul, luna și ziua, ale mirilor care ceruseră să le facă vestirile, când auzi ciocănind la ușă. Văvând cine-i intră în casă, lăsa condeiul din mână și se sculă să-i întâmpine și să le dea mâna.

— Să fiți sănătoși! Să fiți sănătoși! Sunt mulți pe-afară, nu-i așa?

— Mulți, răspunse Floare.

— Pofțiți și șadeți! Pofțiți și șadeți, că-i vremea să ne șadă și pețitorii, spuse el vesel, știind că tot în legătură cu o căsătorie veneau și cei doi. Dar în vreme ce-i îmbia să șadă, zări neliniștea de pe fețele lor.

— De, e vremea pețitorilor acum, părinte, începu Floare, dar sunt pețitori care încă nu pot porni să-și facă datoria.

— Cum așa? Cum vine vorba asta? Cine-i împiedică? făcu părintele, intrigat deodată.

— Păi, iac-așa! Se ridică uneori piedeci de unde nici nu te-ai gândi. Iaca, fratele și cumnata încă nu pot trimite pețitorii lui Gheorghe, știi sfînția-ta la cine.

— Știu, cum să nu știu! Tot satul știe. Mă și așteptam să vină, azi ori mâne, să facem contractul.

— S-a ridicat o piedecă pe care n-a știut-o până acum decât frate-meu.

— Da, o piedecă pe care numai eu o știam, spuse și Vasile, care pân-acum nu vorbise deloc - ci se uitase, cu capul plecat, în podele.

Părintelui îi trecură repede prin cap toate piedecelile potrivnice căsătoriei, căci le avea în degetul cel mic, dar nu se opri la niciuna.

— Nu știu să fie piedeci între tânări. Rudenii până la al șaptelea grad nu sunt, cuscrie nu este! Ce piedecă știi dumneata, bade Vasile?

Omul ridică capul și privi la soru-sa.

— Este o altfel de piedecă, părinte - oftă Floare.

— Este un jurământ.

Bărbatul își lăsă capul în piept și oftă.

— Un jurământ?! se miră preotul.

— Da, un jurământ pe care cineva l-a făcut unuia care trăgea de moarte.

Părinte Andrei avu o tresărire scurtă din cap, și barba mare i se zbătu pe piept.

— E vorba de bătrânul?

— Da, părinte, de el!

— De dumnealui e vorba, spuse cu un fel de șuierat și Vasile.

Floare se mișcă pe scaun, își tocmi năframa din cap.

— Părinte, ce-i auzi acum să fie ca subț patrafir. Nu vrem să se umple satul. Vrem să nu afle nici cei din familie. Am venit la sfinția-ta amândoi care purtăm povara acestei taine - eu numai de azi, deși am bănuț-o mai de mult -, am venit la sfinția-ta să ne dai un sfat și să ne fii de ajutor, dar nu voim să se umple satul.

— Asta-i un lucru de care n-ar fi trebuit să te îndoiești nicio clipă, răspunse preotul, năcăjit de stăruința ei.

— Vezi bine că nu! luă Vasile partea sfinției-sale.

— Ei, să vedem de ce este vorba, stăruț părintele, văzând că femeia tace, răsucind mereu o baieră de la cojociță.

— Sfinția-ta ai fost în casa fratelui meu înainte de moartea tatii.

— Am fost, cum nu. Venisem a doua oară, să-l împărtășesc.

— V-aduceți aminte că întâi m-a chemat lângă patul lui pe mine, apoi pe Vasile, pe urmă mie mi-a dat drumul și au rămas numai amândoi. V-aduceți aminte că a cerut să isprăvească întâi cu noi, și pe urmă să intrați sfinția-voastră.

— Mi-aduc aminte de toate, cum nu, căci doar nu-i

un veac de-atunci, vorbi, nerăbdător, preotul, văzând că Floare se-ntinde la poveste.

— Pe mine m-a chemat să-mi spuie că-mi mai lasă două locuri. Apoi a poruncit să vină și frate-meu, să-i spună că aceasta e rânduiala lui din urmă.

— Știu. Am auzit și de asta.

— Cum să nu audă părintele!

— Când m-a scos pe mine afară, l-a pus apoi pe frate-meu să jure că-l va însura pe Gheorghe cu Safta Olarului, se opinti femeia să spună, parcă scoțând cuvintele eu cleștele.

Fața popii se înăspri. O dungă i se ivi repede între sprâncene.

— Ș-a jurat? întrebă el fără răgaz.

— Da, a jurat!

— Am jurat! întări și bărbatul, cu un oftat din băierile inimii.

Părintele Andrei se întoarse spre masa de scris, începu să adune hârtiile, să pună la o parte contractele, să închidă matricolele botezaților. Le luă, deschise un dulap și le puse la locul lor.

Apoi se întoarse spre Vasile Mărginean.

— Apoi să-mi spui dumneata cum s-a întâmplat. Dar să-mi spui din fir-în-păr, cum îți aduci mai bine aminte.

— Îmi aduc aminte ca și când ar fi fost azi - oftă omul, și începu să povestească. La început cuvintele i se legară greu. Dar tot uitându-se la fața preotului, i se risipi teama gândului, și putu istorisi amănunțit tot ce se întâmplase când rămăsese singur cu tată-șău.

— Apoi, iaca, așa a fost, părinte, sfârși el.

Părintele Andrei se întoarse iar spre masa de scris, dar nu mai avu ce aduna de pe ea. Într-un colț era molitvelnicul înfășurat în patrafir. Îl luă, desfăcu patrafirul de pe carte, apoi îl înfășură din nou și puse cartea în același loc.

— Adică așa a fost - vorbi el în sfârșit, întorcându-se iarăși spre cei doi.



— Întâi te-a amenințat cu blăstăm.

— Cu blăstăm cu limbă de moarte, părinte. Spunea că dacă nu jur, nu poate muri.

— Nu putea muri! Și cât ce-ai jurat, și-a și dat sufletul!

— Într-o clipeală de ochi, părinte.

— Cred, fiindcă la strigătul dumitale am intrat și l-am aflat fără suflare. N-am mai avut pe cine griji.

— Așa e, părinte, întări și Floare.

De când văzuse că popa nu spune dintr-una ce aștepta ea, îndoiala începuse s-o chinuie. Frate-său, luat de povestire, nu băgase de seamă. Dar acum preotul tăcea, și bărbatul simți că iar începe să se înfioare.

— Spui că așa ai zis: «Dacă ceri dumneata, îți jur!».

— Așa, părinte.

— Nimic mai mult? Nici cu alte vorbe?

— Numai atât!

— Și în sufletul dumitale ce ți-ai spus atunci? Erai hotărât să-i împlinești voința? Să-l însori pe ficior cu Safta Olarului?

Vasile Mărginean stătu ca în fața unui lucru nou de tot. La asta nici nu se gândise: Cum a spus el vorbele? Cu gândul să le și împlinească? Se chibzui un răstimp, apoi fața i se luminează.

— M-am gândit atunci numai la două lucruri, părinte: să nu mă blăstăme, și să poată muri. Acum știu, de bună seamă: numai la asta m-am gândit, alt lucru nu mi-a trecut atunci prin cap.

— Ai putea și jura pe asta?

— Aș putea! răspunse omul fără nicio ezitare.

— Adică dumneata nici nu te-ai gândit atunci la căsătoria cu Safta Olarului?

— Nici la asta, nici la altă căsătorie. Mi-era groază de ochii cu care se uita la mine, și nu m-am gândit decât să scap de blăstăm și să poată muri, bătrânul.

— Bun!

— Cine nu s-ar înspăimânta, părinte, să-l audă pe

tată-său blăstămând cu limbă de moarte?

— Adevărat!

— Apoi iaca, așa am ajuns eu să jur, sărac de mine și de zilele mele!

Preotul începu să se plimbe prin odaie, cu mâinile la spate, cu capul plecat.

— Cred că mi-ai spus adevărul, spuse el după un răstimp.

— Așa să-mi ajute Dumnezeu! răspunse repede Vasile.

— Dacă-i așa, du-te la tocmeală, trimite-ți pețitorii, nu mai aștepta.

Vorbi cu glas hotărât și aspru.

Cei doi îl priveau cu ochii mari.

— Puneți pe roate cununia! Jurământul n-a fost ju -, pământ. Nu are putere de a te lega, deși e făcut cuiva care era pe pragul morții.

Vasile Mărginean se zgudui ca și când s-ar fi scuturat tare de zăpada de pe el. Floare începu să se lumineze.

— Jurământul n-a fost jurământ pentru a-l căsători pe Gheorghe cu Safta Olarului, ci pentru a scăpa de-un blăstăm și pentru a ajuta bolnavului să moară.

— Așa, părinte, așa! oftă Vasile.

— Și, apoi, mai sunt și altele! Bătrânul era pornit, și încăpățânat, l-am cunoscut eu. N-avea niciun drept să hotărască el căsătoria nepotului. Căsătoria o fac doi inși din buna lor voie și din dragoste curată. Nici părinții nu-i pot sili. Căsătoria făcută din silă grea nu-i căsătorie, și pricind se poate strica. Dacă dumneata ai încerca și ți-ar reuși să-l însori pe ficior cu oricine, fără voia lui, ai face un păcat de moarte, și căsătoria n-ar fi căsătorie. Bătrânul, deci, a voit să te îndemne la un păcat de fmoarte, căci știa și el că băiatul umblă după fata lui Ion Corbu, cuhi știa tot satul. Știa ori nu știa? i

„280

— Știa, părinte, și nu voia să audă de asta. El m-a

îndemnat să-l aduc în casă pe Năstase Crețu, cu vorbe de la ai Olarului.

— Chiar să nu fi știut, el nu putea hotărî căsătoria peste învoirea și libertatea ficiorului. Nu avea niciun drept, cum nici dumneata nu ai. Căsătoria se face din iubirea și hotărârea slobodă dintre doi, dintre acei doi care vor avea să trăiască împreună. De câte ori nu am predicat eu în biserică despre asta? Și nu le pun aceleași întrebări tuturor celor ce vin la contract? Dacă vor să se căsătorească nesiliți și neîndemnați de nimeni, numai din dragoste și bună învoire, legându-se să trăiască toată viața împreună, în pace? Nu întreb așa, nu învăț așa?

— Așa este, părinte, răspunse înviorat bărbatul.

Dar soru-sa, când începu preotul tâlcuirile acestea, simți un sloi de gheață între spete, gândindu-se cum s-a făcut căsătoria ei. Dacă-i așa, căsătoria ei nici nu fusese căsătorie!

— Asta-i adevărul, și asta-i legea - peroră mai departe părintele Andrei, părând a se înverșuna împotriva unui dușman nevăzut.

— Asta-i legea! Dar câți inși nu o calcă în picioare pentru avere, pentru un pământ mai mult ori mai puțin! Mamona aleșuiește mereu și-și urmărește țintele. E păcat de moarte să silești pe-un ficior sau pe-o fată să încheie o căsătorie cu cine nu vrea. Și dacă un părinte ar jura să-și silească copilul, păcatul ar fi și mai mare dacă și-ar ținea jurământul. jura să faci un lucru rău, nu-i jurământ care leagă, căci nimeni nu se poate lega să calce legile și rânduielile lui Dumnezeu! Deci nici jurământul dumitale nu-i jurământ. Iar dacă l-ai ținea, dacă l-ai putea ținea - căci la urma urmelor Gheorghe nu mai are lipsă de învoirea dumitale pentru a se căsători cu cine-i place -, dacă l-ai ținea, ai face un păcat strigător la cer. Nu te leagă, deci, niciun jurământ, bade Vasile. Faceți tocmeala și trimiteți pețitorii.

Înverșunarea cu care ținu lungă perorație se mai domoli către sfârșit.

— E limpede de tot, nu? - întrebă după puțin timp, văzând că cei doi tac.

— Ați înțeles tot, nu-i așa?

— Înțeles, părinte - oftă femeia. Dumnezeu mi-a trimis gândul să venim la sfinția-ta să ne iai de pe suflet o piatră de moară.

— Am înțeles! zise și Vasile Mărginean și începu să-și învârtă căciula în mână.

— Ce mai este? întrebă preotul, înțelegând că omul ar mai avea ceva de spus.

— Dacă ne-ai ridicat sfinția-ta piatra de moară de pe suflet, poate m-ai putea pe mine unul liniști de tot.

— Ce mai este?

— Păi, gândul ăsta că bătrânul a murit nedelegat. Nu s-a mai putut spovedi și nu s-a mai putut cumineca. Va avea oare pace pe lumea ceealaltă? Căci oamenii multe vorbesc.

— Ce vorbesc? se oțărî din nou părintele.

— Păi, despre sămnele acelea de la înmormântarea tatii.

— Ce sămne?

— Păi, nu i s-a închis bine un ochi; sicriul nu i-a fost croit bine, încât meșterul Ilie a trebuit să-l desfacă; apoi, ai văzut și sfinția-ta, au trebuit să-l scoată de trei ori din groapă...

— Și ce-i cu astea? Întâmplări! Se pot întâmpla cu orice mort, și s-au mai întâmplat. Am văzut în viața mea destule.

— Oamenii zic că pot fi sămne că bătrânul nu va avea pace pe lumea ceealaltă, pentru că n-a fost dezlegat.

Părintele Andrei începu să se mânie.

— Ascultă, bade Vasile! Ce va fi pe lumea ceealaltă cu un om, s-o lăsăm în grija și milostivirea lui Dumnezeu. Adevărat că pe badea Moisa nu l-am mai putut griji în toată legea, dar i-am dat și maslu și dezlegarea din urmă. Tot ce s-a putut. Cine-i vrednic de Rai sau de Iad, numai

unul Dumnezeu judecă, și nu om pământean.

Vasile Mărginean sorbi și aceste cuvinte ale preotului, și îndrăzni să meargă mai departe.

— L-am visat o dată, așa groaznic cum era în clipa morții... Apoi, sluga celălalt, Culița, câtă vreme a bolit, îl tot vedea pe bătrân. Dacă s-a sculat din pat, nu-și mai aducea aminte de nimic. Dar mi-a spus că până a nu-l răsturna boala în pat, până-l durea numai capul și avea amețeli, i s-a năzărit într-o sară că-l vede pe bătrân cum umblă prin poiată printre vite. De aceea m-am gândit eu că poate nu va avea hodină dincolo.

— Adică ce? Te temi să nu se fi făcut strigoi? – strigă părintele furios.

— Nu vă mai iasă din cap asemenea prostii, asemenea credințe deșarte? Nu vă mai iasă din cap poveștile cu pricolici și cu strigoi, pe care le spun oamenii la priveghiuri sau în șăzători? Și încă un om fruntaș ca dumneata! îmi pare tare rău, bade Vasile! sfârși el scârbit.

— De, oamenii vorbesc! se scuză Vasile.

— Dar dumneata ce ești, babă sau bărbat? Nu ești om, știutor de carte chiar? Nu v-am spus eu în biserică să nu vă mai luați după povești din vremile străvechi, când oamenii credeau în mai mulți dumnezei, și dumnezeii cei răi erau tot așa de tari ca și cei buni? Nu v-am spus că Domnul Hristos a sfărâmat împărăția Iadului, și diavolul nu mai are nicio putere asupra creștinului? îmi pare rău, bade Vasile! Chiar un om fruntaș ca dumneata!

Floare asculta cu toată ființa. Unele lucruri erau nouă și pentru ea: cum i s-a arătat bătrânul în vis fratelui său, cum l-a văzut Culița în timpul bolii, și mai ales înainte de a cădea la pat, cum l-a văzut umblând în poiată printre vite. Cum nu mai fusese pe la fratele său de la îngroparea bătrânului, nu știa nimic de toate aceston. O teamă nelămurită, mai mult un fel de răceală fizică, i se strecura în suflet, auzindu-l pe Vasile

povestind. Acum se liniști.

În tăcerea ce se puse, ea zise:

— Uite ce este, părinte! Ne-ai lămurit și ne-ai luminat, Dumnezeu să-ți ție darul și să-ți facă parte de sănătate. Acum jurământul știu că nu-i jurământ, și că ducă l-ar ținea frate-meu, va mai săvârși un păcat de moarte. Dar nici nu l-ar putea ținea, cum ai zis și sfințata, fiindcă nepotul va face căsătoria și peste voia lui. E om mare și nu se mai desparte de Sora.

— Ei bine, ce vrei să spui? o întrerupse nerăbdător preotul. Prea se lungea vizita aceasta și, de bună seamă, la vremea asta cina va fi pe masă.

— Să-i citiți o dezlegare de jurământ lui frate-meu.

— Păi, nu-l leagă nimic, tu femeie, ori n-ai înțeles.

— Ba am înțeles, dar pentru liniștea lui.

— Da, pentru liniștea mea, vorbi și Vasile.

Părintele Andrei se-ntoarse spre masă, desfăcu patrafirul de pe molitvelnic, îi sărută crucea, îl trecu pe după grumaji, aprinse o luminare, luă crucea de pe masă în mână, și porunci:

— Îngenunchează, bade Vasile!

Omul se slobozi cu un oftat în genunchi, și popa-i puse patrafirul pe cap. La o parte îngenunche și Floare.

— În numele Tatălui, și al Fiului și al Sfântului Duh! începu preotul, deschizând cartea la molitva știută.

Citi cu glas înalt, cu vorba răspicată, întreaga dezlegare, însemnă chipul crucii pe capul omului, îi dădu să sărute crucea și patrafirul, și gata.

Cei doi îi sărutară cu smerenie mâna.

— Mulțămim, părinte, Dumnezeu să-ți ție darul și sănătatea.

— Ei, acum v-ați liniștit?

— Liniștit, părinte, zise femeia, numai de ce te-am rugat la început, te mai rugăm și acum la urmă. Să fie ca subț patrafir la sfânta mărturisire. Să nu ajungă pe gura satului.

— Fiți liniștiți și mergeți în pace.

Vasile începu a scociori în șerpar.

— Ce vrei? întrebă preotul.

— Păi, ceva pentru molitvă...

— Nu-i de lipsă! Las că mă despăgubesc eu la nunta lui Gheorghe, zâmbi popa.

Îi sărutară încă o dată dreapta, poftiră noapte bună și ieșiră. Părintele Andrei se grăbi la cină.

## XVIII

Ana Mărginean aștepta ca pe spini întoarcerea cumnatei sale, întrebându-se unde poate întârzia atâta. Răsuflă, în sfârșit, ușurată, când îi auzi gura în curte.

Cât ce intră, Floare se apropie de cumnată-sa și începură a șopti pe vatră în tindă. Îi spuse numai atât, că Vasile fusese înspăimântat de semnele de la înmormântarea bătrânului: că n-a avut parte de sfânta cuminecătură; că ochiul stâng nu i s-a închis bine; că măsarul a trebuit să desfacă sicriul; că au trebuit să-l scoată din groapă de trei ori. Apoi s-au mai adăugat și vedeniile slugii bolnave, ale lui Culița, când i se năzărea bătrânul și-l chema, și mai ales vorbele slugii, că, până a nu cădea la pat, într-o sară i s-a năzărit că-l vede pe bătrân umblând printre vite.

— De asta din urmă n-am știut nici eu - zise înfiorată lelea Ana.

— Știu că-i era groază să se mai apropie de slugă, când acela, bolnav, voia să plece, spunând că-l cheamă bătrânul. Doar pentru spaima asta a lui am fugit în Ajunul Crăciunului după Gheorghe și l-am adus dintre colindătorii juni. Dar că sluga l-ar fi văzut pe bătrân înainte de-a cădea la pat și-a vorbi-n pustiu, n-am știut nimic. Vasile nu mi-a spus nicio vorbă.

— Eu n-am știut de nimic, afară de întâmplările acelea de la moarte și înmormântare. Dar l-am auzit spunându-le înaintea popii.

— Înaintea popii?! Ați fost la părintele?! De-acolo vii?!

— De-acolo. Am crezut că-i bine să-l lămurească

părintele că toate aceste lucruri nu însemnează nimic, să nu mai țină sama de ele. Căci el de groază tot amână căsătoria, îi era frică să nu se întâmple ceva, făcându-se așa de repede după moartea bătrânului.

— Se vedea pe el că se teme mereu, că era mereu cu gândul la ceva, oftă Ana.

— Acum e alt om! Părintele i-a arătat că-i păcat de moarte să creadă în sămne și în aiurările unui bolnav, i-a arătat că nu-i niciun păcat să faci cununia înainte de parastasul și pomana de șase săptămâni - adăugă

Floare de la ea -, i-a cetit și-o molitvă, și frate-meu s-a liniștit. I-a spus popa că poate pune căsătoria pe roate fără nicio teamă.

— Și el ce-a spus, după ce ați ieșit de la popa?

— Săracul de el! Nu l-am mai văzut așa vesel de mulți ani. Mi-e și milă de el cum a trăit de năcăjit în robia bătrânului. Ce să zică? Să jucăm la nuntă cât mai în grabă! sfârși radioasă Floare.

— Se duce la Ion Corbu sâmbătă?

— Fără nicio îndoială. Mi-a spus că abia așteaptă să vă arate că și el vrea fericirea copilului său.

— Doamne sfinte, mulțamescu-ți ție, Doamne! - se închină Ana, ridicându-se în picioare.

— Și-ți foarte mulțamesc și ție, cumnată! Numai ție a voit să-ți spună ce-i zace pe suflet! Zadarnic, sângele la sângele lui trage!

Îi mai mulțami o dată, își luă noapte-bună și plecă.

După ce ieși, Floare se gândi dacă n-a spus cumva prea mult. Nu! De jurământ n-a pomenit nimic. Iar celelalte le știa și cumnată-sa, afară de una, cum le știa și satul.

Întorcându-se acasă, Ana îl găsi pe Vasile singur. Gheorghe nu se întorsese de prin sat.

Era, într-adevăr, schimbat, să nu-l mai cunoască!

Vasile îi povesti nevesti-sii aceleași lucruri, pe care le știa de la Floare, dar nici el nu-i pomeni nimic de povestea cu jurământul. Se înțelese cu soră-sa, cu



Floare, să nu spună nimănui nimic despre jurământ. Aveau sentimentul că dacă s-ar lăți povestea aceea, mortul – care era totuși părintele lor –, ar fi ieșit într-o lumină și mai rea, și nu le cădea bine să-i facă amintirea și mai grea.

— Atunci putem începe pregătirile? întrebă Ana.

— Puteți, și trimiteți vorbă, încă mâne, că sâmbătă mă duc la ei pentru tocmeală.

Gheorghe sosi târziu în noaptea aceea. Mamă-sa nu dormea, numai Vasile sforăia greu. Ea înțelese, după cum îl auzea împiedicându-se de lucruri până se urcă în pat, că feciorul era cam băut. Totuși se sculă și se apropie tiptil de patul lui.

— Ascultă, Gheorghe! Nu mai e nicio piedecă. Tatăl tău merge sâmbătă. Mi-a spus să le trimitem vorbă încă mâne.

— Treaba dumnealui. De sâmbătă tot nu mai amânăm! făcu feciorul, îndârjit, și se întoarse pe ceea parte.

Încă a doua zi, Ana Mărginean duse vestea cea bună familiei Corbu. Deși nu se arătă, îi păru bine și lui Ion că pașii cei dintâi se făceau de către Vasile Mărginean, așa cum se și cuvenea, îi părea bine că nu mai amâna, pentru că văzuse cum crește neliniștea nevestei și-a fetei, cu fiecare zi. Din partea lui, putea veni Vasile Mărginean sâmbătă sara! El se hotărâse, și se și înțelesese cu nevasta ce zestre să-i dea Surorii. Și ai Mărgineanului puteau fi mulțumiți, își zicea el, căci are o zestre de oameni frunțași, deși mai aveau o fată și un fecioraș.

Se însenină și Gheorghe a doua zi, după ce peste noapte i se risipi beția grea, căci toată dup-amiaza băuse în crâșmă, și nici nu-și mai aducea bine aminte dacă Sora sau altă femeie i-a spus să nu mai bea, și l-a tras de mânecă. S-a înseninat și s-a bucurat că se va face căsătoria după toate obiceiurile și că nu va mai fi silit el să o grăbească cu puterea. În ziua aceea vorbi cu tatăl său ca mai demult, cu încredere și cu cinstea ce-i datora.

Cât despre Vasile Mărginean, el dormi întâia noapte deplin liniștit de la moartea, tatălui său. Dormi greu ca pământul. Și cât de ușor și întinerit se simți dimineața!

Totul se întorsese spre bine.

Lelea Ana, la căderea însărării, luă trocuța, o umplu cu grăunțe, cu porumb, și ieși să dea de mâncare porcului cel gras, pe care nu-l tăiaseră, având de gând să-l vândă la oraș zilele acestea – poate chiar vineri, când era zi de târg – să facă rost de bani pentru nuntă. Mergea pipăind cu tălpile cizmelor, căci pe alocuri se făcuse lunecuș. Porcul începu a grohoti prietenos, și se ridică pe picioarele dinainte. Era un porc mare, cu părul alb și creț, și foarte gras. Ana turnă grăunțele în troacă, și în aerul înghețat se răspândi mireasmă de hoaspe, de cucuruz proaspăt fărâmat. Animalul începu să-și miște ritul, grohotind încet, scurt, cu aceeași prietenie.

— Scoală-te odată, scoală-te, ce mai aștepți? vorbea ea, uitându-se printre deschizăturile largi ale blanelor vechi.

Dar porcul nu se scula, ci stătea mereu pe picioarele dinainte. Grumazul îi era aproape una cu trupul, cum ședea, îngroșat de grăsimi, iar ochii abia i se mai vedeau în cap, mici și rotunzi.

De când se îngrășase și se îngreuiase așa de tare, nu se depărta de coteț până nu-l vedea sculat și mâncând. Căci se putea într-o bună zi să nu mai mănânce de gras ce era, și atunci nu mai era de ținut în coteț, ci, ori de dus la târg, ori de tăiat.

Lelea Ana luă un băț, îl vârî printr-o deschizătură dintre blane, și începu să-l înghioldească. Dar porcul tot nu se sculă, ci doar începu să grohăie și mai prietenos, și tot mai scurt, de plăcerea scărpinatului.

Femeia se neliniști: – «Dacă nu mai mănâncă, poate va trebui să-l ducem încă mâne la oraș să-l vindem», își zise ea. Scoase bățul dintre blane și se grăbi spre casă.

— Mi se pare că nu mai mănâncă porcul nostru – zise ea bărbatului – și va trebui să-l ducem mâne să-l

vindem.

— L-om duce vineri, răspunse el.

— Dar cum să-l ținem până vineri, dacă nu mai mănâncă? Azi e numai marți.

— Cum să nu mănânce, pe gerul ăsta?!

— Nu vrea să se scoale, stă numai pe picioarele de dinainte. Am încercat să-l scol, dar nu vrea.

Omul ieși să vadă și el. Grăsunul nu mai stătea ridicat nici pe picioarele dinainte, ci zăcea iar pe blanele de stejar, vechi și rare.

Luă și Vasile bățul folosit de Ana, rămas în troacă, și începu să-l înghioldească.

— Scoală, măi! Ridică-te odată!

Dar porcul nu se mai sculă nici în două picioare, ci grohotea numai, mulțumit. Gazda lăasă bățul, înconjură cotețul, luă un lemn mai gros și trecu în spatele închizătorii, la ușiță, și o deschise. Grăsunul se sperie de mișcarea neobișnuită, de scârțâitul ușiței, și, ridicându-se ca o mătăhală, vru să se întoarcă; și atunci un picior de dinapoi îi lunecă printre blane, până deasupra genunchiului. Speriat, începu să se zbată să-și tragă piciorul. Sufla greu pe nări. Și până să poată vedea gazda ce se petrece, se prăbuși pe o lăture și începu să tipe ascuțit, tot mai îngrozit, încât alergă din casă lelea Ana și Gheorghe, iar din grajd sluga.

— Dar ce-i? Ce-i de zbiară așa, ce s-a întâmplat? întrebară cu toții, privind printre crăpăturile blanelor.

— Mi se pare că i-a ajuns piciorul într-o spărtură dintre blane și nu și-l mai poate scoate, răspunse Vasile.

Animalul guița tot mai tare, ca și cinci l-ar fi înjunghiat. Răsuna toată curtea și se auzea până departe pe uliță. Prin curți oamenii începură să asculte.

Iosif, sluga cea nouă, se plecă repede sub coteț - era ca de-un metru ridicat de la pământ - și zise liniștit:

— Piciorul îi spânzură printre blane, și curge sânge. Trebuie că-i rupt rău, deasupra genunchiului.

Începură să se frământa cu toții în jurul ușiței, în

vreme ce porcul guița ascuțit și tot mai tare. Nimeni nu știa pe ce să pună mâna, ce trebuia făcut.

Iosif, sluga, se plecă iar subț coteț.

— Se face baltă de sânge.

— Ce ne facem, Doamne, ce să ne știm face? Începu să se vaiete lelea Ana.

— Nu-i nimic de făcut decât să-l tragem afară și să-l Junghiem.

— Cum să-l junghiem, că trebuie să-l ducem la târg. Kă-l vindem, vorbi Vasile încruntat.

Totuși alta nu-i de făcut - spuse sluga liniștit. - Îl veți duce tăiat gata să-l vindeți.

Gheorghe intră cu capul și pieptul în coteț și încercă să ajungă la picior, să i-l scoată din crăpătură. Dar nu reuși. Mâna i se umplu de sânge. Porcul guița mereu, tot mai îngrozit, tot mai jalnic.

— Are dreptate Iosif - zise el.

— Nu-i alta de făcut decât să-l tăiem, și mine l-om duce la oraș carne proaspătă.

289

— Poate s-ar trece carnea și în sat, zise sluga.

— Dar cum să-l tai acum noaptea? Cine să-l taie? se văita Ana.

— De asta să nu vă doară capul. Îl tai eu. Mă pricep bine, zise sluga.

Însărarea se făcea tot mai deasă, curtea și ulița, până departe, răsunau de zbierătele animalului. Oamenii, prin ogrăzi, pe la vite, se întrebau: cine să taie porc, acum, sara?» și încercau să pipăie cu auzul din ce curte se ridica guițatul. Dar în liniștea înghețată, strigătele păreau că vin de pretutindenea, din curți, din grădini, din uliță chiar.

— Să-l tăiem! zise și gazda, cu părere de rău în glasul înăsprit.

Lelea Ana începu a plânge.

— Du-te și adă cuțitul cel mare din casă, îi porunci bărbatul.

— Am eu cuțitul meu, zise sluga, și dădu fuga la grajd, unde luă dintr-un cui desagii în care își aduse lucrurile, căută și află cuțitul în teaca lui.

Când puseră mâna pe porc să-l tragă din coteț, țipetele lui se înmulțiră, de parcă strigau doi sau trei, încât trecătorii rari de pe drum veneau lângă gard și se uitau să vadă ce-i înăuntru. îl scoaseră greu, și numai după ce Gheorghe intră în coteț, căci piciorul, lunecat și rupt, se strâmtorise și mai tare între blăni.

Trântit pe zăpada înghețată, sluga se lăsă cu genunchiul stâng pe el, și-l junghie cu mai multă dibăcie parcă decât meșterul Toma Băcilă.

— Ce-i de făcut acum? - întrebă Ana, mai liniștită.

— Eu zic să-l duceți subț șopron până dimineață. Cum să-lpârlim acum, sara? Ce va crede lumea?

— Ce să creadă? Nu va crede nimic, zise feciorul.

Vasile Mărginean, luat până acum de primejdie, deodată se cutremură.

— Să-l lăsăm până dimineață - zise. și el, cu glas schimbat.

— Pe gerul ăsta nu-i va fi nimic.

— Cu măruntaiele în el?! Dar asta nu se poate! Ia carnea gust și n-o mai cumpără nimeni - zise sluga.

— Acum trebuie să-i facem toată legea. Mă duc să aduc paie.

Înțeleseseră cu toții că avea dreptate, și nu se mai împotriviră. Gheorghe porni și el după Iosif, să aducă paie.

— Îndată isprăvim, căci n-o să facem din el elrnați și caltaboși, zise sluga, răsturnând căpița de paie adusă în furcă. îl pârlirul îl crepăm, scoatem ce-i de scos din el, și gata! apoi tot poate sta în cămară, până mâne! Și până vineri poate sta, pe gerul ăsta.

Începu să se întunece, când izbucniră cele dintâi vâlvătai de flăcări roșii de pe spinarea porcului. Se lumineă curtea, se lumineă ulița, casele de pe partea ceealaltă. Și femei și bărbați, copii mai ales, începură să

se apropie, și de ici și de colo, de gard, și se uitau la bobotaie.

— De când ești! Să taie porcul noaptea!

— Păi, o fi pățit ceva, căci porcii de Crăciun i-au tăiat la vremea lor.

— Poate n-a mai mâncat.

— Poate-a fost beteag.

— Cum să taie porcul beteag, căci doar nu mai trăiește badea Moisa! Nu știți că odată bătrânul a tăiat o oaie, după ce-o omorâse lupul și-a stat moartă până dimineța?

— Da' n-a mâncat nici dracu' din ea. Au trebuit s-o dea la țigani.

O femeie îndrăzni să intre pe portiță și să se apropie de vâlvătaie. După ea, alta, apoi un bărbat, și pe urmă toți cei de pe la gard intrară în curte, cu copiii care li se învălmășeau printre picioare, și în curând în jurul flăcărilor se făcu o roată de capete, cu alta mai pe la genunchi făcută din capetele copiilor, care, toți, se strecurasem chiar în față. Bobotaia le lumina fețele cu pale arămii, jucăușe. Scânteile roiau înalt și se schimbau în muște negre, care cădeau apoi, împrăștiate, pe zăpadă.

— L-au tăiat, fiindcă și-a rupt piciorul.

— I-a alunecat printre al a ne și cum e porcul greu, când l-a zmâneit să-l scoată, i s-a rupt.

— Trebuiau să-l taie!

— Vor vinde carnea-n sat?

— Nu se știe. Poate că-l duc la oraș. Acolo are preț mai bun.

29 i

— De! Se mai întâmplă! Acumu-i anul, n-a trebuit Visa lui Bozdog să-l taie pe-al lui, abia intrat în post! Și-acela își rupsesse piciorul.

— De porcul gras nu-i nicio pagubă! Îi pui cuțitul la junghietură și gata. Nu-i ca și când își rupe piciorul o vită!

— Mare și gras porc!

— Și uite cumu-l răzuiește de frumos sluga ăsta nou!

Parc-ar fi tăietor de meserie.

— Bine că l-a avut badea Vasile la îndemână.

— Uite ce șoric alb!

— O să facă bani buni pe el.

— Face, dacă-l duce-n târg. În sat mai toată lumea a tăiat porc de Crăciun.

— Îl vinde cu kilogramul?

— Păi, cum! Numai viu se vinde la vedere.

— E, se vindeau mai înainte! Acum îl pun și viu la cântar.

— Îl pun, cine se învoiește așa!

— Nu știi ce prețuri mai umblă?

— Spun că s-au mai ieftinit după sărbători. Îmbulzeală mare la cumpărat a fost săptămâna înainte de Crăciun.

— Păi poate nici nu-l vând. Nu le va trebui pentru nuntă?

— Pentru nuntă au ei ce le trebuie, în cămară.

— Știi că ieri așteptam să aud la vestiri și numele lui Gheorghe cu a Surorii.

— Le vei auzi duminica viitoare.

— Așa? Știi de bună seamă?

— Știu. S-a auzit chiar de la lelea Ana.

Așa povesteau femeile și bărbații adunați roată în jurul bobotăii, în vreme ce copiii nu se mai săturau să se uite la flăcări. Fețele tuturor a erau luminate mereu de flăcările ce săltau din paiele puse din nou.

Apoi, rând pe rând, lumea își lua sara-bună și se depărtă. Când rămaseră numai copiii, ai casei se simțiră mai ușurați. Când se isprăvi cu pârlitul și bobotaia se stinse, plecară și copiii din vecini. Le înghețară repede mâinile, nasul și urechile, când nu-i mai bătu în față căldura flăcărilor.

Sluga spintecă porcul, scoase din el măruntaiele, îl spălă, îl zbici cu ștergarele aduse de lelea Ana. Apoi îl

puseră pe-o săniuță și-l duseră în cămară, unde era tot așa de frig ca și afară.

Se spălară pe mână, și pe urmă se puseră la cină, căci verzele erau la foc, încălzite.

Mâncară destul de tăcuți, toți patru. Stăpânul puse devreme furculița la o parte.

— N-am mai vândut niciodată porc tăiat - zise el, amărât -, nici nu știu ce-i de făcut.

— Mare lucru! Du-te numa cu el - la o măcelărie. Dacă nu-i trebuie unuia, sunt acolo zeci de măcelării, zise sluga.

— Da' ce să cer pe el?

— Îl cântărește și plătește după kilogram, n-avea nicio grijă dumneata.

— Da' de unde știu eu cât să cer pe kilogram? Nu știu cum umblă târgul.

— Știi ce, stăpâne? Ia-mă și pe mine cu dumneata, și apoi fii pe pace. Aflu io cu cât s-au vândut porcii cu viață și cei tăiați, vinerea trecută, și n-o să te înșale nimeni. Că eu cunosc rândul și socotelile târgului. Când eram mai tânăr, am fost trei ani slugă în oraș la un măcelar, la unul Binder, de pe ulița Fleșerilor.

— Poate-ar fi mai bine așa, zise lelea Ană, uitându-se la bărbat.

— Să vină, căci am văzut că se pricepe bine și la tăiat.

— Și voi veni și io, vorbi femeia.

— Și tu?! se miră bărbatul.

— Încalțe, c-un drum, voi cumpăra și eu ce ne mai trebuie pentru nuntă.

Lui Vasile parcă i se ridică un nod în grumaji, dar îl înghiți și spuse:

— Bine zici, c-un drum tot ești datoare și tu.

— Pe urmă, Gheorghe se va duce, mai târziu, cu Sora, să-și cumpere inele și ce le mai trebuie. E mai bine să și le cumpere ei. Vor merge când v-or cere și cartea de cununie de la protopopie.



— Bine zici, vorbi Vasile și lua furculița. Dar abia mai luă două îmbucături, și iar o răzimă de marginea blidului.

— Dacă vin și eu, n-ai să te temi de nicio pagubă. Numai cât iar îți spun, stăpâne, ce ți-am spus ieri.

— Ce mi-ai spus?! se miră Vasile.

— Nu cumva să mă îmbii la aldămaș și pe mine, cu rachi, că pe urmă vă întoarceți singuri acasă.

Stăpânul izbucni în râs, și fața întunecată cu care se așezase la masă i se lumină.

— Bată-te pustia să te bată, Iosifel D-apoi, ești tu chiar așa de năvălaș?

— Mă paște mare păcat, stăpâne! Așa sunt - vorbi el foarte serios, cu gura plină.

— Dacă-mi dai de băut, poate nici trei zile nu mă mai întorc acasă, căci cunosc multe crâșme în oraș.

— Bine, bine! N-am uitat! Nu te voi îmbia! De altfel, poate nu va fi niciun fel de aldămaș, dacă-l vindem la un măcelar...

Dimineată așezară porcul înghețat tun în sanie, pe paie proaspete, și-l acoperiră cu o măsareță curată. Sluga aduse caii înhămați gata din grajd și-i prinse la sanie, încă de-cu-sara, după cină, înlăturase zăpada groasă, să poată deschide poarta. Stăpânii, în cojocițe, se cuibăriră în paie, în sanie, la - spatele slugii, care sări pe scândura ce slujea de ziț, și porni caii. Abia se lumina de ziuă. Le trebuiau două ceasuri până la oraș.

Era un ger subțire, care tăia și frigea. Cum mai făcea și sania vânt, începură să li se aprindă obrajii și să li se înlăcrămeze ochii. Caii, odihniți, în grajd, de multă vreme, alergau în trap larg.

Ieșiră în curând din sat, și cu cât urcau costișa de zăpadă, cu atât creșteau întinderile albe, tot mai orbitoare. Satul întreg era așezat într-un fel de căldare. Jur-împrejur, coborau spre el povârnișurile albe ale înaltelor dealuri înconjurătoare. În curând satul se pierdu, îngropat în depărtarea de zăpadă - colonie de

mușuroaie albe, fumegoase. Drumul nu se mai deosebea decât prin câteva urme lucii de sanie, tot mai puține „cu cât se depărtau spre oraș.

— Gros cojoc și-a luat iarna asta, stăpâne, vorbi întru târziu sluga, întorcându-și un obraz spre ei.

— Numai să și-l scuture la vreme, Iosifel răspunse lelea Ana, cu buzele vinete de frig, în locul bărbatului.

— Să-l scuture, da, că-i nutreț puțin anul ăsta, zise Vasile.

— Și pe la noi a fost puțin.

— Puțin de tot. O să fie anul ăsta o scumpete la primăvară, lucru mare!

— Se prea poate. Niciodată nu știi ce te așteaptă, zise și stăpânul, ducând mâna la mustața înghețată, care începuse să-l strângă subț nas.

Soarele se ivi, în sfârșit, din sângerarea ce cuprinse cerul, jos de tot, spre miazăzi, și cu cât se ridica, strălucirea nesfârșitelor întinderi albe era tot mai puternică, înlăcrămându-le ochii.

Vasile Mărginean se gândi cu uimire că, în nivelarea ce o făcuse zăpada groasă, nu-și mai cunoștea niciun loc, pe lângă care treceau, nici chiar cu aproximație, și dacă l-ar fi pus cineva să i le arate sau să i le măsoare acum, n-ar fi știut ce să facă, de unde să înceapă. Nu se vedea din blana albă, strălucitoare, a iernii, niciun spin, niciun scaiete, niciun cocean de porumb. Nimic nu păta întinderile înghețate cât zăreai cu ochiul... Se șterseseră toate semnele, toate deosebiri. Lui Vasile îi păru deodată că nu mai avea nimic, că rămăsese sărac, și îl cuprinse o întristare adâncă. «Așa e - își zise el -, și în cimitirele vechi, în care au căzut crucile și-au putrezit: nu mai poți deosebi mormintele, care abia își mai ridică formele din pământ. Este ceva în lumea asta care face să nu se mai cunoască deosebirile, care... care ne-aduce aminte că suntem nimic.»

Era predispus spre gânduri triste de când plecaseră, și chiar de când s-a trezit, până era încă întunecat. Nu

adormise până târziu, și dormise destul de rău și frământat peste noapte. Același gând ce-i trecuse fulgerător prin cap când nevastă-sa se temuse, sara, de vorbele oamenilor, dacă vor pârlî porcul, același gând care-l făcuse să lase, la cină, de mai multe ori furculița din mână, îl înfiorase în repetate rânduri și după ce s-a dus la culcare: «Dar dacă nu m-a putut dezlega popa? întâmplarea cu porcul nu-i un săran nou, pe care mi-l trimite bătrânul, de dincolo?» Noroc că gândul nu stăruia: venea și trecea așa cum îți trece un liliac sara pe dinaintea ochilor, aproape atingându-te cu aripile-i împielitate. Până-ți ridici mina să te aperi, l-a și înghițit noaptea. Era încă, prea puternică și proaspătă impresia cu care se întorsese de la popa, pentru a se lăsa iar sorbit de prăpastia din care îl ridicase dezlegarea, și când fulgera gândul cel rău, el se izbea de platoșa adevărului limpede pe care i i-a spus părintele Andrei. Mai era și instinctul de-a nu ieși de sub carapacea convingerii omului cu mintea întreagă, și de-a nu se mai lua după semne. Dar gândul rău nu ostenea să se întoarcă mereu. Ceva din adâncurile inconștiente ale ființei îl făcea să scoată capul de sub platoșa aceea de aramă.

Cât s-a frământat până a adormit, își zicea că dacă popa ar fi fost sigur că-l poate dezlega de jurământ, nu l-ar fi întrebat atâtea, nu ar fi stat atâta pe gânduri, ci i-ar fi pus dintr-una patrafirul pe cap și i-ar fi citit molitva de dezlegare. Apoi își spunea că așa se cuvenea, că popa trebuia să cerceteze. Nu face așa și când te spovedește? Nu te descoase, la fiecare păcat, cum l-ai făcut, de ce l-ai făcut, în ce împrejurări l-ai făcut, până-ți amortesc genunchii pe piatra rece? Doar popa lor e vestit și în împrejurimi pentru cercetarea asta amănunțită, își zicea Vasile, încercând să legitimeze atitudinea părintelui. La alți preoți – căci vin uneori de spovedesc, în Paresimi, și preoți străini –, abia ai intrat și ai și ieșit. Dar cu părintele Andrei nu-i de glumit.

...Totuși, dacă dezlegarea dată are putere, cum s-a întâmplat ca porcul să-și rupă piciorul chiar acum? Doar nu de ieri de azi sunt podelele lărgite, ci de ani și ani, și n-a fost ăsta singurul porc gras, mare și greu, care-a trecut prin cotețul lor. De ce a trebuit să-și rupă piciorul după o noapte și o zi de când a fost dezlegat el de jurământ? Nu-i ăsta un semn pe care i-l face bătrânul, ca să ia aminte că jurământul rămâne în picioare, cu toată dezlegarea popii?

...Apoi se zbătea și ieșea iar din prăpastie: popa lor e om învățat, știe toate poruncile și păcatele, și nu și-ar fi făcut și lui păcat de moarte dezlegând ce nu se putea dezlega! Asta-i limpede ca lumina zilei! Nu intra popa în gură de Iad, ferească Dumnezeu!

Așa se frământase până târziu, după ce se întinsese în pat. Totuși gândurile bune și sănătoase biruiseră pe cele rele.

Dimineață însă, iar a căzut, pe gânduri: îl visase din nou pe bătrân. Era a doua oară de la moartea lui. Întâia oară l-a visat cum fusese în clipa morții. Atunci s-a speriat groaznic și, sărind din pat, a ieșit în curte. Acum însă nici nu l-a visat mort, ci viu. îl vedea trecând prin curte, tot plecându-se și adunând găteje și așchii de pe jos, pe care le ducea la grămada de lemne, cum avea obiceiul în viață. Căci nu-i plăcea să se risipească nimic folositor. În vis nu i-a fost frică, dar dimineață, când și-a adus aminte, l-a învăluit o teamă tulbure: de ce l-a visat chiar și acum, după dezlegarea popii? Oare nu cumva ca să-i aducă aminte de jurământ?

După ce s-a urcat în sanie și l-a prins gerul, gândurile i s-au mai risipit, și s-a îmbărbătat. Întâmplarea cu porcul, își zicea, nu poate fi un semn. Că l-a visat pe bătrân, ce minune putea fi într-asta? Doar e firesc lucru ca omul să-și vadă uneori în vis părinții morți.

Totuși o negură grea stăruia în sufletul lui, și uniformitatea, pustiul nesfârșitelor întinderi albe și

înghețate îi întorcea gândurile asupra nimicniciei vieții. El nu-și aducea aminte să fi văzut vreodată hotarul satului lor așa de pustiu. Niciun semn de viață nicăiri... Și nici nu se gândise vreodată că zăpada nesfârșită umple lumea cu pustiu și deșertăciune, cu descurajare și moarte... Poate de-aceea urlă lupii a pustiu în nopțile iernilor grele...

Caii abureau de mult, și vântul saniei le aducea miros sărat, pișcător, în nări. Sluga nu trebuia să le strige, să-i îndemne. Alergau întins, sforăind, înieptându-se în hamuri, ca și când ar fi voit să scape și ei cât mai în grabă din pustiul ăsta, pe care nu se iveau țișenie de vietate.

Văzduhul înalt, subțol bolta viorie, era tot așa de pustiu. Nu zbura o pasăre, o cioară. Numai zăpada's. cânieia cu cât se ridica soarele. Și se părea că scânteile acelea se desprind din covorul alb, se înalță și strălucesc câteva clipe în aerul înghețat, apoi se sting.

— Ce-i și cu atâtea sărbători după olaltă! - vorbi într-o târziu sluga.

— Nu se mai mișcă oamenii din casă, de lângă oala cu verze, nu mai duc o sanie de gunoi, nu se mai duc la târg... De când tot mergem, și iată, noi facem întâia urmă de sanie pe drum!

— Așteaptă lumea să se mai sloboadă gerul, Iosife. Nu-i lucru ușor să fii drumeț pe-un frig ca ăsta. Iaca, io nu-mi mai simt picioarele, și căputa cizmelor s-a făcut tare ca piatra.

— Pune mai multe paie subțol cizme și împrejur, și învăluie-le pe deasupra cu țolul - sfătui sluga.

— La picioare nu simt nimic, că opinca, săraca, dacă-i pui obiele de pănură, rabdă cu tine la ger. Dar jelnița asta-i dată dracului, că-ți taie obrazul. Și nu-i decât vântul saniei, nu trage nicio boare.

— D-apoi de pe ce să cunoști că trage ori nu? Ce să se miște! Zăpada înghețată?

— Ehe, dac-ar mai trage și-o boare, ne-ar fi plesnit

obrazul pân-acum, zise sluga... De-acum, nu mai avem mult. Acuși se văd turnurile bisericilor, cât ce apucăm deasupra Bogatului.

— Ce? Am ajuns la Bogatu?

— Îndată coborâm în sat.

Apropierea de oraș îi adună gândurile lui Vasile în jurul vânzării porcului. Tot pentru vânzare l-au ținut, nu-i vorbă. Îl pusese ră la îngrășat cu gândul ăsta, până încă nici nu știau că vor avea și nuntă. Pe ce să facă omul bani? Mai avea impozite de plată, căci cu bătrânul nu puteau fi niciodată în regulă cu plata lor. Până. când putea, nu scotea banul din pungă. Mai trebuiau bani pentru nutreț. Chiar dacă nu va fi iarna prea lungă, tot vor trebui să mai cumpere. Fânețele lor nu dăduseră, vara trecută, decât ceva mai mult de jumătate din carăle obișnuite de fân.

Își făcea socoteala cam cât vor putea lua pe porc, dar nu se putea lămuri deloc. Dacă l-ar fi dus viu, i-ar fi fost destul să intre în târg, să dea o raită printre oameni „să vadă cum umblă prețurile, pentru a ști ce să ceară.

Dar se gândi că-i aici sluga, om priceput și la cântar, și se mai liniști.

Lelea Ana, cât ce se zăriră turnurile bisericilor din oraș, începu vorba despre câte va trebui să cumpere, și, tot vorbind, nici nu-și dădură sama când ajunseră.

— Numai de-ar da Dumnezeu să fie într-un ceas cu noroc, zise c-un ușor oftat Vasile Mărginean, coborând cu greu din sanie, căci era tot țeapăn.

Lelea Ana nu mai putu afla ce să fie «într-un ceas cu noroc». Vânzarea porcului? Târguielile ce le va face ea? Cununia? Căci despre toate vorbiseră către sfârșitul drumului. Dar Vasile Mărginean se gândise la căsătoria lui Gheorghe.

Avură noroc cu sluga, care află în grabă cumpărător, se pricepu la cântărit și la socotit banii mai bine decât ei doi, și care se zbatu pentru preț mai mult ca stăpânii.

«Om de preț și de ispravă - își zicea, mulțumit,

stăpânul. Dacă n-ar avea năravul acela, aş spune că Dumnezeu mi l-a trimis!»

Pe însărate, după adăpatul vitelor, ajunseră acasă. Ferestruţa grajdului lumina palid.

— Parcă prea devreme a aprins Gheorghe lămpaşul, zise tată-său.

— De, poate mai țăsală încă, răspunse nevasta, și intrară amândoi în casă.

Sluga trase sania lângă șopron, dezlegă curelele cailor, și, cu hamurile pe ei, îi duse în grajd.

Gheorghe, cu lămpaşul în mână, îl cerceta de aproape pe Bodor, boul care trăgea în jug de către om. Era așa de cufundat în cercetarea lui, încât nu auzise sania. În ușa grajdului un cal necheză, și el se sperie așa de tare, încât era gata-gata să scape lămpaşul din mină.

— Ați sosit?

— Iată, toate drumurile omului se întorc de unde-au plecat, zise sluga. Da' ce cauți la bou?

— Nu știu ce are, Iosife, căci nici azi-dimineață, nici la adăpatul de sara n-a vrut să bea.

— De mâncat a mâncat?

— Mai nimic, o mână două de otavă.

— Ce poate să aibă? Ieri a mâncat și-a beut ca și celelalte.

— Am văzut și eu, ieri n-a avut nimic.

— Nici azi nu poate avea nici pe dracu'! Hei, Bodor! strigă el, și izbi cu palma pe șoldul boului.

Dar Bodor, ca și când nu ar fi simțit nimic, nu întoarse capul, nu avu nicio tresărire.

Sluga legă caii la locul lor, le luă hamurile, îi frecă bine cu niște șomoioage de paie, apoi se apropie de bou.

— Dă-mi puțin lămpaşul, zise el, și, cu lămpaşul în mână, se apropie de capul lui Bodor și i se uită în ochi.

Vita stătea impasibilă, înțepenită pe picioare.

— E cam supărat, nu-i vorbă - zise sluga, venind de la iesle. Ai găsit ceva? Are vreo umflătură pe undeva?

— N-am putut afla nimic.

— Păi, va avea ceva înăuntru. Se mai întâmplă și cu vitele, ca și cu oamenii. Mai trece câte-o zi, chiar și mai mult, de nu mănă și nu beau. Vom vedea noi dimineață ce-i cu el.

Feciorul se mai învârti o vreme cu lămpașul în jurul boului, îl mai pipăi, îl mai bătu cu palma pe grumaz, apoi puse lămpașul pe poliță și se duse în casă.

În vremea asta se întunecă binișor, și stelele începură să se îmbulzească pe cer și să scânteieze. Gerul parcă mai crescuse.

În lumina din casă, părinții văzură numai decît că feciorul nu-i în apele lui. Lelea Ana începu să-și facă fel de fel de gânduri. Să nu fi avut vreo supărare cu Sora! Doamne ferește, să nu se mai ridice greutăți și din altă parte!

Gheorghe șezu pe-o laviță, amărât.

— Nu știu ce-i cu Bodor, începu el.

— Vai de mine! făcu speriată lelea Ana. D-iipoi ce-i? Are ceva?

— Trebuie să aibă ceva, căci n-a vrut să beie nici la adăpatul de dimineață, nici la cel de sara. Și n-a mănă decît o mână de otavă.

— Vai de mine! Te trezești c-o fi bolnav!

Vasile Mărginean, cînd auzi că-i bolnav boul, încremeni. Buzele i se învinețiră, fața i se făcu cenușie.

— Ieri n-avea nimic - începu el cu mare silă.

— Ce poate să aibă?

— Nu știu! De la adăpatul de azi-dimineață mă tot învîrt pe lângă el „caut, îl pipăi, dar n-am putut afla nimic.

Nevestei îi fu destulă o privire către bărbatu-său pentru a bănuî de ce s-a înverzît așa. Își făcu curaj.

— I-o fi cășunat din ceva mănă, din vreo buruiană mestecată prin fân. N-o să-i fie nimic. Se mai întâmplă să nu mănă și să nu bea o vită o zi ori două, și tot n-are nimic.

— Așa spune și sluga, zise Gheorghe.



Tată-său se sculă de pe laviță, își luă căciula.

— Să-l văd și eu!

Și ieși, după el cu Gheorghe și cu Ana. Intrară toți trei în poiată. Sluga era lângă bou și-l freca pe spate și pe coaste c-un șomoiog de paie. Când îi văzu intrând, sluga se opri.

7 - Părul îi cam întăpoșat, altceva nu se vede nimic, de cât că are ochii supărați, zise el, și făcu loc celor trei, care înconjurară numaidegtt boul și începură să-l pipăie și să se uite din toate părțile la Bodor.

Nu putură descoperi nici ei nimic. Lelea Ana începu să-l netezească pe bot, pe bărbie, să-l scarpine între coarne. Dar vita părea cu totul absentă și apatică.

— Sărac de tine, da' ce-ai pățit? oftă femeia, lăsând să-i cadă brațele neputincioase de-a lungul trupului.

Forfotiră vreo jumătate de ceas în jurul lui, îi deschiseră botul, se uitară înăuntru, umblară iar cu lămpașul în jurul lui. Celelalte vite mâncau liniștite la iesle. Răsună ronțăitul cailor flămânzi, și din vreme în vreme mugea încet, gutural, pe jumătate numai, un vițeluș de vreo două luni, închis în țarc.

— Nici de rumegat n-a rumegat azi? întrebă, sluga;

— Nu l-am văzut să rumege, răspunse Gheorghe.

— De culcat s-a culcat?

— Nu, tot în picioare, toată ziua.

— Nu știi ce poate avea - zise Iosif -, deși mă pricep și eu oleacă la vite. Nu mult - e drept, da' tot mai știu câte ceva.

Treceau răstimpuri lungi în care nimeni nu scotea nicio vorbă, ci se învârteau mereu în jurul boului, îl priveau, îl pipăiau.

— Numai înăuntru dacă n-o avea ceva, zise sluga.

— Oare nu va fi din apă? întrebă, stăpânul.

— Cum din apă? se miră Iosif.

— Să le fi adăpat ieri ori alaltăieri prea devreme. Apa asta de pe gheață, și care îngheață cât o torni în troacă!

— Le-am adăpat, de când sunt aici, cum bine știți, la vremea adăpatului, când le adapă tot satul. Nici mai devreme, nici mai târziu... Dar așa adapă oamenii vitele iarna, de când e lumea, când se pune ger mare, din troci pline de gheață

— S-ar mai fi îmbolnăvit și altele, dacă ar fi din adăpat, zise Ana, luând partea slugii, care, era limpede, nu putea să aibă nicio vină: le-a adăpat pe-aceeași vreme ca și Culița, ca și Gheorghe sau bărbatu-său.

Boul nu întorcea capul nici în dreapta nici în stânga.

Îl lăsară, în sfârșit. Ce puteau face? Să aștepte. Poate-i încuiat, poate are alt rău înăuntru. Vor vedea ce va mai fi până mine.

Dar cât țină noaptea, când Vasile, când Gheorghe, se sculau și se duceau în poiată să vadă ce mai este cu Bodor. Și de fiecare dată când se întorceau, lelea Ana întreba:

— Tot așa-i?

— Tot așa!

Nu putură dormi toți trei toată noaptea. Numai cât îi fura câte-oleacă somnul. Nu era lucru puțin un bou ca Bodor - de opt ani, cumu-i vita mai în putere - nici pentru niște oameni înstăriți, ca ei. Când îi cade un bou din jug, se cunoaște și la cel ce are patru sau șase. Iar ai Mărgineanului nu aveau acum decât doi boi mari, două vaci, una stearpă, și caii. Altă dată se-ntâmpla să țină și ei patru boi. De vreo câțiva ani nu mai țineau însă decât câte doi. Cu cât îmbătrâneau, bătrânul era tot mai zgârcit. Umbla să facă bani și din piatră sacă. Se bucura mult când putea vinde câteva cară de fân, de când țină numai doi boi.

## XIX

Dimineață boul începu să se umfle.

Joi și vineri, în grajdul lui Vasile Mărginean fu un continuu du-te-vino. Nu numai ai casei se Țeseau mereu între poiată și casă, în mină cu diferite lucruri, dar știrea îmbolnăvirii boului răspândindu-se în vecini și trecând și

mai departe, și bărbați și femei veneau mereu, minăți de curiozitate dar și de o vagă nădejde că poate s-ar pricepe ei să ajute cu ceva. Primejdia de-a pierde o vită mare de jug umplea de compătimire inimile oamenilor, și fiecare voia să ajute cu ceva. Apoi, aproape toți care veneau în grajdul lui Vasile Mărginean, mai văzuseră vite bolnave în viața lor și cunoșteau unele leacuri.

Portița curții era deschisă și așa rămase toată vremea, joi și vineri. Sătenii intrau mereu, venind singurateci sau câte doi-trei, în grupuri mici. Unii intrau, alții ieșeau, venind cu fetele îngrijorate de la poiată.

— Tot rău?

— Tot!

— Nu s-a aflat ce are?

— Nu.

— Săracii oameni!

— Și ce mai bou, cât un urs!

— Parcă nu știu eu boii Mărgineanului!

— Boul din jug! Mare pacoste!

— Poate dă Dumnezeu și scapă!

— Da' pe Spiridonu Linii l-au chemat?

— Cum să nu-l cheme! E aci de azi-dimineață. A fost Gheorghe în zori după el.

— Și pe Pătru Bunii?

— E aci și el!

— Și ei ce zic?

— Ce să zică? Spun că trebuie să fie încuiat.

— Dacă zic ei! Sunt cei mai pricepuți oameni din sat.

— Pe Bologoaie încă au chemat-o?

— Cum să nu! I-a descântat și ea.

Cum se întâlneau în portiță, cei ce veneau se opreau și știriceau de la cei care ieșeau. Iar grajdul, două zile, nu rămase niciodată numai cu ai Mărgineanului și sluga

Iosif. Bărbații și femeile, de mai aproape, veneau și de trei-patru ori pe zi să vadă cum îi mai este boului, și în portiță nu mai conteneau vorbele.

— N-a mâncat nimic nici azi?

— Nici nu se uită la otavă!

— Ce otavă? I-au dat și tărațe, și lătură și urluială... Nu ridică nici capul de la pământ.

— Păi cum? Zace? Când am fost io, înainte de amiazi, era încă în picioare.

— Zace de la amiazi, și-a întins grumajii pe podele.

— Mare minune așa încuietură! Spiridonu Linii n-a încercat nimic?

— Vai de mine, da' cum să nu încerce! Toate le-a încercat, câte le știe: i-a turnat și ulei cald pe grumajii, și de splină l-a împuns!

— Și Pătru Bunii a încercat tot ce a știut.

— Se tot sfătuiesc împreună, se uită la bou, îl pipăie, și iar mai încearcă un leac.

— Păi, unii zic că se va fi îmbolnăvit pentru că a zăcut sluga Culița cu boală grea în poiată.

— Prostii! Doar de la om nu se ia boala la vite.

— Nu se ia, da' zic că vita simte boala omului care zace în grajd, și începe și ea să piară de pe picioare - de supărare, când omul s-a purtat bine cu ea.

— Cine mai poate spune asemenea prostii! Doar vita nu-i om!

— Să-l vezi pe badea Vasile câtu-i de pierit!

— Păi cum n-a fi, la o astfel de pagubă.

— Parcă lelea Ana nu-i tot așa? Și chiar ficiorul a scobârlit din puteri.

— Păi, unora le mai umblă și gura, chiar acolo în grajd, cu ai casei de față. Spun că-i sămn!

— Ce sămn?

— Sămn de la bătrânul!

— Doamne sfinte, câte nu mai vorbesc unii oameni!

— Uncheșul Nichifor a spus pe față că nu poate fi lucru curat. Bătrânul a murit negrijat creștinește, și de-aici toate sămnele că nu are hodină!

— Ce sămne?

— Nichifor și alții zic că-s sămne! Nu și-a rupt porcul piciorul, de-au trebuit să-l taie pe întuneric? apoi bou?

Nimeni nu-i poate ajuta nimic, măcar că Spiridon știe că-i priceput. Și amândouă, una după alta. Uncheșul Nichifor zice că lucrează bătrânul.

— Lasă-l încolo de blăstămat! Enumai venin. Numai de rău știe vorbi de toată lumea! Chiar și de copiii lui!

— Da' mai sunt și alții care, acum, cu întâmplările astea, cu porcul și cu boul, își aduc aminte și de sămnele de la moarte!

— Cu sicriul? Că l-au scos din groapă de trei ori?

— Nu numai asta! Meșterul Ilie l-a brodit rău din croială, și a trebuit să-l desfacă tot. Și-apoi ochiul stâng!

— Ce-i cu ochiul stâng?

— Nu i s-a închis bine bătrânului, și au trebuit să-l acopere cu pânză și peste cap, ca să nu-și vadă înmormântarea.

— Dacă a murit negrijât!

— Așa a murit?

Unele lucruri care nu se auziseră înainte în tot satul, se auziră acum. Aflau unii de la alții, tot vorbind despre boala boului și de pricinile ei.

Cum vremea trecea, cum lui Bodor îi era tot mai rău - se umfla tot mai tare -, și nimeni nu afla leacul la încuietură, presupunerile, poveștile astea cu semnele misterioase, începură să prindă tot mai mult. Femeile mai ales se înfiorau, își făceau cruce, scui-pau la o parte.

— Doamne ferește!

— Să ferească Dumnezeu!

Și, venind ori plecând din ograda lui Vasile Mărginean, oamenii, dar mai ales femeile, începură să-și aducă aminte de povești din bătrâni, când, după moartea cutăruia, au venit nenorociri peste cei rămași în urma lui... După moartea unuia, Dan Bărgan, zice că s-au prăpădit toate vitele din ogradă, în mai puțin de-o jumătate de an. Altul, unul Fătu, după moarte, s-a făcut pricolici, s-a schimbat în lup, și, într-o noapte, a sfâșiat toate vitele din staulul feciorului său. Al treilea, unul Dinu Daina, a venit cu solomonarii pe o furtună mare și i-

a zdrobit toată holda feciorului - și pe tot hotarul n-a bătut într-alt loc gheața semănăturile.

Și câte și mai câte!

Poveștile străvechi se deșteptau în amintirile uitate de mult, înviau, începeau să circule iar, și umpleau de groază și pe cei ce le povesteau, și pe cei ce le ascultau.

În grajd unul venea cu o părere, altul cu alta, după ce se uitau la bou și-l pipăiau. Aproape fiecare propunea să se încerce și cutare leac. De la apa sfințită în prima zi de Bobotează, turnată în gură, până la usturoi pisat în untură; de la frecatul cu șomoioage de paie, cu cârpe îmbibate în spirt, până la împunsul cu sula în flămânzare, toate mijloacele cunoscute de săteni fură încercate. Cei doi țărani mai pricepuți nu se mai împotriveau la nimic, văzând toate încercările lor, pentru a slobozi încuietura boului, fără rezultat.

Cei doi soți și feciorul înviau oleacă de câte ori cineva propunea un leac nou, dar numai pentru a recădea și mai greu în suferința lor după aceea. Cel mai pierit între ei era Vasile Mărginean, care se făcuse aproape negru la obraz. El prindea cu urechea toate șoptele celor ce aveau imprudența să vorbească și în grajd despre semne, și spaima ce intrase în el, de când auzise că Bodor e bolnav, creștea mereu.

Se răspândește - nu se știe cum - și vestea că bătrânul se arătase odată, după moarte, în poiată, umblând printre vite. Poate pe fosta slugă, care venise de multe ori să vadă boul, să-l fi scăpat gura să spună ce i s-a năzărit într-o sară, încercând să-și explice în felul acesta îmbolnăvirea lui Bodor. Dar lui Vasile Mărginean nu-i mai trebui să audă zvonul, căci el era acum sigur că încuietura lui Bodor vine de la bătrân, pentru că el se dezlegase de jurământul dat. Iată, zadarnică a fost dezlegarea dată de părintele! Cât ce s-a hotărât de tot să-l însoare pe Gheorghe cu Sora Corbului, au și pornit nenorocirile, începu să se gândească cu groază cum să le oprească. Puteau să-i moară toate vitele din grajd, oile

din staul, și toate vietățile din curte! Și nu afla decât o singură ieșire: să oprească pe Gheorghe de la căsătoria cu Sora Corbului! Să se întoarcă la ținerea jurământului! Doar nu va lăsa să ajungă sărac lipit! S-au mai întâmplat de-astea!

Când venea câte cineva și mai propunea un nou leac, o nouă încercare, deși leacurile știute nu erau prea multe, și ele se repetară de mai multe ori în două zile, Vasile Mărginean se lega de vorba omului, și o vreme nădejdea că poate tot va scăpa Bodor îi lumina iar drumul căsătoriei lui Gheorghe, și răsufla mai ușurat. Dar numai pentru a se cufunda și mai adânc în întunericul înghețat din el. Cei doi țărani mai pricepuți, Spiridonu Linii și Pătru Bunii, după ce încercară tot ce știau pentru încuietură, lăsară și pe alții să încerce. Ei veneau, când unul, când altul, și de patru-cinci ori pe zi, să vadă ce mai încercaseră.

Mai veniră și trei-patru femei pricepute la descântat să-și încerce puterea, dar boul se umfla mereu; de la o vreme se opri, însă umflătura era tare de puteai bate toba pe ea.

— Așa încuietură n-am mai văzut! se mirau ele, dezamăgite și cam rușinate.

Uncheșul Nichifor era mereu în grajd. Vineri după-amiază începu să cerceteze amănunțit copitele lui Bodor, și, la un picior de dinapoi, descoperi o urmă de zgârietură mai veche.

El puse degetul pe semn, înălță capul și zise misterios:

- Voi ați văzut zgârietură asta?
- Am văzut-o, da – răspunseră ai casei.
- Și Spiridonu Linii și Pătru Bunii au văzut-o.
- Hm! Și n-au zis nimic?
- Ce să zică? A fost o zgârietură ușoară.

— Hm! Mie mi se pare că pe-aici a umblat colț de nevăstuică.

- Nu, uncheșule! Am adăpat chiar eu vitele, când

Bodor a lunecat pe gheață și s-a zgâriat acolo într-un colț de sloi. Dar nici sânge nu i-a curs, l-am căutat eu atunci dacă n-a pățit ceva.

— Hm! Fie și așa, dacă zici tu, dar tare se putea să fie colț de nevăstuică, se potoli, descurajat, bătrânul.

Înainte altora nu se opri însă a spune că boul a fost mușcat de-o nevăstuică, și că nevăstuică aceea putea fi chiar mortul, Moise. S-au mai întâmplat asemenea lucruri. Altfel, pentru ce nu s-ar afla leac la încuietură? Pentru că nu-i încuietură, ci ce spune el.

Și vorba lui începu să umble prin sat, și ajunse și la urechile gazdelor...

Bodor muri vineri sara, și până veniră țiganii, până-l suiră în sanie, se făcu noapte. Trebuiau să-l ducă afară din sat, unde era un loc anume în care se îngropau vitele moarte.

Sluga, Iosif, prinse caii la sanie și, cu opt țigani după el, porniră.

Când ajunseră pe la mijlocul satului și trebuiau să o cârmească pe-o hudiță, se întâlniră cu o patrulă de jandarmi - trei erau - care chiar atunci intrau în sat. Veneau rar în patrulare până pe-aici, căci postul cel mai apropiat era la vreo treizeci de kilometri, și aveau multe sate de umblat. Cel mult o dată la lună, dar și numai la două luni se arătau pe ulițele satului; dormeau o noapte la primarul, cel mult două, și porneau mai departe.

Făcură semn slugii să oprească. Unul dintre ei vorbea bine românește.

— Ce duceți acolo, mări?

— Un bou mort, domnule.

— Ce boală?

— Spun că încuietură. Da' nu i-a putut afla nime niciun leac.

Jandarmul vorbi cu ceilalți doi.

— Îl îngropați acum?

— Păi, țiganii ăștia trebuie să-i sape întâi groapa. Îl ducem în Dealul Roșu, căci nu-l putem pune în poiată cu



celelalte vite.

— Bine, bine! - vorbi jandarmul. Apoi se întoarse spre țigani: - Să-i faceți groapa adâncă, să nu râcăiți numai pământul, cum vi-i obiceiul. Cine știe ce boală a avut, căci țăranii ce știu...

— Înțeles, domnule, răspunseră țăganii.

— Și nu cumva să vă puie dracu' să luați din el carne să o duceți acasă! Mâne suntem încă în sat și o să cercetăm.

— Nu, domnule nu mâncăm noi mortăciuni, măria-ta!

— Nu mâncați, pe dracu'!

Și-i lăsară să-și urmeze drumul. Sania dispăru în curând la o cotitură, scârțâind pe zăpada înghețată.

Noroc că abia cu o săptămână înainte fuseseră potcoviți caii - de când se pusese gheață mai multă în jurul fântânii și a troacei de adăpat -, altfel n-ar fi putut urca

308

Dealul Roșu. Zăpada nu era umblată, nici urmă de drum, și era tare ca fierul și lunecoasă.

Țiganii tot mereu făceau închinăciuni și suduiau urât. Unii se prindeau cu mina de sanie.

Ajunși cu chiu cu vai deasupra, cu târnăcoapele și hârlețele în spate, ieșeau aburi din ei ca și din cai. La porunca slugii, puseră mâna, și, după îndelungate opintiri, reușiră să facă a luneca boul umflat din sanie, după ce Josif plesni caii și, printr-o zmâncitură puternică, sania o luă înainte.

Sluga lăsa caii să răsuflă.

— Ați auzit ce-a zis jandarmul, să nu tăiați carne din bou să duceți acasă? zise el țăganilor.

— Păi, bade Tosife, dac-a fost numai încuietură...

— Nu se știe bine ce-a fost! Ar putea fi și-o boală din care carnea iese înveninată! Să n-o pățiți! Nu luăm nicio vină asupra noastră! Nu vă lăcomiți la carne!

Zăpada și stelele de sus luminau destul pentru a se

putea apuca de lucru cei opt faraoni. Puseră ochii pe-un loc și începură să frângă zăpada cu târnăcoapele și să o arunce la o parte cu lopețile. Se grăbeau, pentru că, după încălzirea la urcuș, gerul începuse să-i înțepe cu ace din toate părțile.

— Pagubă de-așa vită s-o bagi în pământ! zise cel mai bătrân dintre ei.

— Pagubă, nepagubă, voi să țineți porunca, că pe urmă, dacă crepați, nime nu vă plătește.

Sluga se urcă în sanie și o luă de-a costișul la vale.

— Fiți liniștiți, că nu ne-atingem de el, răspunseră mai mulți.

Nici Spiridonu Linii nici Patru Bunii nu fuseseră de părere că boul bolnav ar putea fi tăiat și carnea vândută. Vorbiseră ei și joi și vineri cu gazdele despre asta. Nu erau siguri de boala lui Bodor, deși alta nu-i puteau afla, și se temeau să-i sfătuiască să taie boul bolnav. Se mai întâmplase să se taie vite bolnave și să se îmbolnăvească oamenii rău, unii chiar să și moară.

Dar cei opt țigani, abia că se depărta sluga cu sania, și săriră cu cuțitele la bou. Erau din acei care se ocupau cu îngropatul mortăciunilor, care aveau meseria asta moștenită de la părinții lor, iar aceia de la moși-strămoși.

309.

până în fundul vremurilor. Așa că începură îndată să taie cu cuțitele și să despoaie pielea boului, ascultând de îndrumările celui mai bătrân dintre ei. Apoi se apucară să fără burească boul, înșfăcară hălcile și porniră spre țigănie, cu gând să vină dimineată să sape groapa, să arunce în fundul ei tot ce mai rămăsese din vită, să adune zăpada însângerată, s-o arunce în groapă, și astfel să șteargă orice urmă. Nu se prea temeau ei că vor veni jandarmii să cerceteze cum au îngropat boul, dar totuși, știindu-i în sat, erau îngrijorați. Acasă la ei, în țigănie, puteau căuta jandarmii mult și bine. Se pricepeau ei cum să ascundă carnea.

Tot satul știa că sunt țigani care mănâncă

mortăciuni, dar nu se știa să fi murit vreunul din pricina asta. Se vorbea că ar cunoaște ei o metodă de-a lucra carnea, după care nu mai putea fi vătămătoare. Dar obiceiul acesta trecuse de mult în cunoștința sătenilor, căci și între strigăturile de la joc se spunea:

Zi, țigane.

Că-ți dau carne.

C-a murit un cal în vale și mă duc și ți-l aduc.

Și te fac ca pe-un butuc!

Pustiul rămas în urma lui Moise în familia Mărginean nu se putea asemana cu cel rămas în urma morții lui Bodor. Lelea Ana și chiar Gheorghe simțiseră mai mult o ușurare, decât jale și durere, după bătrân; numai Vasile, din alte cauze, fusese abătut. Acum însă toți trei erau ca fierți, și senzația pustiului pătrunsese adânc în sufletele lor.

Nu numai lelea Ana, dar și feciorul își uitase, cât a bolit Bodor, de căsătorie. Nici sara, după ce se întoarse sluga cu sania și cinară mai nimic, nu se gândiră că mâne era sâmbătă și că Vasile Mărginean trebuia să meargă la ai Corbului pentru tocmeală. Numai în gândul lui Vasile stătea înfipt cuțitul.

Veniseră, în vremea bolii lui Bodor, și lelea Marie și Sora, și chiar tatăl fetei, în mai multe rânduri, să vadă ce-i cu boul, dăduse și Ion sfaturi ce se mai încerce, dar nici ei nu pomeniseră nimic despre ziua de mâne.

**P**

După cină - numai sluga putu mânca mai cu temei -, acesta le povesti că în drum s-au întâlnit cu jandarmii, și că ei au poruncit țăganilor să nu ducă acasă carne din bou.

— Totuși mă tem că se vor lăcomi, spurcații de ei! sfârși Iosif, punându-și un ochi de jar în pipă.

— De ce să-ți fie frică? Parcă acum întâia oară ar mânca ei mortăciuni? zise stăpânul, cu vocea uscată.

— S-ar putea ca jandarmii să facă ce-au zis. Cum rămân și mâne în sat, să caute în țigănie.

— Pot să tot caute. O știu ei ascunde. Iar în Dealul Roșu, știu că nu se vor duce să dezgroape boul. Hei! Acum dar Bodor nu mai este! Și ce mai bou de jug!

— Va da Dumnezeu altul în loc, stăpâne! Nu trebuie să ne amărâm prea mult pentru o pagubă! Știi ce zice dreptul Iov: «Domnul a dat, Domnul a luat, fie numele Domnului binecuvântat!».

Nu-i răspunse nimeni, și sluga ieși din casă. Și, după plecarea lui, pustiul crescă și mai tare. Multă vreme rămaseră, fiecare, muți la locul lor în jurul mesei. Apoi lelea Ana oftă din adânc, se sculă și începu să strângă blidele de pe masă. Apoi se ridică Gheorghe, își scoase tabachera, își răsuci o țigară pe-ndelete, și o aprinse de la foc. Trecu în camera din nainte, unde lampa nu era aprinsă, ci lumina numai jarul din ușa cuptorului. Numai Vasile Mărginean rămase înfipt pe laviță, cu coatele pe masă, cu capul îngropat în palme, iar în cap îi stătea înfipt cuțitul acela: Nu va merge nici mâne nici altă dată la ai Corbului! Trebuia să-și țină jurământul de care zadarnic l-a dezlegat popa! Nu putea, din om bogat, să rămână cu grajdul și curtea goale. Era cu totul încredințat acum că, dacă nu-și ține jurământul, așa va păți.

Târziu, după ce lelea Ana spălă vasele și deretecă prin casă, se apropie de bărbat și-i puse mâna pe umăr.

— Du-te și tu și te culcă! Ce mai stai? Acum e tot atât! Vom trece și peste asta, căci Dumnezeu e bun și ne va ajuta!

El se ridică cu mare greutate, căci parcă-i înțepeniseră toate oasele. În ochi îi jucau ape tulburi. Se duse la culcare. Dar până-n zori înțepeni și mai tare, nemișcat, cum se așezase de-cu-sara. Și, prin întuneric, citea aceeași sentință, scrisă parcă în capul lui, cu litere mari de-o șchioapă: «Nu se calcă jurământul făcut tatălui tău în clipa morții!»

Era ciudat că toate semnele de la moartea lui Moise, ca și întâmplarea cu porcul, ca și moartea lui Bodor, îi

păreau acum fără nicio însemnătate, deși îl neliniștiseră atât de greu mai înainte. Nu! Nu era răzbunarea bătrânului, ci pedeapsa lui Dumnezeu pentru că s-a hotărât să-și calce jurământul, își zicea el. Norul superstițiilor se risipise, dar îi intrase în cap gândul că-l pedepsește Dumnezeu pentru păcatul de moarte Nu! Tată-său nu-i mai putea face niciun rău. Răul și-l făcea el, pentru că nu-și ținea legământul făcut în clipa morții bătrânului. Dumnezeu știe unde va fi ajuns tată-său, mort negrijât. Semnele de la moartea lui era cu neputință să nu arate că nu-i va fi prea bine bătrânului dincolo. Dar el nu se mai putea întoarce să facă rău în lumea asta!

Conștiința responsabilității în fața jurământului dat crescuse atât de puternică „încât i se împrăstie teroarea fricii de strigoi, și își zicea că dacă va continua să-și calce jurământul, nenorocirile, pagubele, se vor înmulți cu siguranță, drept pedeapsă pentru păcatul lui cel greu. Nu mai era vorba de răzbunarea mortului, ci de pedeapsa lui Dumnezeu.

Dar limpezirea aceasta nu ținu toată noaptea. De la o vreme, spaima că tată-său ar fi putut ajunge fără hodină în lumea ceealaltă, și că relele ar putea fi aduse și de el, reveni din nou. Gândul că poate fi vorba și de răzbunare și de pedeapsă, în aceeași vreme, sfredelea tot mai ascuțit în el, cu cât se apropia dimineața.

Lelea Ana, după ce plânse destul în pat, se sculă și se închină la icoane, bătu mătănii, apoi se culcă și adormi, oftând rar prin somn. Numai Gheorghe adormi îndată, căzând într-un somn greu ca pământul.

XX

Sâmbătă, după ce mâncară de amiazi, Gheorghe avea un drum prin sat; se ridică îndată de la masă și zise;

— Cu năcazul ăsta ce-a dat peste noi, vezi să nu uiți, tată, că azi trebuie să mergi la ai Corbului pentru tocmeală.

— Nu uită, nu, răspunse mamă-sa în locul bărbatului.

Hotărârea lor era luată, era un lucru de la sine înțeles că tatăl său se va duce.

Feciorul ieși în curte și porni spre porțiță. Abia acum văzu ce cărare lunecoasă se făcuse de la porțiță până la grajd, iar lângă porțiță, pe zăpada bătucită de atâtea picioare, era un petec mare de gheață. Trecu cu grijă prin porțiță, căci alunecuşul era mare. Voi să se întoarcă să-i strige slugii să vină cu târnăcopul să spargă gheața asta, dar se răzgândi și își zise că va sparge-o el la întoarcere.

Lelea Ana începu a-i vorbi bărbatului în legătură cu tocmeala. Ce-i de făcut? Paguba-i mare, dar împotriva voinței lui Dumnezeu nu te poți pune. Supărați și cu inima grea sunt toți, dar va trece și asta. Sora aduce ca zestre doi juncani de pus în jug. Apoi au caii, au două vaci. Nu vor rămânea jugurile goale. Va ajuta Dumnezeu să astupe paguba. Vor îngrășa boul rămas și-l vor vinde dimpreună cu vaca cea bătrână. Vor îngrășa și vaca. La măcelăriile din oraș se plătesc bine vitele grase. Nu! Nu! Mulțumită lui Dumnezeu, nu-i de pierit! Nu-i de sărit în foc! O supărare prea grea și prea îndelungată pentru o pagubă ca asta, poate să ajungă și păcat greu. Căci Dumnezeu încearcă pe oameni în toate chipurile. Apoi va crește și moșia cu zestrea Surorii. I-a cam dat muma fetei să înțeleagă ce locuri îi vor da de zestre. Destul de bune. Dar el să stăruie să mai pună. Locul acela de fân din Priloage ar fi foarte de dorit să-l capete Sora. În sfârșit, va vedea el. Oameni sunt și se vor înțelege. Când părinții n-au nimic împotriva căsătoriei fiilor lor, înțelegerea e ușoară... Paguba vine, paguba trece. Dar viața curge mereu, nu stă pe loc. Drumul ei nu poate fi zătonit. Să-și vadă copilul mulțumit și fericit, și toate vor fi bune... Ei nu sunt niște sărântoci, cu o păreche de vaci, cărora dacă le cade vita din jug să li se pară că s-a prăbușit cerul pe ei, și că a venit sfârșitul lumii. Va ajuta Dumnezeu la toate!

Lelea Ana vorbi îndelungat; de la un gând ce-i venea

în minte se țesea altul, apoi altul, și părea că nici nu vorbește pentru bărbat, ci pentru ea însăși. Cu cât vorbea se ușura, se întărea ea însăși în credință și nădejde. Erau parcă înseși gândurile care trăiau inconștient în sufletul ei, de când se îmbolnăvisese boul. Cu cât vorbea, simțea cum i se risipește povara ce-o purta pe inimă.

Vasile Mărginean o asculta fără a zice o vorbă. El ședea în tindă, în colțul vetrei, cu ochii ținți la jarul ce se spunea mereu și iar se înviora. Afară, de azi-dimineață, începuse să bată vântul de la apus, și vântul ăsta se strecura abia în adieri prin coș. Când bătea tare, scotea fum în casă. Dar acum abia începuse să sufle. Era totuși semn de schimbarea vremii. Din când în când cucurigau și cocoșii. «N-ar fi rău să se mai moaie gerul ăsta», îi trecea lui Vasile prin gând, auzind cocoșii.

Vorbele soției sale îi băteau mute în urechi. Capul lui era gol. Și când îi rătăcea câte-un gând prin minte, el era foarte departe de ceea ce-i spunea Ana, departe chiar de ziua de azi, de zbuciumul care acum nu mai mișca, ci parcă se împietrise în el și căzuse la fund, greu ca un bolovan...

Îi veneau uneori, rar de tot, gânduri, amintiri, priveliști, de când era abia un copilandru și păzea vitele pe câmp. Ce pășuni bune erau pe vremea aceea! Nu sporiseră vitele ca acum. Era - mai ales sub Măgura Mare - o, iarbă grasă, negrie, învrâstată cu trifoi, unde-și aducea el vitele spre sară, să le sature bine. Cum o mai adunau cu limbile lungi, late și aspre, de la dreapta și de la stânga, și cum, ruptă de-atâtea guri, se ridica un întreg cântec în răcoarea umedă a înșărării...

Se vedea la strânsulfinului, în vârful unei căpițe, năbușit de mireasmă și de valurile de căldură ce se ridicau din palele de fân, pe care le arunca sluga cu lunga furcă de lemn! El se ținea cu o mână de parul din mijlocul căpiței, și se învârtea roată, călcând și îndesind finul, luând cu furca din când în când, și punând unde

era căpița mai joasă...

Se văzu copilandru, întâia oară în pădure după lemne, cu carul și cu sluga. Nu mai intrase până atunci în pădure; o zărise numai de departe, pe-o coamă de măgură, părându-i că-i la capătul pământului. Ce fior l-a pătruns când au intrat cu carul pe-o cale adâncă, sub boltiturile stejarilor și fagilor bătrâni, și cum i-a zvâcnit inima când a văzut prăbușindu-se cel dintâi copac doborât de securea slugii! Cum a gemut și cu ce vuiet rece a pocnit, răsunând până departe!...

Dar crâmpeiele de amintiri și priveliști se abăteau rar, și el stătea cu capul gol ca un vas din care ai deșertat apa, și se uita la jarul de pe vatră, care se înviora din ce în ce mai des și mai tare, semn că vântul de la apus creștea afară.

Lelea Ana, după ce-i vorbi mult, se simțea mai ușurată și mai încurajată, Îl văzu supărat mereu și nu aștepta să-i răspundă. Știa că și el trebuie că se gândește la fel cu ea.

Se ridică și începu să-și vadă de treburile gospodăriei.

Nu peste mult ieși și bărbatul în curte și începu să treacă pe la cotețe, se uită prin șopron și la uneltele de plugărie ce erau acolo, trecu apoi la clăile cu fân, și se învârti mult în jurul lor, cumpănindu-le din ochi, ca și gireada de paie. Se duse în șură, se uită la mestecăturile făcute de Iosif, și-i păru că pune chiar prea multe paie; privi în compartimentul șurii unde țineau otava, și-și zise că-i puțină de tot. Se duse la staulul oilor, în dosul șurii, și-l pâlî într-un chip ciudat mirosul de lână, ca și când ar fi fost mai tare și mai sărat ca de obicei.

În grajd însă nu intră, în schimb ieși în grădină. Aveau o grădină mare, pe-o costișă, plină de pruni, care acum se înălțau negri, amestecându-și la vârf crengile. Da, bătea tot mai tare vântul, abia acum băgă de seamă. Dar deși sufla de la apus, era un vânt rece. «E încă amestecat cu ger și cu răsufletul zăpezii înghețate», își



zise el, și începu să cerceteze pe rând prunii din grădină, ca și când nu i-ar mai fi văzut de mult.

Tir ziu, se înapoie în curte, porni spre portiță, dar se întoarce îndată și intră în casă.

Începu să se însăreze. Sluga, Iosif, rânea în poiată. Ghoorghe se întorsese de prin sat.

În odaia din nainte, pe masă, erau puse hainele de duminică ale bărbatului. Jos, răzimați de laviță, erau călțunii cei buni.

— Vezi și te schimbă, Vasile. E vremea să te duci, zise lelea Ana, când îl văzu în prag.

Dintr-o aruncătură de ochi văzu că bărbatu-său e mereu întunecat, dar nu-i păru lucru de mirare de pă paguba cu boul. Totuși, nu va putea merge cu mutra asta la tocmeală! Dar până se va îmbrăca, se va mai lumina la față. Când lepezi veșmintele purtate și te-mbraci în altele curate, totdeauna se mai luminează omul. De altfel, și ai Corbului vor ști că după o pagubă așa de mare, nimeni nu aleargă cântând.

Lelea Ana ieși în tindă, unde era și Gheorghe, și începură a vorbi, așteptând ca bărbatul să se schimbe.

Așteptară însă mult și bine! De la o vreme, lelea Ana era mereu cu ochii la ușă.

— Dar ce poate face atâta vreme? zicea ea.

Apoi, după un alt răstimp, începu să se neliniștească.

— De-atunci se putea schimba de zece ori.

Și ea se ridică, porni spre ușa ce răspundea în odaia din nainte și o deschise.

Se vedea încă bine în casă.

Toate hainele erau neatinse pe masă, așa cum le așezase ea: cămașa, cioarecii, pieptarul cel bun, cojocița, căciula. Iar călțunii, jos, lângă laviță.

Bărbatul ședea într-un colț de laviță.

— Dar ce-i cu tine, omule? Nu te-ai schimbat încă? întrebă ea, în vreme ce se răci toată.

Vasile clătina din cap.

— Nu mă schimb! Nu mă duc nicăiri! răspunse el, cu vocea uscată.

— Sfinte Dumnezeule!" Nu. te duci nici azi?

— Nici azi, nici mâne, nici altă dată, vorbi el rar, cu același glas.

— Poate ți-ai pierdut mințile! Așa de tare te-a tulburat moartea bouului?

Femeia simți ca niște furnici de gheață că-i umblă prin trup. Feciorul răsări în prag.

— Nu mă duc, căci nu vreau să rămânem cu poata și curtea goale, din oameni avuți să ajungem niște cerșitori.

Ana își duse mâinile la cap, să și le împlânte în păr.

— Te-ai scrântit de tot la cap, cum văd eu! Ce legătură este între căsătorie și vitele noastre?

— Este! răspunse omul, răgușit, ca și când l-ar fi strâns cineva de beregată.

— Vorbă de om nebun, îți spun eu.

— Nu-i vorbă de om nebun!

— Dar de ce-i vorba?

De când intrase în odaie și văzuse hainele pe-masă, gândul acesta singur îl muncea mereu: Să le spună de jurământ, sau să nu le spună? Rugase pe popa să fie ca subț patrafir destăinuirea lui, se înțelesese și cu soru-sa, cu Floare, să nu sufle nici ea niciun cuvânt despre jurământ. pentru că ar cădea hulă și mai mare pe amintirea mortului, care fusese totuși părintele lor. Dar acum ce să facă? Să spună, sau nu? Gândul că, spunându-le, ar înțelege, în sfârșit, și nevasta și feciorul, pentru ce-a amânat mereu pașii de lipsă pentru căsătorie, îl hotărî să facă mărturisirea, dar alt simțământ greu, pe care nici nu-l putea desluși, îl oprea. Totuși, la întrebarea femeii, se hotărî să le spună. Îi dăduse curaj bolovanul. acela, în care se împietrise toată ziua zbuciumul lui. Bolovanul se mișcase acum, începu să se ridice și să se dezghețe.

— De-un jurământ e vorba! șuieră vocea lui

strangulată.

Gheorghe se ivi întreg în prag, se răzîmă de usciorul uşii şi asculta nemişcat.

— 1 Ce jurămînt, omule? strigă Ana îngrozită, pentru că-şi aduse deodată aminte de bănuielile lui Floare.

— Am jurat, în clipa morţii tatii, să însor ficiorul cu Safta Olarului.

Femeia rămase cu ochii holbaţi la el. Gheorghe rămase ca de piatră, nicio pleoapă nu-i clipi.

— Nenorocitul - spuse într-un târziu Ana, abia suflînd -, ai putut face tu asemenea jurămînt?!

— Altfel mă blăstăma tata cu limbă de moarte.

Urmă o tăcere groaznică, ca noaptea în mijlocul cimitirului. Vasile nu se mişcă de la locul lui. Însărarea cădea şi umplea cu o lumină cenuşie, moartă, odaia.

Lelea Ana căzu deodată grămadă, şi Gheorghe se repezi. O puse singur în pat, căci tatăl său nu se mişcă nici acum de la locul lui. Feciorul îşi frămînta neputincios mâinile, neştiind ce să facă. Dar mamă-sa îşi reveni în grabă în simţiri şi începu să plîngă. Dar nu cum se plînge, ci cu nişte ţipete isterice, ce se auzeau în curte şi chiar pe uliţă.

În curînd sări din pat şi vrei să se repeadă, cu degetele cârlig, asupra bărbatului.

Gheorghe o reţinu.

— Linişteşte-te, mumă! Nu-i nimic dacă nu merge dumnealui. Să rămâie acasă, dacă-l leagă un jurămînt. Nu am nicio lipsă de învoirea dumisale, căci sunt om mare, şi după lege, şi după voinţa mea. Linişteşte-te, mumă. Iată, mă duc eu, chiar acum!

Gheorghe ieşi în tindă, îşi luă căciula, îşi aruncă tundra în spate, dar când se întoarse spre uşa tinzii, tatăl său era acolo, şi-i aţinu calea.

Când auzise hotărîrea feciorului, bolovanul acela se topise de tot şi se răspîndise în râuri de foc în trupul lui. Din câţiva paşi fusese la uşă.

— De-aici nu vei ieși fără voia mea, răcni el cu o voce așa de teribilă, încât Gheorghe se opri o clipă.

Auzi și Iosif din poiată și ieși în ușa grajdului. Doi oameni care treceau pe drum, pe dinaintea casei lor, se opriră să asculte. Vasile avea o față schimonosită, strâmbată în toate părțile, și ochii lui ardeau tulburi, cu reflexe sângerii.

La strigătul lui începu să strige și femeia, îngrozită.

— Lasă-mă, tată, să ies. Nu mai pot amina. Doar dumneata știi bine că eu eram hotărât să fac asta și fără ajutorul dumatăle.

— De-aici nu vei ieși! Vrei să ne moară toate vitele? Vrei să ajungem săraci lipiți? răcni Vasile.

— Dumneata nu-ți calci nici-un jurământ. Eu ce fac, fac fără voia dumatăle. Ce mai vrei? De ce te mai temi? Eu am voința mea, și eu nu mi-am legat-o prin niciun jurământ!

— Nu vei ieși! urlă bătrânul incit începură a se aduna oamenii la gard, în uliță, iar sluga Iosif veni cu furca în mină până la mijlocul curții. O împlântă cu coarnele de fier în zăpadă, și se răzică cu amândouă mâinile pe ea.

Fecionil voi să apuce clanța, dar tatăl său îl respinse cu o putere groaznică, aproape să-l răstoarne pe spate. Lelea Ana începu să plângă și să țipe ca din gură de șarpe.

Întăritat, și-apoi tot mai furios de piedeca ce-i pune tatăl său, și de puterea cu care-l respingea – îl simțea aproape mai tare decât el –, feciorul se opinti, îl dădu la o parte, deschise ușa și ieși în curte. Plânsul și tipetele femeii înfricoșate umplură curtea și ulița.

— Stai! Stai! Stai! Oprește-te! strigă ea.

Și sluga, ca și cei de la gard, nu știau cui îi striga să se oprească: lui Gheorghe, sau bărbatului, care țâșni pe ușă, și ajunsese la portiță înaintea feciorului.

Începu să alerge și lelea Ana spre portiță.

— Stai din drum, tată – zise feciorul –, văzându-l pe

bătrân răstignit în porțiță, cu brațele desfăcute, să-i oprească ieșirea.

— Nu! Nu vei ieși din curte! striga răgușit bătrânul.

Gheorghe puse mâna pe el să-l ferească din drum, dar tată-său nu se lăsă. Începură să se împingă unul pe altul, să se prindă de piept, să se încaiere, împingându-se mereu. Lunecau amândoi pe ghețușul de la porțiță.

— Stați pe loc, stați pe loc! Opriți-vă! strigă lelea Ana tot mai îngrozită, în vreme ce oamenii adunați la gard nu puteau înțelege despre ce e vorba.

Frământat puternic de bătrân, feciorul își ieșise din fire, îi dete, în sfârșit, un brânci care-l îndepărtă pe Vasile din porțiță, puse mâna pe clanță și ieși.

Dar nu făcu decât un pas. Strigătul de groază ce-l scoaseră toți, îl ținutui locului. Cei de-afară dădură năvală înăuntru. Strigătele de groază nu mai conteneau.

Se întoarse și el să vadă ce-i. Vasile Mărginean, când. Îi dădu feciorul brâneiul din urmă, lunecă pe ghețuș.

Din zmâncitură, îi sări căciula, căzu pe spate și își zdrobi capul de gheața tare ca piatra.

Moartea îi fu fulgerătoare.

Peste un ceas veniră jandarmii, care nu plecaseră încă din sat. Vestea ce începu să ardă. și să răscolească tot satul, ajunse și la ei, care tocmai îmbucau ceva la primarul, gata să plece într-altă parte.

Când sosiră ei, casa era stup de bărbați și de femei, și plânsetele Anei și ale altor femei, țipetele celor nouăntrate, o ridicau în slavă.

Mortul era întins pe laviță, acoperit cu pânză

Jandarmii scoaseră din casă pe toată lumea, afară de slugă și de cei ce văzuseră peste gard cum s-au petrecut lucrurile.

Se scurseră două ceasuri până luară procesul-verbal cu declarațiile oamenilor, vreme în care jelania și țipetele deznădăjduite ale Anei nu încetară nicio clipă.

La urmă, jandarmul care știa românește se apropie

de Gheorghe, care înlemnise într-un colț de laviță.

— Îmbracă-te! îi porunci el cu asprime.

Feciorul părea că nu aude și nu înțelege nimic.

Trebui să-i repete porunca și să-l zguduie de umăr.

— Îmbracă-te, ți-am spus.

— De ce să mă îmbrac? răspunse el cu grai străin și pierit, ca de pe altă lume.

— Te ducem cu noi! Trebuie să vii cu noi!

Lelea Ana, când înțelese de ce este vorba, izbucni în țipete și mai înfricoșătoare.

— Să nu-l lege! Să nu-l ducă cu ei! Unde să-l ducă? Ce vină are ficiorul pentru nenorocirea ce s-a întâmplat? Cum să-l ducă, cu tată-său mort în casă? Asta nu s-a mai pomenit! Să-l lase până după înmormântare, și pe urmă pot să-l ducă! Dar l-ar duce în zadar, căci el n-are nicio vină! Nu-i așa, oameni buni? Toți: ați văzut! Cum să-l lege și să-l ducă?

Dar jandarmii nu-i luară sama. Gheorghe, când să-i pună cătușele, se zvârli deodată doi pași înapoi și puse mâna pe plăselele cuțitului din teaca vârâtă după șerpar.

— Nu-s vinovat, nu plec nicăiri. (3 ine poate crede c-am vrut să-lucid pe tata? Cine? Să nu v-apropiați E

Dar plutonierul făcu un semn celor doi, și toți trei se năpustiră cu săbiile goale la Gheorghe. El prinse în mână tăișul uneia, sângele începu să curgă, și jandarmii-i puseră cătușele.

Lelea Ana începu să se frământa și să urle ca o nebună. Apoi căzu în genunchi înaintea jandarmilor și începu să se roage.

— Nu-i vinovat, nu! Ficiorul meu nu-i ucigaș de părinte. Lăsați-l cel puțin până după înmormântarea lui tată-său! Doar nu sunteți păgâni, ci creștini și voi! Toată lumea a văzut că Gheorghe nu-i vinovat. Ficiorul meu e bun ca un miel...

Plângea cu sughițuri, cu fața strâmbată și schimonosită să nu o mai recunoști.

— Blând ca mielul! vorbi jandarmul care știa

românește. Am auzit noi câtu-i de blând. Numai înainte de Crăciun a bătut pe doi de i-a lăsat lați. O să-și ia acum pedeapsa pentru toate.

Lelea Ana se târî în urma lor până la portiță. Acolo, după un ultim țipăt, leșină, și o aduseră oamenii pe sus în casă. O întinseră pe pat, dar nu o putură trezi până după miezul-noptii.

Până dimineată, știa tot satul că jandarmii l-au legat și l-au dus cu ei pe Gheorghe-a Mărgineanului.

Numai Sora Corbului nu știa. Din clipa în care a auzit cum a murit Vasile Mărginean, ea surzise și amuțise. Nu mai înțelegea nimic, ca și când ar fi intrat într-altă lume.

## PARTEA A DOUA *i*

### XXI

Duminica lăsării secului de brânză căzu, în anul acela, în februarie, către sfârșitul lunii. Zăpada se topise în cele din urmă zile ale lui ianuarie, când se porniseră vuituri călduțe de la miazăzi și se pusese o gură înșelătoare de primăvară. Numai în păduri rămăsese neclintită, întunecată și plină de zgrunțuri pe obraz. Pe la rariști și unde fuseseră troiene mai groase, nu se vedeau încă petele murdare. Câteva zile păraiele se umflaseră și vuiseră, răspândind din apele reci mireasma zăpezii. Copiii ieșiseră cu moriștile în uliți și făceau o larmă pe care nu o întrecea decât cote-odăcitul găinilor. Înșelate și ele de cele câteva zile neobișnuit de calde, umpluseră ogrăzile, grădinile, și râcăiau de mama focului pe lângă clăile de fân și girezile de paie, cârâind și cotcorogind, în vreme ce cocoșii cucurigau din vârful gardurilor, băteau măreț din aripi, se învârteau printre ele într-un picior, cu aripa întinsă, ori, înșelați de cotcodăcitul lor, făceau și ei la fel, deși încă nici cuibare nu-și făcuseră, dar încă să fi început a oua!

La Stretenie\*, vulpea nu află gheață peste râu, și oamenii așteptau să se pună din nou frigul. Și nici nu avură mult de așteptat. Într-o noapte streșinile încetară

să mai picure, vântul se schimbă, venind acum de la miazănoapte și înghețând tun tina subțire, ce abia începuse a se prăsi prin curți și pe uliți – căci pământul, dedesubt, era încă înghețat.

Oamenii nu fură bucuroși de cele câteva zile de primăvară, și acum, după ce se puse îngheț și ger sec „cu vânturi subțiri și nepotolite care tăiau obrazul ca briciul și crăpau buzele, erau destul de îngrijorați. Semănăturile de toamnă, rămase descoperite, erau din zi în zi mai fripte de vânturile înghețate. Așteptau să ningă, dar cerul rămânea mereu senin, aproape verzui. Pajiștea, rămasă roșcată din brumele și înghețurile toamnei și împrăștiată cu fire verzi sub covorul zăpezilor, acum se uscaseră de tot, și așternea peste lunci și finețe o pătură murdară, ca și când ar fi ieșit de sub glod și s-ar fi zburliț de îngheț.

— Iarna, când se pune. să nu se mai miște până-i vine vremea ei! Altfel aduce sărăcie pe lume.

— Poate va da Dumnezeu și va ninge iar.

— Din seninul ăsta?

— Semănăturile au prins din toamnă rădăcină bună. Încă n-au înghețat decât fricelele de holdă.

— Au mai fost ierni ca asta, și tot n-au pierit semănăturile.

— Se va mai schimba vremea!

— Făurarul încă nu și-a arătat puterea.

— Vom mai avea zăpadă, n-aveți grijă!

Așa și altfel vorbeau oamenii pe la porțițe, pe drum, când se întâlneau, cu fețele vineții de așchiile vântului de la miazănoapte.

Vremea se schimbă, într-adevăr, la vreo săptămână după Stretenie. Gerul se umplu de nouri suri, care călătoreau cu grămada, ca niște turme de monștri necunoscuți, de la răsărit spre apus, până când, într-o dimineață, satul se trezi cu un cer sur, uniform, coborât până pe umerii dealurilor. Vântul încetase. Din când în când fu



— Întâmpinarea Domnului.

turau fulgi rari, mărunți, care păreau că se mistuie în văzduh, căci nu reușeau să albească decât unde și unde câte-un petec de loc.

În duminica lăsării secului de brânză, numai vârfulurile măgurilor mari erau albe. Frigul, odată cu încetarea vântului, mai scăzuse, dar oamenii erau tot posomorâți, și umblau ca de silă după treburi, prin lumina scăzută, cenușie, a zilei. Numai feciorii cei mari, copilandrii și copiii mai răsăriți, cât ce trecu de amiazi, începură să mișune prin curți, pe lângă girezile de paie, prin fundul grădinilor, pe unde creșteau sălcii mari. Își tăiau cu topoarele furci din ramurile mai groase – și aveau de umblat de la salcie la salcie, până aflau câte-o ramură înfurcată, pe care o curățau de celelalte crengi –, și le aduceau lângă grămezile de paie. Smulgeau cu cârligul câte un braț, îl făceau snop, îl legau bine între coarneau furcii, cu sucitoare făcute din paie, și încercau să vadă cum pot învărti, astfel, furcile pe deasupra capului, dacă nu se desprind snopii de paie din furci.

Feciorii juni își tăiau furci groase de salcie, copilandrii și băieții altele mai mici, dar toate trebuiau să fie destul de tari pentru a nu se rupe sub greutatea snopului de paie. Aceste furci erau numite în partea locului «hodaite», și rostul lor era legat de un obicei străvechi, pe care nimeni nu-l mai putea înțelege. Cât ce începea să se însăreze, toți feciorii, copilandrii și băieții mai răsăriți, ieșeau cu hodaitele pe un delușor la marginea satului, și după ce se adunau toți, le aprindeau, le învărteau pe deasupra capului jur-împrejur, făcând tot atâtea roate de foc și de flăcări, iar flăcăii strigau diferite strigături și versuri.

Ioniță, băiețașul lui Ion Corbu, îndată ce se convinge că mamă-sa a pus la fiert oala cu ouă proaspete pentru cină, ieși în curte și-l căută pe slugă, pe Nicodim. Îl află în poiată, întins pe păcel. Ioniță se apropie cu sfială, căci sluga părea că doarme.

— Bade Nicodime! zise el încet.

Omul nici nu se clinti. *P*

Ioniță așteaptă puțin, apoi zise iar:

— Bade Nicodime!

De jos, copilul nu putea vedea dacă e cu ochii închiși sau nu. Se depărtă de păcel și, de lângă vite, putu vedea că sluga dormea. Să aștepte până se va trezi? Dar dacă va întârzia? Până să-i găsească o furcă potrivită, până să-și facă șomoiogul de paie și să-l lege, până să urce dealul, trebuie vreme, nu glumă. De multe ori furca se rupea când o ridikai cu greutatea legată de ea, alteori, când strângeai snopul de paie între cele două coarne, se rupea unul, mai ales când mâzga nu apucase să mlădieze destul crengile.

Mai așteptă ce mai așteptă, apoi se apropie iar de păcel, se urcă pe scăunelul pe care ședea soru-sa când mulgea vaca, ajunsese cu mâna la opinca slugii, prinse de ea și zmânci.

— Bade Nicodime!

Omul mogorogi ceva și se întoarce pe ceea parte.

— Scoală, bădiță, că-i vremea să mergem să tăiem furcile.

— N-om merge de la amiazi, făcu sluga, somnoros.

— Dă-i trecut de mult de amiazi, bădiță! Muma a și pus ouăle la fiert”.

Sluga se ridică într-un cot, se frecă cu cealaltă mână la ochi, căscă scurt și sări ușurel din păcelul așa de sus așezat, subț grinzile grajdului.

— În sălciile voastre sunt furci? îl întrebă sluga.

— Păi, badea Irimie tot de la noi le tăia.

— Cum tăia, căci eu nu l-am văzut niciodată la hodăițat!

— Îmi tăia mie, dar își tăia și dumnealui, deși nu ieșea pe deal cu ea.

— Dar la ce-i trebuia hodaiță, dacă nu ieșea în rând cu ceilalți?

— Mergea în grădină, o aprindea acolo și o învârtea

singur. Zicea că dumnealui e prea bătrân și nu i se cade să mai iasă în rând cu copiii.

— La lăsatul secului de brânză se pregăteau, de obicei, de cină, tăieței cu lapte, mămăligă cu brânză și ouă fierte. Carnea de porc putea sta liniștită în cămară: oricât de multă, de ea nu se mai atingea nimeni de-o săptămână, de la lăsatul secului de carne, și nu se va mai atinge nimeni – decât poate mâța – până la Paști.

— Ce copii, că asta-i treabă de ficior june! Copiii se iau așa, și ei, după noi.

Ioniță nu mai răspunse, ci porni după slugă, care era iute de picior. Luară de la grămada de lemne securea și se afundară printre pomii negri din grădină, până la gardul împletit între sălciile mari, care stăteau triste, neclintite, în aerul sur și rece.

— Ce mai hodăițat va mai fi și ăsta! – zise sluga supărat. Pământul e înghețat tun, și din nimic nu pornește mireasmă de primăvară. Vei vedea că vom fi numai noi i

— Da' de unde, bădiță! Și Niculiță vine, și Pătruț, și toți copiii de pe ulița noastră, și badea Vasile, și ficioru' Nuțulesei, și badea Precup. Toți vin. Am auzit io! Vin cu toții, ca și acum e anul!

Sluga chiti o rudă bună, cu cracă mare, și din câteva izbituri o reteză, o trase dintre celelalte crengi, și pe ale ruzii le ciopârți cu securea, jucându-se. O aruncă pe pajiștea înghețată, cenușie, și Ioniță sări îndată să o ridice. Abia o putu pune pe umăr.

— Nu va fi prea grea cu snopul de paie cu tot, bădiță? Va trebui s-o învărți cu amândouă mâinile.

— N-avea grijă! Voi învărți-o și cu una.

Îi căută una potrivită lui Ioniță, o tăie dintr-o izbitură, îi ciupără crengile laterale cu mâna. Se rupeau ușor, căci înghețul iernii era încă în ele.

— Bun-a fi?

— Bună, bădiță, zâmbi înveselit Ioniță, și îndată începu s-o învărtească pe deasupra capului.

Leșiră cu hodaitele din grădină și merșeră la gireada de paie din care mai era cam jumătate. Sluga luă cârligul și începu să tragă paiele aurii care împrăștiu o mireasmă de holde coapte și, abia simțit, miros de pleavă, de praf, de mașină de treierat.

A! Nu era meșter sluga cel nou cum era bădița Irimie în făcutul și legatul snopului! Copilul îi urmărea fiecare mișcare în facerea suciturilor de paie cu care trebuia legat snopul între cele două coarne ale furcii. Sucea și desucea, și iar începea, câtă vreme bădița Irimie lucra pe sigur, și cât răsucea era bun răsucit! apoi Nicodim nu potrivea dintr-una nici snopul de paie: se lăcomise și-l făcu prea mare - destul să pârlești un purcel - și nu-l putu lega în furcă: nu încăpea decât cu primejdia de-a o dezgina. Trebui să-l dezlege, să-l facă mai mic.

Cu hodaita lui Ioniță lucrul merse mai repede. De, șomoigul lui abia era cât o mânășă de cânepă, dar se bucură că putu fi bine legat între cele două ramuri înfurcate, și ele ținură bine și când făcu proba, învârtindu-și hodaita pe deasupra capului.

— Pornim? întrebă el pe slugă, vârându-și mâinile în buzunarele clicinului, căci se înroșiseră și începură să-l doară de frig.

— Încă nu, măi Ioniță. Poți mei ge în casă, să te mai încălzești. Te chem eu, când o fi de plecare.

Ar fi voit să dea o raită prin vecini, să vadă ce hodaită și-au făcut soții lui de joacă, dar frigul îl pătrunsese prea tare, și se duse mai bucuros în casă, lăsându-și hodaita sub streșină casei, pe podmol.

Mamă-sa se apucase să facă niște plăcinte cu ulei de floarea-soarelui, și mirosul bun îi umflă nările. Vreo câteva erau gata, puse într-o farfurie. Lelea Maria îi dete una, și el o luă cu însuflețire și începu să înfulice.

— Ți-e gata hodaita? îl întrebă mamă-sa.

— Gata! Am lăsat-o pe podmol.

— Nu cade șomoigul?

— Nu, e legat bine.

— Se pricepe Nicodim ăsta!

— Se pricepe, da' nu ca bădița Irimie.

— Eh! De-acum a scăpat și el din rândul ficiorilor!

Nu mai trebuie să-și aprindă hodaița prin grădină, adaose ea, uitându-se la bărbatu-său, care stătea singur după masă, lângă o cănuță cu vin.

— De, tot omul cu norocul lui - vorbi Ion Corbu.

— Aud că trăiește bine cu Ghiva.

— E chiar așa! Trăiesc bine, se-nțeleg în toate finii noștri. În curând n-o să mai râdă nimeni de Irimie. O să ajungă un bun gospodar.

— Să le-ajute Dumnezeu! Sărăcie este destulă, dar dacă-i sănătate, bună înțelegere și hărnicie, omul răzbate prin toate.

— Și dacă e noroc! zise cu glas mârșit femeia, ridicând cu furculița o nouă plăcintă din tigaie, pe care o duse și o așeză pe blidul din fața bărbatului.

— Norocul de multe ori e chiar acolo unde nici nu-l vede omul, și unde nu-l caută, răspunse bărbatul.

Lelea Maria se mulțumi să ofteze, și nu mai vorbiră despre asta. Îi mai dădu o plăcintă caldă lui Ioniță, iar tată-său îl chemă la masă și-i dădu un păhărel de vin.

Fetele nu erau acasă. Se duseseră la o mătușă de unde se putea vedea bine hodăițatul.

În curând se auzi glasul slugii în curte:

— Mergem, Ioniță, e vremea!

Copilul se repezi după căciulă și și-o înfundă cu grabă în cap.

— Nu-ți iei și ținundra? E frig! zise mamă-sa.

— Păi, cum să hodăițez cu ținundra pe mine? zâmbi cu superioritate Ioniță.

— Numai să nu stai mult, să te răcești!

— Doar se face și foc acolo!

Dealul pe care urcau acum cete de băiețandri, feciori, toți cu hodaițele-n spate, era în drept cu mijlocul satului. Era un fel de hulă singuratecă, cu mult mai mică

și mai aproape de sat decât celelalte măguri. Răspundea aproape în fundul grădinilor din ulița Borșului. Era locul unde se ieșea la hodăițat de când își aduceau oamenii aminte. Se pare că fusese aleasă hula asta, aici, în apropiere de centrul satului, pentru că, mai demult – cum povestesc bătrânii că au auzit și ei de la înaintașii lor –, la lăsatul secului se adunau aici nu numai feciorii juni și copilandrii, ci tot satul, cu mâncări și băuturi, cu ceterașul la mijloc, și se încingeau niște jocuri ce țineau până la miezul nopții. Spun bătrânii că mai demult se aprindeau focuri mari în mai multe locuri pe hulă, că feciorii aduceau vreascuri și lemne groase din bună vreme sus pe muchie, că era și obiceiul să îmbrace o roată de car în paie multe, și să-i dea drumul pe coastă la vale, cu paiele aprinse. Acum n-a mai rămas din străvechiul obicei decât aprinderea unui foc mare pe creștetul hulei și hodăițatul cu strigăturile feciorilor juni.

Sluga lui Gorbu și cu Ioniță ajunseseră între cei dintâi și se hărniciră în jurul focului, aruncând mereu vreascuri, adunând grămadă jarul, împreună cu alții, în vreme ce sosea mereu tineretul și feciorii mari.

Însărarea încă nu coborâse, dar văzduhul era atât de mohorât, ca și când mai tare n-ar fi putut însăra. Larma creștea, vorbeau cu toții tare, băieții își arătau cu fală hodaițele și le lăudau, fiecare spunând cât de mult va ținea focul lui.

— Nu te uita că șomoiogul e mai mic decât al tău! L-a strâns tare tata!

— Uite, al meu e ca un purcelaș! Știu că va arde bine.

— Dacă-i strâns prea tare, nu dă flacăra mare, și se poate și stinge, să rămâi numai cu speria.

— Șomoiogul meu e din paie trase din gireadă, nu adunate de pe jos! Va arde ca nește câlți, și va face o flacăra!...

— Tu poți învățai hodaița peste cap numa cu o mină?

— Numa să nu te ia vârtejul ei și să te răstoarne.

— Io, anul trecut, am amețit, atâta m-am învățit, atâta a ținut focul în hodaița mea.

Vorbeau între ei, mai la o parte de cei mari, căci tot deschiliniți de cei juni aveau să și hodăițeze. Dar până se adună toată lumea, când unul când altul alerga la focul din mijloc, să se încălzească la mini.

Hrănit mereu cu vreascuri nouă, focul arunca flăcările până sus, peste capetele celor ce-l împrejmuiau, și cu cât se însăra, lumina tot mai mult casele din apropiere, rumenind geamurile, prin care priveau cei din casă.

Puțină lume ieși pe ulițe, din pricina frigului; cei mai mulți, și mai ales copiii și fetele, își lipiră nasurile de geamuri și se uitau din adăpost la focul de pe deal. Din casele de pe ulița Borșului, când izbucneau mai mari flăcările, puteau recunoaște feciorii care erau mai aproape de foc.

Deodată, copiii care erau în ferești, începură să chiuie de bucurie. Sus pe hulă se aprinseră, în câteva clipe, hodaițele una de la alta, și îndată roate, vârtejuri de flăcări, se învăteau cât ținea dealul. Erau cercuri largi de pară, de vâlvătaie, de jar care se împrăștia, topindu-se într-o clipă în sperlă neagră.

Copiii, la geamuri, chiuiau de câte ori se aprindea vreo vâlvătaie mai mare, iar când se stingea câte una, rămâneau cu răsuflarea oprită, de frică să nu se și isprăvească hodăițatul. Unde hodăițau băieții mai mici, mai la o parte, locul se cunoștea după cercul mai mic ce-l închipuia furca învățită peste cap.

Toate geamurile caselor care cădeau în dreptul hulei, se aprindeau și se stingeau în oglinzi de aramă roșie. În ulițe ieșiseră puțini oameni care priveau roatele de foc de pe deal. Nu era bucuria primăverii, ca într-alți ani, când postul Paștilor începea mai târziu și când frigul nu se prelungea așa de mult ca acum.

De pe hulă, cât ținu hodăițatul, se împleteau mereu și se ridicau în văzduh aceleași strigăte de vorbe pe care

nu le mai înțelegea nimeni, nici nu se putea ști dacă erau pronunțate bine sau nu:

Ali more, more!

Silit-o more!

Ali more, more!"

Dar ritualul acesta din cap de primăvară nu putea ține multă vreme: șomoioagele de paie se mistuiau ușor, flăcările scădeau, și după scurtă vreme tineretul nu mai învărtea pe deasupra capului decât snopi de jar care se topeau cu ușurință, și speria se răspândea peste tot.

În curând nu mai ardea decât focul din mijloc, în care copiii aruncau mereu vreascuri.

Roată în jurul focului, feciorii cei mari începură strigăturile, care se auzeau și din ulițele apropiate ale satului.

Ali more, more!

Silit-o more!

Cine nu și-a tors câlții

Să-i cadă dinții!

Ali more, more!

Silit-o more!

În alte regiuni, chiar obiceiului hodăitului i se spunea «Alimore».

Cine nu și-a tors pâcișelele să-i cadă măselele!

Ali more, more!

Silit-o more!

Cine nu și-a tors fuioarele să i se strâmbe picioarele!

Striga când unul, când altul, ca la joc:

Ali more, more!

Silit-o more!

Astăzi îi lăsat de săc.

Mă duc, mamă, să mă-nec CÎnde-o fi balta mai lată.

C-am rămas nemăritată;

Unde-o fi balta mai lină.

C-am rămas fată bătrână.

Ali more, more!

Silit-o more!



Ali more, more!  
Silit-o more!  
Desară se lasă săc.  
Mă duc, mamă, să mă-nec!  
Draga maichii, nu te duce.  
Că mai sunt zile de dulce.  
Ali more, more!  
Silit-o more!  
Alte versuri le strigau, alternativ, câte doi:  
Ali more, more!  
Silit-o more!  
Astăzi îi lăsat de săc.  
Mă duc, mamă, să mă-nec Unde-o fi râul mai lat.  
C-am rămas neînșurat.  
De ce merg îmbătrânesc.  
Și la păr încărunțesc!  
Ali more, more!  
Silit-o more!  
Supărate-s fetele Găs scurte cișlegile;  
Supărate, da' nu toate.  
că mai sunt câșlegi bogate.  
Și-i aici și postu' mare.  
Și vor da la sărindare.  
Doară de s-or măritare.  
Ali more, more!  
Silit-o more!  
Bătrânit-am bătrânit.  
Da' n-am bătrânit lucrând.  
Nici la corn de plug ținând;  
Gi eu, Doamne, am bătrânit Pe marginea tufelor.  
Ținând calea mândrelor.  
Ali more, more!  
Silit-o more!  
Gine-a tot huhurezat Astă-vară pe-nsărat.  
Acumu-i la legănat.  
Ali more, more!  
Silit-o more!

Cine-a tot huhurezat Astă-vară pe-nsărat și-acum e la legănat?

Măriuța lui Ignat.

Către sfârșitul strigăturilor, se putură auzi, mai rar, și astfel de «alimore», în care se spuneau nume. Partea întâia a strigăturii o spunea un flăcău, partea a doua altul. Sau unul întreba și altul răspundea, părând a fi înțeleși mai dinainte:

Ali more, more!

Silit-o more!

Postu' mare, postu' mare.

Mulți ibovnici lelea are și pe lună și pe soare.

Cine-i lelea poamă bună?

Nastasia Mătrăgună.

Ali more, more!

Silit-o more!

Ziua călugăriță.

Noaptea tartoriță.

Gâci cine-i, Crucită?

Bătrânii spun că, în vechime, feciorii juni spuneau cu numele pe femeile și fetele leneșe, care până la prinderea secului de Paști nu isprăveau cu torsul fuiorului, a călților, a pâcișelelor, sau care rămâneau nemăritate de mai multe ori, din câșlegi, oricare se-ntâmpla, fată fiind, să aibă copil.

Acum, și când se pomeneau nume, erau nume fictive, care nici nu se obișnuiau în sat, deși se făcea aluzie la vreo faptă cunoscută, și lumea știa de cine-i vorba. Dar mai demult se spuneau numele adevărate, fără ocrotirea celei vinovate sau a celui vinovat.

De aceea fu mare mirarea între feciori și tineret, când cei doi flăcăi pe care-i bătuse Gheorghe Mărginean începură să strige alternativ, chiuind mereu:

— Ali more, more!

Silit-o more!

Câți ficiori s-au însurat și fete s-au măritat Cununiile-au purtat în jurul altarului De mina nănașului.

— Numa unu' barosan.  
Gheorghiț-a lui Mărginean.  
Și-a luat jândari nănași, I  
N-avu lipsă de nuntași.  
Gând a fost la cununat.  
Cu temnița s-a însurat.  
Și de Sora și-a uitat.  
Ali more, more!  
Silit-o more!

Fu cea din urmă dintre strigături. Ea, după întâia mirare, stârni o nemulțumire generală, și toți începură să-i înjure și să-i înfrunte. Nu se mai pomenise din vremi bătrâne să se strige numele adevărat al cuiva. Apoi, aici, se mai adăuga la revoltă și împrejurarea că satul întreg socotea drept o mare nenorocire ceea ce se întâmplase în familia Mărgineanului.

Tineretul se împrăstie în grabă, de pe hulă, și din focul din mijloc nu mai rămase decât o grămadă de jar, care luminează o vreme, în întunericul ce se lăsase, ca un enorm ochi roșu de strigoi, până când doi oameni, ale căror grădini răspundeau înspre dealul acela, ieșiră cu ciubărașele cu apă, să-l stingă. Se putea stârni peste noapte un vânt, și girezile lor de paie, clăile de fân, nu erau prea departe.

Vestea despre strigăturile celor doi feciori bătuți de Gheorghe Mărginean se răspândi în sara lăsării secului în tot satul. cât ținu ultima cină de dulce, toată lumea vorbi indignată de răzbunarea celor doi.

— Ce mai răzbunare! Vorba ăluia: ia-l de pe mine că-l omor!

— E ușor să fi viteaz de unul singur!

— O să le mai moaie o dată oasele Gheorghe, când se va întoarce!

— Vrednici ar fi! Se vorbește că abia acum s-au trezit și ei să se plângă de bătaia lui Gheorghe.

— Da, însă s-au făcut de râs. Judecătoria nu le-a primit pâra, pentru că n-au putut pune niciun martor.

— Tot fără martori o să-i snopească și când se va întoarce.

— Numai de s-ar întoarce curând... Dacă nici ziua judecării nu-i hotărâtă...

— Poate să-i dea câțiva ani!

— Nu se poate, omul e nevinovat.

— Cu legea nu te poți juca. Cine ajunge o dată pe mâna ei, nu scapă așa de ușor.

— Ana, mamă-sa, a pus martori peste douăzeci de oameni, care toți pot spune sub jurământ cum s-a întâmplat.

— Hm! Oamenii vor spune ce-au văzut. Și nici atâta nu-i puțin. Un copil să pună mâna pe tată-său, nu-i de glumit nici în fața lui Dumnezeu, nici a legii.

— N-a vrut să-l bată, doar știe tot satul, a vrut numai să-l înlăture din drumul lui.

De la nenorocire umblară mai multe versiuni prin sat, asupra motivului pentru care bătrânul nu voise să-l lase pe fecior să iasă pe porțiță. Dar până la urmă adevărul își făcu loc, și toți știau acum cauza. Și bărbații, ca și femeile, îi dădură dreptate lui Gheorghe. El era fecior mare, singurul la părinți, și avea dreptul să facă el ceea ce tatăl său nu voia, după ce-i făgăduise de-atâtea ori. Oamenii își aduseră aminte de purtarea lui Moise Mărginean. Clătinau din cap și ziceau:

— Parcă-i un făcut, în casa lor, să zădărnicească în clipa din urmă căsătoriile.

— Ba-s oameni suciți, de să te ferească Dumnezeu! Cine-ar fi crezut asta și despre Vasile Mărginean? Pe Moise, înalte, l-a cunoscut toată lumea ce plătește, dar Vasile s-a arătat alt fel de om.

— Urma alege la toate! Până-i omul viu, nu-ți poți pune mâna în foc pentru nimeni.

Așa și altfel vorbeau prin familii, la cină, în jurul mesei, în sara aceea de lăsatul secului. Vorbeau și se indignau împotriva strigăturii celor doi și pentru că pomeniseră numele Surorii.

— Cu fata ce-au avut? Ce-i ea vinovată, la toate?  
— N-au putut uita că pentru ea au mâncat bătaie.  
— Din vina lor! Ce vorbe au stat să mai scornească prin sat!

— Oricum, e lucru urât să te răzbuni pe-o fată nevinovată!

— Strigăturile astea de la lăsatul săcului, cum spun bătrânii, erau totdeauna glumețe. Chiar când pomeneau cu numele pe vreo fată greșită, se striga nu cu răutate, ci mai mult în glumă. Era un fel de petrecere. Dar ăștia doi numai din răutate au făcut ce au făcut.

— Oameni slabi și pace bună!

— Cu Gheorghe a fost ușor, căci știu că mamă-sa nu-i va trage la răspundere, dar nu se știe ce vor păți cu Ion Gorbu. El nu-și va lăsa fata să fie strigată pe nume, din deal, acum când obiceiul ăsta a murit de mult!

Auziseră din vreme și ai Corbului despre strigătura aceea. Întâi de la Ioniță și de la sluga Nicodim, iar ceva mai târziu și de la Stana, care se înapoiase cu Sora de la mătușa unde se duseseră să vadă mai bine hodăițatul. Stana spuse în șoaptă mamei sale vestea, și fu mirată că mamă-sa părea că nici nu o aude.

La cină nu se vorbi nimic despre asta, dar toți mâncară în tăcere. Gina ținu destul de mult. Mâncară tăieței cu lapte, varză cu mămligă făcută «fopșe», și ouă fierte, cum era obiceiul la lăsarea secului de brânză. Lui Ioniță îi plăceau tare mult tăieței cu lapte, și se gândise, supărat, că nu-i va mai gusta tot postul.

Părinții se uitau din când în când la Sora, care mânca în rând cu ceilalți, părând cu totul nepăsătoare că fusese strigată cu numele; în deal.

Ion Gorbu se gândi, că, la urma urmelor, fata nici nu avea pentru ce să se supere. Cei doi feciori nu strigaseră decât un lucru cunoscut de tot satul. Nu i-au pus nicio poreclă. Totuși ar fi dorit s-o vadă ieșind din muțenia în care căzuse după nenorocirea din casa Mărgineanului. Dar ea părea și acum cu totul nesimțitoare, ca și când

trăia pe altă lume.

Mamă-sa își ascundea cu mare greutate indignarea, și tot mereu îi venea să spună: «Ticăloșii aceia trebuie învățați minte». Dar se stăpâni până ce rămase numai cu bărbatul în odaia din nainte.

— Și acum ce ai de gând să faci? – îl întrebă ea.

— O astfel de batjocură nu poate fi suferită!

— Nu văd pentru ce ar fi batjocură. Au spus și ei ceea ce știe tot satul.

— Dar câte nu mai știe satul, și nu se strigă din hulă!

Ion Gorbu înălță din umeri.

— Dac-o vrea, se va răfui cu ei feciorul, când se va întoarce. De altfel, pe noi nu ne mai interesează toată treaba. Ne pare bine că am scăpat cu fața curată din nenorocirea asta.

De la arestarea lui Gheorghe nu vorbiseră încă niciodată despre zădărnicierea căsătoriei proiectate. Se ferea și bărbatul și se ferea și femeia. Dar, în sufletul lui, Ion Gorbu puse cruce peste toată povestea, cât ce auzise despre felul cum a murit Vasile Mărginean. Nu! Nu va mai fi vorba de nicio legătură cu neamul acela, pe care, Dumnezeu singur știe de ce, îl paște nenorocirea. S-a lăsat înduplecat de nevastă-sa să meargă la înmormântarea lui Moise, și își aducea aminte acum cu câtă silă a mers până în curtea mortului, ca și când i s-ar fi pus mereu în cale un zid nevăzut, prin care trebuia să treacă. Era convins acum că era o presimțire a nenorocirii ce va urma, că era o împotrivire întemeiată, de a nu mai încerca o apropiere de neamul Mărgineanului. «De! Când toată firea ți se răzvrătește în fața unui lucru, să nu-l faci, că o nimerești rău», își zicea el după moartea lui Vasile. Dar s-a lăsat înduplecat de femeie – și pentru ce nu ar recunoaște? – și de partida bună ce se arăta. Dacă n-ar fi mers atunci la înmormântarea lui Moise, poate nu s-ar mai fi gândit și nu s-ar fi învoit la o căsătorie care, iată, nu se va mai

face niciodată. Adânc în sufletul său era bucuros că nu se va mai face, deși o vedea zilnic pe fată-sa cât era de pierită. Era așa de sigur că nu se va mai face căsătoria, încât nu-l interesa întru nimic dacă îl vor condamna pe Gheorghe ori nu, și, dacă îl vor judeca, ce pedeapsă îi vor da, câți ani. De pe partea lui, putea fi o zi, un an sau zece, îi era tot atât, nu-l mai interesa. Era mulțumit și liniștit că se întorsese de pe un drum pe care instinctiv nu a voit să meargă.

Se pare că lelea Maria simțea ce-i în sufletul lui, și de aceea încă nu cutezase să vorbească despre urmările arestării lui Gheorghe. Chiar acum, văzându-l așa de nepăsător la batjocura adusă Surorii prin strigătura aceea, i se topi deodată curajul și nu mai îndrăzni să-și arate revolta ei. Părea că se teme să afle adevărul din gura lui. Pentru că ea nădăjduia că Gheorghe nu va fi condamnat, că va fi pus în libertate cât ce se va ține judecata, și că vor putea face căsătoria după Paști. Ea nu putea uita supărarea că, după ce făcuse toate pregătirile, cununia nu se mai putea face în dulcele ăsta.

— De - începu ea cu sfială -, poate se va întoarce până la Paști. Atârnă când va fi procesul, căci de condamnat de bună seamă nu-l vor putea condamna.

— Hm! Ești așa de sigură?

— Dacă omul e nevinovat! Toată lumea spune că-i vor da drumul, iar mamă-sa spune că și avocatul pe care l-a luat e de aceeași părere.

— Dare-ar Dumnezeu să scape! A fost o nenorocire, desigur. Dar pentru noi acum e tot atât, ori îl condamnă ori nu.

— Tot atât? întrebă nevasta, albă ca varul.

— Da, tot atât. Căsătoria asta nu se va mai face - răspunse Ion Corbu cu vocea înăsprită.

— Lucrul ăsta să-ți intre și ție în cap, și fetei, dacă nu v-a intrat până acum. Nu mai vreau s-aud nimic de neamul ăsta, cât voi trăi. Am greșit greu când m-am lăsat înduplecat de tine - și ce să-ți spun? - și de averea

Mărgineanului; dar inima nu mi-a fost cu hotărârea luată, poate niciun ceas. Am lucrat împotriva glasului din sufletul meu, și rău am făcut. Acum n-ar avea nici fata ce are pe inimă, și nici tu atâta rușine și frământare. Trebuia să v-o tai scurt, de la început, dar n-am fost bărbat.

Nevasta simți că acum zadarnic va mai stărui; cunoștea când bărbatul său era de neînduplecat. Va aștepta, va trece vremea, se va înapoia feciorul, și toate se vor schimba. Se mărgini să ofteze și să zică:

— O nenorocire poate cădea peste orice om.

— Da, însă nu mai voiesc să mă apropiu cu voia de locul nenorocirilor. Noi nu putem cunoaște rânduielile lui Dumnezeu, dar el ne-a dat minte să ne ferim de locul primejdiei, sau de omul de care sunt legate nenorocirile. De la moartea lui Moaisă, sămne sunt destule!

— Doamne sfinte, acum te gândești și la sămne! Parcă ești dintre oamenii care dau ceva pe sămne!

— Uneori pot avea și ele înțelesul lor. Dar, în afară de asta, dacă am început o dată să vorbim, e bine să le limpezim pe toate, adaose bărbatul, răsucindu-și și aprinzându-și o țigară. În afară de asta, nu vreau să mai aud despre o căsătorie pentru care s-a făcut moarte de om, deși fără voia ficiorului! Nu vreau să mai aud! Și numai cunoștința că răposatul s-a împotrivit în ceasul din urmă și n-a mai voit să vină pentru tocmeală, mi-ar fi fost de-ajuns pentru a nu le mai da fata. Doar Sora nu-i o fată de lepădat, cred eu!

Lelea Maria începu să se frământa. Singură ea știa, numai ei îi spusese mama lui Gheorghe, pentru ce s-a împotrivit Vasile în ceasul hotărâtor: jurământul făcut lui Moise în clipa morții. Lucrul acesta nu-l știau în sat decât Ana și Floare, sora lui Vasile. Într-o clipă îi veni pe limbă să-i spună bărbatului adevărata cauză, dar se răzgândi. «Dacă ar ști - își zise ea - s-ar înrădăcina și mai tare în hotărârea lui.» Mai bine să amâne toate pe mai târziu. Se mulțumi să spună:



— Ficiorul a voit, și el nu mai avea lipsă de învoirea lui tată-său. Mamă-sa, cum știi, a lucrat mereu pentru această căsătorie. Ce te-ar mai fi putut supăra împotrivirea lui Vasile?

— Eu n-am cerșit toată viața nimic de la nimeni, și nu puteam suferi să se pare că cerșesc căsătoria fetei mele. Și acum, destul! Despre asta nu vreau să mai vorbesc mai mult. Am pus cruce și am zis amin!

El își luă căciula și ieși în curte. Lelea Maria rămase înfricată în urma lui. Dar nu atât pentru hotărârea luată, ci pentru că vorbele lui îi treziră gânduri și temeri care până acum nu se apropiaseră de ea. Ea abia acum începea să-și dea seama că ținea încă la o căsătorie pentru care se făcuse moarte de om. «Moarte de om!», își repeta ea, simțind cum îi trece un șir de furnici prin spate. Acesta era adevărul, și nimic nu ajuta spunându-și că Gheorghe nu-i un ucigaș de părinte, că nenorocirea s-a întâmplat fără voia lui. Apoi se înspăimântă și mai tare, gândindu-se că nenorocirea a venit din jurământul făcut părintelui muribund. Se îngălbeni ca ceara și se lăsă neputincioasă pe laviță. Da! Avea dreptate bărbatu-său că aici erau semne rele împotriva căsătoriei. Un om nu se poate dezlega de un jurământ făcut părintelui său în luptă cu moartea. Ficiorul, cum i-a spus Ana, știa de jurământ. Îi spusese tată-său, ca suprem argument. Și totuși, Gheorghe n-a ținut sama de legământul lui tată-său! Nenorocirea nu a fost oare o pedeapsă ori o răzbunare a lui Moise?

Își luă cojocița pe umeri, căci începură să o scuture frigurile. Cum de nu s-a gândit ea până acum la toate acestea? Nu însemna să întri cu voia în primejdii viitoare? Nu avea dreptate bărbatu-său spunând că trebuie înconjurat locul nenorocirii? A! se vede că el se gândea de mult așa, căci n-a fost chip să-l ducă la înmormântarea lui Vasile. Atunci nu i-a spus nimic, decât că nu va merge, chiar dacă îl va ruga în genunchi. De-atunci nu i-a mai vorbit niciodată despre nenorocirea

aceea, nici despre căsătorie. Dar ea pe ce lume a trăit? Nu a putut-o duce la înmormântare nici pe Sora. Ori vorbise cu ea, ori cu o bucată de lemn, tot atât! Dar chiar în sara asta, după ce a auzit că a fost strigată din deal, cum de-a putut rămâne așa de nepăsătoare? A cinat în rând cu ei, ca și când nimic nu s-ar fi întâmplat... Nu cumva judecă și ea ca și tată-său? Nu cumva a pus și ea cruce peste căsătoria asta?... Poate se va trezi că ea singură s-a gândit mereu, de la arestarea lui Gheorghe, la ce va fi în viitor, ea și cu mama feciorului, cu care se sfătuia aproape în fiecare zi... Și cum s-a făcut să nu vorbească o singură dată cu fata, de la nenorocire, despre ce va fi când se va întoarce Gheorghe? Doamne sfinte, dar cu cine să fi vorbit? Căci Sora rămăsese mută și surdă și oloagă câteva zile. Nu o mai interesa nimic din ceea ce se petrecea în jurul ei. «Cum să o fi întrebat?», se dezvinovățea mamă-sa. Da! Vreme de-o săptămână nu ar fi avut cu cine vorbi. Fata era ca de lemn: unde se punea acolo rămânea, obrajii-i se făcuseră suri, luminile ochilor i se stinseseră, și nici chiar pe Ioniță, care se apropia uneori de ea și-i punea mâna în poală, nu-l mai vedea...

Da, însă dup-o săptămână Sora s-a apucat de lucru, a început să vorbească - e-adevărat, cu un glas străin, necunoscut - și-a început să mănânce la masă în rând cu ei. Acum, ar fi putut vorbi cu ea, dar inima îi sângera când o vedea așa de pierită. Părea că învață să umble din nou. Simțea ea cât suferise și suferă fata. Cum ar fi vorbit cu ea despre viitor?

Lelea Mari a se ridica de pe laviță și se așeză pe vatră, lângă foc. Gojocița nu-i mai ținea de cald. Se gândi că Sora poate nici nu știe că pe Gheorghe l-au luat jandarmii, nelăsându-l nici la înmormântarea lui tată-său. Ea nu i-a spus. Cine să-i fi spus? Chiar dacă-i va fi vorbit despre asta Ioniță, ori Stana, ce putea ea înțelege în nesimțirea în care căzuse de când auzise cum a murit Vasile Mărginean? Poate va fi auzit de când s-a deșteptat

din înlemnirea ei. Dar dacă a auzit, de ce n-a dat niciun semn că-i pasă de el?... «Ce mai știi? Poate că judecă și ea ca și tată-său.» Dacă, la urma urmelor, ea se gândește acum... Doamne sfinte, cât ar fi de bine să nu mai poată nici ea gândi, să uite de tot, ca și când nu s-ar fi întâmplat nimic, ca și când n-ar fi existat nimeni din familia Mărgineanului...

Se sculă târziu de pe vatră și se duse în tindă. Dar vasele fuseseră spălate de mult de cele două fete, frecate bine cu cenușă, să nu rămână nici urmă de dulce pe ele, și puse la loc în blidar. Sora și Stana dormeau, iar Ioniță vorbea ceva în vis. Să fie oare atât de târziu? Se înapoie în odaia din nainte și se uită la lada de după ușă, unde dormea de obicei Ion Corbu. Dormea și el! Când se va fi înapoiat din curte, și cum de n-a simțit ea nimic? Aprinse un letnuș și se uită la ceas. Era unu după miezul nopții. «Poate voi fi ațipit și eu pe vatră», își zise, și se culcă, după ce, tot oftând, își spuse rugăciunea și făcu cele dintâi închinăciuni din postul acesta, înaintea icoanelor.

Peste patru zile se auzi în sat că unul din cei doi feciori care au strigat în deal despre Sora, a fost bătut, măr pe când se întorcea de la moară, noaptea târziu. Dar nu se putu afla cine-i făptașul. Vineri după-amiază veni la ai Corbului finul Irimie Hurubean, care vorbi foarte vesel cu nănașa despre una, despre alta, iar la plecare trase cu ochiul și zise:

— O să-l prind eu și pe celălalt la o strâmtoare, singur, și nu-mi va scăpa din mână! Prăpădiții de ei, să selege ei de-o fată ca Sora! Până nu pun mâna și pe celălalt, nu pot dormi liniștit. Și acum, sara-bună, nănașă!

— Adică tu ai fost, Irimie?! Întrebă ea, nevenindu-i să creadă de mirare, căci omul nu era din firea lui bătauș, nici nu părușe prea îndrăzneț cât slujise la ei.

— Știi, nănașă, nu vreau să se afle, ți-am spus numa. dumitale. Poate ști și nănașul și Sora, dar altul nime, căci s-ar putea auzi, și blăstămatul celălalt s-ar feri mai. bine!

auzi, tâlharii, să se lege de-o fată nevinovată o & Sora!

Nănașa zise mișcată:

— Poți fi liniștit, Irimie, de la mine n-o să se audă nimic. Dar, drept să-ți spun, nu m-aș fi așteptat ca chiar tu...

El îi tăie vorba:

34 i

— Păi, n-am văzut-o săltându-se fată-mare subțochii mei? Cine știe mai bine ca mine că-i o fată de care să nu te-atingi nici cu un deget? Și ticăloșii ăia... Las, că pun eu mina și pe celălalt! Sara-bună, nănașă!

— Sara-bună, finule, și Dumnezeu să-ți răsplătească! Parcă m-am mai răcorit și ușurat și eu!

XXII

Sâmbăta întâia din postul Paștilor cade, în fiecare an, după o rânduială străveche a Bisericii, la Sântoaderu, când se face pomenirea sfântului mare mucenic Teodor Tiron. Toate sâmbetele din Paresimi sunt «sâmbetele morților», și-n toate se fac liturghii și se pun parastase pentru cei morți. După rânduiele străvechi, în Postul Mare nu se face liturghie decât sâmbăta și duminica, iar miercurea și vinerea se face o liturghie scurtă, numită a înainte-sfințitelor, în care nu se aduce sfânta jertfă, ci pâinea consacrată la liturghia de duminică. În schimb, în sat era obiceiul să se slujească utrenia și ceasul întâi în fiecare dimineață, după care creștinii puteau să se spovedească pentru sfintele Paști.

Pe vremea când venise părintele Andrei în Broșteni, toată lumea amina mărturisitul de Paști până în ultimele două săptămâni de post, când era o îmbulzeală de neînchipuit. Prin stăruințe și îndemnuri, părintele Andrei reușise să-i convingă pe credincioși să înceapă spoveditul încă din săptămâna întâia, pentru a-i putea mărturisi cumsecade, nu în grabă mare și numai pe apucate. Totuși, și acum mulți amânau până în săptămânile din urmă ale postului.

În prima sâmbătă din Paresimi, abia veniseră vreo

douăzeci de bătrâne și vreo cinci bătrâni la sfânta cuminecare, semn că se spovediseră peste săptămână. Părintele Andrei nu fu prea bucuros, căci erau numai creștini dintre aceia care se spovedesc de mai multe ori în post. Față de anii trecuți era un regres, de bună seamă. Nu știa cum să și-l explice altfel decât prin împrejurarea că toată săptămâna a fost frig, și abia de azi-noapte începuse a mirosi oleacă a primăvară. Cerul se luminase, și adia, abia simțită, o boare dinspre miazăzi.

Dar supărarea părintelui Andrei se risipi când văzu mulțimea parastaselor ce așteptau să fie slujite. Nici nu mai încăpeau pe masă, ci fură așezate, cele mai multe, pe pânză albă, jos pe podea, în jurul mesei. Erau înșirate și multe blide cu grâu fiert, care se aduceau în fiecare an la Sântoader.

Biserica era plină de credincioși, mai ales femei, ajuroape ca duminica: multe familii țineau să facă pomenirea morților încă din întâia sâmbătă din post. Părintelui Andrei abia-i încăpeau pomelnicele într-o mână. În strana cantorală, pe lângă diac, erau toți cântăreții de căpetenie, ca în zilele de praznic mare, știind că vor duce și ei în traiste colaci, câți vor încăpea, căci era de unde.

Părintele ieși din altar, urmat de crâșnicul cu cădelnița din care se ridicau valuri de fum de tămâie amestecată cu smirnă. Nu avea de ce să cruțe aromatele, fiindcă toată lumea care adusese parastase și colaci, adusese și tămâia învelită în petece de hârtie cafenie. Preotul trebui să aștepte puțin, după ce cădelniță prinoasele, până se mai împrăștie fumul, care se ridica în nori deși spre cupola de scânduri pictată din bătrâni, răspândindu-și mireasma în toată biserica.

Apoi începu slujba și se porniră din strană cântările morților, în melodii pătrunzătoare, melancolice și răscolitoare de durere, de-o filosofie resemnată, de-o înțelepciune care nu-i din lumea aceasta și care nu putea

opri suspinele înăbușite o vreme, nici lacrămile, nici plânsul ce izbucnea din toate părțile când preotul recita numele din pomelnice. Erau nume de oameni, de bărbați și de femei, de copii care muriseră înainte cu zeci de ani, dar care se păstrau în pomelnice alături de numele celor de curând repauzați. Erau în unele și nume de strămoși pe care nimeni din cei vii nu-i mai știau decât din vorbele părinților sau ale moșilor – mergeau cu pomenirile până la trupinele cele mai vechi – oameni după care, peste an, nu mai plângea nimeni de zeci de ani, și ale căror morminte nu se mai cunoșteau de mult, ori erau aflate cu mare greutate și numai cu aproximație, în sâmbăta Floriilor, când se făcea afară, în cimitir, pomenirea

343.

cea mare, generală, a tuturor morților, pe mormintele cărora se aprindeau atunci lumânările de ceară, și în care se împlântau crenguțe verzi de salcie.

Dar acum numele vechi se amestecau cu cele nouă, și durerea pentru morții cunoscuți storcea lacrimi și suspine pentru tot neamul.

De câte ori ajungea părintele Andrei cu cititul la pomelnicul familiei Mărginean, lelea Ana izbucnea în plâns cu hohote, încât abia se mai auzeau numele citite, și preotul își întorcea uneori capul spre ea. O trăgeau de mâneca ojojociții femeile vecine, dar ea nu se putea potoli. și uneori începea să jelească ca și când ar fi fost singură în biserică. Și era straniu, căci se jelea mai mult după fecior, după Gheorghe, decât după bărbat și socru, și numele lui îl pomenea mereu, încât femeile începură a se înfiora și a șopti între ele.

— Mare păcat, să jelească după un om viu ca după un mort!

— Cine știe! Poate-a aflat ceva. Poate-l vor condamna pe ficior la spânzurătoare.

— Vai de mine, nu mai spune prăpăstii! Cum să-l spânzure?! Doar nu l-a omorât el pe tată-său!

— De! jălește și ea, săraca, după ce-o doare mai tare. Morții sunt morți, și nu-i mai poți scula, dar cu ficiorul nu știe ce se mai poate întâmpla.

Apoi veneau alte pomelnice la rând - de trei ori, în cadrulecteniilor morților, îi pomenea părintele Andrei pe toți -, și fiecare femeie își avea morții ei pentru care să plângă și să suspine, în vreme ce Ana Mărginean suspina mai departe, și lacrămile îi curgeau din ochii înroșiți și tulburi pe obrazul pământiu, îmbătrânit de la nenorocirea din casa lor, încât părea o babă.

Nimeni nu-i simțea durerea ca Maria Gorbu, care stătea mai la o parte, lângă strana cântăreților. Deși făcea eforturi mari să se stăpânească, plângea mai tare, când izbucnea lelea Ana, decât la citirea pomelnicului familiei sale, încât mulți ochi se întorceau spre ea, înțelegând ce lovitură grea a izbit-o și pe ea prin cele întâmplate în familia Mărgineanului. Știau că Sora n-a mai ieșit nicăieri de-atunci - poate doar la vreo rudenie câteodată -, o văzuseră cât era de pierită. Ba se pornise și

344

un zvon prin sat, că fata nu ar mai fi în toate mințile. Dar zvonul nu era crezut de cei mai mulți.

Cântările umpleau biserica, părintele cădelnița citind pomelnicele, plânsul molipsitor se lipi și de femeile care nu mai aveau morți de curând, și după-o vreme toate femeile nu mai răzbeau să-și șteargă lacrămile cu colțul năfrărilor. Era o durere și o jelanie adevărată după oameni morți de mult sau de curând, care nici nu știai de unde s-a pornit, cum de rămăsese ascunsă până acum, căci peste an cei mai mulți morți erau uitați, afară de cei repauzați mai de curând, și, chiar la pomenirea lor, rar îi mai venea unei femei să plângă. Viața, vremea, vindecau rănilor, le alinau cel puțin, dar acum părea că se deschiseseră și cele mai vechi și sângerău. Se adânciseră cu vibrații pătrunzătoare și vocile cântăreților, și troparele răscăleau tot mai mult sufletul credincioșilor

din biserică. Se desprindea din ele un vaier exotic, ca dintr-altă lume. Amintirile înviau, chipurile celor morți se înfiripau din închipuire, și uneori se auzea țipând câte-o femeie:

— Ionic-a mamei! Cum te-ai dus!

— Florica mea cea scumpă!

— Sufletul meu, Niculiță!

Mai ales copiii morți aduceau astfel de exclamații din inima mamelor. Dar erau și văduve tinere, care spuneau într-un suspin numele bărbaților, și babe care pomeneau pe moșnegii lor, care s-au dus mai devreme la odihnă, nemaivrând să le aștepte și pe ele.

Prin ce puteri misterioase se făcea această legătură vie a celor dintr-o lume cu cei dintr-altă lume? Taina părea că umple toată biserica și-i schimbă pe cei de față, făcându-i să privească supraomenește cu ochii lor tulburi, să vorbească prin vocile lor schimbate, răspândind între pereții sfântului locaș o atmosferă solemnă, de mirată și neputincioasă tragedie omenească, de zadarnică încălzire a inimilor, de iremediabilă deșertăciune. Și totuși, această atmosferă ajuta la descărcarea inimilor, la o ușurare mângâietoare, ca o adiere de mireasmă de busuioc și calapăr.

Lumea începu să-și revină când părintele Andrei, după citirea în trei rânduri a fiecărui pomelnic, încheie slujba morților și începuecteniile pentru sănătatea și viața celor vii, înșirați, și ei, pe partea dreaptă a pomelnicelor – după datina pe care o aflase, în parohie, la venirea lui.

Numai lelea Ana Mărginean începu să plângă și mai tare când, din pomelnicul ei, părintele nu putu citi decât două nume pe al ei și pe al feciorului. Cu atâta mai rămăsese. Nu mai avea nicio rudenie apropiată de pus în pomelnicul celor vii. Se gândise la Gheorghe, care-și aștepta judecata, se gândise la pustiul ce rămase în casa lor, în mijlocul căruia era numai ea, prin sufletul căreia bătea mereu vântul, și nu se putea opri din plâns. Multe



femei suspinau alături de ea.

La ieșire, Maria Corbu i se alătură îndată, și începu să o îmbărbăteze.

— Va ajuta Dumnezeu, nu-ți pierde firea! O să treacă și Gheorghe peste judecată, n-avea frică! Doar oameni sunt și judecătorii! Nu pot osândi pe un nevinovat!

— Nu mai pot, draga mea, nu mai pot! Când mă gândesc cum a fost să moară bărbatu-meu, mi se taie toate puterile. Când mă gândesc că lui Gheorghe îi vor da câțiva ani de temniță, îmi sacă răsuflarea! Ce mă știu eu face singură? Și cum vom trăi, și el și eu, cu gândul cum a murit tată-său? Mai poate fi asta viață? Iar până-atunci, ce să mă fac eu, un cap de femeie? Acum au început să ne moară și oile! În toate astea numai un blăstăm poate fi.

Pe Maria Corbu o luă un fior.

— Vă mor oile?!

— De-alaltăieri au început. Trei ne-au murit până acum.

— Și n-ați chemat pe nimeni, pe-un om priceput?

— Cum să nu chem! Și pe Spiridonu Linii, și pe Pătru Bunii.

— Și ei ce spun?

— Spun că-s călbegite din vară. Le-au tăiat și au aflat călbează. Așa spune și sluga Iosif. Zice că și el se pricepe.

— Apoi, asta o fi! Pentru ce trebuie să crezi că-i blăstăm?

— Ei spun că în vară le-am păscut pe lunci cu călbează. Dar de când m-am măritat, oile au păscut pe aceleași locuri, și nu s-au mai călbegit.

— De, se zice că nu în toți anii este călbează pe lunci și mlaștini, numai în verile ploioase. E adevărat însă că vara trecută n-a fost deloc ploioasă.

— Păi vezi! Oamenii spun și ei, să se arate că știu ceva. Parcă boului i-au putut ajuta? Și-acum oile! Și-s gata de făt, săracele.

Își reținea cu mare greu plânsul, căci nu voia să o mai vadă lumea plângând și pe uliță, și își zbicea ochii cu colțul năfrămii.

De la nenorocirea cu Vasile, ele mai stătuseră de vorbă. Maria Gorbu fusese mereu mai plină de nădejde decât lelea Ana, că lucrurile se vor întoarce spre bine, până la lăsatul secului. De-atunci, după schimbul de vorbe cu bărbatul, nădejdea ei se frânsese deodată. Faptul că el își luase cu totul gândul de la căsătoria proiectată, o făcuse și pe ea să se gândească mai bine. Dacă Gheorghe ar fi osândit, fie și numai la câțiva ani, era limpede că nu mai putea fi vorba de căsătorie. Fata lor nu putea să-l aștepte, să îndeplinească cosițe albe. Lucrul acesta era sigur. Dar ea era încredințată că Gheorghe nu poate fi osândit, și că-l vor lăsa acasă îndată după judecată. Totuși, acum vedea că nici mamă-sa nu mai nădăjduiește la scăpare, că și ea vorbește despre o condamnare de câțiva ani! apoi nu s-a gândit, iarăși niciodată, cum va trăi fată-sa cu cineva care se va gândi mereu cum i-a fost dat lui tată-său să moară. Îi intră ghimpele în inimă numai acum, când o auzi pe Ana vorbind. Poate că bărbatu-său a simțit toate aceste de la început, și de-aceea nu mai vrea să audă de căsătorie... Poate că și Sora a văzut tot așa, și de-aceea nenorocirea a înfrânt-o atât de cumplit...

Gândindu-se acum la lucrurile acestea, avu deodată senzația că merge alături de-o străină, de care nu înțelegea pentru ce se mai simte atrasă să o mângâie. Își sminti cu mirare, de altfel, că de la moartea lui Vasile Mărginean ele două nici nu mai pomeniseră vreodată de căsătorie, ca și când niciodată n-ar fi fost proiectată. N-au vorbit decât despre judecată și martori, dar era încredințată că numai dintr-un interes comun vorbesc despre acest lucru. Iată însă că s-ar fi putut înșela... Poate nici

Ana nu mai vede cu putință căsătoria, dacă n-a mai pomenit niciodată de ea...

Ana Mărginean se frământase, într-adevăr, în toată vremea asta numai cu nenorocirea ce căzuse ca un trăsnet peste casa lor. Îngrozită de moartea bărbatului, tremurând: mereu de soarta feciorului, nu mai avea nici somn, nici alinare, și niciun alt gând nu se mai apropiase de ea până începură să-i moară oile. Iar acum spaima îi intrase parcă și mai adânc în suflet, văzând în înlănțuirea denenorociri urmarea neținerii jurământului făcut de bărbatu-său lui Moise Mărginean, în clipa morții. Bătrânul se răzbuna de dincolo de groapă. Safta Olarului se măritase, făcuse cununia în ultima duminică din dulce. Nici n-a mai avut vreme decât pentru o singură vestire, în aceeași duminică în care, după-amiază, îi pusese cununia pe cap. Se măritase cu Petru Boldea, un fecior dintre frunțași și el, dar la care Softa nici nu se uitase mai înainte, până trăsese nădejde la Gheorghe Mărginean... Acum, chiar să nu fie Gheorghe osândit, chiar dacă ar vrea să împlinească jurământul lui tată-său, și să liniștească cele două suflete, nu ar mai fi cu putință!

Osânda asta o apăsa pe Ana ca o piatră de moară: odihna celor două suflete! Să abată nenorocirile ce-ar mai putea veni peste neamul lor. Nu mai vedea nicio scăpare, nicio ieșire – și nopțile i se schimbaseră în vedenii de groază, încât trebuia să-l culce pe Iosif Fătu în tindă, căci nu mai cuteza să doarmă singură în casă.

Într-o asemenea stare sufletească, ea nu se mai gândise, într-adevăr, la căsătoria proiectată. Sau, când îi venea în minte, uneori, nu-și mai dădea sama dacă era un lucru din trecut sau din viitorul îndepărtat. De alte chinuri sângera inima ei acum...

Cele două femei meraseră o bună stație de drum fără să-și spună o vorbă, fiecare frământată de gândurile ei. Când se apropiară de casa Corbeștilor, lelea Maria socoti că tot n-ar fi rău să cuteze și s-o întrebe despre ce nu mai vorbiseră de la moartea lui Vasile Mărginean. Dar nu știu cum să aducă vorba, și nu îndrăzni, simțind povara grea sub care geme sufletul femeii de-alături. Îi

mai veni în minte și că ea nu mai știe ce era în sufletul Surorii.

Pentru a o mângâia pe Ana la despărțire, și a-i alunga spaima de care o vedea cuprinsă, se mărgini să-i spună:

— Au ieșit multe oi slabe în primăvara asta. Am auzit că au murit și la alții prin sat.

În loc de orice răspuns, Ana se uită la blidul cu grâu fiert pe care-l ducea în mână, și lacrămile o podidiră iară.

— Acum, cine să mai guste din el? Când mă gândesc că anul trecut eram patru, și-acum sunt singură, îmi vine să înnebunesc! Doamne sfinte! Dumnezeu pedepsește prea greu pe unii oameni!

Maria Corbu nu mai putu zice nimic și se grăbi să intre în curte, în mână cu traista în care aducea o bucată de parastas și blidul cu grâu fiert.

Slujba, în biserică, ținuse mult, și ai casei erau împrăștiați după lucru, prin curte, prin grădină. Numai Ioniță o aștepta ca pe spini, tot uitându-se pe fereastră. El alergă îndată să-i adune pe toți, să guste din grâul fiert și sfințit, din parastas, și apoi să prânzească. Să prânzească repede, căci azi avea și el treabă mare de făcut.

La Sântoader, în prima sâmbătă din post, era obiceiul, în sat, să se reteze coama și coada mânjilor, și să se prindă copiii și fetițele mai răsărite «veri» și «vărute». Ei nu țineau cai, dar ai lui Vasilică Negru, cu care hotărâse el să se prindă văr, aveau, și chiar un mânz trecut de-un an, la tunderea căruia era poftit și Ioniță.

Deși îi plăcea strașnic gustul griului fiert, el înghiți la repezeală vreo două linguri, o rugă pe mamă-sa să-i pună oleacă la o parte, până când va isprăvi cu ce avea de făcut, și, fără să mai mănânce altceva din bucatele de pe masă, se grăbi, cu colăcelul în buzunar, la Vasilică, a patra casă de la ei, pe ulița Câmpșorului, la vale.

Soarele se înălțase sus pe cerul vioriu, și ziua era călduță, cu mireasmă de primăvară. Păreții caselor,

proaspăt văruiți, păreau întineriți, în strălucirea soarelui alb, ca de argint topit. Subt imensa boltitură a văzduhului curat, satul, revărsat pe-o mare întindere, pe vale și pe coaste dulci, părea o așezare nouă, veselă și luminoasă, după atâta vreme de cer sur și frig. Lumea furnica pretutindenea, prin curți, prin grădini, pe uliți. Bărbații, numai în căciulă și pieptare - aruncaseră clicinele -, greblau uscături și buruieni prin grădini, adunau deoparte lemnele mai groase de stejar, le crăpau și ciopleau pari pentru vie, răspândind mireasmă de pădure prin curți; greblau ogrinji ce se adunaseră în turistele oilor peste iarnă, se învârteau pe lângă fânul ce le mai rămăsese în clăi trunchiate, tocmeau și așezau fânul la mijloc, făcând un fel de piept, să fie adăpost dacă se vor porni ploile de primăvară, sau adunau cu economie rămășițele clăilor în căpițe mici, să se zbicească, pentru a le duce apoi în șură, căci nu se știa cât va mai trece până va da colțul ierbii.

Își făceau de lucru prin curți, prin grădini, și multe femei cu mânecile iilor șuiul cate, cu năfrămile legate la ceafă, cu părul luminând de subt marginile broboadelor la tâmple sau pe frunte. Părea că fiecare femeie tânără, după ce s-a îmbrobodit, i-a dat o palmă năfrămii, să i se vadă și podoaba capului. Umblau ușor, glasurile lor clare răsunau până departe, și uneori se auzea, unde și unde, râsul lor argintiu căzând în cascade. Ille lor albe, înflorate la mâneci cu strâmbuțe negre, pieptarele înfundate, catrințele negre, șurțele negre, împrumutau curților, grădinilor, ulițelor, un joc viu de lumini și umbre, și un zvon de viață care încălzea și mai mult sufletele, în această întâie zi de primăvară. Lepădând în casă ținuturile, clicinele și cojoacele, părea că un popor nou se iscase în sat, căzut dintr-o lume senină, însoțită și curată, un neam sprinten, dezghețat, pornit pe cântec și veselie, arătându-și în soare fețele de-o tăietură fină, de oameni deștepți și de femei frumoase.

Dar decorul cel mai plăcut îl alcătuiau, în această zi

de Sântoader, copiii și fetițele mai răsărite, care umpleau grădinile, și se învârtteau în jurul câte unui prun, cu mâinile prinse de trunchiul scorțos, în ceealaltă mână cu colăceii de grâu curat. Se încumetaseră și ei să iasă în grădină numai în pieptare, fără clicine, pentru ritualul «verilor» și «văruțelor». Câte doi, câte două, se învârtteau în jurul unui pom mai subțire, cu colăceii în mână, și toate grădinile erau pline de aceste roate înflorate în alb și negru. Apoi, după ce se învârtteau o vreme, se opreau, își schimbau colăceii, și începeau să mănânce din ei. Erau colăceii de ieri, făcuți pentru parastase și pentru sâmbetele morților, și aroma pinii proaspete se răspândea prin grădini, îmbucând din colăcei, tineretul acesta mărunț se pornea pe dialoguri nesfârșite, fiecare silindu-se să-i spună cât mai des celuilalt «vere» sau «văruță». Se simțeau acum mai aproape unul de altul, mai îndrăzneți, mândri de importanța ritualului străvechi săvârșit, pe care însă nimeni nu-l putea tâlcui. Ce se mai știa era că verii și văruțele, în ziua aceea, trebuiau să fie mereu împreună și, pe cât puteau, să vorbească numai despre lucruri serioase, ca și cum ar fi intrat în rândul oamenilor mari. Vezi bine, adeseori nu reușeau, și se trezeau, când era primăvara mai înaintată la Sântoader, jucându-se de-a minge pe uliți. Mai târziu, dar tot înainte de amiazi, ieșeau în grădini verii și văruțele care se prinseseră în anii trecuți, fetelemari și băieții, numai până ajungeau către șaptesprezeceoptsprezece ani.

Ioniță era așteptat, în portiță, de Vasilică. Acesta îl luă numaidecât de mână și îl trase după el spre grajd.

— Haida odată, că s-a apucat tata să tundă mânzul.

Gând ajunseră, alergând, în poiată, suflând greu, badea

Ilie era cu foarfecile de tuns oile în coama mânzului. O tăia încet, cu grijă, de aceeași lungime, până când rămase dunga grumazului ca o perie scurtă, deasă și tare. Apoi trecu la coadă și începu să i-o tundă. Mânzul

întorcea mereu capul, se frământa pe picioare, dar stătea destul de blând, mirat parcă de ceea ce se întâmplă cu el.

Gând isprăvi badea Ilie, și-i dăte mânzului o palmă peste șold, el sări repede într-o parte și își întoarse capul mirat.

Copiii începură să bată din palme: părea un mânz nou, un căluț pitic, mai frumos și mai tânăr decât îl cunoșteau ei.

— Vai, frumos l-ai făcut, tată! strigă, cu ochii plini de lumină, Vasilică.

— Îi stă bine, îi stă tare bine, întări Ioniță.

Badea Ilie îl dezlegă de la iese și-i dăte drumul în curte. Mânzul începu să alerge, să zburde dintr-un gard într-altul, sărind în copcii largi. Tropicul lui umplea curtea cu un bătucit repede, picioarele abia i se vedeau, și uneori Vasilică îngheța de spaimă să nu împiedice în

«ponturile» ce le făcea - niște figuri de joc nemaivăzute încă de cei doi copii. După ce râseră destul de zburda mânzului, îi ajutară lui badea Ilie să-l bage în grajd.

Cât priviseră uimiți la jocul mânzului, își uitaseră de colăceii din buzunare. Hotărâră să meargă în grădina lui Ioniță, unde erau pruni mai tineri și mai drepți decât într-a lui Vasilică. Porniră alergând, căci vremea era târzie, și prin grădini se vedeau acum învârtindu-se în jurul pomilor băieți și fete mai mari.

După ce îndepliniră și ei ritualul și își schimbă colăceii, începură să rupă cu lăcomie din ei. O vreme nu-și spuseră nimic. Ascultau cu ochii plini de lumină larma ce o făceau vrăbiile în streășină gardului, unde se adunaseră cu zecile și ciripeau toate deodată și necurmat; ascultau cotcodăcitul găinilor și al celor doi cocoși, îmbătați de căldură și de soare, de suflul primăverii, care creștea cu cât se ridica soarele pe cer.

Apoi începură să-și facă planuri pe unde vor merge cu oile și vitele la păscut, să-și amintească pe unde

crește iarba mai curând, pe ce răzoare înfloresc întâi păduceii și dau frunze spinii, tot uitându-se la crengile mai subțiri ale prunilor care începuseră să lucească, și văzând cu mirare că mugurii sunt mărișori și parcă plini de clei. Ținându-se de mână, umblară printre pruni, căutând pe cei mai bătrâni, care aveau «clei», și începură să-l rupă și să-l morfolească în gură.

Gând se întoarseră, văzură cu mirare că Stana cu văruța ei, Măriuța Neagului, se învârtteau în jurul aceluiași prun în jurul căruia se învârtiseră și ei. Nu-i vorbă, era prunul cel mai frumos, cel mai drept din toată grădina. Ele își reînnoiau legământul făcut înainte cu patru ani. Erau vesele și ciripitoare ca vrăbiile din gard.

— V-ați prins veri, Ioniță? îl întrebă soru-sa.

— Ne-am prins, și el le arată colăcelul mâncat pe jumătate.

— Să trăiți și să fiți sănătoși! Vasilică e un băiat bun.

— Parcă Ioniță nu-i? vorbi Măriuța.

— O să fie doi veri buni, în bine și în rău.

În vreme ce cele două fete se învârtteau încă în jurul prunului, se ivi în grădină Sora. Se uită de departe la ele, la copii, oprindu-se în colțul șurii. Soax ele bătea acolo cu putere, și, în lumina lui, obrajii fetei parcă se mai înseninară, se mai albiră.

Ioniță o zări, o luă de mână și o târî spre prun.

— Haida și te-nvârte și dumneata! zise el.

Apoi deodată își dădu seama că ea nu avea tovarășă, și puterea din mână îi slăbi. Fata se opri cu Ioniță lângă ea.

— Da' unde-i nana Veta? De ce n-a venit până acum? întrebă copilul mirat.

— Ea nu mai vine, Ioniță, răspunse soru-sa cu glas înăbușit, cu ochii țintă la Stana și la Măriuța, care se opriseră din învârtit și își schimbau colăceii.

— Nu mai vine? S-a mâniat? V-ați certat? În tot anul venea.

— Nu ne-am certat, dar văruța mea Veta s-a măritat



în dulcele ăsta.

— Și dacă s-a măritat, nu-ți mai este văruță?

— Îmi este, cum nu! Însă nu se mai pot învăț în jurul prunului o nevestă și o fată-mare.

— Păi, de ce n-ai chemat alta?

— De-acum nu mai chem pe nimeni, Ioniță, răspunse Sora cu vocea muiată, și îndată lacrămile îi năvăliră în ochi.

Se-ntoarse într-un călcâi și începu să alerge spre porțiță, de groază să nu o audă copiii și fetele plângând. Dar cât ce ajunse în curte, plânsul izbucni, încât se auzi și în grădină. Copiii se priviră mirați, iar cele două fetișcane își duseră colțul năfrămii la ochi.

Lelea Maria, când intră, târziu, în tindă, o află pe Sora încă plângând, zbuciumându-se toată în colțul vetrei.

Se opri înfiptă în prag, și o năvală de frig îi intră în trup.

După nenorocirea din curtea Mărgineanului, Sora plânse și gemuse trei nopți în șir, în vreme ce peste zi rămânea mută. Dar de-atunci nu i-a mai văzut nicio lacrămă în ochi, n-a mai simțit-o să se zvârcole noaptea în așternut. Ce s-a putut întâmpla azi?

Se apropie cu pași ușori și puse mâna pe capul fetei. Ea izbucni în plâns și mai nepotolit, și mumă-sa nu putu s-o îmbune. O îmbrățișa, o săruta, plângea alături de ea, și nu-i putea spune un singur cuvânt.

— Las să plâng - suspină Sora într-un târziu. Parcă mă mai ușurează, parcă îmi ridică piatra de moară de pe piept. Of! măicuță, măicuță!

— Și hohotele porniră iar în cascade.

— Cum aș vrea să fiu și eu ca Stana! Să fiu iar copilă! Să nu fi dat peste mine ce-a dat! Cu ce sunt eu vinovată? Vai, măicuță, măicuță!

Mamă-sa o îmbrățișa neputincioasă și-i mângâia părul.

— Nu ești vinovată cu nimic, sufletul meu! I-a ieșit

ceasul rău în cale! Soarta rea! Dar poate scapă și se întoarce în curând acasă!

Fata se opri o clipă din plâns și se uită la mamă-sa cu ochii tulburi.

— Cine să se întoarcă?

— Gheorghe, vezi bine!

Ea închise ochii și începu a clătina din cap cu disperare.

— Ce-a fost, nu se mai întoarce niciodată, mamă! Niciodată! Niciodată!

— De, așa ni se pare nouă uneori, când durerea e prea mare. Dar, uite, cine-ar fi crezut, după vremea de până ieri, că vom avea la Sântoader o zi de primăvară?

Sora clătina mereu din cap, ca într-o adâncă și nesfârșită tânguire.

— Dac-aș mai putea fi o dată copilă, ca Stana! Dac-aș putea începe viața din nou! Dar asta nu se poate! Ce-a fost nu se mai întoarce niciodată, mamă!

— Dar dacă până la Paști Gheorghe vine acasă? Nu vei uita toate năcazurile de-acum? Iar ți se va însenina viața. Ascultă-mă pe mine, că-s pătită.

— Niciodată, mamă! Cu el, lângă el, nu mi s-ar mai însenina niciodată. Viața mea cu el e încheiată! S-a frânt în sara în care...

— Dar nu l-a omorât el pe tată-său, tu fată! Multe zile tu parcă nu mai înțelegeai nimic. Poate nici n-ai auzit cum s-a întâmplat.

Sora își lăsă capul frânt în piept.

— Am auzit! A pus mina pe tată-său și l-a ucis. Dacă nu ridica mina asupra lui și nu-l împingea, badea Vasile n-ar fi alunecat și nu și-ar fi spart capul de gheață.

— A fost o întâmplare nenorocită, tu fată.

— A fost! Dar atunci s-a surpat și viața mea. Am trăit între ruini grele, și abia azi am început să mă pot mișca între ele. Îmi pare că ies dintr-un mormânt. În el s-a îngropat tot ce a fost în mine.

— Așa-ți pare acum! zise înfiorată mamă-sa, neștiind

ce să creadă.

— Așa am simțit în clipa nenorocirii. Între mine și el s-a săpat o prăpastie pe care nimeni n-o mai poate trece. Săptămâni întregi am purtat moartea în mine. Cu Gheorghe eu nu mai pot avea nimic de-aici înainte, ori va fi osândit, ori se va întoarce acasă! Spaima și moartea au șters tot ce-a fost între noi. Doamne, ce putere a pus cruce peste tot?

— Va mai trece vremea. Numai ea vindecă, fata mea! Nu poți să uiți așa ușor pe cineva pe care l-ai iubit cu înfocare, și mai ales când s-a dovedit a fi nevinovat.

— Nu! Nu pot să mă mai gândesc la el! Nici nu m-am mai gândit din ziua când îl așteptam pe badea Vasile. Nu pot să mă mai gândesc! E un blăstăm pe casa lor, și m-am îngrozit de moarte! Nu pe el l-am jălit eu atâta vreme, ci am jălit norocul meu! Pentru ce a trebuit să-l iubesc chiar pe el dintre atâția ficiori?

Fata izbucni din nou în plâns, și începu acum să jeluie ca după mort.

Lelea Maria o asculta neputincioasă, cu sufletul răvășit. Nu se mai putea pricepe nici pe sine însăși. Pentru ce stăruia spunând că vremea va vindeca toate, că Gheorghe se va întoarce și toate vor fi bune iarăși, când cunoștea hotărârea din urmă a bărbatului său, când văzuse că nici mama flăcăului nu mai pomenise nimic de căsătorie, când ea însăși începuse să se înspăimânte de-o legătură a fetei sale cu un om asupra căruia apasă un blăstăm? Pentru ce nu-și încurajează fata, în loc să-i spuie că se va căsători cu Gheorghe? Nu-și înțelegea purtarea, dar îi părea că Sora era nedreaptă cu feciorul, că are inima împietrită, că nu-și dă sama ce vorbește, și că de dragostea lui nu va scăpa așa ușor cum i se părea fetei. Deși era convinsă că ar mai putea lupta cu bărbatul, deși știa că Ana s-ar acăța cu amândouă mâinile de căsătoria asta, dacă s-ar întoarce Gheorghe, în adâncurile conștiinței sale se înstrăina și ea de gândul căsătoriei. Și totuși, un imbold întunecat îi spunea că

dacă nu se va face căsătoria asta, va urma o altă nenorocire.

Între asemenea orbecări se simțea cu totul neputincioasă, ascultând-o pe Sora cum jălește ca după mort.

— Spui că nu mai ai nimic cu el, că s-a pus cruce peste tot ce-a fost, dar vezi cum jălești! După cine jălești dacă nu după el? Vezi că nu știi ce vorbești?

Sora tăcu deodată.

— Vai, măicuță, măicuță, cum nu poți înțelege! Nu după el jălesc, ci după norocul meu. Pentru el mi s-a rupt, și rupt îmi rămâne sufletul. Cât voi trăi îi voi plânge de milă. Dar cărarea mea de cărarea lui a rupt-o o putere mai mare decât mine. Am rămas cu sufletul pustiu. Numai azi a licărit în el o rază de lumină, când am văzut copiii prinzându-se veri și văruri. Cum aș vrea să fiu iar ca ei, măicuța mea dragă!

Fata îi cuprinse grumazul cu brațele și își lipi obrazul fierbinte de obrazul ei rece, și începu să plângă din nou, zguduindu-se toată.

— Ușurează-te, ușurează-te, fata mea! Prea mult ai tăcut ca un mormânt! Vei vedea că după asta o să fie mai bine!

— Aș vrea să încep iar să trăiesc. Când am văzut azi tot satul înflorit de copii și tineret, a zvâcnit ceva în mine încât era să mă înăbuș. Dar cum să fac, măicuță, cum să fac? Cum să încep? De rundă să încep? Cum să scap de sub piatra de moară? Pentru el mi s-a frânt inima, și totuși la el nu mai mă pot gândi. Mă umple o spaimă care mă îngheață! Săracul Gheorghe! Săracul de el! Aș fi voit să fiu în temniță cu el, dacă-l osândesc, să ne osândească împreună. Zile-ntregi și nopți a strigat așa inima din mine! Totuși, din clipa în care am auzit de nenorocire, între mine și el s-a ridicat un părete de piatră prin care inima n-a mai putut străbate. O spaimă, măicuță, o spaimă de moarte, care făcea inima să amuțească și mă arunca departe de el. O respingere groaznică, ca de la un

lucru blăstămat. Săracul de el!

Abia acum începu fata să jelească după Gheorghe-a Mărgineanului, în nesfârșite hohote de plâns.

Mamei sale îi păru că abia acum începe să înțeleagă ce se petrecuse în sufletul Surorii. Nu era cu inima împietrită, nu era nedreaptă cu flăcăul, dar nu putea să se mai gândească la el fără s-o încleșteze groaza. Și, pentru a se convinge, se închipui pe sine fată, în locul Surorii. Se înfioră toată. Da, avea dreptate fata: cum să stai o viață lângă unul din pricina căruia a murit tată-său? Totuși, parcă nu putea crede că i s-a stins de tot iubirea pentru Gheorghe. Și se temea că dragostea fetei stă subt groaza celor întâmplare ca jarul subt spuză, și așteaptă. Cuvintele din urmă ale Surorii și plânsul ei îi întăreau parcă această bănuială.

Dar fata, după ce își șterse ochii, se îndreptă pe vatră și o întrebă pe mamă-sa cu alt glas:

— De unde să încep? Cum să încep? Spune-mi dumneata! Ajută-mi!

Lelea Maria o privi nedumerită. Nu înțelegea.

— Ce să încep?

— Să trăiesc iar. Vreau să trăiesc! Azi am ieșit din mormânt. Dar nu știu cum să umblu. Mi-am uitat a merge, ca unii oameni după lingoare.

Mamă-sa nu știu ce să-i răspundă. O privea cu ochii grei de tristețe.

— Cum mă simt eu acum? Parcă aș fi văduvă, deși n-am fost măritată. Cum mă vor judeca oamenii? Cu ce ochi se vor uita la mine, dacă voi ieși iar între ei? Mă mai pot eu purta ca o fată-mare? Mai pot merge la șazătoare, la hore? Spune-mi dumneata, că ești mai mare!

Și ochii ei iar se umplură de lacrimi.

Luată de grămădeala aceasta de întrebări, lelea Maria se zăpăci și nu putu răspunde în grabă.

— Spune-mi dumneata! stăruie fata.

— Doamne sfinte, unde-ți umblă gândul! Cum te-ai simți văduvă? Te-ai avut bine cu un ficior, era să vă

cununați, cum știe tot satul, când s-a întâmplat nenorocirea. Nu vă vestise încă nici popa în biserică. Cum să te simți văduvă? Asta-i o înșălăciune a minții, fata mea! Și pentru ce n-ai mai putea merge la horă și la săzătoare? Tu n-ai nicio vină. Oamenii înțeleg, că doar sunt în lume și ei, nu în stele. Tu ai toată îndreptățirea să-ți urmezi viața de fată până va voi Dumnezeu. Nimeni nu te va judeca, despre asta să n-ai nicio grijă. Ci, dimpotrivă, oamenii se vor bucura că te văd în viață.

— Așa crezi dumneata?

— Dar câte și câți nu mi-au spus și până acum, că n-ar trebui să te ascunzi de lume, că tu nu ești vinovată cu nimic, că-i păcat de tine să jălești ca o văduvă.

Fata sări drept în picioare de pe vatră.

— Așa vorbesc oamenii?

Ochii ei se aprinseră și străluceau pentru întâia oară după moartea lui Vasile Mărginean.

— Așa, și poți fi încredințată că judecă drept.

— Măicuță dragă, mai ai vreun colăcel?

Mamă-sa o privi mirată.

— Mai sunt, cum să nu fie, în covată în cămară.

— Văruța mea Veta s-a măritat în dulce. Acum vreau să mă prind văruță cu Nastasia Linului.

Se spală în grabă pe ochi, puse schimburi nouă, luă colă celui adus de mamă-sa.

— Mi-a tot părut mie rău că nu m-am prins dintru-nțai văruță cu Nastasia. Azi, în grădină, mi-a venit gândul ăsta.

Fata ieși sprintenă pe ușă și trecu drumul la Nastasia Linului. Mamă-sa rămase privind în urma ei.

— Ce să mai pot crede, Maică Preacurată? Are și chinuri de om mare, și e și copilă încă! Uite ce mai bucurie pe ea!

O văzu întorcându-se, ținându-se de mână cu Nastasia Linului, și, vorbind însuflețite, trecură prin curte în grădină, fiecare cu colăcelul în mână.

XXIII

Lelea Ana Mărginean se sculă cu noaptea în cap. Până în Boz, la popa Nicodim, era departe și cu căruța. O singură fină pe care o aveau în sat – căci până trăise socrusău, Moise, nu-i lăsa să fie nănași, ca să nu fie siliți să dea daruri finilor –, venise de-cu-sara și dormise la ea. Avea să rămână paznică, să vadă de vite, până la întoarcerea ei și-a slugii, căci mergeau la Boz cu căruța, și nu se știa dacă se vor putea întoarce până sara. De multe ori cei ce mergeau cu năcazuri la părintele Nicodim din Boz, rămâneau acolo și două și trei zile.

Lelea Ana puse cinci zloți de argint în punga de piele cumpărată încă la cununie, dar de care nu s-a folosit decât rar, învălui în ștergere curate niște costițe, luă din pivniță un ștenduleț de brânză neîncepută, și le așeză în căruță, în fân, în vreme ce Iosif Fătu prindea caii, tot mormăind.

Nu era deloc bucuros că se duce cu stăpână-sa la popa din

Boz. Încercase, de trei zile, de când femeia își pusese gândul, să o desmânte. Căci ce putea face popa din Boz la călbează? Murise și-a cincea oaie, și el știa că vor muri toate câte vor mai fi călbegite. Ce putea ajuta la asta popa din Boz? Iată, prostii de-ale oamenilor. Dar dacă n-a putut-o convinge pe stăpână să nu se mai facă de râs ori de vorbă în sat, de ce nu se duce singură? Pentru ce-l făcea și pe el părtaș la niște boscoane în care el nu credea? Bombănea mereu înhămând caii, și pâcăia din pipa nelipsită din colțul gurii.

— Mai pune fân, Iosife, că nu va fi de-ajuns. Poate va trebui să rămânem acolo două-trei zile, și n-aș vrea să mai cumpăr și fân de la părintele.

— Două-trei zile? Da' până la amiazi suntem acolo, într-un ceas cel mult poți isprăvi ce ai cu dumnealui, și la noapte suntem acasă.

— Nu se știe! Uneori trebuie să rămână omul mai mult.

— Pentru nește boscoane popești?

— Crede tu cum te taie capul, dar du-te și mai adă două brațe bune de fân.

Ea intră în casă și ieși cu o desagă. Într-o parte ducea trei cămeși: una a bătrânului – a lui Moise –, una a lui Vasile, și-a treia a feciorului. În ceealaltă parte erau merinde pe trei zile pentru ea și pentru slugă.

Abia începu a se zări de ziuă, când căruța durăi pe podețul de lemn din naintea porții larg deschise.

Sluga era cătrănit și-acum; ca și când ar fi putut încă s-o oprească din drum, întoarse capul peste umăr și zise:

— Dacă n-oi ști eu ce-i călbează, apoi nu mai știu chiar nimic! Parcă n-am văzut destulă, cât am slujit la măcelărie! Ș-apoi, nu ți-au spus tot așa și Spiridonu

Linii și Pătru Bunii?

— Mai lasă asta, Iosifel Nu-i bine să vorbești pe drum de năcazul ce te duce la popa din Boz, porunci stăpâna cu glas scăzut.

— Asta-i acum! Au și început boscoanele!

Dar cele spuse de femeie avură darul să-i închidă gura, ceea ce nu putură face toate argumentele ce i le adusesese până acum lelea Ana. Iosif Fătu nu credea în lucruri peste fire, dar vorbele stăpânei îi trecură un fior ușor printre spete. Încă nu fusese niciodată el însuși în joc, când se punea la probă puterea farmecelor ori a descântecelor. Dar acum el mâna caii, el o ducea pe stăpână la popa din Boz. Să tacă dar! Să nu i se întâmple ceva în drum, ori la întoarcere... Cine știe? Poate popa acela îi și vede pe drum cu căruța, își zise el. Dar se mânie îndată pe sine însuși pentru așa gând de om prost. Biciuii caii, după ce-și aprinse din nou pipa, și nu mai spuse un cuvânt legănat până se făcu ziua albă.

— Ai mai fost în Boz, Iosife? întrebă lelea Ana, trezită din gândurile ei, în care încerca să prindă tot ce avea să-i spună părintelui din Boz. Căci nu numai despre prăpădirea oilor avea să-l întrebe, ci despre toate, câte căzuseră pe capul ei.



— N-am mai fost, răspunse sluga, ursuz „R”, J”.

— Păi, știi drumul?

— Cum să nu-l știu, că n-o fi pe celălalt tărâm!

— Eu am fost o dată când eram mică, cu muma, dar nu-mi mai aduc aminte de drum.

— Am auzit că-i un sat prăpădit, nicio sută de fumuri.

— Da, nu-i mare ca Broștenii.

— Oameni săraci, cu pământ puțin. Poate de-aceea și popa lor s-a apucat de găcit.

— Lasă-l în pace pe părintele din Boz. Încă n-am auzit să fi pățit cineva rău de pe urma sfaturilor sale. El nu trage pe nimeni de mânecă. Năcazurile-i duc pe oameni la el.

— Parcă n-ar fi câte-un popă în fiecare sat! Să pierzi o zi ori și mai multe, când popii sunt la îndemână pretutindenea!

— Sunt, dar nu-s toți cu același dar, Iosife.

— Hm! - făcu ursuz sluga.

— Adică nu știu toți la fel cum să scoată banul din mâna omului năcăjit...

— Spui vorbe cu păcat, Iosife. Ți-am mai spus că nu-i bine să vorbești pe drum despre părintele din Boz și să-l judeci.

— Dar nu-l judec deloc, stăpână, ci mi-i năcaz că ne pierdem o zi de lucru. Azi ar fi trebuit să ies la plug, după cum ți-am spus și asară. Nu vezi dumneata că oamenii s-au apucat de arat?

Hotarul prin care trecea drumul era, într-adevăr, plin de pluguri. De la Sântoader vremea se îndulcise, se încălzea din zi în zi mai mult, pământul se zbicea, și oamenii se grăbiră să înceapă arăturile de primăvară. Pe lângă drum, pe marginea șanțurilor, la feție, iarba tăi nără crescuse mărișoară, pretutindenea prin lunci, și chiar pe unele costișe, înverzea, îndesându-și acele de-un verde crud. Mireasma verdeții umplea aerul, ciocârlile se înălțau rotind în văzduh și cântau însuflețite, altele,

sătule de cântec și de azur, cădeau de sus ca fulgerate. Se auzeau bice pocnind pe lângă vitele albe, pogănicii – copii de la opt-nouă ani în sus – strigau mereu la ele, dându-și aere de oameni mari. Ei făceau slujbă mai ales pe lângă plugurile la care trăgeau patru vite, doi boi și două vaci, sau patru vaci, ori doi boi și un cal înaintea lor. Cele mai multe pluguri erau trase încă numai de doi boi, și rar de tot de doi bivoli. Cu ei era numai câte-un țăran. Și uneori se auzeau cântece trăgănite înfiripându-se.

Iosif Fătu, cu pipa fumegând mereu în colțul gurii, îmbrățișa cu privirea plugurile, brazdele negre și proaspete ce abureau în soare, pe care năvăleau ciori și codobaturi, și nu se mai putu răbda să tacă.

— Scumpă zi de lucru pierdem noi azi, stăpână!

— Lasă, Iosife, mai sunt zile!

— Mai sunt, cum să nu fie! Dar dacă întârziem cu lucrul, tot eu o să fiu de vină. O să mă înfrunți tot dumneata, și Gheorghe, când se va întoarce.

— Crezi și tu că va scăpa curând?

— Păi, numai ziua judecării s-o hotărască odată!

Lelea Ana nu mai răspunse. Cu cât trecea vremea îi părea că mai ușor îi este să se amâne judecata, temându-se tot mai mult că va fi osândit. Până nu se judecă, tot mai putea trage nădejde.

Trecură prin trei sate. Soarele se apropia de amiază când intrară în Boz. Cu toate îndemnurile slugii, caii mergeau de mult la pas, osteniți de drum și de trapul continuu în care îi ținuse Iosif.

Biserica era răzlețită de sat, sus pe-un deal, și înnegrea din coperișul ei vechi de șindrilă și din pereții de bârne nespoiți, roși de vreme.

— Unde șade părintele? întrebă sluga pe cea dintâi femeie ce răsări în porțiță, în capul satului, să vadă cine vine la popa. Căruțe cu cai rar treceau prin sat.

— Drept înainte, până la cotitură, și acolo apuci pe hudița din dreapta. Da' de unde sunteți?

— Iaca, dintr-un sat, răspunse sluga supărat.

— Din Broșteni, spuse lelea Ana.

— Din Broșteni! De mult n-au mai fost oameni de-acolo la părintele Nicodim. Vreo boală?

Sluga dădu bici cailor, căruța se zmânci, și lelea Ana nu mai putu răspunde. Dar acum se iveau femeii și bătrâne aproape în fiecare portiță, cu mâna streășină la ochi. Câinii începură să latre prin curți. Căruța făcea larmă mare, pentru că Iosif nu mai slăbea caii din trap, așa că era gata-gata să treacă de cotitură, și abia avu vreme să cârmească la dreapta.

Hudița, străjuită de amândouă părțile de sălcii, se înfunda în ograda părintelui Nicodim. Caii se opriră înaintea unei porți dărăpănate.

— Se pare că am nimerit bine, stăpână. Curtea e pustie. Se spune că veșnic e plină de cară și de călării.

Sări din căruța să deschidă poarta, căci nu se arăta nimeni prin curte. Nici lătrat de câne nu se auzi.

— Poate nu-i nimeni acasă, și vom fi făcut atâta drum în zadar, zise el, intrând pe portiță în curte.

Lelea Ana se uita neliniștită în curte. Era o ogradă largă, cu grajdul și șoproanele în fund, toate acoperite cu paie. Casa, veche, cu ferestre mici, cu podmol pe lângă păretele din fața curții, cu streșini largi și joase, era acoperită cu șindrilă. Petece mai nouă se zăreau unde și unde pe acopezăș.

Traseră în mijlocul ogrăzii, unde era, mai la o parte, și casa, și abia atunci se deschise o ușă scundă și, gârbovind-se de spate, se ivi un țăran cu capul gol, c-o barbă lungă, albă, răsfirată pe piept ca o mătură. Când se obli din șale, ajunse cu capul în streășină. Făcu încă un pas și se opri. Era numai în cămașă și pieptar, cu cioareci de lână, cu cizme înalte în picioare, încins cu un șerpar lat. Obrazul abia i se vedea, roșu, numai în jurul nasului, încolo năpădisse barba peste tot, stufoasă și încâlcită. Fruntea înaltă era brăzdată de dungi adânci. Cămașa, cu mâneci largi, o purta afară, ca orice țăran.

Dacă n-ar fi purtat măturoiul acela de păr alb, nu l-ar fi putut deosebi nimeni de un moșneag voinic din sat.

Sluga se uită chiorâș la el și se făcu a nu-l vedea; luă fân din căruță și-l puse înaintea cailor, din trupurile cărora se înălța aburul în valuri. Făcu un șomoilog de fân și începu să frece caii. Apoi îi trase de urechi, zmâncindu-i cu putere, și aruncă o pătură lungă peste amândoi. Părea că nici nu aude ce vorbește stăpâna cu părintele Nicodim. Dar trăgea mereu cu urechea.

Lelea Ana coborâse repede din căruță, după ce-i dăduse preotului binețe cât ce-l văzuse ivindu-se în prag. Apoi se apropiase și-i sărutase mâna cu evlavie.

— Bună-ziua, părinte Nicodim! – zise ea din nou –, și sărutăm sfințita dreaptă. Credeam că nu sunteți acasă.

— Sunt numai singur. Preuteasa s-a dus la protopopul. De două zile-i dusă, și văd că nu mai vine.

Lelea Ana se simți învăluită de vocea lui blândă și armonioasă încă. Ochii lui albaștri o priveau cu bunătate de subt sprâncenele stufoase.

El se uită apoi împrejur, pe hudiță, pe la gardurile din vecini, ca și când ar cerceta dacă nu-i vede cineva. Dar nu se arăta nimeni, pe nicăiri.

— Poftește în casă, zise el cu blândețe, încet, de părea că vorbește numai cu gura pe jumătate.

— Vin îndată, părinte, numai să iau ceva din căruță.

Preotul se mai uită o dată îngrijorat împrejur.

— Să tragă căruța subt șopron, în fund, și caii să-i bage în grajd, zise el, și intră în casă.

Sluga mormăi supărat, dar trase căruța subt șopron, în fund, unde nu putea fi văzută de-afară, și duse caii în grajd.

— Se vede că vrea să ne țină cu zilele aici, zise el năcăjit.

— Nu cred, Iosife. Uite că nu-i nimeni aici. Mai mare mirare! răspunse stăpâna, luând din fân darurile ce le adusesese pentru părintele.

— Se vor fi săturat și oamenii să-i tot dea zloți pe

dea geaba.

Femeia înălță din umeri și-l lăsă în plata Domnului, dar din prag întoarse capul.

— Gaută în desagi și mîncă și tu ceva, dacă ți-i foame.

— De foame, cum să nu-mi fie foame, că-i aproape crucea amiezii, zise el, punând palma streășină și uitându-se la soare.

Gasa în care intră Ana nu se deosebea, ca împărțire, prin nimic de-o casă țărănească a unei familii fruntașe: tinda la mijloc, cămara, cum intrai, la dreapta, camera de către hudiță la stînga. Tinda nici nu era podită, ci lipită cu pămînt. Grinzile erau joase, ajungeai cu mîna la ele, erau înnegrite și bine încovoiate la mijloc. Rînduiala dinlăuntru era de asemenea puțin deosebită de a unei case țărănești. Numai în colțul din stînga mesei era o etajeră cu patru rînduri de cărți cu scoarță veche, iar în colțul mesei o bucoavnă mare. Pe la grinzi era vîrât busuioc uscat, și mireasma lui umplea camera.

Lelea Ana își puse darurile pe masă, oftînd din greu, și se gîndi cum să înceapă.

— Șazi pe laviță, creștină bună - o îndemnă părintele cu aceeași voce blîndă și adîncă, plină de armonie, mîngâietoare ca un îndemn părintesc.

— Șazi și spune-mi ce năcazuri te-aduc pe la mine - adăugă după ce șezu și el la masă, cu mina pe bucoavnă.

— Uite ce este, începu iar, cam stînjenit. Aș vrea să putem isprăvi cât mai repede. De-o vreme nu mai dau sfaturi, nici slujbe, căci m-au pizmuit niște frați mai tînări și m-au pîrât la vlădicie că fac boscoane și țin poporul în rătăcire. Mi-a venit pe cap o cercetare, un preot de cei mari, de la vlădicie, cu protopopul, și m-au oprit să mai cetesc la boli:

364

și la năcazuri. În treaba asta e dusă și preuteasa la protopopie, să vadă dacă nu s-ar putea ridica opreliștea. Căci cu toată vestea de oprire dată de frații din satele

din jur, ia poruncă mai înaltă, oamenii năcăjiți tot se mai strecoară până la mine, așa cum s-a întâmplat și cu dumneata. Ar fi bine însă să putem isprăvi în grabă, să nu te-apeuce noaptea aici. Am și eu oameni răi în sat, care abia așteaptă să mă poată pâri.

Lelea Ana rămase mirată. Nu știa dacă e adevărat ce spunea părintele, ori era numai unul din mijloacele ce le folosea pentru a se apropia de inima omului, mijloace multe și deosebite, de care spuneau unii și alții că se folosește popa din Boz.

— De la rugăciune, de la sfat și de la slujbe, cum să te oprească cineva, sfinția-ta? Doar e un dar de la Dumnezeu, spre alinarea suferințelor omenеști, și numai Dumnezeu ți-l poate lua.

Bătrânul tresări, un zâmbet luminos trecu o clipă prin ochii lui.

— Așa cred și eu, creștină bună! Da' vezi că-n lume sunt mulți oameni răi. Acum să-mi spui – continuă el, deschizând ca din obișnuință îndelungată bucoavna pe care i se răzimase mâna până acum și privind la șirele unde i se oprise degetul –, să-mi spui ce te aduce din Broșteni până la mine?

Părintele Nicodim cunoștea portul din cel puțin treizeci de sate din jur, până în cele mai mici amănunte, și nu-i fu greu, dintr-o ochire, când ieșise în prag, să fie sigur că oamenii ce-i intraseră în curte erau din Broșteni.

Lelea Ana însă se înfioră, căci nici ea, nici sluga nu-i spusese de unde veneau, iar pe altcineva nu zăriseră prin apropiere.

— Vii de departe – adaoșe preotul, văzând că femeia se frământă și nu știe cu ce să înceapă, deși în drum își făcuse planul amănunțit.

— Pe-acolo poate nici n-ați auzit că-s opriți oamenii să mai vină la mine. Părintele Andrei nu v-a spus nimic?

— Nu! Nu ne-a pomenit nimic.

— Mai este și câte-un frate preot care înțelege puterea rugăciunii și-a sfintelor slujbe, vorbi el înveselit.

Apoi deschise bucoavna pe nimerite și iar se uită la șirele pe care i se oprise degetul. Se uita de departe la scrisoare, lăsându-și capul pe spate. O dungă se ivi între sprâncenele lui, părând că se gândește adânc. Nenorocirea cu moartea lui Vasile Mărginean din Broșteni era cunoscută de toate satele din jur, se știa că feciorul e la închisoare și acum, că încă nu i s-a făcut judecata. Din felul cum se purtase lelea Ana cu bărbatul ce-o însoțea, cunoscuse îndată, din lunga lui experiență, că-i sluga, nu soțul ei. Își făcu toate socotelile, cum îi era obiceiul, și ajunsese la o singură concluzie, pe care o luă drept certitudine.

— Încă nu s-a hotărât ziua judecății ficiorului? o întreabă el, privind-o drept în ochi.

— Nu, părinte, nu! răspunse lelea Ana, cutreierată de-un fior de spaimă, dar și de încredere, în același timp.

Limba i se dezlegă îndată și începu să-i povestească tot ce avea pe suflet. Nu mai avea nicio îndoială că preotul cunoștea tot, din cartea aceea deschisă, și își ușura sufletul. Povesti pe larg, începu cu moartea socrului său, vorbi despre firea lui, așa că părintele Nicodim începu a se frământa după masă și a privi mereu îngrijorat pe la portiță, pe la gard, să vadă de nu se-arată cineva.

— Lasă asta! Știi și eu cine-a fost Moisa Mărginean, căci îi ajunsese vestea în toate satele.

— Cu un om ca ăsta am trăit eu în casă douăzeci și șase de ani, părinte.

— Lasă asta! Ce-i cu oile?

Lelea Ana, în focul povestirii, își și uitase că chiar la început îi pomenise cum au început să-i moară oile. Se înspăimântă. Rămase o vreme cu gura căscată.

— Ne-au murit cinci pân-acum, după ce mai înainte a fost întâmplarea cu porcul și ne-a pierit boul. Toate nenorocirile trebuie că ne vin de la bătrân și de la jurământul bărbatului meu.

— De bună seamă - întări părintele, deschizând iar

bucuavna pe nimerite, la alt loc, și privind șirele cu capul dat pe spate. Apoi, dup-un răstimp de gândire, adaose: – Scribe și la cartea sfântă că păcatele părinților se răzbună, adică se pedepsesc până-ntr-al șaptelea neam. Păcatele, nu altceva. Nu-i lucrarea diavolului, cum crezi dumneata, ci urmarea păcatelor, pe care o suferă adeseori cei nevinovați. Nici nu-i răzbunarea celor morți, cum cred unii oameni, căci ei nu mai au nicio putere asupra celor vii. Ci e răzbunarea însuși a păcatului asupra celor de-un sânge, care au rămas să trăiască în lume. Căci păcatul, iată, nu moare odată cu omul. Asta o știm din Scripturi, dar se adevărește și în viață la fiecare pas. Bătrânul Moaisă a fost un om cumplit de zgârcit, iar bărbatul dumitale a greșit când s-a jurat să-și însoare ficiorul împotriva voii lui, pentru a ușura moartea bătrânului. Prin păcat nu-i îngăduit să ușurezi moartea nimănui, ci numai prin faptă bună. Știe Dumnezeu pentru ce dă moarte grea păcătosului mare.

El vorbi cu o voce monotonă, aproape adormitoare, privind undeva prin părete încolo. Apoi deschise iar cartea, într-alt loc, se uită din depărtare la rândurile pe care i se oprișe, degetul gros, și zise:

— Pentru oi îți voi sluji nește sare. S-o amesteci bine cu tărațe curate și să le-o dai s-o mănce. O să mai presar eu în sare și o pulbere bună de leac. Iar acum du-te și adu cămeșile din desagi, să cetesc slujbele cuvenite.

Lelea Ana se umplu de-o teamă sfântă. De unde știa că adusesese cămeșile și că ele erau în desagi? Se sculă înfiorată și se duse la căruță. De unde știa că-s mai multe cămeși? Toate-toate le citea în cartea cea groasă, cu scoarțele de lemn mâncate de cari, din colțul mesei.

Dar părintele Nicodim nu citise nimic în cartea aceea, ci dintr-o practică de peste patruzeci de ani, știa că dacă nu i se aduce bolnavul însuși, sau cine era de îndreptat, i se aducea totdeauna cămașa, sau iia dacă era femeie. Și cum lelea Ana se împiedica de doi morți și un viu în năcazurile ei, știa că va fi adus mai multe cămeși.



Când se întoarse femeia cu cămeșile împăturite într-un ștergar, îl află pe părintele cu patrafirul după cap, cu crucea pe masă, cu o luminare aprinsă pusă în sfeșnic de aramă.

El citi dezlegări de blăstăm pe cămeșile lui Moise și a lui Vasile, citi cu glas adânc și vibrant, cu vorbele răspicate, molitve pentru odihna sufletelor lor, apoi puse patrafirul pe cămașa lui Gheorgh e și citi cu glas pătruns rugăciuni pentru scăparea, sănătatea și mântuirea lui.

Dintr-un cui din grindă luă căldărușa de aramă cu apă sfințită, scoase din ea mătăuzul ud și începu a stropi în formă de cruce, de câte trei ori, cele trei cămeși.

În toată vremea asta pe femeie o ținu în genunchi. Acum se întoarse, îi puse patrafirul pe cap și-i citi, oftând mereu, molitve pentru sănătatea și întărirea sufletului ei, pe care se grămadiseră, ca niște haite de lupi, toate nenorocirile vieții, «deși-i numai un cap de muiere neputincioasă, Dumnezeule atotputernice, și-a ajuns pe marginea prăpăstioasă a deznădejzii, care vine de la diavolul, întărește-o, Doamne al Ceriului și al Pământului, și o fă să biruie furtunile vieții și să-ți slujească ție! Vindecă ranele inimii ei cele adânci, care nu încetează să sângereze, și trimite-i ajutorul tău de sus, și mângâiere și lumină nouă, bucurându-se de singurul ei fiu. Ocrotește-o și o întărește, căci a ta este împărăția și puterea și slava, a Tatălui și-a Fiului și-a Duhului Sfânt, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.»

În cursul acestei rugăciuni din urmă, lelea Ana izbucni într-un plâns nepotolit, încât se scutura oămașa pe ea. Când se sculă din genunchi, văzu lacrimi și-n ochii bătrânului. Ea se repezi la dreapta lui și începu să o sărute cu buze fierbinți și să o spele cu lacrimi.

— Încrede-te în Dumnezeu, creștină bună, căci numai el e tare și ne poate ajuta. El cunoaște toate suferințele vieții noastre și nu ne încearcă peste puterile noastre.

— Vai, părinte, pe mine m-a încercat!

— Să nu spui vorbă cu păcat, creștină bună! Dumnezeu nu-i dușmanul muritorilor, ci părintele lor. Și spune la cartea sfântă că Dumnezeu pe cine-l iubește, îl ceartă. Asta n-o putem pricepe noi, căci judecățile lui sunt nepătrunse de mintea omenească.

Lelea Ana își șterse ochii, își scutură capul, își tocmi la repezeală năframa.

— Ce să mai zic? Fie voia lui! spuse ea oftând, dar simțind în suflet o mare ușurare și o hotărâre de a îndura orice ar mai veni peste ea, cum nu cunoscuse până acum.

Preotul trecu în tindă și veni cu un blidișel plin cu sare. Scoase dintr-un dulăpior o cutie, o deschise, luă cu

3 G8

degetele de trei ori niște praf verzui și-l presăra peste sare, o amestecă, apoi puse patrafirul peste blid și citi două molitve, una pentru sfințire, alta pentru oile bolnave. Luă în urmă mătăuzul și stropi sarea de trei ori în forma crucii.

— Sarea asta să o amesteci bine cu tărațe, cum ți-am spus, și s-o dai oilor. Praful pe care l-ai văzut ei din nește buruieni și-i bun la călbează. Leacul îl știu de la părintele meu, și el l-a cunoscut de la moșul.

Femeia scoase din sân punga, și-i puse pe masă banii cu care venise de-acasă. Despături costițele, în vreme ce părintele își pune la loc molitvelnicul și patrafirul.

— Iaca, sfinția-ta, cu ce putem să-ți mulțămim și noi.

Bătrânul văzuse cu coada ochiului tot ce pusese femeia pe masă. Se apropie, luă trei zloți și-i dăte înapoi.

— Mi-s destul doi, creștină bună. Ai adus și brânză și costițe. Dumnezeu să primească.

— Te rog să iei banii toți. I-am menit pentru asta, zise lelea Ana cu un fel de însuflețire.

— Nu, fiica mea, e destul. Cu cei trei zloți vei face altceva. Îi vei da părintelui Andrei să slujească trei liturghii, una pentru socru, alta pentru bărbat și-a treia pentru ficior. Iar dumneata să ajunezi trei vineri

dupolaltă, apoi să te spovedești și să te cumineci... Da' părintelui Andrei nu-i mai spune că popa din Boz a rânduit cele trei liturghii. Le dai așa, din gândul și hotărârea dumitale.

El începu să privească iarăși îngrijorat prin fereastra de către uliță.

— N-ai face mai bine sfinția-ta cele trei slujbe?

— Pentru ce? Ar trebui să rămâi aici trei zile, căci la sfintele liturghii trebuie să fii de față și dumneata. Și, cum ți-am spus, nu-mi dă mâna să rămâi mai multă vreme la mine, căci am oameni răi în sat, care m-ar pâri că iar umblu cu boscoane. Dă liniștită banii părintelui Andrei, că darul preoției e același la toți preoții.

Își trecu degetele groase și noduroase prin barba încâlcită, cu ochii mereu la fereastră.

— Cămașa ficiorului să i-o duci la închisoare, s-o îmbrace. Celelalte două să le dai de pomană la doi bătrâni săraci din sat, la doi creștini buni. Să nu le dai la nește țigani, că ei se spurcă cu tot felul de mortăciuni. Și acum, creștină bună, rogu-te să plecați. Vor începe în curând să vie oamenii de la lucru, și nu aș vrea să vă afle pe-aici... Până va voi Dumnezeu și se va ridica opreliștea.

— Mare mirare că o binefacere poate fi oprită, și chiar de vlădicie! suspină femeia. Mare păcat!

— De, oameni pizmași sunt în toată lumea, creștină bună. Sunt și între frații preoți. Unii cred că le iau câștigul din mână și că mă umplu de bani. Dumneata vezi ce-i în casă și pe-afară. Nu prea sunt sămne de avuție, nu-i așa? zâmbi el. Nu-i o gospodărie și o casă de domn, precum vezi.

— Și-au făcut păcate grele cei ce v-au oprit, părinte, suspină lelea Ana.

— De, cât m-am priceput și mi-a ajutat Dumnezeu, am alinat dureri și boli, dar averi n-am adunat. Mi-am crescut copiii la școală, asta am făcut. Doi mi-s avocați, unul doctor și al patrulea preot, care va urma în locul meu în Boz.

— O să le plătească Dumnezeu celor ce v-au făcut supărare.

— Ba să nu le plătească, ci să-i cumințească. Să vadă că au greșit, și să ridice opreliștea. În treaba asta umblă și preuteasa pe la protopopie. Știu eu de ce întârzie atâta? Poate se va fi dus și la vlădicie, căci e o femeie încăpățânată. Ce-și pune în cap, nu-i mai scoate nimeni.

— Să-i ajute Dumnezeu!

— Și acum să auzim de bine, draga mea. Mergeți în pace și aveți nădejde în Dumnezeu.

Lelea Ana mai cuteză să spună ceea ce avea de mult pe inimă:

— Rogu-te, sfinția-ta, caută în carte ce va fi cu ficiorul. Îl vor osândi, ori nu?

— Hm, făcu moșneagul, apropiindu-se de bucoavnă. Viitorul e în mâinile lui Dumnezeu, creștină bună, dar totuși voi mai deschide o dată cartea. Ți-am spus că o pedeapsă i se va da.

Tot vorbind, deschise la întâmplare cartea, se opri cu degetul într-un loc, privi la șire de departe, se gândi un răstimp și zise:

— Patru-cinci ani i se vor da, dar nu trebuie să te sperii pentru asta. Va ieși și el mai luminat și mai liniștit din temniță, știind că a ispășit pentru un păcat făcut fără voie, e adevărat, dar care acum îl mușcă mereu de inimă.

— Adevărat, sfinția-ta, așa s-a schimbat, așa a slăbit de când s-a întâmplat nenorocirea, încât nu-l mai cunoști.

— Păcatul n-a fost cu voie, dar a pornit din firea lui prea iute. Pe viitor va învăța să se stăpânească mai bine. Căci fiecare trebuie să purtăm un frâu de care să tragem când ne duce firea la rău.

Lelea Ana nu se înfrică, ci parcă se mai liniștește. Patru-cinci ani, vor trece ei! Patru-cinci ani ea va fi încă în putere, și cu ajutorul lui Iosif, care se dovedește om priceput, va purta ea toată economia.

Totuși, când ieși în curte, simți un val de frig între

spete. Patru-cinci ani în temniță, Dumnezeule sfinte! Ce se va alege de Gheorghe?

Sluga ațipise în fân, în căruță. Când îl trezi stăpâna, să prindă caii, nici nu-i veni să creadă. Poate dormea el de mult? Dar uitându-se la soare văzu că era încă destul de departe de asfințit.

— Plecăm?

— Plecăm. Am isprăvit.

— Doamne, mulțămescu-ți! Caii-s odihniți, și înainte de miezul nopții vom fi acasă.

Părintele Nicodim se ivi în prag și privea cum scoate sluga caii din grajd cu hamurile pe ei. Era tot în capul gol.

— Adapă-i mai întâi, voinice. Ori i-ai adăpat? întrebă el cu vocea blândă.

Iosif se plesni cu palma pe frunte: adormise în fân și uitase să-i adape. Aruncă întâia privire binevoitoare spre bătrân, adăpă caii, și după ce ieși cu căruța în mijlocul curții, se repezi cu căciula în mână să sărute dreapta preotului.

— Să fii sănătos! Dumneata nu ești din Broșteni, ești din Aluniș, nu-i așa?

Sluga rămase cu gura căscată.

— Din Aluniș, sfinția-ta. Și mergând o vreme de-a-ndărățelea, se apropie de căruță.

— Fiți sănătoși și mergeți în pace! le strigă preotul, când căruța ieși din curte.

Apoi se grăbi și închise poarta. Ulița era pustie și acum. Prin porțițe, pe la garduri, nu se zărea nimeni, și părintele se întoarse mai liniștit în casă.

Trecuse binișor de ojină, dar satul era parcă mai pustiu decât la venirea lor. Abia două-trei femei ieșiră la gard, la durăitul căruței.

După ce ieșiră în câmp, lelea Ana căută în desagă și își luă ceva de mâncare. Intru târziu, sluga întoarse capul peste umăr.

— Dumneata i-ai spus, nu-i așa?

Lelea Ana tresări din gândurile ei. Iosif nu spusese nicio vorbă până acum.

— Ce să-i spun și cui?

— Părintelui. Dumneata i-ai spus că-s din Aluniș. Nici sfinția-ta nu m-a întrebat. Dar pentru ce?

— Păi, n-ai auzit când mi-a spus că eu nu sunt din Broșteni, ci din Aluniș?

— N-am auzit! Așa ți-a spus?

— Așa!

— Nici eu nu i-am spus că-s din Broșteni, și totuși a știut. Și încă asta-i nimic!

— Ce mai este? întrebă Iosif, întorcându-se cu întreagă fața mirată spre stăpână.

— A știut și cine sunt, cum mă cheamă, și ce năcazuri am. A știut că Gheorghe e în temniță!

— Nu mai spune! Poate că-mi știa și numele meu!

— De bună seamă că-l știa. În cartea aceea toate i se descoperă!

Iosif rămase cu gura căscată, și așa se întoarse iar spre cai și-i atinse cu pleazna biciuștii.

Faima asta o avea de mult popa din Boz, că știa pe oameni cu numele, cu satul, cu năcazurile lor, și împrejurarea asta măsura încrederea în el și credința că are daruri deosebite. De data asta se putuse descurca și singur. Pe Iosif îl cunoscuse tot după port că-i din Aluniș. Dar mai înainte, în vremurile bune, se folosea și de anumite trucuri pentru a afla numele și năcazurile oamenilor ce alergau la el. De obicei, preuteasa și câteva fine iscodeau pe cei ce veneau la părintele, și, până le venea rândul, ele aflau mijlocul să-l informeze. Ceea ce sfinția-sa nu s-o tea drept păcat. El apucase încă de la tată-său, tot preot, cu și mai puțină școală decât el, apoi se încredințase și el, că era de lipsă să-i câștige omului încrederea de la început, pentru a-i putea fi folositor cu sfatul și cu rugăciunea. Și oleacă de zgândărire a credinței în puterea lui miraculoasă, se întorcea cu folos tot asupra omului năcăjit. Dar pentru aceste trucuri, mai

ales, ajunsese el în cercetare disciplinară și fusese oprit de la meseria asta, pe care însă nu o ținuse și nu o ținea nici acum de păcat.

#### XXIV

În anul acela primăvara veni cu pași rari și depărtați unul de altul. Câteva zile mai călduțe erau urmate de altele reci, înnourate și triste, bătute de vânturi aspre, apoi alte două-trei mai luminoase, cu miresme de pământ reavăn, de verdeață tânără. Oile fură scoase la pășune, căci cu toată vremea rece, iarba crescuse mărișoară. Dar în cele mai multe zile, mieii în loc să zacă pe costișe în bătaia soarelui, sau să-și pornească jocurile pe marginea pâraielor, umblau strâmbi după mamele lor și behăiau dureros. Mai ales cei cruzi trebuiau mereu puși în desaga de pe spatele măgarilor, ori păcurarii erau siliți să-i încălzească în glugă.

Pe lângă oile localnicilor, pășteau pe hotarul Broștenilor și două turme mai mici, ale unor mărgineni, care iernaseră aici din fânul cumpărat de la oameni. Aproape în fiecare an veneau cei doi proprietari de turme, de-cu-vara, și cumpărau clăi de fin de la localnicii care aveau de vânzare, iar primăvara, câteva săptămâni, le pășteau pe hotarul lor și pe moșia unui grof care se ținea tot de hotarul Broștenilor. Mai ales de la acesta cumpărau fânul trebuitor peste iarnă, pentru că ce puteau cumpăra de la țărani era prea puțin. Ei aveau fânațe puține, și chiar cei ce aveau fân de întrecut nu-l vindeau bucuros, nici vara, nici toamna, căci nu știau cât va ține iarna, și nu voiau să ajungă să cumpere ei, pe preț întreit ori și mai scump. Se aflau totuși unii pe care îi ardea lumina la deget, le crăpa măseaua pentru câțiva zloți, și vindeau. Cei doi mărgineni erau însă totdeauna bine informați, și, când se făcea fin mai mult „cumpărau și iernau într-alte sate, unde-l puteau afla mai ieftin.

Dintre ei s-a stabilit aici în Broșteni, după cum spuneau băți îmi, din auzite și ei, strămoșul familiei Mărginean, însurându-se cu o fată din sat. Proprietarii

de-acum ai turmelor nu veneau decât din când în când, rămâneau o zi două, și iar porneau în treaba lor, căci țineau prăvălii în două sate mari. La oi rămâneau păcurarii, între care, uneori, erau și feciori tineri, care băteau toată iarna șezătorile, cu flăcăii satului, și uneori se însurau și rămâneau în Broșteni.

Pentru cele două turme, stăpânii arendau fânațele și luncile moșiei grofești și o parte din fânațele satului, așa că nu se amestecau cu ale localnicilor, care pășteau în pâlcuri mici, de obicei câte unul de fiecare uliță. Cei mai auți și le pășteau și deosebit.

Iarba era bunișoară și în primăvara asta, deși se înfiripase mai târziu, dar mieii nu creșteau și nu se îngrășau, din cauza vânturilor reci.

Uneori, când se mișcau nouri mai grei pe cer, și oamenii se așteptau la o ploaie călduță, se trezeau prin văzduh cu ape reci de la miazănoapte și cu fuiaguri trecătoare de zăpadă.

Se făcuseră toate arăturile de primăvară, încolțiseră orzurile, holdele de toamnă ieșiseră destul de bine din iarnă, dar nu creștea nimic, și oamenii, cu cât treceau zilele, erau tot mai îngrijați. Vitele mari încă nu aveau ce pășuna, și nutrețul era pe sfârșite.

Abia la începutul lui mai izbucni cu putere primăvara, și în două săptămâni nu se mai cunoscă întârzierea ei. Răpăiau mereu ploi scurte și calde, se ivea soarele aprins în cerul ce se curăța în câteva clipe de nouri, și grăbea toate semănăturile rămase pipernicite, așa că satul întreg se luminează. La Sângiorgiu, era semănat și porumbul, și pe unele locuri chiar răsărise. Copiii zburdau pe uliți, în capul gol și desculți, numai în cămășuțe; se bălăcăreau în pâraiele pornite de ploile răpezite în picuri mari cât alicele, alături de rațele și găștele ce năvăleau în uliță; alții păzeau la marginea drumului, pe lângă garduri, în locuri virane din ulițele largi, unde creșteau urzici grase, scroafe cu purcei mici, sau mascuri care ieșiseră din iarnă slabi ca ogarii, cu



părul lung și îmburzoiat ca la mistreți. Cei mai mărișori erau cu oile, alții cu vitele, și pătau cu pâlcurile lor albe pășunea verde, și ici și colo.

Apoi veni vremea înțărcatului mieilor. Cele două turme ale mărginenilor plecară din sat; localnicii aleseră și ei plecătorile: de-o parte, mieii și sterpele, noatinii de alta, și împărțiră turmele pentru vârat, ducându-le pe fiecare păcurarii la pășunile lor obișnuite. Luncile, fânațele, ajunseră acum oprite, pentru a putea crește iarba de coasă.

Înainte de Ispas cu două zile, se dădu și judecata în procesul lui Gheorghe Mărginean, după ce fură ascultați peste treizeci de martori. Fu condamnat la cinci ani, deși toți martorii mărturisiră pentru nevinovăția lui; dar versiunile erau atât de variate, nenorocirea fu povestită în atâtea feluri câți martori o văzuseră, încât judecătorii se zăpăciseră.

Lelea Ana era pregătită la o asemenea condamnare de când fusese la părintele din Boz, și primi sentința cu destulă tărie și sânge rece. Se așteptase la ea.

După ce nicio oaie nu-i mai murise de călbează, după ce le mestecase în tărâțe sarea sfințită adusă de la părintele Nicodim, după ce, dând cămeșile de pomană și asistând la slujbele plătite părintelui Andrei cu cei trei zloți, spovedindu-se la urmă și cuminecându-se, nu mai fu torturată de spaima răzbunării celor doi morți, lelea Ana fu încredințată că se va împlini și ce-i spusese popa din Boz cu privire la osândirea lui Gheorghe la patru-cinci ani, și, cu vremea, se obișnuise cu gândul acesta, așa că judecata nu o zdrobi. Ea se gândea acum la ceea ce-i mai spusese părintele Nicodim, că ispășirea, până la urmă, îi va fi folositoare și feciorului.

«În tot răul omul năcăjit își află în urmă o mângâiere, căci altfel nu ar putea trăi», își zicea sluga Iosif Fătu, care nu se putu împăca cu osândirea lui Gheorghe, când o vedea pe lelea Ana îmbărbătată și pornită cu strășnicie să facă pe stăpânul. El nu-și putuse

închipui nicio clipă că feciorul stăpânei ar putea fi osândit, căci el văzuse de-aproape, cu ochii lui, cum s-a întâmplat nenorocirea.

Lelea Ana nu-i spusese nimic din prorocia părintelui din Boz în legătură cu osândirea lui Gheorghe, dar, din drumul acela, el rămăsese un credincios, mai ales după ce văzu că oile stăpânei nu mai muriră, cât ce mâncară tăratele mestecate cu sarea sfințită.

Când, într-un rând, vorbind el iar de osânda nedreaptă, îi păru totuși prea nepăsătoare lelea Ana, și cuteză să-i spună în față, femeia oftă și zise:

— Mă așteptam la asta, Iosife. Eram pregătită.

— Dumneata?

— Mi-a spus părintele, din carte, când am fost în Boz.

— Ți-a spus-o și asta? se minună sluga, neputând crede.

— Mi-a spus că patru-cinci ani de temniță îi vor da, de bună seamă.

— Maică Preceastă! Păi, se vede că popa din Boz e chiar proroc.

— Are dar de la Dumnezeu. Și tot sfinția-sa mi-a întărit și sufletul.

— Cum ți l-a întărit?

— Cu slujbele ce mi-a cetit și vorbele ce mi-a spus.

— Ce vorbe? întrebă iar sluga, grozav de curios de-a afla cât mai multe.

— Mi-a spus că anii de temniță îi vor fi folositori lui Gheorghe, căci va învăța să se stăpânească mai bine.

Iosif Fătu tăcu un răstimp, apoi începu să clatine din cap, uitând tot respectul ce-l simțise cu puțin înainte pentru popa din Boz.

— Asta să o spuie dumnealui lui mutu'! Temnița nu te-nvață la niciun lucru bun. O știu de când m-au ținut și pe mine șase lunp

— Cum? Ai fost și tu în temniță?!

— Da! Odată, în beție, am bătut pe unu' rău de tot.

Era să moară.

— Nu mi-ai spus niciodată.

— Ce era să-ți mai spun! Știu atâta, că temnița îl înrăiește pe om și mai tare. Când am scăpat, dacă l-aș mai fi întâlnit pe omul acela pentru care am stat în întuneric o jumătate de an, mi se pare că l-aș fi strâns de grumaji...

În casa Mărgineanului se vorbea uneori de osânda lui Gheorghe, însă din ce în ce mai rar, mai ales după ce fu dus, îndată după Rusalii, într-o închisoare mai mare, departe, într-o altă regiune a țării. Lelea Ana putu să-l vadă atunci, la plecare, și rămase cu inima zdrobită. Cât de pierit era bietul ei copil și cum i se împiedica limba în gură! Nu plângea, dar păraie de lacrimi îi curgeau din ochi, și nu se mai putea despărți de mamă-sa.

— Cel puțin dacă m-ar fi lăsat aici! Aș fi fost mai aproape de casă. Dumnezeu știe dacă mă voi mai întoarce din depărtările acelea! spuse el cu mare greutate, înecându-se mereu.

Mamei sale i se rupea inima, dar tot putu spune:

— Te vei întoarce, dragul meu, te vei întoarce! Peste tot locul e lumea lui Dumnezeu. Părintele din Boz mi-a spus din carte că anii ăștia de osândă îți vor fi de folos, că vei învăța să te stăpânești mai bine. Cum a avut dreptate cu osânda ce ți-au dat-o, va fi așa cum a spus, și te vei întoarce.

— Cinci ani, mamă, cinci ani! gemu flăcăul.

— Nu mai sunt cinci, căci ți s-au socotit în ei cele cinci luni cât ai stat închis. Mă voi ruga lui Dumnezeu în toată clipa, voi da slujbe. Roagă-te și tu, Gheorghe, căci numai Dumnezeu poate întări inimile.

De când fusese dus legat de jandarmi, ori de câte ori îl cercetase mamă-sa până acum, flăcăul nu pomenise niciodată de Sora, dar nici lelea Ana. Se părea că o uitaseră cu desăvârșire, și pe ea și căsătoria proiectată. Nu se mira nici ea, nici el că fata n-a încercat niciodată să-l vadă, după nenorocire, că n-a venit să-și ia rămas-

bun nici acum când pornea departe, într-o temniță din țara ungurească. De aceea lelea Ana se răci toată când, la despărțire, feciorul o luă din nou de mână și-i zise cu voce schimbată, ca de pe altă lume:

— Surorii să-i spui, mamă, să vadă să se mărite. Nu mă poate aștepta cinci ani. Să-i deie Dumnezeu noroc cu altul, căci cu mine n-a avut. Nu poate rămânea fată bătrână. Destul nenoroc i-am adus eu. Să-i spui că mă rog de iertare, și ei și lelei Maria.

— Păi, dacă va voi ea să te aștepte!... zise mamă-sa cu gura pe jumătate, căci ea nu se gândise niciodată la asemenea posibilitate.

— Nu! Să nu mă aștepte! N-ar lăsa-o nici părinții, știu eu bine. Dar nici eu nu vreau, deși nu-mi iasă de la inimă. Săraca fată, cum se va fi înspăimântat de cele întâmplare!

— Da, a rămas ca fulgerată multe zile. Pe urmă a început să se miște și să vorbească.

— N-ar mai putea trăi cu mine, simt eu asta. Cum ar mai putea? Cine s-ar mai mărita cu mine?

— Numai să-ți ajute Dumnezeu să treacă vremea și să rămâi sănătos! Vor fi ele destule fete care vor vrea să se mărite bucuros cu tine. De pe partea asta nu avea nicio grijă! Doar nu ești și nu ai fost niciodată un ucigaș!

Flăcăul gemu și strânse cu putere mâna mamei sale. Veni gardianul să-l ducă.

De la plecarea lui Gheorghe la închisoarea aceea depărtată, lelea Ana vorbea tot mai rar cu sluga despre el. În schimb se înverșunase pe lucru și nu-i dădea lui Iosif o clipă de odihnă, încât sluga o amenința uneori că pleacă și o lasă de capul ei.

Prin sat făcu vâlvă, câteva zile, osândirea lui Gheorghe Mărginean, se mai vorbea puțin de el când îl mutară într-altă închisoare, apoi fu uitat, și rar mai pomenea cineva numele lui.

În casa lui Ion Corbu, încăltea, nu-i mai fu amintit niciodată numele, după ce lelea Ana îi aduse Surorii

vorbele din urmă ale feciorului, dezlegarea dată de el. De altfel, și lelea Ana, și Sora, și mamă-sa, se simțeau de mult dezlegate de planul căsătoriei, și le păru la toate trei oarecum nefirească, goală de orice înțeles înștiințarea trimisă de Gheorghe. Lelea Ana se zbătuse multă vreme dacă să-i spună Surorii, sau nu, ceea ce-i spusese feciorul la despărțire, de vreme ce nu mai avea niciun rost, dar gândul că puteau fi cuvintele lui din urmă, ceva ce lăsa poate cu limbă de moarte, o împinsese și o dusesese în casa Corbului.

Lelea Maria, după ce vorbise cu fata, își alungase și ea cu desăvârșire din suflet gândul căsătoriei. Iar după ce se cunoscuseră sentința, era lucru firesc pentru toți că nu va mai putea fi vorba niciodată de încuscrire cu ai Mărgineanului. Lucrul era acum limpede și firesc pentru întreg satul, nu numai pentru cele două familii. Lelea Maria rămase numai cu teama în suflet, dacă Sora îl va putea uita în grabă și cu desăvârșire.

Pentru cele două familii, ca și pentru săteni, între Sora și Gheorghe se pusese, ca o prăpastie de netrecut, crima săvârșită, deși fără voie, care în chip firesc îngheța sufletul; apoi se mai adăose și osânda de cinci ani.

Lelea Ana veni și își făcu datoria cu destulă silă și neplăcere: + <Nu mai are niciun rost să spui un lucru pe care îl știe toată lumea», își zicea mereu, în drum spre casa familiei Corbu.

Din întâmplare, era și Sora acasă. De la nenorocire, lelea Ana nu mai venise pe la ei. Intră în casă cu sfială, și-i păru că o lovește o undă de îngheț, deși era cald. Convorbirea se înfiripă cu mare silă. Lelea Ana vorbi de vreme, de semănături, de holdele ce înspicaseră, de iarba mare ce se apropia de coasă.

— Dumnezeu e milostiv - sfârși ea - și ne dă o vară mănoasă, după o primăvară așa de rea. O să fie un an îmbelșugat.

— Așa se arată, și să mulțămim lui Dumnezeu, zise lelea Maria.

— Cine-i viu se bucură de toate - suspină Ana, căci deodată, fără voia ei, o năpădi o adâncă înduioşare.

— Cine-i viu şi cine vede lumina soarelui.

Îşi şterse repede ochii cu năframa, căci i se părea că Sora şi mamă-sa o privesc nepăsătoare.

— Iată de ce am venit, păcatele mele! Gheorghe trimite vorbă Surorii să nu-l mai aştepte. Pe el l-au dus într-altă temniţă, în ţara ungurească. Ştiu că nu mai era de lipsă să vă spun, dar fiindcă era dorinţa lui, n-am putut să nu i-o îndeplinesc. El îi doreşte să aibă cu altul norocul pe care nu l-a avut cu el, şi se roagă de iertare la amândouă.

Oricât încercă să se stăpânească, nu mai putu, şi izbucni în plâns cu hohote, la gândul că s-a pus cruce pe totdeauna fericirii pe care o întrevăzuse atâta vreme din căsătoria asta, pentru care lucrase din toată inima şi cu toate puterile. Nu se mai gândi la nimic, la nepăsarea ce-o bănuise înainte la mamă şi la fată, la slăbiciunea pe care era hotărâtă să o înfrunte. Plângea cu deznădejde, cum nu mai plânsese din ziua nenorocirii.

Dar spre marea ei mirare, când, în sfârşit, se linişti şi îşi şterse ochii cu colţul năfrămii, văzu pe mamă şi pe fată îmbrăţişate şi plângând şi ele. Simţi o năvală de căldură la inimă şi izbucni din nou în lacrimi. Apoi îşi plânseră împreună, vreme îndelungată, nenorocul, tot vorbind despre ceea ce ar fi putut să fie, aţâţându-şi mereu durerea şi deznădejdea, până li se sleiră puterile. La intrarea Anei se simţiseră ca nişte străine, iar acum, la despărţire, aveau senzaţia că sunt trei femei nenorocite, că le lega o nenorocire comună, deşi fiecare ştia că în viitor nu vor mai avea nimic de împărţit una cu cealaltă, că li se despart pe totdeauna cărările vieţii.

Prin sat, vizita aceasta a Anei stârni oleacă de vâlvă, dar ea se potoli după ce se auzi că pe Gheorghe l-au mutat în altă temniţă. De bună seamă că vestea asta o va fi dus lelea Ana la ai Corbului.

Auzi, peste câteva zile, şi Ion Corbu că văduva lui

Vasile Mărginean a fost pe la ei, și se răscoli în el mare năcaz și supărare.

— Ce mai caută la noi femeia aceea? - își întrebă mânios nevasta.

— Mi se pare că am pus cruce peste toate, și încă de mult.

— Am pus, dar n-am chemat-o noi. A venit ea, cu o vorbă de la ficior.

— Cum?! Iar vorbe de la el?! Nu v-ați săturat încă?! Nu ți-am spus că pentru noi neamul acela blăstămat e ca și când n-ar mai fi?!

— Mai încet, mai încet, nu striga așa! A venit să ne spună că Gheorghe își cere iertare de la noi și de la fată, că-i dorește Surorii mai mult noroc cu altul, să se mărite, căci nu-l poate aștepta pe el cinci ani.

— Auzi, auzi! Ca și când, dacă n-ar fi dezlegat-o, el, ar fi rămas legată! Ar fi rămas să-l aștepte! De! Acum îi poate dori mai mult noroc cu altul! Hei, că nu m-ați ascultat pe mine! Fata era slobodă ca pasărea ceriului!

— Dar și acum e slobodă!

— Are o povară în spate! Parcă n-o văd eu cât e de pierită? Și nu-i mirare! Povara o simt și eu și tu. Toată casa! Nu puteam fi fără asta? Dar așa-i dacă ascuți de o femeie prea cu minte!

Lelea Maria înconjură răspunsul.

— Nu zic că n-a fost pierită! Dar, mulțămită lui Dumnezeu, de la Sântoader s-a întors spre bine. Tu n-ai ochi s-o vezi? Este iarăși cum a fost. E voioasă, harnică și nu se mai gândește la ce-a fost. Așa a fost să fie, căci din calea ursitei nu poți fugi!

— Poți, dacă ai minte și ascuți de bărbat! O să-mi fie și mie de învățătură. N-o să mă mai urnești dintr-ale mele, de-aici încolo, de-ar fi să mă tragi cu patru boi! Și să n-o mai văd pe văduvă prin curtea mea mai mult!

— Nici n-are să mai vie. Acum, ce-a fost s-a trecut. A venit numai să ne-aducă vorbele din urmă ale ficiorului, poate spuse cu limbă de moarte. Trebuia să vie!

— Cum? De ce cu limbă de moarte?

— Poate nu-l mai vede mai mult nici mamă-sa. L-au mutat într-o temniță din țara ungurească. S-ar putea să moară pe-acolo, să nu se mai întoarcă...1

— Of! mi-e acru sufletul de neamul acesta! Iar cuvinte spuse cu limbă de moarte! Parcă tot din astfel de vorbe au venit toate nenorocirile de până acum! Să nu mai aud vorbindu-se de ei, că iau zatângul, înțelesu-m-ai!

— Fii pe pace! Nu vom mai vorbi de ei, căci nu mai avem de ce!

Maria scăpă un suspin care-l înfurie și mai tare pe bărbat.

— Și-o spui cu părere de rău, în loc să mulțamești lui Dumnezeu că am scăpat odată de neamul lor?

— Putea să fie bine, și toate s-au întors spre rău f Tu nu te gândești la asta?

Se gândise, cum nu, căci povara pe care o simțea și el, era, în parte, grea și din cauza asta, nu numai pentru că se stricase viața fetei. Dar acum nu mai recunosc.

— Nu putea să fie niciun bine! Pe mine m-a ținut mereu departe de neamul lor o presimțire de rău, dar am putut răzbi cu voi?

— Liniștește-te! Acum toate au trecut. Ce-a fost, rău a fost, și de-acum să ne rugăm lui Dumnezeu să fie bine. Nime nu se mai gândește că s-ar putea începe lucrurile pe unde s-au rupt. Acum s-a pus cruce grea de piatră peste tot ce-a fost, și nime nu va mai încerca să o ridice.

— Să încerce numai! Voi fi cu ochii în patru, să știi!

Aceasta fu cea din urmă convorbire între soți, în legătură cu ai Mărgineanului. Nici lelea Ana nu mai simți nevoia să le dea nicio știre din câte, rar de tot, îi mai veneau de la fecior. Pe drum, când se întâlneau, vorbeau însă, căci nu se ferea una de alta, nici Sora nu o înconjura. Dar niciodată nu mai vorbiră despre trecut...

Vreo câteva zile după ce lelea Ana sosise cu ștafeta de la Gheorghe, Sora Corbu, împotriva voinței ei, fu mereu abătută.



— Tată-său nu se înșelase când îi spusese nevastei că fata e - «pierită».

— Se îngândurase greu și nu-și mai putu vedea de lucru ca mai înainte, ca de la Sântoader încoace. Nu putea înțelege cum de se pornise pe plâns alături de mamă-sa, când de săptămâni și luni nu-i mai păsa de ceea ce a fost, și își luase hotărârea să-și trăiască viața ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Își dăduse sama, îndată ce se trezise din tâmpenia în care o adusese moartea lui Vasile Mărginean, că omorul, săvârșit fără voie, a săpat o prăpastie de netrecut între ea și fecior. Și atunci, deodată, se trezi plângând alături de mamă-sa și de lelea Ana! Ce s-a petrecut cu ea? Se mai gândea la Gheorghe? O mai interesa soarta lui? Multă vreme nu se putu lămuri ce-i cu ea. Apoi gândurile începură a i se limpezi, până se însenină de tot: plânsese fericirea ei pierdută, fericirea de altă dată. Dar aceasta nu mai putea avea nicio legătură cu noua ei viață! Își spusese cu hotărâre, după câteva zile! Nu! Nu va trebui să-i tulbure drumul nou pe care începuse a merge! Ea înțelese, totodată, că înduioșarea și deznădejdea de-atunci, i se ridicaseră din adâncul sufletului, fără voia ei, și se împietri în hotărârea de-a fi, în viitor, mai stăpână pe sine...

Așa se ajunsese că după ducerea lui Gheorghe în altă închisoare, în sat se vorbea tot mai puțin despre el, până când îl uită de tot. De altfel, vremea poveștilor trecuse, muncile de tot felul îi absorbeau și îi zoreau pe toți. Primăvara, sosită cu întârziere, năvăli în toată puterea și strălucirea, și lucrările câmpului se grămădeau. Prășitul al doilea la porumb începu odată cu cositul, după cum prășitul întâi venise odată cu plivitul holdelor. Oamenii roiau pe hotar în toate părțile și nu mai răzbeau, dar bucuria le râdea în ochii luminoși, în fețele însorite. Se temuseră de-un an rău, și iată că Dumnezeu pregătea unul îmbelșugat, sub ochii lor.

— Când vrea Dumnezeu, cine-i poate sta împotrivă?

— Nu suntem noi vrednici să-i mulțămim de toate!  
— Dacă ne-ar pedepsi după răutățile noastre ar fi vai și amar!

— Cel puțin dacă oamenii s-ar pocăi, văzând milostivirea Tatălui din cenuri!

— Însipicate ca în anul ăsta, n-am mai văzut de mulți ani grânele.

— Dar cucuruzele! Cresc ca din apă!

— Iarba e ca păretele. O să scoatem fân, nu glumă!

— Las că-i bine! Astă-iarnă mi-au flămânzit destul vitele.

Așa și într-alt fel vorbeau oamenii când mergeau sau veneau de la lucru, și mulți nu uitau să-și măsoare cu evlavie cruci largi.

Vremea umbla potrivită, încât părea că nici să-i fi poruncit când să fie senin și cald, când să răpăie câte-o ploaie, ori să țină două-trei zile, n-ar fi nimerit mai bine lipsurile hotarului.

La Sânzienne luncile erau cosite, și tineretul satului trebui să adune florile cu același nume de prin fânațele

38\*

de pe costișe, să împodobească cu ele coarnele vitelor „să facă din ele cununițe, pe care sara le aruncau mumelepe acoperișele caselor, pentru a vedea cine va mai trăi până la anul și cine nu.

Ioniță adunase vreo trei brațe de sânzienne, fiind mereu cu grijă să nu intre vitele în fânațe. Florile galbene zăceau în puful lor auriu și răspândeau o mireasmă tare. Începură a se celi în căldură, și sluga Nicodim nu se mai vedea venind. Copilul făcuse singur multe cununițe, dar nu putea împleti florile în suluri lungi, care să poată înfășură fruntea boilor, să ajungă să-i înconjure peste mijloc, să-i împodobească cum se cuvenea la Sânzienne, și nu se putea întoarce cu vitele acasă fără podoaba asta. Își tot punea mâna streășină la ochi și privea peste câmp, spre drumul ce venea din sat. Soarele coborâse spre asfințit, și Ioniță era tot mai

nerăbdător. Hei, când era badea Irimie slugă la ei, venea la timp, și ce mai cununi și legături de sânziene știa face el! Nu erau boi în sat împodobiți că ai lor, când se întorceau cu ei de la pășune. Poate sluga de-acum, Nicodim, nici nu va ști cum să lege sulul împletit, de sânziene, în jurul boilor, așa ca să poată prinde unul și pe spate, de la coarne până la mijloc. Ca badea Irimie, puțini știau cum să facă aceste legături!

Sluga se ivi, în sfârșit. Venea repede, și în curând ajunse și se apucară de lucru. Ioniță se liniști numaidecât: înțelese din cum îi umblau lui Nicodim mâinile, din felul cum așeza în legătura ce-o împletea firele de sânziene, că se pricepe și el. Numai de-ar ști să împodobească și boii, ca Irimie!

— Cununițe nu mai trebuie să faci, sunt destule pentru vite, zise sluga, văzând că Ioniță începe să sucească iar firele de sânziene.

— D-apoi trebuie să ducem și acasă, să le arunce mama pe acoperiș. Ori nu știi?

— Cum să nu știu, dar au plecat fetele după sânziene pentru casă. Sora a spus că în anul ăsta face ea toate cununițele.

— Parcă ele știu pe unde cresc sânziene frumoase! – răspunse Ioniță cam supărat.

— Eu le fac și le duc, și mama va alege pe cele mai frumoase.

— Mai bine ai ținea de capătul împletiturii! Cum să nu știe, că doar au ieșit în fânațe cu alte fete și vor căuta până vor afla.

Ioniță apucă cu amândouă mâinile capătul împletiturii de flori, și nu mai zise nimic. Are el vreme să facă și cununile, că fără ele nu va merge acasă.

Sora și cu Stana porniseră, într-adevăr, cu alte fete, cât ce trecuse de ojină, după sânziene. Lelea Maria le spusese că nu-i de lipsă, că va aduce Ioniță. Stana era gata s-o asculte, dar la stăruința Surorii plecară amândouă. Lelea Maria nu le mai desmântă, văzând

însuflețirea Surorii. De-o vreme încoace fata ei întinerise și zburda de voie bună. Uneori părea că-i iar o fetișcană, de vrâsta Stanei, dar cu mult mai neastâmpărată decât ea. Mamă-sa rămânea uneori pe gânduri, uitându-se după fată. Îi părea că voia ei bună nu-i firească, îi părea prea exagerată, ca și când și-ar face silă să fie așa: era mereu prea aprinsă, prea exaltată. Nu-i vorbă, și înainte de nenorocire Sora era o fire cu mult mai dezghețată decât Stana, mai voluntară și mai arzătoare. Totuși atunci purtarea ei nu-i bătea la ochi ca acum. Se întorsese la toate îndeletnicirile ei de mai înainte cu o râvnă nouă. Era parcă nesătulă de tot ce lucra. La horă, încălțe, bătea acum pe cele mai jucăuse din sat, se învârtea ca un vifor, și înnebunea pe toți feciorii care se îmbulzeau s-o joace. Părea prea dornică, prea însetată de viață, și mamă-sa începu a se teme de această trecere de măsură în toate. Uneori bănuia că fata ei se purta așa pentru ca să-l uite pe Gheorghe, dar nu cuteza să mai pomenească numele feciorului-Poate voia să uite numai fericirea de-altădată. Purtarea ei atrăgea uneori și mirarea altor femei și fete, dar de judecat nu o judeca nimeni, cum se temea mamă-sa. Lumea asta prinsă zilnic în cleștele realităților, în truda cu viața, nu se gândea nicio clipă că Sora ar trebui să jelească după Gheorghe. Ea ce vină avea? Și-apoi, nici logodiți nu au fost. Las, să-și trăiască tinerețea! Dar ceea ce mira femeile și fetele, la horă, era împrejurarea că Sora juca tot atât de bucuros cu Dumitru Pruncu ca și cu alți feciori juni, deși la Dumitru, mai înainte, nici nu se uita, ca la unul care nu era din neam așa de bun, dar mai ales ca la unul care intrase binișor între flăcăii mai tomnateci. Știa tot satul că Dumitru Pruncu umbla de vreo trei ani după ea. Ba unii spuneau că feciorul s-ar fi jurat să nu se însoare decât cu Sora Corbului. Dar de când căsătoria Surorii cu Gheorghe fusese socotită ca sigură, Dumitru ajunsese în prag de căsătorie cu altă fată, dezmințind astfel vorbele ce umblau despre jurământul lui. Intervenind însă

nenorocirea din casa Mărgineanului, Dumitru începu din nou, cu mai mare îndrăzneală, să se apropie de Sora. O urmărea oriunde-i era cu putință, și intra cu ea în vorbă. Sora nu se ferea, ca mai înainte. Vorbea bucuros cu el, i se uita în ochi, râdea cu capul răsturnat pe spate, ca și când ar fi așteptat sărutări, era de-o cochetărie provocatoare, ceea ce uneori sărea nu numai în ochii mamei sale, ai fetelor și ai femeilor, ci și în ochii lui Dumitru. În năvala ei de viață și de voie bună, parcă era uneori ceva strident, exagerat, nefiresc, lucru pe care numai ea nu-l băga în seamă, de care numai ea parcă nu era conștientă.

Dar lui Dumitru Pruncu puțin îi păsa: era flămând după ea de-atâția ani, și când îi înconjura mijlocul, la joc, era luat de-un vârtej de foc, și-o învătea într-o volbură amețitoare, până când fata se muia în brațele lui, capul i se apleca pe umăr și-i trimitea pe grumaji răsuflarea ci fierbinte. Iar când o întâlnea pe uliță, o prindea de mână, o strângea până ce Sora se strâmba de durere, o mânca din ochi, și aștepta mereu o vorbă de la ea.

Vorba însă nu venea. Se părea că fata aflase o potriveală între pasiunea lui, ce abia mai putea fi stăpânită, și între ceea ce ardea în ea. Îi plăcea să întetească focul, dar se ferea de pârjolul lui. Încă nu se lăsase niciodată sărutată de Dumitru, nici nu ieșea sara la portiță, deși știa că el bătea drumul pe dinaintea casei lor până târziu în noapte. Stătea de vorbă, cu aceeași strălucire în ochi, cu același soare în pielița obrazului, care albise și se rumenise iar, și cu alți feciori juni, juca bucuros și cu alții, dar de la o vreme parcă tot mai mult îi plăcea vâlvătaia ce năvălea din ființa lui Dumitru Pruncu.

În după-amiaza din presără Sânzienilor, Sora cu Stana și cu alte fete și fetișcane, porniseră prin fânațe după florile galbene din care să facă cununi pentru a fi aruncate pe casă. Era cea mai veselă, cea mai gălăgioasă între toate. Gât ce ajunseră între fânațe, pe calea întelenită, puțin umblată, ea propuse fetelor să se joace

«de-a mălaiul», și începură să alerge cu toatele, ca nebunele, prin iarba înaltă, bătucită de flori, încălcându-o, împiedicându-se uneori și căzând, în izbucniri de râs. Jocul cerea să prindă, tot câte două, pe-a treia, din fugă.

Fânațele înflorite se revărsau pe costișe dulci, răspândeau în aer o aromă ametoitoare de iarbă ce dă în spic, de mușetel, de ochiul-boului, ce-și înălța, în pâlcuri, deasupra ierbii, coroanele de petale albe, cu sâmburele de aur în mijloc, de chimen încă verde, de soavârf care începea să înflorească. Era o mireasmă tare, ațâțătoare, amară parcă, pe care o mai îndulcea numai mirosul sânzienelor, ce se iveau în pâlcuri unde și unde, dar fetele, aprinse la joacă, nu le luau încă sama. Pe cerul senin nu era pic de nour, și fânațele se scaldau în razele soarelui, ce cădeau tot mai pieziș. Abia începeau să se simtă șuvițe de răcoare, adieri molcome, nevăzute, în dogoreala ce se ridica aromată din marea de verdeață.

Fetele alergau, umpleau fânațele cu râsul lor argintiu; obrajii le ardeau, unora le căzuseră broboadele de pe cap, și le duceau în mână, nemaivând vreme să și le lege. Și Sora era mai neobosită decât toate.

Deodată, din bun senin, se trânti în iarbă și începu să plângă în hohote. Fu o izbucnire scurtă, de câteva clipe. Până să ajungă fetele la ea, crezând că va fi călcat într-un spine, ori va fi înțepat-o vreo albină, căci roiau încă multe pe flori, ea sări în picioare, își tocmi într-o zmâncitură năframa ce-i căzuse pe ochi, și alergă din nou, în uimirea tuturor.

Apoi, când soarele se apropie de asfințit, și umbre mari începură a se ivi pe fânațe, în dosiști, ea se opri gâfâind.

— Ei, fetelor, de-acum să ne apucăm de lucru - le strigă.

— Cununițele trebuie aruncate pe casă până nu se întunecă.

Fetele se opriră, aprinse și îmbujorate, își tocmiră năfrămile pe cap, și se apucară să culeagă sânziene.

Sora cu văruta sa, Nastasia Linului, se răzlețiră de grup și culegeau împreună. Mănunchiurile de flori galbene cu miros tămâios le tot sporeau subț brațul stâng.

Guleseră o vreme în tăcere.

— Nu știi ce m-a apucat, zise Sora într-un târziu.

— Credeam că ți-a intrat un spin în picior.

Veniseră cu toatele desculțe după sânzien.

— Mi-a venit așa ca o năvală de foc, și tot așa de repede s-a stins. Oare ce să fie? Întrebă ea îngrijorată oleacă.

— Poate te-ai prea ostenit. Ai alergat mai mult decât toate.

Continuară să culeagă iar în tăcere, și mireasma sânzienelor le pătrunse în păr, în sân, așa că respirau mereu mirosul lor, care părea că începe să le amețească.

— Ce zici tu, văruta Nastasia, voi rămânea eu fată bătrână?

Nastasia tresări, își îndreptă trupul subțire și înalt pe deasupra florilor, și o privi cu mare mirare; îi părea întrebarea fără nicio legătură, fără niciun înțeles.

— Să rămâi tu fată bătrână?! Ce-ți mai trece și ție prin minte!

— Nu crezi că s-ar putea?

Se opri și ea din cules și privi drept în ochi pe văruta-sa.

— Odată cu capul! Și mâne te poți mărita! Nu vezi cum roiesc ficiorii în jurul tău?

— Ar fi groaznic!

— Ce?

— Să ajung să împletesc cosițe albe!

— Poate te-ai scrântit la minte, dacă-ți faci astfel de gânduri, alta ce să zic? Dumitru Pruncu, Ionu Olarului, Vasilic-a Morăresii, și câți alții, ce așteaptă? Un semn de la tine.

Sora nu mai răspunse și se apucă iar de cules. Porni spre un pâlț nou de sânzien, și începu să rupă cu

putere, încât unele fire le scotea cu tot cu rădăcină.

Nastasia o ajunse din urmă și trecu și ea la altă roată de flori.

— Ce-ai zice tu, văruțo, dacă m-aș mărita așa, dintr-odată?

— Cum, dintr-odată?

— Înțeleg adică răpede de tot, poate chiar în vara asta.

— Aș zice că faci bine.

— Dar satul? Ce crezi?

— Cred că toată lumea ar spune că bine faci. Te-ai ști și tu odată la o parte, pentru toată viața.

Vorba asta îi trecu Surorii ca un junghi prin inimă, și pe-o clipă se înspăimântă: Cum? Lumea încă nu o crede la o parte? Dar clipa de spaimă nu i se născu din ce ar crede lumea despre ea, ci izbucni de undeva din adâncurile întunecate ale ființei ei.

— Dacă-i așa, mă voi mărita încă în vara asta, cel mult la toamnă, zise ea cu vocea înăspriată.

— Draga mea, eu îți spun gândul meu, tu fă cum crezi că e mai bine. Eu spun numai ceea ce aș face eu în locul tău.

Vorba asta o fripse de tot.

— Adică, ce? Eu sunt ciumată? Dacă-ai fi în locul meu! Dar eu nu-s în rând cu oricare fată?

Se ridicase pe deasupra ierbii și își aruncă mândră capul pe spate. Din ochii ei verzi țâșnea furia.

— Vai de mine, dar pentru ce te superi, văruțo? Cum să nu fii ca oricare fată? Ba ești mai mult decât multe altele.

— Păi, atunci de ce spui că dacă-ai fi în locul meu? Tu nu te-ai putea mărita, tot așa de bine ca și mine, în vara asta sau la toamnă?

Nastasia înțelese deodată supărarea Surorii, și înconjură răspunsul, văzând că, fără să vrea, zgândărise o coardă, simțitoare încă, din sufletul văruței sale.

— Nu chiar așa de ușor ca tine! Parcă nu m-aș fi



măritat și în dulcele trecut? Dar ficiorii caută avere, și la noi nu se prea strâmtorează vitele în poiată, știi tu bine. Alta e cu tine! Tu ești una dintre fetele cele mai avute din sat.

Întorsătura asta o liniști pe Sora. Mai culeseră ce mai culeseră și porniră spre casă. Celelalte fete și fetișcane se împrăștiaseră și ele, după joacă, în grupuri mici de

389.

două sau trei; unele și plecaseră acasă cu brațele pline de flori, altele se mai zăreau încă prin fânățele care mergeau până în grădinile uliții Câmpșorului.

Sora sosi acasă odată cu Ioniță și cu sluga, care veneau mândri în urma vitelor împodobite cu cununi de sânziene în coarne, în jurul capului și a grumajilor, iar boii purtau și brăie galbene de flori, și împletituri pe spate.

Ion Corbu, lelea Maria, fetele, erau toți în curte când intrară vitele frumos împodobite. Îi laudară cu toții, și pe slugă și pe Ioniță, în vreme ce boii răsuceau mereu din grumaji, ca și când ar fi voit să se scuture de cununile din coarnele larg arcuite.

— Mari meșteri! – zise cu fața luminoasă stăpânul către Nicodim și către Ioniță.

— Credeam că numai Irimie știa împodobi așa de frumos.

Apoi fetele făcură cununițele, fiind de față cu toții, și lelea Maria le aruncă pe rând pe acoperiș, începând cu cea menită bărbatului său, și sfârșind cu a lui Nicodim.

Niciuna nu căzu. Toate se opriră încă departe de streășină, și toată lumea fu mulțumită.

Ioniță le luă pe cele aduse de el, se strecură cu ele în grădină, și le aruncă pe rând, menindu-le fiecăruia, ca și mamă-sa, pe acoperișul surii. Nu căzu nici din ele niciuna, și băiatul se întoarse săltând din grădină, dar nu spuse nimic nimănui.

XXV

La o săptămână după Sânpetru începu secerișul secării, al orzului și alacului, semănate în aceeași parte de hotar cu grânele.

Ion Corbu avea și orz și alac, în vreo patru delnițe; dar la seceratul lor nu luă niciun lucrător străin. Erau destui ai casei: el, nevasta și cele două fete, apoi sluga.

Le bătu tuturor la ochi hărnicia Surorii. Fusesse ea, de când era de vrâsta Stanei, ba și mai devreme, o bună și harnică secerătoare, dar acum lucra pe nerăsuflăte, ca și când ar fi luat seceratul cu ruptul, ea singură. Secera ei nu mai cânta, ci parcă vâjâia în păretele de orz asupra căruia era aplecată, și care-și înclina, pâlcuri-pâlcuri, spicele mustăcioase – și până se ridica mamă-sa ori Stana cu un mănunchi, ea așeza pe miriște două-trei. Când se înmulțeau mănunebiurile secerate de ea, se înălța dintr-una, ca o nuia elastică de-alun, dreaptă ca un prapore; arcul zimțat al secerii fulgera din tivitura albă de argint, cum avânta secera pe umărul stâng, și din trei mișcări înnodea legătura de spice, o întindea pe miriște, aduna la repezeală mănunchiurile secerate și le puneă de legătură pentru snopul viitor. Intra apoi din nou, vijelios, cu secera în holdă. Fața-i era roșie să picure sânge, de aprinsă, ochii-i străluceau mari, spuză fină de sudoare-i înroua fruntea, năframa-i luneca mereu la o parte, și o lăsa multă vreme așa, neluându-și răgaz să o tocmească. Făcea impresia că lucra în friguri, oarecum inconștientă. Rar răspundea la vorbele celorlalți, părea că nu-i aude. Soru-sa, Stana, începu în câteva rânduri să cânte, cu gândul că va ajuta-o și Sora, dar ea rămase mută, indiferentă. Părea că nu poartă ea secera, ci unealta aceea mică și misterioasă o trage după ea cu o putere irezistibilă. Stana nu era cântăreață, și dacă vedea că soru-sa nu vrea să o ajute, lăsa și ea cântecul baltă, cu părere de rău, căci de la inimă îi venea să cânte. Întreaga ei ființă nu era acum decât lumină și fericire, cum se hărnicea la secerat, sub cerul senin, cu gândul la Ilieș, la fratele vărutei sale Măriuța Neagului, un fecioraș

de vreo șaptesprezece ani, de care fugise pentru întâia oară de când se cunoșteau, înainte cu trei zile, rușinată și fericită, când el o strânsese prea tare de mână și i se uitase prea adânc și prea arzător în ochi. Melodiile îi plecau mereu de la inimă, ca niște izvoare, dar se opreau pe buze, văzând că soru-sa n-are de gând să cânte. Stanei îi plăcea mai mult să o acompanieze pe Sora, care avea o voce dulce și melodioasă, de-i umplea tot sufletul cu aromă de miere.

Dar Sora era pornită acum pe secerat, și lucra mută și năprasnic de pornită. Lelea Maria înălța uneori capul și-i zicea:

— Grijește, tu fată, să nu-ți tai mina! Săceri de parcă-i sfârșitul pământului.

Dar fata nu răspundea nimic, parcă nici nu auzea, și secera ei se purta ca o vietate flămândă, retezând mereu, aproape de pământ lăsând o miriște scurtă.

Sluga Nicodim era iute și el de mină, și uneori se lua la întrecere cu Sora. Cum să-l bată pe el o fată la împlinirea snopului? Dar dup-o vreme nu se mai putu ține în urma ei; Sora ajunsese departe cu postata ei, aruncându-i cu coada ochiului priviri triumfătoare. Nicodim rămase rușinat în urmă, spre bucuria Stanei.

— Asta-i volbură, nu-i săcerat! - zise el cu admirație.

— Am mai văzut eu fete-mari săcerătoare, dar așa, încă de când sunt!

Ion Corbu arunca din când în când priviri de încântare în urma fetei. El și secera, și aduna snopii, și-i clădea în cruci. Își știa fata harnică, iar acum, văzând-o răpită de muncă, se bucura, spunându-și că pe cât crește pe-atât se face tot mai harnică. Era mulțumit mai ales pentru că-și spunea că cine lucrează așa, nu mai poate avea nimic pe suflet, că fata lui s-a vindecat de tot de boliștea în care căzuse după nenorocirea din casa Mărgineanului.

Numai mamă-sa era prinsă uneori de îngrijorare. Ea își cunoștea fata, și vedea că lucrul ei de-acum nu-i cum

a fost mai înainte. Mai ales muțenia ei o neliniștea, căci mai înainte Surorii îi plăcea să secere cântând și glumind cu ceilalți secerători.

În trei zile isprăviră de secerat orzul și alacul, și crucile se înălțau în rânduri drepte prin mijlocul miriștei, răspândindu-și mireasma boabelor coapte.

Sara, la cină, stăpânul zise:

— Dac-am avea douăzeci de săcerătoare ca Sora, nu' mi-aș mai bate capul cu holdele de grâu. Cred că am isprăvi într-o zi.

— Vom avea și mai mulți săcerători la grâu - zise pe neașteptate Sora -, și sara vom aduce cununa.

— Numai să - aflăm oameni destui. Holdele se coc toate deodată, după cum văd, și toată lumea se va apuca de săcerat, răspunse tatăl său.

— Trebuie să chemăm claca ficiorilor și-a fetelor.

De patru ani n-a mai fost la noi. Cred că ne vine rințul, vorbi cu hotărâre Sora.

Toți o priviră mirați, cu lingurile în mână.

— Uite, frate, la asta nici nu m-am gândit! - zise Ion Corbu.

— Poate că ne-ar veni rândul! Numai să nu fie prea târziu. Poate au vorbit alții pentru claca ficiorilor!

— Nu-i prea târziu, nu i-a chemat încă nimeni până acum - zise Sora cu însuflețire.

— Mi-a spus Dumitru

Pruncului. La popa au fost acum trei ani, la judele acum doi ani, anul trecut a avut claca Vasile Ban, și acum e rândul nostru iar.

— Păi, are dreptate fata - zise veselă lelea Maria.

— Să le trimiți vorbă încă în ia-sară.

— Bine, dar nici nu știu cine-i vătaful lor în anul acesta. Niculai-a Dinului, care a fost în anul trecut, s-a însurat în dulce.

— Vătaf e Dumitru Pruncului, tată. El mi-a și dat să înțeleg că așteaptă chemarea dumitale.

— Da, Dumitru e vătaful - întări și sluga Nicodim.

— El e azi cel mai vrâstnic între ficiorii juni.

Surorii îi năvăli în faţă o undă de căldură, dar se risipi repede. Numai ochii verzi i se întunecară puțin, privind cu un fel de ciudă la slugă.

Toți ai casei, afară de Ioniță, știau că Sora stă uneori de vorbă cu Dumitru Pruncului, totuși o priviră cu mirare. De feciorul acesta încă nu se vorbise niciodată așa, pe faţă, în casa lor. Părinții știau că tânărul umbla după fata lor încă de când era numai o fetișcană de vreo șasesprezece ani, înainte de a se fi legat Sora de Gheor

ghe-a Mărgineanului. Știau însă că pe atunci fata lor nici nu se uita la el.

— Dacă vrei să chemi claca, eu o să-i dau de veste încă în sara asta lui Dumitru, tată, vorbi Sora cu hotărâre, părând că nu văzuse mirarea lor.

— Dar unde îl vei afla? Mai bine să-l trimitem pe Nicodim până la el, zise mamă-sa.

— Nu-i de lipsă, trece el mai târziu pe la noi pe la poartă, răspunse fata.

Vorbi cu totul firesc, fără nicio sfială, de o taină a ei, căci afară de ea, nimeni din casă nu oblicise că Dumitru bate sările drumul din fața casei lor, și chiar dacă-l va fi văzut careva, nu s-a gândit că o așteaptă pe Sora. El locuia pe altă uliță, iar pe ulița Câmpșorului erau vreo cinci-șase fete de măritat. Cine putea ști pentru care venea?

În locul ei se roși Stana, care se miră cum poate vorbi așa, pe faţă, despre fecior. Lelea Maria simți o strângere a inimii, o părere mai mult, dar tatăl clipi din ochi cu un aer de mare seriozitate și zise:

— Bine, dacă-l întâlnești pe Dumitru, spune-i să treacă dimineață pe la mine, să ne înțelegem. Să vedem de câți săcerători și săcerătoare poate face rost.

Dumitru Pruncu se ivi pe ulița Câmpșorului, în sara aceea, cu mult mai devreme decât de obicei - nici nu se înnoptase bine. Sora, care de data asta îl aștepta, ieși numaidecât la porțiță. Lucrători întârziați, câte-un car,

mai treceau încă pe uliță. În unele case abia isprăviseră oamenii cu cina.

Fata îi făcu semn cu mâna să se apropie, și flăcăul veni suflând greu, ca și când ar fi urcat un pieptiș de deal. Era întâia oară că Sora ieșea la porțiță și-l chema.

— Dumitre, am să-ți spun o vorbă, se grăbi Sora, când el era încă la doi-trei pași de ea.

— Numai să fie bună - răspunse el cu un surâs larg pe fața-i pătrată.

— De când aștept eu o vorbă bună de la tine!...

Fata-i întinse mâna, și el nu se mai îndura să i-o lase.

— E bună, Dumitre, și va fi și mai bună.

Uimit și zăpăcit, păru că-l părăsesc toate puterile: mâna i se deschise neputincioasă, și dreapta fetei scăpă din prinsoare.

— Tata a hotărât să cheme claca ficiorilor, începuse ea, văzând mirarea din ochii flăcăului și zăpăceala lui, care părea mai mult un început de spaimă ce nu-l lăsa să vorbească.

— Claca!... - răsuflă el.

— Și asta e bine, dar numai atât? E rândul vostru, de altfel, și eu ți-am dat să înțelegi. Mă și miram că badea Ion nu ne trimite vorbă, și săcera e ca mine. Dar, numai atât?

— Ce vrei să spui?

— Cuvântul bun e numai atât?

— Ba mai este și altul. Tata zice să treci dimineată pe la noi, să vă înțelegeți. Să vedeți câți săcerători și săcerătoare poți aduce.

— Păi da, o să trec - vorbi dezamăgit Dumitru.

— Eu credeam că mai ai un cuvânt bun și pentru mine.

— Păi, ăsta nu e bun? - răspunse cu o nuanță de cochetărie fata.

— Mi se pare că încă nici n-ai fost vreodată la noi în casă.

Și ea-l atinse ușor cu vârful palmei peste mână.

— N-am fost decât la colidant, cu junii.

— Apoi vezi! Dar mi se pare că ai putea veni chiar acum. Pentru ce să-ți mai pierzi vremea dimineață? Ai noștri încă nu s-au culcat. Abia ne-am sculat de la cină.

Invitația aceasta familiară, simplă, firească, îl zăpăci cu totul pe Dumitru. Luat de gândurile și dorințele lui, el uitase că-i vorba de claca tineretului, și vedea numai întâiul pas spre viitorul dorit atât de arzător.

— Poate e prea târziu să vin acum, zise el cuprins de sfială.

— Nu-i târziu. Cred că tata nici n-a isprăvit de fumat țigara.

Și ea îi puse cu hotărâre mâna pe spate și începu să-l împingă spre porțița pe care o deschise.

Dumitru simți cum o căldură dulce îi năvălea în tot trupul, și ar fi dorit ca fata să-l împingă așa până în casă. Avea senzația că plutește în vis, și trupul lui îndesat, pătrat, se făcu nespus de ușor. O mângâiere negustată încă îi umplu sufletul și-i aduse lacrimi în ochi: era întâia atingere de bunăvoie a Surorii de el, din inițiativa ei.

— Am vorbit de lup și lupu-i aici, tată, strigă Sora din pridvor.

Cam intimidat, Dumitru dădu bună-sara, și numaidecât cei doi bărbați începură a vorbi de claca tineretului.

Ion Corbu îl privea și-l asculta pe Dumitru tot mai atent. La început flăcăul mai mult răspunse la întrebările gazdei decât vorbi el, dar curând își recăpătă liniștea și începură să pună lucrurile la cale ca între doi gospodari pricepuți.

Ion Corbu îl privea și-l asculta cu interes tot mai mare. Flăcăul îi făcu o impresia foarte bună. Se arăta a fi un om înțelept, cumpănit și hotărât.

Când isprăviră, flăcăul se sculă să plece. Ion Corbu îi strânse cu prietenie mâna.

— Cred că cel mult în zece zile vor fi holdele coapte. O să-ți dau de veste din bună vreme ce zi hotărâm pentru

clacă.

Vorbind, gazda îl măsură iarăși din creștet până-n tălpi și rămase mulțumit. «E un om de încredere, pe care te poți răzima. Nu e dintre cele patru-cinci neamuri mai fruntașe din sat, dar părinții lui sunt totuși gospodari cu bunăstare, și-i singur la părinți. E o bucurie și o plăcere să pui la cale un lucru cu un flăcău ca acesta, cu minte și cumpănire de gospodar întreg. De, e dintre ficiorii mai tomnateci, dar om așezat, și dacă ar fi voit s-ar fi putut însura de mult.» Grindurile acestea îi trecură repede prin minte lui Ion Corbu, și se uita la Dumitru cu simpatie.

— Ne-am înțeles, bade Ioane. Noapte-bună!

— Să fii sănătos! Îți trimit eu vorbă din vreme, să n-ai nicio grijă.

Când ieși în curte, venea din spatele casei, din bucătăria de vară, lelea Maria, care isprăvisese, ajutată de Stana, cu spălatul vaselor, și stinsese focul ce mai licărea pe vatră.

— V-ați înțeles? Ați isprăvit? Întrebă ea pe Dumitru.

El îi dete bună-sara.

— Da, ne-am înțeles, lele Marie. Aveți claca în ziua în care ne veți porunci.

De undeva ele prin curte sau din grădina cu legume\* răsări și Sora.

— Da' despre ceterași ați vorbit? Trebuie să vină toți trei țigani, nu numai doi, ca în rândul trecut, zise ea, oprindu-se lângă mamă-sa.

— Îi vom aduce pe toți trei, răspunse înveselit Dumitru.

— Să-i aduci, să putem juca până vom bătuci miriștile. Câți veniți?

— Cred că vom fi cam la patruzeci de ficiori și fete.

— Atunci e bine! Va fi destulă vreme și pentru săcerat și pentru joc, vorbi ea înfrigurată.

Mamă-sa simți îndată neastâmpărul ei și, dintr-un imbold lăuntric, făcu o asemănare între fata ei și



Dumitru. Putea fi prezența acestui flăcău de statură mijlocie, îndesat, cu obrajii pătrați, cauza neastâmpărului Surorii?! Nu-i venea să creadă! Ce potrivire era între el și ea? Niciuna! Cu ce ar fi putut s-o atragă? Cu nimic! Ghidul că Sora s-ar putea mărita cu el, o înfrigură. Gheorghe Mărginean și Dumitru Prun cu?! «Hei! Acela era un lujer de ficior, nu un pociumb ca acesta!» Și simți instinctiv o milă și o înduioșare pentru fată-sa, ca și înd ar fi fost vorba să se mărite cu el.

— Mă temeam că ne-am trezit prea târziu să chemăm claca tineretului, și că veți fi făcut învoiala cu altul - zise lelea Maria. - îmi pare bine că ați fost slobozi încă.

— Oamenii știu că e rândul dumneavoastră, și nu ne-a vorbit nimeni până acum. Noapte-bună, lele Marie.

— Noapte-bună!

Sora merse să-l însoțească până la poartă. Lelea Maria rămase o vreme locului, uitându-se după ei, apoi cu un oftat, intră în casă.

— Ce bine-mi pare că ai venit în ia-sară și te-ai înțeles cu tata de-acum! Va fi o clacă cum n-a mai fost.

Ea îi puse mina pe umăr, dar nu se uita în ochii lui, ci undeva departe.

— Vin în toată sara, și cam de mult, zise el mângâiat și fericit de mâna ce-i rămânea pe umăr.

— Știu, Dumitre, răspunse fata cu privirile mereu pierdute în depărtări, în întunericul ce se împânzise des.

— Știi, și n-ai ieșit o singură dată la porțiță! voi el s-o mustre, dar vocea lui, de obicei aspră, era acum îndulcită și cântătoare.

— Nu-i nimic dacă n-am ieșit, răspunse ea enigmatic, și îl luă de mână.

— Vei ieși de -aici încolo?

— Stai să vină săcera, să avem odată claca.

El încercă să-i înconjure mijlocul cu brațul, dar fata se feri, i se zmânci din mână și deschise porțița.

— Nicio vorbă bună, nici acum, Soro?

— Ei, parcă tu aștepti vorbe! Văd eu ce aștepti tu! Dar pune-ți pofta-n cui! Să trecem odată peste clacă, și-ai să vezi. O să vie și vorbe bune, dacă chiar le aștepti! Noapte-bună, Dumitre!

Ea închise cu zgomot portița și fugi în casă.

Dumitru mai rămase o vreme nemișcat, apoi porni încet pe uliță la vale. Pe umărul stâng simțea încă urma lăsată de mâna fetei, ca o mângâiere, ca o aromă ce-i pătrundea întreaga ființă. Unde privise ea, la ce se gândise ea, când lăsase să i se odihnească mâna pe umărul lui? Simțea că ceva s-a schimbat în atitudinea Surorii, ca și când ar fi luat o hotărâre, pe care încă nu voia să i-o mărturisească. La gândul că poate ar fi chiar hotărârea pe care o aștepta el, îl cuprinse o mare tulburare, și i se urcă la cap ceva ca o amețeală, încât, din când în când, se oprea din mers. «„Să trecem odată peste clacă”. Ce va fi vrut să spună? Se va hotărî atunci?» se întreba Dumitru.

Ajunse târziu acasă. Se urcă în șopru cu fân proaspăt, și se culcă. Dar multă vreme nu putu adormi, de mirosul tare al finului, de aroma ce-i umplea sufletul și de gândurile ce-i roiau prin cap...

Da, fusese o hotărâre ciudată, neînțeleasă, aceea pe care și-o luase înainte cu vreo trei ani, când Sora se sălta în rândul fetelor-mari, de a se însura numai cu ea, ori cu niciuna. Era o deosebire de vârstă de opt ani între el și ea, și nu s-ar fi convenit să-și pună ochii pe o fată așa de tânără. Erau destule alte fete-mari, și din oameni, și cu avere, și frumoase, care s-ar fi măritat bucuroase după el. Dar când a văzut-o mai întâi în horă, i s-a ridicat o poruncă din adâncurile ființei, ca o judecată definitivă: ori asta, ori niciuna! Zadarnic și-a spus de-atâtea ori, în cursul anilor, că-i o neghiobie din partea lui, că pentru el sunt destule fete mai în vârstă, că Sora e o copilă încă. Zadarnic își spunea că e ca un urs pe lângă o căprioară fragedă - cum s-ar putea gândi ca fetei să-i placă vreodată de el?! - că sunt în sat feciori și mai arătoși și

mai tineri decât el, și din neam mai fruntaș -, glasul acela lăuntric nu-l mai slăbea: «Ori ea, ori niciuna». Un simțământ de bucurie adâncă, de fericire, îl inunda de câte ori o zărea undeva, ori se gândea la ea. Părea uneori că nici nu-i trebuie lui mai mult. Mai ales până ce Sora nu începuse să umble cu Gheorghe-a Mărgineanului. I se părea că ar putea să aștepte oricât de mult, mulțumindu-se s-o vadă, să o știe slobodă.

Dar de când dragostea ei pentru Gheorghe începuse să se arate pe față, el se simțise mușcat și sfâșiat de chinuri cumplite, ca de niște câni răi, care se țineau mereu după el, și de care nu mai putea scăpa. Înțelese deodată că el nu se putea mulțumi să o vadă, să se gândească la ea, ci îi trebuia însăși fata întreagă, că era din zi în zi mai flămând după ea. Simți o ură prostească față de părinții lui, pentru că nu l-au făcut mai înalt și mai frumos, pentru că nu erau și ei dintre primii fruntași ai satului, și zile întregi nu schimba o vorbă cu ei, deși simțea că învinuirile acestea sunt gânduri de om nebun.

Gând, în sfârșit, în iarna trecută fusese sigură căsătoria Surorii cu Gheorghe Mărginean, deznădăjduit cu totul, a fost gata să se însoare cu întâia fată ce-i va ieși în drum. Și dacă nu se întâmpla chiar atunci nenorocirea din casa Mărgineanului, ar fi pus cununiile pe cap, ca o pedeapsă pentru nevrednicia lui, ca un canon pentru toată viața. Simțea o pornire groaznică să se pedepsească, luându-se pe sine singur vinovat că Sora nu l-a putut iubi pe el...

Se răsucea în fânul proaspăt, și obrajii-i ardeau... Dar acum... acum îl va putea iubi fata? Nu-i oare tot el, flăcăul pociumbos ca și tată-său, cu fața pătrată și întunecată, cu vocea aspră, cu pasul greu și îndesat? Sora nu se mai ferea acum de el, cum nu se ferea nici de alți feciori, juca parcă mai bucuros cu el decât cu alții, și era luată ca de-un vârtej de foc în brațele lui. Dar oare nu voia să-și uite astfel de nenorocirea ei și să-l uite pe cel condamnat? Nu mai era Sora de mai înainte, cu

siguranță! Tot satul știa cum a trăsnit-o moartea celui ce avea să-i fie socru, și cum s-a desfăcut de greu din amortțirea în care căzuse. La horă toată lumea o vedea citu-i de schimbată, ca și când mereu ar fi ieșită din fire, în loc și în toate pornirile. Dar lui fata îi plăcea și mai tare așa cum era acum: aprinsă, înviforată. Părea că-i mai aproape de ceea ce ardea și fierbea în el, și era tot mai flămând după ea, până ce nu-l mai neliniști ghidul dacă ea ar putea să-l iubească ori nu. Până acum, în noaptea asta, când tortura cea grea s-a întors iar asupra lui! Doamne! Pentru ce nu era și el un fecior frumos, de care să-i poată plăcea Surorii? Se chinui până își simți lacrimile pe obraz, și atunci se rușină de gândurile acestea copilărești și prostești. Ce lucru josnic era să plângă ca o fată care-și vede urâtenia în oglindă!... Dar, ce? Nici nu era el flăcău urât! Vorba ceea: «Un bărbat să fie ceva mai frumos decât dracu'», și-i destul. Oricum, un om cuminte și așezat, ca el, nu se mai poate chinui cu lucruri care nu mai pot fi schimbate. Dacă n-ar fi Sora, nici nu i-ar trece prin cap astfel de gânduri, cum nu i-au trecut când atâtea fete s-au apropiat de el, au umblat după el. Hei! Câte s-ar fi măritat bucuroase cu el!...

Se răsucea zadarnic în fân, căci somnul nu-i venea. Și-i era cu neputință să scape de obsesia urâteniei lui, de câte ori îi lumina chipul fetei. Nu se potrivea cu ea, nu! Aici nu mai poate fi nicio îndoială. Și nu pentru el ar fi voit să fie altfel, ci pentru Sora. Părea că-i este milă de ea, că o compătimește, că o umilește pe ea când și-o închipuia alături de el...

Începură să ciripească rândunicile în cuiburile de sub streșini, când îi veni un gând nou care-l mai liniști și-i aduse somnul. Sora a trecut și ea prin multe, știe acum ce-i durerea, știe că frumusețea singură nu-i totul în lume! Poate va ști să prețuiască de-acum pe un om cuminte și așezat, ca el, pe unul de care să poată fi sigură în viață, avându-l razim și apărare.

În sara aceea nu adormiră devreme nici Ion Corbu și

nici nevastă-sa. Lelea Maria credea că numai ea nu doarme, când, într-un târziu, auzi că bărbatu-său freacă un lemnuş de părete şi văzu că-şi aprinde o ţigară. Fetele şi Ioniţă dormeau în tindă, care era o odaie ceva mai mică decât camera din nainte, dar mobilată ca şi o cameră de locuit, cu paturi, cu laviţe, cu masa la care mâncau de obicei. Pe deasupra, în tindă era şi plita pe care se gătea mâncarea iarna şi câtă vreme era frig în bucătăria de la spatele casei. Totuşi lelea Maria vorbi încet:

— Ce-i cu tine? Încă nu dormi?

— Îmi fuge somnul şi m-am gândit să-mi aprind o ţigară, să mai treacă vremea. Te-ai trezit acum, ori nici tu n-ai adurmit încă?

— Nu am adurmit, căci m-au umplut gândurile. Nu mi se împare cu fata asta...

— Cu Sora?

— Ştiu că nu cu ceea mică. Este încă vreme până ce ne va face şi ea gânduri.

— Este şi nu prea! Nu o vezi cum s-a săltat din vara trecută până acum? Săceră ca o fată mare. Dar ce-i cu Sora?

Femeia tăcu şi se răsuci în pat.

— Nu mi se-mpare cu ea! Nu ai văzut-o în zilele astea de săceră? Aşa nu lucrează o fată în toată firea.

— Ba, drept să-ţi spun, eu n-am aflat nimic rău în patima ei de lucru. Cred că aşa aş face şi eu, când aş fi scăpat de-un mare năcaz. Fata se simte cu totul slobodă acum, şi intră într-o viaţă nouă. Eu m-am liniştit de tot şi m-am bucurat când i-am văzut hărnicia.

— Doamne, Ioane, dar asta nu mai este hărnicie, ci un fel de aprindere, care o face mereu să treacă măsura. Aşa-i şi la horă... Apoi, n-ai văzut cum ne-a adus în casă pe Dumitru Pruncului? Aşa a fost ea cu celălalt? I-au trebuit ani până mi-a vorbit de el. Şi acum vine şi spune fără nicio pregătire că ea poate să-i deie încă în sara asta de ştire vâtafului, că el bate sările uliţa pentru ea! Şi asta o spune în faţa noastră, a copiilor şi a slugii, ca şi

când ar fi vorbit că cutare adapă vitele! Nu! Fata noastră nu era așa! Era plină de sficiune. Acum parcă nu mai are nicio măsură.

Bărbatul nu răspunse curând. Trase de câteva ori din țigară, însufletind jarul din capătul ei, care luminează ca un ochi roșu în întunericul odăii, tuși și zise:

— Voi femeile sunteți cusute cu multe ațe. Vedeți multe lucruri pe care nu le vedem noi și care de cele mai multe ori nici nu sunt decât în închipuirea voastră. Fata a dorit să avem noi claca în anul ăsta, și a fost gata să-l înștiințeze pe vâtaful ficiilor... Foarte bine a făcut că ni l-a adus încă în ia-sară. Iată, ne-am înțeles în toate! De unde crezi că el venea pe ulița Câmpșorului anume pentru fata noastră? Doar mai sunt destule fete-mari pe aici! Sau ai simțit-o vreodată la portiță cu el?

— Nu, asta nu! Dar e sigur că Dumitru pentru ea își pierde nopțile pe ulița noastră.

— E sigur! Nu ți-am spus eu că voi femeile vedeți și știți și ce nu este?

— Doamne sfinte! Dar cine nu știe? Flăcăul ăsta tomnatec umblă după ea de câțiva ani. Cine nu știe? Iar de când a ieșit fata iarăși între oameni, se ține scai după ea, la joc, pe uliță, când iasă din biserică, pretutindenea unde poate.

— ITM! Și asta te supără pe tine? Mie, drept să-ți spun, ficiorul îmi place. E un flăcău cumpănit, așezat, ca un bărbat.

— Păi, dacă-i bărbat! făcu femeia cu ciudă și răutate.

— Ce vrei să spui?

— Că după anii ce-i are, tot poate fi așezat ca un bărbat. E cel mai tomnatec ficiu din sat.

— Asta nu-i nicio pricină să vorbești de el peste umăr.

Pornită, femeia nu se opri:

— Poate ți l-ai dori chiar de ginere?

— Hm! Zadarnic te răscolești! Dacă l-ar vrea fata, de

bună seamă că eu n-aș avea nimic împotriva.

— Dă-i poate fi tată, omule! îl împrășcă lelea Maria, nemaiputându-se stăpâni.

— Ei, tu spui că fata trece măsura, ca și când n-ar avea cu cine semăna! Nu pot fi mai mulți de șase-șapte ani între ei.

— Sunt opt!

— Păi, chiar opt să fie, ce-i într-asta? Și cred că-i bine să fie ficiorul puțin mai copt când se însoară. Nu oricine care și-a făcut armata e bun de însurat.

— Dar nu-l vezi câtu-i de urât? E îndesat ca un șteand, și-i greu ca pământul. Sora nu l-a putut suferi niciodată.

— Nu-mi pare să fie urât. La un bărbat capul e de căpetenie. Și Dumitru ăsta are cap bun, minte așezată, asta ți-o spun eu. Dar dacă fata nu-l poate suferi, cu atât mai bine pentru tine! Pentru ce îți ieși din fire? Știu că nu voi sili-o vreodată să se mărite cu cine nu vrea.

— Dar chiar lucrul ăsta mă face să nu pot dormi, omule, nu înțelegi? Îmi pare că Sora e gata să facă ce nu o trage inima. De-aceea-i așa de ieșită din fire, de la Sânziene încoace mai cu seamă. Mi-e frică să nu se lege de omul ăsta.

— Dacă nu-i place, de ce să se lege? Nu mi-ai spus - numai când? - că umblă mulți după ea, mai mulți ca înainte? Sunt și ficiori frumoși destui - aleagă-și pe cine-i place. Oricare se va însura bucuros cu ea. Dar eu pe flăcăul ăsta, pentru că nu-i icoană de închinat, îl știu prețui. E un om cu care poți porni liniștit la drum.

— Nu știu ce să mai zic! Ceva îmi spune că fata nu l-ar putea iubi niciodată, și mă tem totuși să nu se lege de el, vorbi femeia, amărâtă, cu glasul înmuiat în lacrimi.

Bărbatul aruncă întărâtat mucul de țigară și se întinse în culcușul lui, pe salteaua de paie, pusă pe lada de după ușă.

— Om să fie cine să vă priceapă și pe voi femeile! zise el, și adormi numaidecât.

Lelea Maria se frământă încă o vreme: nu afla niciun sprijin la bărbatu-său, în temerea nouă care o cuprinse. Iată, el, dacă ar vrea fata, ar fi gata să-l aibă de ginere pe Dumitru Pruncului! Nici la neamul lui nu se mai gândește! N-a pomenit niciun cuvânt despre asta! Poate vrea s-o vadă cu orice preț măritată? Dar ce, fata lor a ajuns de lepădat?

Căuta parcă anume motive de înduioșare, ori de revoltă, ca să poată plânge. Și sfârșitul acesta fu: plânse cu fața înfundată în perină, multă vreme. Noroc că bărbatul sforăia de mult...

Se liniști târziu, luată de alte gânduri: se putea înșela și ea! Tot ce o neliniștea era numai bănuiala, mai mult încercarea de a-și explica felul în care se purta acum fată-sa cea mare. Poate nu avea niciun gând serios cu Dumitru. Vorbea și juca tot așa de bucuros și de aprinsă și cu alți feciori din sat... Poate tot ce vedea la Sora nu era decât o perioadă de trecere de la ce a fost spre un nou început de viață. Poate se smulge cu greu din trecut, și de aceea trece măsura în felul de a se purta... În sfârșit, mai este și Dumnezeu deasupra, care se va milostivi de fată, să nu mai intre cu capul într-altă nenorocire... Dar, după toate astea, pentru ce ar fi o nenorocire căsătoria cu un om care o iubește de atâția ani și ar purta-o ca pe pălmi? – de asta era sigură. Pe Gheorghe l-a iubit mult, e adevărat! Și avea pe cine! Dar a doua oară mai poate iubi o fată, tot așa, pe altul? Ea, ea... ea, în locul fetei, știe că nu ar putea. Dar dacă Sora-i seamănă și la inimă, nu numai la trup? Dacă din iubire nu se va mai putea lega de nimeni? Să rămână fată bătrână? Doamne ferește și apără! Ce-i vinovată fata ca să-și strice viața pentru vecie?... Da! mai este și Dumnezeu deasupra!

Maria se ridică din pat, îngenunche în fața icoanelor și se rugă îndelungat, până-și simți sufletul liniștit și întărit. Apoi se culcă și adormi ușor.



Vreme bună fusese și cât ținuse secerișul orzului, secarei și alacului. Nouri albi se plimbau încoace și încolo pe cer, iar umbrele lor – pe lanuri, pe fânațe. Pluteau în înălțimi mari și părea că nu sunt încă hotărâți după care orizont să se coboare, să se ascundă. Niciun picur însă nu căzuse, și aerul se făcea din zi în zi mai uscat, așa că snopii în cruci se uscară bine. În văzduh se simțea apropiindu-se cerul înalt al secerișului, care se și arăta în câmpuri vaste, vinete-închise, printre nourii care mai întârziiau, unde și unde, părând a nu se îndura să călătorească mai departe și să nu mai vadă grânele ce albeau din zi în zi întregul hotar în care fuseseră semănate, marea de porumb ce înnegrea cât vedeai cu ochii, și unduia încet, nu de vânt, ci de reflexele deosebite ale razelor soarelui, luncile și fânațele care își trimiteau miresmele ametoitoare până sus, ca un prinos al pământului rodit.

Prin lanul nesfârșit de holde, unde și unde, se profilau miriștile păioaselor secerate, ca niște drumuri înguste, care se strâmtau tot mai tare către capătul din sus. Crucile de snopi abia se vedeau, ca niște pălării, în marea tot mai palidă, tot mai albă, a holdelor.

Într-o săptămână, grânele erau de seceră, și aproape dintr-odată, pe întreg hotarul. Boabele se învârtoșaseră pe îndelete, cu răgaz, în zilele cât mai călătoriră nouri pe cer, așa că, peste o săptămână, când seninul încremeni deasupra lumii, holdele erau coapte, numai bune de secere. Oamenii cunoșteau că-i vremea secerișului și din aceea că, trecând pe lângă grâne, nu mai simțeau atât de puternic mirosul de pâine nouă al boabelor ce se învârtoșau, ca mai înainte. Iar secerișul trebuie început până nu se întărește bobul de tot, să nu se scuture și să nu se prea sfrijească de arsura soarelui.

În două-trei zile după coacerea holdelor, lanurile se umplură de lucrători. Cămeșile, iile albe ca zăpada, luminau pretutindenea în lanuri. Snopii puși, după ce erau legați, în picioare, se înălțau tot mai deși din miriști,

cât bătea ochiul. Spre sară se începea clăditul lor în cruci - câte două cruci de câte cincisprezece snopi una făceau o claie, și tot mai multe sporeau rândurile lor drepte prin mijlocul delnițelor.

Satul întreg se ridicase în picioare, căci unii mai aveau încă și la sapa a doua, alții mai aveau de coasă la lunci, iar cei mai harnici cărau căpițele de fân cu cară mari, încărcate în mare povară, dar cu multă simetrie, bine și tare legate cu sulul, și frumos greblate pe de

40»

laturi. Se grăbeau să care finul până ținea vremea bună. Unii începură la coasă și în fânațele de pe costișe.

Cât ce dădeau în zorii zilei vitele în ciurdă, femeile aprindeau focul să pregătească fiertura de peste zi. Suluri ușoare, vineții, transparente, de fum, se înălțau drept în sus deasupra satului, și se topeau, fără urmă și fără miros, în văzduhul albastru. Numai mireasma slăninii fripte, cu care gospodinele găteau fierturile, și mirosul de oțet sau de zăr, cu care le înăcreau, pătrundea în curți și pe ulițele satului - mireasmă care intră în nări și deștepta pofta de mâncare, și care nu se mai simțea în sat decât sara, când femeile pregăteau cina.

Din curți, înainte de răsăritul soarelui sau îndată după ivirea lui cu ape de argint jucăușe și strălucitoare deasupra dealului împădurit, ieșeau tot mai mulți bărbați și femei, feciori, fete și copilandri, cei mai mulți cu secerile zimțate pe umăr sau în mână, ducând mai multe, legate peste semicercul tăios cu o cârpă. Dar se mai iveau în ulițe destui și cu coasa sau sapa în spate. Ulițele furnicau de lumea aceasta în cămeși și îi albe, și râsunau de veselie, de râsete și de glume.

Pe drumurile care ieșeau din sat spre lanurile de grâu, era îmbulzeala cea mai mare. De departe păreau înflorite cu flori exotice, cum păreau și delnițele de holde în care intrau, și ici și colo, și se apucau harnici de lucru.

Din când în când se auzea câte-un scâncet de copil

trezit sau flămânzit la umbra crucilor de grâu, și câte-o femeie se rupea repede din lanțul de secerători și alerga într-acolo.

După o vreme drumurile se goleau, și, în sat și afară din sat, numai rareori mai trecea câte un car cu fân, sau, în preajma amiezii, se vedeau femei grăbind cu demâncarea. Unde și unde, prin lanuri, mai șuierau coasele în delnițele rămase în urmă; cosași în cămeși albe, cu capul gol, încinși cu o brăcie sau o curea în jurul căreia era înfășurată și legătura trocului în care era cutea, se opreau uneori, își înălțau trupurile frânte, și ascuțeau coasele într-un cântec cu ritm metalic, care picura până departe pe hotar, după ce-și ștergeau mai întâi cu mâneca largă a cămeșii sudoarea de pe frunte, iar cu o mină de iarbă străluceau lama coasei.

Se oficia pretutindenea, la altarul încărcat de roade al naturii, liturghia cea mai luminoasă a muncilor de peste an, sub cerul senin și înalt, ca sub cupola unei biserici nevăzute, dar simțite de toată lumea asta veselă, risipită pe hotar. Din când în când se înălțau în văzduh crâmpene de cântece, de doine, ca niște adieri ușoare, subțiri – mai mult o părere cum se auzeau din depărtare.

Și în răstimpuri aproape regulate, în ziua a treia de la începerea secerișului, din holdele lui Ion Corbu se risipeau în aerul plin de lumină, din viorile de la clacă, învârtite aprinse și involburate...

Încă înainte de răsăritul soarelui, cei trei ceterași cutreierară ulițele satului, țârlâind mereu, mai mult jucându-se pe coarde decât cântând, înștiințând pe feciorii și fetele-mari că-i vremea de adunare la clacă. În curând începură a se ivi, și dintr-o porțiță și din alta, fete și feciori îmbrăcați de sărbătoare, ca și când ar fi trebuit să ia drumul bisericii. Dar toți, cu secerile pe umăr sau în mână, o luau spre ulița Câmpșorului, în grupuri tot mai mari, cu cât se apropiau de casa lui Ion Corbu.

Cei dintâi, în curte, sosiră cei trei ceterași, care, după ce îmbucară câte-o felie de pâine și răsturnară în

gâtlejurile însetate câte trei păhărele de rachiu de bucate, tare cătran, începură să piuie coardele, mulțumindu-i Surorii pentru omenire, și apoi începură să tragă la învârtite iuți, chindisite cu tacturi și întorsături dese.

Ceterașii erau Danciu cel bătrân cu cei doi feciori ai lui, unul de vreo treizeci de ani, însurat, cu vreo cinci copii, altul abia un copil andru oacheș și palid, care ținea izonul în tacturi rare, cam zdrângănite. Se îmbrăcaseră și ei cu ce aveau mai bun. Cămașa bătrânului, bine spălată, nu avea decât două petece în spate, dar el era foarte mândru de ea, mai ales de poalele lungi, învrâstăte cu vână, care-i acopereau bine cioarecii de pânză, destrămați de la genunchi în sus. Era sur la păr, la mustață, ca un berbec sein, cu care avea o asemănare și din pricina sprâncenelor mari, stufoase, de păreau două cornițe, și din pricina nasului lemnos și lat la vârf, și din cauza privirilor lui gălbui, încrucișate. Feciorul cel mai mare, Petrea, era foarte oacheș, zvelt și drept, cu priviri languroase de îndată ce puneă cetera sub bărbie. Era încins cu o brăcie de lână, sub care nevastă-sa îi încrețise bine poalele cămeșii, aproape albastră de prea multă sineală turnată în apă. În meseria lor îl întrecea acum pe tată-său, și el făcea prima vioară, deși bătrânul, de fiecare dată când începeau, se străduia să-i apuce înainte. Cel mai mic, Dinu, cânta cu indiferență, zdrângănea coardele, cu ochii mari la cei ce intrau în curtea lui Ion Corbu, sau la femeile care se învârteau în jurul oalelor de la foc, în bucătăria de vară.

Bătrânul îi striga mereu câte-o vorbă, să fie cu grijă la arcuș. Îi era ciudă pe el pentru că băuse, cât era de tânăr, și al treilea pahar de rachiu, în loc să i-l fi dat lui, cum se aștepta tată-său. Dar îl înfrunta și pentru că Dinu nu se silea să învețe meșteșugul, cum se silise, la vremea lui, Petrea.

În mijlocul curții era întinsă o masă lungă, improvizată din scânduri, cu lavițe bătute pe pociumbi, și

acoperită cu măsașițe și cu blide puse în șir, de-o parte și de alta.

Cât ce se adună un grup mai mărișor de feciori și fete, jocul începu la comanda vătafului, a lui Dumitru Pruncu, care, chiuind într-o izbucnire de fericire, începu jocul cu Sora și cu cele două vărute ale ei, Veta Bogdan și Nastasia Linului. Nu fu nicio mirare între tineret, căci obiceiul era ca, la clacă – și acasă în curte, și afară la seceră –, dansul să-l înceapă vătaful cu fata gazdei, dacă se întâmpla să aibă gazda fată-mare. Mirarea se ridică numai după ce se adună aproape întreg tineretul, după ce feciorii jucară mai multe dansuri, tot cu alte fete, iar Dumitru nu le mai slăbi pe cele trei. Le învărtea ca luat de-un vârtej. Poalele fetelor făceau roate largi, ridicându-se în vânt încât li se vedeau genunchii goi. Începuse să fie adusă fiertura pe masă, să fie pusă în blide; se opriseră toate vârtejurile, și doar vătaful nu se mai oprea din dans. Numai când Ion Corbu, în fruntea mesei, începu să spună cu glas tare Tatăl Nostru, și când aproape tot tineretul își luă locul pe lavițe, se opri și Dumitru.

Cele două vărute ale Surorii veniră ca ameteite, împletcindu-se până la masă, dar Sora se apropie cu pas sigur, cu trupul drept și mlădios, cu capul ușor aruncat pe spate. Pe fruntea lui Dumitru nu se vedea nici picur de sudoare.

— Bun început! – zise Ion Corbu, după ce vătaful șezu de-a dreapta lui.

— Să deie Dumnezeu să meargă tot așa și cu săcera, adaose apoi, ridicând păhărelul de rachiu și închinând cu toată lumea.

— Poate nu ne apucă nici ojina și vom face cununa, se lăudă vătaful.

Ion Corbu numărase secerătorii. Erau treizeci și cinci și mai erau așteptate cinci fete care avuseseră lucruri grabnice acasă, și spusese că vor veni numai la holdă.

Ceterașii încetară și se traseră spre bucătărie, unde, pe-o laviță, era pusă mâncarea pentru ei, aceeași ca pentru toată lumea.

Amândouă fetele lui Corbu erau la masă. Cu două zile înainte fusese oleacă de neînțelegere între cei doi goți din pricina Stanei. Lelea Maria voia să o țină pe Stana de ajutor acasă, la oale, căci nu intrase încă în vândut fetelor mari, să învețe mai bine și ea cum se gătește mâncarea când sunt mulți lucrători. Stana se supăraseră rău și își ștergea cu năframa lacrămile prin unghere, până o văzu tatăl său.

— Dar ce-i cu tine? Vrei să ne aduci ploaie pentru ziua de clacă?

Stana nu era o fată îndrăzneată. Nu cuteza să-și arate dorințele decât pe de laturi. Nu vru să-i spună pentru ce-i supărată.

O întrebă pe nevastă, și lelea Maria îl lămurii:

— Ce vrei?! Se crede și ea fată-mare și vrea să - meargă la săceră cu claca! Și doar numai de doi ani poartă catrința! Să facă bine să rămâie cu mine să-mi ajute la oale. Are ea vreme și de clăci! Acum e destul, că nu voi avea ajutorul Surorii. Numai eu știu ce-i pe capul meu cu clăcile astea! A trebuit să-mi iau ajutor o femeie.

— Îți vei mai lua una, să fiți trei. Las-o pe fată să se bucure și ea. E păcat pe-o vreme ca asta, și cu cetet-așii alături, să rămâie toată ziua lângă foc!

— Ce păcat? Are ea vreme și de petrecere. Doar nu-i vrea să apuce înaintea soru-sii! Destul ne este cu o fată-mare în clacă. Și-apoi, ce-ar zice celelalte fete?

— N-o să zică nimic, doar claca e la noi. Mare păcat dacă se va învărti și ea de câteva ori!

— De, tu totdeauna iai partea Stanei. O să faci din ea o fată răsfățată.

— Nu cred. De când o știu e blândă ca o mieluşea. Și cuviincioasă. Dar nu-i îndrăzneată deloc. Trebuie s-o ajutăm.

Lelea Maria nu mai răspunse, ci vorbi cu încă o

femeie din vecini să-i fie de ajutor la fiert. Știa că bărbatu-său ține partea Stanei, că o îndrăgea mai mult decât pe Sora. «Poate pentru că samănă oleacă cu el», își zicea femeia. Fata semăna nu «oleacă», ci la toată firea, ca și la făptură, dar lelea Maria nu voia să recunoască o mai mare asemănare.

În chipul acesta Stana scăpase de corvada bucătăriei, și în dimineața clăcii era în rând cu Sora, între tineret. Fu luată și ea la joc de mai mulți feciori, în rând și alături de alte fete-mari. Stana se simți parcă mai crescută, mai plină de importanță, când îi veni în minte că ea dansează, iar Ilieș, fratele vărutei sale Măriuța, nu poate decât să se uite peste gard. Când îl chiar văzu la gard – îl întrecea cu un cap –, ea se desprinsese din joc și fugi în casă, rușinată.

La masa lungă, din curte, cu lavițele înflorate tot de câte un fecior și-o fată în haine de sărbătoare, se porni veselie și larmă de glasuri amestecate. Fetele, cele mai multe, se codeau să bea rachiu: abia-și muiau buzele, după stăruințele și glumele feciorilor, și își azvârleau capul înapoi, strâmbându-se fiecare în felul ei, ciudat, în râsul flăcăilor. Unii chiuiiau:

— Of, săraca-ntre sărace.

Cum se face că nu-i place!

— Nu-i place paharul mic.

Că nu-ncape niciun pic!

— Dă-mi, mândro, să beu și eu.

Ș-oi săcera-n locul tău.

— Cătu-i iată e rușine.

Ca nevastă-i șade bine.

— Păhăruțe, gura ta Parcă-o-aș tot săruta.

Lelea Maria și cele două femei ajutătoare veneau cu oalele cu fiertură din bucătăria de vară, le puneau pe masă, puneau în blide, îmbiind mereu. Cu mânecile iiei suflecate, cu năframa lunecată puțin într-o parte, lelea Maria se purta ca o volbură, vedea tot ce lipsea, se grăbea să aducă, și zâmbea mereu când, și de ici și de

colo, feciorii și fetele laudau bucatele. Larma lingurilor se înălța deasupra curții, în aerul limpede, se amesteca cu vorbele tineretului, cu râsetele ce izbucneau mereu. Și prin fierberea asta tare, neconținut curgătoare, se țeseau sprintene rândunicile care aveau un șir de cuiburi sub streșină casei.

Soarele abia ieșise din pădurea de pe creasta dealurilor de la răsărit, când vătaful făcu semn de ridicare de la masă.

La repezeală curtea se umplu de roate largi, înflorate din poate albe, cătrințe și șurțe, se mai jucă o învârtită la cântecul celor trei ceterași, chiuiturile se auziră până departe peste sat – apoi, pe poarta deschisă, toată lumea asta gălăgioasă, înseninată, năvăli în uliță, și porniră cu ceterașii înainte, care cântau un fel de marș ce aducea cu melodia:

«Astăzi cu bucurie, românilor, veniți.

Pe Iancu în câmpie cu toți să-l însoțiți».

le-a un marș care se cânta rar, și ȝiganii îl amestecau <și cu alte motive. Nu-l știau bine, ori nu l-au știut bine niciodată.

Grupul tinerilor se schimba mereu: când se învălmășeau, mai ales fetele care aveau să-și spună câte ceva la sureche, când mergeau părechi, câte doi, câte patru într-un șir, când se rupeau în pâlcuri. Vătaful nu mai avea în tot drumul decât de două ori cuvântul. O dată în capul satului, a doua oară la mijlocul drumului către holde, când făcea semn ceterașilor să se oprească și să mai cânte la iuțeală câte-o învârtită. Feciorii puneau mâinile, fără ales, pe umerii fetelor care erau mai aproape de ei, și se învărteau de câteva ori chiuind. Dansul nu ținea, la cele două opriri, mai mult decât două-trei minute, și secerătorii își continuau drumul grăbiți.

Când trecură însă pe lângă fânațele cu care anul acesta erau vecine lanurile de grâu, fetele, cu Sora în frunte, se repeziră să-și culeagă flori: garoafe sălbatice cărora le spunea în sat «scaunul popii», ochiu-boului,



care era tot înflorit acum, sânziene târzii și altele ce smălțau fânațele. Într-o clipă se împrăștiară toate, încâlcind iarba înaltă, bună de coasă.

Flăcăii le strigau din drum, mergând mereu înainte, în ritmul marșului cântat de țigani. Ei făceau glume pe socoteala lor, iar când fetele îi ajunseră, începură să se audă țipete scurte, căci flăcăii voiau să le despoaie de florile puse la cingătoare sau în păr.

Împotriva oricărui obicei, când ajunseră la marginea celui dintâi Ian a lui Ion Corbu - avea cinci locuri cu grâu anul acesta -, Sora ceru vâtafului să mai facă un joc. Dumitru Pruncu privi împrejur.

— Numai să nu se supere badea Ion.

El rămăsese în curte, în urma lor, și nu se vedea încă venind.

— De ce să se supere? E devreme încă, și nu-i bine să isprăvim prea devreme cu săceratul.

Bătrânul Danciu îi auzi și nu mai așteptă: întoarse marșul într-o învățită, până a nu băga de seamă feciorul lui cel mai mare, Petrea, care tresări, se uită urât la bătrân și i-o luă înainte.

Când sosi gazda cu sluga Nicodim, încărcăți cu merinde în câte-o păreche de desagi, cu prima postată erau aproape pe la mijlocul lanului. Veniseră și cele cinci feteântârziate, și lanțul de feciori și fete era acum de peste patruzeci de inși. Câțiva feciori legau snopii în urma lor și-i adunau în pâlcuri. Erau cei mai meșteri în clăditul crucilor, care nu începea până către sfârșitul seceratului unei delnițe. Din când în când, isprăvind cu lucrul lor, luau și ei secerile și intrau în lanțul de secerători frânți de mijloc, care se legăna mereu, înaintând unii după alții în urma secerilor, și reîncepând din cap, fiecare de la locul postății lui, când aveau un mănunchi gata.

Cântecele se curmau rar acum, uneleacompaniate de ceterași, altele nu, în vreme ce secerile cu zimții arginți! şuierau mereu, tăind, ronțăind, în firele de paie

dese și groase, pe vârfurile cărora se înclinau spicele mari, albe sau aurii, unele golașe, altele mustăcioase. Mănunchiurile erau atât de grele, încât trebuiau răzimate pe secere, când erau puse pe legături pentru snopi, și nu puteau fi prea mari, așa că secerătorii, mai ales fetele, trebuiau mereu să se ridice cu brațul plin. Grâul crescuse des ca peria, secerile retezau la un pas doi mănunchiurile.

Sora se luase la întrecere cu mai mult de zece fete, și le dovedise cu ușurință pe toate. Niciuna nu se putea ține după ea cu postata, nici, începând prima, nu putea s-o dovedească, că secera Surorii se apropia primejdioasă de a înaintașei. Altele nu mai voiseră să se ia la întrecere cu dânsa, când se aleseră câțiva feciori care spuneau că ei o vor dovedi-o pe Sora.

— Mare lucru să întreci o fată!

— Întrece-o tu dacă poți.

— Nici nu se cade să te iei la întrecere cu o fată.

— Ce stai să vorbești?! De când e lumea femeile sunt mai iuți la săceră decât bărbații. Vrei, Soro?

— Cu dragă inimă, poftim.

Dovedi pe rând cinci feciori, în râsetele de bucurie și strigătele tuturor.

— E ca o coardă de oțel, o dată se îndoaie și o dată se dezdoaie! Până se pleacă el, ea a secerat două mănunchiuri.

— Are seceră bună, taie ca-n mămligă. Se vede că e zimțată de curând.

— Ce seceră! Are mână, și mai ales are duh!

— Asta-i o fată care-ți scoate suspini, dacă te iai după ea! Nu mi-ar trebui o asemenea nevastă!

— Nu, că-s acri strugurii!

— Nu s-ar cădea să le rușineze pe fete în holda ei!

— Ce prostii vorbești! Dar cine se rușinează? Asta-i o probă de dibăcie mai mult, decât de hărnicie.

Cântecele fetelor, în cor unison, se ridicau mereu în văzduh, se auzeau până departe, la secerătorii din alte

lanuri. De departe, cu cât se stingeau, păreau melodii misterioase, adieri de pe altă lume, peste murmurul spicelor de grâu ce-și aplecau capul sub fulgerarea secerilor. Și sunetul ceterilor părea, de departe, ceva de taină, cum nu se auzea, uneori, țărâind mai tare decât cântecul greierilor.

La intervale depărtate, de-un ceas și mai bine, țigani, la semnul vătafului, o întorceau de joc, și numaidecât învârtitele porneau înviforate, ca și când tineretul n-ar fi lucrat nimic până atunci. Miriștea se bătuca în grabă sub călțunii feciorilor și cizmele fetelor, și în urma dansului rămâneau rotocoale. Pământul se păstrase încă destul de umed sub holdele înalte și dese, așa că nu se ridica praful ca în alți ani, când secerișul venea după secetă.

În loc să se încălzească și mai tare, fetele parcă se răcoreau în dansurile acela rotite, amețitoare, și se repezeau cu mai mare râvnă la seceri. Cântecul în cor începeau din nou, pornite, cele mai multe, de Sora și de văruța ei, Nastasia Linului. Erau aceleași doine pe care le cântau în cor și la șezători, iarna în casă, vara la vreo porțiță unde erau trunchiuri lungi de stejar care le slujeau de laviță.

Feciorii cântau rar. Ei se mulțumeau să le asculte, să strige chiuituri în vremea jocului. Dar uneori, când erau înlănțuiți cu toții în urma secerilor, începeau și ei un cântec, alternând cu fetele.

Pe la ceasurile nouă dimineața se apropiau de capătul celei de-a doua postate și de sfârșitul seceratului în acest lan.

Când mai rămase o lățime de vreo zece pași, Sora se ridică, ieși din șir și strigă:

— Vreau să mai fac o întrecere, chiar cu vătaful nostru. Unde-i Dumitru?

O mirare generală se declanșă. Încă nu auzise nimeni până acum ca fata gazdei să se întreacă la secerat cu vătaful.

— Unde-i Dumitru? întrebă ea din nou, cercetând cu ochii în toate părțile.

Era dus cu un alt flăcău, la un izvor apropiat, după apă.

Când se ivi, i se strigă din toate părțile:

— Te-așteaptă un greu canon, vâtafule!

— Și o mare rușine!

Când înțelese de ce este vorba, un zâmbet larg îi luminează fața. Se apropie de Sora și-i zise încet:

— Vrei să te întreci cu mine? Nu glumești?

— Pentru ce să glumesc? Vreau!

— Numai cât îți spun înainte că o să te bat și te vei supăra.

— Tu pe mine?! Să mă întreci?! Aș vrea să o văd și pe asta!

— Pentru ce să nu te întrec? Sunt mai tare decât tine și ostenesc mai greu.

Fata îl măsură de sus până jos pe feciorul îndesat, pociumbos, și pufni de râs.

— Până să te pleci tu, eu m-am și ridicat cu mănunchiul! Fugi încolo! Cum să mă bați?

— Numai să nu-ți pară rău. Eu sunt un foarte aprig săcerător.

— Să te vedem! zise fata cu semeție, aruncându-și capul pe spate.

Doi feciori măsurară la o margine a postății patru pași pentru Sora, patru pentru vâtaf, și secerile lor, la un semn, intrară amândouă deodată în holdă.

Toată lumea, în frunte cu Ion Corbu și cu sluga Nicodim, era sigură de la început că partida era pierdută pentru Dumitru. Nici nu pusese mâna pe seceră până-acum, ci lega snopul și supraveghea claca, mersul lucrului. Cum se putea măsura cu o viespe de fată ca Sora, un fecior trunchios ca el?! Mirarea lor de propunerea Surorii încă nu se risipise, și se întrebau ce i-a mai trăsnet fetei prin cap.

Cei doi intrară în postățile lor, și, cum erau la

marginile, îi vedeau cu toții. Două fetese-ncrestară la degete, cum aruncau ochii, secerând, mereu la cei doi. În câteva clipe lanțul de secerători nu mai avu nicio undulație regulată, păru cuprins de zăpăceală: când unul, când altul, întorcea capul spre cei doi, uitând să mai secere. Alții, feciori ca și fete, se ridicau drepti, puneau mina streășină și priveau. Clipă de clipă, unii secerau, alții se uitau. Era o alternare de trupuri frânte și de trupuri drepte. Lucrul nu mai sporea, și câțiva feciori care erau la legatul snopilor, începură să strige la ei:

— Vedeți-vă de lucru! Lăsați-i, că ei își fac treaba lor și fără voi. Vom vedea la urmă care pe care.

— Dați-i înainte, ficii! Nu fiți nerăbdători ca fetele.

— Nu mai avem snopi de legat. Uite la ele! Nu vi-i rușine? Asta e clacă de fete-mari?

Dar și ficiorii care strigau erau mereu cu ochii după Sora și Dumitru. Chiar și Ion Corbu, lângă o cruce pe care tocmai o clădise, rămase cu brațele încrucișate și privea la întrecerea fetei sale cu vătaful.

O vreme, postata Surorii fu mereu înainte cu o jumătate de pas, dar distanța aceasta începu să scadă văzând cu ochii, cu cât înaintau spre capătul lanului. Secera fetei fulgera în holdă, mănunchiurile cădeau unul după altul, mai mult aruncate decât așezate pe legătura snopului. Fata nu mai făcea decât un semicerc când se ridica cu mănunchiurile, iar legăturile nici nu se puteau băga bine de seamă când le făcea, așa de repede ieșeau din mâinile ei.

Dumitru Pruncu, de cum i-a intrat secera în Ian, nu s-a mai ridicat. Secera lui cuprindea, cu cât se întărită la lucru, tot mai multe fire, până ajunsese să taie câte-un mănunchi dintr-o secerătură, să-și împingă postata mereu înainte, până ce ajunsese într-o linie cu Sora.

— Îmi pare rău, dar acum nu mă mai pot opri! Tu m-ai pornit, zise el, apucându-i îndată înainte.

Ea-i aruncă o privire disprețuitoare.

— Abia m-ai ajuns!

— Da, însă de întrecut te voi întrece mai ușor. Nu vrei să facem pace, aici, unde suntem într-o oblire?

— Nici vorbă! O să rămâi tu îndată iarăși în urmă!

Vătaful, înverșunat la lucru, simți o, încordare turbată în toți mușchii, se înnegri la față, crâșni din dinți și mereu ieșea înaintea Surorii de câte ori aceasta îl ajungea cu postata ei. Apoi, de la o vreme simți că ochii îi ard, gura i se deschise largă după aer, și secera lui începu să crâșnească groaznic în perețele de holdă. În câteva minute o întrecu cu un pas, apoi cu doi, și ajunse pe culme, la capătul lanului, când Sora era cu postata ei încă cu trei pași în urmă.

Feciorii își fetele începură să chiuie de bucurie, văzându-l în capul lanului, cu capul gol, cu secera pe umăr.

— Bravo, Dumitre! Bravo, vătafule!

Sora părea că nu aude nimic. Continua să secere cu furie, până când, deodată, aruncă unealta din mână, se trânti în miriște și începu să plângă.

Alte hohote de râs izbucniră dintre clăcași.

— Ce prostie să plângă rușinată! Doar e numai o fată, și el – ficior!

— E o fată alintată, măi frate.

— Las că-i trece ei!

— Poate va împăca-o Dumitru.

Vătaful se apropie, într-adevăr, cu pași repezi de Sora, și se lăsa într-un genunchi, în miriște lângă ea.

— Ți-am spus că-s un săcerător aprig. Dar nu mă mai puteam opri. Sunt un om care mă înverșunez la lucru, când e vorba, ca un vier sălbatic când e încolțit de vânători, la fugă.

Sora încetă deodată de plâns, îi trecu repede un braț pe după grumaz și îl privi până-n adâncul sufletului cu ochii ei verzi, strălucitori, care păreau că au ieșit și mai limpezi din lacrimi.

— Nu plâng că m-ai întrecut. Doream să mă întreci.

Plâng că m-am tăiat la un deget.

Dumitru îi văzu abia acum degetul însângerat de la mina ce o ținea pe miriște. Dar sângele nu mai curgea; se închegase. Și când se uită mai bine, văzu că nu-i decât o zgârietură.

— Te-ai tăiat de mai demult?

— Pe la mijlocul postății.

El privea la mica tăietură și nu știa ce să creadă. Atâta lucru nu ar fi putut-o împiedica să-l ajungă sau să-l întreacă. Și cum, spunea că dorise ca el s-o întreacă? Toată lumea a putut vedea că n-a fost o glumă.

Fata, fără să-i mai dea nicio explicație, sări din miriște, își căută secera aruncată departe, și apoi coborî veselă, alătura de vătaf, între secerători.

41?

— În sfârșit, ți-ai găsit omul, zise Vuța Diacului, o fată cam răutăcioasă, sclipind din ochi.

— Nu-i biruința mea. Sora s-a tăiat la deget, strigă Dumitru peste toți.

Sora, ca și când nu ar fi auzit vorbele lui Dumitru, răspunse Vuței:

— Da! Ai dreptate! Mi-am găsit omul.

— Te-ai tăiat într-adevăr?

Fata-i arătă degetul. Vuța izbucni în râs.

— Cu o astfel de tăietură puteai să-l întreci, dacă erai mai tare, cum i-ai întrecut și pe ceilalți. Îți spun eu că ți-ai găsit omul!

Sora o privi peste umăr.

— Și omul și bărbatul!

Vuța rămase deodată înlemnită.

— Ce vrei să spui?

— Ceea ce am spus.

— Vorbești în cimilituri?

— N-ai decât să le dezlegi!

Și Sora căută fetele între care secerase mai înainte, pe cele două văruțe ale sale, și intră în lucru, nepăsându-i nimic de tăietura de la deget.

Se mirau însă cu toții de destoinicia lui Dumitru Pruncu. Îl știau fecior harnic și neobosit; la coasă nu putea merge nimeni înaintea lui, dar nimeni încă nu-l văzuse secerând.

— Are brațe lungi și palme mari. Asta taie câte-un mănunchi deodată, și din trei-patru e și gata snopul.

— Păi, mai era în joc și cinstea vătafului! Ce vătaf mai era, dacă-l biruia o fată?

— Ei, secerișul nu-i lucru pentru bărbați. Sunt destule femei care ne întrec!

Se sfârșise și lanul și clădirea crucilor, și claca trecu la alt loc al lui Corbu, destul de aproape, în sunetul ceterilor, în vreme ce pe drum tot mereu se oprea câte-o păreche și dansa la repezeală o învârtită, sau, de cele mai multe ori, feciorii învârteau numai fetele pe subt mână și chiuiiau strigături.

Și Dumitru Pruncu o învârti de câteva ori pe Sora, care mergea alături de el. Fata era acum liniștită, părea îmblânzită de tot, și în ochii ei verzi se iviră chiar umbre de melancolie. Tot drumul până la celălalt loc abia-i spuse câteva vorbe.

— Te-ai supărat, văd eu bine, îi zise vătaful când ajunseră la holda cea nouă, un loc ceva mai îngust decât cel secerat, dar tot așa de lung.

— Te înșăli, nu m-am supărat! Nu ți-am spus că voiam să mă întreci?

— Ei, cum ai fi voit?

— Bărbatul trebuie să întreacă femeia în toate. Adevărat că, să fi putut, nu mă lăsam! Dar mă bucur, căci bărbatul trebuie să fie mai tare ca femeia.

Ea-i aruncă o privire misterioasă și intră între secerătoare.

Holda era tot așa de bună ca și cea de mai înainte. Fetele începură un cântec, prin valurile căruia se amesteca uneori și murmurul viorilor.

Văzduhul se încinsese de căldura și strălucirea soarelui. Fețele clăcașilor erau tot mai îmbujorate. De



spatele feciorilor începură să se lipească cămeșile.

Până la amiază isprăviră și-a treia delniță de grâu. Pentru dup-amiază le mai rămaseră numai două, ceva mai mari ca cele secerate.

Prânzul le fu adus la tabla pe care tocmai o isprăviseră de clădit. Sluga Ni codim, care se înapoiase în sat, aduse o păreche de desagi încărcăți. Cele două femei ajutătoare veniră cu oale mari. Lelea Maria începu să împartă numaidecât mâncarea, în vreme ce tineretul juca în cântecul ceterașilor.

Gâte un fecior chiuia:

— Săriți, zdrențe, cât puteți.

Că de mine rămâneți.

— Las să sale zdrențele.

Dacă-s pline mațele!

— Mândra mea, de mândră mare.

Nicio iie bună n-are.

Că și-asar-am fost la ea.

Cea mai rea era pe ea.

Cea mai bună și-o cârpea!

— Pentru mândra care-mi place Trei zile la domni aș face.

Pentru care mi-e urât.

Una fac și-mi pare mult!

— Saie-ți ochii tăi, nănaș.

Cu cine mă cununași.

Cu urâta satului.

Cu propteaua gardului!

— Dragă mi-i mândruța naltă.

Gămi dă gura peste poartă.

Da' cea mică-i mai voinică.

Mi se saltă pe opincă.

Dansul începu să se înverșuneze și nu rămase fată sau fecior pe dinafară. Poalele albe, cătrînțele înflorate, șurțele vărgate se învârtteau în cercuri largi, involburate. Feciorii izbeau cu putere cu călțunii în miriște, când întorceau învârtita pe partea ceealaltă. Întâi se simți

mirosul prafului răscolit, apoi se văzură și nourașii albi plutind în văzduh. Lanul acesta era într-o feție mare, și pământul era mai uscat.

Vătaful făcu semn ceterașilor, și deodată, amuțind viorile, se opriră și cercurile de volbură.

— Zi-i, măi, ce te-ai oprit?!

— Ziceți-i, măi, că-i prăpăd!

Vocea adâncă a vătafului răsună peste toți!

— Destul, ficii, și la mâncare! Se răcește zama și se supără stăpâna!

În câteva clipe tăbărâra cu toții în jurul mâncărilor întinse pe pânze lungi, jos pe miriște. Luară, ca și dimineață, câte un păhărel două de rachiu cu pâne moale. Acum nu se mai codiră decât două-trei fete.

Era o zamă acruță de cartofi cu carne de porc afumată, foarte gustoasă. Fiecăruia îi reveni câte-o bucată bună de carne, iar zamă din belșug: fusese adusă în două oale mari de pământ. Pâinea era numai de ieri. Lelea Maria era vestită de pricepută la pine: goală, și nu-ți mai trebuia nimic ca să se sature.

O vreme nu se mai auzi decât larma lingurilor Im blide. Toți erau flămânzi, și gustul zamei le trezea parcă și mai tare foamea. Cele două femei ajutătoare turnau mereu în blidele mari, tăiau și împărțeau pâinea, iar lelea Maria supraveghea cu mândrie și mulțumită toate.

După ce isprăviră de mâncat, nu se mai săturau de băut. Două fidileșe și patru căni mari fură repede golite, și feciorii și fetele mai tinere se repeziră la izvor după alta.

Apoi, în grabă, clăcașii parcă intrară în pământ. Părechi-părechi, se dăduseră la umbra crucilor înșiruite până departe.

În vreme ce într-alte lanuri secerătorii dormeau, în vreme ce cosașii, ca și cei întârziați cu sapa de-a doua, se odihneau, după obicei, de-amiazi, căutând oleacă de umbră pentru cap cel puțin, tineretul de la clacă nici grijă nu avea de somn. Fiecare ficior își luase câte-o fată

la umbra unei cruci, să stea de taină. Unii erau de mai multă vreme «în vorbă», alții acum începeau. Claca, alături de șezători și de joc, era prilej de apropiere între tineri, și adeseori logodnele și căsătoriile porneau de aici.

Deși era cuprinsă de strânsul mâncării ce mai rămăsese și a vaselor, cu celelalte două femei, lelea Maria băgă de seamă că Sora s-a dus la umbră de cruce cu Dumitru Pruncu, cu vâtaful. Simți un junghi, dar se făcu a nu vedea nimic.

Pentru că văzuse același lucru și Stana, sau pentru că se rușina că ea singură rămăsese în soare, fata veni să ajute mamei sale, și apoi, când le văzu gata de plecare pe cele trei femei, zise:

— Vin și eu acasă, mamă

— Vino, da! Nu ți-am spus că mai ai vreme pentru clacă?

— Vin să ajut și eu la cină.

— Bine, bine! Cununa o aduc ei și fără tine, desară. Încăi vei aștepta-o cu găleata plină după porțiță.

Câtă vreme ținuse lucrul și dansul, Stana nu simțise că nu-i la locul ei între fetele mari. Dar când văzuse cum

— Vase cilindrice de brad.

42 8

se duc la umbră părechi-părechi, fata se rușină și-i păru rău că n-a ascultat-o pe mamă-sa.

Ion Corbu o văzu pe Sora retrăgându-se la umbra unei cruci cu vâtaful, și nu se supără. Vrednicia feciorului crescuse mult în ochii lui acolo, pe ogor. Nu numai pentru că s-a dovedit un așa de strașnic secerător, ci și pentru că a știut porunci, a știut ținea rânduiala în tineret, și pentru că știa clădi crucile ca puțini bărbați.

Cu capul la umbra unui snop, el adormi curând, ca și sluga Nicodim. Mai la o parte, la umbra primei cruci de lângă drum, sforăiau cei trei ceterași.

Vreme de-un ceas, și poate mai bine, o liniște grea se puse peste hotar. Oamenii dormeau de-amiazi, somnul

adânc și odihnitor, ca și când i-ar fi lipit de sânul său pământul, trăgând, sorbind în el osteneala lucrătorilor, și făcându-i să se trezească recreați și ușori. Din când în când se auzea doar câte-un chicotit de fată din umbra săracă a crucilor de grâu. Încolo, nicio larmă, niciun zgomot, niciun cântec. Văzduhul era gol, niciun zbor de pasăre nu-l brăzda. În căldura dogoritoare și moleșitoare a amiezii, se odihneau toate vietățile pământului. Până și gâzele smălțate se alipiseră de câte-o rădăcină de iarbă sau de buruiană, și rămăseseră nemișcate. Lumina soarelui din zenit întâmpina în văzduh un fel de pulbere alburie, nespus de fină, care umplea atmosfera cu o ceață subțire de tot, din care cădea în valuri pe hotar căldura ce umplea de somnolență până și florile din fânațele necosite încă. Nu adia nicio boare, nu se mișca niciun fir de iarbă.

Fălăcii și fetele retrași la umbra crucilor de grâu erau singurii care nu dormeau. Între cele mai multe părechi părea că nu-i altceva decât o prietenie serioasă și că vorbeau foarte liniștiți și cuviincioși, ca și în șezători, ca și când ar fi fost subț ochii părinților. Alte părechi, împrietenite de mai demult, se cufundau în conversații intime. Unii se țineau ușor pe după cap, sau de mijloc. La câteva cruci se mai furau, din când în când, și sărutări, dar fetele chicoteau numai la glumele feciorilor, sau când vreunul mai îndrăzneț le strângea mai tare sau le pișcă prin mâneca iiei.

Dumitru Pruncu și Sora înfiripară la început cu destulă greutate o convorbire. Vătaful nici nu avusese de gând să meargă la umbră cu Sora, dar fata îl luase de mână și-l dusesese. Însă cât ce se cuibăriră la umbră, ea păru destul de încurcată și abia scotea câte-o vorbă. Până când Dumitru pomeni din nou de supărarea ei, fiindcă o întrecuse la secerat. Ea se învioră deodată:

— Ți-am mai spus că nu-s supărată. Nu-s o copilă să nu știu ce spun. Vorbind adevărul, nu credeam să mă întreci, dar doream. Voiam să vadă toți că tu ești mai

mult decât ceilalți.

— Și dacă m-ai fi întrecut? Mai rămâneam deasupra celorlalți?

— Nu prea știu nici eu. Cred că nu. Și poate m-ar fi încurcat în planurile mele. Dar mă bucur că s-a întâmplat așa. Acum e limpede pentru toată lumea.

Fata îl fulgeră cu o privire, apoi un suspin ușor se auzi, și ochii ei se pierdură în depărtări.

— Ce este limpede acum, Soro? o întreabă Dumitru\* simțind cum i se urcă o ameteală dulce la cap.

Ea, privind mereu în depărtări, șopti:

— Azi am să-ți spun un cuvânt bun. Suvântul pe care-l aștepti tu.

Își aținti privirea pe fața lui. Privirea era luminoasă\* dar lui Dumitru îi păru rece. Nici în vocea ei nu simți căldură. Se gândi la chipul lui, făcu instinctiv o comparație cu al fetei, și se posomorî din nou. Cum ar putea privi cu căldură, o fată ca Sora, la el? Totuși, cuvintele fetei îl răscoliră adânc.

— Cuvântul pe care-l aștept ești? Tu știi ce cuvânt aștept eu? întreabă el cu răsuflarea întretăiată.

— Știu!

— Ea își înclină ușor capul spre piept.

— Vrei să fiu a ta. Să fiu soția ta. Umbli de mult după mine, Dumitre! Crezi că nu știu?

Furtuna din el îi opri orice răspuns. Îi venea să se înece.

— De când am fost o fetișcană! Da, știu bine! Numai cât pe atunci îmi venea să-ți zic dumneata, și-mi era frică de tine. Erai prea bătrân pentru mine.

Flăcăul deschise gura larg după aer.

— Și acum, nu mai sunt? reuși el să vorbească.

Sora privea mereu în depărtare.

— De-atunci am crescut și eu. Sunt de câțiva ani fatămare... acuși o fată bătrână.

Dumitru nu-i putu răspunde. O înduioșare, o milă adâncă îl cuprinse, auzind-o vorbind așa. Apoi deodată se

revoltă, nici el nu-și dădea sama pentru ce. Poate pentru tot ce-i fusese dat Surorii să sufere pentru Gheorghe-a Mărgineanului.

— Îți faci păcate, Soro! Fată bătrână, tu? Dar nu te uiți niciodată în oglindă? Și nu vezi câți ficii mai tănări decât mine ar fi gata oricând să te aibă de nevastă?

— Totuși e așa! Am îmbătrânit și eu. Ori, dacă-ți place mai bine, m-am cumințit.

Cuvintele ei tăiau în sufletul lui ca niște cuțite. Era limpede că suferise de pe urma celui alt. Dar pentru ce-i mai spunea și lui? Nu-și dădea sama cât suferă el?

Înțelese însă repede că Sora nu se gândește la asta. O vedea că vorbește cu o gravă seriozitate, și iar simți o milă neîndurată în suflet

— Ce-a fost a trecut, Sora, nu te mai gândi la asta. Omul trece prin multe în viață. Poate se cumințește astfel, cum ai zis tu. Hei! în dulcele trecut nu m-am cumințit și eu? Nu era gata să mă însor? Am avut și eu deznădejile mele! Poate e mai bine așa.

El nu-și dădu sama că în loc să o mângâie și s-o liniștească, o rănește. Fata îl privi acum drept în ochi, cu mirare și cu mustrare.

— Dacă te-ai fi însurat ai fi făcut-o din deznădejde, cum ai spus. Crezi că și eu din deznădejde vreau să mă mărit cu tine?

Dumitru abia acum înțelese ce a spus, deși nu cu intenția prinsă de Sora, și se răci tot.

— Pentru ce din deznădejde? Sunt cinci ficii, și din neam bun, mai tănări și... da, și mai frumoși ca mine, cu care te poți mărita!

— Așa este! Dar nu mă cunoști încă bine: eu sunt mândră, și nu fac un lucru din deznădejde. Te-am ales pe tine din bună voia mea. Părinților încă nici nu le-am spus nimic. Te-am ales pe tine pentru că mă încred în tine mai mult decât în alții. Poate ne și potrivim mai bine.

Ea îi puse ușor mâna pe umăr.

— Iată, ți-am spus ce-ai așteptat. Tu nu spui nimic?

Fata îl privi acum cu o lumină mare în ochi, o lumină care nu mai era rece, și Dumitru abia putu bâlbâi:

— Eu, eu... ce aş putea spune? Ştii că aştept de-un veac cuvântul ăsta! Draga mea! Draga mea floare frumoasă!

— Mă cheamă Sora, nu Floare, zâmbi fata.

Dumitru îşi duse braţul în jurul mijlocului ei subţire. Sora nu se mai feri, nu mai vorbi, ci rămaseră aşa multă vreme, ca într-o contemplare adâncă. Dumitru se mira că nu se deşteaptă deloc în el dorinţa de-a o strânge mai tare, de-a o săruta. Nu mai era flămând după ea. Avea senzaţia că-i răzimată de umărul lui cu adevărat o floare, un fir de rezedă parcă, cu aromă de miere.

Un tăcănit ritmic, metalic, începu deodată să se ridice din fânaţele din apropiere; apoi altul şi altul, din aceeaşi direcţie. Păreau semnale pe care le trimitea duhul pământului, din adâncimi, pentru reînceperea lucrului. Aveau un răsunet înfundat, sec: cosaşii, treziţi din odihna de amiazi, stând pe-o dungă, îşi băteau, pe micile nicovale, coasele.

Dumitru Pruncu îşi luă mâna dimprejurul mijlocului fetei, cu mare grijă, ca şi când ar fi voit să nu o deştepte, deşi Sora era trează ca şi el, sări în picioare şi începu să chiuie după feciori. Trecu pe la cei trei ceteraşi şi îi deşteptă. Somnoroşi încă, ţiganii îşi puseră viorile, căscând, subţ bărbii, şi începură învârtită. De la umbra crucilor, ţâşni tineretul, şi unii, câte-o păreche, alergau ţinându-se de mână. La capătul de către drum al delniţei se întinse iarăşi dansul, şi până se adunară cu toţii, ţinu o vreme.

Vătaful se dovedi mai puţin energic în după-amiaza aceea. Umbla mai agale şi părea puţin ameţit, şi câte-o păreche două scăpau mereu de subţ supravegherea lui. Nu era însă nicio primejdie: nu mai aveau de secerat decât două holde. Aşa că, liniştit din partea asta, Ion Gorbu nici nu băgă de seamă schimbarea vătafului.

După ce jucară destul, porniră spre tabla a patra,

ieșind în drum, în cântecele, numai de joc, ale ȝiganilor. Pe drum se învârtea mereu câte-o păreche, răzlețindu-se de gloată, și adeseori nu se mai grăbeau să-i ajungă, ci mergeau, mină în mână, povestind.

Până la ojină isprăviră și jumătate din ultima holdă. Hodina de ojină nu era decât până mâncau câte-o bucată de pine cu slănină, după obișnuitul păhărel de rachiu. Odată cu scăpătatul soarelui și răcoritul aerului, crescú și pofta de dans și de lucru, ca și când ar fi intrat un curent de energie nouă în tineret.

Vătaful alese îndată fetele și feciorii care să facă cununa, în vreme ce ceilalți secerau și jucau mai departe, alternativ. Și cu cât se împuțina holda, cu atât țineau mai mult învârtitele.

Fetele și feciorii aleși pentru facerea cununii tăiară din holdă, de la rădăcină, fruntea griului, firele, mănunchiurile mai înalte, cu paiul mai puternic, cu spicele mai mari și mai sătule de grăunțe. Nu avură prea mult de umblat, cum se întâmpla în anii cu recoltă mai slabă: grăul era în putere pretutindenea.

Subt supravegherea gazdei și a vătafului, dar mai ales a Vetei Bogdan, una din vărutele Surorii, care învățase de la mamă-sa și bunică-sa – vestite meștere în tot satul la facerea cununii –, se întruchipa cununa de spice, sporind încetul cu încetul, cu multă grijă, cu bună legătură, cu deosebită simetrie, conturându-se și apoi împlinindu-se, deasupra mănunchiului, puternic și înalt, de paie, crucea împătrită din spice golașe, câte două din spice mustăcioase, suprapunându-se alternativ. Era cununa tradițională ce se făcea la claca tineretului, cunună de gazde mari, din cel puțin de trei ori atâtea spice și de trei ori mai mare decât cununile obișnuite. Intra în ea aproape un snop de grău, și feciorul care era ales s-o ducă, avea ce purta până în curtea gazdei.

Soarele mai era încă de-un sul bun la asfințit, când se isprăvi și de clădit snopii, și de făcut cununa.

Ton Corbu, după ce înseamnă la răboj și crucile de-



aici, se descoperi, își făcu smerit cruce și zise cu glas tare:

— Mulțămescu-ți ție, Doamne, de roada din ăst an și de toate lucrurile tale, știute și neștiute. Vă mulțămese și vouă, ficii și fete din Broșteni, pentru ajutorul și hărnicia voastră. Să vă deie Dumnezeu la toți și toate noroc și sănătate, și cununie cu cinste și fericire. Să ne trăiască și vătaful, că bună oaste-a adunat și bun căpitan s-a arătat.

— Vivat! Vivat! - urară veseli feciorii.

— Să trăiască gazdele, să mai scoată clăcile!

Ion Corbu strânse cu putere, pentru toți!, mâna lui Dumitru Pruncu. îl privi cu deosebită simpatie și mulțumire. Dumitru parcă nu mai avea în sara aceea fața lui de toate zilele, aspră și întunecată. O lumină dulce radia din liniile obrazilor mari, și ochii lui de oțel erau plini de duioșie. Avu o tresărire puternică dând mâna cu viitorul lui socru.

După obiceiul satului, cununa avea s-o ducă feciorul cel mai tânăr, Vasile Scurtu, care recrutase abia în primăvară, dar a avut norocul să scape, ca singurul copil al maică-sii, văduvă, rămas orfan de mic. Abia-i mijeia mustața, bălăioară, dar era zvelt și înalt ca un brad. Cunun-ai fu dată în mână de vătaf în vreme ce clăcașii cântau, în acompaniamentul muzicii, o melodie și un text străvechi, pe care îl repetară apoi mereu pe drumul spre casă, la scurte intervale, și până în curtea gazdei.

Stăpână, stăpână.

Gată cina bună.

Gată cina bine Căci cununa-ți vine.

Din holde bogate și îmbelșugate.

Din table din toate.

Și nu te-ntristare.

Ci te bucurare că la spic e mare.

Paiu' ca trestia.

Spicu' ca vrabia;

Și bine-o vărsa Snopul ferdela.

Claia – găleata.  
Grâu' de aur roș Bun să-l verși în coș.  
Bun de măcinat.  
Pâni de frământat.  
Până la buni bătrâni.  
Colaci la săraci.  
Morții să-i împaci.  
Stăpână, stăpână.  
Gată cina bună!  
Cununa sosește.  
Lumea o stropește cu apă curată Din cer revărsată  
în fântâni păstrată Spre rodire dată.  
Stăpân, dumneata.  
Bute-ai destupa Grabnic să ne dai Vin de nouă ai \*  
Să ne veselim și să chiuim.  
Fete să-nvârtim și să bățucim Pământ să zdrobim  
Până ostenim.  
Pe la miez de noapte.  
Sub stelele toate.  
Stăpână, stăpână.  
Gată cina bună.  
Vin secerători Tot voinici ficiori.  
Vin secerătoare Tot mândre ficioare.  
Să ureze vouă.  
La pâinea cea nouă.  
Ani cu sănătate.  
Coșuri cu bucate!  
Cu cât se apropiau de sat, tot mai mulți muncitori,  
care ieșeau din lanuri și porneau spre casă, li se  
alăturau, unii cântând și ei, alții ascultând numai. Așa că  
nu se băga de seamă că pe drum rămâneau mereu în  
urmă

— Ani.

părechi-părechi dintre clăcași, care mergeau cu  
brațele pe după mijloc, sau pe după grumaji, sau ședeau  
de vorbă pe pajiște, la marginea drumului. Dar chiar  
dacă s-ar fi băgat de seamă, tot nu s-ar fi mirat nimeni,

căci lucrul era obișnuit din vechime, și rămânerea părechilor în urmă era socotită între mijloacele îngăduite pentru apropierea feciorilor de fetele cu care voiau să se însoare, ca și șederea pe genunchi în șezători sau «ieșitul în tindă».

Între alte părechi, rămase în urmă și Sora cu vataful Dumitru Pruncu, care își pusese un înlocuitor până în capul satului. Aici clăcașii se opreau și începeau iar jocul, așteptând și pe cei rămași în urmă. Se întâmpla uneori ca fetele să sosească cu obrații roșii ca focul, sau ca unele părechi să se lase așteptate prea mult. Pe socoteala lor se făceau glume ușoare, fără nicio răutate, spre înveselirea tuturor.

Dumitru Pruncu și Sora sosiră între cei dintâi și intrară numaidecât în rândul dansatorilor.

Soarele asfințise când clăcașii intrară în ulița Câmpșorului. La apus stăruiau încă pânze subțiri de purpură. Răcoarea sării abia se simțea. Deodată, cât ce trecură de primele case, ca la o comandă neauzită, o mare lărmălaie de strigăte, de râsete și lătrat de câni încinse ulița. Din fiecare portiță țâșnea în drum cineva cu un ciubăraș sau o doniță plină cu apă și se silea să o arunce toată pe cel ce purta cununa. Vasile Scurtu, purtătorul cununii, se făcea că fuge și că se ferește, chiuind și strigând, în râsetele oamenilor adunați pe la portițe. Și de-abia scăpa de-o cofă, și alta se repezea asupra lui, din fiecare curte. Era o bucurie caldă, o veselie generală. Vasile Scurtu ținea cu amândouă mâinile cununa făcută de claca tineretului, înaltă de peste un metru, și încerca să se apere cu ea de șuvoaiele de apă care cădeau asupra-i din toate părțile. Dar cum cununa era grea, nu o prea putea manevra, așa că, deși Ion Corbu locuia nu prea departe în ulița Câmpșorului, el intră în curtea gazdei learcă de apă și cu cununa șiroind. Dar abia păși peste prag, și de după portiță primi drept în față toată apa din ciubărașul Stanei și din donița lui Ioniță. O clipă nu mai văzu nimic: apoi, limpezindu-i-

se ochii, chiui o dată scurt - poate de frig, poate de sperietură -, și, înaintând repede, puse cununa pe masa întinsă în mijlocul curții. Claca mai repetă o dată cântecul cununii, fiind acum de față și lelea Maria și cele două femei ajutătoare, după care stăpânii și vătaful duseră cununa în camera de din nainte și o agățară în cuiul de deasupra mesei, mai la o parte, unde rămânea până la semănat.

Curtea lui Ion Corbu părea că s-a aprins, atâta larmă se ridica dinlăuntru, atâta lume se adunase afară, în uliță, pe lângă gardul de scânduri: bărbați, femei, fetișcane, copilandri și prietenii lui Ioniță. Ceterașii cântau, dar jocul nu începu până nu veniră stăpânii, care făcură ei singuri mai întâi o învărtită, și până nu jucă vătaful cu fata cea mare a gazdei. Abia după aceea țigani o schimbă pe altă învărtită, și numaidecât spectacolul de dimineată reîncepu. Cât dură jocul, femeile aduseră mâncarea la masă și o împărțiră în blide, iar stăpânul scoase» ajutat de slugă, două ferii de vin din pivniță și îl turnă în căni.

În sfârșit, fură așezate în trei părți ale mesei, pe trei cârpătoare, mămăligile aurii, mari cât rotila plugului, împrăștiind mireasma lor îmbietoare, ca și oalele pântecoase pline cu zamă de fasole verde, de păstăi, îmbelșugat. dreasă cu rântaș prăjit și cu slănină friptă.

La începutul cinei fură omeniți din nou cu rachiu și cu câte-o felie bună de pâine, iar după zama de fasole verde li se servi brânză proaspătă cu mămăligă. Vinul era la bunul lor plac, și voia bună și larma, râsetele și glumele nu mai conteneau. Pe la gard se adună tot mai multă lume, care, după cină, când începu din nou jocul» năvăli fără nicio sfială în curte, la priveliște.

Pe de laturi, mai la o parte de bătătura unde jucau clăcașii, începură să se învărtă în cercul învărtitelor și feciorași și fetișcane care veniseră la priveliște. Stana dibuise și ea prin mulțimea din curte pe Ilieș, și dansa cu el.

Petrecania, începută după ceasurile zece, ținu până după miezul nopții, în lumina lunii pline, în răcoarea tot mai deasă, care parcă le lua cu mâna oboseala. Ar fi ținut și mai mult, căci feciorii se aprinseseră nu numai de joc, ci și de vinul bun și tare. Dar era datină din bătrâni ca să se spargă claca îndată după miezul nopții. La vremea potrivită, vătaful făcu semn ceterașilor să-și pună mâinile subsuoară. Cei trei țișani mai băură câte un pahar două de rachiu, bătrânul Danciu băgă în șerpar plata pentru toți trei, dată, de gazdă, îndoită decât se tocmiseră cu vătaful, și porniră cei dintâi. Apoi, rina pe rând, Ion Corbu și lelea Maria dădură mâna cu fiecare fecior și fată, mulțumindu-le, și ei răspunzând:

— Bucuros și altă dată!

Încetul cu încetul, curtea se goli. Ulița Câmpșorului mai răsună o vreme de râsetele tineretului, apoi se cufundă în liniștea adâncă a satului.

Vătaful, Dumitru Pruncu, rămase la urmă, reținut de Ion Corbu la încă un pahar de vin adus proaspăt din pivniță. Fetele ajutară o vreme la vase și la blide pe lelea Maria și pe cele două femei. Când isprăviră, Stana se duse la culcare. Plecară acasă și cele două femei ajutătoare.

Deși nu o atrăgea nimic, și era cam înțepată, lelea Maria trebui să asculte de chemarea bărbatului, să vină și ea la masă, și să închine un pahar de vin cu vătaful.

Stana îi povestise la amiazi, în drum spre casă, întrecerea Surorii cu Dumitru, și mamă-sa, cum o văzuse de dimineață mereu cu vătaful, se tulburase și mai tare. «A, dacă ar fi Dumitru Pruncului un flăcău frumos, să-i poată plăcea unei fete ca Sora de el!...» își zicea. Dar ea nu putea crede că Surorii îi place cât de cât Dumitru, și se temea să nu facă fată-sa un lucru pripit, de care să se căiască mai târziu.

Abia închină un păhărel de vin cu bărbatu-său și cu vătaful, când Sora veni pe nesimțite și se așeză lângă ea.

— Nu te-ai culcat încă?! o întrebă mamă-sa,

străbătută de un fior.

— Nu încă, mamă. Cu claca am isprăvit. Un lucru se isprăvește, și altul se pune la cale și se hotărăște. Am de vorbit cu dumneavoastră.

Părinții tresăriră amândoi. Amândoi presimțeau ce avea să le spună, fiecare în felul lui: bărbatul cu îngăduință, femeia cu teamă. Dar amândoi erau neplăcut atinși de chipul neobișnuit cu care fata voia să-și spună vestea.

— S-auzim, zise totuși Ion Corbu cu bunăvoință.

— Eu și cu Dumitru ne-am hotărât să ne cununăm la Sfânta Maria Mare.

— Nu-i așa, Dumitre?

Flăcăul începu să răsuflă greu și, după o vreme, zise:

— Așa este, și vă rugăm și pe dumneavoastră să voiți ce voim noi.

Urmă un lung răstimp de tăcere. Țârâitul greierilor pătrundea din câmp până deasupra lor.

— Dacă vreăți voi, noi nu vom avea nimic împotrivă, îmi pare numai că prea la repezeală v-ați hotărât.

— Nu-i cu grabă, tată. Dumitru ține de mult la mine, iar eu încă nu de azi mi-am luat hotărârea.

— Va fi cum va vrea Dumnezeu, zise sec lelea Maria, și, sculându-se de la masă, intră în casă.

Sora și Dumitru ieșiră la porțiță și stătură încă multă vreme de vorbă.

## XXVII

Seceratul griului se isprăvi în mai puțin de două săptămâni, și cei care aveau oveze intrară cu secera în ele, căci se albiseră ca laptele. Nu erau multe delnițele de oveze semănate în aceeași tablă cu grânele, căci puțină lume ținea cai în Broșteni, și oamenii cei mai mulți albeau în fânațele de pe costișe, unde cositul și uscatul finului erau în toi.

Drumurile erau tot mai pline de cară, unele încărcate cu grâu, altele cu fân, coborând spre satul din

vale, altele goale, ieșind, pe toate ulițele, din sat.

Carăle, măiestru încărcate cu snopi, încât laturile lor păreau rătezate, legate cu sulul peste mijloc, treceau agale, aproape unul într-altul, pe ulițele satului, scârțâind subț poveră. Vitele înjugate, boi și vaci, mergeau încet, rumegând, iar bărbații, feciorii, slugile, copilandrii, cu biciul de curele pe umăr, în cămeși albe, asudate în spate „pășeau alături, toropiți de căldură. Pălcuri de găini, de?

rațe și de găște, ciuguleau și ici și colo boabele scuturate, ferindu-se mereu, zburătăcite și înfricate uneori de câte-o pocnitură de bici.

Cu cât se înălțau prin curțile sătenilor mai multe stoguri de fin și girezi de grâu, cu atât ulițele, curțile, satul întreg se-nvăluia mai tare în aroma noii recolte și-a finului de pe costișe, mai miresmat decât cel din lunci. Iar după ce începură să durăie și cele trei mașini de treierat, învărtite de câte patru cai, înhămați la ruzi lungi, colorate, peste sat se împânzea tot mai mult mireasma de paie nouă, din praful ce se înălța în nouri fini, transparenți, care făceau soarele parcă și mai dogoritor.

Satul se prăjea subț bolta albastră, uriașă, a cerului, dar oamenii se hărniciau pretutindenea, plini de voie bună, cu fețele luminoase, vorbind tare pe lângă carăle ce trosneau subț poveri, pe stogurile și girezile unde se descărcau și se clădeau snopii, pe lângă clăile ce se întruchipau din fânul cel nou din costișe. Copiii mișunau peste tot, ca furnicile: pe stoguri și girezi, luptându-se cu snopi ca și ei de mari, căznindu-se să-i târăie până la tatăl sau fratele care-i puneă, simetric, pe fiecare la locul lui, pe lângă vite, îndemnându-le cu strigăte tari și subțirele, pe lângă mașinile de îmblătit. Unii se țineau de cele două ruzi la care era înhămați caii, și mânuțele lor înfloreau ruzile cât erau de lungi, pălăriuțele abia trecând deasupra ruzilor. Alții, mai mărișori, își aveau biciul lor și minau și ei caii, în rând eu cei doi copilandri

care aveau această slujbă la mașină. Ai gazdelor unde era mașina se desprindeau uneori de la cai și urcau pe stoguri, aducând și ei snopii la margine, unde era omul ce băga în mașină.

Pe deasupra satului, de pe dealurile ce-l înconjurau ca-n fundul unei căldări, larma mașinilor de treierat se auzea numai ca un bâzâit necurmat de bondar, dar, cu cât te apropiai, creștea și se revărsa, dând senzația de plină vară locuitorilor care nu mai auziseră mașinile tocmai din vara trecută.

Ca și într-alți ani, Ion Corbu nu împlăti între cer și pământ. El avea, în fiecare an, și oveze de secerat, și rezerve de grâu din anul trecut, și nu se grăbea să ajungă la pine nouă. Mai avea, în vremea asta, de lucru și la fân, căci în fânațele de pe costișe avea mai multe delnițe. Stogurile lui așteptau uneori până la începutul lui septembrie. Iar anul acesta căsătoria Surorii întârzie și mai mult împlătul.

Îndată după clacă, în zilele ce urma, lelea Maria încercă de multe ori să o abată pe fată de la hotărârea ei, dar nu reușea decât să o înfurie și să o facă să rămână îmbufnată cu zilele.

Luat de stăruințele nevestei, în câteva rânduri vorbi și Ton Corbu cu fata, că poate n-ar fi rău să amâne până la toamnă, dar văzând-o cât e de încăpățânată, îi dădu pace. El însuși era convins că-i mai bine să se mărite acum, și-o îndemna și pe nevastă-sa să lase fata în pace, să facă după voința ei. Dar lelea Maria nu se putea îndupleca. De câte ori se gândea la căsătoria aceasta – și se gândea cu ziua de cap, și o frământa gândul asta noaptea mai ales –, nu o mai părăsea un junghi de la inimă: îi părea nefiresc ce voia Sora, și se temea de viitor. Încerca să se convingă că poate fi o căsătorie care să-i aducă Surorii liniște și pace, că ar putea trăi bine cu Dumitru; își zicea că neamul lui e destul de bun, deși nu-i dintre primele neamuri fruntașe din sat; că părinții lui sunt oameni de omenie, blânzi și harnici; că Dumitru era



singurul copil la părinți; că au casă bună, de cărămidă, și moșie bunișoară; că pentru Sora e greu să-și înceapă din nou viața de fată, după ce ajunsese în pragul logodnei; că poate e mai bine cum a hotărât fata. Dar toate încercările de a se împrieteni cu gândul acestei căsătorii erau răsturnate de un singur lucru: urâtenia lui Dumitru. Gum ar putea crede ea să-i placă Surorii de el? Simțul ei estetic se revolta e! e câte ori și-l închipuia pe flăcăul acela tomnatec, cu brațele prea lungi pe lângă trupul pătrat, îndesat ca un butuc, alături de fată-sa. Nu, e cu neputință să-i placă de el! Și, fără iubire, ce-ar fi căsătoria Surorii?

Nu, nu se mai gândea la Gheorghe Mărginean. El fusese lovit de blăstămul neamului său și, pe lângă asta, cine să-i aștepte cinci ani, până isprăvea cu temnița? Doar erau destui feciori în sat, și din neam mai bun, și frumoși, care ar fi luat-o pe Sora. Pentru ce nu-și pusese ochii pe altul?

Către sfârșitul postului Sfintei Mării, lelea Maria își luă inima în dinți și-i spuse tot ce avea pe suflet, ghimpele care nu-i ieșea din inimă. De data asta Sora nu se mânie, ci rămase mută un răstimp. Apoi oftă și zise:

— Adică aici e buba!... E urât Dumitru!

— Urât ca Muma Pădurii. Tu n-ai ochi să-l vezi?

— Am. Da' mie nu-mi pare așa urât, mamă.

— În locul tău, să știu că împletesc cosițe albe, nu m-aș mărita cu el.

— Dumneata... Dumitale ți-a fost ușor!

— Ușor, că am așteptat trei ani după tată-tău? Și, dacă nu mă lua, nici azi n-aș fi măritată, ori mă aruncam într-o fântână. Cu urâtul nu poți trăi, tu fată, asta s-o știi de la mine.

— Ai vrea să aștept și eu încă cinci ani? După Gheorghe? vorbi fata cu întristare.

— Nu mai mă gândesc la Gheorghe! Peste bietul de el am pus cu toții cruce. Dar nu-i aici Onu Diacului? Nu-i Vasile Preda? Nu-i Chivu Nastasiei? Tot ficii ca brazilii.

Oricare te-ar lua, și mai sunt destui.

— De frumos m-am săturat, măicuțo! I-am avut partea! Și mi-a fost prea destul! Chiar dacă n-ar fi fost osândit, după cele întâmplate, nu m-aș mai fi putut gândi la el.

— La el nu, dar ce au greșit alți ficiori frumoși?

— Nu mai mă gândesc la om frumos! Mă gândesc la un om de care să mă pot răzima în viață.

— Așa gândești acum! Dar să te vezi odată cu urâtul în casă, cu el mereu lângă tine! Tu nici nu-ți dai sama ce înșămnează asta. Ești încă o copilă.

— Nu cred să mai fiu, măicuțo, răspunse fata cu întristare. Judec ca un om mare acum.

— Dar în căsnicie nu se trăiește cu mintea, ci cu inima, tu fată! Și dacă nu-l iubești, o să fie rău, o să fii nenorocită.

Lelea Maria începu să-și șteargă lacrămile care izvorau tot mai multe.

— De ce crezi dumneata că nu-l iubesc? Întrebă Sora cu privirile înnegurate.

— Fiindcă nu-l poți iubi! Ești carne din carnea mea, și eu mă cutremur și numai la gândul că un om ca Dumitru ar putea fi bărbatul meu.

— Totuși, mie nu mi-e urât de el.

— Asta nu-i destul, să nu-ți fie urât de el. Trebuie să-ți placă de viitorul tău bărbat.

— Ei bine, îmi place Dumitru, așa cum e, măicuțo! Ce mai vrei?

— Nu-ți place! Nu se poate să-ți placă! Tu nu știi ce vorbești! Inima ta e încă moartă. Așteaptă până va da iar în viu, să vezi pentru cine-ți va bate.

— Nu mai aștept, măicuță!

— Nu mai aștepti?

— Nu! Nu mai pot și nu mai vreau! Rămân la hotărârea mea. Am chibzuit bine ce fac!

— Chibzuială! Asta-i chibzuială, când tu, tot ce faci, de când te-ai trezit după nenorocirea aceea, faci

înfrigurată și fără nicio măsură? Toată lumea a văzut cât de negândită a fost purtarea ta de-atunci încoace. Parcă ai fi mereu în friguri...

Sora o privi liniștită.

— Nu mi-ai spus până acum că aș fi avut o asemenea purtare. Dar eu știu că-i adevărat, de-aceea nu mă supăr pe dumneata. Acestei înfrigurări vreau să-i pun capăt odată și să ajung în rând cu toată lumea. Să mă știu la o parte.

— Să te știi la o parte! Dar ce? Ești o fată lepădată? Ți s-au încuiat cărările viitorului? Trebuie să sari numaidecât în fântână?

— M-am hotărât și așa rămâne! Dacă nu vă învoiți și nu-mi dați nicio zestre, Dumitru mă ia și așa!

Lelea Maria începu să plângă zguduindu-se toată.

— Cum să nu-ți dăm zestre? Ce vorbe sunt acestea? Crezi că noi voim să ne răzbunăm pe tine? Nu-ți voim decât binele tău!

— Dacă mi-l vrei și dumneata cu adevărat, și cred că e așa, te rog, măicuță, nu mai stărui. Eu de hotărârea mea nu mă las.

Urmă o tăcere îndelungată, până ce lelea Maria se potoli din plâns.

— Iată, mai mult nu voi stărui, fata mea! Acesta a fost cuvântul meu din urmă. A trebuit să-mi descarc tot sufletul. Să-ți arăt în ce prăpastie ești gata să sari. Nu puteam să nu-ți spun în ce primejdie intră o femeie când: se mărită cu cineva pe care nu-l iubește, nu-l poate iubi. Pentru ca mai târziu să nu mă învinovățești tot pe mine că nu ți-am deschis ochii.

— Nu te voi învinovăți niciodată, măicuță dragă!

— Să nu vii după câteva luni, ori după un an, să spui că nu mai poți trăi cu el, și să te gândești la despărțire. Despărțiri în neamul nostru nu au fost, e lucru rușinos și țișănesc.

— Nu mă mărit ca să mă despart, mamă dragă.

— Nici să aud, dup-o vreme, că umbli cu unul sau cu

altul. Între oameni de omenie așa ceva nu se poate suferi. Nici eu, nici tatăl tău n-am putea suferi asemenea rușine. În neamul nostru nu s-a pomenit.

Sora se îmbujoră de rușine: cum putea mamă-sa să se gândească și să spună asemenea prăpăstii?

— Nu-s femeie de la ușa cortului, măicuțo! zise ea supărată și indignată.

— Nu ești, de bună seamă; ești odraslă din neamurile cele mai fruntașe din sat. Dar inima ta acum e moartă, și când se va trezi, va trebui să fii cu ochii în patru. Nimeni în viață nu-i ferit de ispite, fată-mea. Vreau să-ți spun că mai bine aș vrea să mor decât să ajungi vreodată de vorbă în sat, sau să stărui pentru despărțire. Căsătoria cu cununie e lucru sfânt, și numai moartea o mai desparte. Iar femeile cu gardurile pline de pârlazuri sunt nește blăstămate.

Sora se întristă adânc și se revoltă în sufletul ei împotriva mamei sale: ce-a apucat-o să-i vorbească pe față „fără nicio rușine, despre asemenea prăpăstii? Pentru a încerca încă o dată să o abată de la hotărârea ei?

— Mă mir că vorbește așa, măicuțo! - zise ea stăpânindu-și revolta. Doar sunt fata dumitale!

— Da, însă eu am avut mereu pe lângă mine pe omul pe care l-am iubit! Mie nu mi-a fost greu să birui ispitele, căci ispitele sunt pe tot omul.

— Din partea asta poți fi liniștită, mamă dragă.

— Să dea Dumnezeu să fie așa! Nu voi mai încerca 4.3?

să te desmânt! Dar n-am ce-i face ghimpelui din inimă! Nu-s liniștită, și mă tem mereu, fată-mea.

— Vei vedea dumneata că voi trăi bine cu Dumitru, și atunci te vei liniști.

— Să dea Dumnezeu să fie așa! Cine-ar dori-o mai mult decât mine?

Fu cea din urmă încercare a lelei Maria, cam întârziată de altfel, fiindcă și strigările în biserică, și

toate pregătirile pentru căsătorie erau făcute. Erau înțeleși și asupra zestrei ce vor da-o fetei.

La Sântămăria Mare se cununară. Mama și fata voriră să cheme mai puțină lume, să nu facă o nuntă mare, cum se obișnuia în dulcele Crăciunului. Lelea Maria spunea că-i vremea lucrului, și se miră când văzu că și fata e de părerea ei.

Atitudinea Surorii se schimbase cu totul, devenind potrivnică înfrigurării dinainte: trecuse, deodată, de la o extremă la alta, fără nicio explicație, decât argumentul mamei sale, că era vremea lucrului. De când nu i se mai pusese nicio piedecă de nicăiri, parcă se descordase ceva în ea, liniștindu-se de tot.

Dar Ion Corbu ținu morțiș la ale lui: era întâia nuntă în familia lui și trebuia s-o facă după cuviința unei familii fruntașe ca a lui.

Mirele îi fu foarte recunoscător, căci nici el nu s-ar fi împăcat cu o nuntă oarecare. Totuși, fără sprijinul socrului său, n-ar fi îndrăznit să stăruie prea mult, pentru a nu le supăra pe cele două femei.

Nunta se făcu după pofta lui Ion Corbu, adică după toate legile și obiceiurile moștenite din bătrâni pentru nunțile mari, de oameni bogați. Lelea Maria parcă se mai luminează și se mai liniște când îl văzu pe Dumitru Pruncu îmbrăcat de cununie: omul părea schimbat și chiar frumos, atât de mult îi inundase fața, privirile, fericirea lui lăuntrică. Părea chiar mai înalt, mai subțire, mai puțin noduros și mai tânăr. În sufletul ei se ridica mereu aceeași rugăciune, cât ținu cununia: «Dă, Doamne, să fie bine! Dă, Doamne, să se înțeleagă și să fie bine!»

Toată vremea Sora se purtă foarte serioasă, conștientă și cuviincioasă. La zâmbetele, la glumele printre care trecu până la biserică, ea rămase nepăsătoare și liniștită, ca și când nu ar fi auzit nimic. Ceea ce se putea citi din liniile feței sale era, mai ales, o adâncă satisfacție, ca pentru o biruință liniștită. Nu i se risipi această expresie a feței nici la masă, nici la

petrecania cu dans ce urmă, nici la jocul miresei, nici în vremea cât starostele «strigă cinstea» - darurile ce le făceau cei prezenți tinerilor cununați. Era un aer solemn ceea ce se desprindea din ființa ca și din atitudinea ei, ceva care-i împrumuta o distincție deosebită, era o față nouă a firii sale, necunoscută până acum, și care făcu o impresie foarte bună asupra nuntașilor, deși le impunea o distanță, o rezervă față de ea. Era parcă tocmai atitudinea pe care o aștepta fiecare de la ea, ca de la o fată care trecuse printr-atâtea năcazuri. Căci cu prilejul nunții înviaseră toate întâmplările din iarnă, deși trecuse atâta vreme de când nu mai vorbise nimeni despre ele. Voia ei bună, vorbele ei, dansul ei, fură mereu pline de cuviință. Nimeni nu o putu judeca nici pentru că uitase cu totul de celălalt, nici de neatenție față de Dumitru și de părinții lui.

Sora trecu biruitoare peste această punte de încercare. Multe fete, și neveste mai cu seamă, o ținură mereu subț cercetare, dar fără niciun folos. Unele voiau să descopere părerea de rău după Gheorghe, altele o răceală față de Dumitru, dar nu putură afla nimic, și trebuiră, până la urmă, să se dea și ele bătute.

Bădicul Pavel Corbu, fratele mai mare a lui Ion, nu-și uită promisiunea de-a fi el nașul, și nănăși, alături de nevastă-sa, cu toată mândria și bucuria. În iarnă, el nu se bucurase de căsătoria proiectată, a Surorii cu Gheorghe Mărginean, căci nu i-ar fi plăcut nicio cumetrie cu neamul acela; totuși și atunci își îmbiase nănășitul. Acum era foarte mulțumit. Dădu mirilor o păreche de junei de trei ani și le mai puse în vedere și trei purcei, îndată ce vor fi înțărcați, pe lângă o cinste de zece oi.

Pavel Corbu mânca bine și bea strașnic, și cu cât bea cu atât se lumina și era mai vorbăreț, încât larma făcută de el se auzea de la toate mesele din camera de din nainte. Într-un rând îi spuse fratelui său, coborând vocea, dar destul de tare totuși ca să poată auzi și alții:

— Eu nu spun că a fost un noroc, a fost o

nenorocire. Doamne ferește! Dar bine că nu ați ajuns să vă încuscriți cu neamul strigoiului! V-a ferit Dumnezeu și pe voi – și pe draga asta de nepoată nevinovată.

Pavel Corbu, de câte ori vorbea despre neamul Mărgineanului, nu uita să-i zică strigoi, gândindu-se mai ales la Moise, dar și la tatăl lui Moise, care în revoluția din 1848 jurase strâmb. El era încredințat că neamul acesta este osândit, și zgârcenia crudă a lui Moise el o socotise mereu urmarea blăstămului vechi.

Ion Corbu văzu că aud și vecinii ce vorbește fratele său. Îl coti și zise:

— Lasă-i în păcatele lor, nu-i mai pomeni și într-o zi ca asta!

— Ba-i pomenesc, mulțămind lui Dumnezeu că am ajuns să-ți cunun fata cu ficior cuminte și așezat, dintr-un neam de omenie. Și să-i mulțămesc că nu ne-a întâlnit drumurile vieții cu neamul strigoiului. Socotesc că-i mare lucru, și se plătește chiar să mă-mbăt pentru că ați scăpat cu toții de primejdie.

Era destul de băut, și lui Ion abia-i reuși să abată vorba în altă parte, văzând că vecinii începură să fie atenți, și să tragă cu urechea.

Nunta începu de sâmbătă sara, căci Sântămăria Mare căzu în anul acela duminică, și petrecania ținu până luni la amiazi, după obiceiul străvechi la nunțile mari, și toată lumea fu mulțumită și cu mâini, și cu socrii, și cu nănașii, și cu ceterașii, și mai ales cu mâncările și băutura.

Toată săptămâna care urmă, și nuntașii și alții vorbiră mai ales despre nunta Surorii cu Dumitru Pruncu, și rămase convingerea obștească că era o bună și cu minte căsătorie. Făcu impresie bună în mulțime însuși faptul că ai Corbului s-au încuscrit nu cu unul din primii frunțași ai satului, ci de rândul al doilea sau chiar al treilea. Și se mai vorbi și de ai Mărgineanului, de nenorocirea lui Vasile Mărginean. Apoi satul începu să-și vadă de lucru, și cam, erai uitară în grabă și de nuntă, și

de toate celelalte care nu erau în legătură cu năcazurile lor.

Îmblătitul era în toi, și larma mașinilor bubuia mereu, când înfundat și mai închis, când mai deschis, după cantitatea ce vârau băgătorii în gura batozelor. Satul întreg era plin de mirosul cald de paie proaspete, de praful ce «e înălța de la mașini în văzduh. Prin șuri treierele, în

— 440

vârtite de mână, hurducau mereu, în cadențe răsunătoare. Vrafurile de grâu ales, roșu ca jarul, se grămădeau prin colțuri, pleava umplea gârliciurile de scânduri făcute în «ferdelă», anume pentru ea; bărbați și feciori umpleau sacii cu grâu și, luându-i în spate, îi cărau în coșurile din cămări, neuitând întâi să mai tragă o linie cu cretă pe pieptul boltit, de tinichea, al treierului, al «ciurului», cum îi ziceau oamenii, ca și celui făcut din piele găurită de meșterii țigani, și care se folosea încă la cerneră și alesături de grăunțe.

Lucru era destul pretutindenea, mai ales că în lunci începuse cositul otăvilor, iar prin cucuruz crescuse mohorul cât omul și trebuia tăiat, pentru a se putea coace mai în grabă tuleii. De altfel, la Sântămăria Mare câțiva din sat și mâncară mămăligă nou, din cucuruz sfărmit și uscat la soare. Era obiceiul să fie mămăligă de pârgă la acest praznic. Era semn că vor avea recoltă bine coaptă.

Sora se mută la bărbat îndată după nuntă, și Ioniță se simți de-ndată în mijlocul unui mare pustiu. Rătăcea de colo până colo prin curte, prin grădină, printre stoguri și clăi, purtându-și supărarea pretutindenea, cu buza de joa tremurând adeseori gata de plâns. Uneori și plângea, ascuns după o clăie, până i se înroșeau și îl usturau ochii. Avea noroc că începeau să se coacă prunele dulci, rotunde, cu miezul lipit de sâmbure, perele zămoase din doi peri, și, zgăurând pe subt pomi, ori urcându-se în ei, mai uita că Sora nu era acasă, Îl mai distra și-i împrăștia



supărarea împrejurarea că nici nu împlătiseră, și treieratul era un eveniment important pentru el, poate cel mai însemnat din an, afară de colidantul de la Crăciun. Dar când, uitând realitatea, pornea în fugă, cum avea obiceiul, să-i spună ceva Surorii, se oprea deodată ca izbit de îngheț, și se întrista din nou.

Pustiul rămas în urma Surorii în casă, în bucătărie, în curte și grădină, îl simțea, cu o strângere de inimă, și lelea Maria. Trecură zile multe în șir, până se obișnuie să nu mai cheme fata, să nu o mai aștepte să-i intre în casă.

Bărbatul nu zicea nimic, dar nici el nu scăpă de simțământul acela de pustiu și părăsire ce-l lăsase Sora în urma ei. Înghițea și el nodurile ce i se urcau în grumaji, dar nu-i dădeau lacrămile, ca nevastei, care suspina uneori prin unghere. El era mulțumit, satisfăcut de căsătoria fetei, pentru că plecase pe drumul drept și o știa scăpată cu bine din rușinea și nenorocirea ce le-o adusese neamul Mărgineanului, și de primejdiile viitoare ce-i mai puteau veni de acolo. Era mulțumit și cu Dumitru, și cu părinții lui, și cu lipsa lor de lăcomie: au primit dintr-o» vorbă zestrea oferită de el Surorii, și nu s-au zbatut să ceară mai mult. Nu-i vorbă, îi dăduse o zestre frumoasă\* dar era gata să mai adauge un loc două, dacă ei ar fi stăruit. Împărțise, în cap, cu chibzuință, ce să dea fiecărui copil la căsătorie, și ce să-i rămână și lui și nevastei până vor fi în viață, și era mulțumit că măritatul Surorii nu-i clintise cu nimic acest plan.

Lelea Maria, și după ce începu a se obișnuie cu lipsa Surorii, nu se putu liniști, nu scăpă de senzația aceea de pustietate. Dar acum îi părea că nu mai izvorăște din lipsa fetei, ci că adie până la ea pustiu în care o lăsase pe Sora să intre. A, dacă ar fi știut-o fericită, s-ar fi împăcat ea ușor cu toate! Dar în fiecare zi se temea să nu audă o veste rea de la fată, să nu o vadă venind plânsă și nenorocită. Se judeca și se osândește că nu se împotrivi destul căsătoriei.

Chiar și sluga Nicodim resimți câteva zile lipsa Sorer și-i scăzu hărnicia, nemaivând nicio tragere de inimă la lucru de când nu o mai vedea trecând ușoară prin curte, de când nu o mai auzea spunându-i o vorbă bună, de când nu mai venea sara la mulsul vacilor.

Numai Stana, în toată casa, părea că înviase după plecarea surorii sale. Ea simți că-i cad deodată niște legături de pe trup și de pe suflet, se simți slobodă și ușoară, și încă din prima zi luă asupra sa toate trebile pe care de obicei le făcea Sora, serioasă și mândră în aceeași vreme că rămăsese ea acum fată-mare în casă. Se dezgheță deodată. S iiiunea ei se risipi, cutezanța îi crescui, și se puse cu hărnicie la treabă, luând unele din atitudinile Surorii în lucrurile ce le făcea.

Lelea Maria nu putea să nu zâmbească satisfăcută când o vedea cum își ia în serios rolul de fată mare. Purtarea Stanei o mai însenina, și-și mai uita de drumul celeilalte.

Deși împlinise abia cincisprezece ani, Stana crescuse și se dezvoltase mult în anul din urmă. Formele fragede ale fetișcanei de mai înainte, începură să se împlinească. Uneori încerca să-și ascundă cu mâna, subț iie, sânii care începeau să împungă prin pânza subțire. Singură, rămânea adeseori în fața oglinzii, și privea cu ardoare la chipul frumos ce i se arăta, încercând cum îi stau feluritele feluri de a lega năframa.

Rămasă singură fata în casă, încerca să se poarte ca o fată mare și în mers, și în felul de a vorbi.

Sluga Nicodim bufni de răs când o văzu mai întâi ce aere își ia, dar încetul cu încetul se obișnuie, și nu mai simți pustiul rămas în urma Surorii.

Numai Ioniță nu se putea împăca deloc cu aerele ce-și dădea Stana, și adeseori se strâmba la ea când se încumeta să-i poruncească ceva, să-l trimită undeva. Doar se jucase cu ea de-atâtea ori, în rând cu alte copile și copii!

La trei săptămâni după nuntă, aduse și Ion Corbu

mașina, și, patru zile, cât țină îmblătitul și cernutul griului, Ioniță se împrietenise cu purtarea Stanei, fiind cu totul cuprins să mănă el caii și să care snopi de pe stoguri la batoză, ca să-l vadă cineva, pe care-l avea el drag, câtu-i de harnic.

## XXVIII

Gospodăria familiei Pruncu era într-altă parte a satului, spre apus, în ulița Morii. I se spunea așa nu pentru că ar fi fost acolo o moară, căci prin hotarul satului nu trecea niciun râu, ci numai păraie, când se topea zăpada sau băteau mai multă vreme ploile, ci pentru că pe-acolo se mergea la moara cea mai apropiată, la vreo zece kilometri de Broșteni, din Preluci, sat așezat pe malul unui râu mai mărișor. În unele veri, când se punea secetă mare și lungă, se oprea și moara din Preluei, și atunci oamenii din Broșteni trebuiau să meargă la măcinat la o depărtare și mai mare.

Ulița Morii era una dintre cele mai vechi din sat, și cele mai multe case erau clădite, după obiceiul vechi, cu pereți din nuiete, bulgăriți, cu acoperișul de paie. Dar printre ele se ridicau și destule case mai nouă, zidite din cărămidă arsă, acoperite cu țiglă.

Casa familiei Pruncu era dintre acestea din urmă, cam pe la mijlocul uliței, ridicată însă tot pe locul celei vechi, mai înapoi în curte, nu la stradă, cum erau aliniate cele din ulița Câmpșorului. Și nu era în întregime de zid, ci numai cele două camere de locuit, odaia din nainte și tinda; cămara avea pereții tot din nuiete bulgărite, ca și o altă cămaruță legată de cămară, unde fierbeau vara și unde era cuptorul de pâine.

Încăperile erau, însă, tot după modelul celei vechi, cu mult mai spațioase decât cele din casa lui Ion Corbu. Cu deosebire odaia din nainte, care părea aproape goală, deși nu lipsea niciuna din mobilele obișnuite acolo, după datina satului: lavițele de pe margini, masa în colțul din frunte, spre curte, patul cel mare cu perinele până-n grindă, alt pat lângă el, la capăt, cuptorul, rânduri de

«culmi» pe lângă păretele de la apus, rânduri de blide și cănuțe vechi, cu înfloriturile șterse, pe păretele dinspre curte, lada cea mare după ușă, icoane pe păretele din frunte, lampa atârnată deasupra mesei. Totuși, camera era atât de spațioasă, încât părea, la intrare, goală.

Pe jos era lipită cu pământ, presărat cu nisip fin, ca și tinda, unde însă nisipul nu rămânea mult, fiind mai multă umblare și deseori măturat.

Era una din primele case de cărămidă ridicate în ulița Morii; altele, mai nouă, nu mai aveau odăi atât de spațioase, și erau în întregime de zid.

Pivnița nu era subț casă, ci în curte, alătura, tot după moda veche. Era mai mult un bordei, destul de spațios, la vreo doi metri adâncime, acoperit cu pământ și cu paie. Ea rămăsese încă de la casa cea veche, și numai acoperișul scund, de paie, era înnoit.

## I

Șura, grajdul, cele două șoproane din curte erau acoperite cu paie înnegrite de vreme, pătate unde și unde de reparaturile mai nouă. Negi mari de mușchi, rotunzi, verzui, bătuceau coperișul lor, în laturile dinspre miazănoapte.

Curtea, grajdul, șura, grădina cu pomi bătrâni, erau mai mari decât la Ion Gorbu. Din grădină făceau două cară de fin și unul de otavă în fiecare an, deși o tablă o semănau cu cucuruz, una cu napi de nutreț, alta cu varză și alte legume.

Era o gospodărie largă, încăpătoare pentru încă două.

Părinții lui Dumitru - Pavel Pruncu și Anica - nu avuseseră noroc de copii. Două fetițe le muriseră la doi și cinci ani, și un fecioraș la vrâsta de doisprezece, în niște epidemii de scarlatină, căci doctor de circumscripție nu era, decât cu numele, arătându-se numai de două-trei ori pe an prin sate. Așa că rămăseseră numai cu Dumitru. Din pierderea copiilor, mai ales a celui mai mărișor, a băiețașului, părinții se aleseseră cu o mâhnire grea, care

părea că nu se risipise de tot nici acum. Și-l pomeneau de multe ori, și tot de-atâtea ori badea Pavel cobora glasul, iar lelea Anica își ștergea o lacrămă. Poate și din cauza acestei mâhniri cei doi soți îmbătrâniseră prea tare pentru vrâsta lor. Badea Pavel abia trecuse pragul anului al șaizecilea, și avea înfățișare de moșneag: alb-colie, și la mustața lungă slobozită peste gură, și la părul pe care-l purta lung, după datina veche. El fusese un om destul de înalt de statură, dar acum se încovoiasă binișor. Lelea Anica se ținea totuși mai bine. Ea era scundă, tăiată pătrat – ei îi semăna Dumitru –, cu obrajii mari plini de brazde, care curgeau însă simetric și-i împrumutau o expresie de mare blândețe. Șuvițele de păr aspru ce-i alunecau uneori de sub năframa neagră, erau sure încă. Ochii-i, negri, erau încă vioi, dar liniștiți, plini de pace, în vreme ce ochii albaștri ai lui Pavel erau spălăciți, gata parcă să tot ațipească.

Erau amândoi potoliți și în mișcări și în vorbă, și țineau la Dumitru ca la ochii lor din cap. Poate n-a îmbătrântit în anii din urmă și grija de el, căci tot amânase însuratul, și nu putuseră afla din gura lui niciodată adevărata cauză. Nici nu cutezaseră să prea stăruie, de teamă să nu-l supere pe Dumitru. Dar unul altuia se jeluiau mereu, văzând cum trece an după an și feciorul nu se mai hotăra să le aducă noră în casă.

Căsătoria lui îi întineri pe amândoi. Ar fi fost prea mulțumiți dacă ar fi luat pe oricare fată de sama lui din sat; încuscrirea cu ai Corbului, cu neamul cel mai fruntaș din sat, îi făcu fericiți. Și încă ce fată! Mândră și înaltă ca un steag! Sufletul lor se înduioșă de-o adâncă mângâiere, și priveau la noră ca la o minune ce le-a intrat în casă. Simpatia, dragostea, mulțumirea, duioșia cu care o primiră, în purtări și în vorbe, o pătrunseră pe Sora deîndată ce le calcă pragul. Avu senzația că intră într-un aer nespus de binefăcător: alinător, odihnitor, mângâietor. Ce lumină dulce era în ochii, pe fețele celor doi bătrâni, ce căldură învăluitoare în vocile lor! Simți

că-i dau lacrămile și nu avu vreme să le șteargă, așa că socrii le văzură și se intimidară.

— Nu-i nimic - zise ea observând sfiala lor. Se apropie și-i sărută pe amândoi cu duioșie.

— Nu-i nimic! Îmi place aici la dumneavoastră, și de aceea mi-au dat lacrămile.

Dumitru ieșise în curte să descarce din car zestrea Surorii.

— Nu suntem oameni răi, zise bătrânul, cu recunoștință.

— M-am tot rugat lui Dumnezeu să ne dea o noră în casă - suspină lelea Anica.

— Și iată că s-a milostivit de noi!

Încordarea în care trăise Sora atâtea luni, înfrigurarea care o făcea să cadă în exagerări, se risipise încă de la pregătirile pentru nuntă, și mai ales de când plecase de-acasă, îmbrăcată ca mireasă, la biserică; de când fusese sigură că nicio piedecă nu-i mai poate ieși în calea hotărârii luate, de când scăpase de zbuciumul nedeslușit care o frământase, știind că a început o viață nouă, că a ieșit pentru totdeauna din rândul fetelor și a intrat între neveste; de când se știa și ea «la o parte», cum îi spusese vărută-sa când culeseseră împreună sânziene. Atunci se revoltase de vorbele ei, dar acum le înțelegea. Avusese dreptate vărută-sa. Acum se simțea și se știa «la o parte» -, pe drumul ei, în rând cu nevestele!

Dar liniștea și descordarea pe care i-o aduse cununia, pacea ce-i pătrunse în suflet, părea că are, oarecum, lipsă de-o mângâiere, de căldură, de-o alintare. Și chiar aceasta o află în întâmpinarea, în primirea ce i-o făcură cei doi buni bătrâni. Inima ei se muie de recunoștință, și din întâia clipă se legă de socrii săi ca de noii ei părinți.

Dumitru îl chemă în curte pe tată-său, și bătrânul ieși să-i ajute să coboare din car lada Surorii și să o aducă în casă. Era o ladă nouă, mare, frumos înflorată, cumpărată de la târg. Celelalte lucruri, straiiele de lână,

covoarele, desagii plini, valurile de pânză, gHEMELE mari de tort de lână, vasele, traistele pline, le descărcase Dumitru singur și le așezase deocamdată în tindă.

— Cătu-i de larg aici la dumneavoastră! zise Sora, uitându-se prin odaie.

— Da, este loc destul și pentru ladă și pentru toate.

Numai viață și sănătate să fie, și se va mai strâmta ea cu vremea. Noi, ce? Am fost trei inși până acum. Dacă ar fi trăit și ceilalți!...

Sora simți înduioșarea bătrânei, dar nu-i putut răspunde nimic. Știa și ea de cei trei copii morți. Ochii i se fixară pe icoana Maicii Domnului, atârnată, între altele, pe perețele din frunte. Razele soarelui cădeau pe ea, luminând tare culorile vii de pe sticlă, și chipul blând al

Preacuratei părea viu, cum se uita la pruncul ce-l ținea în brațe.

— Frumoasă icoasă, zise ea.

— E o icoană veche, am adus-o eu, când m-am măritat. S-a rugat înaintea ei și muma și bunica.

Cei doi bărbați intrară cu lada în casă. Începu apoi o forfoteală care ținu toată după-amiaza, până spre sară, până făcură loc și așezară toate lucrurile aduse de Sora.

Bătrâni se mutară cu totul în tindă, unde locuiseră mai mult și până acum, și unde și dormeau. În odaia din frunte dormea numai Dumitru, și nici el în pat, ci pe o saltea de paie pusă pe lada de după ușă. Acum lada fu dusă în tindă, și în locul ei fu așezată a Surorii. Lelea Anica adună lucrurile ei și ale bărbatului într-o singură laviță, iar două le lăsă goale pentru lucrurile Surorii și ale lui Dumitru. Patul de lângă cel mare, în care nu mai dormise de mulți ani nimeni, fu primenit cu saltea umplută cu paie nouă, cu cearșafuri de pânză curate, cu perini nouă, cu straiul adus de Sora, cu acoperitoare și covoare nouă.

Cele două femei avură de lucru până sara și se înțeleseră cu ușurință în tot ce privea noua aranjare a

camerei. Lelea Anica își admira în tăcere nora, cum se pricepe la toate, cum lucrează de repede, ce gust bun are, și din când în când spunea:

— Parcă-i altă casă!

Sora se grăbi apoi să vadă toată gospodăria, de la tindă până la bucătăria de vară și pivniță; apoi grajdul, șura, grădina. Pretutindenea era larg, era spațiu, parcă i se ușura respirația. Acareturi mai vechi ca ale lor, nu-i vorbă, dar încă în bună stare.

Înfiorarea de singurătate și de pustiu ce o simțise când intrase mai întâi în ograda asta largă, pe care nu o cunoștea, și care se risipise la primirea înduioșată a socrilor, și se topise și mai mult după ce-și așezase lucrurile în camera de frunte, reveni însă, mai slabă și mai netulburătoare, când văzu atâtea lucruri necunoscute și mai ales grădina cu mult mai mare ca a lor, dar se risipi iar când văzu în grajd, la iesle, cei doi junei cinstiți de unchiul Pavel, nănașul lor, și boii dați ei de zestre de părinți, mâncând în liniște luțerna uscată din iesle. Vitele familiei Pruncu erau la păscut. Aveau și ei doi boi și două vaci, și un cal. De încăput ar mai fi încăput în poiată tot pe-atâtea capete. Dumitru avuse un schimb de vorbe cu socru-său, stăruind să țină boii, căci ei aveau destule vite cu juncii dați de nănaș. Mai bine să-i vândă și să le dea banii, ori să amâne până mai târziu. Dar Ion Gorbu nu voise să audă: boii Surorii trebuiau să intre în noua gospodărie. Dacă au lipsă de bani, îi pot vinde pe ai lor.

Sora, după ce ieși din grajd, simți parcă mai solid pământul sub picioare, și lărgimea în toate de-aici, noutatea înfățișărilor nu-i mai dădură senzația de singurătate și de pustiu.

Totuși, când începu să se însăreze, o cuprinse o neliniște vagă, și-i tot venea să se grăbească acasă, ca și când aici ar fi venit numai pe văzute, sau având de lucru. Ulița Morii îi era aproape necunoscută - dacă trecuse de două-trei ori până acum pe-aici. Nici drumul la biserică,



nici drumul la horă, nici drumul la șezătorile unde mergea de când se ridicase fată mare, nu treceau pe ulița asta. Îi erau nouă și necunoscute și casele, și chiar multe fețe care treceau pe drum. Avu senzația că înnoptează într-un sat străin, părea că i-i urât și frică, pe măsură ce se întuneca.

Dumitru avu multă treabă în după-amiaza aceea, și-o întâlnea numai din când în când. O urmărea din ochi, îi spunea un cuvânt, cu o sfială vădită, ca și când s-ar fi simțit oarecum vinovat că o adusese pe Sora aici și o lăsase în grija mamei sale. Spre sară avu apoi de lucru în sat, și nu se întoarse decât la cină.

După ce-și spuseră rugăciunea, șezură cu toții la masa din camera de din nainte, în cinstea Surorii, căci aici nu mâncau decât la praznicele mari de peste an, ca în toate casele din sat.

Cei doi bătrâni umblau și acum cu ea cum umbli cu ouăle roșii, cu multă grijă, mereu înduioșați, mereu cu dragoste vădită. Totuși, Sora, prinsă între ei la masă, avu senzația că-i paralizată, că-i într-o închisoare, și înghițea cu greu bucatele.

— Ia-ți, draga mea, și mănă - o îmbia mereu soacră-sa.

— De-acum ești la tine acasă, să nu-ți pară că te găsești între străini.

Ea, văzând schimbarea noru-sii, de îndată ce începu a se însăra, își aduse aminte de ziua întâia când venise, mireasă, în casă străină, și bănuia ce se petrece în sufletul fetei.

— Să fii ca la voi acasă - zise și bătrânul.

— Tot ce vezi aici, acum e al tău și-a lui Dumitru. Noi, ce? Iaca, doi bătrâni care atâta mai dorim de la Dumnezeu: să vă vedem pe voi mulțumiți și fericiți.

Sora simți sinceritatea cu care îi vorbiră socrii, și glasul lor o liniști, o dezmoști parcă. O lumină îi flutură pe față.

— Asta trebuie să fie! - zise ea. - încă nu-s obișnuită.

Îmi tot pare că-s într-un sat străin, la o masă străină.

Se uită la Dumitru și-i zâmbi. Îi zâmbi și el, cu recunoștință.

— Nu-i mirare, draga mea - vorbi lelea Anica. - 449

Așa se întâmplă la început cu toate fetele care nu se mărită pe curte.

— N-am mai cinat până acum niciodată într-o casă străină, afară de când am fost la vreun ospăț sau la vreo pomană.

— De, așa se întâmplă cu fetele. Noi, ficiorii care am făcut milităria și am umblat prin lume, nu ne mai gândim la asta.

— Te vei obișnui, cum m-am obișnuit și eu, și altele, de când e vacul - zise soacra, cu dulceață în glas.

— Așa-i rostul fetelor, să nu-ți fie frică... Și-apoi, noi îți vom părea mai străini, și nu-i de mirare. Dar e aici doară și Dumitru. Cu el oriunde ești de-acum acasă!

Sora începu să mănânce mai cu inimă. Se miră că ea nu se gândise până-acum la ce-i spunea bătrâna. De când începuse a se însăra și să simtă un fel de frică și părăsire, ea nu se gândise o singură dată că Dumitru era aici, că nu trebuie decât să-i întindă mâna sau să-l cheme. Și până-a fost prin curte cu treburi, s-a simțit tot așa de singură ca și după ce-a plecat prin sat. Iar la masă ședea doară și el în rând cu ea. Cum de nu se gândise la ce i-a spus soacră-sa? «Cu el oriunde ești acasă!» Da, așa-i spunea acum mintea, judecata. Dar... pentru ce nu-i spusese nimic... inima? Ea își aduse aminte ce văzuse la unele nunți la care luase parte, și auzise și de la prietene de-ale ei, măritate: fata și feciorul parcă nu se mai puteau dezlipi unul de altul, și nu se mai gândeau la nimic, decât unul la altul... Ea, de câte ori s-a gândit la Dumitru în dup-amiaza asta? Poate niciodată! Ei i se părea că a venit cu o treabă, pusă la cale de ei amândoi, să-și aducă zestrea, să-și așeze lucrurile în camera asta, și, pe urmă, după ce isprăvisese, parcă nu mai înțelegea rostul prezenței sale aici. Da! Nu era numai casa străină

în care intrase, nu era numai neobișnuința de care-i amintise soacră-sa, mai era ceva. Parcă ar fi lipsit ceva, de care însă nu-și putea da sama, deși îi simțea lipsa...

Și nu-și dădu sama până ce nu rămaseră singuri în camera de din nainte, când, după ce mai stătu de vorbă

\* «A se mărita pe curte» însemna a fi singura fată la părinți și a rămânea acolo și după cununie, cu bărbat cu tot.

cu Dumitru, veni vremea să se culce, să se dezbrace, și el stăruia în odaie, parcă nici prin minte nu-i trecea să iasă, deși părea și el foarte încurcat.

Cât stătură de vorbă, pe laviță, mână în mână, cu lumina aprinsă, nu-i păru Surorii niciun lucru nou, deosebit. Nici când o îmbrățișă și o sărută. Lucrul acesta s-a mai petrecut între ei, de la clacă încoace. Și nici nu ar fi putut spune că se lăsase sărutată și îmbrățișată fără voia ei, sau că nu i-ar fi plăcut. Părea că din el trecea în ea un șuvoi aprins, care-i biciuia sângele, o făcea să-i bată inima tare, luând-o valuri-valuri de căldură plăcută... Dar acum ar fi voit să se dezbrace și să se culce. Gum ar pute-o face cu el de față? Asta era ceva cu totul nou și cu neputință.

Deodată, când Dumitru, sărutând-o iar, îi încleștă gura cu putere și nu mai voia parcă, să se desprindă de ea, căci o înconjurase și cu brațele, în sufletul fetei izbucni lumina, și instinctul îi spuse ce așteaptă Dumitru de la ea. Se înspăimântă cumplit, se desfăcu cu violență din brațele lui, sări drept în picioare, și zise gâfâind:

— Nu! Asta nu!

— Te-am speriat, draga mea, nu-i așa? Cât te doresc! De când te doresc eu pe tine! Dar nu te speria. Nu o să mă mai ating de tine, dacă nu vrei. Nu te speria, scumpa mea.

— Vorbea cu o voce mișcată, plină de adorare.

— Mă hotărâsem să fiu blând cu tine, și așa voi fi. Mai înainte, iată, nu m-am putut stăpâni, zise el iar, văzând-o pe Sora palidă, în mijlocul camerei, stând

dreaptă și privind prin părete încolo.

Fata părea extraordinar de mirată, ori de înspăimântată. Nu mai avea niciun picur de sânge în obraji.

Deodată sări lângă masă și suflă în lampă.

— Acum ieși, că vreau să mă dezbrac și să mă culc, zise ea.

Dumitru nu fu prea surprins de spaima Surorii. Era încă o fată așa de tânără și nevinovată! Au mai pățit și alții ca el, cu asemenea fete. A greșit sărutând-o atât de sălbatic. Trebuia să se apropie de ea cu multă grijă... Se înfrunta mereu, în vreme ce ieși ușor în curte, trecând prin tindă. Dar părinții lui dormeau de mult. Bătrânul sforăia.

Ajuns în curte, o luă spre grădină. Șezu subț nukul cel bătrân și își aprinse o țigară. Avea nevoie să se liniștească, să se răcorească. Oricât se înfrunta că nu avusese destulă grijă, clocotea întreg, și-i trebui vreme până să se potolească...

Se gândi apoi cum și-a ieșit așa din fire, căci de când Sora îi dăduse învoirea să se mărite cu el, părea că foamea lui după ea se stinsese, și numai sufletul lui se aprindea de lumină și căldură nouă. O adora ca pe ceva sfânt, și-i părea că-i de ajuns să știe că fata consimțea să-și lege viața de a lui. Se purtase de-atunci cu ea mereu cu grijă, ca și când ar fi fost un obiect prea scump, pe care se temea să nu-l spargă... Și, mai nainte, deodată, și-a uitat de toate, și-a ieșit din fire și i-a încleștat gura cu furie. Ce dobitoc! Și iată că și el se îngrozește de sine însuși: gândindu-se la Sora culcată singură în pat, simte că tot așa ar face din nou.

Rămase multă vreme subț nuc, fumând țigară după țigară.

Cât ce ieși el din casă, Sora se dezbracă pe întuneric, se urcă în pat, se trânti pe pânțece, cu capul în perini, și începu să plângă înfundat, cutremurându-se toată. Plânse și se zbugiumă multă vreme, mai mult

instinctiv decât conștient. Își dădea pentru întâia oară sama ce este căsătoria. O simțea cu instinctul, o simțea puternic, și avea senzația că se află în fața unei catastrofe. Cât a stat de vorbă cu Gheorghe nu a simțit decât dragostea ei cu care îl învăluia, nu s-a gândit la nimic mai departe. De când s-a hotărât să se mărite cu Dumitru avea mereu sentimentul că pun împreună la cale un lucru bun, că se eliberează de un trecut, că începe o viață nouă... Dar acum, când i-a încleștat Dumitru gura, a zvâcnit în ea o spaimă înghețată. A simțit deodată ce vrea Dumitru, dar ceea ce voia el era cu neputință, era ceva împotriva firii... Nici să fi fost Gheorghe în locul lui și nu ar fi putut, dar încă... un străin!

Sora simți că înțepenește. O mână puternică părea că o strânge de grumaji și-i înăbușă plânsul și zbuciumul... Un străin?! Ce gând era acesta?! Dumitru era un străin pentru ea?! Dar nu se hotărâse singură sa, se mărite cu el, nu s-au cununat în biserică, nu au făcut nunta în fața satului întreg? Nu era acum nevasta lui? Nu! Dumitru nu-i mai era străin!

Așa cum stătea înlemnită, cu fața îngropată în perinii simți că ochii i se deschid și că privesc întins, undeva, în niște adâncimi. Un gând nou îi brăzdă creierul, apoi se înfipse în el ca o lamă ascuțită: avusese dreptate mamă-sa? Nu-l iubea pe Dumitru? îi era urât de el? îi era frică de el? Nu-l putea iubi? Numai pentru asta a înghețat de spaimă?

Dar gândul că ar fi avut dreptate mamă-sa, că teama ei s-ar fi adevărit atât de curând, o revoltă. Sări în genunchi, se așază apoi pe marginea patului, și începu să se gândească mai liniștit. Nu! Nu mai era o copilă, nu mai era o fată proastă, să nu-și fi dat sama ce face când s-a hotărât să se mărite cu Dumitru! Nu-i era urât de el, nu avea dreptate mamă-sa! Dar nu s-a gândit, nu s-a gândit la... Nu s-a gândit! Asta a fost, de bună seamă, o prostie! Trebuia să știe ce are să urmeze. Prietene de-ale

ei, căsătorite mai nainte, se grăbiseră mai de mult să-i spună... Și dacă nu i-ar fi spus?... Doar nu mai era o copilă... Ea își luase o hotărâre tare, pe toată viața: să trăiască cu Dumitru în pace, mulțumită că a scăpat de zbuciumul trecutului. Atunci, pentru ce l-a alungat din cameră? Obrajii începură să-i ardă de rușine. Instinctul îi spunea pentru ce. Voise să se apere! Da, să se apere... Dar nu era aceasta o nebunie? Ce va fi crezut Dumitru? Ce s-ar întâmpla dacă l-ar alunga mereu? N-ar avea dreptate mamă-sa? Se trânti în pat pe spate, cu obrajii și cu tot trupul arzând de rușine, și nu voi să se mai gândească la nimic... Dorea să adoarmă, dar nu putea, și se trezea tot mai tare, cu cât trecea vremea.

Târziu, să fi trecut de miezul nopții, auzi ușa deschizându-se, deși Dumitru se strecura încet ca mîța. Răsuflarea i se opri, și trupul i se încordă instinctiv, ca spre apărare. Dar bărbatul nu se apropie de pat. Se trase nesimțit spre lada de după ușă, își puse ceva la căpătâi și se culcă acolo. Lada scârțâi puțin, și Sora înțelese ce face Dumitru. Începu să respire tot mai regulat, și trupul începu a i se destinde. Nu se apropiase de ea! Se ținea de cuvânt.

Întâi simți o mare recunoștință față de el, apoi, încetul cu încetul, simți cum se face un mare gol în jurul ei, un pustiu în care nu mai înțelegea nimic, dar care sfârși prin a o umplea cu o mare compătimire, cu o milă duioasă pentru bărbat. Săracul! Pentru ce se purta cu el așa? Iată, îl lasă să doarmă pe scândura goală!

În întunericul odăii nu-i putea vedea, nu-i auzea decât respirația puternică. Simțea că nici el nu poate dormi... Vedea acum și pipăia numai ființa spirituală a lui Dumitru. Se gândi cât a umblat omul acesta după ea, cât a așteptat-o, ce îndelungă răbdare a avut, cum se uita la ea ca la un chip. Cum i-a spus hotărârea ei, s-a făcut blând ca un miel. Ar fi fost gata să o mai aștepte ani, dacă n-ar fi zorit căsătoria... O caldă emoție, o înduioșare adâncă îi umplu sufletul. Parcă se țeseau acum întâile

legături sufletești între ea și el. Duiosia aceea, care nu era milă, ci un fel de sfâșiere dulce, i-l aducea tot mai aproape, i-l făcea parcă tot mai cunoscut... Da! Dacă nu va face ea un semn, Dumitru va rămânea nemișcat pe laviță, și în noaptea asta și totdeauna. Cât de neînțeles părea acest lucru! El, care era așa de puternic, care ar fi putut cu ușurință s-o frângă în două, care avea dreptul, acum, la ea întreagă, era legat de ladă și nu se mișca, ba de la o vreme părea că nici nu mai respiră... Și toate acestea pentru ea, pentru ca să nu se supere, să nu o înspăimânte pe ea! Cum nu voise să o supere nici la întrecerea aceea de la seceră! I-a spus doar! Și i-a mai spus că dacă se înversunează odată, nu mai poate ține sama de supărarea ei... Se vede că pe laviță era tot așa de ieșit din fire ca și atunci când a întrecut-o la secerat.

Stătea nemișcată în golul fără înțeles ce o înconjura, și numai undele de înduioșare se țeseau tot mai multe de la ea până la Dumitru, durând parcă o punte spirituală. Nu se gândea nici la trupul lui îndesat, nici la fața lui pătrată, se gândea la *el*, întâia oară se gândea la el, la ființa lui. Da, era un om bun și vrednic, ca și părinții lui. Era un om cu mare grijă să nu o supere, să-i umble în voie. Se gândi la căldura și la înduioșarea cu care au primit-o în casă părinții lui, și un sentiment de muștrare începu să se ridice în sufletul ei. Ceea ce făcea era un lucru nelalocul lui, o prostie. «Cu ce ochi te vei uita mine la Dumitru și la părinții lui? «-, o întreba un glas din adâncurile firii sale cinstite, ca o voce a instinctului. Ea n-a vrut să-și bată joc de Dumitru, măritându-se cu el. Era o fire cinstită. Și purtându-se așa, nu strica oare întreaga căsătorie? Să plece dimineată acasă, la mamă-sa? se cutremură toată la gândul acesta. Nu I Cum să plece? Ar fi o nebunie!

Multă vreme deveni apoi numai urechi, să audă dacă Dumitru doarme sau nu. Unele mișcări, abia perceptibile, îi dovediră că nu adormise, dar că se stăpânea ca să pară că doarme. Să nu-i fie frică ei, să poată ea dormi! Săracii

Dumitru! Și un val și mai cald, și mai puternic, de simpatie, îi umplu sufletul, și nu-și putu reține un ușor suspin.

La auzul lui, bărbatul se mișcă, și ea simți mișcarea lui. Abia șoptit, ea zise:

— N-ai adormit încă, Dumitre?

— De mine nu-i nicio pagubă, vezi și dormi tu - răspunse el cu o voce tremurată.

— Credeam că dormi de mult, altfel nu aș fi intrat încă în casă.

— Trebuie să adormi și tu, dar cum ai putea pe lavița goală?

Inima lui Dumitru zvâcni, dar el nu-i putu răspunde, îl năpădi un simțământ de arzătoare așteptare. Urmă un răstimp de tăcere.

— Eu zic să vii să te culci în pat. Acolo, pe lada goală, nu vei putea dormi. Dezbracă-te! Cred că te-ai culcat îmbrăcat.

Sora vorbi cu vocea scăzută, dar pătrunsă de fiori, care intrară în ființa lui Dumitru ca niște curenți electrici. Ea nu se mai gândise la ce spune. O putere mai mare decât ea, a instinctului poate, pusese stăpânire și pe ea, și o făcuse să urmeze, cutezătoare acum, o cale care nu putea da greș.

Dumitru se dezbracă cu senzația că visează ceva nespus de frumos care-l lumina și-l și îngheța.

Se apropie ușor de pat, se urcă și se întinse numai pe margine, de unde nu se mai mișcă.

Trupul Surorii înțepeni din nou, se făcu iarăși ca o coardă, în așteptarea apropierii lui.

Dar el nu se apropia. Rămânea nemișcat, întins pe spate pe dunga patului. O vreme, Sora nu se auzi respirând, dar el nu-i mai lua sama. Se odihnea în visul lui.

De la o vreme, respirația fetei se înțeți.

— Dar vino mai aproape, Dumitre, patu-i larg, este loc destul. Acolo pe margine nu vei putea dormi.



Bărbatul o ascultă oarecum mecanic, se trase mai aproape, dar nu se atinse de ea.

Mai trecu o vreme, apoi el simți brațul ei pe după grumaji, atrăgându-l spre ea cu un ușor suspin.

## XXIX

La trei săptămâni după cununie, când Ion Corbu aduse, în sfârșit, mașina de îmblătit, veniră și Sora cu Dumitru, și cu părinții lui, să le ajute. Prezența Surorii îl făcu pe Ioniță să se mai împace cu aerele de fată mare pe care începuse să și le ia Stana față de el. Copilul avu o mare bucurie că Sora era lângă el, și vreme de trei zile se hărnicii în fel și chip. De când se mutase, după nuntă, mai fusese de câteva ori Sora pe la ei, dar nu rămânea mult. Nici nu o vedea bine, și ea pleca. N-avea vreme să-i spună o mulțime de lucruri și noutăți, între altele să-i arate și purtarea Stanei. Adevărat că nici în cele trei zile cât ținu îmblătitul și cernutul griului, nu prea avu vreme să-i spună prea multe, căci avea și el mereu treabă. Dar după prânz și cină, tot putu să-i sufle câteva noutăți, și altele chiar în vremea lucrului. Și mai întâi ținu să-i spună câtu-i de urât fără ea.

— Te căutam mereu, nană. Credeam că te-ai ascuns pe undeva.

Sora îl mângâie pe părul moale, ce începuse să treacă din blond în castaniu.

— De, așa-i la început. Acum te-ai mai obișnuit și tu fără mine.

— Ba nu, că mereu mă gândesc la dumneata. În multe sări, după ce mă culcam și nu te mai vedeam prin casă, îmi ziceam că trebuie să fii la șazătoare, deși știam că nu ești. Cu dumneata, tare bine mai era la noi acasă!

— Păi, doar am mai venit eu câteodată!

— Ai venit, așa, în fugă!

— Dacă-ți era dor de mine, de ce n-ai venit o dată baremi pe la noi? Nici nu știi unde locuiesc acum.

— Am vrut să viu, de câte ori, în săptămâna cea dintâi!

— Și de ce n-ai venit?

— Nu m-a lăsat muma! zicea că singur tot nu voi nimeri casa voastră.

— Da' cum să n-o nimerești! Doar nu mai ești copil mic, să te rătăcești prin sat. Întrebai de ulița Morii și de casa Pruncului, și oricine ți-ar fi arătat.

— Ulița o știu! Am fost pe-acolo iarna, cu săniuța, cu alți copii. Aș fi aflat eu și casa, dar dacă nu voia muma să mă lase!...

— Și pentru ce nu te-a lăsat?

— D-apoi știu eu! Muma era tot supărată, după ce te-ai dus dumneata, și nu-i mai puteai face nicicum pe voie. Am întrebat-o pe Stana de ce va fi supărată muma mereu - uneori și plângea, în tindă -, și ea mi-a spus că așa se cade să fie mumele când își mărită fetele!

— Auzi-auzi! Stana știe de-astea?

— Ehe! Vrea să se poarte ca o fată mare de când te-ai dus dumneata! Vrea să facă lucrurile cum le făceai dumneata!

— El se opri, își pocni cu unghia un dinte, și adaose: - Da' nu poate, căci nu știe.

— O să învețe ea, Ioniță, o să învețe de-aici încolo, răspunse Sora, înveselindu-se.

— Până-i cucu'! Ca dumneata nu va ști ea niciodată mulge vacile! Nici să facă straturile în grădină! Nici să coase gulere așa de frumoase!

— Va învăța, că-i încă tânără, Ioniță.

— Dacă-i încă mică, pentru ce se poartă cu mine ca una mare cu un copil? începe să-mi poruncească!

— Las, că te obișnuiești cu ea. Stana e o fată bună și harnică.

— Va fi, dar de când te-ai dus dumneata e prea făloasă:

Sora îl îmbrățișă și îl sărută.

— Noi amândoi ne-am înțeles bine, Ioniță, nu-i așa?

Copilului i se umeziră ochii. Răspunse cu o seriozitate comică, de om pățit:

— Alta a fost cu dumneata! De-aceem și tatii, și mumii, și slugii, la toți le-a părut rău după dumneata. Am văzut eu bine!

— Las, că de-acum ne vom vedea mai des, Ioniță. Mai trec eu pe-aici, mai vii tu pe la mine...

— Treci cât de des, că, să știi: și mumii îi pare tare bine când te vede. După ce ai venit întâia oară, n-am mai văzut-o plângând, și nici supărată nu mai era așa tare.

Sora știa că Ioniță spunea adevărul. Mumă-sa nu venise s-o vadă, dar își avea femeile ei care intrau zilnic în casa Pruncului să dea ochi cu ea, să-i spună ce-i cu Sora și cum arată la față. Una dintre ele, mai guralivă, îi și spusese într-o zi Surorii:

— Nu știi ce-i cu mumă-ta! Tot mereu vrea știri de la tine! Parcă i-ar fi teamă mereu să nu se întâmple ceva rău! Dar atâta rău să dea Dumnezeu omului în viață cât are o nevastă tânără în întâia săptămână după nuntă, și... în cele ce urmează! Parcă ea n-ar fi fost nevastă tânără și nu știe!

Dar când veni întâia oară acasă, lelea Maria nu se mai sătura să o cerceteze din ochi cu înfrigurare, părând a căuta o schimbare în fața ei, în ochii ei. Sora simțea cum o pipăie cu privirile, și se înroși în mai multe rânduri. De câteva ori, părând tot nedumerită, ea iscodi pe departe, torturată parcă mereu de-o grijă, până ce Sora nu se mai putu răbda și-i zise:

— Doamne, mumă! Da' ce? Trăim și noi ca bărbatul cu femeia! Nu suntem căsătoriți?

Fața lelei Maria se luminează o clipă, dar apoi îi păru că n-a auzit bine, și iar începu să facă aluzii.

— Trăim bine cu Dumitru, mamă, și lasă în paceiscoditul ăsta. Ori ți-ar fi plăcut să nu fie așa? se supără fata.

— Ferească Dumnezeu! Cum să-mi placă? Dar știi, m-am temut mereu! - răspunse mamă-sa cam rușinată și încurcată.

— Bine că a dat Dumnezeu să fie bine!

Apoi, la vizitele viitoare, și acum, în cele trei zile de treierat, ea avu prilejul să-și cerceteze de aproape fata, și la față, și la vorbe, și la purtarea ei cu Dumitru, și i se ridică o piatră grea de pe inimă. «Doamne sfinte! Numai dacă n-ar fi ginerele ăsta așa de urât

În toată ființa Surorii începuse o înflorire nouă, care nu mai lăsa în inima mamei sale nicio urmă de bănuială. Încordarea, zvăpăiala aceea pe care o simțise mai înainte în Sora, înfrigurarea care o făcea să treacă măsura, dispăruse. Fată-sa era acum liniștită, o pace adâncă se revărsa din ochii ei verzi, mai măriți parcă, din fața ei albă care se îmbrăca în frumusețe nouă. Părea că se mai înzdrăvenise și la trup, că formele i se împlineau, și subț ochii ei vedea o nevestă tânără, fragedă, proaspătă, care abia de-acum își va arăta toată frumusețea. Și cât de bine-i ședea năframa legată ca la neveste! Lelea Maria o urmărea din ochi, o sorbea de dragă, dar tot nu se putea răbda să nu-și spună: - «Doamne, numai de n-ar fi așa de urât ginerele ăsta!»

Înfățișarea lui Dumitru ajunsese un fel de obsesie pentru ea, deși ginerele era acum mereu cu fața luminoasă, mereu plin de voie bună, și altor femei nici prin cap nu le trecea că ar fi urât, că Surorii nu i-ar putea plăcea de el. Totuși, instinctiv, lelea Maria simțea o recunoștință pentru Dumitru. Fata ei era acum liniștită, intrase în rândul nevestelor tinere. Scăpase de situația grea și nefirească de-a mai începe o dată viața de fatămare, după ce ajunsese în pragul căsătoriei cu Gheorghe Mărginean; ea își dăduse sama de zbuciumul fetei, îl simțise, căci și ea tot așa ar fi fost. Scăpase și de spaima fără temei de-a rămânea fată bătrână, lucru ce-o făcea pe Sora să treacă în exagerări, cum bine simțea ea, deși fata nu prea făcea aluzie la asta în fața ei... Și... mai scăpase Sora și de alte primejdii, își zicea mamă-sa. Căci ea se temuse mereu de firea, aprinsă a fetei, în cazul că nu s-ar fi măritat curând, cum făcuse o dată aluzie și în fața bărbatului său. Da, îi era recunoscătoare lui Dumitru

- numai dac-ar vrea Dumnezeu să-i schimbe oleacă făptura, să-l facă mai atrăgător pentru o femeie!

Într-o privință lelea Maria nu se înșela. Sora își recăpătase întreaga liniște și pace, în primele săptămâni după cununie, numai în brațele bărbatului său. Mama își cunoștea, se pare, fata, care-i semăna. În Sora ardea mocnit o fire pătimasă, senzuală. Cu toată grija și tactul lui, în Dumitru foamea lui după Sora se trezi și se dezlănțui încă în prima noapte, când intrase, cu atâta sfială, în patul ei. Foamea lui deșteptă și foamea simțurilor ei, trecându-i-o în trup ca un râu de foc. Ea simțise ceva asemănător, de când jucase cu el mai mult la horă. De-aceea a nu putea înțelege aluziile ce i le făcuse mamă-sa - în legătură cu înfățișarea lui Dumitru - înainte de cununie. Săptămâni întregi după cununie ea trăi într-un fel de beție a simțurilor. Ea nu putea vedea nimic urât în el, căci se bucura de puterea lui și se alipea parcă oarbă de el. Instinctiv, respecta în el bărbatul care știuse s-o biruiască și s-o stăpânească în întregime. Trăia de săptămâni în șir ca femeie tânără, mulțumită și satisfăcută, și alt gând, alt sentiment nu se mai apropia de ea, așa încât fața ei era mereu limpede și netedă, ochii umezi și strălucitori, fruntea senină și plină de pace.

Atmosfera de simpatie și de dragoste în care trăia în casa bărbatului o făcu să prindă în grabă rădăcini în casa și familia lui Dumitru Pruncu. Când, înainte de căsătorie, se gândea uneori, în treacăt, că va trebui să le spună - «tată» și «mamă» părinților lui Dumitru, i se părea că așa ceva va fi cu neputință, că nu le va putea zice niciodată așa. Dar acum îi numea cu ușurință, în chip firesc, tată și mamă.

De dimineată până sara se învârtea prin casă, prin curte, prin grădină, după treburi, ca o volbură, și în urma ei rămâneau o mulțime de lucruri isprăvite. Socrii o admirau nu numai pentru că era din neam bun, nu numai pentru frumusețea și pentru buna purtare cu Dumitru

lor, ci și pentru hărnicia ei.

— Parcă-i o suveică, tu muiere, așa trece dintr-un loc într-altul, zicea badea Pavel.

— Da, aprigă și harnică nevastă! S-a milostivit Dumnezeu de Dumitru nost!

— Zice că să nu te prea uiți la neam, ci numai la om! Totuși eu cred și văd că și neamul face mult. Și mamă-sa-i tot atât de harnică și acum!

— Harnici au fost toți, și cei din neamul Corbului. Bogăția nu se face șazănd la vatră, încheie lelea Anica, cu un fel de mândrie și satisfacție. Căci nici ea nu era de lepădat în ce privea lucrul, nici la vasta ei.

Badea Pavel mai slăbise în vremea din urmă, era dintr-un neam mai puțin rezistent, și poate din cauza asta o admira mai sincer și mai adânc pe Sora pentru hărnicia ei, decât soția sa.

Sora nu alegea lucrul, făcea orice cu plăcere și cu însuflețire, ca și în fetia ei acasă. Avea mai mult simț pentru curățenie, pentru ordine, pentru frumos, decât bătrâna. Odaia din nainte, în care locuia cu Dumitru, o răscolise de vreo cinci ori până-i reuși s-o aranjeze după gustul ei. Apoi se apucă și de tindă. Scoase în cămară lucrurile care nu erau numaidecât de lipsă, așeză lângă alt părete masa la care mâncau de obicei, schimbă covorul de acoperit patul socrilor, cam vechi, cu unul mai nou, puse un rând de culmi și în tindă, schimba des ștergarele după ușă... Veni apoi rândul cămării și al bucătăriei de vară.

La început lelea Anica privi cu oarecare nedumerire și părere de rău la schimbările ce le făcea noru-sa, dar nu îndrăznea să-i zică nimic, căci nu ar fi supărat-o cu ceva pentru toată lumea. Până la urmă trebui însă să recunoască cu bucurie că era mai frumos cum orânduise Sora.

Ai Pruncului nu țineau slugă. Cu fecior mare la casă, cu moșie nu prea mare, ei răzbiseră destul de bine și singuri. Adevărat că toți trei aveau mereu de lucru.

Acum se mai adăugase și zestrea în pământ a Surorii, dar și două brațe harnice, și nici nu se gândeau să bage slugă, deși toate familiile mai fruntașe aveau. Badea Pavel mai slăbise, nu-i vorbă, la încheieturi, era aproape un moș, dar la coarnele plugului, la încărcatul carului cu fin ori cu grâu, făcea încă bună ispravă; pe lângă vite, prin grajd, asemenea. Numai la coasă nu mai mergea, și la purtatul în spate a sacilor cu grăunțe sau cu făină, când mergeau ori veneau de la moară. Dar de când îi venise feciorul din armată, avea cine să facă lucrurile mai grele.

Pe la sfârșitul lui octombrie, înainte de-a se începe culesul porumbului, Sora îl hotărî pe bărbat să mai răscolească o dată camera din nainte. Acum nu pentru a mai muta un lucru dintr-un loc în altul, ci pentru a le scoate toate în curte, până ce doi meșteri podiră cu scânduri nouă, ce umplură toată curtea cu miros de brad, padimentul camerei. Era o dorință a Surorii de când pusese mai întâi piciorul în odaia asta mare, dar nu îndrăznise să i-o spună atunci lui Dumitru: era cu cheltuială. Se mai aștepta și la o împotrivire a socrilor. Dar, spre mirarea ei, nu se împotrivi nimeni. Lui badea Pavel îi păru că așa s-ar și cădea, dacă le-a intrat în casă o fată ca Sora, iar lelea Anica, drept spunând, se cam săturase de lipit pe jos o suprafață atât de mare, cât trei tinzi. Dumitru fu prea mulțumit că-i poate face Surorii o plăcere. De altfel, în toate casele fruntașe din sat odăile de din nainte erau podite cu scânduri. Se luaseră unul după altul, începutul făcându-l unul Dan Bârșa, pe vremea când fusese jude în sat.

Sora, după ce meșterii deteră odaia gata, duse cu Dumitru lucrurile în casă și, căutând mereu, le așeză într-o nouă ordine. Camera părea cu totul alta, și parcă și casa întreagă – îi părea lui badea Pavel. Mireasma de brad și de rășină pătrundea peste tot, aerul dinlăuntru părea mai subțire și mai proaspăt, și cei doi tineri se treziră ținându-se de mână, în mijlocul odăii, mulțumiți

ca doi copii.

Duminica următoare le întoarseră vizita pe care ei le-o făcuseră mai demult, de ziua Crucii, nănașii, Pavel Corbu cu nevastă-sa, și bădicul Pavel se opri cu plăcere în prag și înălță fruntea.

— Bravo, fine, îmi place! Bună ispravă! Și ce mireasmă de tămâie! Întâi am crezut că intru în biserică, se înveseli el.

— Meritul e al Surorii, nu al meu, nănașule, răspunse Dumitru măgulit.

— Ce-i al unuia e și al altuia, vorbi sentențios nănașul, înaintând, cu nevastă-sa după el, spre masa din frunte, unde erau puse gustările dinaintea prânzului: o sticlă cu rachiu, farfurii cu brânză și felii de slănină și pâne moale.

Cum veneau rar în sat, era întâia vizită ce le făceau ținurilor. Bădicul Pavel se mai repezise, nu-i vorbă, de câteva ori de la nuntă, călare, până-n sat, dar totdeauna grăbit, cu treburi, și dacă, totuși, îl apuca noaptea, de vină era numai vinul bun al lui frate-său Ion, unde se cădea să tragă. Dar vizita se cădea s-o facă împreună cu nevastă-sa.

— Îmi pare bine că v-ați primenit. Ce-i bine nu-i rău, și ce-i frumos nu-i urât - zise el zâmbind, după ce șezură la masă, și privi prin cameră.

— Dacă fina-i de vină, bună vină are, și tu va trebui să te mai iai după ea și în alte lucruri bune, când te-o sfătui. Deși femeia trebuie să meargă în urma bărbatului, uneori are și ea gânduri bune!

— Ba are mereu, că ea vă strunește la tot ce este bun - zise nănașa, veselă - numai cât voi bărbații nu voiți să recunoașteți. Vreți să iasă totul din capul vostru!

Închinară din păhărelele cu rachiu, cu toții: nănași, fini, socri. Lelea Anica se uita cu un fel de smerenie la bădicul Pavel: oamenii îl țineau de-un fel de boiernaș - și pentru avere, și pentru căruța cu doi cai, și pentru hainele scumpe cu care venea în sat. Puțini îl vedeau la



lucru, afară, la moșia lui, în veșminte de purtat, de toate zilele.

— Rachiu bun, de prune! mai aveți din anul trecut? întrebă nănașul, cât ce-l gustă.

— Mai avem! - răspunse lelea Anica.

— Păi, n-am prea avut oaspeți până acum, iar noi rar îl gustăm, eu și ficiorul. Bătrânul mai trage doar, câte-o dușcă.

— Las să tragă, că-i sănătate și putere! răspunse nănașul, dând peste cap al doilea păhărel.

Îmbucară din pâinea moale, din brânză și slănină, mai luară câte-un ciocan, vorbind veseli de una și de alta, până când Sora aduse blidul cu tăieței cu carne de găină.

— Parc-aș cunoaște gustul la tăieței ăștia - zise bădicul Pavel Corbu, plescăind din limbă.

— La frate-meu se mai mănâncă asemenea tăieței, tăiați subțiri, în supă galbină ca aurul Grasă găină ați avut!

— Sora a făcut prânzul. De când a venit ea, m-a cam alungat de la oale, zise soacra înveselită.

— Nu-i rău! Să fie meșteră ca mamă-sa, în toate... Da-mi pare mie că nu-i chiar în toate - adaose cât uitându-se cercetător la Sora, care chiar venea cu blidul cu carne de găină.

— Nu văd încă nicio porneală, nici urmă.

Numai lelea Anica înțelese de ce-i vorba, căci și ea îi arunca deseori nurorii sale aceleași priviri cercetătoare.

— Ce urmă? Ce porneală? întrebă nănașul.

— Apoi deodată, oprindu-se la zâmbetul larg de pe fața bărbatului său, adăugă indignată: - O, bată-te să te bată! La ce-ți stă capul! Așteaptă, că mai este vreme de-acum încolo destulă!

— Da' eu nu pot aștepta, nu-mi place să aștept! Eu vreau să botez la sorocul lăsat de Dumnezeu. O nevastă de ispravă nu-l lasă pe nănaș să aștepte! Am și pus o vițelușă deoparte.

Sora înțelese abia acum de ce este vorba, și se înroși

ca bujorul.

— Doamne, Pavele, cum ești și tu! Vorbești fără grijă și socoteală! Trosc-ploșc! odată spui vorba. Așa te-am știut de când ești, vorbi cu necaz nănașa.

— E datoria nănașilor să arate datoria finilor, mai ales când fina e și nepoată. Eu vreau și aștept să fie meșteră ca mamă-sa, în toate, să se înmulțească neamul Corbeștilor, râse bădicul Pavel, și o scutură de mâneca înflorită a iiei pe Sora. Apoi i se uită cu dragoste în ochi.

— Te-ai supărat, fină?

Ea, roșie încă, nu răspunse, ci clătină numai din cap. Apoi, după ce împărți carnea în farfurii, ieși să aducă și niște ceapă și hrean.

Nănașa își coti bărbatul:

— Mai ține-ți gura odată! Abia a trecut o lună de la cununie, ce și aștepți? Las să se bucure oleacă și ea de viață, căci după ce încep a veni copiii, va avea năcazuri destule.

Dumitru tăcea, și era și el cam rușinat. Se cam uita în farfurie.

— Da, căsătoria fără copii e ca o biserică fără popă - zise lelea Anica.

— Asta-i adevărat. Dar bun e Dumnezeu, și vor veni la rândul lor.

Sora intră cu ceapa și cu hreanul rase pe răzătoare „și la masă nu se mai vorbi despre asta.

Cât ce gustă vinul, plimbându-l prin gură, nănașul zise:

— E de la Bucur.

— De la Bucur, răspunse Dumitru.

— Se laudă că ține vinul cel mai bun în sat, dar eu i-am spus, nu demult, când l-am gustat, că nu-i de clasa întâia, și c-ar putea să-l vândă mai ieftin. De altfel, eu vă dau un sfat: vinul și rachiul să-l bei din pivnița ta. Așa cum fac eu și frate-meu. Știi că nu-l botează nimeni, ci-i așa cum l-a dat Dumnezeu.

— Cu rachiul e ușor, că avem destui pruni în

grădină. Cu vinul însă e mai greu. De, noi nu avem vie, ca: dumneavoastră, zise socrul.

— Dumitru să pună mâna pe una, cât ce va afla de vânzare. Ați vândut boii cei bătrâni, și bine ați făcut. Aveți vite destule. Ați podit odaia asta, și bine ați făcut. Dacă veți cumpăra și o viișoară, tot bine veți face. Vinul bun la casa omului e tinerețe și sănătate. Asta să o știți de la mine. Și dacă nu mă credeți, întrebați pe nevastă-mea, adaoase el, trăgând cu ochiul către nănașă. Numai de doi ani a scăpat de legănat, și nu se știe dacă nu va mai legăna!

— Nebun ce ești! Numai prostii îți umblă prin cap „pufni nănașa.

— Bune prostii, n-am ce zice!... Fina să stea de capul finului, cum a stat și cu poditul odăii ăsteia, să cumpere o viișoară. Mai târziu are să-mi mulțamească. Iar eu voi fi mulțămit și mai devreme, căci, mai trecând pe la voi, voi bea vin bun, nu liurcă de la mărgineanul Bucur.

El își trecu degetele prin părul negru-corb, și avu: o scurtă tresărire din cap.

— Bine că mi-a venit în minte vânzarea boilor. Cât: ați luat pe ei?

Bătrânul Pruncu îi spuse.

— Hm! Destul de bun preț. Să știți că poate veni vremea să mai vindeți o păreche.

O clipă se opriră cu toții de la mâncare, și îl priviră nedumeriți.

465

— Da, da, nu vă mirați! Poate vin vremuri când și alții din sat, și chiar toți care vor avea ceva de vânzare, vor vinde.

— Vorbești în dodii și nu-mi pare să ți se fi urcat pân-acum vinul la cap, zise nevastă-sa, supărată.

— Vinul lui Bucur nu mă amețește, să beau până dimineață. Vorbesc însă ca un om cu minte ce sunt. Voi n-ați auzit încă nimic?

— Ce să auzim, nănașule? întrebă Dumitru.

— Păi ce-am auzit și eu, în mijlocul hotarului. A început să se vorbească printre oameni că groful vrea să ceară comasarea pământului și la noi.

— De, am auzit și noi – zise bătrânul Pruncu.

— Vor fi vorbe goale. În niciun sat vecin încă nu s-a făcut comasarea.

Femeile nici nu prea știau ce-i aceea comasare, și Pavel Corbu trebui să le lămurească.

— Dar oamenii nu se vor învoi niciodată – zise lelea Anica.

— Așa ne-am pomenit, cu împărțeala pământului în trei hotare, și așa vom rămânea.

— Apoi nici nu-i cu putință! Cine să măsoare tablele câte le are un om și să le puie pe toate într-un loc? Și-apoi, unde să dea fiecăruia? vorbi nănașa.

— De asta să nu te doară pe tine capul. Sunt ei ingineri destui să măsoare.

Și bădicul Pavel Corbu începu să le deslușească și mai limpede cum a auzit el că s-a făcut comasarea într-alte părți.

— De, oamenii vorbesc, fiindcă se tem, zise Dumitru. Dar e greu de crezut să vie chiar groful să o ceară de la noi.

— Nici frate-meu nu crede, dar eu mă aștept la orice rău, căci de la stăpânirea asta te poți aștepta la orice. Lucru sigur e că s-a făcut până acum comasarea și în unele sate din Ardeal, nu numai în țara ungurească. Mi-a spus un avocat de-al nostru, când am fost mai pe urmă la oraș. Și aproape pretutindenea au cerut-o domnii, proprietarii cei mari de pământ, grofii și baronii.

— Dar cum se poate! – se miră bătrânul Pruncu; – ei au doar moșiils într-o singură tablă. La ei comasarea e gata.

— Bine se poate! Vreau să capete pământ mai mult, alții pământ mai bun, căci ale lor au sărăcit de când și-au împușinat vitele și nu mai țin turme de oi; alții vor să-și aibe moșiile lângă sat, căci vreau să le vândă cu preț mai

mare. Avocatul spune că grofii și baronii cheltuiesc bani mulți acolo, la Pesta lor, și-s plini de datorii până-n grumaji. El mai spune că groful nostru e strâmtorat rău de cămătari, și că dacă ar afla cumpărători la moșie, nici n-ar mai aștepta comasarea, că-i trebuie bani. Ar da-o și mai ieftin, numai să ajungă la parale.

— Moșia lui a sărăcit, nu-i vorbă, de vreo douăzeci-treizeci de ani încoace, de când stăpânul a lăsat-o pe mâna spânului – vorbi Fruncu bătrânul.

— Are vite puține, nu mai răzlesc nici să o gunoieze, nici să o lucre cumsecade.

— Dar noi am putea, nu-i așa? Întrebă cu vioiciune nănașul.

— Noi! Care noi?

— Noi, satul. Tot satul, ori aceia numai care au putere.

— Să o luăm în orândă? Întrebă cu interes Dumitru.

— S-o orândăm, ori să o cumpărăm.

Toată lumea protestă.

— Dar cu ce?

— Așa-mi răspund toți cu care am vorbit până acum, chiar și judele. Oamenilor li se pare cu neputință și una și alta.

— Se vorbește de mult despre comasare? Eu n-am auzit decât de vreo două-trei săptămâni, zise socrul, căzut pe gânduri.

— De vreo jumătate de an. Dar lucrul se ține ascuns. Șpanul nu suflă un cuvânt că s-ar pune așa ceva la cale. Dimpotrivă, dacă-l întrebi, spune că-i o prostie. Dar pe subț mână a vorbit cu unul și cu altul care ar dori să capete pământ mai aproape de sat, și mai mult, și se zice că aceia s-au dat de partea grofului. Trebuie să fie nu știu câți pentru a cere comasarea. De la oamenii ăștia s-a auzit câte ceva. Ba, Ionu Dinului, când îi beat, s-e laudă în gura mare că el va avea cincisprezece iugăre chiar în fundul grădinilor.

I

Între bărbați se porniră multe vorbe în legătură cu comasarea. Femeile ascultau îngrijorate. Isprăviseră cu prânzul și numai păhărelele de vin mai aveau trecere. În focul discuțiilor, erau și ele uitate o vreme. Când sfârșiră de vorbit, o mare îngrijorare era pe fețele tuturor.

— Trebuie să împiedicăm comasarea, cu orice preț, încheie bădicul Pavel Corbu. Și cum groful are lipsă grabnică de bani, mai bine ar fi să o luăm de-acum, din toamnă, în orândă, sau mai bine s-o cumpărăm. Fără groful, cei ce li s-au alăturat lui n-or avea ce face. Să-i plătim orânda înainte pe un an.

— Dar cu ce? întrebă Dumitru.

— Fiecare gospodar mai de seamă poate vinde câte ceva. De-aceea am zis la început că poate vine vremea să mai vindeți o păreche de boi. Din moșia grofului ar lua fiecare atâta cât i s-ar cuveni după orânda ce-o poate plăti. Vezi bine, ar fi minunat să o putem cumpăra. Ne-am mări hotarele cu opt sute de iugăre. Le spun asta mereu oamenilor cu care mă întâlnesc.

— Da, ar fi minunat, dar atâția bani de unde?! întrebă cu mirare socrul.

— S-ar afla și bani. Avocatul cu care am vorbit eu zice că este o bancă mare care dă împrumuturi pentru cumpărare de pământ. Spunea că s-au cumpărat multe moșii grofești până acum în felul acesta.

— Și cine ia împrumutul? întrebă curios Dumitru.

— Toți aceia care vor să cumpere. Să zicem că sunt o sută sau două sute de inși. Ar iscăli cu toții un vechsel pentru toată suma, am sta buni cu toții cu averile noastre, și ar rămânea și moșia grofului intabulată la bancă, până când satul ar putea-o plăti.

Se făcu o larmă încât nu se mai înțelegea nimic. Toți vorbeau deodată, strigau, gesticulau. Mai ales femeile, afară de Sora, care nu se amestecă în discuție; părea că nu o interesează. Începu să adune de la masă și trecu în bucătăria de vară să spele vasele.

Lucrul nu le intră în cap. Cum să întri dator la

bancă? Cum să stai bun cu averea ta nu numai pentru tine, ci pentru toți? Cum să-ți pui în primejdie averea — Cambie.

agonisită cu truda părinților și-a ta, când vor fi destui oameni slabi care nu vor plăti?

Pavel Corbu era un om cu simț practic, deștept și chibzuit. Când vorbise cu avocatul la oraș, îl întrebase și-l descususe despre toată procedura ce ar fi de urmat, pentru că și pentru el era un lucru nou. Încercă deci să le explice toate pe rând, dar păți același lucru ca și cu alții cărora le mai vorbise de treaba asta. Văzu, și de data asta, că nu le intră nici acestora în cap, ca și altora. Singur Dumitru începu de la o vreme să-l asculte cu atenție încordată. Și în vreme ce ceilalți de la masă căzură la învoială că nu-i cu puțință nici orândarea, nici cumpărarea, Dumitru avu cuvântul din urmă:

— Ce spune nănașul e un lucru nou, dar, din cât înțeleg, nu ar fi cu neputință. Numai să se învoiască oamenii...

— Bravo, finule! în sfârșit, încă un om cu mintea limpede! Să știi că suntem zece până acum, și cred că mâne vom fi unsprezece. Frate-meu se va da de partea noastră. îl cunosc eu. E un om deștept socru-tău.

De la comasare trecură cu vorba la culesul apropiat, al porumbului, la semănăturile de toamnă, la alte multe „până ce se făcu târziu, și nănașii își aduseră aminte că-i vremea să plece.

Își luară rămas-bun foarte mulțumiți de omenie, de rânduiaia ce-o aflară în casă, de părinții lui Dumitru.

— Să nu uiți de vie, finule! Să pui mâna pe una - zise nănașul la plecare.

— Și tu, fino, vezi și fii meșteră, ca și mumă-ta. Ți-am spus că am și pus o vițică deoparte.

Sora se îmbujoră din nou, dar nu se supără. De când făcuse nănașu-său mai întâi aluzie la botez, ea căzuse într-un fel de mirare, pe care o purtase și la masă și în bucătăria de vară, la spălatul vaselor: cum nu se gândise

ea niciodată pân-acum că așa ceva s-ar putea întâmpla? Mirarea părea că sapă în ea, și cobora tot mai la adânc. Cum se putea așa ceva? Nu îngrijorare sau teamă, dar nici gândul nu se apropiase de ea că ar putea rămâne însărcinată. Nu se gândise la copii deloc. Era numai ea așa, ori așa erau toate nevestele tinere? Se

469!

gândește cineva la copii, când e în brațele bărbatului său? Nu-i venea să creadă! Ea, cel puțin, când era cu Dumitru, era plină numai de ea însăși, și se desfăta cu el, uitând de toată lumea. Era acesta un rău? Era un păcat? Dar și la cununie spune popa, despre bărbat, «să se desfăteze cu nevastă-sa, păzind marginile legii, căci Dumnezeu așa a voit». «Dacă bărbatul poate face lucrul acesta fără păcat, poate și femeia», își zicea ea, încercând să se dezvinovățească de-a nu fi avut grija copiilor până acum. E adevărat că popa mai spune femeii, la cununie: «Să te înmulțești ca Rachila», vorbe de care ea s-a rușinat de câte ori a fost la cununii, și nu le afla rostul să se audă în biserică... Dar cu ce era vinovată ea că lucrul acesta nu-i venise în minte niciodată?... Își dorea ea un copil? Femeile își doresc copii când se desfătează cu bărbații lor? Clătina cu energie din cap, când îi veneau astfel de întrebări. Nu! Era sigură că niciuna nu se gândește.

Dar gândul că și fără voia ei ar putea rămâne însărcinată, nu o mai părăsi din ziua când nănașul său îi vorbi de botez. Gândul parcă-i presăra în suflet o întristare, o teamă abia perceptibilă și o continuă mirare. Ca și când s-ar fi aflat în fața unei taine de nedezechilibrat, care ridica o teamă amenințătoare și rece, din viitor.

La câteva zile, începu culesul porumbului, și, prinsă de frigurile hărniciei, nu se mai gândi la lucrul acesta.

Se făcuse și cucuruz din belșug, era copt de-l puteai acum sfărmi și duce la moară. Culeseră la ei, ajutoră la cules și la părinții ei, apoi la desfăcut, în șură, până noaptea târziu.



Începu apoi tăiatul jipilor, al cânepii de sămânță, și căratul lor. Toate locurile cu porumb, rămaseră, în câteva săptămâni, rase, și vitele pășteau pretutindenea mohorul îmbătrânit. Mireasma cânepii de sămânță plutea încă deasupra hotarului, prin curți, prin șuri. Din coșarele de grădele luminau ca aurul tuleii de porumb, în razele soarelui ce scăpătase bine spre amiază. Zilele erau tot mai scurte, și nopțile cădea brumă groasă.

Pe la mijlocul lui noiembrie începură să călătorească, învălmășiți, nouri grei pe cer, și se porniră, când se opriră și se schimbară într-o singură boltă sură și joasă, ploile reci de toamnă.

La prinderea postului de Crăciun, Sora se întâlni la fântână cu o prietenă a ei, măritată în dulcele trecut. Abia-și purta pânțele mare. Pe obraji avea pete, și în jurul ochilor cearcăne. Sora nu o mai văzuse de mult. Se sperie, inima i se răci.

— N-am prea ieșit în vremea din urmă –, zise femeia.

— Nu m-am simțit prea bine.

— Doamne, cum te-ai mai schimbat! se miră Sora.

Femeia își aruncă o clipă privirea spre pânțele.

— Acuși scap! Nu mai am decât două-trei săptămâni, oftă prietena. Da' tu cum o duci? Încă n-ai pornit grea?

Sora o privi nedumerită.

— De unde să știu?

— Cum să nu știi? Oricare nevastă știe.

— Știe? De unde știe?

— Nu mai face pe proasta!

— Zău că nu știu, draga mea! Brăcia mă cuprinde ca și pân-acum!

— Brăcia! Ce? Ești copilă să nu știi? În luna trecută te-ai văzut?

Expresia o cunoștea și Sora.

— Nici nu știi. Stai să mă gândesc puțin.

Și ea își duse mâna la frunte și rămase așa un răstimp.

— Nu! Nu m-am văzut!

— Dacă-i așa, ai pățit-o și tu, vorbi înveselită nevasta.

— Din asta se...

— Da, după asta se cunoaște dacă ai rămas grea. Zău, n-ai știut până acum?

Sora se îngălbeni ca ceara.

— N-am știut!

— Acum cred că n-ai știut, și mă mir. Toate nevestele știu lucrul acesta, ba și fetele-mari.

Prietena se aplecă cu greu și-și ridică donițele cu apă.

— De-acuma, eu nu mai am mult. Tu abia începi. Ce să facem, așa-i soarta noastră, a femeilor.

47 t

Porni legănându-se încet pe drum la vale. Sora rămase înțepenită lângă fântână, privind în urma ei până dispăru la o cotitură.

Să fie adevărat?

Pân-acasă își forță mereu memoria să vadă de nu s-a înșelat. Dar își amintea limpede că luna trecută nu s-a văzut. Cum de n-a băgat de seamă? Unde i-au fost gândurile? Nu! De bună seamă nu s-a văzut.

O indispoziție grea o cuprinse. O amărăciune necunoscută îi inundă întreaga ființă. Apoi o revoltă surdă. Se gândi cu dușmănie la nănașu-său: «Putea glumi cu asemenea lucru? Dar nu era deloc de glumit! Era ceva îngrozitor! Da! îngrozitor! Să ajungă ca prietena ei de mai nainte?»

Sara, înainte de culcare, pân' era Dumitru încă pe-afară, se grăbi să încuie ușa, să se dezbrace și să se pipăie în toate părțile. Luă și oglinda din părete și se cercetă. Nu era niciun semn, nicio urmă! Poate nu era nimic! Poate își uitase că s-a văzut luna trecută. Trupul ei era și acum trup de fată-mare. Și ce trup mândru!

Când auzi pașii lui Dumitru în curte, se grăbi să pună oglinda în cui, să-și îmbrace cămașa, să descuie ușa și să se strecoare în pat. Mulțumită Domnului, nu era

încă nimic!

XXX

Peste vreo două săptămâni, Sora văzu înspăimântată că-i mai trecu o dată sorocul fără niciun semn. Dimpotrivă, semnele care urmară în curând o încredințară că prietena sa avusese dreptate: începu să aibă amețeli, și, uneori, grețuri care o sileau să verse, cu toate opintirile ei de-a se stăpâni. Știa de la neveste tinere că acestea sunt semne sigure. Apoi și brăcia începu s-o strângă, și fu silită să mute cheutorile.

În primele săptămâni, conștiința că era însărcinată o tulbură și o schimbă adânc. Vedeă că toți cei din casă știu, că au aflat și părinții ei și vecinii. Vecinele, cunoscutele, îi și spuneau pe față, vorbind cu ea despre asta ca despre un lucru firesc. Unele începură chiar să-i dea sfaturi cum să se poarte acum, de ce să se grijească, la ce să fie cu luare-aminte.

Badea Pavel părea că nu vede nimic, dar glasul i se mai muiase, i se mai îndulcise când vorbea cu ea, deși ochii-i fugeau mereu într-altă parte. Soacră-sa nu știa cum s-o ferească mai bine de orice lucru greu, era mereu gata să i-l ia din mână. Gând îi fu greață și vărsă mai întâi, era numai bătrâna de față. Ea sări să-i pună mâna la frunte, ținând-o de subsuori, și apoi să o îmbune.

— Nu-i nimic, draga mea, nu te speria! Asta se mai întâmplă la început. Pe urmă nu-ți mai vine greață. Poate de unele mâncări să te ferești. Nu-i nimic. Trece îndată.

Bătrâna o asaltă cu vorbele, nemaștiind ce spune de bucurie, căci până acum, cu toată cercetarea ei zilnică, nu descoperise niciun semn la noru-sa.

Dumitru nu cuteza să-i facă nicio aluzie. O vedeă schimbată, iritată, supărată mereu, și aștepta până-i va spune ea primul cuvânt. Simțea că nu i-ar plăcea să vorbească despre asta. Duișia lui crescuse însă, și uneori și asta o irita pe Sora.

— Doar nu-s copil de țată! Ce umbli cu mine cu-atâta grijă? zicea nevasta uneori.

El nu răspundea, dar continua să se poarte cu ea cu sficiune și delicatețe tot mai mare. Uneori Sora râdea, în sine, batjocoritor. «Cine-ar fi crezut că într-un om cioplit din topor ca el este atâta simțire!» Râdea batjocoritor, pentru că de când se încredințase în ce stare se află, începuse să se uite cu dușmănie la bărbat, cu un fel de dușmănie instinctivă, ca și cum numai el ar fi fost de vină. Începu deodată, în primele săptămâni de sarcină, să i se pară altfel decât până atunci Dumitru: cât era de îndesat și de pociumbos, și ce față pătrată avea. În continua ei iritare, păru că începe, din distracție, o cercetare amănunțită a înfățișării lui Dumitru, și nu cruța, în sinea sa, epitetele. Se gândea la ce-i spusese mamă-sa despre el. «Da! Avusese dreptate! Nu e deloc un bărbat frumos!» Apoi, un gând nou veni să o înghețe: «Dacă va semăna cu el copilul?!». Abia după ce-i veni acest gând, îi păru că vede cu adevărat urâtenia bărbatului său... Începu să-l înconjure, să se ferească de el. Toată atmosfera de dragoste pe care o simțea crescând în jurul său, o apăsă câteva săptămâni, uneori i se părea chiar că o sufocă.

Totuși, față de socri nu se ridică în ea nicio pornire dușmănoasă. Cei doi bătrâni erau așa de inofensivi, așa i se fereau din drum, îi vorbeau cu atâta sficiune, încât, deși ar fi voit, nu putea să se supere și pe ei ca pe Dumitru.

Simțise, dintr-o privire, că se bucura și tată-său de starea în care se afla, și-i păru că i se micșorează respectul față de el. Se simțea acum atrasă instinctiv numai spre mamă-sa.

Lelea Maria se întunecă greu când înțelese ce-i cu fată-sa. Ea tot sperase că nu va avea copii, fiindcă nu i se topea în suflet teama că Sora nu va putea-o duce cu Dumitru, deși văzuse începutul bun al căsătoriei lor. Și, în asemenea caz nenorocit, era mai bine să nu fie copii. Apoi se mai temea de-un lucru: nu cumva să semene copilul cu ginerele! mai ales dacă va fi fată, ce s-ar alege

de ea cu statura și mutra lui Dumitru? Ea era dintre femeile care scorniseră versurile:

Decât cu bărbat urât;

Mai bine moartă-n mormânt!

Decât cu urât la masă.

Mai bine ciurma în casă!

Nu putea ieși dintr-ale ei și pace bună! Pentru ce să se mai nască și alți oameni urâți în lume? Nu! Ea nu se bucură când își văzu fata-ntr-altă stare, ci o cuprinse o milă adâncă pentru ea, un fel de spaimă chiar, ca și când ar fi văzut-o pe Sora intrată cu un picior într-a prăpastie din care nu o mai putea scăpa.

Această compătimire, care se desprindea din privirile, din toate liniile feței, din vocea ei, îi făcea bine Surorii, și se simțea atrasă spre ea. Cât ce avea vreme, cât ce putea, cât îi ținu iritarea aceea, scăpa de la socri, își lua cusătura subsuoară sau furca în brâu, și se ducea lamamă-sa. Nu-i păsa nici chiar de privirile iscoditoare ale soru-sii. Mai venea bucuros acasă și pentru Ioniță.

Copilul nu vedea nicio schimbare la ea, nu putea avea, la vrâsta lui, nicio bănuială, și se alihea de Sora și se lăsa alintat de ea ca și mai înainte, în vreme ce-i spunea noutăți de pe-acasă. Uneori îi spunea copilării, la auzul cărora Sora râdea cu hohote și, ascultându-l, uita pe-o clipă starea în care se găsea, își închipuia că era iar acasă, fără nicio grijă, și se simțea fericită. Se bucura, de asemenea, de compătimirea mută a mamei sale, și se cufundau în povești despre unii și alții, despre veștile ce umblau prin sat. Lelea Maria se făcea că nu vede nimic, și, ceea ce era neobișnuit la o mamă, nu-i făcea nicio aluzie cel puțin, nu-i dădea un sfat cum să se îngrijească, de ce să se ferească.

Sora-i era recunoscătoare pentru asemenea purtare, și nu încerca să pătrundă cauzele ei. Dacă le-ar fi cunoscut, poate s-ar fi și revoltat, pentru că mamă-sa își zicea uneori, în spaima ei de urât: «E-ntr-altă stare, de bună seamă, dar până la urmă, cine știe? Multe se mai

pot întâmpla... Ar putea să lepede dintr-o ridicătură, dintr-o spaimă, s-ar putea naște copilul mort. Se mai întâmplă, Doamne ferește!» Nu uită să adauge în gând și pe «Doamne ferește». Dar ea se simțea mai ușurată cu gândul la asemenea posibilități nenorocite. Așa de mult se temea să nu aibă un nepot «ca o maimuță» și să nu fie Sora prea legată de bărbat, pentru cazul când nu l-ar mai putea suferi lângă ea.

A! se chinuise ea destul în primele zile după căsătoria Surorii! Deși era vorba de fericirea fetei sale, simțea o pornire drăcească gândindu-se la Dumitru, și-i aplica lui cuvintele din versurile făcute pentru nevasta urâtă:

Sara, când se suie-n pat.

Parcă-i ursu-mpiedicat;

Dimineața, când se scoală.

Parcă-i piatra de la moară.

Cu toate că era mama Surorii, nu se putea stăpâni să nu-și închipuie, fără a se rușina, scena cu Dumitru lângă fata ei. Atât era de pornită împotriva urâtului, mai pornită decât împotriva păcatului.

În tulburarea ei organică, ce-i schimbuse într-atâta și simțămintele și purtarea, Sora se liniștea lângă mamă-sa. Împreună vorbeau adeseori de Stana. Lelea Maria băgase de seamă că lui Lieșu Neagului începea a-i mirosi cătrînța fetei sale, și unde putea se ținea pe urmele ei. Înțelesese că nici Stana nu se codește, și era furioasă, căci Stana, în trei-patru ani, putea fi fată de măritat, în vreme ce el, la vremea aceea, nici nu se va fi înapoiat din militarie.

Sora îi luă apărarea: pentru că se întâlneau și stăteau de vorbă, ca doi copilandri ce erau, n-avea să curgă sânge! Toți fac la fel. Dar mamă-sa nu se da învinsă.

— Nu-i asta! Să știi că Stana, nu vor trece nici doi ani, va vrea să se mărite cu el. Am văzut eu porneala!" Pe tine n-am pus mâna cât ai fost acasă fetișcană și fată-

mare, dar pe ea a trebuit s-o flișcănesc de două ori până acum, îi declară într-un rând mamă-sa.

Ceea ce-i confirmă mai târziu, când rămaseră singuri, și Ioniță. Îi spuse vestea cu însuflețire, ochii-i luminau triumfători.

— O fi stricat ceva, Ioniță, zise Sora, făcându-se că nu știe nimic.

— Nu, n-a stricat nimic.

— O fi vărsat șistarul cu lapte, ca mai demult, când era mai mică.

— Nu, că sluga ia el totdeauna vițelul de la vaca pe care-o mulge Stana.

— Așa? Atunci o fi greșit ceva, de bună seamă.

Ioniță se înalță în vârful degetelor să-i spună la ureche; nu ajunsese, și Sora își plecă zâmbind capul.

— A prins-o la porțiță cu Ilieș.

— Nu mai spune!

— Ba-i așa! I-am văzut și eu, mai de multe ori.

— Poate tu i-ai spus mamei că-s la porțiță...

— Nu! Nu i-am spus! Am vrut mai de multe ori să-i spun, da' mi-a fost rușine.

— Nici n-ar fi bine să te amesteci tu în trebile altora, zise Sora cu glas schimbat, și băiatul se întristă.

— Da' io n-am umblat anume să-i văd. Am dat peste ei la porțiță, căci de mine nu se feresc.

— Las, Ioniță, nu-i nimic! Iată, mai schimbă și ei câte-o vorbă, să le treacă de urât.

Ioniță se gândi că dacă ar fi așa, mamă-sa nu ar fi bătut-o pe Stana. Se uită nedumerit la Sora, care zâmbea, și nu mai zise nimic.

Când rămânea numai cu mamă-sa în casă, vorbeau despre multe de toate. Dar un lucru nu-l atinseră niciodată, niciuna nici alta: de Gheorghe Mărginean nu pomeniră niciodată nimic, deși prin sat se vorbea că a scris de curând acasă că are nădejdi bune să scape mai curând din temniță decât îi fusese croită osânda. Și, iarăși, oricât se temea - dar parcă și aștepta -, lelea

Maria, ca fată-sa să înceapă a se plânge de bărbat, Sora nu se plânse niciodată cu nimic, nici de el, nici de socrii săi.

Aversiunea pe care Sora o simțea față de Dumitru în primele săptămâni ale sarcinii, nu era continuă, nu era statornică. Numai uneori îi era silă, când se urca în pat lângă ea, sau când, ziua, prea umbla în dâra ei. Așa că nu se gândea adeseori la faptul că nu era un bărbat frumos; numai când îi trecea prin minte că ar putea semăna copilul cu el, nu-l putea suferi.

Și ca și când i-ar fi ghicit gândurile, ori ca și când mama și fata semănau și la gânduri, lelea Maria un singur sfat se încumetase să-i dea fetei, în aceste prime săptămâni de sarcină:

— Să nu te uiți prea mult la nimic urât. Cât poți să te uiți numai la ce-i frumos, fie bărbat, fie femeie, fie lucru. Sfatul ăsta-l știu nu numai de la mama, ci l-am auzit și de la bunica.

Erau zile, în vremea aceea de la începutul sarcinii, când nu mai putea suporta îngrijirile cu care o înconjurau bărbatul și socrii. I se părea că o țin drept o neputincioasă, și-atunci se revolta, atinsă în mândria ei, și striga, aruncându-și capul pe spate:

— Dar lăsați-mă odată în pace, doar nu-s oloagă!

Și pentru a le dovedi, se avânta cu hărnicia veche după treburi.

Dup-o lună, amețelile, grețurile, se răriră, până încetară de tot, și Sora se trezi deodată altă femeie: îi trecu toată iritarea, nu se mai gândi că Dumitru e urât, nu-i mai era greu de atențiile lui și ale socrilor. Se liniștise din nou, și, nu-și dădea sama cum și pentru ce, avea senzația că-i mai solidă, mai bine înfaptă pe picioare. Îi reveni pofta de mâncare, i se risipiră umbrele de pe față, și într-o săptămână două se făcu parcă mai frumoasă. Acum nu-i mai îngăduia soacrei sale să-i ia lucrul din mină, o asigura că-i face bine să muncească, să umble, să se ostenească. Și chiar așa era.



— Nu-i vorbă, mișcarea e bună – zicea lelea Anica –, numai să nu te ostenești prea tare, și mai ales ferește-te să nu ridici ceva prea greu.

— N-avea nicio grijă, mumă! Voi putea lucra ca și mai înainte. Mi-a fost mie rău acum la început oleacă, dar mi-a trecut.

— Să deie Dumnezeu să-ți fie sarcina ușoară, să fi scăpat cu-atât. gea fost cu tine, e nimic. Ești o fată sănătoasă și tare. Dar altele mai slăbănoage o duc greu, săracile, toată vremea sarcinii.

— Nu voi mai avea nimic. Simt eu. Mă simt bine și sănătoii sa.

Acum primea, totuși, cu bucurie și mișcată, toate dovezile de dragoste și simpatie din jurul ei. Nu o mai iritau, ci, dimpotrivă, cu cât trecea vremea, îi cădeau tot mai bine, și se simțea tot mai înrădăcinată în casa și familia aceasta. Când își aducea aminte cum îl judecase pe Dumitru, cum se ferise de el și cum îl repezise uneori, îi părea rău și se rușina. «Săracul! Ce-i de vină el? Așa-i rânduiala lumii și-a femeii, și trebuie să mă împac cu ea», își zicea pocăită și întărită de o putere nouă, care pornea, parcă, din adâncurile ființei ei. Iarăși nu-i mai părea bărbatul urât, dar când își aducea aminte de sfatul mamei sale, își lua totuși repede ochii de la el. Acum nu-i mai păsa de nimic. Mergea regulat la biserică, ieșea la horă să privească, iar când, după Crăciun, reîncepură șezătorile, se ducea și ea în toate sările lucrătoare la șezătoarea nevestelor de pe ulița Morii, în rând cu altele. Intrase într-o tagmă nouă, și înțelese numaidecât că șezătoarea femeilor se deosebea de aceea a fetelor.

În prima sară când ajunse între ele – erau, cele mai multe, neveste tinere, dar și femei măritate de cincisprezece – douăzeci de ani – se adunară cu toatele în jurul ei și o descusură din fir-în-păr în legătură cu sarcina ei. Sora le ținea piept cu vitejie, le spuse tot ce se putea spune și ști, până când, mulțumite cu toatele, își luară locurile pe lavițe și începură să toarcă. Se convinse

repede că indiscreția lor nu privea numai sarcina ei, ci multe alte lucruri în legătură cu viața dintre bărbat și femeie, și îi trebui timp până să se obișnuiască a le asculta fără simțământul acela penibil de la început. Nu mai era în poveștile lor, și intime și în gura mare, aproape nimic din pudoarea ce îmbâcsea atmosfera din șezătoarea fetelor, și, fără să vrea, Sora făcea asemănare între ele, regretând, la început, că nu-i iarăși fată, să poată merge la șezătoarea fetelor. O vreme se gândi că numai nevestele din ulița Morii sunt atât de slobode la gură, că cele din ulița Câmpșorului sunt mai cuviincioase. Dar după câteva sări începu să se obișnuiască, încercând să se convingă că pentru niște neveste toate lucrurile acestea despre care vorbeau erau firești și cunoscute, și că nu aveau pentru ce să se sfiască, pomenindu-le. Le cunoștea și ea pe toate, deși încă nu vorbise despre asemenea intimități nici cu cele mai bune prietene, măritate înaintea ei.

Și, apoi, despre asemenea lucruri se vorbea numai câteodată, în treacăt. Subiectele obișnuite ale poveștilor din șezătoarea femeilor erau noutățile și întâmplările din sat, cleвете asupra celor care nu erau de față. Uneori povestea una și ascultau toate, alteori se vorbea pe grupuri, și mai rar șopteau câte două la ureche, și adeseori nici acestea nu scăpau de celelalte, să nu spună și tare ceea ce-și șopteau.

Mai rar se aprindea câte-o sfadă, în câte un grup, sau între două-trei femei, când aveau să se acuze reciproc cine știe pentru ce vorbă spusă sau nespusă, prin sat, sau pentru vreo purtare ofensatoare. Nu-i vorbă, se ajungea uneori și la câte-o scurtă încăierare, după care una cel puțin, din cele două certate, pleca furioasă, dar adeseori plecau una după alta.

Ceasurile se scurgeau însă, mai cu seamă, în povestirea noutăților, a întâmplărilor din sat, din cutare familie, și în cleвете aprinse și înveninate.

În scurtă vreme, Sora ajunsese, astfel, la curent cu tot

ce se petrecuse în sat în vremea cât ea nu se mai interesa de nimic decât de starea în care se trezise.

În tot dulcele Crăciunului vâlvă mare făcu comasarea și problemele ridicate de ea. Nu trecea sară ca în șezătoare să nu se vorbească despre aceste lucruri, cu mare zarvă și cu multă agitație, pentru că părerile femeilor erau împărțite, cum erau și ale bărbaților, în tot satul.

Sora auzise vorbindu-se despre ceea ce agita satul, din sărbătorile Crăciunului mai ales, și în casa părinților săi, și a socrilor. Dar cum și Dumitru și Ion Corbii se alăturaseră la părerea lui Pavel Corbu, la ei nu mai erau discuții, ci se declaraseră fie pentru orândare, fie pentru cumpărare, lucrul principal fiind să nu se ajungă la comasarea pământului.

Dar în cele mai multe familii erau încă discuții aprinse între bărbat și femeie, între tată și fecior, între bătrâni și tineri, și adeseori vecin cu vecin se luau la hartă pe chestia aceasta.

Femeile, cele mai multe, veneau în șezătoare cu capul plin de discuțiile de peste zi, cu sufletul adeseori răvășit de certele în care ajunseseră, și continuau aici să-și verse focul, să-și spună convingerile și părerile, să se combată.

Sora, tot ascultându-le, torcea întins, ca și când nu le-ar fi avut grija, ajungând să cunoască de aproape ceea ce frământa satul. Părei de erau foarte împărțite.

— Oamenii se tem de-a geaba. Se molipsește unul de la altul, și nu mai știu unde li-i capul. N-o să facă la noi nime nicio comasare de-alea!

— Păi, așa n-au crezut nici cei din Bogatu, și nu le măsură acum inginerii pământul, să-l împartă din nou?

— Se vorbește, dar încă nimeni n-a văzut pe inginerii aceia.

— Ei, asta-i acum! Dacă nu i-ai văzut tu, nu i-a văzut nimeni! Mi-au spus oameni din Broșteni care au trecut pe-acolo și i-au văzut. Zice că toată ziua îs pe hotar și se

chiorăsc prin nește ocheane lungi, iar patru oameni tot bat pociumbi unde le arată inginerii, și măsură cu niște lanțuri lungi, cum nu s-au mai văzut.

— Lasă-i să măsure! Unde-i Bogatu și unde suntem noi? Pin vor ajunge aici, poate vom fi oale și ulcele!

— Vezi că nu vin pe rând din sat în sat! Trec peste trei și patru, și merg acolo unde sunt chemați de grofi.

— Păi, pe groful nost cine l-a văzut la față? El nu mai are grijă de moșie. Nu face spânul ce vrea cu ea?

— Se spune că are mare lipsă de bani. Vrea să capete moșia lângă sat, apoi să o parceleze și să o vândă cu preț întreit.

— Vor mai avea și domnii cei mari nevoie să-și vândă pământul pentru bani!

— Au, că o duc numai în petreceri și cheltuiesc mulți bani.

— Apoi, așa se aude, că trebuie să fie și mai mulți oameni din sat care cer comasarea, nu-i destul s-o ceară groful.

O vreme vorbeau, de obicei, numai câte două-trei, apoi intrau în conversație și altele, și de ici și de colo, care trăseseră cu urechea.

— Da' nu știi că s-au și aflat astfel de oameni?

— Cine?

Săriră mai multe cu gura:

— Melentea!

— Și Opriș!

— Și Bulhuc.

— Și Jurcan.

— Ei, ce numără ei! Sunt dintre cei săraci.

— Săraci, da-s mulți! mai toți aceia a căror moșii sunt departe de sat. Li s-a făgăduit că vor căpăta pământ în apropiere.

— Și ce-ar fi dacă ar căpăta? Vouă, care aveți tablele aproape de sat, vi-i ușor. Duceți șase cară de gunoi la zi, ori și mai multe, în vreme ce bărbatu-meu pleacă dimineață cu unul și se întoarce la prânz, ori nici atunci,

când drumurile-s rele. Nu-i asta o mare nedreptate? Cei săraci au locurile mai departe! Las să le aibă și ei lângă sat, să le poată gunoi, să le poată lucra mai bine.

— Asta-i așa, nu-i vorbă! Până ajungem, de-o pildă, noi la sapă, la săceră sau la fin, cei din apropiere au isprăvit postații întregi.

— Vorbiți și voi să nu tăceți! Dar cum ar putea avea cu toții moșiile lângă sat? Unde ar încape? Oamenii sunt mulți, hotarul e mare, nu se poate ca unii să nu-și aibă tablele mai departe, iar alții mai aproape! vorbiți prostii!

— Ba nu-s prostii! vorbim de ce ne doare, și de ce-i adevărat!

— Dar cine-i de vină că aveți locurile departe? Fiecare le-am moștenit unde le-au avut părinții și moșii, unde le-am căpătat de zestre, sau le-am cumpărat. Cine poartă vreo vină că unele-s aproape, iar altele departe?

— De vină nu-i nimeni, vezi bine, dar oleacă de dreptate n-ar strica!

— Și dreptatea asta ar veni chiar prin comasare! Să ai toate tablele la un loc, de-a valma griul cu cucuruzul și iarba. Când bate-o gheață să ți le zdrobească pe toate, să nu mai rămâi cu nimic.

— Așa-i! Acum pământu-i împărțit în table, în hotare. Bate gheața un hotar, rămâne altul. D-apoi ogoare unde să mai faci, și unde să mai pășuneze vitele? Acum intră cu toatele în miriști, intră în cucuruziști după ce-s tăiați jipii, intră în lunci după cositul otăvilor. Dacă ai toată moșia într-un loc, trebuie să te strâmtorezi cu tot ce ai pe locul tău. Nu! Doamne ferește! Nu ne trebuie nicio comasare.

— Poate nici nu vine! Sunt oameni în sat care-i vor lua-o înainte! Noroc că mai sunt și oameni cu cap.

— Cum să i-o ia înainte?

— Așa, că vor lua în orândă moșia grofului, ori vor cumpăra-o.

— Am auzit și io de asta, dar nu mă doare capul! Su ce să o cumpere ori să o ia în orândă?

— Se spune că sunt până acum cincizeci de gospodari care vor să-și intabuleze moșiile și să ia împrumut de la bancă. De când s-au dat pe față, cu Pavel și Ionu Cor

4 h2

bului, și părintele Andrei și învățătorul, oamenii au prins curaj și se dau tot mai mulți de partea lor.

— Las să se deie și să o pățească! Io p-al meu nu-l las să se bage dator pentru nimic în lume. Nu știu ce-i datoria la bănci și nu vreau să știu! Las să-și bage capul cei avuți, că lor tot le mai rămâne! Dar noi, nu, odată cu capul.

— S-au înscris și oameni mai săraci, nu știi? Pătru Bumbea, Vasile Cârnău, Isidor Parască, Gheorghe-a Mocanului și mulți încă.

— Vor plăti pentru ei gazdele, o să vezi tu. Io nu vreau să plătim pentru nimeni. Și spun că-i mare prostie să stea bun tot satul unul pentru altul.

— Nu stau decât cei care vor să ia împrumut să cumpere o parte din moșia grofului. Pe voi, dacă nu voiți, nu vă silește nime, n-avea nicio grijă. Numai să nu vă pară rău la urmă, când veți vedea pe alții cu table nouă în moșia grofului!

— Ar trebui să nu strige mereu împotriva celor ce vor să cumpere. Se vor folosi și cei care nu voiesc, pe urma lor.

— Gum se vor folosi?

— Nu se mai face comasarea, și rămânem cu pământul cum ne-am pomenit din bătrâni.

— Ba, io aș vrea să se facă, să ajung și eu cu moșia mai aproape de casă.

— Și mie mi-ar plăcea! S-ar vedea atunci că și noi putem scoate bucate multe!

— Dar dacă ți-ar veni moșia pe dealul cu spini, unde pasc acum caprele?

— De ce acolo?

— E aproape de sat, și pământul s-ar împărți tot,

bun și rău deopotrivă.

— Zice că s-ar împărți hotarul în șase clase, după bunătatea pământului, și omul poate să aleagă ce clasă-i trebuie. Cine cere întâile clase, capătă mai puțin, cine cere în loc slab, capătă mai mult.

— Cum? Io să capăt avere mai puțină decât am acum?

— Dacă ceri un loc de clasa întâia, de bună seamă. Sau aproape de sat. Bărbatu-meu a aflat multe despre coma sare de la judele și părintele, și toate-s rele! Dacă le-ar ajuta Dumnezeu oamenii să cumpere moșia grofului, ar fi mare noroc pe sat.

— Da' să nu-i bage pe oameni datori la bancă! N-o să mai rămână nimic din avera lor! Le-or vinde și cenușa din vatră! Se aude ce fac băncile, executorii și avocații! Abia așteaptă să nu-și poată plăti omul rata, și tăbărăsc cu licitarea pe averea lor.

— Păi nime nu ia împrumut cu gândul să nu-l plătească. Vezi bine că băncile nu pot rămânea de pagubă, dacă omu-i slab și nu se îngrijește să plătească la vreme.

— Mai bine era când nu mai știau oamenii de bănci! Când aveai o lipsă mare, cereai împrumut, fără camătă, de la cutare sau cutare, și te ajutai, îți făceai năcazul. Apoi, când făceai banii, îi dădeai înapoi mulțămindu-i.

Sară de sară auzea Sora discuții asemănătoare, de obicei pe la mijlocul șezătorii, căci la început veneau cu veștile despre cutare sau cutare, cu clevețele, iar către spartul șezătorii își mai aducea câte una aminte de cine știe ce veste însemnată, ce-a zis cutare, ce-a făcut cutare, și ținea să o spună. Uneori vorbeau toate deodată, cu aprindere, fusele se opreau, și nu se mai putea înțelege nimic din ce spuneau.

Sară de sară erau vești nouă în legătură cu comasarea. Cine s-a mai înscris pentru cumpărare, cine s-a declarat pe față împotriva, cine era cu cei ce vorbeau numai de-o orândare, și cine s-a mai dat de partea

grofului, să ceară comasarea.

De la o vreme începu să se amestece și Sora în discuții, luând partea celor ce voiau să cumpere moșia. Ea începu să se gândească la lucruri nouă, să înțeleagă că femeile acestea nu se agitau în zadar, căci era vorba de averea, de moșia lor și-a copiilor lor. Ea se simți micșorată în conștiința sa prin faptul că până acum nu s-a gândit decât la ea, la bucuriile și durerile ei, că niciodată nu și-a dat sama că are și ea o răspundere față de averea lor. Nu aprecia până acum nici moșia lui Dumitru, nici zestrea ce-a adus-o singură. Și iată pe celelalte femei câte gânduri le bat!

Își dădea, cu încetul, sama că preocupările ei au fost prea strâmte: căsătoria cu plăcerile ei, sarcina, îngrijorările din pricina ei. Iată, toate aceste neveste, care sunt și ele căsătorite, au purtat sarcini, au copii, se zbat și pentru alte lucruri. Da, viața se-arată cu mult mai largă decât grija numai de tine!

Convingerea aceasta creștea în ea, sară de sară, înțelegând din poveștile de alt fel ale femeilor câte greutăți și năcazuri sunt pe lumea asta, în atâtea familii.

Iată, de-o pildă, vestea despre Anica Boarului, care a murit la întâia facere. O nevastă ca un prapur, frumoasă și voinică, sănătoasă. Trei zile și trei nopți s-a chinuit, și n-a putut-o scăpa nicio femeie meșteră. Copilul a scăpat cu viață, dar ce folos?

— Ionu Boarului, bărbatul - povestea o femeie -, în cele din urmă a cerut căruța popii și s-a dus în oraș după doftor. Dar când a sosit, Anica era moartă, înțepenită în pat, ca turta de ceară la față. «A pierdut prea mult sânge! - zise doftorul, mânios.

— De ce ați trimis dujcă mine așa de târziu?» Bietul Ion n-a putut scoate o vorbă, numai bătrânul băgă mâna în șerpar oftând: «Gât îți plătim, domnule?». Vai de zilele lor, se dau cu toții cu capul de toți păreții!

Iată povestea altei femei: Baba Mâia a lui Verzaru nu mai poate muri. De două săptămâni n-a mai pus în



gură nici picur de apă, și moș Verzaru nu se mai mișcă de la căpătâi cu luminița de ceară aprinsă. Popa i-a făcut toate slujbele pe care le știe, dar baba holbează din ochi, fără grai, fără auz, și nu mai moare!

Iată sărăcia din casa lui Ilia Natului, cel cu opt copii, povestită de alte neveste. N-au în casă decât făina pentru mămăliga de-o zi, și-i abia începutul iernii. Nu mai au lemne, și Ilie zace în păcel plin de junghiuri, iar nevastă-sa n-are cu ce se încălța să meargă după uscături. Noroc cu vecinii, dar și vecinii se vor sătura de la o vreme să tot dea de unde nu mai pot aștepta înapoi.

Iată bătaia din casa Păsculesei. A venit bătrânul iar beat acasă, a început să suduie, după cum i-i obiceiul, a sărit feciorul, a sărit la fecior bătrâna, s-a repezit la bătrâna noru-sa, și-așa s-au încăierat cu toții, încât au trebuit să sară vecinii să-i despartă.

Iată cazul din casa Olarului. Nevasta fugită de trei săptămâni la părinți. Au fost azi nănașii după, ea, s-o ducă la bărbat. N-au putut-o scoate din casă. Cică mai bine se spânzură. Stăruie pentru despărțenie și acum. Și au patru copii mici, și plânge mamă-sa și blastămă, iar fata se tăvălește pe jos și zbiară: «Calcă-mă în picioare, dar la el nu mă mai întorc».

Oleo! Câte rele și năcazuri nu povesteau femeile sară de sară! E plină lumea de nenorociri, și ea... s-a simțit nenorocită pentru o sarcină!

Într-o sară, către sfârșitul dulcelui, trei neveste șopoteau într-un ungher, ferindu-se de celelalte, dar mai ales de ea, sau cel puțin așa i se părea. Trase cu urechea, și putu prinde o parte din conversația lor.

— Trage el nădejde, săracul, doar omul cu nădejdea trăiește.

— Să vedeți, mumă-sa nu se lasă!

— Păi, jalbă a băgat ea de mult, de astă-vară.

— Judecata-i judecată! Numai în zadar mai cheltuie.

Sluga spune că iar i-a cerut avocatul bani, și că trebuie să vândă o vacă.

— Încă are noroc cu sluga, altfel ar vinde tot ce are ca să-l scape. Dar omul se pune împotriva și-o amenință că pleacă.

— Ce nu ar face o mamă pentru copilul ei!

Cele trei femei începură să vorbească mai încet. Se părea că fac aluzii răutăcioase la niște legături ce ar fi între slugă și femeie... «Altfel, cum i s-ar împotrivi? Gum n-ar merge să vândă vaca?»... «Prostii! o femeie ca lelea Ana! O femeie mereu cu moartea în suflet!”

Sora păli. Da, nu mai era nicio îndoială că vorbeau despre Gheorghe și mamă-sa. Dar de ce șopoteau? Până-acum a auzit vorbindu-se în șezătoare de mai multe ori despre ai Mărgineanului, vorbe pe față, chiar și despre ce scrisese Gheorghe, că nădăjduiește să scape mai curând, chiar și despre recursul ce l-a făcut avocatul împotriva sentinței, și că lelea Ana a cheltuit bani grei până acum. Nimeni nu se ferise de ea, povestind acestea... Cele trei ce vor să ascundă? «Poate li-e rușine că o bănuiesc pe lelea Ana cu sluga Iosif Fătu? Dacă-i așa, le și poate fi rușine», își zise Sora revoltată, și toată sara nu se mai uită la cele trei neveste.

Totuși nu înțelegea pentru ce i se strânse inima auzind vorbele lor, când mai înainte auzise pe altele vorbind despre ai Mărgineanului, ca și când ar fi vorbit despre oricare alt om din sat, fără să simtă nicio jenă, nicio tresărire. Pentru ce s-a întristat acum și-i pare că nu se va mai sparge câtu-i lumea șezătorea? Poate pentru că se atinseseră cu vorba de lelea Ana...

Mergând spre casă, îi trecură prin minte năcazurile și nenorocirile povestite de femei, tot lucruri despre care ea nu avea habar. Se gândea cu amărăciune la atâtea suferințe, și avu din nou senzația că lumea, viața e cu mult mai largă decât i se păruse ei, cu mult mai plină de frământări... Apoi, pentru întâia oară de la nenorocirea din casa Mărgineanului, se gândi la câte va fi trebuit să îndure lelea Ana. Lelea Ana, care fusese așa de bună cu ea! O povară i se puneă tot mai grea pe umeri, cum

înainta prin întuneric cu furca subsuoară, până când o opri în loc: din adâncuri nepătrunse i se ridica în val suferința ei de altă dată, legată de familia Mărgineanului. Rămase o vreme locului, respirând greu, apoi se înfruntă și porni cu pași repezi: «M-am mirat ca o proastă că în lume sunt atâtea suferințe, ța și când eu n-aș fi trecut prin ele! M-am mirat că viața nu-i așa de strâmtă cum mi s-a părut în vremea din urmă, parcă n-aș fi știut! A, dar ce limbi veninoase mai sunt pe lume! Să cuteze a se atinge de cinstea unei femei ca lelea Ana!» Nu-și dădea sama în ce contrazicere se afla cu sine însăși. Iată, se împlinește anul de când nu i-a mai avut nicio grijă lelei Ana. De pe partea ei putea să fie vie sau moartă. Ce i-a venit să-i ia acum apărarea? Nu se gândi nici cum i s-a ridicat din adâncuri valul acela de suferință, la care nu se mai gândise, pe care o uitase de mult, care privea un trecut înmormântat. Nu era conștientă de rostul acestei emoții. Dar nu se putu scutura de ea vreo câteva zile în șir. Fu mereu indispusă și morocănoasă, încât soacră-sa începu să o urmărească din ochi cu băgare de seamă: să nu i se întoarcă răul! Cu multe neveste tinere se mai întâmplă! apoi ființa i se limpezi din nou, tulburarea căzând la fund, nemailăsând nicio urmă în purtarea ei.

### XXXI

Cele trei femei pe care le auzise Sora vorbind la șezătoare despre ai Mărgineanului poate nu fuseseră chiar așa de veninoase la limbă cum îi părură ei. Ele nu locuiau pe ulița Câmpșorului, dar toată lumea de pe ulița asta se mira de traiul ciudat care se desfășura în gospodăria Mărgineanului, de când rămăsese pe mâna lelei Ana și a slugii Iosif Fătu. Căci nu se mai văzuse un slugă care să țină la averea stăpânului mai tare ca la a lui, nici să poruncească cum porunceă el, ori să i se împotrivească stăpânei ca Iosif Fătu.

Bărbatul și femeia erau cam de-o vrâstă, în putere încă amândoi. Iosif nici nu semăna a slugă, se purta în

toate ca un gospodar. De altfel, la vrâsta lui, cine mai slujea?

În primele săptămâni după nenorocire, dacă nu era Iosif, se putea alege praful din toată gospodăria, de pe partea stăpânei: uita luminarea aprinsă în grajd, când mulgea vaca; în pod, când cotrobaia pe-acolo după ceva; uita cămara deschisă peste noapte; nu mai ținea sama când trebuia dus la moară, uita să dea mâncare porcilor, găinilor, așa că sluga trebuia să se ațină mereu pe urma ei.

Numai după ce se înapoiaseră de la părintele Nicodim din Boz, lelea Ana se mai înzdrăveni la cap. Dar alunecă în altă exagerare, mai ales după ce se cunoscuseră judecata lui Gheorghe, și-i încetară oile să-i mai moară de călbează: o luă un vârtej de hărnicie care nu mai cunoștea nicio măsură, și dacă sluga s-ar fi luat după ea, ar fi semănat cucuruzul în martie și ar fi secerat cât ce începeau holdele a se albi. Voia să agonisească să-i crească averea lui Gheorghe, pentru când se va elibera din închisoare și va veni acasă. Așa credea dânsa, dar se aruncase în viitoarea lucrului mai mult ca să uite, ca să poată trăi, să-i treacă mai ușor zilele lungi ca săptămânile.

De altfel, înverșunarea aceea în hărnicie se potoli după o vreme, când avocatul care îl apăraseră pe Gheorghe la judecată începu să-i dea nădejde că recursul înaintat de el la instanța cea mai înaltă ar putea să reușească. De-atunci nu treceau două săptămâni să nu meargă la oraș să vadă de n-a venit răspuns. Și niciodată nu mergea cu mina goală. Din când în când erau cheltuieli nouă cu drumurile avocatului în capitală, cu angajarea a încă unui avocat chiar din capitală, așa că trebuia să facă rost de bani: vindea din bucate, din porci, din oi, până când sluga se puse în prag. Era vorba să vândă o vacă. Asta a fost pe la începutul toamnei, când se și răspândi vestea în sat că Gheorghe ar fi scris plin de nădejde în scurtarea pedepsei. Dar Iosif Fătu i se

împotrivi atunci cu tot dinadinsul.

— Nu se poate, stăpână, să mai vinzi - îi zise el cu hotărâre.

— Domnii aceia mari s-au pus să te jefuiască.

— Dar sunt cheltuieli nouă și mari, Iosife, cu ștempele\*, cu drumurile și cu câte altele mi-a înșirat avocatul de nu le mai ții nici minte.

— Cunosc ceva și eu la judecăți, stăpână. A băgat apelata \*\*, a pus ștempele, a fost o dată pân' la Pesta, la Tablă \*\*\*! A isprăvit cu toate. Acum nu mai are decât să aștepte termenul de judecată; până atunci nu mai are ce căuta la Pesta, nici de ștempe nouă nu mai are lipsă.

— Păi, ce știi eu! L-am cunoscut om de omenie, se văicărea lelea Ana.

— Eu nu spun că nu-i, mi-a plăcut cum a vorbit la apărare. Dar a simțit că sunteți oameni cu stare bună. Altfel nu mai băga el apelata câtu-i vacul.

— Dă-i trebuie și pentru avocatul celălalt. Zice că are legături cu judecătorii cei mari.

— Vrea să te mulgă, stăpână, asta e! Eu cred că nici nu este alt avocat acolo în Pesta. Sunt vorbe de-ale lui.

— Acum o dată să mai vând și vaca, să-i duc banii, apoi de-aci încolo va fi cum va vrea Domnul.

— Ba dumneata nu vei vinde nicio vacă. Altfel eu îmi iau încă în ia-sară desagii și plec. Ce folos dacă adunăm cu o mână, iar cu cealaltă risipim?

— Timbre.

\*\* Recurs.

„\* Qurtea de Casație.

Nu se învoi, nu duse vaca la târg, și lelea Ana nu mai stăruia: se temea grozav să nu-i plece sluga. Ce-ar ști face ea singură, un cap de femeie? Sau cu un flăcăiandru care nu se pricepe la nimic?

Ei vorbiseră într-o sară, în curte, lângă grămada de lemne, unde sluga tăia niște vârfuri. O vecină de după gard îi auzi și se minună și mai tare ca de alte purtări și relații între stăpână și slugă. Ca și altă dată, dădu sfoară-

n sat. Căci ea, Vuța Surdului, o bătrânică văduvă, le urmărea de mult purtările și vorbele, fiindcă nu 1 se împărea ca o slugă să se poarte așa cu stăpâna lui, decât numai dacă... numai dacă mai era ceva între ei. Vuța Surdului fu izvorul din care porniră mai întâi nedumeririle, șoptele și apoi clevetele despre lelea Ana Mărgineanului.

Adevărul e că, cu cât trecea vremea, erau tot mai multe motive ca ea sau altele să intre în gânduri păcătoase. Iosif Fătu își lua tot mai băttător la ochi aerul de stăpân al casei. Știa, de-o pildă, toți vecinii, că la sămănatul grâului s-au certat rău, și că până la urmă a rămas biruitor sluga. Era vorba dacă să mai cearnă și cu ciurelul grâul de sămânță, ori nu.

— Nu-l mai dăm prin ciurel, Iosife. îl spălăm cu ce trebuie, și gata.

— Ba eu așa nu-l voi semăna, stăpână!

— Tot așa l-a semănat și răposatul, și socrul meu, și s-a făcut grâu bun.

— Treaba lor cum au făcut ei, eu știu că-i bine să dai grâul și prin ciurel. Așa fac toți gospodarii de ispravă. Dar nici nu vezi în holdele lor înflorind neghina și mazăricea, ca pe la alții.

— Păi, să fi spus și tu mai de mult. Acum cine știe când ne va veni rândul la ciurel, și vom întârzia cu sămănatul.

— Ciurelul era un vânturător mai mic, în formă de sul, cu care gospodarii buni mai cerneau o dată grâul de sămânță, după ce, la treierat, îl puseseră în coșuri, trecut numai prin ciurelul cel mare. Ciurelul avea site mai dese, și se alegea grâul curat de orice semințe străine, gol și limpede ca aurul.

— Abia a început, nu va fi târziu. Merg eu să vorbesc pentru ciurel.

— Nu mai merge nicăiri. Hai să spălăm grâul și poimâine să semănăm.

— Poate dumneata, da' eu nu!

— Cine-a mai văzut așa slugă a dracului! - strigă lelea Ana, mânioasă.

— Mereu trebuie să-i intre stăpânul în voie!

— Stăpâna, nu stăpânul. Dar chiar de-ar fi stăpânul, eu tot n-aș face ce nu-mi place. Nu te mai amesteca dumneata la ce nu te pricepi, și răspund eu dacă n-are să fie bine...

Apoi, ceva mai târziu, în toamnă, altceva ce văzură nu numai vecinii și cei din ulița Câmpșorului, ci putură vedea toți care treceau pe-acolo: doi oameni pricepuți reparau acoperișul grajdului și-al șurii Mărgineanului subț supravegherea lui Iosif Fătu. Peste câteva zile, un bărdăș puna prag nou la tindă și înădea toată partea de jos a ușii cu scândură nouă. Apoi, peste câțeva vreme, într-o zi caldă, trei femei bulgăreau și lipeau crăpăturile din părății grajdului.

Lelea Ana nu se vedea pe nicăieri, sluga singur dădea porunci și supraveghea totul. Vecinii, trecătorii pe uliță, se opreau, clătinau din cap și-și dădeau cu părerea:

— Atâtea reparațiuni nu s-au mai făcut de nu ții minte, la gospodăria Mărgineanului!

— Erau de mult de lipsă! Dar cine să le fi făcut? Până a trăit, bătrânul Moisa nu suferea nicio cheltuială, până se surpau lucrurile, iar bietul Vasile n-a avut parte să gospodărească și el de capul lui, să pună lucrurile în rând.

— Noroc cu străinul ăsta, cine-o fi! Se vede om căruia-i place buna rânduială.

— Da, însă se vorbește că face mai mult de capul lui, că biata Ana nu i se poate împotrivi.

— Ce să se împotrivescă! Să-i pară bine c-a dat de-un asemenea om de ispravă.

— De, unii spun că-i prea de ispravă, că se poartă ca stăpân.

— Las să se poarte, numai să facă treabă bună, ca pân-acum. Nu vezi cum a pus pe roate toată gospodăria Mărgineanului? Asta-i un om scump!

— Numai să nu fie altceva!  
— Ce-ar putea fi?  
— Vecinele spun că sluga nu mai doarme în grajd.  
— Cât or fi femei în lume numai de bine nu se va vorbi!

Alți trecători comentau tot așa și într-alt fel reparaturile ce se făcură în toamnă la gospodăria Mărgineanului.

Adevărul era că lelea Ana n-ar fi voit să mai cheltuiască. Îi mai rămăseseră puțini bani din câte vânduse, și voia să-i aibă la îndemână pentru fecior. Poate-i va mai cere niște parale, cum i-a cerut de două ori până acum; poate dă Dumnezeu și se judecă apelata cu bine, și-i vor trebui bani de drum. Să aibă pe ce pune mâna. Dar sluga nu se dădu bătut.

— Pân-acum puteau trece mâțele și găinile pe subt ușă în tindă, dar la iarnă vor intra și câinii, dacă mai rămâne așa. Păi, n-ai văzut dumneata astă-iarnă că în zadar făceai focul în tindă?

— Da' va costa mult. Iosife. Ar trebui o ușă cu totul nouă, nu numai prag. Cu innăditul, cum spui tu, sunt numai bani zvârliți.

— Un meșter bun o poate innădi, las pe mine. Iar grajdul și șura, cum să mai rămâie o iarnă cu spăturile în acoperiș, cu crepăturile de-ți intră pumnul prin păreți? Dai de-a geaba de mâncare vitelor, stăpână, dacă nu-i cald în grajd. Iar într-al nostru bate vântul. Nu știi cum ies zburlite, nenăpărlite, vitele în primăvară? Mă pricep și eu oleacă, și știu ce le trebuie.

Și, cu toată împotrivirea, lelea Ana nu-l putu scoate dintr-ale lui.

El se certa cu jurații satului care veneau să zălogească pentru dare, el mergea la primărie cu libelele cu scoartă vânătă, să plătească contribuția, el mai făcea o dată socotelile după casier, căci nu avea încredere. Mai erau apoi destule lucruri pe care nu le știa decât el și lelea Ana. De-o pildă, el hotăra câți saci să ducă la



moară, câți porci să pună la îngrășat, câți purcei să țină și câți să vândă, și în multe altele hotăra el.

4» **g**

Lelea Ana, la început se împotrivi cât putu, dar cu vremea se obișnuie să lase toate după voia lui. Se convinsese repede că hotărârile lui erau cu scaun la cap, vedea că gospodăria-i merge mai bine ca înainte, și era mereu cu spaima în suflet să nu se mânia, să nu-și ia desagii și să plece, cum o amenința de multe ori.

Așa că nu era prea mare mirare că cei cu gânduri rele, bărbați și femei, începură să bănuiască și apoi să clevetească despre alte legături ce s-ar fi ținut între ei. Dar până la urechile lelei Ana astfel de clevete nu ajunseseră încă. Ea era departe de-a bănuie că oamenii pot scorni verzi și uscate pe socoteala ei. Rana din suflet, cu toată nădejdea ce-o avea într-o întorsătură fericită, nu i se închidea. Gândul cum a fost să-i moară bărbatul, și ce i-a fost scris feciorului să ajungă, nu-i mai da liniște și pace. Uneori se gândea cu jale ce va fi și după ce se va întoarce Gheorghe acasă. Nu va fi cum a fost, câtui lumea! Nenorocirea aceea parcă umpluse cu umbre veșnice sufletul ei, și adeseori se trezea că i-i frică, și nu știa de ce. Era așa de departe de orice gând lumesc, încât nu bănuie nici pe-o clipă că cineva putea scorni vorbe rele din faptul că sluga dormea în tindă, și ea în odaia din nainte. Se mira însă mereu de credințioșia lui Iosif și-l ruga pe Dumnezeu să nu-l lase să plece până va veni Gheorghe acasă.

Iosif Fătu o mai duse pe lelea Ana cu căruța de două ori până la popa Nicodim din Boz, o dată pe la Sânpetru, a doua oară pe la Arhangheli. Urmară sfatul părintelui, dat la întâia vizită, de a nu veni duminică sau în zi de praznic, pentru a nu atrage atenția celor ce-l urmăreau cum ține opreliștea dată de cercetarea disciplinară. Se părea că părintele luase măsuri de pază foarte mari, ori că preuteasa izbutise să mijlocească ceva la protopopie, pentru că în al doilea drum, deși în zi lucrătoare, lelea

Ana află două căruțe în curtea părintelui, iar în al treilea, ograda preotească părea curtea unui han, atâtea căruțe și cară erau adunate. Unele erau goale, într-altele zăceau bolnavi întinși pe fân, sub straie albe, cu perina îmbrăcată în față curată, cu alesături frumoase, în culori vii, la cap. Unii ședeau jos, pe pături, între căruțe și cară și povesteau de năcazurile ce-i aduseseră aici, așteptând să le vină rândul. Alții se odihneau în grădină pe iarbă, căci pe la Arhangheli soarele încălzea încă tare. Caii, cu hamurile pe ei, nonțăneau neodihniți la fânul din șireglă, schimbând mereu din picioare, iar vitele albe, de jug, zăceau lângă rudă, rumegând agale, cu ochii împăienjeniți. Pe deasupra curții, prin văzduh, pluteau, coborându-se și înălțându-se, încurcându-se uneori, lungi fire de funigei. Cât bătea ochiul, și până-n cer, era un senin tare, de-un albastru-închis, ca vioreaua.

Lelea Ana Mărginean se miră și în al doilea drum, când află în curte cele două căruțe, cu caii legați la șireglă, dar nu se putu stăpâni să nu-și arate uimirea în al treilea drum, când văzu curtea plină, și nicio măsură de pază nicăieri.

— Se vede că vlădicia a ridicat opreliștea, zise ea, sculându-se în picioare în căruță, când se opriră înaintea porții, și uitându-se în curte.

— Ce fel de opreliște? întrebă sluga, care nu știa nimic din ce-i spusese în prima vizită părintele Nicodim stăpânei sale.

— Păi, îl opriseră pe popa, de la vlădicie, să mai caute în pravilă.

Vorba-i scăpă, dar repede-și mușcă limba, aducându-și aminte că părintele îi spusese să nu vorbească despre asta nimănui.

— De ce să nu caute, dacă are pravilă?

Stăpâna nu mai răspunse. Căruța intră și își află loc mai la o margine a curții. Lelea Ana își dădu îndată sama ce de lume năcăjită era acolo.

— De-astă dată o să așteptăm, nu glumă, Iosifel Uite

ce de lume! Până mi-a veni rândul!...

Când fuseseră a doua oară, isprăviseră repede, ca și la prima vizită. Atunci nu venise decât pentru a-i mulțumi de slujba și leacul pentru călbează, să-l înștiințeze că osânda fusese așa cum era dinainte scris la carte, și să-i ceară sfat ce să facă pentru a putea dormi noapțile, căci nu mai avea somn. Popa Nicodim îi citise slujbe de somn, îi stropise hainele aduse cu apă sfințită, lăsând printre ele câte-un fir de busuioc, și-i spusese să facă câte treizeci de mătânii în toată sara, înaintea icoanei răstignirii lui Hristos.

Drumul de la Arhangheli îl făcu pentru a sprijini și cu slujba apelata făcută de avocat, pentru că prea întârzia orice răspuns. Nici termen de judecată nu se pusese încă la instanța aceea din capitala țării ungurești. Voia chiar să știe, dacă s-ar putea, dacă nu a cheltuit ea în zadar până acum atâtea bani.

Sluga, după ce se învârti prin curte, prin grădină, se întoarse posomorât lângă căruță.

— Gândești că ești la spital, lele Ană. N-am nimerit bine, zic și eu. Și n-am adus prea mult fân la cai.

Preuteasa - ea trebuia să fie - ieșea mereu din tinda casei preotești, trecea printre cară, se apropia și șopotea ceva când lângă unii, când lângă alții, și iar intră. Mai rar intră după ea o femeie, care, după port, trebuia să fie din Boz. Rămânea puțin, și iar își făcea de lucru printre cară.

La o jumătate de ceas, la un ceas chiar, ori și mai mult, ieșea câte-un bărbat, câte-o femeie mai ales, ducând de subsuoară un bolnav, sau un copil în brațe, și intrau alții.

Se întâmpla ca unii să iasă destul de repede. Aceștia nu aveau cu ei decât traiste sau desagi; se vede că aduseseră numai veșminte pe care să citească slujbe părintele Nicodim.

Către ojină ieși în prag chiar părintele Nicodim, își puse mina streășină la ochi și aruncă o privire cercetătoare prin curte. Câteva cară și căruțe plecaseră.

Văzu căruța lelei Ana, și numaidecât făcu semn femeii să se apropie.

— Dumneata, dumneata cea din Broșteni, că ești mai de departe, zise părintele, văzând că se porniră deodată mai multe.

Lelea Ana dispăru, cu desagii în spate, în casa parohială, spre bucuria slugii, care nu-și afla stare între gemetele și vaietele atâtor bolnavi.

Abia se aplecă să-i sărute mina, și părintele deschise cartea cea groasă.

— Să nu mai cheltuiești cu apelata, cu avocatul, căci nu mai poate drege nimic. Dar dacă ficiorul va avea purtare bună în temniță, va da Dumnezeu și va scăpa mai devreme. I-or mai ierta din pedeapsă.

Lelea Ana se cruci și se înspăimântă: abia și-a aruncat ochii pe șirele unde i s-a oprit degetul, și părintele i-a și citit gândul. Dar nu era nimic deosebit în știința părintelui. Ga orice doctor, se interesa și el de clienții lui, și el aflase demult și de osândirea lui Gheorghe, și de recursul înaintat de avocat, și de faptul că femeia cheltuisese pân-acum bani grei. Apoi, din experiența lungii sale vieți, știa că Tabla Regească rar schimbă sentințele „dar că uneori se reduce pedeapsa celor ce se poartă bine în închisoare. Apoi, nu avea vreme să lungească vorba, în curte așteptau încă destui, și de aceea o luase repede. De altfel, din cele două vizite anterioare, cunoștea tot sufletul și năcazurile lelei Ana.

— Și ce trebuie să mai fac? întrebă femeia. Mătăniile le-am făcut până acum în toată sara.

— Vei ajuna șapte vineri în șir și vei da un sac de făină de cucuruz familiei celei mai sărace din Broșteni. Vei mai plăti părintelui Andrei șapte sfinte liturghii. Toate să le faci pentru ficior, ca Dumnezeu să-i potolească firea și să se poarte bine în temniță. Și acum „creștină bună, poți pleca. Mai sunt și alții care așteaptă.

— Să-mi cetiți și mie o molitvă, părinte.

I-o citi, cu glasul adânc, cu vorba rară, după ce puse

patrafirul pe capul femeii îngenuncheate.

Apoi lelea Ana se ridică, sărută mâna și patrafirul părintelui, și începu să scoată din desagi darurile aduse. La urmă îi întinse, despăturind din năfrămuță, și doi zloți de-argint.

— Ține-ți banii, că-i destul cu ce ai adus. Și mergi în pace, cu încredere în Dumnezeu. Domnul să te blagoslovească!

Sluga se lumină la față când o văzu ieșind așa de în grabă.

— Să prind caii, stăpână?

— Prinde-i, căci a dat Dumnezeu și am isprăvit repede.

Pe drum lelea Ana nu se putu răbda să nu-i spună slugii:

— Și părintele zice să nu mai cheltuiesc cu advoeații. 496

— Păi, ce ți-am spus eu? - făcu sluga satisfăcut, întorcând o față veselă peste umăr.

— Pentru atâta lucru nu mai era de lipsă să facem drumul ăsta lung.

— Las, Iosife, că-i mai bine să fie omul liniștit. Apoi, nici lucrul nu ne prea îmbulzește de-aici încolo.

Erau, astfel, destule motive, pentru cei înclinați spre gânduri rele, ca să scornească verzi și uscate despre legăturile dintre văduva lui Vasile Mărginean și Iosif Fătu. El luase cu toată hotărârea frânele gospodăriei, și nu le mai lăsa din mână. Și cei mai cinstiți din sat se mirau de credința și devotamentul cu care slujea străinul acela. Și începură a știrici de la oameni din satul lui de naștere, ce fel de creștin era Iosif. Nu putură afla prea multe: că a rămas orfan de mic, că a slujit mult prin străini, și la oraș, că a fost căsătorit, că-i un om tăcut și harnic, dar că, dacă se pune pe băut rachiu, nu-i putere pe lume să-l mai oprească zile în șir.

De la nenorocirea din casa Mărgineanului, Iosif Fătu nu se mai îmbătase însă decât o singură dată, la

Sântămăria Mare, la nunta Surorii cu Dumitru Pruncu. Nu fusese chemat, dar nu putea răbda să nu meargă la biserică să vadă mireasa. Nu o cunoștea decât de departe, o văzuse în vară de câteva ori, în treacăt, și ardea de dorința să vadă cum e fata pentru care s-a întâmplat nenorocirea. El fusese martorul cel mai apropiat, și de la început, la tot ce se întâmplase în curte, și fusese martorul principal la proces. Pentru el era lucru sfânt că Gheorghe nu-i vinovat, încă din ceasul acela nenorocit. Dar nu a știut, până după înmormântarea lui Vasile Mărginean, când! descoperi lelea Ana, pentru ce s-au certat tata cu feciorul. De atunci a început s-o urască pe Sora, înainte de-a o cunoaște. Nu era vrednică o fată, zână să fi fost, să se întâmple moarte de om pentru ea! Ura lui crescuse când văzu că nici martoră nu vine, că nu se apropie să-i spună o vorbă de mângâiere lelei Ana. Ce l-a putut înnebuni pe fecior să meargă s-o ceară peste capul tatălui său?" Nu putea să mai aștepte până se ducea bătrânul?

Lelea Ana nu-i spusese că bărbatul ei nu putea îngădui această căsătorie.

49

Nenorocirea l-a lovit greu pe slugă, și tot asemenea osândirea feciorului. Gum se pot întâmpla astfel de nedreptăți în lume? se întrebaseră Iosif zile întregi, văzându-și de lucrurile lui. Avea un suflet milos și se hotărî să nu o lase pe stăpână singură și gospodăria vraște. Îi plăcuse și Vasile Mărginean, dar mai ales pe Gheorghe-l îndrăgise din întâia clipă când vorbise cu el. Voia să-i țină casa și moșia în rând, până când se va întoarce. Și așa viața lui nu prea avusese o țintă până-acum. Acum se prinse cu amândouă mâinile de una, și se bucura înțelegând că viața e mult mai ușoară și mai plăcută când ai pentru ce trăi.

Când auzi că la Sântămărie e cununia Surorii, scăpă de-o povară, căci uneori se temea să nu i se mai pună în calea tânărului său stăpân, când va veni acasă. Dacă a

fost nebun după ea, se putea să se mai gândească la ea și mai târziu, și ar fi fost o nenorocire, căci fata se arătase nevrednică de el. Totuși, ardea de dorința s-o vadă de aproape, s-o vadă pe mireasă. Așa că se duse la cununie, cum se duse, de altfel, aproape satul întreg.

Iosif Fătu se tulbură adânc când o văzu intrând în biserică. «Fim! Hm!», făcea el mereu, îndesându-se prin îmbulzeală, să ajungă înainte, în fața altarului, să o mai poată vedea. Nu era atât frumusețea ei, scumpele haine de mireasă cu care era îmbrăcată, ceea ce îl tulburase, cât mai ales lumina și pacea aceea solemnă ce se desprindea din fața ei albă ca laptele, o albime caldă, vie, și din întreaga ei ființă. «Să fie mii de mirese în șir – își zicea Iosif Fătu, cum o privea de la spatele stranei diacului –, și ea s-ar cunoaște dintre toate. Dar ce folos! N-are inimă! Nici acum, că-i cu cununia pe cap, și nu-i bate inima!»

Totuși, la sfârșitul slujbei se lăsă dus de mulțime până în curtea Corbului, și se trezi că se uită cu interes la feciorii juni care jucau cu steagul și, slobozind pistoale, strigau: «Vivat! Vivat!». Văzu apoi că se apropie un bătrânel eu o ploscă și un păhărel și îmbie pe feciorii care purtaseră steagul, roată, în jurul stegarului, și apoi starostele nunții, căci el era, se apropie și de Iosif, după ce mai cinsti și pe alți bărbați.

Sluga întinse mâna după păhărel, în chip mecanic, luându-se după alții, dar gândurile lui erau împrăștiate. Nu știa la ce se gândește – poate nu se gândea la nimic, căci o supărare amară ca fierea i se răspândise în toată ființa.

Bău păhărelul. Starostele scutură plosca la ureche și-i zise:

— Dă-l de dușcă, pretine! Nu se cade să mai rămâie nimic pe fund. Puțin mai este.

Iosif se uită la ploscă o vreme, apoi o zmânci din mâna starostelui, o goli și o înapoie bătrânelului.

— Frumoasă, dar n-are inimă! zise Iosif ca pentru

sine, dar destul de tare pentru a-l auzi starostele.

— O s-o umplem iar, zise bătrânelul, crezând că omul face aluzie la plosca goală.

Sluga se învârti într-un călcâi, își făcu drum prin îmbulzeală, ieși în uliță, dar nu luă drumul spre casă, ci spre crâșmă. Trei zile nu l-a mai putut scoate nimeni de acolo, și bău o groază de rachiu.

După beție Iosif Fătu fu atât de dezgustat de sine, încât își pregăti desagii să plece într-altă parte, și numai plânsul și deznădejdea lelei Ana îl mai putură opri.

— Eu nu-s de vină! Eu n-am nicio vină, Iosifel Te-am îmbiat eu vreodată cu rachiu, de când ne-ai spus să nu te îmbiem?

Întâmplarea asta încă fu cunoscută în sat, și unii, iar, nu o putură explica decât presupunând cine știe ce legături între ei.

Văduva lui Vasile Mărginean, după ce se înapoie din al treilea drum la popa din Boz, se puse pe ajutat șapte vineri, una după alta, dădu banii de liturghii părintelui Andrei, rugându-l să le slujească și el tot vinerea, după ce, mai întâi, cât ce sosi acasă, îl pusese pe slugă să umple un sac cu făină de cucuruz, să-l pună în căruță, până nu deshămə caii, și să-l ducă lui Ilia Natului, căci el era cel mai sărac om din sat, împovărat cu o mulțime de copii.

La început sluga bolborosi ceva, până ce auzi cui trebuia să ducă făina. **i**lpoi se liniști, iar după ce puse sacul în căruță, zise:

— Am putea să-i dăm și o mierță de făină de grâu, să aibă de rântaș amărâta de Vuța, să mai dreagă fiertura.

Lelea Ana se învoi în grabă, și mai adaose și o bucată de untură.

— De bună seamă popa din Boz ți-a spus să faci așa! zise sluga, care nu prea văzuse multă dărnicie în casa Mărginenilor.

Cât trăise Moise, bătrânul, parcă se molipsiseră cu toții de zgârcenia lui scârboasă.



— Da, părintele, răspunse femeia.

— Un om ca Ilia Natului ar trebui ajutat de cei care au din ce, și fără porunca popilor, zise sluga, care cunoștea sărăcia bietului om.

— Ar trebui, vezi bine! suspină lelea Ana întristată, căci înțelese că ea nu era prea darnică.

— Ne-ar mai face zile de lucru la vară, de-o mai ieși în primăvară.

Întoarse căruța și ieși în drum.

Stăpâna rămase mirată în urma lui. Nu știuse până-acuma că sluga avea o inimă miloasă. Și începu să se osândească: dacă nu-i poruncea popa Nicodim să facă dania asta, ei nici prin minte nu i-ar fi trecut! Și iată că Iosif se gândea la asemenea lucru!

De Bobotează, lelea Ana avu o mare bucurie. Îi sosi carte de la fecior. Scria că i-a cercetat de curând un domn mare, care le-a ținut o cuvântare cum să se poarte, cum să fie de harnici – fiecare învăța o meserie acolo –, și la sfârșit le-a spus că cine va avea o purtare tare bună, se poate aștepta la micșorarea pedepsei în anul viitor, când se împlinesc nu știu câți ani de când s-a urcat pe scaunul de domnie împăratul. El, Gheorghe, nu fusese nici pedepsit, nici baremi muștrat vreodată, și are bună nădejde că va fi printre aceia cărora li se va scurta pedeapsa.

Vestea asta o duse însăși văduva în toate părțile, și mulțumea în gând lui Dumnezeu și popii din Boz că o îndrumaseră pe calea cea adevărată, pentru a veni în ajutorul copilului său. «Doamne! De-ar scăpa cu doi ani i

De-ar scăpa, să nu îmbătrânească între ziduri, la întuneric!» Se hotărî să mai țină un rând de șapte vineri, să mai dea liturghii părintelui Andrei. Dar de Ilia Natului nu-și mai aduse aminte...

### XXXII

Toată iarna și primăvara satul fu răscolit de frământările comasării: să orândeze moșia grofului, să o cumpere, ori să rămână oamenii cu brațele încrucișate și

să aștepte comasarea? O vreme, la început, nu se putu stabili care dintre cele trei păreri era sprijinită de mai mulți: apoi, curând, cei care doreau comasarea rămaseră în minoritate; pe la Constantin și Elena, majoritatea o formau cei ce voiau cumpărarea, iar la Sântilie, cei iscăliți pe tabloul acestora, hotărâră să nu mai aștepte, ci să încheie târgul. Fusesse destulă vreme să li se alătore oricine ar fi voit din sat, dând ceva garanții, precum și o sumă în bani gata. În Broșteni erau cam trei sute de fumuri, și pentru cumpărare se înscriaseră o sută douăzeci de gospodari, până la Sântilie.

Se alcătuiuse, încă de la Bobotează, un comitet de zece fruntași, în cap cu părintele Andrei și învățătorul Dumitru Albu. În comitet erau și judele, și cei doi frați Corbu. Aceștia zece trebuiau să facă toate formalitățile și demersurile, sub îndrumările avocatului băncii, pentru luarea împrumutului, și numai după ce fură siguri că vor căpăta bani de la bancă, începură, prin alt avocat, târgul cu groful.

Badea Pavel Corbu venea acum deseori în sat, mergea cu alții din comitet la oraș, stăruia, alerga, vorbea, ostenindu-se să convingă pe toată lumea.

Banca hotărî să le dea și celor din Broșteni împrumut, cum dăduse și altor sate, în condiții asemănătoare: de o cincime din prețul pământului să facă rost împrumutătorii, în bani gata; să rămână moșia intabulată la bancă, până la achitarea împrumutului, care era pe un termen de cincisprezece ani; să dea în comun o declarație că banca poate intabula oricând moșiile lor particulare; să iscălească toți o cambie, și o altă declarație, că răspund împrumutat, unul pentru altul.

După ce se află că împrumutul e sigur, se mai înscriseră douăzeci de oameni, care nu mișcaseră până acum din simplul motiv că nu credeau că banca va împrumuta unor necunoscuți o sumă atât de mare. Comitetul trebui să mai micșoreze cotele pentru cei

înscriși mai înainte, oamenii vândură care ce putu și după cât pământ voia să cumpere. Rămaseră hotărâți că, în afară de lunci, care și până acum erau într-o tablă, să lucreze și moșia ce vor cumpăra-o tot în trei hotare, deoarece spânul își cam bătuse joc de moșie în anii din urmă. Administratorul exploatare vreo două decenii averea grofului și-i storsese toată măduva, căci nu ținea vite multe pentru a o putea gunoi, și acum făcea experiențe să îngrășe pământul semănând mazăriche și trifoi; dar nu avusese noroc, vreo câțiva ani în șir, de vreme potrivită pentru asemenea plante de nutreț, și țăranii nu făceau decât să-l ia peste picior. Pământul rămăsese, deci, tot sărac, și oamenii avură noroc. Nu se știe cum, se nimeriră în comisia de agronomi care veni să prețuiască locul oameni conștiincioși, care, văzând cât de exploatat și de săracit e pământul, nu-i făcură un preț prea mare.

Oamenii se înscriaseră începând de la un iugăr până la douăzeci, și chiar douăzeci și cinci. Părintele Andrei se oprise la cinci, învățătorul la șapte, frații Gorbu luară câte douăzeci și cinci, pe judele îl lăsară în frunte cu treizeci, ai Pruncului luară cincisprezece.

În sat făcu iarăși multă vâlvă faptul că lelea Ana Mărginean ajunsese în mare ceartă cu sluga: ea nu voia să facă nimic dacă nu-i feciorul acasă. Cum să-i lege moșia la bancă, fără iscălitura, fără știrea lui? Cum să-i vândă o păreche de boi, ori caii, pentru a face rost și de bani gata? Nu, odată cu capul nu se învoiește!

Dar Iosif Fătu n-o slăbea:

— Așa prilej să-i mărești moșia ficiorului, nu mai pupi dumneata câtui vacul! Ai fi o femeie slabă dacă n-ai ținea în rând cu oamenii cei mai gospodari! O să-ți pară rău cât vei trăi.

Îi bătea capul în toate sările la cină, și adeseori se mânâia rău pe ea și începea s-o suduie urât, și când erau lucrători străini în casă.

— Poate să-i scriu lui Gheorghe și să-l întreb dacă se

învoiește ori ba? Și dacă s-ar învoi, cât să cumpărăm și ce să vindem? Nu vezi tu că asta-i cu multă încurcătură? Cum să mă amestec eu în averea lui?

Așa și altfel se apăra lelea Ana, dar de scris nu-i scria feciorului, deși slugii-i spunea că i-a scris mai de multe ori.

Prin iunie, când Iosif văzu că târgul e sigur, că s-au înscris pe listă o sută de oameni, hotărî să pună carul în pietre.

— N-a venit niciun răspuns de la ficior? o întrebă el într-o sară, la cină.

Mai erau doi coșai cu ei la masă.

— Niciunul, x răspunse stăpâna.

— Nici să fie la capătul lumii! Dar de-acum încolo io zic să nu-l mai aștepți nici dumneata, pentru că io m-am hotărât să nu mai aștept.

— Pentru ce să nu mai aștept? Poate vine carte zilele astea.

— Nu vine, pentru că dumneata nu i-ai scris nimic ficiorului. Cum îl știu eu pe Gheorghe, la un lucru ca ăsta ar fi răspuns numaidecât. Și s-ar fi învoit. Spune drept: i-ai scris, sau nu?

Stăpâna ocoli răspunsul.

— Și de unde știi că el s-ar fi învoit să cumpere pământ?

— Fiindcă-i om cu scaun la cap.

Sluga mai îmbucă de câteva ori, apoi răzîmă lingura de blid și zise:

— Să știi că mâne mă duc și-l înscriu și pe el, sau pe dumneata, voi vedea ce zice comitetul, care trebuie înscris.

— Aș vrea s-o mai văd și pe asta, răspunse stăpâna, furioasă că o făcuse de minciună înaintea celor doi coșai.

— Vei vedea-o, n-avea grijă! Vă înscriu cu cincisprezece iugăre, cel puțin.

Femeia îngălbeni toată.

— Ai înnebunit! Cu ce să plătim? Să ne vindem toate vitele din grajd?

— Nu trebuie plătit în bani gata decât a cincea parte din prețul pământului ce-l cumperi, doar ți-am mai spus, de câte ori! Partea cea mare o dă banca, și se plătește datoria în rate, în cincisprezece ani. Și un copil de țăță ar fi înțeles de câte ori ți-am tot spus.

— Nu mă poți înscrie nici pe mine, nici pe Gheorghe fără voia noastră! Ce? Ai înnebunit de tot? Crezi că tu ești aici stăpân?

Se certară în toată legea, ca bărbatul cu nevasta, încât nici de cină nu le-a mai fost.

Ce s-a întâmplat mai pe urmă, cei doi cosași nu mai putură ști. Dar a doua zi stăpâna și sluga meraseră la comitet și-l însoriseră pe Gheorghe Mărginean cu zece iugăre. Se vede că sluga tot slăbise puțin cureaua, și i-a făcut și voia ei.

Într-o zi de la sfârșitul lui iulie, spre sară, Sora simți întâile dureri. Nu era acasă decât soacră-sa, căci bărbății erau toți la o adunare la primărie, unde se sfătuiau, de la amiazi, cum să împartă moșia: Să aducă, sau să nu mai aducă inginer? Să aibă întâietatea la alesul parcelelor cei care cumpăraseră mai mult, ori să tragă la sorti? După ce să judece diferitele clase de pământ din moșia grofului, căci și în ea era pământ de diferite calități. Unele semne erau cunoscute din felul cum se făceau bucatele în diferitele părți ale moșiei, dar nu erau destule. Sara târziu rămaseră înțeleși să aducă un inginer și să tragă parcelele la sorti. Altfel nu puteau fi înconjurare chiar de la început supărările și neînțelegerile. Dar, vorba ceea: soarta - ca moarta.

Când se întoarseră badea Pavel Pruncu și Dumitru, lelea Anica ieși din tindă înaintea lor, ridicând în sus degetul arătător, apoi începu să le șopotească ceva. Bătrânul păru a nu înțelege nimic, căci fața lui rămase tot așa de blândă, cu mustața lăsată a oală peste gură, și păru că nu arată niciun interes. Dumitru, însă, albi ca

varul pe-o clipă i se opri răsufierea.

— De mult? întrebă el în șoaptă pe bătrână.

— De vreo trei ceasuri.

— Ai trimis după moașă?

— Încă nu! încă nu-i de lipsă!

Lui Dumitru i se puse un nod mare de revoltă în grumaji, și abia putu zice:

— Doamne, mumă! Dar cum să nu fie de lipsă? Moașa trebuie să fie aici.

— Dragul meu, fii pe pace - răspunse mamă-sa supărată, căci simțise indignarea feciorului.

— Astea-s lucruri la care nu vă pricepeți voi bărbații. Uneori semnele astea, durerile astea începătoare vin și cu două-trei zile mai devreme.

În sufletul lui Dumitru se stârni o neliniște și o învolburare ca într-un stup în pragul izbucnirii roiului, începu să respire tot mai scurt și mai greu, un fel de zăpăceală i se urcă la cap, mădulele și le simțea ca paralizate. Apoi, ca o undă de apă înghețată, simți cum urcă frica în el, sus, tot mai sus. Nu cuteza să intre în camera din nainte, deși parcă s-ar fi însănătoșat s-o vadă pe Sora, s-o pipăie, să se convingă că nu i s-a întâmplat nimic. Dar nu îndrăznea. Știa acum destul de bine că Surorii nu-i plăcea niciun fel de insistență, de îmbulzeală, din partea nimănui. Cu toată teama, în cele din urmă el tot puse mina pe clanță.

— Psst! - făcu bătrâna, și își clătină capul negativ. Apoi, în șoaptă: - A ațipit oleacă chiar mai înainte. Las-o să se odihnească! Haidați la cină. Mămăliga e mestecată.

Lelea Anica aduse bucatele, dar când să se pună la cină, Dumitru nu mai era nicăiri.

— S-a dus după moașă, de bună seamă, zise bădicul Pavel.

— Nu înțelegeți să nu vă amestecați în treburile murești! Parcă io aș veni să vă iau coasa din mână s-o ascut io! Nu-i de lipsă s-o cheme de pe-acum. A văzut-o pe Sora numai alaltăieri. Și-apoi e aici, la o zvârlitură de

băţ.

Nu se atinse niciunul de mâncare. Le trecuse foamea. De la o vreme se şi sculară de la masă, lăsând să se răcească bucatele. Se putea întoarce de atunci de două ori cu moaşa! Poate nu a găsit-o acasă? Dar alaltăieri nu spusese că ar mai aştepta pentru zilele acestea şi alte neveste.

Bătrânul şezu pe-un scăunel şi îşi aprinse pipa. Lelea Anica se supără şi-l înfruntă că şi-a aprins drăcia aceea înainte de cină. Ea trăgea c-o ureche spre odaia din nainte, cu alta spre curte. Dar multă vreme nu se auzi din nicio parte nimic.

Apoi un hăpăit scurt de câne, şi îndată moaşa intră în tindă, urmată de Dumitru. Era ostenită, sufla greu.

— Unde-i? Ce s-a întâmplat? întrebă moaşa, fără a se uita la scaunul pe care lelea Anica i-l puse la îndemână.

Soacra-i făcu şi ei semn să vorbească încet.

— A aţipit cam de-o jumătate de ceas, ori poate şi de-un ceas. Au încercat-o astă după-amiază neşte dureri. Cred că-s întâile dureri. Nu mi s-a plâns niciodată până azi.

— Ei, şi pentru atâta lucru m-a grăbit viteazul ăsta, să-mi dau sufletul? Credeam că dumneata l-ai trimis.

Moaşa se mai linişti şi şezu pe scaun.

— Nu eu, nu. El nu m-a ascultat. Aşa-s bărbaţii, fricoşi! Da' se vede că nu te-a aflat acasă.

— Nu! De la amiază o păzesc pe Veta Roşului. Poate o să mai țină până dimineaţă.

Abia şezu şi se şi ridică.

— Trebuie să mă duc!

— Dac-ai venit pân-aici, hai şi cinează cu noi; până atunci poate se trezeşte şi noru-mea şi vei mai vedea-o o dată. Să liniştim şi pe bărbat.

Şezură toţi trei la masă.

— Iată, s-au răcit toate. Dumitru a plecat după tine fără să ne spuie nimic, şi masa era aşternută.

— Las, c-abia nu ne frigem. Eu una sunt grăbită.

Nu păru însă deloc grăbită. Mâncă pe-ndelete și povesti o mulțime de noutăți. Către sfârșitul cinei se deschise ușa de la camera din nainte și Sora se ivi în prag. Avea cearcăne mari sub ochi și privirile-i erau cam speriate. Totuși se sili să zâmbească.

— Cinați și nu mă întrebați dacă nu mi-e și mie foame! Văd că și aveți un om în locul meu. Bună-sara, lele Paraschivo!

Moașa lăsă lingura răzimată de blid, se ridică, o duse pe Sora înapoi în odaie, îi spuse să se întindă pe pat, aprinse o luminare, și îndată începu să o cerceteze și să o pipăie.

— De, poate mai ai încă două-trei zile. Scoală-te acum și cinează. Numai să mânci cât mai puțin de-aici încolo.

Sora veni la masă cu fața mai luminoasă, și se mai dezgheță și Dumitru văzând-o că mănâncă. Moașa se grăbi să plece.

— Mai trec eu și dimineață pe-aici.

Afară de luna de la început, Sora purtase ușor sarcina: nu-i mai veneau ameteți, nu mai avea grețuri, ci o bună poftă de mâncare. Și cum nu ar fi avut, când se pusese din nou pe lucru, cu hărnicie sporită? Mai ales după ce înțelese că viața e cu mult mai cuprinzătoare decât i se păruse, după ce, în șezătoare, își dăduse sama că nevestele de vrâsta ei se interesează de toate lucrurile bărbaților, de moșie, de ce fac alții, de tot ce se întâmplă în sat. Ea prea trăise cu gândul numai la sine! Dar se avântase iar la lucru și pentru că așa se simțea mai bine, mai sănătoasă, mai ușoară. Uneori, mai ales în primele luni, își și uita că e însărcinată.

Gând începu a se îngroșa tot mai tare, când nu mai putu ascunde sarcina, oricum puneă poalele, șurța și cătrînța, Sora începu a se gândi iarăși mai mult la ea. Rotunzimea-i creștea din lună în lună, până ce femeia începu să simtă un fel de scârbă pentru ea însăși când



vedea ce-i este dat să ajungă. Începu să aibă iar un simțământ greu, întunecat: nu-și dorise sarcina, schimbarea asta îngrozitoare, și poate nu va mai scăpa niciodată de ea! Se tulbura și mai tare când se uita uneori în oglindă: în luna din urmă se iveau și dispăreau pete gălbui, când într-o parte a obrazului, când într-alta, iar cearcănele din jurul ochilor creșteau și se adânceau. Simțea iar o aversiune tot mai mare față de Dumitru, făcându-l din nou responsabil de urâtenia în care căzuse ea.

În luna din urmă, de când se schimbase și se urâtise mai tare, nu prea îndrăznea să iasă pe uliță, între femei, nu mai mergea la biserică, ci se mărginea să lucreze în casă, în curte, prin grădină. Și mult se mira cum de alte neveste în starea ei nu se sfiesc să umble printre oameni ca și mai înainte. «Toate sunt urâte, sunt. respingătoare, și totuși ele parcă nu-și dau sama de nimic! își zicea Sora. Alta e până ce sarcina se poate ascunde ușor, sau câtă vreme abia se poate vedea ceva!» Însăși conștiința că-i însărcinată și știința că și alții o cunosc, nu o mai torturau ca la începutul sarcinii. Se obișnuise. Dar să ieși și să te învârti încă între oameni, o matahală dezgustătoare, asta nu putea pricepe Sora.

Soacră-sa era nemângâiată mai ales pentru că nu o» mai putea convinge să meargă la biserică. «Tocmai acum ar trebui să fie mai bisericoasă, să se roage mai mult lui Dumnezeu», își zicea bătrâna, și o îndemna, cu sfială însă” cu gura pe jumătate, căci n-ar fi voit pentru nimic în lume să o supere cu ceva. Dar mamă-sa o aproba, iar Sora simțea instinctiv că bine face, că nu-i lucru frumos și cuviincios să mai iasă între oameni.

Uneori, când se simțea câtu-i de mare și de greoaie\* câtu-i de schimonosită, când vedea ce s-a ales din trupul ei ca un lujer, plângea cu amar. Zadarnic voia să-și risipească revolta din inimă. Nu! Nu era orânduială dreaptă. Pentru ce să se slujească o femeie care aduce o nouă viață în lume? Dacă e în rânduiala lui Dumnezeu și-

n voia lui să se înmulțească oamenii pe pământ, pentru ce n-a scutit-o pe femeie de-asemena urâtenie? Poate că nici nu-i o rânduială de Sus, ci o întâmplare nenorocită că rămân însărcinate femeile! Pentru ce nu suferă și bărbații în rând cu femeile? Ei rămân ținerr proaspeți, frumoși, în vreme ce femeile ajung niște dobitoace respingătoare.

Pentru că nu mai ieșea din curte, începură să vină s-o vadă neveste de sama ei, prietene din fetie, și, unele\* în aceeași stare ca și ea. Sora se mira când acestea îi spuneau că ele nu se gândesc la urâtenia lor, că se gândesc la copil, că-l așteaptă cu bucurie și că se tem și se îngrozesc numai de durerile facerii. «Câte feluri de oameni sunt în lumea asta!», își zicea Sora. Ea nu se gândea la copil, nu-l aștepta cu bucurie, și nu se temea de durerile facerii. În schimb îi era greu și scârbă de ea însăși și era tot mai întărită, din nou, împotriva lui Dumitru. De ce nu se putea gândi și ea cu bucurie la copil? Unele neveste îi spuneau că ele parcă-l și văd, parcă-l știu de-acum cum va fi. Unele erau sigure că vor avea fecior, altele fată. Ea nu avea nicio preocupare de felul acesta, sufletul ei parcă era pustiu. Și, lucru ciudat, părea că-i tot mai pustiu și mai gol cu cât trupul ei creștea și se îngreuna. Alte neveste-i spuneau ce vorbesc ele cu bărbații despre copil. Cum fac de pe acum planuri de viitor. Ea abia se hotărâse, într-o târziu, să-i spună lui Dumitru ceea ce vedea că el așteaptă cu înfrigurare, de săptămâni, să-i spună. Iar de-atunci, ce au mai vorbit împreună de copil? Chiar nimic. El o întreabă din când în când dacă nu se simte rău, și ea răspunde. Dacă n-ar întreba-o el, n-ar vorbi nici atât. Sora se chinuia să înțeleagă de ce nu era și ea ca altele. Dar nu putea afla niciun tâlc, nici nu se putea schimba, deși înțelegea foarte bine că celelalte își poartă urâtenia cu mult mai ușor decât ea, și că-i mai bine de ele.

Nu înțelese până nu o cuprinsesă, mai insistent, durerile facerii, încă a doua zi după ce Dumitru o

adusesse pe moașa Paraschiva. Atunci simți limpede cum îl urăște pe bărbat și nu-l mai suferi să intre în odaia din nainte.

De când începură durerile facerii, Dumitru căzu în friguri rele, aprins de toate spaimele. Parcă-l tăia pe el eu cuțitele orice geamăt sau țipăt ce pătrundea din odaia din nainte. Îi îngheța inima când se gândea cât suferă ea! Iar gândul că nevasta lui ar putea muri la naștere, îl înnebunea.

Mamă-sa îl alunga mereu din tindă, și închidea ușa după el, dar omul revenea mereu, ca un câne bătut, și ședea în prag, până iară ieșea mamă-sa din odaia unde erau Sora și moașa, și-l alunga din nou.

— De când ești așa de slab din fire?! Nu te-am știut așa! îl înfrunta mamă-sa.

Era, într-adevăr, jalnic de privit! La statura lui îndesată, la fața lui pătrată, nu se potrivea înfățișarea asta de căzătură. Când îl vedeai prin casă, prin curte, îți venea fără voie gândul: «Asta-i bun de stâlp. Stâlp de răzimat unde-i povara mai mare». Dar acum era frânt și prăpădit de tot. Gândul că Sora ar putea muri, îl paraliza. Cum să moară o femeie ca Sora? Ce ar mai rămâne atunci din lumea asta? Ce rost ar mai avea să mai răsară soarele? Cum să moară ceea ce-i altarul lui de închinare?

Protesta și se revolta din adâncurile ființei împotriva acestui gând nebun, dar nu-l putea alunga. «S-au mai întâmplat cazuri! Doamne ferește și apără!»

Alungat de mamă-sa, se ducea uneori în grajd, și zicea rugăciuni, bătea mătânii. Dar nu putea rămâne mult acolo. Spaima iar îl aducea. Dacă era închisă tinda cu zăvorul pe dinlăuntru, se lipea de perete, lângă fereastră, și asculta. Orice geamăt, orice țipăt dinlăuntru, îl înnebunea de spaimă, și strigăte desperate se ridicau din coșmarul lui sufletesc către Dumnezeu, rugăciuni, jurăminte: «Doamne, ajută-i! Doamne, scapă-o! Scapă-o numai acum o dată, și nu mă voi mai atinge

de ea toată viața! Nu-mi mai trebuie alt copil! Săraca, săraca, săraca! Săraca, floricica mea!»

Durerile erau întrerupte de pauze. În cele dintâi pauze Sora se putea încă gândi, putea mai ales prinde unele simțăminte ce parcă i se deslușeau și i se luminau numai acum... Da, îl ura pe bărbat și nu se putea gândi nici acum la copilul care era pe drum. Nu-l iubea nici pe copil, pentru că nu-și iubea bărbatul. Asta era, de bună seamă. Altele își iubesc bărbații, s-au măritat din dragoste. Dar ea? Dragoste! S-a agățat de un om, să nu rămână fată bătrână! Dragostea unde era? Nu mai era nicăieri, nu-i trebuia. Da, Dumitru n-are nicio vină! Lui i-a plăcut de ea de mult, s-a purtat bine cu ea, și ei i-a plăcut. S-a bucurat de el, de bărbăția lui, de puterea lui. Da. Însă unde era dragostea ei? Nu era nicăieri, nu-i trebuia... nu-i trebuia... Și acum nu-i trebuie nici copilul, nici bărbatul. Ceva străin s-a alipit de ea, ceva străin a sălășluit în ea! Da, da! Nici Dumitru nu era al ei, nici copilul nu era al ei. Ea nu mai avea nimic, nimic, nimic!

Mai târziu, către miezul nopții, când o înjunghiau cuțite lungi și ascuțite tare, în pauzele scurte, în vreme ce găfâia cumplit, și soacră-sa-i ștergea sudoarea de pe frunte, Sora nu mai avu decât un geamăt mut în ea: «Să deie Dumnezeu să plesnesc de tot! Să deie Dumnezeu să mor! Să scap de toate!»

De la o vreme Dumitru se lăsă mototol pe podmolul de lângă fereastră. Nu dormea, dar nu mai auzea nimic. Părea că se idiotise de tot. Uneori scotea un fel de schelălăit abia auzit. Mamă-sa îl uitase de mult, cum nu se mai împiedica de el în tindă. Asuda și ea, în rând cu moașa Paraschiva, lângă bolnavă, îngrozită. Era o naștere grea! Dar când începu a se zări de ziuă, după un tipăt sălbatic, se făcu liniște în odaia de din nainte. Copilul se născuse. Era o fetiță, dar voinică, sănătoasă, întreagă. Numai-decât orăcăitul ei puternic umplu odaia. Cele două femei începură să umble forfota din odaie în tindă. Sora stătea liniștită întinsă pe pat, cu fața ca de

ceară, cu ochii închiși. Respirația i se potolea și se făcea tot mai regulată.

Ca din pământ răsări de undeva badea Pavel Pruncu. Dormise pe undeva prin șură, în fân, căci hainele lui miroseau a floare uscată de iarbă. Încă nu se luminase când se opri lângă feciorul care stătea, ca o dărâmatură, pe podmol, lângă fereastra ce dădea în curte.

— Dumitre!

Nicio mișcare, niciun răspuns.

— Scoală, Dumitre, că s-a isprăvit cu bina

Nicio mișcare, nici acum.

Bătrânul îi puse mâna pe umăr, și începu să-l zgâlțâie.

— Scoală, Dumitre!

Omul tresări ușor, dar nu se mișcă. Nu dormea, căci ochii îi erau deschiși. Spaima încremenise în el ca o pecetie, dar viața se retrăsese din el undeva în adâncuri.

Bătrânul îl trezi cu greu, și cu greutate reuși să-l facă a înțelege unde era, și ce se întâmplase.

Atunci sări în picioare, gata să-l răstoarne pe tată-său.

— Trăiește?

— Vezi bine că trăiește. Nu auzi?

Feciorul auzi în odaie un orăcăit de broscui.

— Nu copilul, Sora! Trăiește?

— Păi, cum să nu trăiască?

Dumitru se repezi în ușa tinzii, dar zăvorul era încă pus pe dinlăuntru. Ușa pârâi, și o crăpătură fulgeră lemnul de sus până jos.

— Mai încet, mai încet, furtună! Stai, că deschid! auzi vocea mamei sale.

Cât ce-i deschise ușa, voi să dea buzna în odaia (dinlăuntru, dar cele două femei i se puseră în prag.

— Nu acum! Nu încă! mai târziu! O să te chemăm noi, zise moașa.

— Trăiește?

— Mulțămită lui Dumnezeu! A fost o naștere grea, dar a scăpat. Acum trebuie să se odihnească. Ieși și vezi-ți de treabă. Te vom chema noi.

Bărbatul își făcu o cruce largă, și un suspin greu îl scăpă din piept.

— De copil nu întrebi nimic?

El păru că nu înțelege.

— E o fetiță. O fată voinică, n-am ce zice. De-aceea a venit greu.

— Da, o fetiță, Dumitre, adaose și mamă-sa.

Dar el nu mai zise nimic, ci ieși în curte. Tată-său nu mai era nicăieri. Multă vreme umblă buimac, părând a căuta ceva. Luminându-se de ziuă, căprarul, stăvarul, apoi ciurdarii, începură să sufle pe rând din corn, fiecare cu sunetul și întorsăturile lui. Se încinse mișcare prin toate curțile. Portițele scârtăiau, vitele ieșeau în uliță, cornul de os suna mereu, când pe-o uliță când pe alta, bicele pocneau, strigătele începură, și grămezile de vite albe porneau minate de păstori, pe ulițe, spre centrul satului, de unde se făcea drumul către pășunea comună.

Dumitru dădu vitele în ciurdă, apoi, mai târziu, când se ivi soarele și sună și cornul purcarului, slobozi și porcii din coteț și-i scoase cu mare silă în uliță, căci alergau adulmecând flămânzi prin curte, după un rest de coajă, după un os, lingând trorile în care li se dăduse în sara trecută lăturile.

Abia după ce trecu și purcarul cu porcii pe uliță la vale, lelea Anica se ivi în prag și-i făcu semn lui Dumitru.

— Acum o poți vedea pe Sora. S-a deșteptat, și-i bine, mulțămită lui Dumnezeu. Da' să nu stai mult înăuntru, să nu vorbești prea mult cu ea. E slăbită rău, săraca! A fost o naștere grea, dar a dat Dumnezeu și-a scăpat cu bine.

Nu era nevoie de niciun îndemn al bătrânei. Dumitru se apropie sfios de pat, se uită la fața palidă a femeii, și nu putu spune un singur cuvânt. Avu o scurtă halucinare:

îi păru că-i o femeie străină în pat, și mamă-sa vrea să-l amăgească. Sora, văzându-l mut, întinse mâna albă, fără sânge, și o puse pe-a lui. Pe buzele ei, vinete încă, se schiță un zâmbet ușor, fugar. Era ea, dar, Dumnezeu mare! cât era de schimbată!

— E fetiță, Dumitre, șopti ea cu zâmbetul acela palid.

Dar el nu putu rămâne mai mult lângă pat. Îi zbugni de la inimă, ca un râu de foc, năvala grea a plânsului, și se grăbi să iasă, să nu-l vadă Sora plângând. Ca într-o ceață zări o față rotundă și roșie ce ieșea din scutece, cum moașa-i pune dinainte copila, ridicând-o de lângă mamă-sa. O zări în treacăt. Totuși, mutra aceea roșie, pocită, îi rămase în minte și-i păru că seamănă cu cineva. «Cu cine samănă?» începu el să-și bată capul. Dar nu și-l bătu mult: se opri în mijlocul curții, că lovit la cruce: «Da! cu muma samănă!» își zise el mirat.

Mai târziu intră și badea Pavel să-și vadă nora și nepoata. Sora ațipise din nou. Bătrânul ieși mulțumit din odaia de din nainte, unde nu mai era decât moașa. Nevastă-sa gătea mâncarea în bucătăria de vară.

— Zdravănă fată, zise el.

— Da! A și fost o naștere grea! Scurtă dar foarte grea.

— Păi, știi cu cine samănă?

— Cu cine?

— Cu tine. E leită tu!

— Vorbești prostii! Cum să se mene cu mine?

Bătrânul tăcu un răstimp, apoi vorbi agale:

— Să nu mă duc până la cuscii să le duc vestea cea bună?

Lelea Anica nu se putu hotărî ce să-i răspundă.

— Știi ce? Ar trebui s-o întrebi întâi pe Sora.

— Dar ea doarme.

— Se va trezi! Să nu se supere cuscii... Drept să-ți spun, eu m-am mirat mereu de cuscra, că n-a dat deloc pe-aici în zilele din urmă. Nu știa de sorocul fetei? Doar

mamele țin sama de asta, și nu-și lasă fetele singure la naștere.

— Va fi știut, dar nu chiar ziua și ceasul.

— Păi, tu, de când i s-au pornit durerile, n-ai trimis nicio vorbă cuscrei?

51 5

— Nu i-am trimis.

— Asta-i de mirare! Se va supăra.

— Nu-s de vină. Am voit să mă duc chiar eu să-i spun, dar Sora nu s-a învoit. Am stăruit că așa se cade, dar fata nici n-a vrut să audă. N-a voit să afle mamă-sa. N-a voit să fie mumă-sa de față. M-am mirat și eu, dar ce să fi făcut?

— Hm! Știu eu? Poate-i era rușine.

— Poate. Dar n-a vrut în ruptul capului, și eu nu puteam face nimic. S-o mai și supăr încă?! A avut ea, săraca, destul de suferit.

— Păi, dacă-i așa, să nu mă duc.

— Așteaptă până se va trezi, s-o întrebăm pe ea mai întâi. Poate nu vrea nici acum să vie mamă-sa.

— Doar nu-s certate!

— Nu-s, vezi bine. Așteaptă însă s-o întrebăm pe Sora.

În ulița Morii și în împrejurimi vestea se lăți în câteva ceasuri, dar pe ulița Câmpșorului încă nu ajunse, când, pe la unsprezece, Pavel Pruncu se ivi în ograda cuscrilor.

Lelea Maria, când auzi, bătu mirată din palme, își aruncă ceva, repede, pe spe\te, lăsă pe Ioniță gazdă - căci alții nu mai erau acasă - și o luă înaintea bătrânului, care o pierdu repede din ochi.

De când îi începuseră durerile și începuse să simtă iarăși dușmănie împotriva lui Dumitru, ca și la începutul sarcinii, Sora fusese mereu stăpânită de o senzație confuză: să sufere, să se chinuiască singură, să nu afle mamă-sa nimic. Ea o desmântase destul să se mărite cu el! Pentru ce să vadă mamă-sa că ea avusese dreptate?



Simțul ei de demnitate, ambiția ei, nu o lăsa să se umilească în fața mamei sale. Nu-și dădea sama că amestecul lucrurilor, totuși simțământul acela nebulos era puternic, și ea o oprise, într-adevăr, pe soacră-sa să-i trimită vorbă Mariei Corbu.

Lelea Maria intră ca o furtună peste cuscră-sa, în tindă.

— Nemaipomenit! Să nu-mi trimiteți vorbă! Să nu știu nimic până acum! Când mă gândesc că, Doamne ferește, se putea întâmpla și o nenorocire!...

Lelea Maria nu vru s-o creadă pe bătrână, până ce nu auzi din gura fetei că, într-adevăr, ea o oprise să-i trimită vorbă.

— Dar pentru ce, tu fată?! Așa ceva nu s-a mai pomenit, să nu fie mama lângă fată în asemenea ceas.

Și ea își frângea mâinile și nu se putea liniști.

— Credeam că-mi va fi mai ușor așa, fără dumneata, răspunse fata, fără a minți, dar și fără nicio altă precizare.

Era slăbită, ostenită, și-i era, de altfel, și silă să vorbească. Cu o lipsă de tact, uimitoare la ea, și în asemenea împrejurări, mamă-sa voi să știe dintr-odată totul: de când au început durerile? cine era acasă cu ea? când a venit moașa? de când s-au făcut durerile mai crâncene? și o mulțime de alte lucruri. Sora răspundea câte-un cuvânt, cu pleoapele de jumătate închise, până ce intră moașa și o luă de mânecă pe lelea Maria.

— Lasă, draga mea, fata. Vei întreba-o mai târziu de toate, dar acum e încă ostenită. Are trebuință de liniște și de hodină. Parcă n-ai ști curnu-i femeia după facere!...

Lelea Maria tăcu și se ridică rușinată. Știa, cum să nu știe! Ce i-o fi venit?

Sora închisese ochii de tot. Lelea Maria se aplecă peste pat și ridică pachetul înfășat. Hm! era destul de greu! Ar fi putut să fie și fecior. Dar bine că-i sănătoasă și ea și mamă-sa! Poate fi și fată! Cum a vrut Dumnezeu!

Dar când ținu copila în lumina fereștii, mai la o

parte, nu voi să-și creadă ochilor: o tot apropia, cum o ținea pe brațe, și o tot depărta de dânsa. Da! Așa era! nu se mai putea înșela! copila era goală cuscră-sa. O lele Anică în miniatură, cu obrăjorii ca și ai bătrânei, cu crețuri la coada ochilor. Înlemni cu copila în brațe: «Cătu-i de urâțică, Dumnezeule! Săraca Sora! – oftă ea în sineși, părând că nu mai știe unde s-o puie.

— Asta a mai lipsit! Copilul Surorii să semene cu el și cu mamă-sa, și copilul ăsta să fie și fată! Păi da! Dumitru samănă tare cu bătrâna. Ce pedeapsă de la Dumnezeu! îi vor ieși Surorii peri albi pân' va mărita-o!»

Greu tulburată, nenorocită ca de o catastrofă, lelea Maria se apropie și puse copila în pat. Când se ridică, Sora deschise ochii și zâmbi – un zâmbet dulce și frumos, ca o înflorire nouă, necunoscută încă, a unei nouă frumuseți.

— Așa-i că-i drăguță, mamă? E tare frumușică, micuța de ea, murmură Sora ca în vis.

— Da, e frumoasă și voinică, oftă mamă-sa, și se grăbi să iasă din cameră.

Ieși, după ea, și moașa. În tindă erau numai ele două. Lelea Anica era cu treburi prin cămară. Lelea Maria parcă aștepta ca moașa Paraschiva să-i spună o vorbă despre copilă. Îi părea cu neputință să nu-i fi sărit și ei în ochi asemănarea. Dar moașa începu alte vorbe.

Erau cam de-o vrâstă. Paraschiva nu moșea decât de vreo zece ani, de când murise mamă-sa, pe lângă care învățase meseria.

Lelea Maria nu mai putu răbda:

— Săraca fetiță!

— De ce săraca? E voinică și sănătoasă tun!

— Păi, tu n-ai văzut?

— Ce să văd?

— Doamne, da' sare-n ochi! Samănă leit cu cuskra.

— De semănat, samănă, n-am ce zice!

— Cât i-am tot spus fetei, pân-a fost într-altă stare, să nu se uite la ce-i urât!

Moaşa se înveseli.

— Ei, asta-i acum! Copila samănă tot atât de bine cu tată-său ca şi cu bunică-sa. Numai cât se vede mai bine asemănarea cu bunica, fiind şi copilă. Putea să nu se uite în veac la bătrână, dacă tată-său a răsărit în partea mumei! Da' ce vezi tu într-asta?

Lelea Maria oftă.

— Ce să văd, păcatele mele! Aş fi dorit să semene copilul cu mamă-sa, mai ales fetiţă fiind.

— Mai este vreme să facă şi copii care să semene cu ea. Acum, asta aşa s-a ales, şi n-ai ce-i face! Bine că a dat Dumnezeu de-au scăpat amândouă şi sunt sănătoase. Că ntr-o vreme îmi mai luasem nădejdea! Ce vrei, capul. cam mare, umerii laţi - şi era întâia naşte: e.

«Da, are dreptate moaşa - îşi zise lelea Maria.

— Copila-i trunchioasă ca şi bătrâna, ca şi tată-său, nu le samănă numai la faţă!»

Văzând că nu mai răspunde, moaşa se apropie de masă şi umplu din sticla pântecoasă două păhărele de rachiu.

— Hai! Să-ţi trăiască fata şi nepoata! Nu mai fi supărată! Nu poate fi toată lumea frumoasă ca tine şi copiii tăi.

Închinare:

— Să mai poţi ajuta şi tu, Paraschivo! Dar, altă dată, oricine s-ar împotrivi, să nu uiţi să mă chemi şi pe mine, din bună vreme. Iată, îţi spun de pe-acuma.

Băură păhărelele şi îmbucară din câte o felioară de pine.

— Te-aş fi chemat şi-acum, dar fată-ta nici n-a vrut s-audă. Se mai întâmplă. Dar dacă-mi spui aşa, e altceva, în sfârşit, poţi auzi şi de la altcineva, nu numai de la mine.

Intră şi lelea Anica, şi mai închinare tustrele câte-un păhărel. Apoi lelea Maria se grăbi acasă.

XXXIII

După ce scăpă de ultimul chin peste fire, Sora auzi

numai ca în vis orăcăiturile din casă, și adormi îndată, fără niciun gând. Era sleită de puteri și avea senzația că se cufundă încet-încet, încet și ușor, într-o baie caldută – nu știa: de apă subțire, sau de aer –, apoi nu mai știu nimic. Ca și când cufundarea în odihnă și somn s-ar fi petrecut odată cu pierderea conștiinței, când se deșteptă, după vreo două ceasuri, se trezi greu, în silă, și nu-și putea da sama unde se află. Nici nu simțea vreo nevoie să știe. Ochii ei abia mijeau printre gene, apatici și somnuroși, când auzi scâncetul copilei lângă ea, în pat, de partea de către pereți. Întâi nu-și dădu sama ce poate fi, dar în clipa următoare inima i se contractă cu putere, și apoi începu să bată rar și adânc în coșul pieptului. O căldură dulce i se revărsa în toată ființa, o lumină caldă părea că-i trece prin vine și-i luminează tot trupul, tâșnind prin piele, o aromă ca de rezedă îi pătrundea parcă în suflet. Cu ochii închiși, întinse mâna și atinse ușor scutecul copilei. Căldura trupușorului înfășat pătrundea prin toate cârpele, și o simți în vârful degetelor. I se părea că odată cu căldura aceasta se scurgea în ea o mulțumire, o pace, o fericire cum încă nu gustase în viață. Era copilul ei, era viața ei, parcă era ea însăși în boțul acela de carne, învelit în cârpe și scutece, și înfășat strâns. Fiecare scâncet al copilului părea că vine, se-apropie de ea și-o pipăie din creștet până-n tălpi, nespun de mângâietor.

Instinctul de mamă, întreg buchet de simțăminte nouă, înflori la întâia alăptare a copilei. Sora rămase amețită de plăcere, de bucurie, de fericire.

— Draga mea, cât a fost de flămândă!

— O să-ți deie de lucru – zise moașa.

— Suge de strânger. Dar, mulțumită lui Dumnezeu, are de unde. Ești bună de lapte, fata mea! Iar ce să mănânci, har Domnului, ai din belșug! E mare canon când se nimerește un asemenea copil mândăcios la o nevastă lipită pământului. O usucă și o înnegrește ca pe o scândură veche.

— Dă-i și sămn că-i sănătoasă, nu-i așa, lele Paraschivo?

— Vezi bine! N-o să-ți facă nopți nedormite. N-a plâns nici la naștere, numai cât a fost de lipsă să i se deschidă plămânii și să i se pornească gâtulejul.

— A plâns?

— Ohoho! Badea Pavel a auzit-o din șopron, din fân.

— N-am auzit. Doar așa, ca o părere.

— Ce să auzi? Ai adormit îndată!

Cu trecerea zilelor, moașa îi tot descoperea câte ceva din cele prin care-a trecut, și de care Sora părea că nu-și mai aduce aminte. Trebuia să o facă să înțeleagă că avusese o naștere grea, pentru că Sora, la câteva zile, voise să se și scoale din pat.

— Ai suferit și tu, dar nici lui Dumitru nu i-a fost ușor, îi zise moașa la vreo săptămână după naștere.

Sora zâmbi.

— Nu-i nimic de râs. Sunt bărbați care, până țin nașterea, se chinuie mai rău ca femeia.

— Poate cei friooși, dar pe Dumitru nu-l știu fricos.

— Hm! Nu numai cei fricoși, ci mai ales aceia care își iubesc tare femeile.

Obrajii Surorii se îmbujorară.

— Și ăștia?

— Mai cu seamă ei. Cei căroră nu le pasă de neveste, se duc la crăsmă, își fac de lucru prin sat ori la hotar. Nu-i vorbă, se îmbată adeseori și cei fricoși. Dar cine-și iubește cu adevărat nevasta, stă lipit de casă, ca un câne credincios, de pază. Pe Dumitru n-a fost chip să-l scoatem din tindă, până ce n-a pus mumă-sa zăvorul. Dar el s-a lipit de părete, lângă fereastră, pe podmol, și nu s-a mișcat de-acolo.

— Dumitru!

Sora nu zâmbi, cum crezuse moașa, când îi aminti de chinul lui, pentru că n-ar fi crezut. Nu... Era un zâmbet cald, de satisfacție. Ea simțise prin ce i-a trecut bărbatul, din clipa în care i-a văzut înfățișarea,

dimineată.

— Dumitru!

Avusese ea ceva cu el cât ținură chinurile facerii. Dar, oare, ce-a avut? Nedeslușit simțea că n-a fost un lucru neînsemnat. Și cu trecerea zilelor, nedeslușirea se limpezi, și își aduse aminte cu câtă dușmănie se pornise împotriva bărbatului său. În spaima instinctivă de moarte, sufletul ei se scuturase de toată zgura de deasupra, și rămăsese gol: ea se chinuia în gura morții, din cauza unuia pe care nu-l luase din iubire, ci din alte motive. De-aceea îl urâse și-l făcea răspunzător pentru suferințele ei. Gândul acesta o înfioră. «Da! Așa e! De adevărul acesta nu mai pot fugi - își zise ea.

— N-a fost iubire, iubirea mea a fost pentru celălalt... pentru Gheorghe, dar nici nu mi-a fost urât de Dumitru, de când i-am îngăduit să stea de vorbă cu mine. N-a fost iubire, dar m-am simțit atrasă de el, m-am încrezut în el! N-a fost iubire, dar a fost o înmuiere a inimii în fața dragostei lui arzătoare. Alături de el am intrat în liniște, în pace! Alături de el m-am bucurat, ca nevastă tânără, de căsătorie! În casa asta am fost învăluită de blândețe, de bucuria tuturor a, și am prins rădăcini aici. Cum de mi s-a putut ridica atâta dușmănie în suflet, în vremea chinurilor facerii?» Nu putea înțelege și nu voia să se mai gândească la asta. Nu era iubire! Dar cine știe, la urma urmelor, dacă nu era ceva mai tare ca iubirea ceea ce o lega de Dumitru și de părinții lui.

Nu! Nu se va mai gândi la asemenea prostii. Legătura asta s-a îndulcit și mai tare prin copil. Nu s-a simțit niciodată străină de Dumitru, dar acum era cu mult mai aproape de el decât înainte. Poate-i și acesta un fel de iubire, își zicea Sora, încercând să se întărească în convingerea ei, simțind însă că, orice efortări ar fi făcut, ceea ce-i strigase inima, în primejdia morții, rămânea un punct de neclintit. De pe partea ei rămână, n-o să-i mai pese de ol! Acum avea nu numai pe cei trei oameni care o înconjurau cu dragostea și blândețea lor, ci mai avea și

copila. Da! Ea va prinde rădăcini tot mai adânci în familia aceasta! sfârși Sora zbuciumul ei, cu două zile înainte de a părăsi patul.

Luă copila, care începu a scânci, și îi dete să sugă, în vreme ce o pierdea din ochi de dragă. Se mai limpezise, se mai albise la obrăjori, și toate creșturile dispăruseră din jurul ochilor. Uitându-se la ea, un gând nou coborî asupra ei ca o binecuvântare și-i inundă sufletul cu o căldură mângâietoare și plină de taină: era copilul ei și al lui! Uite, parcă ar și semăna puțin cu Dumitru!

Bărbatul intră chiar atunci în odaie, și se apropie ușor de pat: îi aducea două pere coapte, întâile din acest an.

Sora luă perele și le puse pe perină, îi apucă mâna într-a ei, și ridicând privirile de la copilă la bărbat, zise:

— Nu-ți pare că samănă cu tine?

— Fugi de-aici! Nu vezi ce copilă frumoasă e?

— Samănă oleacă! O să vezi tu când va mai crește.

Deodată, parcă uitând de copilă, rămase o vreme cu ochii la timpii stângă a lui Dumitru.

— Dar ce-i asta? Ai peri albi la tâmplă! zise ea mirată și oarecum înfricată.

— Li am de mai de mult - se grăbi el să răspundă.

— Se vede că samăn cu tata. Și dumnealui a încărunțit devreme.

— Nu! N-ai avut niciun fir alb mai nainte. Ce s-a întâmplat?

Dumitru nu se uitase în oglindă, deși mamă-sa remarcase, încă în dimineața de după nașterea copilei, firele albe, și-i spusese, ca o înfruntare:

— Nu trebuia să-ți pierzi chiar așa firea! Toate nevestele trebuie să treacă și prin asta. Iată că de-aseară pân-acum ai încărunțit.

Bărbatul își duse instinctiv mâna la tâmplă și pipăi, după vorbele Surorii.

— Asta trebuie văzut în oglindă! - zise femeia.

— De pipăit nu se poate pipăi Dar ce s-a întâmplat?  
Dumitru se gândi că poate-i mai bine să-i spună.

— Muma zice că mi-au ieșit în noaptea aceea.

Urmă un răstimp de tăcere. Sora avu o tresărire, coborî ochii la copilă, o privi îndelung, apoi luă mâna lui Dumitru și o alipi de fața ei arzătoare.

— Dragul meu, să știi că-i așa cum zice muma. N-ai avut înainte niciun fir cărunț.

O cuprinse o înduioșare adâncă și simți un suflu cald al dragostei, un suflu pe care-l cunoscuse odată: simți că omul ăsta era al ei. Îi trecu brațul pe după cap și-l sărută pe gură, întâia oară după atâta vreme.

— Săracul de tine! Ai suferit mult și tu, nu-i așa?

El înclină capul. O mare lumină i se răspândise pe față.

— Trebuia să pleci de-acasă, să nu mă auzi. O, a fost groaznic!

După obiceiul străvechi, încă de-a doua zi după naștere rudeniile, vecinele, prietenele începură să vină cu mâncare la lăuză. Începutul îl făcu chiar lelea Maria, care tăie o găină grasă și-i făcu Surorii supă cu pătrățele – mâncarea ce-i plăcea mai mult fetei, încă de copilă mică. Apoi veniră pe rând și celelalte, aducând mâncare în oale ori în cratițe puse în corfițe și acoperite cu merindare albe ca zăpada. Fiecare se silea să pregătească ce știa mai bun, unele supe, altele zămuri de legume, altele pancove, clătite, și chiar câte-un struț mic, pe lângă lipiile aromate cu cuișoare și unse cu ou.

Rudeniile, vecinele, prietenele nu erau sănătoase până ce lăuza nu gusta, cel puțin, din bucatele aduse de ele. Și

— Colac din făină cernută prin sită de mătase, obișnuit la praznicele mari pe mesele frunțașilor.

toate o iscodeau cum a fost, povestind la dându-le ce-au pățit ele la nașterea primului copil, apoi la al doilea, la al treilea. Vorbăria nu se mai sfârșea, deși Sora nu spunea prea multe, și, mai ales, ar fi fost bucuroasă



să rămână singură, singură cu copilița ei.

Nănașa, care trebuia să vină întâia, după mamă, cu bucate la lăuză, veni între cele din urnă, într-o duminică, chiar în ziua în care fina părăsi patul. Rău îi părea, dar nu avusese ce face! Nu putea veni pe jos de la așa depărtare, iar nănașul parcă-și pierduse capul și uitase de toate: în toată dimineața înhăma caii la căruță și pornea să supravegheze tragerea brazdelor ce împărțeau în delnițe moșia cumpărată de la grof și împărțită de-un inginer.

Acum însă veniră împreună. Numai că pe ea a lăsat-o la poartă, și el s-a dus cu căruța până la primărie, unde se adunase iar comitetul.

Nănașa, lelea Ana Corbu, trecută prin câteva nașteri, se uită cu ochi de pricepută la toate: la fină, la copilă, la felul cum era înfășată, la leagăn. Toate i se împărură și-i plăcură, dar mai ales fina, care se refăcuse bine de tot.

Scoase din corfă bucatele aduse, între care era și un pui fript și un borcănaș cu miere de albine, și trei sticle cu vin din pivnița lor.

— Nu-i niciodată prea târziu, nănașă! O să-mi prindă mai bine acum decât dacă-mi aduceai darurile mai nainte. Am acum o foame de lup, și moașa zice că pot bea și câte-un păhărel de vin.

— Las că știu eu cum e datina, dar n-am avut ce face! Așa-i dacă locuiești în mijlocul câmpului. Da' voinică și sănătoasă copilă, să v-o țină Dumnezeu!

— Să te-audă Dumnezeu, răspunseră într-un glas fina și soacra.

Bătrânul și Dumitru erau la biserică. Până știrici și nașa, ca și celelalte femei care veniseră cu daruri la Sora, cum s-au petrecut lucrurile, sosiră și ei, și numaidecât durai și căruța nănașului pe podețul de dinaintea porții.

Dumitru sări să deschidă și să ajute la deshămatul cailor.

Badea Pavel Corbu făcea larmă mare în curte, vorbind și râzând, și tot dându-i lui Dumitru câte-o palmă peste umăr.

— Hei! Ce-a fost greu a trecut! Ascultă-mă pe mine: nevasta numai de-aici încolo ajunge femeie! Hei! mai ai câteva săptămâni de post! Ha! ha! ha! Ascultă aici, fine, ce-ți spune un om pățit!

Cu larmă mare intră și în casă, cu Dumitru după el, o măsură pe Sora de sus până jos, plescăi din limbă, o luă de umeri, o scutură, apoi deodată o îmbrățișă și o sărută pe frunte. Ochii i se umeziră.

— Brava, fină! Brava, nepoată! Așa-mi place mie nevasta tânără, să nu se încovoie, să rămâie dreaptă ca un steag! Când te gândești bine, vezi că asta-i o floare la ureche pentru o nevastă vrednică. Dar unde-i broșuța?

— Nu striga așa tare, să n-o trezești, păgânule! - zise nănașa.

— Uite-o în leagăn.

Copila dormea, înfășată, în leagăn, acoperită cu o pătură moale de lână. Badea Pavel nu luă sama la vorbele nevastei. Se aplecă, luă copila în brațe, o privi de-aproape, și mai ales o cântări, satisfăcut. Apoi o puse la loc și-o acoperi.

— Voinică, voinică și frumoasă! De-acum dați-le drumul, fină, să vie unul după altul, că porneala-i bună. Faceți copii voinici și sănătoși! Să vă trăiască!

— Să trăiți și dumneavoastră, nasule, răspunse Sora îmbujorată.

— Tu nu-ți mai ieși din apele tale câtu-i vacul, îl înfruntă nănașa. Nu poți vorbi mai omenește?

— Ce-i drept nu-i minciună, și ce-i bun nu-i rău, tu nevastă! Așa-i rânduiala lumii și voința lui Dumnezeu: să se înmulțească oamenii pe pământ. Apoi mai sunt și rânduiele omenești, care spun același lucru. Iată, de-o pildă, și rânduiala asta nouă din Broșteni: ne-a crescut hotarul cu opt sute de iugăre, finul are acum moșie mare, are de unde da zestre! Ori ce? Să moștenească un copil

tot? îmbuibarea nu-i bună, să știți de la mine! Tot omul să puie osul și să câștige și cu munca lui. Asta-i sănătate, asta-i viață, asta-i bucurie! Las să umple casa de copii! Asta-i bogăția românului! Ha! Ha! Ha! râdea el, bătând pe umăr pe Sora.

Finii fuseseră înștiințați de venirea nănașei cu darurile, și lelea Anica pregătise un prânz bun. De când îi intrase Sora în casă, învățase și ea să facă mâncări mai gustoase și mai felurite.

Se așezară la masă, și, în mijlocul veseliei, nănașul mai aruncă multe glume de-ale lui, unele care o făceau și pe lelea Anica să se uite într-altă parte. Mai ales după ce goliră două din sticlele aduse de nănașa.

— Acum cu sticla și păhărelul, dar la botez o să venim cu butoiașul. Și să spălați bine cănuțele cele din cui. Vom bea din ele, că ține vinul mai răce. Ei, rămânem așadar înțeleși: la Sântămăria, în ziua nunții!

Vorbiră mult până aleseră ziua. Soacra și Sora ar fi voit s-o boteze mai devreme, căci nu era obiceiul în sat să se amâne prea mult botezul: o săptămână două după naștere. Dar badea Pavel Corbu nu se învoi. El ținea să-și joace fina, cum o jucase și la nuntă, și fata trebuia să se mai înzdrăvenească. Fu multă vorbă și până hotărâră numele copilei. Sora era de părere să-i pună numele Ana, după nănașă și după soacră; soacră-sa voia s-o cheme Maria, ca pe cuscră; Dumitru se învoia oricum s-ar fi învoit Sora, deși el ar fi vrut să-i pună numele nevستی-sii.

Hotărârea o determină tot nănașul.

— O botezăm la Sântămărie - Maria să-i fie numele. Rămâne, așa, și numele în neam, căci nu se cade să se stingă. Începem cu bunica dinspre mamă, apoi vine bunica dinspre tată, dacă vine iar o fată. Dar eu cred că al doilea și-a treilea vor fi ficiorei, și numai după aceea va veni o fată. Că pentru măritiş nu-i bine să ai deodată două fete mari.

Vorbiră apoi mult despre moșia cumpărată: câți bani gata s-au adunat, cât a dat banca, ce camătă se plătește;

în câți ani buni se va putea plăti, în câți ani mijlocii; cui îi pare rău că a rămas pe dinafară, nevrând să cumpere; cum au rămas cu buzele umflate cei câțiva care se înscriseră pentru comasare; ce neînțelegeri s-au ivit până acum între oamenii care au cumpărat, și multe de toate în legătură cu lucrarea noului pământ.

Apoi se goli și-a treia sticlă cu vin vechi, cu toate semnele ce-i făcea nănașa bărbatului său. Era revoltată: ia adusesse trei sticle, pentru ca cel puțin una să-i rămână finei, să aibă de gustare și întărire. Dar omul ei se părea că nu-i vede semnele, și nu se ridică de la masă până ce nu se goli și sticla cea de-a treia.

Lelea Ana și sări cu gura la el, cât ce ieși în curte și rămaseră o clipă singuri.

Bădicul Pavel nu răspundea, ci deschise lădița de subț zîț, cotrobăi oleacă prin fânul de-acolo, și scoase o ploscă.

— Nu te fac de rușine, n-avea grijă. Asta-i pentru finei. Am pus în ea vin mai vechi, căci tu ai fost cam scumpă la tărâțe și ieftină la făină.

Nănașa luă plosca și o duse în casă.

— Aici e vin mai bun decât cel care s-a băut, fino. L-am lăsat pân-acum, altfel poate n-ar fi scăpat de nașutău!

Sora luă plosca, mulțumindu-i.

— Rămâne plosca la noi, ori să golim vinul?

— Rămâne. E tot mai bine în ploscă.

Apoi, cu un aer de taină, ieși din casă și se urcă în căruță. Nănașul porni caii în urările celor rămași în curte.

Trecură zilele, și Sora se înzdrăveni deplin. Veni și Sântămăria cu botezul, când nimeni n-ar mai fi cunoscut în Sora pe lăuza de mai înainte. După botezul săvârșit în biserică, urmă prânzul, cu mare petrecanie, în casa Pruncului. Luă parte și părintele Andrei, și diacul, și crâșnicul, și clopotarul. Se făcură rugăciuni și în casă, se sluji sfeștania - ținu chiar prea lung, după părerea nănașului. La pregătirea prânzului dădu ajutor și lelea

Maria, la masă ajută și Stana, și veselia și larma din casă nu se isprăvi până sara târziu.

Apoi totul reintră în cursul de toate zilele al lucrurilor, în vreme ce Sora se simțea tot mai înrădăcinată în casa și familia Pruncului. De când se ridicase din pat, de când începuse să-și alăpteze și să-și legene copila, se simțea cu mult mai acasă decât înainte. Își vedea tot mai deslușit rostul vieții. Cu timpul i se cristaliza și convingerea că poate trăi bine cu Dumitru, în liniște, în pace, în siguranță, deși, și acum, ar fi căutat zadarnic în sufletul ei semnele iubirii ce-o legase de Gheorghe și o nenorocise.

Nu-i simțea lipsa când Dumitru era dus la lucru și nu-l vedea toată ziua. Nu știa ce-i dorul după el, afară de așteptarea simțurilor. Nu-i era plină imaginația de chipul lui, cu vorbele lui. Nu-i tremura sufletul la apropierea lui. Nu se înșelase în chinurile facerii: inima ei strigase atunci adevărul. Nu era nicio asemănare între legătura ei cu Dumitru și ceea ce a legat-o de Gheorghe. Despre asta nu se mai putea îndoi. Dar conștiința că e așa, nu o mai neliniștea: pentru viața ei era de-ajuns ceea ce avea. Era mulțumită cu Dumitru, cu socrii, cu copila ei, mai ales. Bunătatea, duioșia de care era înconjurată, purtarea așa de atentă și delicată a bărbatului – care părea nefirească la un om cioplit din secure, ca el –, grija de copilă, sfârșiră prin a o lega de casa și familia aceasta cu legături de recunoștință, de stimă, de-o binefăcătoare siguranță, de duioșie chiar, din care uneori părea că izbucnește chiar flacăra unei iubiri asemănătoare cu cea înmormântată. Așa ceva simțise când a descoperit firele cărunte în părul lui Dumitru; așa la botezul copilei, după ce-au plecat oaspeții și au rămas numai amândoi lângă leagănul fetei; așa mai târziu, când, cu prunca în brațe, a mers mai întâi la biserică, alătura de bărbatu-său, care voia să ducă aproape tot drumul numai el copila.

Da! Sora simțea că noile legături erau de altă natură, își dădea sama că niciodată inima ei n-a bătut și

nu-i va bate alătura de Dumitru ca atunci când îl aștepta pe Gheorghe la portiță. Dar nu-i părea rău, și constatarea aceasta nu o întrista. Nici bucuria cu care se uita în ochii celuilalt, nici cufundarea ei într-o lume de vis, nu vor mai veni! Dar toate acestea poate n-au fost decât copilării de fată tânără, care, totuși, când au fost zdrobite, au ținut-o un timp între viață și moarte, deși nu zăcuse în pat. Acum însă era femeie măritată, avea alte gânduri, alte griji și alte bucurii, și-i era de-ajuns cu ele. Uneori avea senzația că dacă ar rămânea singură pe lume, numai cu copila, și tot ar avea pentru ce trăi.

Treceau săptămânile și lunile, și în sufletul ei se clădea o întreagă armătură morală, la temeiul căreia era copila și duiosia cu care o înconjurau ceilalți, mereu atenți față de ea. Se trăgea din neam bun, și dinspre tată și dinspre mamă, și afară de o doză de senzualitate, care-o tulbura uneori, nu avea înclinări rele. Dimpotrivă, crescuse oarecum înrădăcinată în cinste și omenie, în purtări cuviincioase, cu simțul datoriei foarte pronunțat. Moștenirea aceasta spirituală o ajuta să ajungă, în chip firesc, un membru al familiei Pruncu, la cinstea căreia, băgă repede de seamă, ținea ca și la cinstea casei în care s-a născut. Nu avea nici cea mai mică îndoială, când, uneori, nevestele tinere, prietene, făceau aluzii la cutare fecior sau bărbat tânăr frumos - nu avea nicio îndoială că ea va rămâne toată viața credincioasă lui Dumitru. Armătura morală, construită piatră cu piatră, pe-ndelete, în primul an după nașterea fetei, o apăra, nu peste mult, de toate ispitele. Căci ispitele nu întârziară să se apropie, când copila împlini anul, și Sora începu să iasă iar în lume, la horă, la șezători, știind pe Măriuța ei în siguranță cu soacra lângă ea.

Ispitele începură să vină, pentru că ea însăși ajunse o ispită întrupată pentru feciorii juni și bărbații tineri. Înflorise într-o frumusețe nouă, care tulbura mințile. Era tot așa de fragedă și de proaspătă ca și fata de altă dată, dar mai împlinită, parcă mai crescută. Nimeni n-ar fi

spus că a fost vreodată însărcinată. Se înălța zveltă, mlădioasă, în horă se ținea dreaptă, cu capul zvârlit puțin pe spate. Ochii ei erau de-un verde-închis, mai mari, parcă mai lungureți, cu priviri mai serioase, ușor melancolice chiar, ceea ce-i împrumuta o dulceață nouă întregii făpturi, ca și obrajii fini, curați, albi ca zăpada, cu abia simțite nuanțe purpurii. Numai când se înverșuna la joc, în învârtite învolburate, ochii ei se aprindeau și scânteiau, mâinile ei se încleștau cu putere în umerii bărbaților tineri sau feciorilor cu care juca.

Învârtita, cu feluritele ei forme, era jocul obișnuit în Broșteni. Jucau, de obicei, într-un cerc, un fecior și două fete, el la mijloc. Dar puteau fi și doi feciori și trei sau patru fete. Se învârteau, în tactul muzicii, când la dreapta când la stânga: la schimbatul direcției, feciorul sau feciorii se desprindeau pe-o clipă de fete, făceau singuri câteva figuri, bătucind pământul și chiuind, sau învârtind fetele pe subț mână. Învârtitele se porneau tot cu schimb mărunț de pași la dreapta și la stânga, până ce se pornea avântul rotirii.

Sora, de când se ridicase în rândul fetelor mari, era una din cele mai bune dansatoare. Dar mai înainte se întâmpla uneori ca, în volbura învârtitei, să nu mai atingă pământul, luată pe sus, bine prinsă de feciorul cu care juca. Acum însă nu i se mai putea întâmpla asemenea copilărie. Bărbatul sau feciorul care dansa cu ea, o simțea solid înfiptă în cerc, deși dansa cu aceeași ușurință ca și în vremea fetiei.

Îi plăcea jocul și dansa cu toată pasiunea ei arzătoare. Nici nu-și dădea sama cum se încleștează cu degetele de umerii sau de spattele celor cu care juca, cum le strânge mâna ca în clește, și lucrul acesta zăpăcea pe mulți feciori juni sau bărbați tineri. Credeau că Sora le dă un semn, și adeseori, după dans, ei încercau să se apropie cu glumi de ea, s-o ia pe departe. De cele mai multe ori părea că nu înțelege nimic, iar când înțelegea, se învârtea repede într-un călcâi și începea vorba cu o

fată ori o nevastă.

Se întâmpla uneori, când, obosită de dans - căci trecea și acum din mână în mână -, stătea la o parte, între alte neveste tinere și privea la cei ce jucau, să-i rămână ochii mai mult la cutare sau la cutare fecior sau bărbat frumos, privindu-l cu plăcere, cu un fel de înseninare sau mângâiere, cu un fel de alintare lăuntrică. Era hotărâtă ca, dacă va mai îmbia-o la joc, să nu se codească, cu toată oboseala. Dar îi plăcea să se uite și la fetele și nevestele frumoase care jucau bine, la hainele de sărbătoare ce luminau în soare, la strălucirea de culori armonioase a iilor, a cătrînțelor, a șorțurilor, prinse în învolburarea învârtitei.

Rar, gândul ei trecea mai departe de admirarea frumosului, dar când trecea simțea numaidecât și se puneă în gardă. Și mai rar o mușca pe nesimțite însăși dorința, și atunci se refugia în adăpostul sufletesc ce-și durase de la cununie, dar mai ales de la nașterea copilei, și acolo se liniștea în grabă, fără niciun regret.

Venea și Dumitru la joc, alături de alți bărbați tineri, și dansa des cu Sora. Se bucura că nevasta lui petrece bine, era mândru de frumusețea ei și de dansul ei măiestru, și nu i se alegea o dungă între sprâncene decât când vedea că unii bărbați prea se ațin cu veselie în jurul ei.

În apropierea ispitelor, Sora mai avea un refugiu: când adăpostul ei sufletesc nu reușea să o liniștească de tot, se apropia de Dumitru și-l lua la dans. Puțini bărbați și feciori tineri jucau cu patima lui Dumitru Pruneu. Și în jocul amețitor, aprinsă flacăra, ispitele se risipeau și Sora se liniștea.

De altfel, ispitele acestea nu le isca și nu le dorea; veneau singure, și chiar o revoltau. Ea era hotărâtă, ajunsese «la o parte» și despre alți bărbați, nu numai cu soarta sa. Era mulțumită cu căsătoria pe care o făcuse, cu familia în care intrase, cu Dumitru, și mai ales cu copila. Putea tot trăi, și încă bine. Pentru ce mai cădea



pe gânduri, visătoare, când ochii i se opreau asupra unui bărbat. frumos? «Va trece și prostia asta», își zicea Sora.

După cumpărarea moșiei grofului, părea că friguri nouă de hărnicie intraseră în tot satul. Și nu numai în familiile celor care cumpăraseră și aveau mai mult pământ. Toată lumea avea acum mai mult de lucru.

Badea Pavel Pruneu scăzuse rău din puteri în anul din urmă, și Dumitru se văzu silit să-și bage slugă. Nu mai răzbea singur, și lucrătorii se găseau tot mai greu, și erau tot mai scumpi, mai ales în toiul muncilor de căpetenie.

Pe Sora, până alăptă, nu o lăsă să iasă la câmp, la lucru. Nu putea îndura s-o vadă cu copila în brațe, cu traista plină la umăr, cum ieșeau alte femei. Nu o lăsă bucuros pe hotar nici după ce o înțarcă pe Măriuța. Avea ea destul de lucru acasă, cu grădina mare, cu vițeei, cu porcii puși la îngrășat, cu cloștele și puii care umpleau curtea. Mai bucuros o ducea pe mamă-sa la câmp. Dar „de la o vreme, Sora nu mai putu răbda să nu iasă la sapă, la fân, la plivit, la seceră, la culesul porumbului. Hotărâră să rămână bătrâna acasă, să vadă de gospodărie și să grijească de Măriuța.

Sora parcă întinerea, parcă se făcea mai sănătoasă și mai puternică, parcă respira mai în libertate la câmp afară. Și trecea prin lucru ca o flacăra. Îi era greu, nu-i vorbă, până se despărțea de copilă, dar Măriuța mânca acum de toate și o știa bine îngrijită de soacră-sa, care se uita la ea ca la lumina ochilor.

Da! Fata semăna oleacă cu Dumitru, semăna și cu soacră-sa! Abia după ce împlinise copila un an, Sora își dădu sama că Dumitru seamănă cu mamă-sa la câteva trăsături. Dar pe ea nu o neliniști această asemănare, ca pe lelea Maria Corbu. Copila era voinică, sănătoasă-tun, drăguță, și începuse a zice tată și mamă. Era copilul ei, și-i bătea inima cu putere când, sara, venind de la lucru, o lua în brațe și o strângea la piept, iar Măriuța îi încolăcea grumazul cu brațele ei dulci, și-și lipea

obrajorul de obrazul ei. Nu! Sora nu o înțelegea pe mamă-sa, pe care nu o văzuse niciodată săltându-și cu însuflețire nepoata, sau sărutând-o cu putere. Abia-și atingea buzele de obrazul ei. Nu o înțelegea, și începu să simtă chiar o răceală față de ea. Ce nu-i plăcea la Măriuța ei?

#### XXXIV

Trecuseră aproape trei ani de la căsătoria Surorii. Copila, Măriuța, umplea casa și curtea, și bunică-sa nu mai răzbea să se țină după ea. Era pe la începutul lui august și se puseseră niște ploi reci și neobișnuite pentru vremea aceea. Bădicul Pavel Pruncu, după ce boli două săptămâni, își dădu ortul popii, liniștit, împăcat cu soarta: în anul din urmă se topea văzând cu ochii și nu mai era bun de nimic.

Cât îi trase clopotele de trei ori pe zi, Ilarie spunea, cui voia să-l asculte, până trăgea la măsea câteva porții de rachiu, în crâșmă, că moartea lui Pavel va mai duce încă pe mulți în groapă. Prinsese iar vaietul acela prevestitor, din învălmășeala clopotelor. În crâșmă era totdeauna câte cineva, dar cei mai mulți nu luau sama la vorbele lui. Îl găsea aici totdeauna pe moș Nichifor, tatăl lui Precup Piesa, vecinul lui Ion Corbu. Bătrânul decăzuse de tot: zgăura cu ziua de cap la o masă în crâșmă, ori, când era soare, pe trepte afară, și se milogea pe lângă toți care intrau:

— Fă-ți milă și pomană și dă-mi și mie un păhărel. Mă taie cu cuțitele în deșerturi, și numa o gură de rachiu mai alină arsura. Dumnezeu să ferească și pe puiu' de năpârcă!

Oamenii nu se mai mirau, se obișnuiseră cu el; nu-l mai judecau nici pe Precup Piesa: știau că n-are ce face cu bătrânul, decât doar să-l lege de piciorul patului.

— Când faci copii, îți faci dușmani, asta să o știi de la mine! Să mă vadă cârlig și nu-mi dau un păhărel de rachiu, ori un ban, să-mi cumpăr! Noroc cu oamenii de omenie!

Lumea nu-i prea asculta vorbele, și de obicei îl cinstea cu un păhărel două de vinars. Dar nimeni nu-l cinstea ca Ilarie clopotarul, când avea să tragă pentru morți. Atunci bea fără plată la crăsmă, dacă cei cu mortul nu aveau încă rachiu acasă, și omenea, ca dintr-al lui, și pe alții.

Pe moș Nichifor îl omenea cu «porția» - o cinzeacă cu grumajii strâmți, din care băutura gâlgâia în gura știrbă a bătrânului. Clopotarul să tot fi fost cu vreo zece ani mai tânăr ca Nichifor, dar îi zicea «moșule» și «dumneata».

În ziua înmormântării lui Pavel Pruncu, erau iar împreună.

— Ascultă-mă pe mine, moșule. Să știi că se pornește o boliște cu vremea asta. Iar am auzit sămnele mele în clopote. Se vaieră, se vaieră și umplu aerul cu îngheț și pustiu. Cine-o mai veni la rând?

— Da' cine să vie, Ilarie? Ia un netrebnic și o dărâmatură ca mine! Nici nu cred să mai fie altul mai bătrân în sat!

— Ba mai sunt, moș Nichifore. E Culai-a Linii, e Mihu Dănuțului, e Susana Crețului. Da, mai sunt!

— Da' nu-i niciunul așa de ros pe dinlăuntru ca mine, Ilarie.

— Până poți bea rachiu tare ca ăsta, să nu ai grijă de nimic.

— Păi beau, doar știi, să alin vătămătura.

Clopotarul revenea mereu la vorba lui:

— N-am mai avut sămnele astea, moș Nichifore, de când l-am îngropat pe Moisa Mărginean. Și după el au plecat mulți să le crească cucuta. Da' bietul Pavel Pruncu n-a fost om rău, nici prea bătrân. S-a dărâmat el așa, ca un putregai, în vremea din urmă. Mă mir de sămnele mele, că se arată chiar la moartea unui creștin bun și om de omenie. De obicei moartea celor răi, după câte-am văzut, trage și pe alții în groapă.

Moș Nichifor gâlgâia des din sticlută în gura-i știrbă,

și ochii sticleau tot mai vicleni.

— Cine știe - zise el -, dacă nu se mișcă iar strigoiul, și de-aceea ai sămne în clopote. Zice că nepotu-său, Gheorghe, va veni curând acasă. Zice că scapă cu trei ani, și că doi i-ar fi iertați.

— Am auzit și eu. Bine-ar fi să scape, săracu', mai devreme! Iată, o nenorocire și pe capu' lui!

— Nenorocire, da, trasă tot de la Moisë! Că nu i-a fost destul cu boul și cu porcul, i-a trebuit și moarte de om! Apoi, dup-aceea, boala-n oi!

— Ei, las, moș Nichifore, nu mai crede și dumneata, om bătrân, în povești!

— Hm! Povești! Biata văduvă a avut noroc cu slujbele popii din Boz, altfel nu-i mai rămânea coadă de oaie. De-atunci nu s-a mai mișcat pân-acum.

— Ce să se miște?

— Păi, Moisë, strigoiul! Dar cât ce-i vorba că i se întoarce nepotul, iar se mișcă. Nu-l poate ierta că nu s-a însurat cu Safta Olarului. Acum nu se mai poate, căci fata-i măritată.

— Bea, mai bine, și nu mai vorbi prăpăstii și dumneata. Au fost ele unele sămne la moartea lui, da' de-atunci pace.

— Pace, pentru că nepotul era la întuneric, la pedeapsă. Să iasă numa la lumină, și să vezi! Încă numa se vorbește că vine de Sântămăria Mare acasă, și n-ai auzit ce-i cu via lui, și cu toate viile din Coasta Morii?

— N-am auzit. Ce-i cu ele?

— Nime nu știe ce-i! Da' li se roșește frunza, se-ngălbinește, cade și rămâne vița goală, și strugurii încă-s verzi și mici, buni de înăcrit zama.

— N-am auzit!

— Ba, așa-i! Și răul a-nceput cu via Mărgineanului, care-i chiar în capul de la răsărit a viilor din Coasta Morii. De-acolo s-a lățit uscăciunea, pe toată coasta. Cum se poate să nu fi auzit?! Doar din capul satului se și văd viile de-acolo, mai ruginite ca la cules. Și vorbesc și

oamenii.

— Iată, n-am auzit.

— Mare mirare, căci se vorbește să iasă tot satul, cu prapurii și cu popa, să facă sfeștanie la vii. Uscăciunea a început a trece și la viile din Dealul Nucilor.

— Păi, o fi de vină seceta de pân-acum!

— Seceta! Parcă n-au mei fost veri secetoase! Se1 mișcă, Ilarie, se mișcă iar! mai întâi s-a uscat frunza în via Mărgineanului. De-aceea cred eu că poate tot vine Gheorghe acasă, cum se spune. Strigoii vrea să-l întâmpine în felul lui, Dumnezeu să ferească! Și de-aceea zic eu că și sămnele în clopote tot de la el pornesc!

Crâșmarul, la un semn al clopotarului, le umplu a treia oară «porțiile».

— Las, moș Nichifore, nu mai tot cobii. Asta-i păcatul dumitale! zise neliniștit clopotarul, ștergându-și mustrele țepoase și sure cu dosul palmei.

— Am spus și altora că mai bine ar fi să rămâie feciorul în temniță. Până-i la întuneric și la gros, strigoii nu se mișcă. Le-am spus de când a început a se vorbi că scapă mai devreme, până n-a dat boala-n vii. Acum au putut vedea cu ochii: via cea dintâi care a început să se ardă și să se usuce e via Mărgineanului.

— Păi, e chiar la margine. A trebuit să-nceapă de undeva boala. Poate a venit dinspre răsărit... Da' mă mir că vorbești de feștanie. N-am auzit nimic, și trebuia să aud și eu.

— Se vede că stai rău cu popa. Am auzit eu că vrea să te scoată din pită...

Moș Nichifor, cu rachiul urcat la cap, începea să-și dea arama veche pe față.

— Pe mine?!

— Pe tine, da! zice că tu scapi și tragi uneori clopotul într-o dungă, când trebuie să-l tragi de liturghie. Și bați toaca de parcă bați doba, ca-ntr-o oală spartă. Ți-a și găsit înlocuitor.

Deși cunoștea cât era bătrânul de acrit și înrăutățit,

clopotarul tot căzu pe gânduri. Nu! Vină în slujbă nu-i putea băga. Dar poate s-a săturat, văzându-l mereu amețit de băătură.

Bătrânelul, văzând că nu zice nimic, clipi din ochiul stâng și zise:

— Vrea să pună pe-un fin al său, pe Bourelu, clopotar.

— Pună-l, dacă vrea, se supără clopotarul, și-i întoarse spatele, hotărât să nu-i mai dea băătură.

Dar lui moș Nichifor azi nu-i păsa: va fi pomană mare la casa Pruncului și se va înfrupta acolo din toate bunătățile. Acuși se va scula Ilarie de la masă și se va duce să tragă de adunare.

Totuși, când îl văzu pe crâșmar că aduce numai o porție de rachiu, inima i se înmuie și zise:

— Lasă-le-n pustia vorbe! Dorea el popa să te schimbe, că tare – și mai apără finii. Da' mai suntem și noi pe-aici. O față bisericească nu se schimbă cu una cu două. Drept spunând, eu cred că puțin clopotari se vor pricepe la meseria lor ca tine.

Ilarie înghiți din sticlută și tăcu mai departe, tot cu spatele la bătrân.

— Mie tu-mi vei trage clopotele, de bună seamă, Ilarie. Și voi fi mângâiat. Voi lăsa cu limbă de moarte ficiorului să-ți deie două mierțe de bucate. Nu va putea trece peste ce-i lasă tată-său cu limbă de moarte.

Clopotaru tuși, se scărpină în cap, dar nu se întoarse.

— Te plătește și pe tine satul ca vai de lume. Am vorbit eu cu mai mulți că trebuie să-ți deie mai mult. Când sunt morți puțini, o poți pune și tu de mămăligă! Mare nedreptate! Trei zile în turn, trei zile stricate. Și cu ce te alegi? Cu nimica toată! Așa-i în lumea asta! Dau cu toții tot în boul care trage.

— Apoi, după o pauză: – Mai stai? Nu-i vremea să tragi de adunare?

— Mai este!

— Cât o fi ceasul?

Mai este, mai este!

Apoi, întorcând capul peste umăr, la crâșmar:

— Mai dă-i, Petre, și dumnealui o porție!

Afară, ploaia se mai oprișe. Mâzguia, se cernea mai mult din negurile lăptoase ce pluteau peste sat. Vremea se răcise neobișnuit.

După pomană, părintele Andrei, în vreme ce ieșea cu fețele bisericești din curte, zise:

— Dacă până duminică se pune vreme bună, să știți că vom face o feștanie la vii. O cer mai mulți.

— Nu-i mirare, căci boala asta, ce-o fi, se întinde și la viile din Dealul Nucilor, vorbi diacul.

— Ba s-a ivit și în viile din Răstoci - zise crâșnicul.

— Mi-a spus ginere-meu că a numărat numai el douăzeci de vițe cu frunza arsă.

Clopotarul se miră când auzi că toată lumea vorbește despre asta. Așadar nu mințise Nichifor.

— Dumnezeu știe ce boală va mai fi și asta. Se vorbește că s-a arătat și într-alte sate. Și nu-i știe încă nimeni leacul, zise părintele Andrei.

— Păi, ce să fie? Pedeapsa lui Dumnezeu! - se auzi cineva la spatele lor. - Înainte cu douăzeci de ani le-au mâncat rădăcinile, acum le mănă frunzele. Nu se plătește să mai ții vie!

Era moș Ion Bivolaru, unul dintre cei mai bătrâni oameni din sat, care avea trei delnițe de vie, aproape un iugăr cu totul, unul dintre cei mai mari proprietari de vie din sat. Căci, de obicei, un gospodar, o familie, nu avea mai mult decât câte-o șiriucă.

— Poate-i o boală trecătoare, moș Ioane, vorbi părintele Andrei.

— Se va vedea după ce vom face feștania. Da' tot așa au vorbit oamenii o vreme și când a dat goanga aceea la rădăcini, până s-au uscat în doi-trei ani toate viile.

— Aia a fost o goangă rea, îi zicea filiseră, moș Ioane

- vorbi diacul.

— A ros rădăcinile în toată țara. Mari pagube mai poate face și o gănganie despre care dascălul spunea că nici nu o poți vedea cu ochiul, ci numai cu o glajă măritoare.

— Da, atunci a dat filoxera în vii, adusă, se zice, din America, cu vița-de-vie americană, căreia nu-i poate strica.

— Ba a fost bătaia lui Dumnezeu, părinte, că se prea dăduse lumea la beții. Au trebuit scoase toate vițele vechi și puse altele. Dar nu s-a mai sădit nici jumătate din viile care au fost. N-au mai avut toți putere, c-a trebuit cumpărat fiecare fir.

— Vezi bine, erau altoite în viță americană, să nu le mai vatăme filoxera, moșule - zise preotul.

— De-atunci, ai văzut dumneata, nu le-a mai ros rădăcinile.

— Pedepsa lui Dumnezeu nu-i tot la fel: o dată moare tata, o dată copilul. Ce folos că nu se mai uscă rădăcina, și se uscă frunza. Eu zic că-s sămne de la Dumnezeu, părinte.

— Păi, nu se mai fac acum multe și mari beții în sat, ca odinioară, zise diacul.

— Nu, dar cresc alte răutăți. Nu vezi tu, diece, cum a fiert satul ca un viespar, un an și mai bine, pentru moșia grofului? N-am ajuns să ne dușmănim om cu om? Care pentru comasare, care împotriva, care pentru cumpărare, care pentru orândare. S-a potolit acum lumea? Nici poveste! Cei care n-au cumpărat pizmuiesc pe cei care au ajuns la moșie mai mare; cei cu comasarea au rămas cu buzele umflate, și li-i ciudă pe toată lumea; în casele celor ce-au cumpărat e ceartă între bărbat și femeie, de câte ori vine rata de plată la bancă. Au lăcomit cu toții la avere mai mare, se dușmănesc pentru ea, și iată, Dumnezeu le arată că ce le-a dat cu o mină, le poate lua cu alta.

— Hei, hei! bine zice și moș Ion - oftă crâșnicul. - S-



a înrăutățit lumea, s-a stricat rău de tot!

— Bine, da! Numa de-ar înțelege cineva și s-ar pocăi!

Mergeau încet, greoi, în șir, unul lângă altul. Mâncaseră bine la pomană și băuseră din belșug, omeniți deosebit, ca niște fețe bisericești ce erau.

De la o vreme-i ajunsese din urmă moș Nichifor, care ținea mult să-l vadă lumea venind de la pomană între fețele bisericești. Ei nu-l simțiră, și întoarseră capetele când, după vorbele din urmă ale moșului Ion Bivolaru, auziră la spate:

— Io zic că și dacă s-ar pocăi oamenii, tot nu folosește la nimic.

Bătrânelul se îmbulzi satisfăcut între clopotar și crâșnic.

— Pocăința e în orice vreme folositoare, moș Nichifore, răspunse părintele.

— E folositoare când vrei să te împaci cu Dumnezeu, dar nu când ai de lucru cu celălalt. Atunci, cu cât te pocăiești, cu atât îl înverșunezi mai tare.

Obrajii plini de crete ai moșului Nichifor dogoreau aprinși de parcă ar fi stat în fața jăratecului din cuptorul de pâine, tras grămadă cu dârgul pe vatră. Sufla des și greu, și mergea legănându-se ca un rățoi îndopat, pe picioarele lui scurte și crăcănate.

— Pe cine? întrebă diacul. Pe cine-l înverșunezi?

— Pe Duhul cel Rău și pe toate slugile lui, vezi bine.

Ceilalți se întrebară din ochi: ce voia să mai spună bătrânelul ăsta colțuros și veninos?

În ochii clopotarului se ivi o lumină de înțelegere.

— Moș Nichifor - începu el, privind la ceilalți -, are o părere a lui.

— Nu-i părere, ci-i credință și încredințare. Dar am mai vorbit cu clopotarul, înainte de înmormântare, despre asta.

— Dumnealui crede - continuă Ilarie, aprins și el la față, cu ochii injectați de vinișoare roșii -, dumnealui

crede că nu-i pedeapsă de la Dumnezeu, ci uneltirea Celui Rău... zice că boala a început de la via Mărgineanului.

— Asta-i așa! Tot satul știe, râseră diacul și crășnicul.

— Și ce-i dacă a început de la via Mărgineanului? întrebă popa cu asprime.

— Să spuie dumnealui, că-i de față, răspunse clopotarul, nemaivrând să continue.

— Este! se repezi bătrânelul. Sămn că iar începe să se miște Moisa.

În fața popii nu mai îndrăzni să-i zică «strigoii».

— Eh! Prostiile dumatle! Am auzit că iar a început să-ți umble gura, ca și-atunci, la moartea lui Moisa, zise diacul cu o voce disprețuitoare.

— De unde nu-i foc, nu iasă fum! se încăpățână Nichifor. Am mai spus eu o vorbă de când s-a oprit moartea în oile văduvei pân-acum? N-am mai suflat un cuvânt, căci n-am avut de ce.

— Și acum ai? îl muștră părintele Andrei. Ești tot cu capul plin, asta e!

— Tot mai bine plin decât gol - mușcă bătrânul cu nerușinare.

— Hei, și-atunci cu oile, biata văduvă a avut noroc cu popa din Boz. Acela zic și eu că-i odată popă cu dar!

Se făcu o tăcere, și pe Ilarie începu să-l mănânce limba.

— Dumnealui zice că la vestea că Gheorghe ar scăpa cu trei ani de temniță și va veni acasă de Sântămăria Mare, se pornește iar răzbunarea bătrânului, pentru că nu i-au împlinit ce-a lăsat cu limbă de moarte, n-a luat de nevastă pe Safta Olarului.

— Asta-i așa! Asta-i și-am! interveni cu vehemență Nichifor.

Clopotarul crezu că va povesti el mai departe, dar bătrânul tăcu.

— Au fost, nu-i vorbă, sămne rele de la moartea lui

Moisă, doar le știe tot satul - continuă clopotarul, văzând că Nichifor n-are de gând să vorbească.

— Da' moș Nichifor crede că și moartea năprasnică a lui Vasile Mărginean, ca și temnița lui Gheorghe, se trag tot din răzbunarea bătrânului.

— Păi, dacă-i așa, cum să nu cred? se întărită bătrânelul.

Nasul îi ardea ca o flacăără, numai la vârf i se învinețise ca pielița curcanului.

— Dar ce-are-a face asta cu viile?! se miră crâșnicul.

— Are! afirmă categoric Nichifor, fără a mai adăuga ceva.

— Uite ce spune dumnealui - continuă Ilarie.

— Cât a fost Gheorghe subt pedeapsă, Moisă nu s-a mișcat. Acum se vorbește că scapă, și mortul se mișcă iar. A trimis pedeapsa în via lui mai întâi.

— Cu ajutorul Celui Rău! se grăbi să adauge Nichifor.

— Doar nu-i strigoi, să-și urmărească vița până-ntr-al șaptelea neam! se miră crâșnicul.

— Prostii de la priveghiuri și de la șazători - spuse supărat părintele Andrei.

— Dumneata, moș Nichiforear trebui să rumegi mai bine ce vorbești. Doar nu-i fi ajuns în mintea copiilor! Da, am auzit și eu că scapă Gheorghe cu trei ani. S-a purtat bine în temniță, și-apoi el, săracul, a suferit în urma unei nenorociri.

— Nenorocire care nu se întâmplă o dată într-o sută de ani! Și dacă se-ntâmplă, trebuie să-și aibă pricina, vorbi cu hotărâre moș Nichifor, întărâtat de vorbele părintelui.

— Rău faci că nu te-astâmperi și-ți grămădești păcat după păcat. Nu ți-o fi ușor nici dumitale în ceasul morții, așa să știi.

Părintele iuți pasul și se desprinse de șir. Numai diacul se ținu alături de el.

— Toată ziua zgăură în crâșmă și umple satul cu

răutățile și prostiile lui! se descărcă părintele.\*

— Lasă-l în păcatele lui, sfinția-ta! Așa l-am pomenit, și de-acuma nu se va mai schimba.

Crâșnicul, clopotarul, moș Nichifor și bătrânul Ion Bivolaru rămaseră în urmă. Ion Bivolaru nu se amestecase în vorbă pân-acum. Asculta cu interes, pentru că primejdia cu viile îl nenorocise.

— Hei! - se trezi el acum, după ce părintele se îndepărtă -, popa s-a supărat, dar poate fi ceva și în vorba lui Nichifor. Când s-au uscat viile înainte cu douăzeci de ani, îngropaseră pe unu' de-i zicea Fidileș, un mare blăstămat, tâlhar de drumu' mare, care-a crepat cu săcurea capul la trei inși în Dumbrava Bogatului. A murit în temniță și l-au îngropat acolo, în pământul blăstămaților de Dumnezeu. Da' omul era din Bogatu, și viilor din Bogatu li s-a uscat rădăcina mai întâi, și de-acolo s-a lătit boala în satele vecine, și până la noi. Hei! Poate fi ceva și în ce spune Nichifor! Prea multe s-au întâmplat și după moartea lui Moisa!

Rămaseră toți patru pe gânduri un răstimp, și sporeau încet la drum, clătinându-se într-o parte și-ntr-alta. Deodată moș Nichifor păru că se trezește.

— Io am spus cui a vrut să m-asculte! Io mi-am făcut datoria! Nu ți-am spus și ție, Ilarie?

— Ba mi-ai spus chiar azi.

— Ție azi, altuia ieri, altuia alaltăieri, cum s-a nimerit.

— Acum, să vedem ce-o fi după feștanie și rugăciune. Dacă-i pedeapsă de la Dumnezeu, poate se va milostivi de noi și va opri molima - zise Ion Bivolaru, gata să se despartă de ceilalți. Ajunsese în dreptul casei lui.

— Numai de-ar răzbuna Dumnezeu vremea, să putem face duminică feștania.

— Păi, parcă n-ar mai fi făcut popa nost slujbe și de ploaie, și la secetă, și la omizi... Și cu ce ne-am ales? Alta ar fi să chemăm pe popa din Boz. Āla-i popă eu dar, nu ca al nostru.

— Ei, chiar așa nu poți vorbi, moșule! - se supără crâșnieul.

— Au ajutat destule oii și slujbele părintelui nost! Doar știm cu toții!

— Slujbele-s bune, la toată întâmplarea - zise și Ion Bivolaru.

— În copilărie am văzut odată cu ochii mei o minune. Trăia pe-atunci popa cel bătrân, părintele Vasile, Dumnezeu să-l ierte și să-l hodinească. În primăvara aceea se înmulțiseră omizile și găngăniile de tot soiul, cât mișunau pe pomi, pe copaci, prin ierburi, prin semănături. Era stup de ele pretutindenea. Unde călcâi „striveai cu zecile. Se îngrozise tot satul, și au ieșit cu mic cu mare la feștanie, în patru părți ale hotarului. Și părintele Vasile a făcut feștanie în patru locuri, și a cetit de patru ori blăstămele împotriva viermilor, a omizilor, a găngăniilor de tot felul.

— O fi fost blăstămele sfântului Triton mucenicul, zise crâșnieul.

— Nu știu ale cui or fi fost, dar ți se ridică părul măciucă ascultându-le. Cumplit blăstăm! Și unde n-au pornit să foiască, măi dragii mei, toate găngăniile cele! Unele coborau grăbite de pe copaci, altele năpădeau din holde, din fânațe... Umplură cărările, drumurile, păraiele, tot ce mergea către apus. Îți venea amețeala când le vedeai foind în toate părțile. Copiii plângeau, femeile țipau de frică, iar găngăniile acelea se grăbeau mereu către apus, alungate de blăstăm. Toate-au apucat pe urmă pe drumul ce duce la moară: s-au întâlnit acolo, din cele patru vânturi: umpleau drumul într-un strat gros de-o palmă, cât ți se făcea rău uitându-te, căci păreau ele înșile un drum ce curge către apus. Până dimineață - feștaniile s-au făcut la amiazi -, până dimineață s-au scurs de pe hotarul Broștenilor toate bidigăniile. Unii spun să nu s-au oprit până ia iazul morii și că s-au înecat toate acolo, de hrană peștilor.

— Nu! Nichifore!

— Să

5 40

(’540

nu-ți mai faci păcat! Slujbele sunt bune la toată întâmplarea!

— Dacă le face popă cu dar! se încăpățână Nichifor.

— Dacă vrea Dumnezeu să se milostivească de oameni! Căci mila lui știu că nu va atârna de darul preotului, de sfințenia lui.

— Totuși, popa Vasile era preot cu dar. L-am apucat și io, destul de bine. Dacă-i vorba de slujbă și feștanie, io tot cred că ar fi trebuit să-l chemăm și pe popa din Boz. Sfinția-sa, pe lângă dar mare, mai cetește și din pravilă, și poate-ne spune dacă pedeapsa e de la Dumnezeu sau de la celălalt, prin slugile sale.

— Tu ții ca prostu’ la ale tale - zise mânios crâșnicul, pentru că nu punea niciun preț pe slujbele părintelui Nicodim.

— Noroc că nu te-ascultă nimeni, și lați i în zadar, ca un cine bătrân.

În supărarea lui, uită să-i mai spună dumneata. Bătrânelul se simți jignit.

— Mi se pare că n-am fost înțărcați deodată! Da chiar să fi fost, io nu trăiesc din straița popii, ca tine. Io pot spune adevărul pe față.

— Drept că nu trăiești din traista popii, ci dintr-a satului. C-ai ajuns să ceri de pomană ca un cerșitor, și te faci cârlig pentru un păhărel de rachiu.

Se despărțiră supărați, fără să-și mai spună sarabună.

Moș Niehifor vorbise multora, de când cu năpasta venită peste vii, despre primejdia ce paște satul, că se mișcă iar strigoiul. Dar lumea nu-l lua în seamă. Încă nu auzise nicio vorbă bună până la Ionu Bivolarului, care spusese că ar fi cu putință și așa ceva.

Dar dacă nu impresiona pe nimeni, nu-i mai puțin adevărat că vorbele lui deșteptară întâmplări de-acum

trei ani, la care satul nu se mai gândea, și iscară interes pentru întoarcerea lui Gheorghe. Oare să fie adevărat? Să scape cu trei ani? Să fie adevărat că în cei trei ani a învățat tâmplăria în temniță, și știe face uși, și ferești, și mese? Să fie adevărat că vine chiar de Sântămăria Mare?

### XXXV

Înmormântarea lui Pavel Pruncu fu într-o marți. Joia următoare se porni un vânt de la apus, care dădu buzna, ca scăpat din mare strâmtoare, în negurile ce pluteau lăptoase sub nourii grei, și începu să le rupă și să le împrăstie. Până vineri dimineața se păru că n-are ce face cu nourii care se închegaseră într-o singură boltă neclintită, coborâtă până pe umerii măgurilor. Dar vineri pe la amiezi pomii din grădini fură prinși ca într-o vijelie, și acoperișele de paie ale șurilor părea că vor fi smulse de învolburarea ce se izbea în ele pe dinlăuntru. Streașinele șuierau sinistru, ca în crivățul iernii, și văzduhul întreg începu să urle. Rarii trecători pe ulițe, își țineau și își îndesau cu o mână pălăria pe cap: găinile, cu penele îmburzoiate, erau izbite de garduri.

Se porni și alt vânt, de la răsărit, și se întâlni, din înaltul văzduhului până pe pământ, cu cel ce mugea mai înainte; se izbiră, se frânseră, se măcinară în vâltori, care ajunseră până în cerul de plumb și-l sparseră. Și ici și colo începură a se vedea ochiuri de cer senin, câmpuri de-un albastru-închis, care se tot lărgeau. Rămase biruitor vântul de la apus, căci nourii, până spre sară, fură alungați, în turme mari și grele, dincolo de orizontul de la răsărit.

În zorii zilei de sâmbătă, vântul se liniști deodată, ca și cum l-ar fi supt smârcuri nevăzute. Nici nu mai avea ce alunga. Cerul era fără o pată de nour. Fu o zi caldă de vară, în care tot satul năvăli în câmp, din zorii zilei.

Unii mai aveau încă la sapa de-a doua, alții alergară să risipească vârfurile căpițelor de fân, care nu fusese încă adus în sat, dar cei mai mulți se grăbiră să risipească crucile de grâu în care ploaia pătrunsese

adânc, până la snopii din inimă. Miriștile se umplură, cât vedea ochiul, de cruci trunchiate, de snopi risipiți, puși în picioare, de bărbați și de femei care furnicau în toate părțile.

— Încă-i noroc că a fost vremea rece cât au ținut ploile, ziceau oamenii. Grăunțul nu s-a încins încă, iar în soarele de azi snopii se vor usca bine. De-ar ținea Dumnezeu vremea bună, luni am începe căratul.

Când, duminică dimineața, traseră clopotele cu vreo două ceasuri mai curând decât de obicei, tot satul știu pentru ce. Vestea că duminică se va face feștanie la vii se auzise pretutindenea, și oamenii se grăbiră să-și isprăvească treburile prin curte, să nu întârzie de la biserică.

Totuși utrenia era pe sfârșite, când începu să se umple biserica și să nu mai încapă creștinii. Veneau mereu, cu mic cu mare.

Când ieși clopotarul să toace de liturghie în toaca de fier și să tragă clopotele, abia putu răzbi, cu cele trei ajutoare după el, până la treptele turnului. Clicinul îi ieșise de pe-o mână și era gata să i se smulgă și din cealaltă, cum se tot opintea prin strâmtoarea de oameni și de femei. Zadarnic spunea destul de tare, tot mereu:

— Faceți loc! Faceți loc! Pentru numele lui Dumnezeu, dați-vă oleacă la o parte. Îi vremea de tras! Nu poate începe popa liturghia până nu voi toca! Înțelegeți, creștinilor, și faceți loc!

Lumea ridica din umeri: ar fi făcut loc, dar cum? Oamenii erau îndesați unul într-altul ca peștii în plasă. Când puse piciorul pe treapta întâia a turnului, Ilarie era dezbrăcat de clicin, asudat, cu părul vâlvoi. Se îmbracă, își trecu degetele, oftând, prin păr, și așteptă ca pe jar: nu putea urca până nu-l ajungeau și ajutoarele. Dar aceia răzbiră tot așa de greu prin mulțime, ca și clopotarul. Zadarnic se aținură pe urma lui, și ei, unul după altul: după fiecare trecere, păretele viu se refăcea și trebuia spart din nou.



Părintele Andrei veni de trei ori în fața ușilor împărătești de la altar, privind întrebător peste marea de frunți ce-i stăteau în față. Diecii repetau ultimele cântări de la utrenie.

— Prăpăditul de el! N-a putut pleca mai devreme! zicea părintele destul de tare, văzându-l pe Ilarie cum se strâmtorează prin îmbulzeală.

N-ar prea fi avut motive să-l înfrunte, căci Ilarie și ajutoarele tot ar fi ajuns în turn de când porniseră, dacă părintele Andrei ar fi cădelnițat, la începutul liturghiei, după obicei, toată biserica. Dar el, văzând îmbulzeala cea mare, n-a cădit decât catapeteasma și pe creștinii frunțași, care stăteau în stranele din spatele celor două străini cantorale.

Cât ce auzi întâile bătaii ritmice, ascuțit răsunătoare pe toaca de oțel, părintele dădu binecuvântarea pentru începutul liturghiei, și, până se isprăvi de tocat și clopotele amuțiră, el ajunse la sfârșitul ecteniei celei mari, la începătură.

O vreme bătaia toacei se amestecă în cântecele învălmășite ale celor trei clopote, apoi toaca încetă, și se simți îndată că altă mână a prins funia clopotului celui mare, căci bocănitul lui ajunse deasupra, și în curând se răspândi până departe peste sat armonia cunoscută a clopotelor. Ectenia părintelui nu se prea auzi, nici răspunsul diecilor, căci vuietul, vaul și ting-tangul din turn năvăliră și în biserică.

Fumul de tămâie și smirnă se-nvăluia cu mireasma calapărilor, a busuiocului, a suluminei, flori rupte proaspăt din grădini și ținute în mână de multe femei și fete, și copile, iar bătrânele erau chiar cu nasul în ele.

În razele tinere ale soarelui, în văzduhul strălucitor, hainele albe, de sărbătoare, ale bărbaților și femeilor, făceau un brâu luminos în jurul bisericii. Câte un întârziat mai încerca să pătrundă în biserică, dar repede se dădea bătut, văzând ce-i înaintea lui, și intră și el în brâul celor ce înconjurau păreții.

Clopotarul Ilarie hotărî să nu mai coboare din turn, deși de obicei mai ajuta crâșnieului la câte ceva, mai lua din mâinile femeilor o traistă de prescuri și o ducea în altar, mai ducea părintelui câte-o pomană de la creștini. Dar acum nu mai cuteza să mai facă același drum prin îmbulzeala oamenilor. Și mai era ceva ce-l făcea să rămână în turn, căzut pe gânduri: auzi și de data asta semnele lui în vaierul clopotelor! Și doar nu le trăsese după mort! Ce putea fi?

Ilarie își spusese de-atâtea ori sieși că el poate desluși semnele clopotelor, și împărtășise de-atâtea ori și altora credința lui, încât ajunsese să fie sincer convins că era semn de multe morți în șir când din trasul clopotelor la un mort se închea un anume vaier. Îl auzise cât a tras pentru Pavel Pruncu. Și iată, îl auzise și azi, la trasul pentru liturghie. Nu se putea înșela: îl deosebise limpede de tot. Ce putea fi?

— Voi coborâți, dacă vreți; până la trasul de ieșit nu mai aveți nicio treabă - zise el ajutoarelor sale.

— Eu nu mai cobor, rămân aici.

Nu coborâră nici ceilalți. De-aici se auzeau și frânturi de slujbă, și se vedea până departe. Se vedeau și viile din Coasta Morii, și cele din Dealul Nucilor, și se zăreau și cele din Răstoci. Prin văzduhul curat, subțire și luminat, se vedea bine pârjolul ce năpădise viile de pe Coasta Morii. Pete mari arămii se vedeau în toate părțile. În cele din Dealul Nucilor, despărțite de primele numai printr-o vale îngustă, înroșeau mai puține delnițe. Cele din Răstoci erau mai departe, peste o coastă pustie, în care fusese odată vie, dar acum nu mai erau decât prunii de le poalele ei. Acolo nu se putea vedea din turn nicio uscăciune.

Ajutoarele lui Ilarie, ca și el, nu aveau vii, totuși se uitau cu întristare la cele din Coasta Morii.

— Mare pagubă!

— Mare de tot!

— Oare se vor strica și strugurii?

— Cum să nu se strice?! Nici n-au început a se îndulci.

— Dacă se uscă frunzele și cad, cum se vor mai coace?

— Da' spun că-s pline și boabele de pete, de-un fel de mucegai care le înnegrește, le sacă și le uscă.

— Nu! Mucegaiul e pe frunze, pe dosul lor. Dar știu eu dacă-i mucegai? Am auzit pe unii spunând că-i un fel de pată ruginie pe dosul frunzei.

— Unii spun că trebuie să fie o goangă, ori o omidă, dar n-a văzut-o încă nimeni până acum.

— Și-i adevărat că s-a ivit mai întâi în via Mărgineanului?

— Așa se spune. E chiar la o margine, de unde a început uscăciunea.

— Ați auzit ce spune moș Nichifor?

— Care Nichifor?

— Nichifor Piesa, tatăl lui badea Precup.

— N-am auzit. Da' cine se mai uită-n gura lui știrbă? Atât a tot mușcat veninul din el, până și-a pierdut toți dinții. Lasă-l în păcatele lui! Ce poate ști unul ca el?

— De, el spune că iar se mișcă strigoiul din mormânt.

— Care strigoi?

— Bătrânul Moisă. Moisă Mărginean.

— Da' ce? Nichifor crede că-i strigoi?

— A spus-o asta de multe ori de la moartea lui Moisă.

— Dă-l încolo de bețiv!

Cele trei ajutoare stăteau răzimate de fereastra turnului și povesteau cu ochii adânciți în zările depărtate, spre vii.

Ilarie era tot cu gândul la semnul lui. Uneori, când pătrundeau până aici frânturi de slujbă, își făcea cruci, se închina, apoi iar cădea pe gânduri. Nu auzea decât crâmpie din convorbirea celor trei. Se gândi să-i întrebe și pe ei dacă au auzit, când au tras de liturghie, vaierul

acela, dar repede-și dote sama că nu avea pentru ce-i întreba, fiindcă ori de câte ori întreba pe vreun ajutor, acela spunea că n-a auzit nimic. Se vede că semnul numai el îl aude, numai lui i-i dat să-l cunoască.

Ceea ce-l neliniștea mai mult era că dacă vaietul acela s-a desprins și din sunetul de azi al clopotelor, nu mai putea fi semn că vin mai multe morți una după alta. Și el, de când îl auzise, la moartea lui Pavel Pruncu, își făcuse o mulțime de socoteli: la câte priveghiuri, la câte pomeni va lua parte, câte copuri de bucate va lua pe deasupra. Acum i se risipeau în vânt toate socotelile.

În biserică, părintele și diecii nu se mai grăbiră, cât ce trecură de Apostol și Evanghelie. Preotul se uită la ceas și văzu că au luat-o binișor înainte, că au vreme destulă pentru feștanie. Cât ce rări electeniile, diacul pricepu și nu mai grăbi nici el cântările. Despre ceilalți nu putea fi vorba de grabă. Se înghesuiau în cele două străini și în jurul lor cântăreții, ca la Paști și la Crăciun, și când prindea câte unul o cântare, luptându-se în glas cu alți doi-trei, care începeau odată cu el, părea că nu mai vrea s-o sfârșească.

Îndată după zece, liturghia se isprăvi, părintele Andrei ieși în ușile împărătești și vorbi:

— Iubiți creștini, vom porni acum cu toții în procesiune, în rânduri frumoase, să facem o feștanie la vii. Ați auzit cu toții și mulți ați și văzut cum se usucă frunzele vițelor și cad. Pe Coasta Morii, nici la cules, după brumă, nu-s mai pârjolite. Dar boala asta necunoscută a trecut și în celelalte vii. Vom face rugăciuni și feștanie jos în vale, unde se întâlnesc cele din Coasta Morii cu cele din Dealul Nucilor. Nu aveți toți vii, dar veniți cu toții la rugăciune, că-i lucru creștinesc să te rogi lui Dumnezeu și la năcazul și paguba de-aproapelui. Apoi vom spune rugăciuni și peste tot hotarul.

El tăcu și făcu semn diacului să înceapă doxologia cea mare. Diacul făcu semn din cap bărbaților de lângă

prapuri să-i ia și să plece în frunte. Judele înălță glas și rânduind să iasă întâi femeile din tindă, și pe urmă bărbații, căci altfel nu se va putea, în îmbulzeala asta. Cântăreții nu se mișcau, și, clătinându-și părul lung, pieptănat pe spate, cântau din răspuțeri doxologia, cu toții. Diacul își cruța glasul până la feștanie. Cântăreții de ocazie parcă se înteteau unul dintr-altul și se înverșunau la cântat, dar Ilarie tot îi potopea cu clopotele și cu toaca. Mai urcase în turn trei ajutoare. Se bătea și toaca de oțel, și cea de lemn, se trăgeau toate trei clopotele, și lumea se grăbea mereu să iasă pe ușa bisericii, ca albinele dintr-un urdiniș. Se încolonară după rânduiala știută și obiceiul vechi, cu prapuri înaintea, la urmă cu cântăreții și părintele Andrei îmbrăcat în odăjdii cele nouă, cumpărate la Paști, care străluceau din tiviturile cu argint, din crucea de aur din spate, din florile roz și albastre de mătase, din patrafirul greu, de-ți luau vederile. Cântăreții se repezeau care mai de care, clopotele vuiau, râul viu de oameni în haine albe unduia pe două ulițe, așa era de lung.

Văzduhul limpede și înalt primea și sorbea toată larma asta de sărbătoare; soarele strălucea în adâncurile cerului; culorile, alesăturile de pe ile și cătrînțele femeilor păreau toate nouă și proaspete; copiii, cu obraji aprinși, se țineau de mâinile mamelor și-a bunicilor, și se împiedicau de vreun bruș din drum.

Părintele Andrei ridica uneori, mulțumit, barba albă de pe piept și privea peste procesiune: era lungă, erau mulți, venise tot satul. Se uita din când în când, prin curți, pe la porțițe, cât trecură prin sat: erau goale toate. Se simțea mângâiat, oamenii îl ascultau.

Oricât se opinteau cântăreții, glasurile lor nu ajungeau nici până la a zecea parte din procesiune. Mai încolo se auzeau numai clopotele, și cu cât se depărtau de sat, și sunetul lor se auzea tot mai slab, tot mai străin parcă.

Oamenii până la care nu ajungea zvonul cântărilor

bisericești, se lăsară, ca de obicei, în povești. Părintele Andrei nu-i putuse vindeca de obiceiul acesta, deși le spusese adeseori că în procesiune omul trebuie să se gândească numai la Dumnezeu, să spună rugăciuni, nu să se pună pe povești. Cu tot îndemnul lui, numai două procesiuni se făceau cu evlavie și liniștea deplină a credincioșilor: în Vinerea Mare și la înviere, când înconjurau biserica. Așa apucaseră din bătrâni.

Și bărbații și femeile începură a povesti, cât ce apucară pe ulițele satului. Toată lumea era veselă de vremea bună și caldă ce se pusese după ploile acele reci. Mai puțin vorbăreți erau numai cei care aveau vii, și care nădărdau să le fie de folos feștania. Erau și neveste tinere, și femei cu copii mici în brațe.

Drumul până la vii, la locul ales pentru feștanie, ținea aproape un ceas. Era vreme de povești! Mulți vorbeau de pacostea ce dăduse peste vii:

— Așa ceva încă nu s-a mai văzut, să se uște frunza în mijlocul verii.

— Trebuie să fie un fel de rugină.

— Dar n-au fost ploi, până la cele din urmă, ploi care să ție.

— Au fost ele și veri ploioase și săcetoase. S-au mai uscat ele frunzele și într-alți ani, dar nu așa ca acum 1 Nici să le fi brumat!

— A început din via Mărgineanului.

— Păi da, e chiar la margine. Da' ei mai au una și în Răstoci, unde se spune că n-a ajuns uscăciunea, decât prea puțin.

— De cei bogați nu mă doare pe mine capul! Da' sunt și oameni săraci, pentru care șiriuca de vie era o avere.

— Eu unul, drept să-ți spun, n-aș ținea vie. E prea mult de lucru la ea, și roada nu-i niciodată sigură.

— Da, însă nici vinul bun nu-i de lepădat.

— Eu vinul îl beau în crâșmă. Acasă nu țin decât rachiu. Prunele sunt mai darnice ca strugurii.

— Se spune că s-au uscat și-n alte sate.

— Se vor fi uscat, că și cu rugina grânelor e așa: nu se oprește la un hotar. Este, se vede, ceva molipsitor în aer, când umblă vremea rea.

— Va mai fi și pedeapsa lui Dumnezeu).

— Va fi, căci suntem răi și păcătoși. Câți nu mai sunt și azi încolțiți din pricina moșiei grofului!...

— Dar ați auzit ce spune prin sat moș Nichifor?

— Cu strigoiul?

— Da, cu Moisă Mărginean.

— Am auzit că-i vine ficiorul acasă. Că i s-ar fi iertat doi ani de temniță.

— Vom vedea! Nu se iartă pedeapsa așa de ușor.

Cei mai mulți însă, și bărbați și femei, vorbeau de ploile care au trecut și de vremea bună care venise.

— Dacă mai ținea câteva zile, era rău de grâu.

— Nici așa nu-i ușor. Ploaia a răzbit până în pământ, prin cruci. O să ne dea încă de lucru până le vom vedea uscate.

— Noi le-am uscat ieri. Încă n-am văzut niciun fir încolțit.

— Nu, căci a dat Dumnezeu să fie ploile răci. Luni ne apucăm de cărat.

— Și noi.

— Va căra tot satul, că-i și vremea!

Într-altă parte femeile povesteau noutăți: cine a mai rămas însărcinată, cine-i aproape de naștere, ce vecine s-au mai certat, cine-a fost la târg, cât mai au de tors, și câte altele.

În vreo trei grupuri de neveste tinere se putea auzi aproape același schimb de vorbe:

— N-ai venit cu copilul?

— Nu-i prea bine.

— De mult?

— De vreo trei zile.

— Da' ce are?

— Are fierbințeli și grețuri.

— Va fi mâncat ceva!  
— Se poate că și-a stricat stomacul.  
— Nu-i mirare, că nu-i poți păzi să nu mănec mere necoapte.

Sora venise singură. Măriuța ei nu era bolnavă, dar o lăsase cu soacră-sa și cu Dumitru. Ei, după înmormântare, nu mai aveau voie de nimic. Bătrâna spusese că ea n-are nevoie de vie. Într-adevăr, cu tot îndemnul nănașului, al lui Pavel Corbu, Dumitru nu cumpăraseră vie, și-acum Sora era mulțumită. S-a făcut una vânzătoare, în Coasta Morii, mai în primăvară. Bine că n-au cumpărat-o, căci iată ce prăpăd a dat în vii!

— Ați avut noroc, zise o nevastă.  
— Parcă fără vie n-ai putea trăi - vorbi alta.  
— Când ai bea un păhărel de vin, aici e crâșma mărgineanului. La vie e lucru mult, de primăvara până la cules, trebuie să fii tot în ea.

Sora era îngândurată. Moartea socrului său o dorea mult.

— Era un bătrân așa de blând și de bun! Nici fă-te-ncolo nu mi-a zis în trei ani. Și nu era prea bătrân. Dar se topise rău în anul din urmă.

— Da, el îmbătrânise tare, dar soacră-ta se ține încă bine.

— Să-i dea Dumnezeu sănătate, că și dumneaei e o femeie bună.

— Da, am auzit c-o duci tare bine cu ea, și cu bărbatul. Dumitru e un om de ispravă și o proptea tare în viață. Vezi tu, Soro, multe credeau că n-ai să duci casă bună cu el, dar eu am zis totdeauna că vă veți înțelege bine.

— Mulțumită lui Dumnezeu, nu mă pot plânge de nimic.

— Păi, te-a văzut Dumnezeu și pe tine, că ai trecut prin destulă supărare... Dă-i adevărat că Gheorghe-a Mărgineanului scapă în curând?

— Așa se spune, am auzit și eu.



— De-ar scăpa, săracul! A pătimit destul, fără nicio vină.

— Chiar așa n-ai putea spune, sări cu gura altă nevastă.

— Ceasul rău, n-a fost alta!

— Ceasul rău și firea lui pornită!

În vreme ce se vorbea așa și într-alt fel, despre multe de toate, în procesiunea ce șerpuia ca un brâu înflorat, în care predomina albuliilor și al cămeșilor în strălucirea soarelui, cântăreții se luptau vitejește să nu se curme troparele și catavasiile nicio clipă. Unii din ei, cei cu vocea mai slabă, începură de la o vreme să-și înalțe tot mai sus grumajii, ca niște cocostârci, să scuture din cap, ca și când ar fi voit să dea drumul mai iute unei cântări ce scârțâia răgușit, înghițeau în sec, și începeau din nou. Și cei cu glasuri mai bune începeau, 1 a răguși.

Prin verdeța porumbului întunecată, grasă, care ajungea pe alocurea până la piept, trecea lunga procesiune ondulătoare. Ajunsese aproape de locul hotărât, și clopotele nu se mai auzeau, fie că sunetul lor nu răzbătea până aici, fie că cei din turn se săturaseră de tras.

O masă așternută cu mășariță albă ca zăpada, stretăiată rar de linii roșii și albastre, îi aștepta subț prunii bătrâni, în lunca dulce, la poalele celor două coaste cu vii, Dealul Nucilor și Coasta Morii. Înaintea mesei, un ciubăr nou de brad, care mirosea încă a rășină și-a codru, era plin cu apă limpede. În căldărușa de aramă de pe masă, plină ochi cu apă, se oglindea soarele, și mătăuzul de busuioc, crucea și o icoană erau la locul lor.

Crâșnicul își trimisese feciorul cu un fin, din bună vreme, să pună totul în rând, să fie gata pe când vor sosi cu procesiunea. Ținuse mai mult până ce umpluseră ciubărul cel nou cu apă, dintr-un șipot care abia țârâia, dar care avea o apă nespus de limpede și bună de băut.

Ar fi putut lua ei apă și din bulboanele din vale, de obicei seci peste vară, dar pline acum, după ploile ce ținuseră atâta. Dar bătrânul le poruncise anume să nu ia apă decât de la izvorășul acela, apă ce n-a trecut peste nimic necurat și care curgea chiar de unde se îmbinau cele două dealuri cu vii.

Oamenii care purtau prapurii se așezară de-o parte și de alta a mesei, apoi, în față, mulțimea de bărbați de-o parte, și de femei de altă parte. Cei care veniseră în urma procesiunii părură mirați când auziră iar cântări bisericești. Își descoperiră cu toții capetele, și poveștile încetară.

Se ivi și părintele Andrei, în urma cântăreților, strălucind din odăjdii la fiecare clătinare a mersului, și ochii femeilor și-ai copiilor se pironiră pe aceste mândrețe de veșminte sfințite.

Preotul, în fața mesei, se aplecă puțin să vadă icoana. De departe i se păru că nu era nici a sfântului mare mucenic Gheorghe, nici a sfinților împărați Constantin și Elena, pe care - una din ele - le scotea obișnuit la feștaniile de la câmp. Aplecat asupra mesei, cunoscă că-i iocoana sfântului mucenic Trifon, și înțelese că schimbarea nu putea veni decât de la crâșnic, care-l cinstea mult pe sfântul Trifon.

Începu slujba feștaniei, și în mulțime încetă deodată orice mișcare. Se cânta rânduiala de la sfințirea apei, și se văzu acum cât de cuminte a fost diacul, care nu-și deschisese gura cât ținuse drumul, încât unii i-o luaseră în nume de rău: numai el avea glasul curat, și doar unul doi dintre cântăreții mai buni. Îi luă pe aceștia doi lângă el, și numai lor le întindea cartea. Cum erau cântări anume pentru slujba asta, afară de câțiva, nu le știau pe dinafară, și cei căroră diacul nu le dădea cartea, nu puteau cânta singuri, ci se mulțumeau să secondeze, mai mult să bornăie, după ceilalți, căci nu puteau ghici cuvintele.

Nu mult după începerea slujbei, se ivi din vii feciorul

crâșnicului, care aducea un mănunchi de vițe cu frunze verzi, neatinse încă de stricăciune. Puse mănunchiul cu vițe pe masă și se dădu la o parte, ascultând și el cu smerenie slujba, ca și ceilalți creștini. Crâșnicul pusese jar mult în cădelnița mare, nu o prea vânturase până-acum, numai atât cât să nu se stingă jarul, mai punând din când în când în ea câte-un bob de tămâie. După ce începu slujba, el începu să-i facă vânt și să pună din belșug tămâie peste jarul ce înviase tot. Nourașii albi se ridicau mereu în aer, umplându-l de mireasmă. Când venea rândul la cădelnițat, el punea și mai multă tămâie, așa că preotul uneori era învăluit de tot în norii albi și mirositori, luminați de soarele tare al amiezii.

O liniște și o pace adâncă stăpânea pe pământ și în cer. Nu sufla nicio boare. Totul era neclintit. Tăcură de la o vreme și mierlele negre din vii.

Slujba curgea domol, încântări armonioase, și creștinii se închinau și se rugau, pătrunși fiecare de năcazurile, durerile și nădejdlile lor. În mijlocul verdeții, mulțimea aceea în porturi albe de sărbătoare sporea frumusețea biruitoarei zile de vară. Dar în mijlocul naturii, între pământ și cer, în imensitatea albastră și strălucitoare de departe, tot tabloul acesta părea o jucărie de copil.

După ce se isprăvi slujba sfințirii apei, părintele Andrei făcu semn de îngenunchere, deschise Molitvelnicul la alt semn, îngenunche și el, și citi cu glas puternic și mlădios, spunând vorbele rar și răspicat, molitva pentru «țarine, vii și grădini», «când se strică semănăturile, pomii și viile, de gângănii, de lăcuste, gândaci și alte vietăți».

— «Doamne Dumnezeuul nostru, cea ce la început ai zidit ceriul și pământul, și ceriul l-ai înfrumusețat cu mari luminători ca să lumineze pre pământ, și prin ele să te proslăvim pe tine, făcătorul și stăpânul făpturii; iar pământul l-ai înfrumusețat cu verdeață, cu iarbă și cu multe feluri de semințe ce rodesc după fel, și l-ai

împodobit spre înfrumusețare și bună mireasmă cu toate florile, și l-ai binecuvântat. Însuși și acum, stăpâne, caută din sfânt lăcașul tău spre viile acestea și le binecuvântează. (Aici luă mătăuzul, stropi mănunchiul de vițe de pe masă, apoi spre viile de pe cele trei dealuri, făcând cu dreapta, în care ținea crucea, semnul mântuirii peste ele.) Ferește-le de toată stricăciunea, de toată boala și veștejirea și de tot ce vine de la Cel Rău și de la uneltirea oamenilor răi; și dă-le lor să aducă roadă la vreme; și stârpește de pe ele toată fiara, gângania, toată urgia și răutatea ce le amenință cu stricăciune. Că s-a sfințit și s-a preamărit preacinstit numele tău, al Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh. Amin.»

În textul din Molitvelnic părintele Andrei făcu, după obicei, câteva îndreptări, pentru a se potrivi rugăciunea anume la vii.

Se ridică din genunchi și începu să stropească din mătăuz în cele patru puncte cardinale, în vreme ce cântăreții se sloboziră cu toții la troparul cunoscut pederost: «Mântuiește, Doamne, poporul tău și binecuvântă moștenirea ta; biruință împăratului nostru asupra Șalvarilor dăruiește, și cu crucea ta păzește pe poporul tău».

Acum crâșnicul luă de pe masă icoana sfântului mucenic Trifon, și o ținu sus, în vederea tuturor a, în vreme ce preotul, fără a mai îngenunchea nici el, nici poporul, deschise Molitvelnicul la altă foaie și începu să citească «Molitva de exorcisme» a mucenicului Trifon, «care se citește la grădini, vii și țarine», cum spune rubrica tipărită cu roșu în Molitvelnic.

Molitva aceasta se citea rar\* numai când era primejdie mare pentru «grădini și țarine». De cele mai multe ori feștania la câmp era urmată de alte rugăciuni, care nu aveau nicio legătură cu blăstămul. Uneori trecea o viață de om fără să se audă această molitvă, și puțini oameni o cunoșteau. Preoții cei mai tineri nici nu o citeau bucuros, chiar când se arăta primejdie mare

pentru semănături, vii sau pomi, și nu se încumetau decât la stăruința credincioșilor, care știau din tradiție că sunt în carte blăstămele sfântului mucenic Trifon. Rar, când se citea, creștinii o ascultau cu înfiorare. Cine știe pe ce vremuri va fi trăit acel mucenic Trifon, așa de dușman al gângăniilor! Dar, în felul lui, avea dreptate: puterea lui Dumnezeu le-a adus la viață, puterea lui le poate și nimici.

Părintele Andrei își drese glasul până peste marea de frunți, și începu, după ce anunță că-i molitva mucenicului Trifon:

— «Blăstămu-vă pe voi, fiare de multe feluri: viermi, omizi, gândaci, lăcuste, șoareci, cârțițe, rugină, tot felul de muște, mușițe, molii, furnici, forfecări și viespi, târătoare cu multe picioare, și tot felul de vietăți stricătoare, și de pasări, ce aduc pagubă semănăturilor, viilor, pomilor și grădinilor de verdețuri – blăstămu-vă cu Dumnezeu Tatăl cel fără început, cu Fiul cel asemenea fără început, și de o ființă, și cu Duhul cel preasfânt, și viu făcător, și de o ființă cu Tatăl și cu Fiul.

Vă blăstăm pe voi cu întruparea unuia născut, Fiul lui Dumnezeu, a Domnului nostru Iisus Hristos; cu viața lui pământească cea împreună cu oamenii; cu patima lui cea mântuitoare, cu moartea lui cea de viață făcătoare, cu învierea cea de-a treia zi, cu înălțarea la cenuri și cu pronia cea cerească și mântuitoare.

Blăstămu-vă cu sfinții heruvimi cei cu ochi mulți, și cu serafimii cei cu câte șase aripi, ce zboară în jurul tronului și strigă: Sfânt, Sfânt, Sfânt e Domnul Savaot, spre mărirea lui Dumnezeu Tatăl. Amin.

Blăstămu-vă pe voi cu sfinții îngeri, cu miile și milioanele, care cu multă frică stau înaintea măririi lui Dumnezeu:

Să nu stricați via, nici țarina, nici grădina de pomi și de verdețui-i a robilor lui Dumnezeu din satul acesta; ci să vă duceți în munți sălbatici, în copaci neroditori, în care n-a dăruit Dumnezeu hrană zilnică. Să nu stricați

nicio frunză din vie și din semănături.

Iar de nu mă veți asculta și veți călca jurământul cu care v-am jurat, nu veți avea a face cu mine, umilitul și neputinciosul Trifon, ci cu Dumnezeuul lui Avram, al lui Isac și al lui Iacov, care va veni să judece viii și morții... Duceți-vă în munți sălbatici, în copaci neroditori! Iar dacă nu mă veți asculta, voi ruga pe iubitorul de oameni Dumnezeu să trimită îngerul său cel de peste fiare, și vă va lega și ucide cu fier și plumb; încă și pasări, trimise prin rugăciune, vă vor mânca pe voi... Ieșiți din locurile noastre și porniți în locuri neumblate, săci și neroditoare. Ca și în aceasta să se mărească preasfântul nume al Tatălui și a Fiului și al Sfântului Duh. Amin.»

Când isprăvi, se auzi oftat și suspin în mulțime, dar parcă și un răsuflu de ușurare.

Părintele mai citi, cum le promisese în biserică, încă trei molitve, pentru hotar și semănături, în cursul cărora iarăși îngenuncheară, și el și poporul.

Apoi se începu botezarea credincioșilor. Fiecare trecea prin fața preotului, săruta crucea, în vreme ce-l atingea cu busuiocul, îi săruta mina, apoi trecea și săruta icoana sfântului Trifon, ținută de crâșnic.

Unii, mai grăbiți, o luară spre casă cât ce se botezară, dar cei mai mulți reintrară în procesiune.

Pe drum se amestecară cu ei și câțiva străini, bărbați și femei, care veneau, dintr-un sat învecinat, la rudenii. Din vorbă în vorbă, începură să spună că la ei în sat, de vreo săptămână două, au început să moară copii mici, între doi și doisprezece ani mai ales.

— Ce boală o fi?

— O boală rea trebuie să fie. Le iasă pete roșii pe trup și se bâiguie de cap, de călduri.

— O fi pojar?

— Nu-s buburuze de pojar, ci numai pete roșii. La alții li se pune boala în grumaji și se-neacă. Mor înnădușiți.

— Doamne ferește! Pe la noi încă n-am auzit.

— Ba sunt vreo câțiva și la noi, dar de murit n-a murit niciunul până acum.

Sora auzi vorbăria asta și simți un fior de frig între spete. «Doamne ferește și apără!» își zise și ea, făcându-și cruce.

Când se apropiară de sat, clopotele se auziră iar. Din procesiune se rupea acum când unul când altul, ajungând în fața casei sale.

— Dumnezeu să primească!

— Să primească Dumnezeu și să ne apere de tot răul.

În centrul satului, de unde porneau mai multe uliți, ieșiră mai mulți din convoi și se apropiară de-un grup ce discuta cu aprindere.

— Nu-i el! Ce tot vorbiți! zice că nu vine până la Sântămăria, Mare.

— Cine știe ce străin! Că doar nu se va întoarce îmbrăcat domnește din temniță!

— S-a îmbrăcat și el cu ce-a avut. Mă pot jura că-i Gheorghe-a Mărgineanului. În curtea lor a intrat căruța cu care a venit. Și aducea și o lădiță, ca ficiorii care vin din cătănie.

— Lasă-mă-n pace! L-am văzut și eu! Nu-i Gheorghe-a Mărgineanului cum nu-s io vlădica. Asta trebuie să fie vreun domn, trimis de avocatul care l-a apărat. Cine știe! Poate mai trebuie încă bani până scapă.

Sora era și ea în roata aceea de oameni, căci și pentru ulița Câmpșorului aici se despărțea drumul pe care venise procesiunea. Cât ce auzi despre ce-i vorba, se albi ca varul și porni repede spre casă.

Mulți rămaseră încă, să asculte părerile împărțite, până când o bătrână zise:

— Da' ce? Ne-om scoate ochii pentru el? Dacă-i el, îl vom vedea, dacă nu, nicio pagubă. Iată, nici nu se știe bine dacă și-a pus piciorul în sat ori nu, și gâlceava a și început. Apoi să mai zică cineva că Nichifor vorbește prostii!

## XXXVI

Lelea Ana era gata îmbrăcată să meargă la biserică și la feștanie, când văzu un om străin deschizând poarta cea mare. Sluga, badea Iosif Fătu, era dus cu sare la oi și după caș, căci chiar în duminica acea le venise și lor fin după

Până se uită pe fereastră să vadă cine-i, căruța și intrase în curte, și văzu în ea, pe o lădiță, pe un alt străin. Xumai după ce străinul acela sări din căruță și-și dezbracă mantaua lungă, neagră, în care fusese învelit, și puse pe lădiță pălăria ciudată ce o purta în cap, lelea Ana dădu un țipăt din ușa tinzii, clătinându-se, gata să cadă:

- Gheoi ghe!
- Se prinse cu mâna de usciori.
- Gheorghe! Tu ești? Doar nu-i fi tu!
- Apoi își făcu o cruce largă.
- Doamne, mulțămescu-ți, sfântule și bunule!
- Ești chiar tu?

Feciorul o îmbrățișă tăcut. Ochii îi erau plini de lacrimi.

Lelea Ana începu să-l sărute în neștire, plângând cu hohote.

— Doamne, Dumnezeu! Doamne, Dumnezeu! Credeam că până-i lumea nu mai vii.

— Și iată, am venit mai devreme decât m-ai așteptat, mumă!

— Bine c-ai venit! Bine că te-a adus Dumnezeu! Olio și vai de mine! Prin ce ne-a fost dat să mai trecem!

Și ea izbucni din nou în plâns neoprit.

— M-au slobozit mai devreme, mumă. Numai alaltăieri mi-au spus, așa că n-am mai putut să-ți scriu.

— Mândru' mumii, scumpu' mumii! Își frângea ea mâinile, încercând să-și potolească plânsul. Și uite că hainele ți-s tot așa de bune ca și când te-ai dus!

— Păi, acolo nu le-am purtat, am avut alte haine, mumă - răspunse feciorul cu amărăciune.



— Numai pălăria mi s-a pierdut. Oare mai am eu vreo pălărie pe-acasă?

— Cum să nu ai, sufletul mumii?! Ai una nouă-nouță. E în ladă. Doar știi că ți-am cumpărat-o...

Dar ea se opri deodată. Voia să spună că i-a cumpărat-o pe când pregătea toate pentru nuntă, pentru nunta cu Sora.

Se opri, și o spaimă i se ivi, pe-o clipă, în ochi.

— Stai, că ți-o aduc numaidecât.

Ea alergă în casă, dar pân' află cheia de la lada cea mare, trecu o vreme, căci, de zăpăcită, nu mai știa unde ținea cheia de obicei.

Gheorghe ieși în curte, și, cu ajutorul omului ce-l adusese de la stație cu căruța, coborî lada, destul de grea și o duseră în tindă.

Străinul, după ce mănca ceva și adună restul de fân din naintea calului, întoarse căruța, își luă rămas-bun și plecă. Era un om închis, tăcut din fire, și nu-l întrebaser pe drum nimic pe Gheorghe: cine era, de unde venea. Se miră când văzu ce primire-i face mamă-sa, ca și când nu l-ar fi văzut de mult, dar nu întrebă nimic.

— S-auzim de bine, oameni buni! zise el din poartă.

— Mergi cu Dumnezeu! – răspunse lelea Ana, care se părea că numai acum îl vede.

— De unde-i? îl întrebă ea pe fecior.

— L-am găsit la stație. Se pare că-i un cărăuș. Va fi de prin vreun sat din apropierea stației.

Cu pălăria cea nouă în cap, Gheorghe al ei semăna și mai mult cu feciorul ei de altă dată, și se bucură. Doamne, cât de mult se schimbaseră! Abia acum părea să bage de seamă. Începu deodată să alerge în toate părțile, uitând să-și mai schimbe hainele de sărbătoare. Trebuia să gătească de prânz! Nu avea nimic pregătit, nici pus la cale: cum rămăsese singură acasă, era hotărâtă să nu mai fiarbă, ci să mănânce ce va găsi în cămară.

Aprinse focul, puse ceaunul de mămăligă, alergă ca o volbură printre găini, sperându-le groaznic și abia

puțin și prinde doi pui, care se ascunseseră într-un coteț. Ea, care rareori tăia însăși galițele, acum nu stătu o clipă la îndoială și le reteză capetele într-un fel de avânt, nepăsându-i de cum săreau încă, băteau din aripi, zvâcnind de la pământ - lucru la care ea nu se putea uita mai înainte. Îi opări repede, începu să-i ciupere... O să-i facă lui Gheorghe o tocăniță de pui, cu ceapă și mămligută, de care-i plăcea lui încă de copil!

În vremea aceasta era mereu cu ochii după el. Feciorul desculase lădița în tindă și începu să scoată lucrurile din ea. «Doamne, cum s-a mai schimbat! Parcă a mai crescut. Iată, mânecile cămeșii îi sunt scurte. Și s-a mai subțiat!» își zicea lelea Ana. Dar nu aceasta era schimbarea de căpetenie ce-i sărea acum tot mai mult în ochi, ci altceva. Și nu deslușea ce! Până când Gheorghe își îndreptă într-un rând trupul, și se întoarse cu fața întreagă spre ea. Inima femeii zvâcni. Da, asta era: părea că-i un domn de la oraș, îmbrăcat în haine țărănești. Obrajii, fruntea, grumajiil mâinile îi erau palide-albe, cu pielea subțire. Poate asta o făcuse să nu-l recunoască de cum l-a zărit pe fereastră, intrând cu căruța... Și, cu înfățișarea asta, parcă o intimidă oleacă, o îndepărta de el. Nu-i stătea rău. Dimpotrivă. Era mai frumos băiatul ei, mai tânăr parcă, abia un copilandru. Părea mai sfios, mai serios, mai închis, mai plin de taină - și constatarea aceasta-i aduse deodată aminte că de peste trei ani copilul ei a petrecut tot la întuneric, tot în umbra zidurilor, și începu să plângă din nou, dând fuga în curte după vreascuri, să nu-i vadă lacrimile. Căci băgase de seamă că plânsul ei îl întrista adânc și pe el.

...Apoi începu să urmărească ce scotea Gheorghe din ladă și pune la o parte. Erau câteva albituri, căciula cu care îl duseseră jandarmii de-acasă, după nenorocirea cu tată-său; o păreche de bocanci peteciți, pieptarul cu care-a plecat; o carte mare și groasă, cu scoarțe negre, cu o cruce neagră imprimată în ele, eu pielea mai netedă și mai sclipitoare; apoi, de altă parte, jos pe pământul

lipit proaspăt și presărat cu nisip mărunț, erau puse, și mai punea încă, diferite obiecte nouă de lemn, un cârpător, o solniță, o vârtelniță scurtă, pentru depănat legăturile de bumbac, desfăcută în părțile ei, o sucală pentru război, un sul pentru întins aluat; un fedeleș nou-nouț – toate nouă și mirosind a scândură de brad și a rășină.

De la o vreme, lelea Ana nu se mai putu răbda de mirată ce era.

— Doamne, fătul meu, ce lucruri frumoase! Vei fi dat o groază de bani pe ele.

— N-am dat niciun ban, măicuță, răspunse el cu oleacă de mândrie în glas.

— Cum, n-ai dat bani?! Doar nu te-or fi cinstit cei de acolo cu ele!

— Nu m-au cinstit, dar le-am făcut eu. M-au lăsat să-mi aleg și eu din lucrurile făcute de mine în vremea din urmă, să-mi aduc acasă. Și unelte mi-au dat! Iată!

Și el începu să scoată din fundul lăzii diferite scule de tâmplărie.

— Ei, îți plac? – întrebă el. Și, neașteptându-i răspunsul, se plecă și scoase altele.

— Doar ți-am scris că am învățat tâmplăria acolo, vorbi feciorul mirându-se de muțenia mamei sale.

Lelea Ana nu putea răspunde. Întoarsă cu fața la foc – căci gătea mâncarea în tindă, pentru a fi mai aproape de el –, îi curgeau lacrămile părău pe obraji și înghițea mereu valurile de plâns ce i se ridicau în grumaji. Ce i-a fost scris băiatului ei! Să învețe meșteșug, și încă unde! Ce vor zice oamenii, când îl vor vedea cu șorțul înainte, cu rindeaua în mână, ca pe măsarul lor, care făcea și sicriile? Căci văzuse bine: între lucrurile aduse era și un șorț vânat, ca acela ce-l poartă meșterul Ilie la lucru.

Cu toată stăpânirea, plânsul tot izbucni.

— Sărac de noi și de noi, ce ne-a mai fost dat să ajungem! începu a se văicări, cu fața întoarsă mereu spre foc.

— Acum, de ce plângi, măicuță? Nu-ți place ce ți-am adus?

— Îmi plac toate, cum să nu-mi placă, și chiar aveam mare lipsă de fiecare lucru ce-ai adus. Da' când mă gândesc unde-ai învățat meșteșugul și la ce vor zice oamenii când te vor vedea cu șorțul înainte, ca pe măsarul Ilie...

Gheorghe zâmbi.

— Nu-ți fie frică, mumă, nu mă voi face meseriaș. Abia aștept să m-apuc de plugărie, de ce-am învățat acasă.

— Așa?

— Vezi bine! Uneltele le-am adus să am cu ce face pentru noi câte ceva, când ne lipsește. Știu face uși, știu face ferești, paturi, mese.

— Așa?! se uimi lelea Ana... Și pe bani, pentru alții, nu vei lucra?

— Nu, nu voi lucra. Dar am învățat o meserie foarte plăcută, mumă, și iarna, când n-am de lucru, voi mai ciopli și voi mai face câte ceva. Uite, de-o pildă, ușa asta de la tindă. E destul de bine înădită, dar eu am să fac una nouă de tot.

— Păi, i-am spus lui Iosif că nu se plătește să o înădească.

— Iosif a dres-o?

— Nu, dar el a vrut.

Lelea Ana se mai liniști și își văzu iar de oale și de cratițe. Pusese la foc și o zamă cu păstăi de fasole tânără. Era ciucur pe parii din grădină, împlântați lângă cuiburi.

După ce scoase tot ce avuse în ladă, Gheorghe o duse în cămară și o puse într-un loc ferit. Avu o senzație de ușurare, de slobozenie, când își dădu sama că nu-i va mai trebui. Va fi bună de ținut tărăța, ori cine știe ce mărunțișuri.

Gând fu gata prânzul, mâncară în odaia din nainte, la masa frumos așternută. Lelea Ana mai mult se uita la

fecior decât mânca. «Doamne! Cum se schimbasesc! Cum semăna a domn, cu fața aceea palidă-albă, cu pielea subțire. Da chiar și în mișcările mâinilor, în toată purtarea! În toate parcă i-a intrat o blândețe și o potolire... Maica Domnului! Cum n-ar fi așa, după mai bine de trei ani de stat în întuneric?!», își spunea maicăsa, nemailuându-și ochii de la fecior.

Bucuria revederii, a scăpării lui Gheorghe, îi întunecă vreo câteva zile orice gând de viitor. Nici înainte de sosire, lelea Ana nu se gândise și nu se temuse de ce va zice lumea, și cum se va purta cu Gheorghe după eliberare. Dar la câteva zile după sosirea lui, o temere nouă i se strecură în inimă. Gheorghe nu mai era cum a fost, nu-i mai ca oricare alt fecior din sat, se deosebește, se cunoaște dintr-o sută. Oare nu-l vor arăta cu degetul și vor zice: ăsta a stat trei ani în temniță? Temerea asta nouă era mai mult un fel de rușinare de lume... Oare-i va fi rușine și lui Gheorghe între oameni?

Femeile care vorbeau despre el pe drum, la o săptămână după întoarcerea lui, știau cu mult mai multe decât cele ce s-au petrecut în ziua sosirii lui.

— Zice c-a venit îmbrăcat în haine de rob.

— Nu, în haine domnești. Avea o mantie lungă până la pământ.

— Zice că biata lelea Ana l-a cunoscut cu gr-u, și, când a văzut că-i chiar el, a leșinat și-a căzut cu capul pe pragul tinzii!

— Doamne ferește! Să se mai fi întâmplat și-a doua nenorocire!

— Vironica noastră l-a văzut prin curte. Zice că-i numai o umbră de om.

— Cum să nu fie, după trei ani la umezeală și la întuneric?!

— Nu iasă bucuros între oameni. Cât poate, îl trimite peste tot locul tot pe slugă.

— Săracul! Se vede că i-i sfială de lume! Măcar, ce vină a avut el? Ceasul rău! Și-a stat de-a geaba trei ani la

întuneric.

— L-a văzut și Nastasia Roșului. Ea zice că s-a făcut mai frumos și pare mai tânăr ca înainte cu trei ani.

— Mai tânăr! Nu-i mai ars de soare, și de-aceea va părea așa.

— Zice că nu se știe cum se va împăca cu sluga.

— Cu badea Iosif Fătu?

— Cu el.

— Păi, bine s-or împăca. Badea Iosif e un om harnic și i-a fost de mult folos lelei Ana, cât a fost singură.

— Asta așa-i! Dar sluga a cam luat locul stăpânului. Doar știți ce s-a vorbit prin sat... îi place să poruncească de parc-ar fi la el acasă, în gospodăria lui. S-a obișnuit omul cu binele...

Femeia care vorbi astfel, trase cu ochiul la vecine și zâmbi larg.

— Numai Dumnezeu știe de-o fi fost ceva între stăpână și slugă! Oamenii multe vorbesc, că suntem răi de gură și plini de păcate înaintea Domnului!

— Tare-aș vrea să știu cum va fi primit Sora întoarcerea lui Gheorghe!

— Păi, cum s-o primească? Ca și altele! Ce mai are cu el? E nevastă măritată de trei ani, și are copil.

— Nu mai știu cine mi-a spus că a fost și Sora de față când s-a auzit mai întâi, acum o săptămână, de venirea lui, și că s-a albit ca varul și-a plecat numaidecât către casă.

— De la cine să fi auzi? De la vreo gură goală, știu că nu de la vreo femeie de omenie.

— He-hei! Nu-i chiar așa, dacă stai puțin și te gândești - sări alta cu gura.

— Să fi știut că scapă în trei ani, poate l-ar fi așteptat!

— Tu l-ai fi așteptat?

— Păi, nu-i vorba de mine. Surorii i-a fost drag, și era în pragul cununiei cu el.

— Eu nu l-aș fi așteptat nicio zi! Unul care face ce-a

făcut el, pentru mine să fi fost cu stea în frunte, și n-ar mai fi însămnat nimic.

— O-ntâmplare nenorocită!

— O-ntâmplare! Să-i vie moartea părintelui din mâna ficiorului!

— Lăsați-l, săracul, nu-l mai judecați! A tras el destul! Nu vedeți că și acum i-i rușine să iasă între oameni?

— Păi, va putea el trăi și așa. Zice că s-apucă de meserie.

— Ce meserie?

— A învățat în temniță tâmplăria, căci acolo-i învață cu sila, pe toți, câte-o meserie, și-i pun la lucru. Își va duce uneltele subț șopru și se va apuca de cioplit. Nu mai trebuie să iasă între oameni.

— Și-a adus și unelte?

— Da, și-a adus! Va mai fi un meșter Ilie în sat.

— Doamne, văruțo, cum vorbești și tu! Doar bietul om și-a făcut pedeapsa, pentru ce să se ascundă de lume?

— Eu în locul lui nici n-aș mai fi venit în satul meu. Mă așezam undeva într-un sat departe, unde nu m-ar fi știut nimeni. Mai ales că știe o meserie și vrea să trăiască după ea!

Vorbiră multă vreme în fel și chip, despre lelea Ana, despre fecior și despre sluga Iosif, oprindu-se la povești înaintea porțiței uneia dintre ele. La urmă, unele începură s-o judece pe Sora, altele să-i țină partea.

— Nici de martor n-a voit să meargă la judecata lui!

— Păi, ea n-a fost de față de nenorocire. Ce putea spune?

— Cel puțin atâta, că a fost un om de omenie.

— Ce-ar fi ajutat cu asta, când s-a dovedit că fusese și mai înainte un bătaș?

— Lăsați-o în pace pe Soia! N-aș fi vrut să fiu în pielea ei: a stat atunci între moarte și viață câteva săptămâni.

— N-am auzit să fi zăcut!

— A bolit pe picioare. Erau destule femei care se temeau să nu-și piardă mințile. Nu! Lăsați-o-n pace, săraca! Nici atunci, nici acum n-aș vrea să fiu în pielea ei!

— Dar acum, ce-i cu ea?

— Ce să fie! Parcă-i poate plăcea unei femei frumoase ca ea de Dumitru Pruncului? Parcă l-a luat din dragoste?

— Totuși se zice că trăiesc bine.

— Să deie Dumnezeu! Dar cu un bărbat urât ca el, n-aș înnopta într-o casă. S-a măritat și ea ca să fie măritată!

— Tare-aș vrea să știu ce va zice când se va întâlni mai întâi cu Gheorghe!

Dar vorbele și preocupările acestor femei erau departe de gândurile Surorii. Adevărat că s-a înspăimântat fără niciun motiv când a auzit că a sosit Gheorghe, și femeia aceea văzuse bine că s-a albit ca varul și că a pornit îndată spre casă. Dar, ajungând acasă, spaima aceasta-i fu risipită de alta, nouă: O află pe Măriuța culcată în pat și bine acoperită. Ardea ca focul. Soacrăsa-i spuse că nu-i un ceas de când i-a venit să verse și a luat-o cu friguri.

Frații Corbu aveau viile în Răstoci, unde abia fuseseră atinse de pârjolire câteva vii de la șes. Sus pe coastă, frunzele erau verzi, strugurii, mici încă, cu boabele tari, bune de înăcrit zama.

După feștanie, cei doi frați nu porniră cu procesiunea spre sat, ci o luară spre viile din Răstoci. De când se ivise uscăciunea în viile din Coasta Morii, ei se duseseră de mai multe ori la vie, când unul\* când altul, când amândoi, dar tot mai des badea Pavel. Se repezea călare de-acasă, de multe ori nici nu mai trecea prin sat, ci apuca peste hotar, pe cărare mai scurtă.

Ei cercetaseră cu băgare de seamă vițele atinse. Ajunseseră la concluzia că nu-i vreo gânġanie, ceea ce



usca vița, ci un fel de rugină. Cercetând mai de aproape frunzele, văzuseră pe dosul lor un fel de mucegai, ca o presărare fină de făină gălbuie, care mânca vița, schimbându-se într-o pată cafenie ce pătrundea de la o zi la alta frunza, uscând-o, încârligând-o ca și când s-ar fi pârljolit în vatra focului.

Cei doi frați cercetară și acum viile atinse de arsură în Răstoci. Nu erau mai multe ca înainte: vreo șase-șapte, toate pe șes, lângă pruniști. În viile lor însă, niciun semn. Ajunseră iar la concluzia că trebuie să fie un mucegai veninos ceea ce se pune pe frunze și le usca. Dar cum boala nu se mai lățise de când fuseseră ultima oară la vii, își dădură cu părerea că primejdia a trecut deocamdată. Vreun suflu rău se vede că a trecut peste vii, și le-a atins mai tare pe cele din Coasta Morii, unde nu mai rămăseseră verzi decât sus pe culme.

Badea Pavel era totuși foarte îngrijorat și se hotărî să se repeadă până-ntr-un sat vecin, unde auzise că ar fi dat boala asta încă din anul trecut. Era acolo și o vie mare, boierească, foarte bine îngrijită. Era întâia sădită cu viță altoită în americană, după ce scosese cei zece mii de butuci în care dăduse floxera. Stăpânul viei, un fel de nobil de-a treia mână, nu lăsase locul pustiu, cum rămăsese al grofului din Broșteni după ivirea floxerei. Având bani, lucra singur moșia nu prea mare, și sădise viță nouă.

După feștanie vremea rămase mereu frumoasă, chiar se puse secetă, și alte vii nu se mai uscară. Oamenii erau încredințați că ajutase slujba feștaniei și mai ales blăstămele mucenicului Trifon! Ce blăstăme! Să se încrânceneze carnea pe tine ascultându-le! Părintele Andrei crescă în cinstea și-n respectul credincioșilor săi.

— Să mai spună prăpăditul cela de Nicivfor că ar fi trebuit adus popa Nicodim din Boz pentru slujbă! se mândrea crâșnicul, mare cinstitor al sfântului mucenic Trifon.

— Mare păcat și mare greșală că n-au cerut cei cu

viile în Coasta Morii să facă părintele feștanie mai demult, și să cetească molitva sfântului Trifon, spunea în dreapta și în stânga crâșnicul.

Moș Ion Bivolaru rămase însă nemângâiat și după feștanie: viile lui erau bune arse, din ele știa că nu va alege nimic anul acesta. După slujbă, el se răzlețise de mulțime, rătăcise pe câmp, pe cărări, pe văi, pe oriunde era o rariște de iarbă, lăsându-se în genunchi și cercetând cu atenție. Gâzele și gângăniile de tot felul mișunau prin iarbă, greierii stăteau în ușă și-și ascuțeau liniștiți cornițele, furnicile își vedeau de lucru pe mușuroaiele lor. Nicio gâză nu se grăbea să iasă la drum, la cărare, la valea sacă, la rariște și să o pornească spre pustii locuri, ori pe drumul morii în jos, să se ducă să se înece în iaz, cum se spunea că s-a întâmplat după slujba popii Vasile cel bătrân, și cum le văzuse el însuși foind pe cărări și pe vale, în grabă mare, alergând speriate.

— De, va fi având dreptate și neputinciosul cela de Nichifor – zicea el cui voia să-l asculte.

— Este dar și dar, popă și popă!

Când, peste o săptămână, Pavel Corbu opri pe oamenii care ieșeau de la biserică și începu să le spună ce-i cu boala asta nouă ce a dat în vii, să le arate tot ce a aflat de la boiernașul acela și cum se poate opri boala, moș Ion Bivolaru clătină cu neîncredere din cap:

— Ce-i ars și uscat, așa rămâne și pace bună! zise el.

— Dar numai frunzele sunt arse, moș Ioane. Cercetează și vezi că vița-i verde.

— Păi, vezi bine, cât mai vine mângă din rădăcină. Dar să vezi tu la toamnă, nepoate, la îngropat! Se vor rupe și vițele, ca vreascurile uscate.

Badea Pavel Corbu arată că frunza trebuie stropită cu o leșie de piatră-vânăță și var stins, că vor trebui să cumpere stropitori anume, cum a văzut el la boiernașul acela, și că în alte părți boala s-a ivit mai demult și i se știe și leacul. Oamenii îl ascultau destul de curioși, iar cei care aveau vii, și cu interes. Dar, ca de obicei,

oriunde era îmbulzeala, moș Nichifor nu lipsea. Deodată se auzi glasul cârțăitor al bătrânelului celui peștiș la cerul gurii:

— Și de unde-i mucegaiul acela?

— Ce vrei? Întrebă badea Pavel, neauzindu-l bine.

Bătrânul strigă mai tare:

— De unde-i mucegaiul?

— Ce mucegai?

— Păi ai spus că boala ce s-a pus pe vii e un fel de mucegai.

— Da, așa este! Așa a spus și domnul Mora, și el se pricepe la vii.

— O fi el mucegai, dar vorba e de unde vine?

— Cum de unde vine?! Din aer, din vânt, din ploaie... Cine știe de unde vine? Parcă dumneata știi din ce se face un purice!

— Știu, cum nu! Din prai se face! Și știu și de unde vine mucegaiul pe vii.

Oamenii își întoarseră capetele spre bătrân, zâmbind.

— Zadarnic vă chiorâți la mine! Cu piatră-vânăta și cu var stins n-o să puteți face nimic împotriva mucegaiului. Trebuie oprit cel ce-l aduce pe vii.

567

— Și cine-l aduce, moș Nichifore? Întrebă cineva din mulțime.

— Io am mai spus la destui, da' nu credeți.

— Ce-ai spus, moșule? N-am auzit.

— Am spus că iar începe să se miște strigoiul!

— Olio! Tot gărgăunii dumitale!... zise cineva.

— Da' de unde-i mucegaiul? Unde se face mucegaiul? Nu în pământ? Nu în morminte? Păi, io am dat cu socoteala și mai înainte, da' acum, de când spune Corbu că-i mucegai acela ce se pune pe viță, lucrul e limpede și hotărât. Trece strigoiul prin vii, și mucegaiul de pe zdrențele lui se prinde de frunze. Asta e!

Nichifor clipi cu veselie din ochiul stâng, și se uită

apoi triumfător la lume. Tâlcul acesta nu-i venise în minte decât când îl auzi pe Pavel Corbu spunând că viile se usucă de-un fel de mucegai ce se pune pe frunze.

— Prostii de bătrân ajuns în mintea copiilor!... vorbi cineva din grămadă.

Bătrânelul se învineți de mânie, se ridică în vârful opincilor, doar va vedea pe cel ce vorbise. Dar cum să-l descopere? Râdeau mai mulți. Iar după glas nu-l cunoștea. Mărul lui Adam i se plimbă de câteva ori pe gât - mare cât o vertebră pe grumazul uscat și deșirat -, înghiți cu greutate un nod, și se lăsă iar pe tălpi. Chiar în clipa aceea începu să tingălească clopotul cel mic din turn.

— Așa-i prostul! Nu crede până nu vede - zise el înveninat.

— Nici pe Ilarie nu l-a crezut nimeni.

— Care Ilarie?

— Clopotarul, vezi bine! N-a spus el mereu, de când a tras clopotele pentru Pavel Pruncu, că iar i se arată în vaierul clopotelor sămn de moarte multă? Și cine l-a crezut? Ca și pe mine! Și iată că trage clopotul după al treilea copil în mai puțin de două săptămâni! Și să vedeți voi ce va fi de-aici încolo! Căci Gheorghe-a Mărgineanului a venit acasă, și strigoiul de moșu-său se mișcă iar!

Badea Pavel Corbu râse tare.

— Adică Moisă-i strigoiul, moș Nichifore? Asta-mi place! Cât a trăit, eu nu i-am zis altfel decât strigoiul!

— Nici n-ai greșit, tu ești un om cu minte, Pavele! Mă mir cum nu vezi de unde-i mucegaiul acela pe vii!

Nu-l mai ascultă nimeni. Oamenii începură a vorbi despre leacul acela și despre stropitoare.

— Nu-i nicio grabă. Anul acesta nu se mai poate face nimic. Nici boala nu va merge mai departe, că-i mijlocul verii. Zice domnul Mora că primejdia e mai mare din mai până pe la mijlocul lui iulie. O să vedem noi, până la anul, și de leac și de mașini de stropit. Numai, care vrea

să încerce, să se înștiințeze la mine încă în toamna asta.

Cei mai mulți crezură în informațiile aduse de Pavel Corbu de la proprietarul acela. De când cu cumpărarea moșiei grofului, oamenii căpătaseră mare încredere în el, pentru că el stăruise mai mult pentru cumpărare.

— O să mai bem noi vin. și din Coasta Morii, oameni buni, n-aveți nicio grijă, zise Pavel Corbu despărțindu-se din grup și luând-o spre ulița Câmpșorului.

Clopotul cel mic se mai zbatu o vreme, umplând cu glasul lui mărunț și ascuțit văzduhul, apoi se opri. Nu peste mult coborî și Ilarie din turn.

— Ce copil a mai murit, clopotarul? îl întrebă cineva.

— A lu' Macari-a Bungărzenii. Asta-i al treilea la rând. Și-o să mai plece și alții.

Oamenii, bărbați și femei, începură să se împrăstie, vorbind de boala ce dăduse între copiii din sat. Știau că umblă un fel de molimă, că în două săptămâni s-au îmbolnăvit mulți, și că mai sunt și alții greu betegi. Știau că se îmbolnăvise și un copil de zece ani, al învățătorului, care a adus și doctorul. Auziseră că doctorul a fost pe la mai mulți copii bolnavi, și a spus că-i o boală rea și molipsitoare, și că trebuie luate măsuri de pază cei din casa celor bolnavi să nu mai vină în atingere cu alții; nici vecinii, nici alții să nu intre în casa în care e copil bolnav. Molimei i-a spus doctorul scarlatină și i-a poruncit primarului să pună măsuri de pază, după cum le-a arătat.

Despre toate acestea vorbeau, și mai cu seamă femeile, întorcându-se în duminica aceea de la biserică. Și erau destul de înfocate. Ele știau și din bătrâni că uneori dă: câte-o boliște între copii, care-i secără cu zecile.

— Doamne ferește, să nu fie și acum așa ceva!

— Doftorul spune cum să-i păzim pe copii, dar n-a lăsat niciun leac.

— Păi, zice că n-are leac!

— Poate să nu aibă! Io-mi aduc aminte că mai

demult mureau mulți de vărsat. Pe-atunci nu-i împunea de vărsat pe copii, nu era cunoscut leacul.

— Da' pe copilul dascălului cum l-a scăpat?

— Zice că n-a avut de asta... scrilantină, ci grumăzare. Dacă nu-l aducea să-l înțepe nu știu cu ce, s-ar fi înecat.

— Spun că s-a arătat grumăzarea asta și într-altesate.

Multe aveau ele înșile copii mici, altele nepoți, altele rudenii cu copii mici, și moartea celui de-al treilea copil le înfrică și le puse pe gânduri.

### XXXVII

Până la Ziua Crucii, mormintele din cimitirul satului: sporiră cu cincisprezece movilițe proaspete, împrăștiate printre celelalte, lângă rudenii, care pe unde se afla. La capul lor erau, la unele, cruciulițe de lemn vopsite într-un albastru aproape alb, la altele stâlpișori ciopliți în patru fețe, încrestați, chindisiți cu migăleală, spoiți în aceeași culoare. În vârful lor era înfipt un porumbel cu aripile desfăcute și câte-o batistă cu rândunici sau altedesene. Țărâna nu era încă bine bătucită pe mormintele acelea mici, unele aproape numai ca niște jucării, și, flori se veștejeau peste toate la căpătâie. La capătul câtorva erau și flori proaspete. Pe toate se vedeau încă hâburile ulcelor în care arsese tămâie.

Cu cât sporea numărul micilor locașuri de cruci, duminică de duminică și praznic după praznic, era tot mai mult bocet și jelanie în cimitirul satului. Mumele, bunicile, surorile mici și mari, îngenuncheau, și înainte de slujbă și după slujbă, lângă grămăjoarele de țărână, și le stropeau cu lacrimi amare, chemând, între bocete de plâns, numele scumpe, vestindu-le frumusețea, bunătatea și cumințenia, și jelindu-le cu inima sfâșiată.

Când vorbeau între ei, oamenii, bărbați ca și femei, dar mai ales bărbații, de moartea vreunui copil mic, părea eu nu le prea pasă, păreau indiferenți, ca în fața unei pagube neînsemnate. Moartea unei vite mari, a unui

bou de jug, făcea mai multă vâlvă în sat, decât moartea unui copil de cinci-șase ani, ori și mai mic. Dar acum, când treceau prin cimitir la biserică, sau când ieșeau de la liturghie, făcând întors același drum, cei mai mulți puneau capul în piept, nu priveau nici în dreapta nici în stânga, și se grăbeau să iasă cât mai repede din cimitir, să nu mai audă bocetele și toată jelanăa aceea - sfâșietoare de suflet. Unii înghițeau în silă nodurile ce li se urcau în grumaji, mai ales aceia care erau rudenii cu mamele ce-și chemau și-i alintau pe cei arși de brumă până au fost abia muguri sau boboci de floare.

Oamenii se și îngroziră de atâta moarte într-o vreme ușa de scurtă. Doctorul fu adus de două ori în sat, dar fără niciun folos, căci molima se lățise, neținând sama, cei mai mulți, de măsurile recomandate pentru izolarea Celor bolnavi.

Pe la Ziua Crucii, molima se stinse. Până la Crăciun se vindecară multe inimi rănite, cel puțin atât cât să-și poată vedea de treburile gospodăriei. Multe mame slăbiseră, îmbătrâniseră - mai ales acelea care pierduseră doi și trei copii; mai toate erau însă cu supărarea tipărită pe față, chiar când nu-și mai dădeau sama de ea. Ceva pământiu și amar se desprindea din liniile obrazilor, și o melancolie grea cădea din privirile lor. Totuși timpul începu să-și facă datoria de-a alina, de-a face suportabilă, sau chiar de-a întoarce în uitare durerea sfârșitului în moarte.

Numai Sora lui Dumitru Pruncu nu se mai vindeca, în pat nu zăcuse, după moartea copilei, decât patru săptămâni. Doctorul, adus a doua oară de Dumitru în casa lor, fu de părere că s-a molipsit și ea de la fetiță, dar că nu era nicio primejdie, pentru că la oamenii mari boala e mai ușoară ca la copii. De altfel, nici nu era sigur dacă puținele pete roșii care-i ieșiseră pe trup, erau semnele scarlatinei, ori numai urmările unui defect de circulație a sângelui. Nu prea semănau cu cele de boală. Erau mai mari și mai palide. Nici grețuri nu avea. Era

mai mult un fel de amețeală, care nu se mai împrăștia.

În realitate nici nu erau semne de scarlatină. Lelea Maria, mama Surorii, le cunoscuseră cât ce le văzu. Ele se mai arătaseră tot așa după nenorocirea din casa Mărgineanului. Ea era convinsă că-i un fel de «sângerare», ca și-atunci, când Sora nici nu zăcuse în pat, ci amuțise numai, umblând palidă ca o moartă prin casă. Lelea Maria crezuse atunci și credea și acum. că durerea și deznădejdea lovind-o pe fata ei așa, pe neașteptate, i-a tulburat tot trupul și toată firea. Ea își cam putea închipui cum s-ar petrece acest lucru, dar nu era în stare să explice nimănui. Simțea că Sora-i seamănă, și știa că era chiar mai simțitoare, cu firea mai aprinsă decât ea. Întâia oară ținuse mult la Gheorghe, iar acum copila fusese sufletul ei. Și soarta a izbit-o a doua oară cu măciuca! «Doamne sfinte! Se va întrema ea cu vremea, că-i tânără, numai va trebui timp! Cel puțin dacă i-ar trece odată febra! Să se scoale din pat odată, că mai ușor se va vindeca și de durerea sufletească», judeca lelea Maria, de câte ori venea s-o vadă.

Uneori, întorcându-se acasă de la bolnavă, lelea Maria își mai făcea și păcate, zicându-și «De! Ce să-i faci? Mama-i mamă! Dar măcar să fi fost o copilă frumoasă! Însă așa, urâțică cum era!...» Alteori, rătăcind cu ghidul cine știe pe unde, în trecut sau în viitor, se apropia și-o atingea un gând și mai păcătos, de care se speria și-l alunga, dar nu de tot: «Poate-i mai bine c-a murit, așa urâțică cum era!»

După vreo patru săptămâni, Sora scăpă de febră, dar nu se grăbea să părăsească patul. În pustiul greu din casă, din jurul ei, din ea însăși, simțea pustiul întregii vieți, pustiul din trecut, pustiul din viitor. Viața nu mai avea niciun rost! Senzația aceasta puternică i se ridica acum din conștiința chinuită și biciuită atâta vreme, de când i se îmbolnăvisese Măriuța ei.

După întâiul junghi, ca un tăiș de gheață, ce-i pătrunsese inima când și-a văzut copila în pat, s-a aprins,



atunci, toată, ca un cuptor; a alergat după orice ajutor și leac; s-a zbatut, s-a rugat în coate și-n genunche nopți în șir; a ajunat, a făcut jurământ mare să ajuneze, cât va trăi, toate miercurile și vinerile din an; a bătut mătănii cu sutele, a crezut, a sperat; s-a luat de piept cu Dumnezeu și cu Maica Domnului, a blăstămat, a afurisit, a înjurat, când a văzut că nimic nu ajuta și că-i moare copila. Iar după ce-a închis Măriuța ochii și s-a liniștit, în sufletul ei s-a deschis o prăpastie fără fund, și prăpastia asta s-a umplut cu pustiu! Și pustiu! acela, la început, părea că-i Rai, că are el simțire în locul ei, și spunea: «Totul e deșertăciune și zădărnice! Și rugăciunea și ajunul, și credința și nădejdea, și blăstămul și răzvrătirea, și tot ce este sub soare și-n inima omului! Numai pustiu există în lume, și încercăm zadarnic să-l umplem cu ceva.»

Printr-o stare asemănătoare sufletească mai trecuse ea și după moartea năprasnică a lui Vasile Mărginean, când nu putuse vorbi un cuvânt câteva săptămâni. Și atunci simțise pustiu din lume, dar nu așa de intens, nu așa de limpede, nu așa de amar ca fierea, ca acum. Atunci murise un om străin, de care, la urma urmelor, nu-i păsa. Atunci pustiu nu izvorâse din moarte, ci din zdrobirea fericirii ei. Acum izvora din moartea Măriuței, din zdrobirea nu a fericirii, ci a vieții proprii, căci copila fusese viața ei, de când se născuse.

Acum, în golul în care se cufunda, își dădea sama limpede că traiul cu Dumitru nu mai are niciun înțeles fără copilă. Pentru ce s-ar grăbi să părăsească patul? Doar nu mai avea nimic nici cu viața! Ce-ar mai putea face dacă va intra în rândul oamenilor? Nu! Viața ei nu mai avea niciun rost, și lumea întreagă nu are niciun rost! Nici cu Dumitru, nici singură, nici la părinți, ea nu mai avea pentru ce trăi.

În pustiu neclintit în care se cufundase, îi păreau zădărniciile fără temei și lucrurile, simțămintele, faptele din trecut, de care își legase odinioară viața.

Deșertăciune a fost gingașa și răsărita ei prietenie, din copilărie, cu Gheorghe; zădărnice și părere și dragostea ce-a izbucnit mai târziu ca o flacără; deșertăciune chinurile ei după ce nenorocirea i l-a alungat pe Gheorghe departe, în hău, înainte de-a-l arunca în temniță; deșertăciunegroaza ei de-a rămânea față bătrână și înfrigurarea de-a se vedea odată măritată, de a se ști «la o parte»; deșertăciune mângâierea ei în casa asta; zădărnice părerea că era mulțumită cu Dumitru; tot fum și părere dusă de vânt ar fi fost, dacă ar fi putut să fie și o dragoste adevărată față de Dumitru. Numai copila ei, Măriuța, n-a fost deșertăciune, părere și fum! Numai ea mai există și acum, numai pe ea o dorește arzător, numai pe ea o vede, numai după ea întinde brațele și numai după ea oftează. Numai Măriuța, minunea cea mare care s-a ivit din sânul ei, care i-a luat și sufletul ei cu ea, ca și când n-ar fi fost niciodată. Doamne! Unde s-a dus? Cine i-a luat-o?... Numai Măriuța putuse arunca vălul uitării peste trecut, numai ea putuse arunca o punte spre viitor, ea singură nu fusese înșelăciune, nici a simțurilor, nici a gândului, ea singură era adevăr și viață - viața ei. Cine a cutezat să i-o răpească, și pe ea să o lase suspendată în hăul pustiului fără de margini?

Oricât de mută și surdă era în pustiul ei, când zbuciumul ei - lin și potolit de altfel - ajungea aici, sufletul i se umplea de blăstăme, care, neputând țâșni la suprafață, rămâneau să rățăcească în noaptea din ea, cheunând ca niște cucuvaie.

Starea aceasta sufletească nu ținu numai cât stătu în pat, ci și după ce se ridică și începu să umble după treburi, prin casă și prin curte, cu un mers pipăit, fricos, și fără nicio tragere de inimă la lucru.

După sărbătorile Crăciunului reîncepură șezătorile, dar Sora nu se mișca de-acasă. Uneori soacră-sa își făcea curaj și-i zicea:

— Mai ieși, draga mea, și tu între oameni. Poate-ți

va fi mai ușor!

Dar Sora părea că nu o aude. Ședea pe-o laviță și torcea până târziu noaptea, când de mult dormeau și Dumitru și soacră-sa.

Amândoi erau neputincioși în a o mângâia. Aveau sentimentul că-s, oarecum, cu mâinile legate în fața ei. Le erau legate inimile, nu mâinile, și legătura era lipsa de îndrăzneală, ca față de cineva despre care n-ai știut și n-ai simțit niciodată că te iubește cu adevărat. Și mai înainte, până a nu muri copila, de la căsătorie începând, blândețea și timiditatea celor doi bătrâni pornea din – această lipsă de siguranță. Ei nu au putut pricepe niciodată pentru ce s-a măritat o fată ca Sora cu Dumitru lor. Nu era nici din neam așa de bun, nici dintre întâii oameni avuți din sat, nu era nici frumos ca alți feciori, și apoi era și mai bătrân ca alții care s-ar fi însurat în orice ceas cu Sora. Pentru ei căsătoria Surorii a fost un fel de minune, de coborâre a unei zâne, de care nu se simțeau vrednici și pe care nu o puteau înțelege omeneste.

Lipsa de îndrăzneală a lui Dumitru, deși o dorise pe Sora ani de zile, izvora tot din această nesiguranță a iubirii ei. Iar acum, după moartea copilei, el ologise parcă de tot. Nu mai cuteza să aibă nici rin fel de atitudine față de nevastă-sa, dar încă să se mai apropie de ea!

Prin mijlocul dulcelui Crăciunului, soacră-sa, tot mai îngrijorată, începu într-o sară, când era și o vecină la ei, cu furca, să pomenească anume noutăți din sat.

— Ai văzut-o de curând pe-a Nuțului, vecino?

— N-am văzut-o, lele Anică.

— E groasă iar, poate să fie într-a șasea lună. Și ei, săraca, i-a murit un copil.

— Pe ea n-am văzut-o, dar am văzut pe altele. Au mai pornit grele vreo câteva dintre cele cărora le-au murit copiii. De, neveste tinere! Ana Podarului, Măriuța Olarului, Stana Bologoaiei. Așa-i legea lumii și-a vieții! Le va mângâia Dumnezeu cu alți copii!

— Păi, îi și păcat să jălești toată viața după un copil. Nime nu moare fără voia lui Dumnezeu! împotriva rânduiei lui nu poți să te răzvrătești o viață.

— Păcat și pagubă - continuă vecina, care înțelesese îndată de ce adusesse lelea Anica vorba despre asta.

— Pagubă că anii trec, și trec și tinerețele. Și-i bine să-ți vezi copiii mari și așezați la casele lor când ți se taie firul.

— Dumnezeu încearcă în multe feluri pe om în viață. Dar nu ne trimite suferința ca să ne zdrobească, ci numai să ne pună la probă. Și mie mi-au murit copii.

— D-apoi mie - zise vecina - mi-au murit nu copii mici, ci un ficior și-o fată mare, doar bine știi! Credeam că voi muri și eu, și iată că mai trăiesc și-acum.

Sora nu le mai putu asculta. Se sculă scârbită de pe laviță și trecu în odaia din nainte. Înțelese pentru ce vorbeau cele două femei despre nevestele însărcinate. O scutură un fior de frig. Își trase un scaun lângă cuptor. și continuă să toarcă. Ce grozăvii mai spuneau! Poate nici nu era adevărat, și vorbeau ele așa, pentru a-i da ei să înțeleagă... Să mai aibă copii? Dar cum ar mai fi cu puțință? Ce rost ar mai avea? De la moartea Măriuței gândul acesta nici nu se apropiase vreodată de ea. Și nu se putea apropia nici acum! Ca și când ai fi izbit o piatră în părete, așa sări înapoi, departe de ea, și se cufundă în pustiul din jurul ei, fără niciun zgomot.

Mai târziu, prin postul Paștilor, se supără greu pe nănașul său, și omul îi ieși cu totul de la inimă.

Badea Pavel Corbu venise în duminica aceea la biserică, și, după slujbă, trecu pe la fini, la o mică gustare și un păhărel de rachiu. La amiazi era să mănânce la frate-său, căci aveau de luat unele măsuri pentru cumpăraturile unora și altora de care aveau trebuință la stropitul viilor.

Nănașul rămase neplăcut atins când văzu obrajii finei, cenușii și acum, după atâta vreme. Dintr-o aruncătură de ochi înțelese că Sora încă nu-i pe drumul

către alt copil, și spuse aproape mânios, brutal:

— Nu-mi place ce văd în casa asta, ori mai bine zis, ce nu văd. Ce-i bine-i bine, și ce-i rău îi rău, de când e lumea. Și rău e să jălești cu anii, Soro! Viața ni-i dată s-o trăim, nu s-o îngropăm, câtă vreme avem zile. Nu-mi place de tine, fino și nepoato!

— Păi, tot e mai bine de-o vreme încoace, încercă s-o dezvinovățească soacră-sa.

— Ce bine?! Mie-mi spui?! De la moartea finei celei mici sunt șapte luni, și la Sora nu văd nicio porneală nouă! Asta nu mai poate merge așa! E păcat și e pagubă! Se-ntâmplă să moară un copil? Trebuie să vie altul să-i ia locul. Și după el, altul! Nevasta, până-i tânără, trebuie să umple casa de copii! Altfel nu plătește o ceapă degerată!

O vreme nu putu zice nimeni nimic. Obrajii Surorii se aprinseră de revoltă. Era pentru întâia oară că se colora la față de la moartea copilei. Toți văzură. Dumitru și mamă-sa se intimidară, dar îi erau mulțumitori nănașului că vorbise pe față. De când erau munciți ei de asemenea gânduri!

— Nu-mi mai trebuie copii! zise Sora cu o voce sugrumată.

Mina cu care turna rachiu în păhărele îi tremura, și vărsă mult pe măsurită, până reuși să le umple.

— Auzi, auzi! - se miră întărâtat nănașul.

— Nu-i mai trebuie copii! Ce vorbe sunt astea? Dar pentru ce să trăiești de-aici încolo?

— Nu-mi mai trebuie nimic, nici copii, nici viață! Nu-mi mai trebuie nimic, și lăsați-mă odată în pace!

Lacrămi îi țâșniră din ochi. Dumitru și bătrâna se înfricară: nu o mai văzuseră plângând de la moartea copilei. Dar nănașul se încruntă și mai tare.

— Nu te știam așa de slabă de fire! Ești abia de trei ani și jumătate măritată, ești datoare să faci copii. Pentru cine să trudiți o viață întreagă? Cum să trăiești într-o pustietate? Casa fără copii, să știi de la mine, e o pustietate. Muierea fără copii nu mai are ce face, decât

poate să sară pârlazurile. O să vorbesc eu și cu mumă-ta. Ce vorbe-s astea: nu-mi mai trebuie nici copii, nici viață?! Dar lui Dumitru nu-i trebuie? O să-l facem călugăr și-o să-l trimitem la mănăstire? Cui să rămână averea?

Tăcu, bău păhărelul de rachiu, apoi își mai turnă de două ori și le goli dupolaltă. Era cătrănit rău.

— Lasă, cuscre, o să mai treacă și durerea ei, săraca! Va milui-o Dumnezeu și cu gânduri bune. Mai este vreme de toate!

— Și-apoi nu vreau s-o mai văd urâtă ca acum. Nepoata mea a fost cea mai frumoasă fată și nevastă din sat, și uitați-vă la ea ce-a ajuns! Gândești că mănăcă cenușă toată ziua! E păcat de Dumnezeu, o femeie frumoasă cum a fost ea! Și iar poate li! Numai să aibă curaj!

— Las, nănașule, și dumneata! Doar a fost bolnavă în toată legea, zise Dumitru.

Sora se învârti într-un călcâi și ieși în curte, din curte în grădină. Nu mai putea să-l audă, nu mai voia să-l vadă în ochi pe nănașu-său!... Cu ce drept se amesteca în viața ei?...

Din ziua aceea simți o dușmănie grea împotriva nănașului, care nu i se risipi decât târziu.

Dar aluzii asemănătoare cu ale soacră-sii și-ale vecinei aceleia îi fu dat să audă, mai târziu, tot mai multe și tot mai dese, de la femei, de la rudenii, de la neveste tinere ca și ea.

Văruța ei, Nastasia Linului, măritată și ea de doi ani, și a doua oară însărcinată, într-o zi, când se întâlnește, nu se mai putu răbda și-i zise:

— Tu nu mai poți avea copii, ori ce-i cu tine?

Sora nu o înțelese, și o privi nedumerită.

— Ai rămas cumva stricăță de la întâia naștere?

Sora îngălbeni toată de indignare.

— Ce vrei să spui? Cum, stricăță?

— Se mai întâmplă cu unele femei tinere, a căror primă naștere a fost tare grea.

— Nu știu să fi rămas cu nicio urmare rea.

— Dacă-i așa, tare mă mir că nu mai rămâi însărcinată. Poate folosești ceva?

— Ești nebună! Ce să folosesc? Ce se poate folosi? răspunse Sora înfuriată.

— Păi, zice că sunt leacuri! Știu unele femei, și le folosesc.

— Nici n-am auzit până acum de așa ceva!

— Bine, dar atunci nu mai înțeleg nimic. O femeie sănătoasă, tânără ca tine, și dup-atâta vreme nici urmă de sarcină!

— Dacă nu voiesc? Dacă nu-mi mai trebuie copii?

— Hei, Doamne! Dar asta nu atârnă de voința noasstră! Parcă eu aș fi voit să am acuși doi, în doi ani? Dar bărbatul parcă te lasă în pace?

— Dumitru mă lasă, destăinui ea vărutei sale, fără să-și dea sama ce face.

— Cum? Se poate una ca asta, Maică Precistă?! Voi nu mai trăiți ca bărbatul cu femeia?!

— Nu! De la moartea copilei, nu 1

Nastasia Linului bātu din palme de mirată.

— Așa ceva n-am mai auzit. Nu mai dormiți împreună?

Deși începu acum a-și da sama că nu se cuvine să descopere nici chiar unei vărute lucruri așa de intime, Sora, cuprinsă parcă de furie, răspunse:

— Nu mai durmim!

— Așa ceva! Așa ceva! zise mirată și frângându-și mâinile Nastasia.

Apoi păru că-i vine un gând bănuitor.

— Poate... poate vreați să vă despărțiți?

— Pentru ce să ne despărțim?! se miră Sora la rândul ei.

— D-apoi așa nu-i chip să trăiască bărbatul cu femeia, subț un acoperiș. Al meu nu mi-ar da pace pentru toată lumea! Cât l-am rugat să-și mai uite de mine până se va smulge oleacă cel mic, dar am avut cu cine vorbi?

Acum, iată, sunt într-a șaptea lună cu al doilea!

Sora se despărți de ea tare amărâtă și nemulțumită. De ce i-a spus Nastasiei și ce nu s-ar fi convenit?...

Mai aproape și mai la adăpost se simțea acum lângă mamă-sa. Lelea Maria nu-i făcea nicio aluzie, nu-i arunca nicio privire pe furiș sau pe față, cercetându-i trupul. Nici după amenințarea nănașului că va vorbi cu ea, ceea ce Pavel Corbu și făcuse, înfruntând-o că-și lasă fata de capul ei, nu-i dădu niciun sfat. Nu! Lelea Maria îi dădea pace. Ei nu i-ar mai fi trebuit alt nepot tot așa de urât ca cel dintâi. A, dacă ar fi sigură că un nou copil ar semăna cu Sora, fie băiat, fie fetiță... Dar cum să semene! Ginerele covârșește cu puterea. S-a dovedit o dată. Să se mai adeverească și-a doua oară? Dar pentru ce să umpli lumea asta frumoasă cu urâciuni? Altceva o întrista pe ea: fată-sa nu-și mai revenea, era tot slabă și palidă, și se temea grozav să nu o vadă că începe să îmbătrânească. În privința asta era mereu neliniștită și-i dădea sfaturi. Să mănânce bine, să doarmă mult, să iasă iar între oameni, să uite, să se bucure iar de viață.

Într-una din zile, când Sora se duse la ai săi, mamă-sa îi zise iar:

— Trebuie să mai ieși între oameni, tu fată. Oamenii se miră ce-i cu tine de nu te mai văd pe nicăiri. Nu mai departe decât duminica trecută m-a oprit în drum chiar părintele Andrei și m-a întrebat ce-i cu tine de nu mai dai nici pe la biserică. Credea că ești tot în pat, și când i-am spus că de luni întregi ești sculată, tare s-a mirat. «Doar a fost o fată bisericoasă! Cum s-a putut schimba așa?», mă întreba popa. Apoi a adăugat: «îndeamn-o să vie regulat la biserică; nu-i bine să se întunece sufletul omului de tot, pentru nenorocirile ce dau peste noi». Oare să fie adevărat că tu n-ai mai fost la biserică de la moartea copilei? Parcă nici mie nu-mi vine să cred!

Sora se gândi un răstimp.

— Nu-mi aduc aminte să fi fost.

— Vai de mine! Se poate una ca asta?!



— Nu-mi vine să merg. Nu mai simt nicio atragere.

Mamă-sa căzu pe gânduri. Ce putea mocni în sufletul fetei sale? Un vierme rău trebuia s-o roadă, căci nu se mai putea întrema deloc. Singură durerea după un copil n-ar fi putut să o schimbe astfel! Oricât se trudi, nu putu să descopere cauza pustiului din sufletul Surorii.

După convorbirea aceasta cu mamă-sa, Sora își dădu deodată sama că nici rugăciuni nu mai zicea de la moartea copilei. Nu! Nici sara, nici dimineața. Numai la masă, când se rugau și Dumitru și soacră-sa. Dar nici atunci nu se gândea la rugăciune. Poate nici nu spunea cuvinte, ci stătea numai cu mâinile împreunate și își făcea cruce la început și la sfârșit de Tatăl Nostru. Constatarea aceasta o umplu de uimire, deși nu simțea niciun fel de vinovăție. Nu mai credea în Dumnezeu? Nu s-a întrebat niciodată anume, dar nu mai credea și nu mai spera nimic. Gustul acela amar ca fierea, al zădărniceii vieții în mijlocul pustiului, nu o mai părăsea...

Pentru sâmbăta Floriilor, lelea Anica pregăti două parastase: unul mai mare - pentru bărbatu-său, și altul mai mic - pentru Măriuța.

Sora văzu parastasul cel mic, și simți o junghietură la inimă. Ei nu-i venise în minte! Nu mai ținea sama praznicelor.

— Ăsta-i pentru Măriuța, nu-i așa, mumă? întrebă ea pe soacră-sa.

— Da. Mâne-i sâmbăta Floriilor. Cred că mâne vei veni și tu la biserică. Se va sluji parastasul, după obicei, pe mormânt.

— Voi veni, cum nu! Văd c-ai făcut și colăcei pentru copii.

— Da, după datină.

După înmormântarea copilei, Sora nu fusese la mormânt decât trei zile una după alta, spre sară, să ardă, după obicei, tămâie în ulcică. Apoi, căzuse și ea la pat. Mai târziu se pierduse în pustiul acela, și sentimentul zădărniceii vieții îi alungase orice gând. Pe copilă, pe

Măriuța, o simțea ea vie, dar nu în cimitir, nu în mormânt, ci undeva departe, într-un loc necunoscut. Pământul acela galben care-i acoperea trupșorul, îl ura de moarte Sora. Și nu-i venea să se mai apropie de el. Dar mâne, la parastas, se va duce! Va rupe toate florile roșii de mușcată din ferestre și i le va pune sub cruce, la căpătâi.

Evenimentul acesta îi răscoli din adâncuri viața, și în pustiul acela începu să plutească, să se învârtă nenumărate puncte mici, ca niște gămălii de ac, care uneori se apropiau, se închegau și desenau forme și figuri... I se năzări, astfel, prohodul copilei în curte - cum stătea cu ochii închiși și sara în pat, așteptând să-i vină somnul. Sicriașul, o cutioară de brad, vopsită alb, era pus pe două scaune. Părintele Andrei purta nu numai patrafirul, cum era datina la copiii mici, ci luase și felonul, semn de considerație pentru familie și pentru neamurile fruntașe ce veniseră la înmormântare. Tată-său, mamă-sa, Stana, erau toți lângă sicriu, după ea și după soacră-sa. De cealaltă parte era Dumitru singur. Veniseră rudeniile din amândouă părțile. Veniseră și vecinii, și alți frunțași... Cu ochi închiși, Sora urmărea cum se încheagă în pustiul din jurul ei chipurile acelea... Da... veniseră destui la prohod, mai mulți decât se obișnuia la copiii mici. Nici la socru-său n-au fost cu mult mai mulți, își aducea ea bine aminte. Slujba începuse lin. Din cădelniță se ridicau nourași alburii de tămâie. Deodată zări între oameni pe un bărbat înalt, cu fața albă, cu mustața neagră... Cine era? Se uita țintă la ea, și în ochi, în bătaia soarelui, îi străluceau lacrimi... Tresări acum, în pat, ca și atunci la prohod. Deschise ochii: da, era Gheorghe! Adevărat, venise și el la înmormântare!

Ce lucru ciudat, Doamne sfinte! De-atunci nu s-a mai gândit niciodată că și Gheorghe a fost la înmormântarea Măriuței. Nu i-a mai venit în minte, deși a săgetat-o la inimă când l-a văzut, și săgeata aceasta a pătruns-o și acum. A săgetat-o, căci i-a părut bine că a venit și el la

înmormântare. I s-a topit pe-o clipă inima de recunoștință. Dar în clipa următoare a uitat de el, cum a uitat de toată lumea: Măriuța ei era în sicriu, cu ochii închiși, cu mânuțele puse cruce, și ea aștepta cu răsuflarea oprită, cu inima zvâcnind, să deschidă ochisorii și să-i întindă mânuțele. Aștepta clipă de clipă, căci așa trebuia să fie, altceva nu se putea întâmpla. Numai pentru asta mai trăia!... Nici slujba nu o auzea!... Nu s-a gândit atunci nici la Gheorghe, nici la nimeni. Și totuși, îl zărise atunci întâia oară după eliberarea din închisoare.

Ridică într-un cot, Sora privea în întunericul din odaie, și-i părea că-l vede acolo, în curte la ei, între oamenii adunați la prohod, pe Gheorghe. Se uită mult, cu ochii larg deschiși la el, și vedea cum îi strălucesc lacrimile în ochi, în bătaia soarelui. Și inima, pustie și uscată, începu să i se umple iar cu un sentiment de recunoștință caldă, duioasă, plină de gingășie. Da, venise și Gheorghe lângă durerea ei! Dar acum, în amintire, în noua întruchipare din pustiul ei, de la o vreme nu-l mai văzu pe Gheorghe, ci numai lacrimile lui, încremenite în gene, luminate de razele soarelui... Apoi vedenia se destrămă și mai mult: nu mai văzu nici lacrimile, ci numai o luminiță... Da, era o luminiță ce ardea în noapte, din care nu era vizibilă decât flacăra mică de argint, cu sâmburele de aur.

Sora avu un suspin adânc, și se lăsă iar pe perină. Dar luminița aceea ardea acum în ea însăși, în sufletul ei, luminându-i noaptea, împrăștiind pustiul. Avea senzația că se dezbrăca de-o haină grea și mohorâtă și se îmbrăca într-alta, luminoasă și ușoară ca un fulg. Dintr-o clipă într-alta trecu într-altă lume, se simți și se pipăi ca mai demult, ea, cea îndrăgostită de Gheorghe, cea dinainte de nenorocirea din casa Mărgineanului... Luminița aceea aprinsă era, își dădea bine sama acum, însăși dragostea ei. Și ia i-o acum crescând și aprinzând-o toată, încât nu mai poate suferi pătura cu care-i acoperită, și o aruncă

lângă părete. Era cu totul încredințată că ce vedea acum în ea era dragostea pentru Gheorghe. Dar unde a stat ascunsă pân-acum? Cu săptămâni înainte, cum a simțit că și dragostea aceasta e deșertăciune, că n-a fost decât vis și fum? JfOf, Doamne! Nu mi-am mai adus aminte de el! Nu m-am mai gândit că a venit la înmormântarea Măriuței. Nu i-am mai văzut ochii! Asta trebuie să fie», își zicea, încercând să înțeleagă schimbarea din ea. Era conștientă că lepădase o ființă, cum își leapădă șarpele pielea, și că se îmbrăcase în alta. Își dădea sama că se dusese la fund tot ce pregătise ea, cu voință dar fără suflet, de la nenorocire până la moartea Măriuței. Tot ce durase ea cu mintea, căzuse la fund încă la moartea copilei, de-aceea o pătrunsese pustiul acela de gheață. Nu mai avea niciun razim, și viața ei nu mai avea niciun rost, fără copilă. Căci toate celelalte proptele pe care se răzimase trei ani, căzuseră. Nu mai avea nicio rădăcină adevărată, firească, în casa asta, în familia asta. Zadarnic îi păruse odată că prinde rădăcini! Nu! Nu au fost decât păreri și combinații, mai mult dorințe ale ei. Nici iubirea lui Dumitru și bunătatea lui, nici blândețea răbdătoare și bucuroasă a socrilor... nici omenia lor... Nu! Nu! Acestea n-au fost rădăcini adevărate. S-a înșelat singură până la nașterea copilei... De-aceea, când Măriuța a murit, a venit pustiul și deznădejdea! Singură pe copilă o iubise în toată casa asta! Pentru iubirea asta avea rost suferința, lupta, viața, moartea! Fără iubire, a înghețat și a devenit un obiect... Și acum... învie iar, se simte om, iarăși prin iubire: iubirea ei pentru Gheorghe, așa cum era înainte de nenorocire... Era însăși iubirea ei de-atunci, sau numai arsura pecetii ei, pe care n-a mai simțit-o de-aproape patru ani? Se mișcase ceva în ea încă din clipa în care a auzit mai întâi că s-a înapoiat Gheorghe? De-aceea a îngălbenit atunci și s-a grăbit să fugă dintre oameni?

În sufletul ei începu un zbucium care-i alungă somnul până-n crăpatul zorilor.

Pentru întâia oară își dădea sama că spaima ei, după ce auzise cum a murit cel ce avea să-i fie socru, a fost prostească. Își dădea bine sama că din spaima aceea, din repulsia aceea sălbatică, dar instinctivă, împotriva crimei, i s-au tras toate relele. Aceea i-a ucis atunci iubirea. Pentru că a fost o fată proastă și s-a speriat, ca și când Gheorghe ar fi fost un ucigaș. Dar oare a ucis-o? Nu, numai a alungat-o în adâncurile ascunse ale vieții ei, să nu se mai gândească la ea. Dacă, atunci, nu ar fi fost așa de înspăimântată, ar fi putut să înțeleagă că, chiar dacă ar fi săvârșit o crimă, pentru ea ar fi făcut-o. Dacă nu era ea, feciorul nu ar fi ajuns în ceartă cu tată-său. Dacă nu grăbeau, ea și mamă-sa, nunta, nenorocirea poate nu s-ar fi întâmplat. E grea fărădelege că la lucrul acesta ea nu s-a gândit niciodată, precum nu se gândise mai temeinic nici la vinovăția ori nevinovăția lui Gheorghe. I-a devenit indiferent, ca și cum n-ar fi existat niciodată. Și nu s-a mai gândit la el, ci numai la ea! Ce josnic lucru! Să nu se ducă ea de bunăvoie la judecată să mărturisească ce om de omenie-i Gheorghe! Nu i-a cerut nimeni, dar trebuia să meargă! S-a purtat cu el mai rău ca o străină. Nu s-a interesat nici măcar când e procesul! Nu s-a mai interesat decât de ea: cum va mai putea începe iar viața de fată-mare și... și groaza aceea nebunească să nu rămână fată bătrână! Cum de s-a putut purta în felul acesta cânos, neomenesc, cu Gheorghe? Pentru ce nu l-a dezvinovățit de moartea tatălui său? Pentru ce nu s-a dat și pe ea vinovată, cel puțin pe jumătate, în fața acelei spaime? Pentru ce l-a lăsat singur și părăsit, pradă acelei porniri lăuntrice mai puternice decât ea?

...Apoi, ani în șir, niciun interes pentru el, nicio amintire, nici cel puțin o rugăciune, pentru ușurarea suferințelor lui... Da! A fost fără inimă, fără inimă, fără inimă! Mustrarea de conștiință îi mușca adânc din inimă, părerea de rău îi plângea mută în suflet, și totuși nu înțelegea nimic din purtarea ei, decât același adevăr,

limpede și ascuțit ca o lamă de cuțit: nu a putut fi altfel, într-o clipă de luciditate completă văzu chiar, ca scris într-o carte cu litere mari: Dacă s-ar mai întâmpla o dată ce s-a întâmplat, ea tot așa s-ar purta. Altfel nu ar fi cu putință! Constatarea aceasta o revoltă adânc, se răzvrăti împotriva ei din toate puterile. Dar nu o putu birui. La întrebarea limpede: «Azi, dacă aș fi nemăritată, m-aș mărita cu el?» își răspunse cu o pornire sălbatică: «Nu! Nu m-aș mărita!» Nu! Era hotărât! Dacă s-ar putea întoarce vremea cu patru ani în urmă, ea tot așa ar încerca să se mărite cât mai în grabă cu altul!

Se cufundă într-un coșmar de gânduri și simțăminte din care nu mai înțelegea nimic. Era un fel de învălmășeală nebună: glasuri strigau, se certau în ea, dușmani se încăierau și nu se dovedeau.

Până la urmă ieși deasupra siguranța că nu se va despărți de Dumitru și nu se va căsători cu Gheorghe. Nu-și dădea sama cum s-a limpezit această siguranță, dar simțea că-i nezdruccinată. Și începu să plângă amar, cu obrazii înfundați în perini...

Încetul cu încetul înțelese că iubirea de altă dată i s-a ridicat din adâncurile vieții nu ca o întoarcere la ceea ce a fost și o reluare a firului rupt pentru totdeauna, ci numai ca o mângâiere și o bucurie care o învia și o făcea să poată trăi iar. Pentru a simți bucuria aceasta, fericirea iubirii, se plătea să trăiască iar. Să-l poată vedea pe Gheorghe de departe, să-l știe mulțumit și fericit, să-i ajute, poate, să facă o căsătorie bună; să se bucure de copiii lui, de sporul averii lui, de traiul lui bun în casă – toate acestea îi vor păstra lumina și fericirea în suflet. Se va bucura de el cu sufletul... Da, da, văzuse ea bine la început: o luminiță cu flacăra mică de argint, cu sâmburele de aur, care lumina pustiul din viața ei... Dar nu! Nicio atingere de el! Nicio altă intrare a lui în viața ei nu era cu putință! Se îngrozea de gândul ce-i trecuse de câteva ori prin minte: să se despartă de Dumitru și să se mărite cu Gheorghe. Nu! Ea nu se mințise pe sine

însăși când s-a gândit să se mărite! Fată să fie azi, și să-l fi așteptat patru ani, și tot nu s-ar mărita cu el! Era parcă o voință a destinului care o copleșea, împotriva căreia nu putea lupta nici acum. Era vechea ei repulsie instinctivă împotriva omului care și-a ucis tatăl.

O milă nemărginită pentru Gheorghe îi umplu sufletul. Dar milă-i: era și de ea însăși. Și lacrămile din urmă, cu care adormi în gene, fură pentru amândoi.

Se lumina de ziuă când ațipi.

Dumitru nu se trezi, pe salteaua de pe ladă „până târziu în dimineața aceea de sâmbăta Floriilor, și se grăbi să isprăvească ce, avea de pus în rând prin curte, căci trebuia să meargă și el la slujba parastaselor. O lăsă pe Sora dormind.

Trăsese întâia oară de utrenie, și lelea Anica se văzu silită s-o trezească pe Sora, căci nu se deșteptase încă.

Și bătrâna și Dumitru, cât ce femeia se spală și se îmbracă de praznic, se luminară la față: Sora părea mai limpede și la chip și la priviri. Se purta parcă mai sprintenă. Glasul i se îndulcise oleacă, din aspru și uscat cilm fusese mereu de la moartea copilei.

Porniră îndată toți trei la biserică. Dumitru ducea desagii cu prinoasele. Nu mai fuseseră toți trei deodată la biserică de nu mai țineau minte. Dar nu aminti niciunul despre asta.

Slujba în biserică și la morminte se făcu după tipicul și datina străveche, ca și în alți ani. Cimitirul răsună vreo două ceasuri de bocete, plânsete și țipete de femei. Plânse și lelea Anica la mormântul bărbatului său. Dumitru rămase țeapăn. Dar când trecură, după părintele Andrei, la mormântul Măriuței, și Sora începu să se bocească, cu soacră-sa alătura, se strâmbă și gura lui Dumitru o vreme, apoi începu și el să suspine. Își scoase de după șerpar năfrămuța și începu să și-o îndese în ochi.

La înălțarea parastasului deasupra mormântului puseră mâna și alți creștini din apropiere, femei mai

ales, dar și vreo trei bărbați, după cum era obiceiul. La început Sora nici nu-i putu cunoaște din lacrimi. Dar când începu să împartă colăceii la copii, văzu că unul dintre bărbați era Gheorghe. O lacrămă-i tremura încă în gene.

— Dumnezeu s-o hodinească și s-o ierte, zicea fiecare copil, luând colăcelul, peste mormânt, din mâna Surorii.

Ei îi cam tremura mâna de când îl văzuse pe Gheorghe. Și glasul.

— S-o hodinească Dumnezeu, răspundea mai mult soacră-sa decât ea. S-o hodinească cu îngerii, că de iertat... Și bătrâna ridica brațul drept și-l lăsa să cadă, ca și când ar fi zis: «Că de iertat n-are ce ierta!».

Dumitru dădu mâna cu străinii care luaseră parte la ridicarea parastasului, și le mulțami. Părintele Andrei tăie felii un colț de parastas, îl stropi cu vin binecuvântat, și întinse pe rând blidul fiecăruia.

Mulțumiră și Sora și lelea Anica străinilor. Dumitru se întâlnise de mai multe ori cu Gheorghe, de când se eliberase. Vorbiseră în treacăt, lucruri indiferente. Niciunul nu pomenise nimic, nici din trecut nici din prezent, nu făcuseră nicio aluzie la nimic. Dar din simplul contact cu el, Dumitru se alesese cu un sentiment de liniște, de încredere. Omul îi păruse schimbat, destul de îngrijorat de el însuși, ca și când nu și-ar fi aflat încă locul între oamenii din sat.

Sora vorbi acum întâia oară cu el. Durerea răscolită după copilă îi răvășise fața, îi întunecase ochii înroșiți de plâns. Abia putu să îngâne:

— Ai venit și tu, Gheorghe? Ai fost și la înmormântare. Îți mulțamesc.

— Dumnezeu s-o ierte și s-o hodinească! zise flăcăul. Sora nu dădu mâna cu nimeni dintre cei străini.

— S-o hodinească Dumnezeu, răspundea ea, luând o bucățică de parastas din blidul întins de părintele Andrei.

Când crezu că s-a mai liniștit, izbucni iar în plâns.



— Să ne plângem pe noi și păcatele noastre - zise părintele, gata să treacă la alt mormânt unde era așteptat.

— Copiii mici sunt în fericirea veșnică, și nu avem pentru ce să-i plângem. Durerea prea îndelungată e durerea păgânilor și-a celor fără de credință. E vremea, draga mea, să mai dai pe la biserică. Să ceri mângâiere de la Dumnezeu.

Porniră în curând spre casă. Gheorghe apucase înainte cu mamă-sa. Puseseră și ei parastase pentru Vasile și Moise Mărginean. Pe la mormintele lor trecuse preotul mai devreme, dar lelea Ana mai rămăsese să plângă și pe la alte morminte.

Sora cu Dumitru și cu soacră-sa erau în urma lor. Erau multe grupuri presărate pe drum, întorându-se de la biserică. De câteva ori Gheorghe întoarse capul și privi în urmă.

Sora se trezi că-i urmărește mersul. Era mersul lui cunoscut, cu pași potriviți, cu o ușoară legănare a trupului înalt și subțire, cu umerii plecați oleacă. La mers nu se schimbă ca la față, la privirea ochilor. În scurta clipă cât vorbise cu el, Sora văzuse întipărită pe fața lui un fel de sfială, de nesiguranță. «Săracul! - își zicea acum, privind în urma lui - s-a schimbat mult». Și mila îi cuprinsese iar sufletul. «Cât va fi suferit, vai de el, în temniță! Cum îi vor fi trecut de greu cei trei ani! Nici acum nu i s-au mai rumenit obraji! Săracul de el! be va fi cu el? Acuși se va împlini anul de când s-a eliberat, și încă nu s-a însurat! Va trebui să se căpătuiască și el!»

Se trezi, încă în drumul spre casă, că uită de copilă și că se gândește numai la nenorocul lui Gheorghe. Simțea stinghereala lui între oameni. Ieșise oarecum din rândul lor, și părea că nu se mai poate întoarce. Începu să se întrebe cu cine s-ar putea căsători, care fată s-ar potrivi cu el. Se opri la vreo cinci-șase, unele prietene bune de-ale ei, dar nu putu hotărî care s-ar potrivi mai bine cu Gheorghe.

Dumitru și lelea Anica mergeau în rând cu ea, dar Sora îi uitase. Urmărea mereu mersul lui Gheorghe. Simțea că pentru ea întoarce din când în când capul, și o dulce mângâiere i se revărsa în suflet.

Ajunseră în fața porțiței, și abia atunci zări pe bărbat și pe soacră-sa.

— Of! Săracul de el! oftă ea ca pentru sine, dar cuvintele se auziră.

— Săracul de cine? întrebă soacră-sa, care aștepta să zică «Săraca de ea», de copilă, de Măriuța.

— De bietul Gheorghe ăsta! Nu vă pare schimbat?

Pe Dumitru îl săgetă la inimă. Tresări și bătrâna, și se opriă toți trei în porțiță.

— Păi, cum să nu fie schimbat după trei ani de temniță! zise soacră-sa cu amărăciune.

— Parcă i-i sfială să umble între oameni. Și doar e de mult acasă. Nu l-am văzut decât la înmormântarea copilei, dar atunci ce-am putut vedea!...

— Ei, se va obișnui el iar cu lumea, căci doar în lume va trebui să trăiască, zise Dumitru și intră hotărât pe porțiță.

— Ar trebui să se însoare, zise Sora, intrând după el și lăsând-o pe bătrână în urmă.

Dumitru întoarse capul, oprindu-se în loc, și se uită în ochii ei. Da, nevastă-sa vorbise cu toată seriozitatea. Se citea în ochii ei, care se uitau cu blândețe și sinceritate la bărbat. Dumitru simți în suflet un val de recunoștință... Mai înainte cu o clipă, ce ghimpe rău. îl încolțise!

— Da! Lucrul cel mai bun ce l-ar putea face ar fi să se însoare cât mai curând.

— Și mamă-sa stăruie pentru asta - zise bătrâna.

— Am auzit de la multe că se plânge de-atâta întârziere. De, poate că încă nu și-a găsit una pe plac.

— Dar sunt fete-mari destule, zise Sora. Apoi, cu o teamă în glas, adăose: Poate... nu vreau să se mărite cu el.

— Olio! S-ar mărita destule! E singurul copil la părinți, și au avere frumoasă. Pentru ce nu s-ar mărita?

— Păi, după unul care a stat în temniță atâta vreme! Vai de capul lui, săracul!

— Ce să-i faci! Fiecare cum își așterne, așa doarme, zise bătrâna.

La prânz, Dumitru și lelea Anica avură o senzație ciudată: părea că Sora ședea cu ei la masă întâia oară de la moartea copilei, cu toate că zilnic ședea la locul ei, de când se ridicase din pat. Dar acum, pentru întâia oară, începu să semene cu Sora de mai înainte, și la față, și la ochi, și la glas, și la purtare.

— Se vede că slujba de azi i-a făcut bine, zise lelea Anica, rămânând singură cu Dumitru.

— Poate plânsul... Și-a mai astâmpărat inima, săraca... Știi că numai în cele dintâi trei zile după înmormântare a plâns după ea!

— Și nici pe la mormânt n-a mai fost, ca altele, să-și descarce sufletul. A închis în ea toată durerea, și, vezi tu, suferința încuiată cu lacătul, împietrește inima omului.

— De-ar da Dumnezeu să se intrămeze baremi de-aici încolo. E pierită încă rău, sărăcuța de ea!

— Și eu am fost mamă și mi-au murit copii, și am mai văzut și pe altele. Dar așa durere păgână ca la ea, n-am mai văzut.

— I-a fost tare dragă Măriuța, zise Dumitru, și-i sclipiră lacrimi în ochi.

— Păi, cui nu-i drag copilul lui! Dar așa, ca să uiți și de Dumnezeu, și de bărbat, și de tot, încă n-am pomenit! Bine că a înfruntat-o și părintele. Poate va începe să umble la biserică, și să-și zică rugăciunile. Tu ai băgat de seamă că nici rugăciunile nu le-a mai spus?

Dumitru băgase de seamă, dar luă partea nevastei:

— Omul se poate ruga și în el, nu numai înaintea icoanelor, mumă.

— Da, și așa poate fi. Acuma, bine că a dat Dumnezeu și s-a mai luminat. Cred că ce-a fost greu a

trecut.

— Să dea Dumnezeu să fie așa!

Lelea Ana voi să mai spună: «Cred că ce a fost greu și pentru tine, a trecut», căci ea știa că feciorul ei doarme mereu pe ladă, dar sfiala și cuviința o opri. Dumitru însă nu-i bănuia gândul, căci nu se gândea deloc la el, ci numai la Sora. Ei să-i fie bine! Ea să fi trecut peste ce-a fost mai greu!

### XXXVIII

După parastasul pentru Măriuța, din sâmbăta Floriilor, Sora începu să se întrezeze văzând cu ochii, spre bucuria lui Dumitru și a bătrânei. Într-o lună n-o mai cunoșteai. Înflorise iarăși la față, ochii ei, suri și cețoși mai înainte, își recăpătară culoarea lor verde și strălucirea de mai înainte. Se făcuse iarăși pârjol de harnică. De copilă pomenea tot mai rar, și când o amintea, își ștergea doar așa, o lacrămă. Se vedea că nu o mai copleșește durerea aceea mută care o ologise atâta vrerhe.

Lucra în gospodărie cu plăcere și veselie, gândindu-se la Gheorghe. Îi părea bine că e aproape, că e în sat, că e slobod. Se interesa de cum îi merge gospodăria, și căuta mereu cu gândul ce fată ar fi potrivită pentru el. «E vrednic, săracul, după câte-a suferit, prin câte-a trecut, să-și aibă și el cuibul lui», își zicea Sora. Începu să se intereseze de la una, de la alta, ce-a făcut Gheorghe de când s-a înapoiat din temniță, câtă vreme ea nu ieșise între-oameni. Și ce află o întristă și o umplu de milă și compătimire. Nu! Nu fusese în șezători, de când s-a înapoiat. La joc mergea uneori, dar nu intră în horă, ci stătea la o masă în crâșmă, cu un pahar de vin înainte, și privea.

— Cum? N-a jucat niciodată? Întrebă Sora foarte mirată.

— Nici eu nici altele nu l-am văzut. Dar și așa, ca privitor, rareori merge. Toată lumea spune că s-a schimbat în temniță, că se sfiește parcă să rămâie mult

între oameni.

— Dar bine, duminica și-n sărbători ce face, după biserică?

— Păi, știu eu ce să mai dai pe gura lumii! zice că are o carte mare, sfântă, cu păreți negri, cu cruce neagră pe păreți, și că dup-amiezile de praznic cetește în cartea aceea.

— Carte de rugăciuni?

— Se spune că a adus-o cu el din temniță. E cu mult mai mare ca cele de rugăciuni. E cât cele din care cântă diecii în strună.

Vestea despre carte ieșise chiar de la lelea Ana, care, în primele săptămâni de după întoarcerea lui Gheorghe, se plânse unor rudenii că feciorul ei e tot mereu cu ochii într-o bucoavnă pe care a adus-o cu el, în loc să iasă: între oameni și să trăiască iar ca lumea.

Sora se minună tare când auzi vestea asta.

— Dar pentru ce cetește el mereu din cartea aceea?

— Știu și eu? - răspunse femeia cu care vorbea, ridicând din umeri.

— Se va fi obișnuit în temniță, căci acolo va fi avut destulă vreme de cetit. De, poate se mai roagă lui Dumnezeu de iertare. Poate se roagă pentru tată-său, Dumnezeu știe! Destul că nu iasă bucuros între oameni. Acum, de tot mai iasă, s-a mai obișnuit, da' la-nceput, când a venit, puțină lume-l putea vedea.

— Săracul! I-o fi fost rușine! se tânguia Sora.

— Și asta se poate. Dar și când nu cetea, în zilele de lucru; când ploua, și astă-iarnă, își făcea de lucru acasă.

N-ai auzit că a venit cu o mulțime de unelte? A învățat acolo și o meserie.

— Ce meserie?

— E măsar. Știe face mese, scaune, ferești, uși, mai mare comédie!

— Nu mai spune! se mira Sora, cu un junghi rău la inimă.

— Spun, care au fost pe la ei, că și-a pus rame nouă

la toate fereștile, că a făcut două uși nouă, că a podit cu scânduri odaia din nainte, că a făcut câteva scaune și lavițe. Pe rând, a înnoit toate lucrurile din casă. Las că și rămăseseră dărăpănate de la bătrâni, căci fieiertatul Moisa nu făcea nicio reparatură.

— Și... lucrează și pentru alții? întrebă Sora pălind.

— Ce?

— Păi, uși, ferești, ce spui că știe face.

— A, nu! La ce te gândești și tu! Lucrează numa pentru el, pentru ce le trebuie lor. Doar nu s-a apuca de meserie, un gospodar de frunte ca el!

Într-un rând, o femeie de la care se informa c-un fel de lăcomie cum o duce Gheorghe cu mamă-sa, cu sluga, cum s-a obișnuit cu munca la hotar, după ce-i spuse că lelea Ana e destul de năcăjită fiindcă treceau lunile și el nu se gândea să se însoare, după ce-i spuse că se înțelege destul de bine cu sluga, fiindcă Iosif Fătu ținea mult la el și la casa lui, o întrebă mirată:

— Da' bine, Soro, tu ești căzută din lună? N-ai auzit nimic, nu știi nimic din toate acestea? Doar tot satul vorbește despre el de când s-a înapoiat și trăiește așa de departe de oameni.

— N-am auzit, pentru că, doar știi, am fost bolnavă după moartea copilei și n-am prea ieșit, multă vreme dup-aceea, din curte.

— Păi, chiar tu trebuia să afli mai multe decât altele, despre felul cum trăiește Gheorghe acum. Doar porți și tu vina pentru traiul lui de-acum. Hei! Nu-i ușor să ieși iar între oameni, după ce-ai făcut ce-a făcut el și ai mai stat și trei ani în temniță! Ar trebui să-ți zacă la inimă viața lui de-acum!

Sora se albi ca ceara.

— D-apoi îmi zace, zise ea înspăimântată oarecum...  
592

— Nu prea se vede! Cred că mai mult l-au mângâxat și l-au întâi-it, de când s-a întors, femeii străine decât tu „care i-ai fost aproape mireasă! Nu-i bine să uiți așa, de

cine ți-a fost drag și de care nu tu, ci soarta te-a despărțit.

Sora rămase uimită și înfrântă, văzând că și alte femei simt și judecă la fel cu ea. Da, va trebui să-l mângâie și să-l întărească și ea de-aici încolo. Poate nici nu-și dă sama câtui el de nenorocit și ce lipsă mare are de-o mângâiere. Gândul acesta a pus-o în picioare.

Insistența ei prea stăruitoare și prea înfocată de-a știrici despre Gheorghe începu să atragă atenția și bănuiala femeilor. Unele dintre ele se îngrijiră să-și arate mirarea și înaintea bătrânei, ba chiar și înaintea lui Dumitru.

Lelea Anica nu știa ce să creadă. Până în sâmbăta Floriilor, Sora nu-l pomenise niciodată în casă, și doar Gheorghe venise din temniță în vara trecută. Dumitru nu se gândi la nimic rău. Văzând-o pe Sora din zi în zi tot mai înzdrăvenită, se simțea fericit și era hotărât să nu-i facă nicio aluzie, s-o lase în voia ei. «Dacă-i face bine „dacă se simte bine, lasă să știricească despre cum trăiește Gheorghe. Doar nu gânduri răle o mână», își zicea el. N-a auzit-o spunând, chiar în sâmbăta Floriilor, când l-a întâlnit mai întâi, că Gheorghe trebuie să se însoare cât mai curând? Da, la început a tresărit și în el bănuiala, dar mai târziu a înțeles că nu avea niciun temei... în sfârșit, de ce nu s-ar interesa o femeie de unul cu care a fost în pragul căsătoriei și care a trecut prin atâtea nenorociri?”

Dar, după ce știrici câteva săptămâni despre Gheorghe, Sora se hotărî să-i vorbească. Credea că ea singură putea să-l determine să se însoare cât mai în grabă. Căuta prilejuri să-l întâlnească, și nu pe ascuns, ci pe față: pe uliță, la prăvălie, la horă, la dusul sau înapoiatul de la biserică. Îl păzea din casă, de la fereastră, uneori și din curte, de după gard, când trecea pe uliță, și-și făcea drum încotro mergea și feciorul. Când se întâlneau mergeau alături, se opreau la povești înaintea prăvăliei, sau la portiță. De la început, Sora voi

să-i dea sfaturi, să-i îndrume viața, așa cum se hotărâse. Și încă de la întâia în

59:! tâlnire îi spuse că lucrul cel mai bun ce l-ar putea face era să se însoare cât mai în grabă.

Gheorghe ridică ochii plini de tristețe către ea.

b-și tu vorbești ca și ceilalți? Ca și muma, ca și mătușile, ca și părintele chiar?;

E lucrul cel mai cuminte ce-l poți face. Să ai și tu cuibul tău. Să te știi la o parte.

— Dar știi tu, Soro, că nici nu mă pot gândi la căsătorie? Sufletul meu e încă plin de amărăciuni, și nu știu când se vor risipi. Am pățimit prea multe în viață! Nu! Nu sunt vesel. Nu am nicio poftă să mă însor!

— Sărac de tine! Cei trei ani petrecuți la întuneric ți-au întunecat viața.

— Și temnița și rușinea ce-am suferit, dar mai mult nenorocirea aceea. Asta e ce nu-mi iasă din inimă... Ție-ți spun, dar altuia nu i-am spus. Mereu mă gândesc la bietul tata, și îl visez nopțile...

Sora simți un fior de spaimă. Adică asta era ce-l alunga pe Gheorghe dintre oameni: îl muștra conștiința... Era tocmai ceea ce o înstrăina și pe ea.

— Dar n-ai fost tu de vină, Gheorghe! A fost o întâmplare nenorocită, încercă să-l mângâie, deși în clipa aceea părea că flăcăul era la câteva poște departe de ea.

— Da, o întâmplare, care însă fără mine nu ar fi fost.

— Așa aș putea zice și eu: nici fără mine și fără muma, căci și noi am grăbit.

Flăcăul ridică brațul, făcând un semn că-i mare deosebire, ca între cer și pământ.

— Nenorocirea aceea nu-mi iasă din inimă, și n-am nicio voie și plăcere să mă gândesc la însurat.

Sora înțelesese că Gheorghe avea o povară grea pe sufletul lui, și compătimirea ei crescuse, odată cu simțământul că trebuia să-l mângâie, să-i aline durerea, să-l întărească în credința că nu-i vinovat și să-l ajute astfel să reintre în rândul oamenilor.



De la o întâlnire la alta, simțământul acesta crescuse, și ea ajunsese tot mai dornică să-l vadă, să-i fie alături, până când într-o zi feciorul o luă ușor de mână și-i zise cu glasul parcă muiat în lacrimi:

— Îți dai tu sama că mă iubești încă?

— Îmi dau, cum nu, răspunse ea fără nicio șovăire.

— Dacă știi, dacă mă iubești încă, ar fi cu putință și căsătoria mea grabnică.

Ea abia acum își simți mina în mâna lui Gheorghe. Și-o trase repede.

— Ce vrei să spui?

— Tot stărui să mă însor... Desparte-te de Dumitru și mă însor numaidecât cu tine.

Sora îngălbeni ca pământul.

— Dar nu te iubesc pentru asta! Mi-i drag de tine „dar nu vreau să fii al meu. Nu se mai poate să fii al meu, și nici eu nu mai pot fi a ta! răspunse ea cu hotărâre, și un fior o zgudui toată.

— Se poate, dacă te desparti de Dumitru. Și așa, dacă mă mai iubești încă pe mine, înseamnă că pe el nu l-ai putut iubi niciodată.

— Nu! Nu se poate, Gheorghe! Chiar dacă n-ar fi Dumitru! Chiar dacă n-aș fi măritată! Nu se mai poate „vorbi ea înspăimântată, luată de acea repulsie instinctivă care o înstrăinase de el.

Gheorghe Mărginean se uită prost la ea. Nu mai semăna cu cea de mai înainte, în ochii ei nu mai ardeau flăcările iubirii. Erau doi ochi duri, sticloși, în care sclipea spaima.

— Nu te-nțeleg, zise el cu silă ”.

De atunci feciorul încercă în repetate rânduri să o convingă. Îi era peste putință să înțeleagă. Simțea iubirea ei: îi strălucea din față, din privire, din felul în care se apropia de el, din îndulcirea și gingășia glasului cu care-i vorbea. Dar de fiecare dată când îi vorbea și stăruia să se despartă de Dumitru, ea se înspăimânta, și-i dădea același răspuns: «Te iubesc, dar nu mai poți fi al

meu, nici eu a ta!»

— Dar, în numele Sfintei Troițe, spune-mi odată pentru ce? Ce te împiedică? o întreabă el într-un rând.

— Nu mai vreau, nu mai poți să fii al meu, repetă ea cu ochii sticloși de spaimă.

— Dar pentru ce, tu fată? Ori eu sunt nebun, ori tu.

>. Și-i înconjură mijlocul cu brațul.

— Mi-e frică, mi-e frică, mi-e frică! țipă ea înspăimântată. Nu te atinge de mine! Nu te vreau!

595\*

— Ți-e frică?... O paloare de moarte se ivi în obrajii lui Gheorghe. De cine ți-e frică?... De mine?!

Ea înclină capul.

Gheorghe nu mai putu spune un singur cuvânt. Din palidă, fața i se făcu vânătă, ochii parcă i se albiră... îl vedea pe tată-său răsturnat pe spate, sângele înroșind zăpada...

Dar și după scena aceasta, feciorul mai stăruia câteva săptămâni pe lângă Sora să se despartă de bărbat și să se mărite cu el. Cu cât înțelegea că nu o va putea hotărî, cu atât o dorea mai mult, mai cu patimă, și căuta prilejuri să o întâlnească în ascuns. El simțea dorința simțurilor aprinse și în femeie, și-i părea un lucru îngrozitor cum putea îngheța deodată, ca un sloi, cât ce încerca să o atingă.

— Nu te vreau, Gheorghe! înțelege odată; nu te vreau! strigă ea ca scoasă din fire, într-un rând.

— Minți ca o cățea! Și tu mă vrei! Cel puțin așa mă vrei, dacă nu în căsătorie!

— Să nu mă atingi! răcni ea cu ochii înflăcărați.

— Dacă-i așa, să nu te mai văd în ochi, înțeles-ai?

După despărțirea asta, Gheorghe îi mărturisi mamei sale că nu are de ce să se teamă că va despărți-o pe Sora de bărbat, pentru că femeia nu vrea în ruptul capului să se despartă.

— Dacă-i așa, nu te mai ținea după ea. Vorbește tot satul.

Într-adevăr. În răstimpul din primăvară și până la cositul otăvii, la începutul toamnei, dăduseră destul prilej de vorbă, de bănuieli și de osândire chiar.

Cea dintâi care se tulburase și se răzvrătise fusese lelea Maria Corbu, mama Surorii.

— Tu ai fost totdeauna ca un pârau de munte, tu iată. Când năvălește cu valuri și cu bolovani, când nu mai are decât o șuviță de apă ce sclipește prin prundiș! Ai fost ca și moartă după copilă, iar acum ți-ai ieșit cu totul din țâțâni, îi zise mamă-sa, la vreo două săptămâni după ce se întâlнисе prima oară cu Gheorghe.

— Dar ce fac? Ce-am făcut? o întrebă Sora mirată.

— Ce vede și povestește tot satul, numai mutul acela de bărbatu-tău nu vede!

— Pentru că stau de vorbă cu Gheorghe? Dar ce păcat e într-asta? Are și el lipsă de-o vorbă bună. Nu-i vezi că fuge de oameni ca o sălbătăciune?

— Stai de vorbă? Dar nu vede toată lumea cum vă mâncați din ochi? Numa tăntălăul ăla de Dumitru-i orb.

— Ne mâncăm din ochi?! Vorbești și dumneata să nu taci! Vreau să-i ajut, cât pot, să intre în rândurile oamenilor, să-i dau curaj, să trăiască, să-și afle o nevastă.

Lelea Maria își puse mâinile în sold.

— Ai înnebunit?! Tu nu vezi că te-ai aprins iar de dragoste pentru el? Ești oarbă și tu și bărbatu-tău? Lăcomești acum la om frumos, nu-i așa? Te-ai săturat de ursul tău? Să nu mai aud, că fac prăpăd, înțelesu-m-ai?

Sora se simți jignită greu și se revoltă cumplit. Îi venea să sară la mamă-sa cu unghiile.

— N-aș fi crezut niciodată că poți vorbi așa! Trebuie să știi că te înșăli cu desăvârșire. Nu-l doresc pe Gheorghe, doresc și vreau numai fericirea lui. Mi se pare că după câte-a suferit, e vrednic și el de-o vorbă bună!

— Haida, drace, hai! începe să propovăduiască cu gura ta! Așa-ți închipui tu că umbli să-l faci pe el fericit? Să știi un lucru, fată: în neamul nostru n-au fost femei care să sară pârlazul, și dacă mutul tău nu-ți pune

căpăstru, o să-ți pună tată-tău. Așa să știi! Să nu dai fața cu el...

Convorbirea aceasta fusese la început. Apoi urmară altele.

— Adică ce? - îi zise într-alt rând -, ați vrea să vă cununați? Să rupi o căsătorie, ca țigani, ca prăpădiții satelor? Să faci ce n-a mai făcut nimeni din neamul tău? Nu mă mir că te-ai săturat de mutul tău! Dar adu-ți aminte cât am stăruit eu să opresc căsătoria asta. Cât te-am dezmăntat! Știam că o fată ca tine nu poate trăi un veac cu un om ca el. M-am temut de la început, și am tremurat pentru asta toată vremea. Dar tu nu m-ai ascultat. Te-ai grăbit! Ți-a fost frică să nu rămâi fată bătrână! Olio! dacă nu te grăbeai! Dar s-a pornit păraul de munte, cu valuri și cu bolovani!... N-am avut cu cine vorbi! Dacă nu te grăbeai și așteptai... acum ai fi slobodă. Ai pupa un om frumos, nu un...

Sora o asculta adânc indignată.

— Chiar să fiu slobodă și nu m-aș mărita cu el! izbucni ea.

Lelea Maria rămase ca o icoană pe părete. O vreme nu mai putu vorbi. Citi în ochii Surorii că ce spune era o hotărâre de nestrămutat.

— Dar atunci, de ce vrei să te desparți?

— Vrea el, nu eu. El stăruie. Dar stăruie în zadar. Și dacă nu era osândit, și dacă rămânea acasă, nu m-aș fi măritat cu el nici atunci.

Mamă-sa o privi zăpăcită.

— Nici atunci?!

Fata nu-i mai dădu niciun răspuns, ci se învârti într-un călcâi și ieși, izbind ușa cu putere după ea...

Mamă-sa se-nșela într-o privință. «Mutul» nu rămăsese orb în răstimpul ăsta.

Dumitru Pruncu era un om care gândea încet, pipăit. La temeiul lucrărilor sale, chiar și când era vorba de iubirea lui pentru Sora, el punea chibzuială. Vreo trei ani a tot chibzuit, a tot calculat ce să facă: să se însoare cu

alta, ori să mai aștepte? Poate se-ntâmplă ceva și-i cade fata în palmă. Da! Văzuse el bine și înainte de nenorocirea din casa Mărgineanului: Sora și Gheorghe se aveau dragi și porniseră pe drumul obișnuit, care ducea la căsătorie. Nu i-a fost ușor să-i vadă pe cei doi, sară de sară, la șezătoare împreună! Dar până nu s-a convins că familiile lor fac pregătiri de cununie, a așteptat cu răbdare. S-au mai văzut ele destule cazuri când doi inși, deși se iubeau cu înfocare, tot nu ajungeau la căsătorie – cum îl încuraja de multe ori și văduva Nastasia, gazda șezătoarei fetelor de pe ulița Câmpșorului. Se hotărâse să se însoare în dulcele acela, numai după ce fusese sigur că a pierdut partida. Și era hotărât lucru că o pierdea, dacă nu se întâmpla moartea năprasnică a lui Vasile Mărginean.

După ce se însurase cu Sora, el s-a temut mereu de vremea când se va elibera Gheorghe și va fi iar acasă. O dorise atât de fierbinte pe fata asta, încât nu-și prea bătea capul cu întrebarea dacă și cât ține la el. Simțea că nu-l va putea iubi niciodată nici a mia parte din cum o iubea el. Dar după ce fata se învoise să-l primească și. să se mărite cu el, înțelesese că nu-i lucru ușor să trăiești, cu cineva de care cel mult nu ți-e urât. Nu putea cred, e, că dragostea Surorii pentru Gheorghe să se fi stins, așa, deodată... în mare măsură, din motivul acesta își luă o mie de precauțiuni în purtarea lui cu Sora, în apropierea; de ea. Pe lângă asta, văzând-o în puterea lui, patima i se urai potoli, făcând loc sentimentului iubirii și adorării, une. ori unui fel de milă adâncă, ceea ce-i împrumuta o anume rezervă și gingășie în purtări. Pe aceste două sentimente se răzimase pân-acum toată atitudinea lui față de Sora, de la cununie până la nașterea copilei, de-atunci până la moartea ei, și în anul de după înmormântare. Nu i-a fost ușor să se resemneze, să aștepte, să rabde, să poată troce peste toate crizele acestei fete ciudate, și să aștepte întotdeauna de la ea un semn de apropiere. Dar simțea, că dacă ar sili-o la ceva, dacă

ar voi să-și impună voința, ar înstrăina-o și mai mult de el.

Geea ce l-a speriat mai mult la Sora și l-a făcut să se gândească la sufletul ei ca la o prăpastie adâncă, de nepătruns, a fost deznădejdea și suferința după moartea copilei. Nu și-a putut închipui că poate fi o asemenea durere și să țină o vreme atât de îndelungată. Deși într-un chip suferința aceasta ajuta la împrăștierea temerilor lui după înapoierea lui Gheorghe Mărginean, totuși ar fi dorit ca Sora să uite copila, să o vadă pe Sora iarăși sănătoasă, să iasă între oameni, frumoasă și mulțumită, să mai fie cum a fost, întâmplă-se orice.

Așa că, după sâmbăta aceea a Floriilor, când puseră parastas pentru tată-său și pentru copilă, când nevastă-sa se întâlnește mai întâi cu Gheorghe, Dumitru Pruncu nu se neliniște de întâile vorbe ce ieșiră prin sat de pe urma întâlnirilor și poveștilor celor doi, nici când el însuși îi întâlnește stând de vorbă. Vede că Surorii îi fac bine întâlnirile astea, că se smulge din zi în zi tot mai mult din întunecarea ei de mai înainte, și că, încetul cu încetul, revine și la purtarea ei obișnuită în casă. Începuse să vorbească mai mult cu el, să-l îngrijească, să-i zâmbească uneori... Și pândește numai semnul acela cunoscut, care l-ar fi chemat lângă ea...

Dar, trecând săptămânile și lunile, întâlnirile între cei doi devin din ce în ce mai dese, și mai ales se pornesc zvonurile despre despărțire; bătrâna era tot mai neliniștită și mai îngrijorată, se uita uneori la el cu mult înțeles, se învârtea noaptea în pat și nu mai putea dormi. Dumitru știa ce-ar fi dorit să-i spună, dar nu mai era nevoie, căci lui îi spunea, mai mult decât toate zvonurile, strălucirea nouă a frumuseții Surorii, flacăra ochilor înlăorâmați când se întorcea de la poveștile cu Gheorghe.

Acum nu se mai bucura de înflorirea din nou a Surorii. Temându-se de o nenorocire, începu să o supravegheze. Din felul liniștit și sincer cu care îi vorbea

de obicei, din împrejurarea că-l privea și acum drept în ochi, ca și când nu ar avea ce ascunde de el, din faptul că și cu mamă-sa se purta cuviincios, ca și mai înainte, și că noaptea cădea într-un somn adânc, ca un copil nevinovat, Dumitru își făcu convingerea că nu s-a putut petrece niciun lucru rău între ei... Dar se putea în viitor, și trebuia să fie cu ochii în patru.

Așa cum chibzuia liniștit, cum gândea socotit purtarea Surorii, așa de liniștit chibzuia și cum avea să-i sucească grumajii... ucigașului aceluia. O mânie cumplită și rece intrase în el, îl umpluse și era gata să se reverse.

Totuși socoti că mai întâi e dator să-i vorbească nevestei. Se nimeri ca hotărârea lui să coincidă cu ultima lor întâlnire, când Gheorghe o numise cățea și o părăsise furios.

Abia începu Dumitru să-i pomenească despre zvonurile ce s-au pornit prin sat, și femeia - revoltată încă de purtarea lui Gheorghe - sări de pe lavița unde torcea.

— Nu-i adevărat nimic! Gura lumii poate vorbi! N-am niciun păcat, sunt curată! Pot jura cu mâna pe cruce! După muma, acuma-mi vii și tu?!

— Da' nu-i vorba numai de păcat, mai este și numele bun al omului, al casei. Întâlnirile astea prea dese nu pot să-ți scoată nume bun, trebuie să înțelegi și tu. Pe urmă, trebuie să-ți spun că eu nu vreau să aud de despărțire, să te las pe mâna unuia care te-a nenorocit o dată, să te mai nenorocească și-a doua oară.

Sora înălță capul și-i aruncă o privire sinceră și pătrunzătoare.

— Ai auzit și tu prostiile care se vorbesc? Dar nici prin gând nu mi-a trecut vreodată să mă despart de tine, Dumitre! El a stăruit de câteva ori, este adevărat! Dar chiar de n-aș fi măritată, tot nu m-aș mai putea mărita cu el. I-am spus și mumii, căci și ea m-a înfruntat. Nu-mi trebuie de bărbat, și nu de-acum! Nu-mi mai trebuie de când din mâna lui s-a tras moartea tatălui său. Altfel nu

m-aș fi măritat cu tine niciodată.

Dumitru se uită lung, fără să clipească în ochii ei, apoi privi în pământ. Auzea pentru întâia oară din gura ei de ce s-a măritat cu el. Chibzui anume, apoi, liniștit parcă, dar cu vocea asprită, fără să ridice ochii spre Sora, spuse:

— Bine! Dacă-i așa, nu te vei mai întâlni cu el! Tu-l știi că-i un om pornit, care nu se poate stăpâni. S-ar putea întâmpla o nenorocire fără voia ta. Și-atunci, se va întâmpla și-a doua: nu va mai scăpa din mâinile mele.

— Nu mă voi mai întâlni, m-am hotărât și eu. Voiam să-i fiu de folos, să-i dau curaj să iasă între oameni, căci știi rum s-a ascuns un an ca o sălbăticiune. Mi-era milă de el și voiam să-i spun o vorbă de mângâiere, căci doar nu suntem păgâni. Dar dacă și tu crezi că-i rău, voi înconjura să-l mai întâlnesc.

— Da! Să nu vă mai întâlniți. Va fi cu mult mai bine așa, Sora.

Și tăcu iar. Apoi, fără a se mai uita la nevastă-sa, ca și cum ar fi fost singur în odaie, își răsuci o țigară, o aprinse și, ridicându-se, ieși în curte.

Sora se înapoiasă în după-amiaza aceea de la întâlnirea cu Gheorghe hotărâtă să o rupă cu el. Însă nu pentru gura satului, nici pentru că o sfătuisese mamă-sa, ci pentru că înțelese că a intrat într-un joc primejdios. Da! S-a înșelat în toate planurile ei, s-a înșelat și s-a rătăcit, făcându-se zadarnic de vorbă în sat și stârnind bănuielile bărbatului. Nu se putea să se bucure cu sufletul de Gheorghe, și trupul să-i rămână mort. «Ce nenorocire-i această neputință!» își zicea Sora. Da! Gheorghe avea dreptate: din toată ființa ei dogorea nu numai dragostea, ci și focul simțurilor aprinse, și asta o înspăimânta! Da, e adevărat. Și la ultima întâlnire și-a dat sama c-a ajuns pe marginea prăpastiei. Dacă n-ar fi îngrozit-o atingerea lui, n-ar fi țipat... Ea nu se temea de păcat, de călcarea credinței față de Dumitru, ci de atingerea lui Gheorghe. Repulsia instinctivă față de omul din mina căruia s-a tras



moartea tatălui său, o îngheța, o îndepărta de el. «Poate nici n-a fost gând de femeie cuminte, ci de nebună!», își zise ea în cele din urmă, condarpnându-se și parcă nesimțind nicio părere de rău pentru hotărârea luată.

În zilele ce urmară se ținu de cuvânt. Trecu o săptămână, trecură două, și nu se mai întâlneau. Nici ea: dar nici el, nu mai căutau niciun prilej să stea de vorbă...

Frații Pavel și Ion Corbu, judele și încă vreo douăzeci de gospodari, stropiră, în mai și iunie, viile, cu zama aceea de var stins și piatră-vânăță, și viile lor nu se arseră primăvara, deși umblase o vreme parcă anume potrivită pentru boala aceea nouă, numită peronosporă, și frunzele se pârliră și în viile nestropite din Dealul Nucilor și din Răstoci. Băteau ploi dese, cu picuri mari, și după ele, cât ce ieșea soarele din nouri, dogorea ca-n mijlocul verii. Pe moș Ion Bivolaru nu-l putură convinge să stropească și el. Cât ținu iarna, el spunea la toată lumea că viile uscate nu vor mai înverzi câtu-i veacul. Numai așa, într-o doară, le dezgropă primăvara. Când văzu că dă mugurul și înfrunzesc din nou, nu mai putu de bucurie, dar nu voi nici acum să le stropească.

— Au avut ele ce-au avut, vițele, anul trecut, dar a fost cu dar slujba părintelui Andrei și le-a vindecat, zicea el la stăruințele lui badea Pavel Corbu, mai ales.

— Dumneata ai fost, anul trecut, cel mai păgubit, și totuși te încăpățânezi. Să vezi că iar ți se vor pârlji viile.

— Dac-o vrea Dumnezeu, omul ce poate face?

— Dar s-a aflat leacul ăsta, moșule, și-i păcat să nu-l folosești și dumneata.

Bătrânul nu putu fi convins până nu văzu cu ochii: numai viile cele stropite erau nearse de boală.

Vremea primejdioasă din primăvară și de la începutul verii, cu ploi repezi urmate de năduf, cu neguri rele care se agățau prin pomi și se lăsau peste semănături, umplură de rugină și holdele. Oamenii lucraseră mai mult pământ, semănaseră mai mult, dar scoaseră grăunțe mai puține și de calitate mai slabă ca-n

anii trecuți.

Fin se făcu însă din belșug, și, spre sfârșitul lui august, începură să cosească otăvile. Erau mari și ele, dese, și cu firele moi ca mătasea. Din zi în zi se vedeau tot mai mulți cosăși răsfirați prin lunci, legănându-se, în hainele lor albe, în marea de verdeață. Sunetul coaselor argințai, încovoiate, strălucitoare în soare, când le ascuțeau cu cutea, se ridica ritmic în văzduh și ploua până departe. Deasupra luncilor se ridicau valuri de mireasmă crudă de iarbă verde, proaspăt cosită, și unde aromate de otavă celită din delnițele cosite mai înainte. Începură să se ridice și căpițe, ici și colo.

Într-o zi, Gheorghe și Iosif Fătu, sluga lor, se opriră de ojină să îmbuce ceva și să-și bată coasele. Cât le mai rămăsese de cosit, aveau să isprăvească ușor până desară.

După ce se așezară între brazdele de otavă, luară câte-o gură de rachiu, apoi începură să mănânce în tăcere pâne cu slănină. De-o vreme încoace, de pe la Sântilie mai ales, Iosif Fătu era tot mai posomorât și tot mai tăcut, iar când lucra cu tânărul stăpân, scotea și mai rar câte-o vorbă; mai des îi arunca pe furiș câte-o privire cercetătoare. Gheorghe vedea că sluga s-a schimbat de la o vreme, dar nu căuta să afle cauza. «De! va fi având și el năcazurile lui.»

Începând să bată coasele cu ciocanele pe nicovală, fără a se uita la stăpân, sluga începu și vorba:

— Nu știu dacă te gândești că a trecut un an de când ai venit acasă.

— Uneori mă gândesc, alteori îmi mai și uit. Vremea trece!

— Ar trebui să te gândești. Un an e mult în viața unui om, până e tânăr. Nu poți lăsa să treacă zilele și lunile așa, în zadar, fără nicio ispravă.

— Da-mi pare că nu stau cu mâinile în sân, bade Iosif e.

— Din partea asta, nu mă doare pe mine capul. Dair

isprava cea de căpetenie pentru vrâsta ta nu o faci.

— Gare anume? se miră feciorul.

— Nu te însori. Nici nu te gândești să te însori.

Gheorghe râse.

— Va veni și vremea asta, bade Iosife.

— Nu-i nimic de răs. Cum te-ai pornit, nu va veni curând.

Flăcăul deveni atent.

— Cum m-am pornit?

El se oprea din ciocănit și se uita la slugă când vorbea, dar Iosif Fătu nici nu întorcea capul, nici nu oprea ciocanul, și se uita întins la urmele ce le făceau pe tăișul coasei izbiturile ciocanului.

— Ai pornit cu stângul, cum s-ar zice.

— Cum așa?

— Când sunt atâtea fete-mari de măritat, tu te ții după cătrînța nevestelor. Dacă te încurci cu ele, nu mai ai vreme să te gândești ia însurat.

— Dar nu mă încurc deloc, bade Iosife - răspunse înțepat feciorul.

— Aș vrea să știu și eu care sunt acelea.

— Știi tu bine, mai bine ca mine. Și chiar dacă ar fi numai una, tot atâta este. Ba poate și mai rău.

— Ți se năzare dumitale, făcu Gheorghe supărat, știind la cine se gândește sluga.

— Ei, dacă ar fi numai atât, n-ar fi nimic! Unui singur om i se mai poate năzări câte ceva. Dar când văd mai mulți același lucru, se schimbă treaba.

— Nu știu ce vrei să spui, minți el, simțind că se tulbură.

Nu-i plăcea ca sluga să se amestece în treburile lui. Destul era că maică-sa îl lăsase să se amestece în toată gospodăria, să comande, și că se purta așa și de când s-a înapoiat el. Cel puțin să nu se amestece și în sufletul lui.

— Știi tu bine ce vreau să spun! Vezi și-ți alege o fată și te însoară, nu te mai ține după cătrînța nevestei. Mumă-ta e năcăjită destul și pân-acum.

Gheorghe plecă fruntea: mamă-sa stăruise destul pe lângă el să se însoare.

— De, muma mă îndeamnă mereu.

— Și bine face! Nu-ți mai pierde vremea în zadar cu nevasta aceea! Știu că ți-ai luat odată gândul de la ea. Mi-a spus mumă-ta, când te-au dus în țara ungurească.

Nu i-ai trimis tu vorbă atunci să se mărite, să nu te-aștepte?

— I-am trimis!

— Și bine-ai făcut! Și fără vorba ta, tot s-ar fi măritat.

Gheorghe înălță capul.

— De unde știi dumneata?

— Dar ce fată e gata să aștepte cinci ani, până iasă cineva din temniță? Nu-i niciuna proastă, să-mpletescă coșite albe, când sunt destui care o cer. Eu îți spun: nu-ți mai încurca drumul vieții, și nu i-l încurca nici pe-al ei. E păcat!

— Nu știu ce crezi dumneata!

— Ce crede și mumă-ta și tot satul.

— Tot satul?

— Vezi bine. Toată lumea vorbește de voi.

— Prostii și minciuni, bade Iosife – zise revoltat Gheorghe.

— Nu-i nimic între noi. Iată, stăm de vorbă când ne întâlnim.

— Pân-acum așa va fi fost, nu-mi bag mâna în foc. Dar tot satul știe că vrei s-o desparți de bărbat și să te însori cu ea.

Feciorul rămase ca trăsnit.

— Se vorbește asta?

— Se știe și se vorbește!

Gheorghe Mărginean se gândi o clipă. Nu și-a spus gândul ăsta nimănui, nici mamei sale. Numai Surorii. Să fi vorbit Sora cuiva? Dar nu era cu puțință! Ea nici nu voia să audă de despărțire și de căsătorie cu el. Doar chiar acesta-i chinul lui, de câteva luni!

— Gura satului nu o poți lega, bade Iosife.

— Adevărat, dar se știe că de unde nu-i foc, nu iasă fum. Și fum iasă, și destui văd și focul.

— Oamenii-s răi, bade Iosife. Doar orice nevastă mai stă de vorbă cu câte un ficior.

— Ascultă, băiete, pe mine nu mă protestezi, nici pe alții. De câte ori nu v-am văzut eu laolaltă! Oriunde-ar merge, tu o simți, și s-ar zice că nu mai poate ieși din casă, biata nevastă, de răul tău. S-ar zice, da' nu-i chiar așa! Gaută și ea prilej să iasă. Parcă nu v-am văzut eu cum vă mâncați din ochi? Da' să știi un lucru, băiete, ea nu se va despărți de bărbat, și nu o vei putea lua de nevastă!

Gheorghe rămase surprins și zăpăcit: prea multe știa sluga lor! Tot satul vorbește ca și el? Dar cine poate împrăștia lucruri despre care nu știa decât el și Sora? Se și supără că sluga îl lua încă drept un copil, dar fu și curios să știe de ce credea așa.

— Băiat n-oi mai fi eu, bade Iosife, dar tare mi-ar plăcea să știu de ce crezi că nu se va despărți. Gopila i-a murit, de Dumitru nu-i poate plăcea...

— Pentru că fata asta n-are inimă, fătul meu. Dacă ar fi avut, s-ar fi pus și ea mărturie la judecată pentru tine, și...

— Dar ea n-a văzut nimic!

— Putea mărturisi de bine pentru tine. Și, apoi, te-a uitat cât ce nu te-a mai văzut. În raidul al treilea, s-a măritat chiar cu acela care umbla clipă ea și în vremea cât vă țineați voi. Și, pe urmă, n-a jălit după tine nicio jumătate de an.

— Dar i-am trimis vorbă să nu mă aștepte! De unde știam că voi scăpa cu trei ani?"

— Dacă ar fi avut inimă ar mai fi întrebat vreodată de tine, ce mai faci, ți-ar fi scris vreo carte în teiiiniță.

— Las, bade Iosife, astea-s lucruri în care nu se poate amesteca un străin. Adevărul e că ne-am iubit mult și că iubirea nu-i stinsă nici azi.

— Văd eu că nu-i strânsă, și aici e primejdia. te: va încurca, te va ținea pe loc de la căsătorie, și ea nu se va despărți de bărbat...

— De ce nu, dacă nu-l iubește?

— Chiar de-aceea, pentru că n-are inimă, poate trăi și cu ursul acela de Dumitru. Doar a trăit bine cu el trei ani, și au avut și copil împreună. Umblă și ea după o mângâiere pe de lături. Parcă numai ea ar fi așa, parcă nu mai sunt destule femei măritate care sar pârlazurile?! Ascultă aici, Gheorghe: chiar dacă i-ai suci mintea de tot și ar voi să se despartă, nu vor lăsa-o părinții.

— Parcă mai stă subț porunca părinților!

— Nici nu știi cât de mult! Sunt întâii frunțași din sat, și nu vor îngădui să se întâmple acum ceea ce nu s-a întâmplat niciodată în neamul lor. Asta o puteai ști de la început. De altfel, lelea Ana mi-a și spus că mama fetei a început să i se plângă și să-i arate că Ion Corbu nu se va învoi niciodată la despărțire.

Gheorghe se revoltă. Cum? Mamă-sa vorbea cu sluga astfel de lucruri?! Și să-i fi vorbit lelea Maria mamei sale despre despărțire?! Dar cum umblă vorba asta între oameni, când n-o știau decât ei doi?! De unde să i se fi împărut și lelei Maria că el vrea să-i despartă fata?!

— Am vorbit destul despre asta, bade Iosife. Să ne vedem de lucru.

— Bate-ți numai coasa până la coadă, n-o lăsa bătută pe jumătate, că i se strică ața. Este vreme și de coasă! Până desară isprăvim jucându-ne. Dacă am început odată, e mai bine să spun tot ce am de spus. Că am ținut de multă vreme pus rățezul.

— Ei, și ce mai este? - întrebă feciorul, lăsându-se iarăși într-un cot, și reîncepând să lovească cu ciocanul în limba coasei așezată pe nicovală.

— Cred că nici într-un an întreg n-ai vorbit cu mine atâta cât ai vorbit astăzi.

— Se poate, că de felul meu îs om închis. Mai este

Dumitru.

— Care Dumitru? făcu surprins, luat așa, la repezeală, feciorul.

— Bărbatul, se-nțelege. Nici el nu se va învoi odată cu capul la despărțire. Și atunci nu rămâne decât să ajungi un om încurcat în poalele unei femei măritate... Și chiar asta te va face să-ți pierzi în zadar anii cei scumpi ai tinereții. Trei și ceva ai pierdut în temniță, unul de când te-ai slobozit. Ce vrei? Să nu fie deznădăjduită mumă-ta? Și-apoi, mai este ceva, fătul meu!

— Tot mai este? vorbi cu dispreț flăcăul.

— Este, da! A început să se trezească și Dumitru, bagă: de seamă. Printr-o nenorocire ai trecut, să nu mai treci și prin a doua. Dumitru-i tare cât un urs. Și are nește brațe lungi, cu care ajunge departe. Adună-ți mințile în cap, caută-ți o fată, și în toamna asta însoară-te. Asta a trebuit să-ți spun. Și pentru viitor, iată, eu nu mai răspund de nimic, iar la Crăciun îmi voi lua, altfel, desagii, și voi pleca pe-aci-ncolo!

— Ce răspundere, bade Iosife? - întrebă jignit flăcăul.

— Doar nu-mi ești tată!

— Nu-ți sunt, dar m-am gândit la tine și la averea ta ca un părinte. Dar nu asta am vrut să-ți spun. Ci că nu mai răspund de nimic, pentru că nu mai vreau să vă puteți întâlni și să stați de vorbă la adăpostul meu! Nu! N-am să mai fac! Asta am vrut să spun!

Gheorghe își aduse aminte că, în vremea din urmă, Iosif l-a mai ținut de vorbă, ori l-a îndreptat pe alt drum pe Dumitru, când se iveau pe neașteptate, și el cu Sora stătea undeva de vorbă.

— De! Poate mă voi însura la toamnă, bade Iosife, căci iată, îți spun dumitale adevărul curat: eu aș vrea să se despartă, dar ea nu vrea în ruptul capului. Asta ține-o pentru dumneata și nu o da mai departe.

— Să nu știe nici mumă-ta?

— Mama știe de ieri. I-am spus și dumneaei că se

isprăvește toată povestea.

— Să deie Dumnezeu să se isprăvească, și cât mai în grabă, zise mulțumit Iosif, începând să tragă brazda în otavă.

În clipa următoare începu să cânte și coasa lui Gheorghe, și până sara, când isprăviră delnița, nu mai schimbară niciun cuvânt.

### XXXIX

Era pe la mijlocul lui septembrie. Trecuse vara.

În locurile la feție, și ici și colo, femeile începuseră să culeagă fasolea de prin cucuruze; coapte, păstăile sunau uscate în poala lor, în sacii pe care-i târau după ele și în care goleau poalele pline mereu. Unde și unde se auzea scrâșnind și câte-o seceră, sau şuierând vreo coasă: bărbații tăiau mohorul îmbătrânit, crescut cât strujanii de porumb, să poată pătrunde soarele până la tuleiele de cucuruz.

Din zestrea Surorii, ai Pruncului aveau și ei un loc. la feție, cu porumb, și Sora veni și ea la cules, dar numai pe la ojină. Delnița nu era mare, și până-n sară avea timp să o isprăvească. Din vecini, din dreapta și din stânga, când sosi ea, două femei ieșeau cu sacii de fasole în spate.

— Harnice, harnice! strigă Sora.

— Păi, am venit de la amiazi. Bine-ai făcut că ai ieșit și tu la cules, căci postăile au început a crepa. Aici totdeauna se coace mai devreme fasolea.

— Văd că ați umplut sacii!

— Da, s-a făcut destulă, mulțămită lui Dumnezeu.

Cele două femei ieșiră în drum și o luară spre sat.

Prinzându-și șurța-n brâu, Sora intră în delnița lor și se apucă de lucru. O boare ușoară cobora din văzduhul senin, adiind frunzele porumbiștei, dar din pământ, cum stătea aplecată la cules, pălea încă dogoreala zilei.

Sora culegea de vreun ceas, și ajunsese aproape pe la mijlocul delniței, când, ridicându-se să-și golească poala în sac, auzi din stânga vâjâit de coasă. Se uită și



văzu într-un al treilea, al patrulea loc, un bărbat. Omul era în capul gol. «De bună seamă, cosește mohor», își zise Sora. Se auzea coasa, tăind când și când în plin, firele tari, când ronțându-le numai, după cum erau goliștile, mai largi sau mai strâmte, între firele de porumb.

Sora tresări: unde este cosașul trebuie să fie locul Mărgineanului. Se înălță în vârful picioarelor ca să-l poată vedea mai bine printre cucuruzele înalte. Dar îndată se și aplecă. Omul își ascuțea coasa. îl recunoscuse: era Gheorghe.

Răsuflarea i se înteți. «Nu m-a zărit, de bună seamă - își zise Sora -, căci iată, şuierul coasei se aude iarăși. Dar oare de ce m-am neliniștit așa de tare?!»

Trecuseră trei luni de când nu se mai întâlneau. Surorii îi stăteau încă pe suflet vorbele grele pe care i le spusese atunci. «Bine - își zicea -, m-am hotărât s-o rup cu el, dar ar trebui să ne lămurim, să ne despărțim împăcați cu soarta, nu certați. Vom trăi în același sat și ne vom întâlni, ne vom da binețe, vom mai schimba o vorbă, ca oamenii. Să ne despărțim ca doi pretini și să rămânem pretini. Iată, acum suntem numai la câțiva pași unul de altul, amândoi în mijlocul lanurilor, și niciun om prin apropiere... Trebuie să mă folosesc de prilej», își zicea mereu, culegând cu înfrigurare păstăile de fasole, umplându-și șurța și golind-o în sac. Dar la gândul că ar fi dat ochii cu el, aici, în câmp, un fel de frică fierbinte o năpădea, făcând să-i zvâcnească sângele în urechi și tăindu-i răsuflarea. Și nici coasa lui Gheorghe nu o mai auzea, ci numai bătăile inimii, sporite, speriate.

Isprăvise de cules și lega sacul, când deodată auzi foșnind porumbul ca de pas de om și-l văzu pe fecior venind agale spre ea. Venea cu mâinile goale.

— Bună-sara - zise el, oprindu-se în fața ei.

— Văd

C-ai isprăvit... Ai venit de mult?

— Pe la ojină, răspunse ea cu ochii în pământ -

punându-și o mână și apăsând-o pe sânul stâng...

— Am ieșit și eu să cosesc niște mohor.

Vorbea liniștit, și Surorii începu sad se risipească frica.

— Nu ne-am mai văzut de mult, zise el, văzând că Sora tace, cu o mână. răzimată de sacul cu fasole și cu ochii mereu în pământ. - **d**:

Ne-am despărțit, urât, ultima dată, Gheorghe. MAmgândit mereu la asta. Nu.: trebuia să te porți cu mineașa:

Ea își luă-mina; ide: pe sân, ridică sacul și îl izbi - decî-teva ori de pământ, ca să îndesească fasolea, care sună uscat. Apoi ridică ochii și se uită la el: Și privirile și fața feciorului erau întunecate.

— De! M-ai scos din fire. Mi-a părut, și mie rău, pe urmă - răspunse el într-o târziu, cu vocea închisă: M-am tot gândit de-atunci că poate - nu-i. acela - cuvântul tău din urmă, și că te-am speriat.

Sora oftă.

...

— Arfost cuvântul meu dinsurmăiși esteași; acum. Însă noi nu trebuie, să ne despărțim, ca doi dușmani, Gheorghe. Eun. u ți-am Voit și nu a. voiește decât binele... Gând teiam văzut-cosind, am și vrut-să vin la tine... - să-4 i spumastă.

— Și. de ce n-ai venit? întrebă el. cu-vocea, schimbată. Mi-a fost frică, Gheorghe...

Feciorul înălță, capul „și -, privirile lui, înflăcărare; deodată, o arseră. A, ce arsură rea!

— Și, acum, ți-a: fost frică de mine, sau de Une? o întrebă el, cu, un zâmbet rău.

Sora înțelese întrebarea: și închizând ochii. Îngălbbni Gura i se încleștă.

— Nu putu, răspunde! Gheorghe, văz-înd paloarea ei de moarte, d-bucni Ui.

— Iartă-mă, Soro! M-am chinuit rău săptămânile astea. Nu mai știu ce spun. Vorbește deznădejdea din

mine. Nu pot înțelege ce-i cu tine... Haida și spune-mi că nu-i cuvântul tău din urmă. Cum voi mai trăi. eu fără tine? Nu trebuia să te mai apropii de mine. Să mă fi lăsat așa... blăstămat cum sunt. Să nu mai fi știut niciodată că mă iubești încă. M-ai trezit din nou la viață, și acum îmi dai cu piciorul.

Înfățișarea lui se schimbase cu totul, parcă era gata să plângă, vocea îi tremura.

— Sunt vinovată, Gheorghe, știu că sunt vinovată față de tine! Dar n-am voit să-ți stric, ci să te-ajut, să-ți fiu de folos, să întri din nou în viață. Te iubeam cu sufletul.

Ea fremăta toată; fața i se aprinse, ochii-i străluceau metalic.

Te înșăli, săraca de tine! Mă iubești toată, nu numai cu sufletul. Nu vezi? De-acum - oftă el -, nu mai e decât o scăpare pentru noi: desparte-te de Dumitru, să ne căsătorim! De ce să fim nefericiți amândoi? Soro! Desparte-te de Dumitru! îi strigă el cu glas schimbat, poruncitor, și-i puse o mână pe umăr.

— Nu! Nu pot! Nu vreau! - țipă ea speriată de privirile lui.

— Nu pot să fiu a ta. Ți-am spus! Astâmpără-te!

Sora sări la o parte, sacul cu fasole se răsturnă, dar Gheorghe, orbit de pasiune, zvâcni, se aruncă asupra ei ca un animal sălbatic asupra prăzii înspăimântate, o înlănțui cu brațele și se prăbuși cu ea la pământ. Sora se zbatu cu furie, să scape, să se ridice.

— Lasă-mă! Lasă-mă! Lasă-mă! Nu te-atinge de mine!

Dar țipetele ei fură astupate de gura lui lacomă.

— Știu că mă vrei!: Știu. că mă dorești!;

Răsuflarea lui fierbinte îi pârjolea obrajii „grumajii.

— Nu te doresc! Nu te vreau! Lasă-mă! Lasă-mă, blăstămatele! **t**. Dar feciorul nu o mai. auzea. Patima, foamea de ea îl înnebunise, trezise, întreaga lui fire violentă; **p** izbea pu pumnii, îi frângea mâinile să; pul.

mai zgârie. Se porni o luptă îndârjită, mută, întreruptă numai de icnirile și găfâielile lor surde, până când, în cele din urmă, bărbatul birui. Un țipăt groaznic înjunghie liniștea însărării... Apoi nu se mai auzi decât susurul vântului în frunzele porumbiștei, peste care însărarea cobora tot mai deasă...

Când se trezi Sora, pe cer, deasupra, se iviseră două stele. Pipăi cu mâinile țărâna din jur și nu-și dădea sama unde-i, ce se întâmplase cu ea, până atinse sacul de fasole, care nu era departe. Sări drept în picioare, își rânduî hainele, trase cu urechea, dar neauzind niciun zgomot, își luă sacul în spate și porni spre casă. În suflet, în gând, pe limbă-i era un singur cuvânt mut: «Blăstămatul! Blăstămatul! Blăstămatul!» Și o ură de moarte îi umplu toată ființa, față de cel care o trăsese în prăpastie, în blăstămii lui. «Of! Da-l va bate Dumnezeu, își zicea ea mereu în drum spre casă. îl va bate Dumnezeu!» Și din când în când se-nfiora toată de frică, de scârbă, cutremurându-se de suna sec sacul din spate.

Când să intre în sat, se opri speriată. Parcă vorbise cineva în spatele ei. Auzise limpede cuvintele: «Te-ai jucat cu mine ca mâța cu șoarecele! Acum ai pățit-o! Da' parc-ai fost fată, nu nevastă!»

Nu era nimeni, și, îngrozită, începu să alerge. Cine vorbise? Era glasul lui Gheorghe. Dar de unde vorbise? I-a spus el acolo, în cucuruz, asemenea vorbe? I s-au întipărit în minte fără să le audă atunci? Și ce voia să spună? «Parc-ai fost fată, nu nevastă!» – Deodată și-aduse aminte că Dumitru nu s-a mai apropiat de ea de la moartea copilului. Și o groază nouă-i pătrunse toate oasele: «Dar dacă voi rămânea însărcinată?» Privi cu spaimă împrejur: nu era țipenie de om. Și porni, iarăși grăbită, la drum. Încă nu se întunecase de tot, când intră în sat. Prin curți, oameni umblau de colo-colo după trebi. Prin tinde luminau focurile de vetre, femeile se învârtteau în jurul oalelor.

Simți cum i se strâng umerii, cum i se frâng grumajii

și cum capul i se apleacă. Îl ascundea sub capătul dinainte al sacului de fasole: i se părea că toți ochii o urmăresc, că bărbați și femei ies la porțițe anume ca să se uite mirați la ea. «Dar dacă voi fi rămas însărcinată?

A! De-ar da Dumnezeu să se deschidă pământul și să mă înghită, acum să mă înghită! Blăstămatul! Blăstămatul!»

Dumitru nu era acasă. Când plecase ea după fasole, el aștepta o ștafetă călare pe care o trimiseseră vreo cinci gospodari să-ntrebe dacă umblă moara din Răstoci. Cea mai apropiată de Broșteni, cea din Curmătura, nu mai umbla de vreo săptămână, din cauza secetei. Umpluseră împreună sacii, Dumitru pusese și fân în car, aștepta numai să vină ștafeta cu veste bună.

Sora își uitase de ceea ce puseseră la cale, și când ajunse la porțiță se opri și se gândi ce să facă. Să mai între, ori să lase sacul acolo, să înconjure prin fundul grădinii, să sară pârlazul și să se spânzure de creanga unui prun?

Nu-și dădu sama cât va fi rămas înlemnită la porțiță, când auzi cinele lătrând și repezindu-se.

— Țiba mă! Țiba Bălan! Cine-i acolo? Întrebă glasul soacrei.

Sora tuși, cinele tăcu, și ea intră în curte cu sacul de fasole în spate. Se întunecase de tot.

— Chiar acum ieșeam încă o dată, să văd dacă nu mai vii!... Da' ce-i cu tine! Ți-e rău? se sperie soacră-sa.

— Da... Mj s-a făcut rău pe drum... - răspunse Sora cu voce slabă. Apoi, încercând să străbată întunericul, și nevăzând carul, adaose cu același glas stins: - Dumitru s-a dus la moară?

— Da, a venit ficiorașul acela și-a spus că moara din Răstoci umblă. A plecat împreună cu ceilalți”.

Sora puse sacul în pridvor.

— Poate a fost prea greu sacul. Atâta drum!... - zise soacră-sa.

— Mă gândeam eu că trebuie să fi pățit oarece, de

întârzii atâta.

Apoi lelea Anica păru că-și aduce aminte de ceva, tresări și zise:

— Te-au luat amețeli? Ai grețuri?

Sora își lăsă capul în piept.

— Nu știu ce mi-a venit... Am slăbit de tot, și mereu a trebuit să șăd pe marginea drumului.

— Era obiceiul ca la mori să plece deodată mai multe cară din sat. Trebuiau să umble și noaptea, și prin locuri străine.

— De! Nu trebuia să: mergi singură, să aduci tu sacul.

— Păi, doar nu-i așa de greu, mumă!

— Dă-i lung drumul, tu, fată, și...

Se opri. Ar fi vrut să-i spună: «Poate ești iar într-altă stare», gând care o luminează pe bătrână, și o făcu să nu bage de seamă că Sora, la cină, abia se atinse de mâncare.

— Când a zis Dumitru că vine?

— Poate poimâine spre sară, dacă nu vor fi prea mulți la moară. Altfel ar putea să întârzie și mai mult.

În săptămânile din urmă lelea Anica se liniștise. Sora nu se mai întâlnise cu Gheorghe, nu se mai vorbea nimic în sat, și Dumitru începuse iar să-și vadă de lucrurile lui, fluierând prin curte, prin grajd, prin grădina șurii. Nu putuse oblici, e adevărat, dacă flăcăul ei doarme tot pe ladă, dar mai mult îi venea să creadă că nu... «Poate de-aceia i s-a făcut Surorii rău<sup>1</sup> pe drum.»

După ce spălară vasele și mai vorbiră despre ce aveau de făcut a doua zi, se duseră la culcare.

Sora nu cutează să aprindă lampa în odaia din nainte. Stătu multă vreme înțepenită în mijlocul camerei, necutezând să-și atingă trupul, să se dezbrace... Totuși, întru târziu, începu să-și dezlege brăcia, își scoase șurța și cătrînța și le puse pe laviță. Avea' senzația că o doare tot trupul, ca și cinci i-ar fbpârjolit pielea.

Se întinse în așternutul rece și rămase multă vreme

țeapănă. Cum sta așa; fără să se poată gândi la nimic, o înjunghie deodată aceeași spaimă groaznică: «Dar dacă voi rămâne însărcinată?».

Sări din pat și; se prăbuși cu'. fața la pământ, înaintea icoanelor; Multă vreme rămase mută și ca fără suflare. Apoi se ridică în genunchi și începu să se roage fierbinte: «Doamne, fie-ți milă și nu mă pedepsi! Tu știi că nu-s vinovată! Că n-am vrut asta! Sfântă și Preacurată Maică a Domnului, apără-mă! Tu știi că n-am vrut să păcătuiesc! Fă, Doamne, să nu rămân însărcinată de el!».

Se rugă; și plânse mocnit, să nu audă bătrâna, până i se sleiră puterile. Când se trase, cu silă „târziu, până. la pat, se simți mai ușurată, dar cu ura sporită față de fecior. Îi ieșise: pentru totdeauna, de la-inimă, în schimb, Dumitru îi apăru în noaptea aceea caî-ntr-o icoană luminoasă. Da!

Acum era sigură: Dacă s-ar fi întâmplat. cu voia ei, ar atârna de-un prun în grădină...

Toată ziua următoare fu ca fiartă. Soacră-sa-i spunea mereu să lase lucrul, să se odihnească. Dar ea nu voia. Către sară, aflând că li se isprăvise oțetul, luă o sticlă și porni spre prăvălie.

— Las, tu fată. Vom aduce dimineată. Dacă nu și Te bine, nu mai pleca la drum.

— Dar n-am nimica, mumă!

Bătrâna rămase neliniștită după plecarea ei: «Nu cumva începe din nou, și de-aceea-i așa de pierită?»

Sora, după ce cumpără oțetul, porni ață la părintele Andrei.

— E-acasă, draga mea, e-acasă, răspunse preuteasa la întrebarea ei.

Părintele auzise și el zvonurile care umblau prin sat, și cele în legătură cu despărțirea. Crezu că nevasta venea să se informeze ce trebuie să facă. Dar gândul i se mai risipi când i se uită mai bine în față.

— Iată o creștină care nu mi-a mai călcat pragul de la iscălire contractului de bunăvoie la căsătorie, zise

el, neputându-se stăpâni să nu o înfrunte.

— Vreau să mă spovedesc, părinte!

Bătrânul o privi mirat.

— Da, e adevărat! Acum îmi aduc aminte! Tu nu te-ai spovedit nici în postul Paștilor, nici într-al Sfintei Mării.

Văzu însă tristețea grea și mută din ochii femeii, își luă patrafirul, o puse în genunchi, îi citi molitva, și apoi își văzu de slujba lui de duhovnic.

...Mai mult de-un ceas rămase Sora înăuntru. «Ce poate fi, Doamne sfinte?!» se întreba, neliniștită, preuteasa. Auzea, când trecea pe lângă ușă, și plânset, și bocet de femeie, și glasul preotului rostind cuvintele de îmbărbătare. «De bună seamă, o desmântă de la despărțire; - își zicea preuteasa.

— Alta ce poate fi?!»

Când Sora ieși de la părintele Andrei, lacrămile-i luminau încă în gene, dar ochii i se limpeziseră, cum i se limpezise și fața. Se simțea ușoară și întinerită, și își luă cu vocea caldă sara-bună de la preuteasă.

— Să fii sănătoasă! Și mergi cu Dumnezeu! răspunse preuteasa, încercând să-i citească în față ce s-a ales cu despărțirea.

Sora se grăbi, plină de pace, spre casă. O asigurase și părintele că nu-i păcatul ei, ci al lui Gheorghe, fiind cu sila, și că nu avea să se teamă de nicio pedeapsă dumnezeiască.

## XL

Cu două săptămâni înaintea prinderii postului de Crăciun, Gheorghe-a Mărgineanului se cunună cu Ana Muia. Înainte de a se ști data acestei căsătorii, se hotărâse pe duminica aceea și cununia Stanei Corbu cu Ilieș al Neagului, fratele Măriuței, văruga Stanei. Ion Corbu, când auzi că ar fi să facă nunta fetei sale în aceeași zi cu ai Mărgineanului, hotărî să amâne cu o săptămână: nu mai voia să aibă nicio atingere cu neamul acela blăstămat! Zvonurile din urmă despre Sora îl



amărâseră mult. Amânără toate pregătirile, deși aveau toate gata. Afară de Stana, toți se bucurară de hotărârea lui Ion Corbu, și în casa lui și în aceea a Pruncului.

Iosif Fătu, sluga era foarte mândru, dar nu se lăuda nimănui că Gheorghe se hotărâse, în sfârșit, să se însoare. Era convins că sfaturile lui au fost hotărâtoare. Supraveghease încă o vreme, după ce vorbiseră la coasă, cărările stăpânului celui tânăr, și văzuse că, în loc să mai umble după Sora, intrase în vorbă cu o verișoară de-a Saftei Olarului, pe care hotărâse moșul său, Moise Mărginean, să i-o dea de nevastă. Safta se măritase în primul an de osândă a lui Gheorghe, dar căsătoria ei nu făcuse vâlvă în sat, deși unii știau că-i fusese menită celui întemnițat.

Vara ei, Ana Muja, era o fată voinică, harnică, de douăzeci și unu de ani: nu prea se îmbulziseră pețitorii, fiindcă erau patru fete și doi băieți la părinți, și moșie doar câteva iugăre.

Când se auzi de căsătoria ei cu Gheorghe Mărginean, se făcu oleacă de vâlvă între fete, între nevestele tinere.

— Uite ce noroc a avut! N-a așteptat în zadar, ziceau unele cu pizmă.

— De, Dumnezeu nu uită de nimeni! Intră în avere mare.

— Păi, ce noroc și ăsta! Să te măriți după unul care a stat trei ani în temniță!...

— A rob, e adevărat, dar n-a fost vinovat!

— Cine ridică mâna asupra părintelui său, cum să nu fie vinovat?

— Știe Dumnezeu de toate!

— Știe, da!

Părerile erau împărțite chiar și în casa Mărgineanului. Lelea Ana nu era bucuroasă, putea avea o noră mai avută, și se mira cum de s-a legat feciorul ei chiar de fata lui Muja. Dar sluga, Iosif Fătu, era mulțumit.

— Bine că i-au intrat mințile în cap și se însoară, stăpână! Ce te mai gândești la avere? Are mirele avere destulă! Numai sănătate să fie și bună înțelegere.

— Și cu alta putea fi bună înțelegere și sănătate... Ce? Un loc de trei mii te și o junincă?! Asta-i zestre?! vorbea supărată stăpâna. Parcă mi-e și rușine! mai bine n-ar aduce nicio zestre!

— Fata-i cuminte și de omenie, las, că-i bine! încheie Iosif discuțiile dintre ei doi.

Feciorul nu-i dădea maică-sii nicio deslușire.

— Ai tot stat pe capul meu să mă însor! Acum să fii mulțămîtă și dă-mi pace.

Toată vremea, până la cununie, feciorul ei a fost cam împungaci, mereu întunecat, așa că lelea Ana nici nu prea cuteza să-i vorbească. Numai târziu, după ce se isprăviră strigările la biserică, îi veni un gând care o neliniști dar o și împacă cu hotărârea lui Gheorghe... «Poate s-a gândit că-i bine să ia pe cineva tot din neamul Olăreștilor. Poate că și-a adus aminte de jurământul tatălui său. Poate că se teme încă de călcarea jurământului.» Gândul îi deșteptă amintirile trecutului, și-i puse o răcoare între spete. «Dacă-i așa, bine face ce face! Doamne ferește de alte rele!»

După ce se însură, Gheorghe Mărginean trecu și el în rândul gospodarilor, și cum niciun semn nu mai era; de mult, că s-ar mai aține pe urmele Surorii, oamenii îi dădură pace și-și văzură de năcazurile lor.

Cununia Stanei Corbu se ținu duminica următoare, o săptămână înainte de lăsatul secului de Crăciun. Ilieș, mirele, abia se întorsese de-o lună din armată, și se purta încă selivisit, cu mustăcioara răsucită, ras proaspăt, cu încălțăminte lustruită de te vedeai în ea ca-ntr-o oglindă, încât Stana murea după el și nu mai putea aștepta până în dulcele Crăciunului.

De altfel, părinții nici nu se gândiră să-i strice voia. La căsătoria aceasta se ajunsese pe drumul cel drept și obișnuit, după toate rânduielile rămase din bătrâni. Cât

ținuse dragostea lor curată, liniștită, cuviincioasă, parcă se mai odihniră și părinții, osteniți de năcazurile și supărările ce le avuseseră cu fata lor cea mai mare, până de curând. Cât a stat Ilieș în armată, Stana s-a dovedit o fată foarte cuminte, și n-a avut mamă-sa pentru ce să-i zică nici fă-te-ncolo. De! Așa era bine! Așa se pomenise din bătrâni!

Când, de două ori pe an, la Crăciun și la Paști, venea Ilieș în concediu de trei zile, Stana îl sorbea din ochi în uniforma aceea frumoasă, cu insigne de bun pușcaș, și erau mereu împreună, ca și când ar fi fost logodiți. Dar și părinții fetei erau bucuroși și mândri de el: ajunsese până la gradul de căprar.

Mulțumit și cu fata și cu ginerele, și gândindu-se că până-i va veni lui Ioniță vremea de însurat, va îmbătrâni și el, și nu se va mai putea bucura ca acum, Ion Corbu se hotărî să-i facă o nuntă mai mare decât Surorii, și lelea Maria fu foarte mulțumită de hotărârea lui. Era și ea cu inima veselă și voia să-și arate toată iscusința în aranjarea unei nunți cum se cădea într-un neam fruntaș ca al lor. La nunta Surorii - năcăjită și îngrijorată cum era - lăsase la o parte unele din obiceiurile de la nunțile mari. Dar acum era mulțumită, cu sufletul luminat, și începuse să se liniștească și din partea Surorii.

Sora era însărcinată într-a doua lună - o știa chiar de la ea, căci pe dinafară încă nu era niciun semn. Sora se: grăbise să-i spună, cu totul împotriva atitudinii ei din timpul primei sarcini, când se ferea de toată lumea și-i era greu de toți. Tot de la ea știa că începutul sarcinii a doua era cu mult mai ușor decât la întâia, că nu avea nicio amețală, n-o mai luau nici grețuri. Se și vedea pe fața ei, și în toată ținuta, că nu-i mai pasă de sarcină. Nu era numai voinică și sănătoasă, ci și veselă și luminoasă.

Când văzu că și Sora stăruie să nu fie nunta Stanei în aceeași zi cu a lui Gheorghe Mărginean, lelea Maria se liniști și mai mult. Era încredințată acum că fata ei ar. upt-o cu totul cu Gheorghe. Era o pornire de ură în

glasul ei, când vorbiră despre cele două nunți. Nu se mai auzise, de altfel, nici prin sat, nicio vorbă, de multă vreme. «De, nu zic că nu s-o fi săturat de urâtul ei, și-o fi vrut și ea, săraca, să se mai însenineze, dar a înțeles la vreme că e prea târziu. E o fată cuminte, căci a urmat sfaturile mele! – se mângâia mamă-sa.

— Va trăi și ea cum i-a fost scris, ce să facă! Cu trecerea vremii, se va mai obișnui» Uneori îi părea că vremea asta a și sosit, pentru că între Sora și Dumitru începuse un trai bun și o legătură caldă și sinceră, cum nu i-a părut ei să fi fost mai înainte, dar de care, din atâtea semne, nu se mai putea îndoi acum...

De la moară, atunci, Dumitru nu se întorsese decât a treia zi: așteptau mulți înaintea lui, să le vină rândul. Sora, după spovedanie, avea senzația că și trupul ei s-a purificat... Și era încredințată că Dumnezeu nu va lăsa să rămână însărcinată. Și se trezi că-l așteaptă cu nerăbdare pe Dumitru, să se întoarcă!

Îl vedea mereu în cadrul acela de lumină, poate din cauza contrastului izbitor între purtarea lui Gheorghe și? a bărbatului său. Pentru întâia oară în viață începu să-și dea sama și să prețuiască adânc gingășia și îndelunga răbdare a lui Dumitru în purtarea față cu: ea. Poate-i va fi pomenit și părintele Andrei ceva despre datoriile ei de nevastă, pe care nu și le mai împlinise de-un an; poate valul cald de simpatie ce o cuprindea pentru Dumitru, când își aducea aminte de sălbătăcia celuilalt, o făcu, două nopți dupolaltă, să-și dorească bărbatul, abia așteptând să se întoarcă de la moară...!

Da, mamă-sa, care vedea toate, nu se înșelase nici acum: un trai bun, o legătură nouă și sinceră se închegase între fata ei și Dumitru. Căci, iată, și el parcă întinerise cu câțiva ani în lunile din urmă.

Află și Dumitru și soacră-sa, la timp, că Sora-i într-altă stare. Nu se mai sfii să le spună. Lelea Anica nu mai putea de bucurie. Se bucura și pentru că noru-sa purta acum cu ușurință sarcina, și pentru o teamă a ei, care

acum trecuse, și se uita după noru-sa mângâiată, cu sentimentul siguranței, mulțumind în taină lui Dumnezeu: «Doamne, mulțămescu-ți, sfântule și bunule, că ce-a fost greu a trecut». Și cu cât traiul între soți se făcea mai bun, mai intim, mai cald, cu atât regreta lelea Anica și suspina că nu mai trăiește și bătrânul ei, să se bucure...

La nunta Stanei jucă și Sora, pentru întâia oară de la moartea Măriuței. Jucă cu mirele, cu Dumitru și cu alții. Nu se cunoștea încă deloc sarcina, cum se întâmplă adeseori – se lăuda în gând mamă-sa – cu nevestele sănătoase și voinice. Jucă și cu nănașul său, cu badea Pavel Corbu, căruia îi șoptise ceva la ureche, de îndată ce se putuse apropia de el, și de-atunci unchiul său se însufleți și se aprinse la joc ca un junișan.

Fu o nuntă de-i merse vestea și în satele vecine, cu alai de călărași – ceea ce nu se mai vedea în vremile din urmă, decât foarte rar –, cu veselie mare, cu mâncăruri gustoase, cu vinuri bune, cu mari jucăuși, cu pistoale trase, cu steag de nuntă mândru și scump ca acela, cu strigături pipărate și unele foarte cutezătoare, cu beție care făcu nerușinate pe câteva neveste mai trecute cu vrâsta, și chiar pe două babe, pe Oana Surdului și Vironica Dumitresei, care scormoniră în fundul uitat al sacului strigături și chiuături nerușinate, cât se roșeau fetele și nevestele mai tinere.

Da' pân' la urma urmelor, cine era de vină dacă nu socrul mic – căci la masa de la el și în curtea lui se auziră asemenea chiuături –, care făcuse rachiul dulce și tare, cu ajutorul nevestei sale, și pusese la bătaie un butoi de vin?! El voise nuntă mare, și decât el parcă nu se bucura altul mai tare, de cum vuia și tropotea casa și curtea, afară de frate-său, Pavela.

Ioniță era acum băiețaș de treisprezece ani, și se ținu morțiș de slugă să-i capete și lui un cal; și de Sora, să-l împodobească și pe el cu năfrâmi, să poată intra în rândul călărașilor. Cu sluga, unul Vintilă, nu fu norocos.

Se nimerise un flăcău urâcios, scump la vorbă, și copilul, cum nu îndrăzneă să-i amintească tatălui său de asta, se plânse Surorii, de care era și acum mai legat decât de Stana, deși fata, în anii din urmă, se făcuse iar blândă și visătoare. Sora îi dădu sfatul să ceară ajutorul lui Irimie, sluga lor de când fusese el mai mic, și care era și finul părinților. Ioniță sări într-un picior de bucurie că-i dăduse asemenea sfat. Știa că Irimie se va face luntre și punte și-i va găsi calul dorit.

— Da' vezi să nu afle tata nimic, că mă bate, se rugă el de Sora.

— N-avea grijă, cum să-i spun? Nu intru și eu în păcat cu tine? Nu ți-oi da eu năfrămile și te-oi împodobi?

— Da' vezi să fie tare frumoase! Să nu-ți fie frică: le voi griji bine.

Irimie îi află un călușel negru, cu țință albă în frunte, pintenog de piciorul stâng de dinapoi, cu șea, cu frâu, cu tot ce trebuia. Îl aduse pe furiș, de-cu-sară, în poiata lui Dumitru, îi împleti coama în cordulețe, iar dimineață luă de la Sora covoarele mândre, puse unul subț șea, altul deasupra, și-l închină bine. Apoi îl scoase din curte, și nu peste mult ieși din casă și Ioniță gătit călăraș, cu Sora după el, cu lelea Anica la urmă. Toate crețele de pe obrajii bătrânei erau luminate de bucurie și de plăcere când văzu pe Ioniță călare. Îl împodobise frumos noru-sa, ca pe-un păun, cu năfrămile cele mai frumoase, legate cruciș peste piept, venind de peste umeri și subsuori. Copilul știa călări, deși tată-său nu ținuse cai. Dar la câmp, cu alți copii, care aveau și cai, nu numai vite, învățase de mult să călărească, însă fără șea. O vreme își plimbă cam țeapăn calul prin curte, până se mai obișnuie și cu șaua, și cu picioarele în scări, apoi nu-i mai pășă de nimic și porni spre locul unde știa că se adună călărașii.

Părinții nu știură nimic până ce sosi ceata înflorată și veselă a călărașilor, vreo douăzeci, și vâtaful începu să tragă din pistoale la poartă. Atunci, uitându-se pe

fereastră, li se păru lor că o păreche de călăreți nu-i pemăsură, că unul era prea mic pe lângă tovarășul său, și se uitară mai bine.

— Păi, ăsta-i Ioniț-a nost, tu muiere! zise mirat și înveselit tatăl... «:

Lelea Maria se-aplecă mai tare și privi. Caii nu stăteau locului, ci se frământau, și abia-l putu vedea bine.

— Vezi bine că-i el! Vai, bată-l pustia de copil! Cine l-o fi făcut călăraș? N-am simțit nimic. Și cum - trag ăștia mereu din pistoale, te trezești că-i sperie calul\* și-l mai și izbește de pământ.

— N-avea tu nicio grijă! Uite-l cum se ține de bine pe cal! E o croială bună de ficior, tu nevastă.

Așa că frica lui că-l va supăra pe tată-său se adeveri zadarnică, și Ioniță, după ce se întoarse cu călăreții în fruntea alaiului de la biserică, avu bucuria de-a fi lăudat de el în fața tuturor.

— Bun călăraș, n-am ce zice! Numai cât acuma, dac-ai intrat în rândul ficiorilor, trebuie să bei și tu. din ploscă în rând cu ei.,!

Copilul mirosise că-n ploscă era rachiu, și se codi.

— Haida-hai! Nu te face de răs acum, la sfârșit.

Nu-i plăcuse niciodată rachiul, nici mirosul baremi, și făcu urât când îl simți pe limbă.: V

Călărașii râseră, dar el se folosi de prilej și scui pă rachiul din gură.

Așa că la nunta Stanei avusese și Ioniță un rol însemnat.

Între nuntași se ținu mai breaz, până la sfârșit, nănașul, judele Vasile Popa, care era un om cumpătat în toate, iar cel mai gălăgios rămase tot Pavel Corbu, care de la o vreme începu să spună, după felul lui, vorbe pipărate, încât își întorceau femeile capul într-altă parte și începeau să povestească cu glas tare între ele. - 622

Fură chemați la nuntă și vecinii Corbului, între ei și badea Pre. cup Piesa cu nevastă-sa Vuța, oameni mai

săraci „dar cu nume bun. Pe tatăl lui Precup, pe moș Nichifor, îl uitaseră. De vreo jumătat de an nu se mai vedea pe nicăieri, nici chiar pe treptele crâșmei când bătea tare soarele. Bătrânul se dăărămase rău în vremea din ui rHă, și nu se mai scula de după cuptor. Te miri cu ce-și mai ținea sufletul în oase, căci nu mai putea mânca nici – cât un copil mic. Numai pipa n-o lăsa din gură, și Precup se îngrijea să aibă bătrânul în toată vremea bășica de porc cu tăbac la îndemână. Nici rachiu nu mai putea bea, căci îi venea să se încârlige de câte ori se lăcomea încă și mai gusta câte-un păhărel, când îl îmbiau copiii. De la câte-un pahar de vin bun nu s-ar fi dat în laturi» dar vinul era mai rar în casă, și cel cumpărat de la crâsmă era acru ca oțetul.

Scormonit de ceterile țiganilor, de chiuiturile nuntașilor, de bubuitul pistoalelor ori de-o chinuitoare curiozitate, moș Nichifor reuși să se coboare de pe cuptor și să se tragă încet-încet în curte, din curte în uliță și de-acoi o **p** înă la vecini. Era gârbovit de tot, se sprijinea într-un toiag și își târa cu anevoie picioarele.

Nuntașii erau. În casă, la masă, cele două odăi mari vuiau de larma care nu mai răzbea să iasă pe fereștile și ușile deschise.

Moș Nichifor se opri zăpăcit în mijlocul curții, sprijinit\* în bătă cu amândouă mân. de, aplecat peste ea, ca păcurarii. Îi slăbise tare vederea. Fostul slugă Irimie chiar Trecea prin Curte spre grajd, căci el, deși invitat la nuntă, tot mereu ieșea să supravegheze pe-afară, văzându-l pe socrul mic afumat; bine, fără nicio grijă; sluga pe care-l aveau acum, se îmbătase demult și dormea tun în patul din poiată.

= Moș Nichifor îl zări dar nu-l cunoscuse!

„» H’Om bun – începu pe-un glas pițigăiat bătrânul –, să-mi spui, nu-i aici casa lui Ion Corbu?

Aici, moșule, aici! răspunse Irimie, care-l nu-l mai văzuse de când nu mai ieșise din casă, și nu-l „mar reqiiuoscă nici el. Credea că-i vreun cerșetor de printr-



ri-lt saț, cum se nimerea câteodată.

— Aarată-mi unde să mă duc, să capăt și eu o bucatură și un pahar de vin! Aud că-i nuntă azi aici.

— Nuntă, da, și încă nuntă mare. Vino dumneata după mine.

— Vin, nepoate, vin, numa încet, că nu mă mai țin picioarele de beteag și de flămând ce sunt. N-am mai mâncat de două zile.

Irimie se uită la el: n-avea desagă în spate, n-avea traistă. De, va fi având dreptate! Nu mai era un om, ci numai o căzătură. Irimie încetini pasul.

— Da' de unde ești, moșule?

— Io?

Ridică oleacă bâta și arată la casa venină.

— De-aici, din vecini, n-aș mai fi. Să știi de la mine, nepoate, că cine face copii, își face dușmani.

Irimie se opri mirat, uitându-se la el.

— Doar nu-i fi dumneata moș Nichifor 4

— Ha! Ce face?

— Zic că doar nu-i fi dumneata moș Nichifor, vecinul?

— Ba io sunt, n-aș mai fi fost. M-au lepădat singur în casă, și ei au venit la ospăț. Hei! Cum ar mai vrea să mă găsească țapăn, la întoarcere.

— Păi bine, moș Nichifore, nu mai mă cunoști?

— Văd tot mai rău, nepoate, căci de boală și de foame și vederea-i slăbește la om.

— Io-s Irimie, care-am fost slugă aici, la badea Ion. Irimie Huruban.

— Care-a luat-o pe Chiva Berbecarului?

— Io sunt!

— Ia-mă de mână, dragul meu, și du-mă până la bucătărie, la nepoata, la Marie... Da' să nu mă vadă ăștia ai mei, c-ar fi în stare să mă alunge cu bâta, văzând că am venit și io la nuntă.

Mâncarea se făcuse în bucătăria de vară. Acolo forfoteau oalele, acolo se învârteau femeile ajutătoare.

Deși numai un părete era de zid și trei de scânduri, și afară era destul de rece, înăuntru era cald. Moș Nichifor intră bucuros în căldură, și nările subțiate, aproape transparente, i se dilatară simțind mirosul verzelor.

Când văzură femeile, prinse de treburi, pe cine li-l aduce Irimie în bucătărie, se mâniară.

— Unde-l mai îndesi pe ăsta aici? Nu vezi că abia ne putem învărti? zise lelea Maria.

— Dă-i moș Nichifor, nănașă! A venit și dumnealui la nuntă.

Stăpâna și cele patru femei ajutătoare, cu toată graba ce-o aveau, rămaseră cu blidele mari, pline, în mână.

— Doar n-o fi el?!

Se uitau toate la bătrân ca la o arătare.

— Ba io sunt, n-aș mai fi, și n-aș mai fi avut copii în lumea asta! **t**

Îi puseră repede un scăunel cu trei picioare, în care se mesteca de obicei mămăliga, să șadă. Lelea Maria le porni pe femei cu mâncarea și se apropie de bătrân.

— Ce-i mânca, moș Nichifore? Vai de capul dumig tale, cum te-ai mai topit!

— Avem tăiței, avem tocană de oaie, avem găină friptă, avem verde!

Bătrânul oftă.

— Dă-mi din toate, nepoată, că știu că mânc pentru cea din urmă oară la ospăț.

Vorbea din vârful grumajilor, scârțâit, pițigăiat, cu glas puțin.

Dar nu putu decât să guste din mâncări, numai din verde se căzni să înghită de trei-patru ori, și-i întinse blidul.

— Vai de mine, moșule, ne faci bucatele de rușine! zise gazda.

Era îmbrăcat așa cum se sculase din pat, cu haine vechi și murdare, numai țundra o luase pe deasupra.

Lelea Maria aduse o sticlă de vin și-i umplu un pahar

mărișor. Bătrânul abia nimeri cu mâna întinsă paharul și-l vărsă pe jumătate până îl duse la gură. Ochii lui cețoși priveau pierduți, ascunși în fundul capului.

\* în Broșteni și în tot ținutul acela de pe țara Secașului mîncarea de varză cu carne afumată de porc, fără sarmale, era numită numai la plural: «verze», dar în grădini nu creștea «varză», ci «curechi».

.)...; 7-i Dumnezeu să-l ierte și să-l hodiească, nepoată, închină el.

Lelea Maria îngheță toată.

— Să-l hodiească pe bietul Moisë, și să-l dezlege, că a făcut destul rău în casă pîn-acum.

— Vai de mine, moș Nichifor – zise femeia, venindu-i inima la loc –, se vede că te-ai cheunit rău la cap! Păi, doar nu ești la pomana lui Moisë!

...i; Ilătrânul tresări și se uită speriat împrejur.).

— Da' unde sunt? i

— Trebuia să stai acasă, dacă nu mai ai capul limpede, nu să vii să sperii oamenii.

— Bătrânul rămase zăpăcit, cu paharul în mână: abia-și muiase buzele în vin. Lelea Maria ieși în curte și. Începu să = strige după Irimie.

Îi – Du-l acasă – îi porunci ea mînioasă. D.e ce l-ai mai adus aici, dacă ai văzut că nu-i mai întoate mințile]. Și nici nu poate mânca nimic!

Moș – Nichifor privea prostit la amândoi. Apoi puse mina pe sticla cu vin de pe vatră, lăsând. În schimb, acolo paharul.

Irimie se uită la nănașă...

— Las s-o ducă cu el.

Bogdaproste mulțumi bătrînul.

Irimie îl luă de subsuoară și porni cu el.: – Da' unde mergem acum?

— Acasă, moș Nichifor.

— N-am casă, n-am masă, n-am pe nime în lumea asta.

— Tot așa spui de când te știu. Dar acum ești cu un

picioar în groapă, ar trebui să te mai pocăiești și dumneata.

— Io voi muri ușor de tot, că n-are ce mă ținej în lumea asta'...; Da' unde mergem? Parcă nu mai ajungem... Mi «se pare că nu. se mai audenicip mașină în sat. Or fi isprăvit oamenii cu îmblătutul?

— Olio! Și de când! se înfioră Irimie, văzându-l cuifvorbește într-aiurea. -". V-Da' oile nu-i măi mor - așă-i? „T).

x-Oile cui?"

02.6.

— A Mărgineanului! A: fost bună slujba popii din Boz!

— Olio, ce-ți mai trece prin minte, zise Irimie, grăbind pasul și trăgându-l pe bătrân după el j;

În casă îi ajută să urce în așternutul de pe cuptor. Bătrânul joipăi mereu, până-și află culcușul, și se făcu covrig în așternut. Apoi încetă să mai geamă, se simți în loc sigur și cunoscut, și întinse mâna." : i:

— Ce cauți? întrebă Irimie.

— Glaja aceea.

O află și o trase lângă el.

Omul îi pofti sara-bună, dar nu-i mai răspunse nimeni. H I I

Târziu, când veniră Precup și Vuța de la nuntă, auziră ca un bornăit de bondar în odaie. Ascultară mai bine. Moș Nichifor se căznea să cânte, părând că secondează pe diac: «Cu adevărat deșertăciune sunt toate». Dar nu se putea înțelege decât câte-o silabă. Vuța se apropie prin întuneric de așternutul lui. Voia să vadă dacă-i bine acoperit, căci în odaie era frig. Dădu de sticlă lângă bătrân și o luă. Era goală. La lumina unui muc de luminare de său se uitară amândoi la sticlă. Precup o duse la nas și mirosi.

— A fost vin în ea! Cine i-o fi adus-o?

Femeia înălță din umeri./

— De bună seamă cineva de la nuntă - își răspunse

tot el.

— Și iată-l că s-a îmbătat.

— Cine să i-o fi adus? se miră nevasta.

— Poate Ioniță.

— Numa să nu ne mai fi făcut și acum de răs! Să fi venit el acolo!

— Nici poveste! Doar abia se târâie până-n, curte.

Bornăitul acela gros de bondar se auzi încă multă vreme în liniștea din casă, după ce bărbatul și femeia adormiră:

Din când în când străbăteau în noapte chiote 7 din curtea, vecină. Nuntașii ieșeau să se răcorească, și, de joc și de băutură. Uneori vâtaful călărașilor ieșea în curte și trăgea din pistol, strigând «vivat!». Râsete 1 înfundate se auzeau, uneori de prin colțurile șoproanelor. Feciori și fete ieșeau părechi-părechi să se răcorească, il 2 7

să schimbe o vorbă, dar parcă mai vârtos se încălzeau, căci din curte, de prin grădină, răsunau uneori sărutări tari.

Două-trei femei mai amețite, și cele două babe afumate rău, ieșeau când una când alta în întunericul din curte, pocneau din degete și dădeau drumul la câte-o strigătură...

— Albă-i lelea ca și cașu'

Și se place cu nănașu'!

Uiu! Uiu!

— Vai, săracă mireasa.

Ce-o așteaptă și pe ea!

Uiu! Uiu!

— Vai, săracu' mirele.

Cum așteaptă druștele să-i deschidă porțile!

Uiu! Uiu!

— Uiu-iu și bine-mi pare că mireasa-i fată-mare

Și frumoasă ca o floare!

Uiu! Uiu!

— Mă miram că-mi place mie Mărul roșu din hârtie.

Mărul roșu pădureț.  
Mirele cu părul creț!  
Uiu! Uiu!

În casă, la mese, în pauzele jocului, se porniră cântecele, și femeile mai năvălăse, căroră le veneau mereu strigăturile pe limbă, ieșeau pe-o minută în curte să se răsuflă. Unele strigături erau în legătură cu noaptea nunții, și nici nu le-ar fi putut striga între nuntași, de aceea le dădeau drumul în curte, unde auzeau mai puțini, doar părechile de tineri ce ieșeau să se răcorească. Dar se părea că tocmai pentru ei strigau acele femei cu limbă slobodă.

Ceterașii, către ziuă, erau morți de oboseală. Cât ce luau ceterile de subt bărbii, în pauzele scurte, li se și închideau ochii, și capul le cădea în piept. Cum ședeau în șir pe laviță, cu obrajii tuciurii, cu buzele vinete, păreau niște momâi, căzute și înțepenite acolo, de pe alte târâmuri, să sperie lumea. Danciu bătrânul părea totuși mai în putere decât cei doi feciori ai săi, mai rezistent prin obișnuință, căci abia-l trăgea cineva de mână, și îndată tresărea și-și înălța genele sure și stufoase, ducându-și cetera subt bărbie. Cei doi feciori, mai ales cel mai mic, se trezeau mai greu, și nu înțelegeau îndată unde sunt și ce trebuie să facă. E adevărat că bătrânul era mai răbduriu și la băutură. Mereu li se umpleau paharele de lângă ei, de pe laviță. De la o vreme, când nici bătrânul numai voi să bea, badea Pavel se tot scula de la masă, îl descleșta gura știrbită cu puterea și-i turna băutură.

— Zi, țigane, tot cu foc.  
Că mireasa saltă-n joc.  
Trage bine din arcuș.  
Că mirele-i jucăuș.  
— Trageți, măi, pentru nănaș.  
Că vă dă un purcelaș.  
Că a supt de s-a necat.  
Cătră sară a crepat!

— Zi țigane, zi și zi.  
Că acuși se face zi, j  
Și nănașa n-a jucat.  
Tot la mine s-a uitat!

Așa și altfel strigau feciorii, nelăsându-i pe ceterași să moțăie, și pornind din nou învârtite înviforate, încât poalele femeilor atingeau blidele de pe mese.

Fetele bisericesti plecară îndată după miezul nopții. Numai clopotarul Ilarie sforăia în tindă, într-un colț de vatră, cu gura căscată, spre hazul nevestelor tinere, care din când în când vârau câte-o batistă «să astupe clo

G29

potul», până ce Ilarie icnea cu ochii holbați, gata să se înece. Dar adormea din nou îndată. Băuse mult, și răsufiprea-i mirosea ca un fund de butoi plin de drojdie...

xii

După nunta Stanei, viața a început să curgă iarăși obișnuită și liniștită în sat și în familiie amestecate în poveștile de până acum.

Porneala bună din casa lui Dumitru Pruncu ținea întins înainte. Sora-și purta sarcina cu vrednicie, mereu însorită. Nu-i mai veneau ameteți, nu-i mai ieșiră pete pe față, se învârtea sprintenă după trebi, și la masă mânca cu poftă, deși îmbuca mereu și peste zi câte ceva. Soacră-sa, abia simțea ce i-ar plăcea Surorii, și se și făcea luntre și punte să-i dea: o gustare, o poamă, o plăcintă.

— Să-mi spui când ai vrea să mănci ceva deosebit. Că nu-i bine să te lăcomești la ceva ce nu poți avea, îi zicea bătrâna când trecea câte-o zi și noru-sa nu dădea niciun semn că ar avea gust de ceva deosebit.

Dumitru nu mai stăruia să nu lucreze Sora ce voia; numai de la ridicarea greutăților mai mari o oprea.

Nu trecuseră nici trei luni de la cununie, și porni grea și Stana, spre încântarea unchiului său Pavel, care o bătea pe umăr de câte ori o întâlnea.

— De-acum să vă puneți la întrecere amândouă

surorile, draga mea! Să umpleți casele de copii!

Lelea Anica parcă mai întinerise, se iuțise, se învârtea în toate părțile, și numai rar își mai aducea aminte de răposatul.

În casa lui Ion Corbu, după căsătoria Stanei, se simți multă vreme pustiul. Neobișnuită fără fată în casă, lelea Maria o vreme se înrăutățise, sfădea mereu sluga, ba uneori și pe Ioniță. Dar încetul cu încetul, prinsă de lucrurile și năcazurile de toată ziua, începu să se obișnuiască, și pustiul să i se risipească. Badea Ion Corbu își întoarse acum toată grija și privirile de dragoste și de mândr le către Ioniță, și-adeseori zicea, parcă justificându-se în fața nevastei:

— Fetele, da, se duc de la o vreme după ursitalor: „dar ficiorul rămâne la vatra veche, și singur duce numei e mai departe.

Ioniță creștea frumos și voinic, și tată-său se buciha de ce lujer de fecior se va alege din el.

Chiar și în familia Mărgineanului au intrat lucrurile în ogașa cea bună. Lelea Ana s-a liniștit deodată după căsătoria lui Gheorghe – și se părea că nu mai are nicio dorință în viață. Scăpase de o grea povară, care o îmbătrânise înainte de vreme. Apoi, feciorul ei a nimerit-o bine cu nevasta. Era o femeie liniștită, supusă, ascultătoare, care făcea orice lucru cu plăcere și nu-i era nimic spre greutate. La o jumătate de an după nuntă, a rămas și ea însărcinată.

Într-un an Gheorghe a înnoit toată casa și acareturile de prin curte. Se apucase chiar de un car nou, deși pentru, asta nu avea toate sculele.

Badea Iosif Fătu, sluga, se uita minunat la el cum cioplește cu securea și cu barda, cum mânuieste de priceput cuțitoaia și rindeaua, călare pe «iapalui de lemn.

— Bine-i să știi și-o meserie! – zicea el mulțumit, când Gheorghe-i dădea o greblă nouă, restele sau chiar și juguri.



— Bine-i să se priceapă omul la toate!”

Sluga își și uitase de cele petrecute la nunta lui Gheorghe.

Mulțumit și bucuros de căsătorie, mândrindu-se în sinea lui că are și el partea lui aici, nu așteptase să fie îmbiat cu rachiu, ci băuse singur, cu voința de a-și – petrece. și-a se îmbăta și el o dată. Dar năravul lui îl făcu de rușine în tot satul, căci în loc să rămână la ospăț, să mănânce și să-și petreacă, să bea cât ar fi încăput în el, când începu a se ameți ieși în curte și nu se mai opri până la crâșma satului, ca să bea singur, după cum îl mâna pe el firea lui.

Lelea Ana, cât ce-l văzu că s-a strecurat dintre nuntași, îndată trimise ștafetă după el să-l roage să vină între oaspeți, să nu-i facă de rușine. Ce va zice satul când va afla că la nunta lui Gheorghe el s-a dus la crâșmă; la un străin pripășit acum în sat, când fusese mâna dreaptă în familie, câte vreme a stat Gheorghe în temniță? Lelea Ana trimise o ștafetă, apoi alta, apoi alese pe omul cel mai bun de gură de la masă, șoptindu-i la ureche ce să facă. Nimeni dintre nuntași nu știu unde trimite soacramare pe oamenii aceia unul după altul. Dar cel de-al treilea – unul Dănuț, un om mărunțel și iute de limbă – se întoarse cu câte-o vânătaie pe amândoi obraji.

Nimeni nu știa încotro a apucat, unde s-a dus. Lelea Ana știrici în toate părțile cu atâta insistență, așa de stăruitoare și de neliniștită, încât iar începură să umble gurile rele. Dar nu-i putu da de urmă nicăieri.

Peste două săptămâni, sluga se întoarse de bunăvoie, bărbos și îmbătrânit, cu aceiași desagi în spate. Nu mai putea trăi departe de casa asta, unde-și aflase și el, pentru întâia oară, un rost în viață. Și se apucă de lucrurile lui ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat, ca și cum nu ar fi fost plecat nicăieri, iar lelea Ana îl sfătui și pe fecior și pe noră să nu-l întrebe nimic, să nu-i spună o vorbă legănată.

Duminica următoare, badea Iosif Fătu trecu la un

vecin, să-l radă, și se înapoie în curte cu fața lui cea cunoscută. Parcă uitase și el de tot ce s-a petrecut, și iar începu să se bucure de priceperea lui Gheorghe, și parcă era chiar mândru când vedea cum se înnoiesc toate lucrurile pe urma lui...

Cu vremea, Iosif Fătu află câte ceva despre un plan al lui Pavel Corbu, care intenționa să resădească via părăsită, cumpărată de la grof odată cu moșia. Nu voia ca ei să rămână pe de laturi. Dar nu putu să se razime pe nimic sigur, fiindcă badea Pavel Corbu lucra în mare taină. Își alegea tovarășii pe sprânceană. Iar într-un rând, când Iosif se ținu de el ca să afle ceva, îi zise fratelui său:

— Și cu alții stau la gând și cumpănesc, dar încă cu ai Mărgineanului! Niciodată n-or bea ei vin din via care-a fost a grofului!

— Păi, dacă se leagă să sădească! Tot spui tu că merge greu.

— Să nu se aleagă nimic din toată treaba, și pe ei nu-i iau tovarăși! Ce mai stărui și tu? Nu-i destul cu

«32

sluga lor? Văd că și acum tot el poartă cârma în casa Mărgineanului.

— Și pentru ce nu vrei?

— Eu nu-s uituc ca tine! Ai uitat de pățania cea de demult, când neamul nostru a sărăcit, trebuind să plătească vinul vărsat în revoluție? Tata lui Moisa n-a jurat atuncea strâmb, că el n-a fost cu oamenii la pivniță? Atunci, în revoluție?!

— La asta te-ai gândit?!

— Nu vreau să mai am nicio legătură eu neamul ăsta de strigoi! Ar trebui să te gândești la asta mai mult tu decât mine, căci voi ați avut de suferit din legăturile cu ei!

Și așa se făcu să nu mai fie nicio delniță nevândută din locul de vie, când badea Iosif își puse piciorul în prag - căci aflase adevărul - și pretinse o delniță și pentru

familia Mărginean.

De-acolo nu va bea niciun picur de vin neamul strigoilor! zise mulțumit badea Pavel Corbu, când scăpă de Iosif Fătu.

Satul Broșteni fierbea ca un stup, din cap de primăvară până târziu toamna. Pământul de lucrat sporise cu opt sute de iugăre, și oamenii se apucară și de sădirea viilor celor nouă, în locul unde fusese via grofului, și care, distrusă de filoxeră, se prăpădise înainte cu mulți ani...

La sorocul rânduitor, Sora născu un băiat care-i semăna leit, după cum o asigurau toți din toate părțile, începând cu mumă-sa și cu soacră-sa. avea ochii verzi ca ea, gura mică, la fel tăiată ca a Surorii, obrajii albi, fruntea senină. Vedea și ea asemănarea, și se bucura din toată inima, dar parcă bucuria ei era nimic pe lângă a lui Dumitru. 11 sorbea din ochi, și cât ce avea oleacă de vreme, îl lua în brațe, dacă era treaz, sau îl legăna când îl afla dormind.

Mulțumită era și lelea Maria, mama Surorii, când nu mai văzu nicio urmă de-a lui Dumitru în noul-născut. «De-acum poate va birui mereu fata, și va naște tot copii frumoși», se mângâia, privind cu drag la copil, pe zi ce creștea.

Îi puseră numele Ion, la dorința lui Dumitru: voia să-l cheme, ca pe socru-său. Sora se bucura, căci îi va zice Ioniță, ca și fratelui ei, de care rămăsese alipită cu inima.

— La jumătate de an după ea, născu și Stana un băiețuș, și de-aici încolo badea Pavel Corbu nu mai avu niciun motiv să se mai plângă: cele două surori se luară la întrecere: tot al doilea an erau însărcinate, încât lelei Maria, de la o vreme, i se făcu și milă de ele.

În zece ani, amândouă surorile avură câte cinci copii. După Ioniță, Sora avu o fetiță, apoi doi feciorași după olaltă, și, la urmă, încă o fată. O fetiță și încă un fecioraș semănau mai mult cu Sora, dar nu așa de mult ca Ioniță; ceilalți aduceau mai mult cu Dumitru. Numai

cât acest amănunt n-o mai neliniștea acum nici chiar pe lelea Maria, așa de simțitoare odinioară la ce-i frumos. Pentru Sora și Dumitru toți erau frumoși, dar, hotărât; lucru, Ioniță rămase răsfățatul lui taică-său.

În lupta vieții, între grijile tot mai mari, civ lucru tot mai înțet, cu alergare tot mai multă, de căpetenie era să le fie copiii sănătoși și voinici, să crească mari, să dea și ei o mână de ajutor. Părinții începură - abse gândi la înzestrarea fiecăruia, și parcă se făceau tot mai harnici și mai aspri. Numai lelei Anica parcă i se îndulcea tot mai tare inima cu fiecare naștere, între atâția nepoți mărunți, care îi umpleau capul de griji, casa și curtea de râsete și plânsete - după întâmplări cum rămânea singură cu ei în zilele de lucru. n... Jiv

Badea Ion Corbu și lelea Maria, mulțumiți că cele două gospodării mergeau bine, că nicio vorbă rea nu mai ieșise despre Sora - să schimbasese și Gheorghe Mărginean, cuprins acum de grijile familiei, intrat întins în jurul vieții -, aveau acum alte griji. D.

Ioniță se întorsese de la armată și umbla și el în ciâra însuratului. Se legase de o fată cam sărăcuță: și părinții nu prea erau încântați, văzând că nu-l pot abate într-altă parte: avea chiar atunci o fată-mare judele, om cu avere și dintre fruntași, dar cam urâtică.

Cei zece ani de la nașterea lui Ioniță al Surorii trecură repede și cu bine, când mai mănoși, când mai săraci, dar nici unul în care sătenii care cumpăraseră din moșia grofului să nu fi putut plăti ratele la bancă și să le mai și rămână destul pentru casă, pentru biruri, pentru nunți, boteze și pomeni. Puțin le mai rămăsese de plată chiar acelor care cumpăraseră și sădiseră și vie nouă în locul celei pustiite, vie din care, de patru ani, proprietarii beau și vinul cel mai bun din sat. Dumitru avea acum și el vin în pivniță, ca și ginerele mai tânăr al Corbului, Ilieș Neagu. Bunăstarea satului se vedea și din împrejurarea că din an în an popa avea tot mai mulți copii de încreștinat.

Cei cunoscuți din întâmplările povestite mai înainte, intrară cu toții în albia comună și molcomă a satului; cei mai bătrâni scădeau în puteri, câte unul se călătorea pe aci-ncolo, dus de apa Sâmbetei, cei în floarea vrâstei se luptau să se țină încă bine, iar copiii creșteau ca din apă.

Satul nu rămase totuși fără evenimente, numai cât alțiactori intrau pe scenă și atrăgeau atenția și vorbele oamenilor un răstimp oarecare. Apoi veneau alții la rând.

Ioniță împlinise doisprezece ani, când într-o sară – era după sapa întâia a porumbului –, întorcându-se cu vitele de la pășune, se mânie pe un bou care nu voia să intre în grajd. Boul, împungaci, la fiecă răcnet și-ndemn cu bâta, puneă coarnea în pământ, amenințator, și copilul tot. da câte un pas înapoi.

Lăsându-și oalele pe foc, Sora ieși din bucătăria de vară –, să vadă ce se întâmplă. Când înțelese, luă o scurtătură și se apropie de bou, care mai șovăi o dată din cap, dar apoi se întoarce și intră în poiată.

— Mânca-te-ar lupii să te mănec! izbucni copilul, cu fața aprinsă și cu lacrimi în ochi.

Vai de mine, Ioniță! da' cum poți blăstăma așa?! De la cine vei fi învățat?! Pe cine vei fi auzit spunând, la; mo Inn curte, asămenea vorbe?! îl mustră Sora, punândirățezul la ușa grajdului.

— Copilul începu să plângă.

— Toată ziua mi-a scăpat prin cucuruz! Nici să fi dat strechea-n el... se văicărea Ioniță printre lacrimi.

Apoi tăcu deodată, își zvântă ochii și se uită cu dușmănie spre grajd, amenințând cu bâta. Fața îi era palidă, sprâncenele încruntate îi aspreau trăsăturile, maturizându-le. Privindu-l, cum venea spre el, Sora simți un junghi împlântându-i-se-n inimă și-i veni să țipe de durere. Încremeni o clipă cu mâna la gură, cu ochii măriți de spaimă, apoi, brusc, se smulse din loc și intră în fugă în bucătărie. Cât ce se văzu singură, puterile o părăsiră și se lăsă, cu fața în mână, suspinând, pe un scaun. Nu mai auzea decât. șoapta sufletului ei înghețat

de groază: «Doamne ferește și apără! Doamne ferește și apără!», din ce în ce mai încet, mai încet, până se stinse înăbușită de forfotul oalelor de pe foc. Când își ridică ochii, i se năzări la ușă, în vâlvătaia flăcărilor arămie, chipul lui Gheorghe-a Mărgineanului, așa cum îl știa din copilărie, și sări de pe scaun țipând ca ieșită din minți. Ioniță, care tocmai intră, o privi mirat și întrebă molcom:

— Te-am speriat, mamă?

Apoi, trăgându-și un scăunel lângă vatră și așezându-se, adăugă, încruntat și obosit:

— Mi-e foame... Dă-mi demâncarea.

În lumina flăcărilor de pe vatră, Sora îi văzu mai bine chipul, și se liniști. Nu mai semăna cu Gheorghe copil și fecioraș! I se va fi împărut ei! Mulțumi lui Dumnezeu și începu să mestece de zor mămăliga.

Dar ghimpele ce-i intrase în inimă, nu-i mai dădu pace. Încă de-a doua zi începu să se uite stăruitor la copil, de câte ori avea prilejul. Și ceea ce descoperi, îi încrâncenă carnea pe ea. Doamne sfinte! Cum de n-a băgat de seamă până acum? Copilul semăna la unele linii ale feței, la sprâncene, la nas, cu Gheorghe când era de vrâsta lui!

Totuși, gândul că rămăsese însărcinată atunci, în cucuruz, când fusese la cules de fasole, nu-i intră în cap cu niciun chip. Inima-i spunea, dar mintea refuza să înțeleagă, să accepte realitatea îngrozitoare. «E peste putință! Dumnezeu nu poate îngădui așa ceva! Nu numai că a fost fără voia mea, dar eu nici nu mi-am dat sama ce s-a întâmplat. Nu, e cu neputință! Dumnezeu nu poate lăsa o asemenea nedreptate!», își zicea în veghea gândurilor, noaptea. Dar ziua, văzând chipul copilului, o cuprindea o spaimă rece, spaima că vor fi văzut și alții asemănarea. Oare nu va fi băgat de seamă și Dumitru? Zadarnic își spunea că n-a putut băga nimic de seamă, când ea însăși abia acum vede unele trăsături asemănătoare. Poate a văzut dar n-a zis nimic! A răbdât el destule și până acum fără să zică un cuvânt. Poate și

soacră-sa a văzut ceva, dar nici ea nu dădea niciun semn de nemulțumire, cum n-a dat de când i-a intrat în casă.

Însă un gând mai tare decât toate o liniștea: Dumitru n-a băgat nimic de seamă, altfel nu l-ar mai sorbi și-acum din ochi de drag pe Ioniță. Poate nici soacră-sa! Toată lumea era încredințată, de la nașterea copilului, că samănă cu ea. Și era adevărat. Alt gând nu i-a mai putut trece nimănui prin minte. Apoi, cine-și mai poate aduce aminte cum era Gheorghe copil, afară de ea, care se jucase cu el? Doar Ioniță nu semăna cu Gheorghe cel de acum sau de când a fost fecior.

Pornită pe drumul acesta, era gata să nu mai recunoască nici ea vreo asemănare, dar de câte ori îl cerceta din nou – și o făcea cu o pornire irezistibilă – ghimpele o înțepa tot mai sângeros în inimă. Dacă te uitai bine, erau unele trăsături în fizionomia copilului care ți-l aduceau în gând pe Gheorghe cel de azi! Cum era cu puțință? Poate nu trebuie să te uiți la cineva până ești însărcinată, ci să-l ai numai în minte, pentru a lua copilul ceva din asemănarea aceluia – încerca ea să se liniștească, gândindu-se la sfaturile ce-i dăduse mamă-sa și alte femei în vremea primei sarcini. Dar cum de n-a băgat nici ea nimic de seamă până acum?

Într-adevăr, nu băgase încă nimeni de seamă, fie că nuanțele de asemănare erau încă prea nedeslușite – căci liniile principale erau ale Surorii –, fie că nici Dumitru, nici lelea Anica, nici chiar ea însăși nu se mai gândiră la asta, odată încredințați cu cine seamănă; fie că, luați de viitoarea vieții, nici nu mai aveau vreme să se gândească la așa ceva, cum nu mai făcură mare tărăboi nici din cu cine semănau ceilalți copii, când se nascură. Erau mulțumiți cu toții văzându-i sănătoși, voinici și cuminți. Adevărat că Dumitru ținea mai mult; la Ioniță ca la toți, tocmai pentru că el semăna mai mult cu Sora. Dar poate și din motivul că Ioniță făcuse începutul, traiului bun și așezat în casă, încă de când era în pântecul maicii sale.

u-T:

«... Și chiar el să nu fie copilul lui?» se întrebă îngrozită de moarte Sora, încercând din toate puterile; să respingă acest gând și punând asemănarea, de care nu se mai putea îndoi, pe sama zbuciumului ei, după grozăvia aceea, când nu putea să nu-l vadă pe Gheorghe și să nu-l blăstăme! Asemănarea trebuie că vine numai din această cauză. Nu au asigurat-o pe ea atâtea femei, în frunte cu mamă-sa, în vremea primei sarcini, că se întâmplă să-ți semene copilul cu omul la care te-ai-uitat mult, ori l-ai văzut, fie și numai închipuit?

Alunga cu deznădejde gândul că băiatul ar fi al lui Gheorghe, și adeseori reușea să se liniștească, punând asemănarea pe sama altor cauze. Dar gândul revenea mereu și-i deschidea o prăpastie, care parcă se căsca și în trecut și în viitor. În trecut se prăbușea în ea toată bucuria și mulțumirea ei de pân-acum cu Dumitru în viitor amenința spaima: dacă va vedea Dumitru; asemănarea? Dumitru, și soacră-sa, și mamă-sa, și, tot. Satlll?

Trecuseră vreo trei luni de când Sora văzuse pe chipul lui Ioniță, întâia oară, câteva linii de asemănare cu Gheorghe, și în vremea asta ea urmărise zi de zi, mu îngrijorare, purtarea lui Dumitru și a soacră-sii eu'mbpilul. Dar nu descoperi nicio schimbare - nici ladei, nici la soacră-sa. Bărbatul era tot atât de legat de copil ca și mai înainte, iar soacră-sa avea destulă bătaie de cap și zdroabă cu atâția mărunței în grijă, ca să mai bage de seamă și asemenea lucruri... ud

Într-o duminică, prin august, Sora se duse cu toți copiii la mamă-sa. Aveau bătrânii doi meri cu mere văratice dulci, care pe vremea a. ceea erau coapte; i și copiii adunară pe răpușie. Ieșiră și lelea Maria și; Sofa în grădină, să se bucure de bucuria lor. Ședeau la o parte, în umbră, și se uitau cum culegeau, unii umplându-și sânul, alții „cei mai mici, poala cămășuței. Fiecare Venea să dea, câte un măr mamei și. bunicii; când, și. Joi

«iță; - îi întinse lelei Maria câteva mere, ea înlemni



deodată cu brațul întins, cum luase merele, privindu-l cu oqlții mari, mirați, ca și cum un duh rău i-ar fi întunecat. bruso înțelegerea.

Surorii îi sări inima din loc; în clipa aceea copilul era leit Gheorghe. Lelea Maria se uită lung, speriată, la copil, apoi se uită la fată și iar la copil, apoi iarăși lung la Sora.

Caș să-și poată înfrânge neliniștea, Sora îi strigă pe ceilalți copii în jurul ei, și începu să le ceară și alte mere. Mamă-sa amuți o vreme, cu merele lui Ioniță în mină, apoi începu să muște din ele și să vorbească despre apropierea îmblătitudinii. Dar vocea ei era alta, aspră și speriată, și Sora înțelese că maică-sa cunoscuse.

Scăpând de subt privirea ei iscoditoare, simți o mare ușurare, căci, deși se făcuse a nu vedea ochii mamei sale, cât se plimbară de la copil la ea, era gata să se înăbușe. Copiii se risipiră prin grădină să se joace, și, rămânând singure, Sora se înspăimântă iar. Dar mamă-sa priveg, departe și. voishea: despre multe, de toate, și, nu-i făcu. nici. cea mai. mică aluzie la ce a, văzut.

Din ziua aceea, lelea Maria, de câte ori îl întâlnea pe Icmjță, a.1, privea cercetător. Uneori copilul era singur, alfcepri). cu Sora, și, atunci-iar își plimba privirea, de la copti la mamă-sa. Sora era convinsă „că mamă-sa vede asemănarea, și se-aștepta, din zi în zi să izbucnească, Dar = lelea Maria-nu; zicea nimic, nu-i făcunici o aluzie și, dup-o vreme, -nici nu, se mai uită după: copil. Lelea: Mar-ia ajunsse la o încheiere liniștitoare: Ăz«Dpmitru; mutalâu cum e, nu va. vedea nimic!».

I Așa mai trecu un an. Cu cât creștea copilul, asemănarea cu Gheorghe era tot mai bătătoare la ochi, cel puțab așa? i; părea. Surorii. și maică-sii.

ziy la un colț; de hudiță, Sora: se întâlneai față în „față, cu Gheorghe 1 Mărginean.

— De: lagrozăvia îcecă na - măi vorbiseră, decât doar că-și dădeau binețe când: treceau unul pe lângă altul și erau și alții de - față. Când erau; singuri - Sora -

trecea; glonț pe lângă el. Acum nu ei: a-irrieni în colțul, acela de hudiță. Gheorghe i se -puse totuși în drum și-i zise:

— Tot cu mine ai avut tu cel mai frumos copil! Mi-e tare drag Ioniță al tău!

Sora zvâcni din fața lui și o luă la fugă după cotitură. Dar nu putu alerga decât câțiva pași. Se sufoca. Nu se mai duse la prăvălie, unde plecase, ci se întoarse acasă.

«Oare așa să fie? Să fie copilul lui?» se întreba ea înnebunită de spaimă. Iată, și el băgase de seamă asemănarea! Și cine știe de când! Poate vor mai fi văzut-o și alții!

Paralizată de groază, căzu în genunchi, înaintea icoanelor și se rugă îndelungat, cu ochii uscați, cu inima moartă.

## XLII

Se mai scurse un an, și Ioniță era acum într-al cincisprezecelea. Se înălțase fecioraș, și tată-său nu se mai despărțea de el.

În vara anului în care copilul umbla într-al cincisprezecelea an, se închise cerul pe la sfârșitul lui iulie. Păioasele și fânatele nu mai suferiră, căci grânele erau secerate, iar fânul în clăi. Dar porumbiștile se sfrijeau din zi în zi tot mai tare, iar otăvile, după ce păliră întâi și se răriră, începură a se arde. În pășuni rămase pământul gol, cât vedeai cu ochii. Vitele începură a mugi de foame, umblând ameteite, cu flămânzările lipite, după un fir de iarbă. Oamenii nu avură încotro: le sloboziră în otăvi și în miriști, deși aici se aflau încă niște cruci de grâu necărate. Se împuținase apa în fântânile cele mai adânci, iar în celelalte secase de tot. Ajunsese o pl oblemă de căpetenie pentru sat adăpatul vitelor. Le adăpau în rate, pe ciopoare, în tot cursul zilei și al nopții. Căci și în cele cinci fântâni adânci ce mai erau folosite, apa se isprăvea de la o vreme și se făcea ca cirul. Oamenii trebuiau să aștepte cu ceasurile până se aduna alta, să poată adăpa alt rând de vite.

Și seceta pârjolea nu numai în Broșteni, ci în întreg ținutul. În toate satele se făceau slujbe pentru ploaie, cu procesiuni la care lua parte toată lumea, cu mic cu mare. Se făceau slujbe și feștanii, și maslu la vite, și cu câte șapte preoți, când pe hotarul unui sat, cinci pe el altuia. Lua parte la slujbele astea mari și părintele Nicodin din Boz, la cererea insistentă a credincioșilor. Dar cerul rămânea încuiat, în albastrul lui necuprins, încremenit spre lume, dogorind ziua din soarele înflăcărat și tânăr ca primăvara, și luminând nopțile din puzderia de stele. Abia după miezul nopții începea să se răcorească.

De la cucuruze oamenii își luară ziua-bună. Se sfrijiseră toate: se uscaseră nerodite. Bărbații intrară, care cu secerile, care cu coasele în ele, și începură să taie nutreț la vite. Ce vor face la iarnă, nu se mai întrebau deocamdată. Erau cu toții abătuți, triști, și se mișcau greoi.

Se opriseră toate morile din apropiere: din Curmătura, din Răchite, din Aluniș, din Roșia. Cei ce aveau de măcinat trebuiau să meargă până la Murăș, cale de trei zile cu carul cu boi. Și totuși oamenii din Broșteni și din alte sate nu aveau încotro, erau siliți să facă acest drum lung, care le lua o săptămână. De altfel, nu se plângeau de pierderea de vreme, căci nu mai aveau ce lucra: de mult nu mai puteau ara, căci pământul se întărise ca fierul; otăvi de cosit nu mai erau; cucuruze de rărit, mohor de tăiat – de asemenea. Dar îi durea inima să scoată bucatele din coș, când ar fi trebuit să fie păstrate, și se porniră cu toții, proteste, împotriva foamei care nu se astâmpăra nici pe-o vreme de prăpăd ca asta, și se certau cu femeile că prea repede s-a isprăvit făina din coș, și unii și cu copiii, că «nu se mai sătură».

Veni și rândul lui Dumitru Pruncu să încarce carul cu saci, și, mai aflându-și trei ortaci de drum, între care și cumnatul său Ilieș Neagu, într-o dimineață o luară la drum, la moara aceea de pe Murăș, unde măcinaseră

mulți oameni din sat.

Cu toată împotrivirea Șorei, Dumitru îl luă și pe băiat, pe Ioniță, cu el îl rugase de mult să-l ducă și pe el, și tată-său nu putu rezista. Voia băiatul să vadă și alte sate, voia să vadă o moară, căci nu văzuse încă. Și-apoi, drumul acela lung, când pe lângă boi, la urcuș, tea, era o vrajă irezistibilă pentru imaginația lui Ioniță. Luară, ca și ceilalți cărauși, și un câne cu ei, pe care-l legară cu un lanț subt car.

— Atâta cale, omule! De ce nu lași copilul acasă? se zbătu destul Sora.

Dar nu avu ce face. Iar Ioniță începu să se mânie pe ea, și abia aștepta, în vârful sacilor, să pornească odată carul.

Pe drum, într-un sat aproape de moară, se întâlnește cu niște oameni din Curmătura, care veneau și ei de la moară.

— Mai umblă? îi întrebară ortacii de drum ai lui Dumitru, care îi cunoșteau.

— Umblă de umblat, da' nu-i moară ca cele de pe la voi. Nu are iaz. Nu macină decât cu o roată și cu o piatră. Și-i lume multă, din toate părțile.

— De la noi mai este cineva?

— Mai sunt vreo patru cară. E Ionu Diacului, Mitru Prescurea, Gheorghe-a Mărgineanului și Vasile Bumbea.

— N-au ajuns la rând încă?

— Poate pân-acum să fi ajuns Ionu Diacului, că el aștepta între cei dintâi.

Își dădură binețe, ca și la întâlnire, și porniră carăle, unii-ntr-o parte, alții, într-alta.

— Mă tem că nu mi-am luat destul în traistă, zise careva dintre drumeți.

— Aici trebuie să venim cu desagii, nu cu traista vorbi altul, tot așa de năcăjit.

— Așa-i dacă n-au ascultat oamenii de nănașu' Pavel - zise Dumitru. De când ne bate capul să cumpărăm o moară de foc? Acum n-ar fi trebuit să plecăm la capătul

lumii.

— Parcă alte sate au cumpărat! zice că nu face făina bună ca moara de apă.

— Poate să cumpere el și frate-său una. Doar a băgat pe oameni în destule cheltuieli, vorbi alt căraș.

— De! Poate nu-i târziu nici acum, spuse Ilieș. Numai să nu plângă mai târziu tot oamenii, că se îmbogățesc pe spinarea lor.

— Eu unul pun bani la bătaie alături de nănașul și de socru-meu pentru treaba asta.

Ajunseră la moară pe însărate. Dintre cei din Broșteni, sosiți înaintea lor, nu-i venise încă nici unuia rândul. Pe la miezul nopții, spunea morarul, poate că va intra cel dintâi.

Dumitru Pruncu nu fu prea bucuros, aflându-l pe Gheorghe la moară. Nu-i vorbă, își dădeau binețe ei, schimbau ei o vorbă când se întâlneau. Dar să rămână atâta vreme în preajma lui, cum trebuia să facă acum, nu-i plăcu, și se cam întunecă.

Cât ce sosiră, Ioniță dădu buzna în moară și începu să privească încântat la toate cele. Olio, aici avea ce vedea și două zile în șir! «Să te uiți numai cum țâraie făina, ori cum se-nvârte piatra pe altă piatră, și încă ți-ar trebui o zi», își zicea băiatul, curios să vadă și să înțeleagă toate.

Tată-său, găsindu-l în moară, îl luă de mână și-l scoase afară.

— Ai tu vreme să le vezi toate mâne pe lumină, și o să-ți arăt eu ce slujbă are fiecare parte a morii. Acum, la lampa asta plină de făină, și așa nu poți vedea nimic. Haida să cinăm și să ne culcăm.

Cât cinară jos lângă car – căci sacii îi cărase în moară –, Dumitru văzu de câteva ori pe Gheorghe cu ochii la copil. «Ce-o fi vrând? De ce se uită la el așa? Doar l-a mai văzut!» își zise. Apoi își văzu de mâncare și nu se mai interesă de Gheorghe.

După ce Ioniță adormi pe finul din car, el intră în

povești cu tovarășii lui de drum, ale căror cară erau lângă olaltă.

Dimineată îi arată și-i explică lui Ioniță, din fir-împăr, moara și uneltele ei, ce rost aveau fiecare, de la apa ce năvălea pe-un jilip subt roată, adunată de un iaz mai scurt, până la ferecatul pietrelor de moară. Băgă cu neplăcere de seamă că Gheorghe se ținea mereu aproape de ei și că, la mirarea băiatului, zâmbea.

I

Către amiază, căldura dogorea ca un cuptor. Tare ar fi voit Ioniță să se dezbrace, să intre în apă. Se scăldase el, cu alți copii, uneori și în bulboane adânci, după ploi mari, vara, când porneau păraiele de pe hotarul lor. Intrase și până la piept în apă și nu-i fusese frică.

Tot mereu scăpa de subt supravegherea tatălui său și da târcoale pe lângă moară, minunându-se de cum se izbea apa din jilip în spițele roții, cum se fărâma în puzderii de argint și în picuri mari de sticlă ce străluceau în soahe. Și ce răcoare bună venea din pulberea aceea de apă, care-i stropea obrajii! Sau privea cum se alungă valurile ce ieșeau înspumate de subt roată, și cum apa se învârtea viitori în apropieri, și cum se liniștea mai departe și curgea lin.

Dumitru îl aduse de câteva ori în moară, ori lângă car, neliniștit și pentru că Gheorghe urmărea mereu de departe pe copil.

— Nu cumva să vrei să te scalzi aici, Ioniță! Nu știi înota, apoi niciunul nu știm înota, că nu suntem de pe lângă ape curgătoare. Și-aici apa e adâncă!

— Păi, mai departe de moară nu-i adâncă, zise copilul.

— De unde știi tu?

— Am măsurat la margine, unde e apa liniștită, cu o ramură de salcie. Nici până la genunche nu ajunge.

— Nu! Să m-ascuți și să nu intri în apă. Doar ești copil cuminte!

După amiazi îi veni rândul să bage lui Mitu

Prescurea, de la ei, și bătrânul îl rugă pe Dumitru să-i ajute să ducă sacii în podul morii, lângă coș. Îl ajută bucuros și se încinse la povești cu bătrânul.

În vremea asta, Ioniță se scutură în spatele morii, unde ieșea apa de subt roată, se duse cât mai departe, se ascunse între sălcii, se dezbracă și intră în apă. Era mică, până la glezne numai, și cu cât mergea mai la vale, era tot mai mică. Se întoarse înapoi și, tot pipăind, începu să înainteze către moară. Apa-i ajunsese pe rând până la genunchi, până deasupra, și când îl cuprinse până la brâu, începu să se scalde cuprins de-o plăcere negustată încă. Nu se mai gândi la opreliștea tatălui său, nu se mai gândi la nimic. Nu era niciun om în partea asta a morii. Nu avea cine să-i spună. Începu a se corii, așa cum făcea și în bulboanele din păraiele de la ei – dar ce deosebire! Părea că se cufundă în spirt curat, nu în apă, așa începu să-i ardă pielea și tot trupul.

Dar corlindu-se mereu, cu genele mereu împăienjenite de apă, nu băgă de seamă că alunecă tot mai încolo, până ce fu luat de o viitoare și tras la adânc. În clipa aceea sări de pe marginea apei Gheorghe Mărginean, care, neliștit că nu mai vedea copilul pe nicăieri, și că Dumitru se încurcase în povești, ieșise din moară și tocmai ajungea la marginea apei, în spatele morii, când îl văzu pe Ioniță luat de viitoare și tras la adânc. Nu mai avu vreme de nimic, și așa îmbrăcat, sări în apă după băiat. Chiar atunci se nimeri să treacă pe-acolo feciorul morarului, în spate cu un snop de nuiiele de sălcii, și avu vreme să-l vadă pe Gheorghe sărind și cufundându-se-n adânc. În clipa următoare viitoarea scoase la suprafață, într-o fulgerare, pe copil, apoi îl supse iar. Dar Gheorghe nu se mai văzu.

Feciorul morarului aruncă nuiielele, strigă cât putu după ajutor, și se aruncă și el îmbrăcat în apă. Cei din moară nu auziră nimic, dar auziră cei de pe la cară și deteră năvală.

După câteva corliri în adânc, feciorul morarului

reuși să-l prindă pe copil și ieși cu el pe umăr, la margine.

— Țineți-l de picioare, cu gura-n jos, să se scurgă apa din el, strigă el.

Apoi își lepădă hainele și începu să se încorlească din nou în apă, tot mai aproape de roata morii. Când ieșea la suprafață, să răsufla, pufnea pe gură și pe nas, și iar se cufunda.

Întru târziu, ieși iar din corlire, și strigă la oamenii de pe mal:

— Vedeți de copil, să se scurgă toată apa din el. Cu Gheorghe-a Mărgineanului s-a isprăvit. S-a acățat cu șerparul de un pron și nu-l pot scoate. Trebuie să mai vie unul care știe înota, să-mi ajute.

Dar oamenii înlemniseră pe țărm. Copilul era întins pe nisip. Se scursese apa din el, dar nu mai sufla, și nici inima nu-i mai bătea.

În vremea asta dădură năvală și oamenii din moară, în frunte cu morarul, strigând și urlând. Era și Dumitru între ei. Întâi nu văzu copilul, de mulțimea oamenilor, apoi îl zări, întins gol pe nisip, și se prăbuși lângă el, ca o bucată de stâncă.

Mulțimea, înlemnită toată pe țărm, nu începu să se miște decât după ce-l văzu pe morar, dezbrăcat, intrând în apă cu un țăpoi în mână

Avură de lucru, el și feciorul său, până-l putură descăța pe Gheorghe din cuiul ce-i intrase pe sub șerpar, și îl aduseră la țărm.

Morarul și feciorul îmbrăcaseră cămeșile și izmenele, și se lăsară pe nisip să răsufla. Erau morți de oboseală.

Lumea privea înspăimântată la trupul lui Gheorghe.

Ochii-i rămăseseră deschiși, înholbați, cu spaima morții în ei, pânțele-i era umflat.

— Întoarceți-l cu gura în jos și puneți-i capul pe povârniș, să se scurgă apa din el - zise scârbit morarul. Apoi, începând să se îmbrace: - De douăzeci de ani nu s-



a mai înecat nimeni la moara asta! Și-acum doi deodată!

Feciorul lui, îmbrăcându-se și el, începu să spuie cum s-a întâmplat. Unul din oameni întrebă:

— Cum s-a nimerit chiar el să-l vadă pe copil?

— Ceasul rău!

— Oamenii care își aduc copii la moară trebuie să grijească de ei – zise, plin de scârbă, morarul.

— Cred că și aici apa e numai cât în păraiele de pe la ei.

— Ce copil?! vorbi cineva din mulțime. Era destul de mare să grijească. Ceasul rău, și pace bună!

— Cum ți-i scris!

— Ce ți-i scris, în frunte ți-i pus!

Întru târziu, Dumitru se ridică încet de lângă copil și porni prin sălcii, împiedicându-se mereu, să caute hainele lui Ioniță.

Numai către sară înțelese ce-i tot spuneau oamenii: că s-a înecat și Gheorghe-a Mărgineanului.

*3 iunie 1944*